PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XIX a. literatūra

*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

VOKIEČIŲ ROMANTIKŲ PROZA

VILNIUS
2004

UDK 830-3
Vo-68

Knygos leidimą rėmė GOETHE-INSTITUT
INTER NATIONES, Bona

Die Herausgabe dieses Werkes
wurde aus Mitteln von
GOETHE-INSTITUT INTER NATIONES,
Bonn gefördert

ISBN 5-415-01744-5

Friedrich Hölderlin

HIPERIONAS, ARBA ATSISKYRĖLIS GRAIKIJOJE

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
LAURYNAS KATKUS

Friedrich Hölderlin HYPERION ODER DER EREMIT IN GRIECHENLAND
Sämtliche Werke. Kleine Stuttgarter Ausgabe.
Herausgegeben von Friedrich Beißner. Band 3,
Stuttgart: Cotta, 1958

Kūrinio vertimą rėmė
Kultūros ir sporto rėmimo fondas

PIRMAS TOMAS

NON COERCERI MAXIMO,
CONTINERI MINIMO,
DIVINUM EST*.

---

* Nebūti apribotam didžiausių dalykų, bet atsižvelgti į mažiausius – tai dieviška (lotyniškas užrašas ant šv. Ignacijaus Lojolos antkapio – *vert. pastaba*).

Pratarmė

Šiai knygai aš mielai pažadėčiau vokiečių meilę. Tačiau bijau, kad vieni skaitys ją kaip kompendiumą ir bus pernelyg susirūpinę *fabula docet**, kiti pažiūrės pernelyg lengvabūdiškai, ir nei vieni, nei kiti jos nesupras.

Vien pauostęs mano gėlę, jos nepažinsi, o nuskynęs ją vien tam, kad pasimokytum, taip pat nepažinsi. Tam tikro charakterio disonansai virsta darniais sąskambiais duodami peno ne vien pamąstymui ir ne vien tuščiam malonumui.

Veiksmo vieta, kur atsitiko aprašomi įvykiai, nėra nauja, ir turiu prisipažinti, kad sykį buvau ganėtinai vaikiškas ir šitoje knygoje bandžiau kai ką šiuo požiūriu pakeisti, tačiau įsitikinau, jog ji vienintelė tinka elegiškam Hiperiono charakteriui, ir susigėdau, kad pernelyg taiksčiausi prie tikėtinos publikos nuomonės.

Apgailestauju, kad šiuo metu dar ne kiekvienas gali įvertinti knygos planą. Tačiau antrasis tomas turi pasirodyti kuo greičiau.

---

* Pasakojimo moralas *(lot.)*.

Pirma knyga

Hiperionas Belarminui

Štai mane vėlei džiugina ir skaudina mieloji tėvynės žemė.
Kiekvieną rytą būnu ant Korinto Istmo viršūnių[1], ir kaip bitė tarp gėlių mano siela dažnai skrajoja tarp marių, iš kairės ir dešinės vėsinančių įkaitusias manųjų kalnų papėdes.
Ypač mane džiugintų viena iš tų įlankų – jei stovėčiau čia prieš tūkstantį metų.
Tarp didingos Helikono dykynės ir Parnaso, kur ryto žara žaidžia su šimtais apsnigtų viršūnių, tarp rojiškos Sikiono lygumos[2] link džiaugsmo miesto, link jaunatviško Korinto tartum pergalingas pusdievis tada veržėsi žvilgantis įlankos vanduo, prieš savo numylėtinį pažerdamas visose platumose prisiplėštus turtus.
Tačiau kas man iš to? Klyksmas šakalo, tarp senovės griuvėsių giedančio laukinę pakasynų giesmę, pažadina mane iš sapnų.
Laimingas tas vyras, kurio širdį džiugina ir stiprina žydinti tėvynė! Kai kas nors pamini manąją tėviškę, jaučiuosi taip, lyg būčiau įmestas į pelkę, lyg virš manęs užkaltų karsto dangtį, o kai mane kas pavadina graiku, visad jaučiuosi taip, lyg man mautų šuns antkaklį.
Ir štai, mano Belarminai, kai kartais man išsprūsdavo toks žodis, ir pykčio akimirką akyse gal pasirodydavo ašara, tuomet ateidavo išmintingi ponai, kurie taip dažnai šmirinėja tarp jūsų, vokiečių, tie vargšeliai, kuriems kenčianti siela yra dingstis paberti savo sen-

tencijas; jie teikdavosi padėti ir maloningai pareikšdavo: nedejuok, o veik!
O, kad niekad nebūčiau ėmęsis veiklos! Kieku vilčių būčiau turtingesnis! –
Taip, pamirški, kad žmonės egzistuoja, kenčianti, užguita, tūkstantį sykių įskaudinta širdie! Ir sugrįžki ten, iš kur atėjai, į nekintančios, tylios ir gražios gamtos rankas.

Hiperionas Belarminui

Neturiu nieko, apie ką norėčiau pasakyti, jog tai mano.
Nutolę ir mirę yra mano mylimieji, ir apie juos nebyloja joks balsas.
Mano reikalai šioje žemėje atlikti. Kupinas ryžto ėmiausi darbo, liejau dėl jo kraują, bet nepraturtinau pasaulio nė vienu skatiku.
Be šlovės, vienišas grįžtu atgal ir klajoju po tėvynę tarsi mirusiųjų karalystę, kur manęs turbūt laukia peilis medžiotojo – jis mus, graikus, laiko savo malonumui nelyginant miško žvėris.
Tačiau tu vis dar švieti, dangaus saule! Tu dar žaliuoji, šventoji žeme! Dar jūron šniokšdamos teka upės, ir vidurdienį šnara šešėlingi medžiai. Svaigi pavasario giesmė užliūliuoja mirtingas mano mintis. Gyvojo pasaulio gausybė maitina ir svaiguliu sotina badmirę mano esybę.
O palaimingoji gamta! Nežinau, kas man atsitinka, kai pakeliu akis į tavo grožį, tačiau mano ašarose susitelkia visa dangiška aistra, ir aš verkiu prieš tave, mylimasis prieš mylimąją.
Visa mano esybė nutyla ir klauso, kai krūtinę liečia švelni oro banga. Paklydęs plačioje mėlynėje, dažnai žvelgiu viršun, į eterį, ir žemyn – į šventąją jūrą, ir man rodosi, jog gimininga dvasia išskečia mano rankas, jog vienatvės skausmas ištirpsta dievybės gyvenime.
Būti *viena* su *viskuo* – tai dievybės gyvenimas, tai žmogaus dangus.
Būti *viena* su *viskuo*, kas gyva, palaimingoje užmarštyje sugrįžti į

gamtos visatą – tai visų minčių ir džiaugsmų viršūnė, tai šventoji kalno aukštybė, amžinos ramybės vieta, kur vidurdienis praranda tvankumą, perkūnas – griausmą, o verdanti jūra panašėja į banguojantį javų lauką.

Būti viena su viskuo, kas gyva! Sulig šiais žodžiais dorybė nusivelka pykčio šarvus, o žmogaus dvasia į šalį padeda skeptrą, ir visos mintys pranyksta amžinai vientiso pasaulio akivaizdoje kaip besigrumiančio menininko taisyklės – prieš jo Uraniją[3], ir geležinis likimas atsisako valdžios, iš būtybių sąjungos pasitraukia mirtis, ir neiškiriamumas bei amžina jaunystė palaimina, išgražina pasaulį.

Aš dažnai stoviu ant šios viršūnės, mano Belarminai! Tačiau suvokimo akimirka bloškia mane žemyn. Susimąstau ir pasijuntu kaip ir anksčiau vienišas, visų mirtingojo kančių persekiojamas, o mano širdies prieglauda, tas amžinai vientisas pasaulis, pradingsta; gamta suskliaudžia rankas, o aš stoviu kaip prašalaitis priešais ją ir jos nesuprantu.

Ak! Geriau jau niekad nebūčiau ėjęs į jūsų mokyklas. Mokslas, paskui kurį leidausi gilyn į šachtą, iš kurio, jaunas paikšis, laukiau tyro mano džiaugsmo patvirtinimo – jis viską sugadino.

Pas jus aš tapau toks protingas, išmokau taip iš pagrindų atskirti save nuo to, kas mane supa, ir nūnai stoviu vienišas gražiajame pasaulyje, išvytas iš gamtos sodo, kur augau ir žydėjau, ir džiūstu vidurdienio saulėje.

O, žmogus yra dievas, kai svajoja, elgeta – kai mąsto, ir kai pranyksta įkvėpimas, jis stovi tarsi nevykėlis sūnus, tėvo išvarytas iš namų, ir žiūrinėja tuos varganus skatikus, kuriuos užuojauta jam davė kelionei.

Hiperionas Belarminui

Dėkoju tau už prašymą papasakoti apie save, dėkoju, kad atmintin sugrąžini praėjusius laikus.
Ir Graikijon sugrįžti mane privertė noras gyventi arčiau jaunystės žaidimų.
Kaip darbininkas į gaivinantį miegą, sužeista mano esybė dažnai nugrimzta į nekaltą praeities glėbį.
Vaikystės ramybe! Dangiška ramybe! Kaip dažnai nuščiuvęs stoviu prieš tave ir stebiu mylinčiu žvilgsniu, ir norėčiau pajėgti tave permanyti! Tačiau mes turime sąvokas tik to, kas kartą buvo bloga, o dabar atitaisyta; o vaikystės, nekaltybės sąvokų neturime.
Kai buvau tylus vaikas ir nieko nežinojau apie tai, kas mus supa, argi tada mano būtis nebuvo tikresnė nei dabar, po visų širdies rūpesčių, visų apmąstymų ir grumtynių?
Taip! Vaikas yra dieviška būtybė, kol jis nepanardintas į chameleoniškas žmogaus spalvas.
Jis visiškai tas, kas yra, ir todėl toks gražus.
Jo nevaržo įstatymas ir likimas; jis – vien tik laisvė.
Vaikas yra taikus; jis dar nesusipykęs su savimi. Jis turi lobį; jo širdis nepažįsta gyvenimo skurdumo. Jis nemirtingas, nes nieko nežino apie mirtį.
Tačiau šito žmonės negali pakęsti. Dievybė turi tapti tokia kaip jie, turi patirti, kad jie taip pat egzistuoja, ir anksčiau nei gamta išvaro iš savo rojaus, į prakeiksmo lauką ją meilikaudami išvelka žmonės, kad ji, kaip ir jie, savo veido prakaite dirbtų.
Tačiau graži esti ir prabudimo minutė, jei tik mūsų neprabudina ne laiku.
O tos šventos dienos, kai mūsų širdis pirmą kartą pamiklina savo sparnus, kai kupini greito ugningo augimo stovime nuostabiame pasaulyje nelyginant jauna gėlė, atsiverianti ryto saulei ir tiesianti mažytes rankas į begalinį dangų.

Tarsi vejamas aš basčiausi po kalnus ir jūros pakrantę! Ak, kaip dažnai su besidaužančia širdimi sėdėjau ant Tinos viršūnių[4] ir žiūrėjau įkandin sakalams ir gervėms, ir drąsiems laimingiems laivams, pranykstantiems horizonte! Ten, apačion! – vieną sykį ir tu nukeliausi apačion, galvojau sau ir jaučiausi kaip mirtinai ištroškęs žmogus, kuris puola į vėsią maudynę ir ant kaktos pilasi putotą vandenį.

Tada dūsaudamas pasukdavau namop. Dažnai pagalvodavau – o, kad pasibaigtų mano mokykliniai metai.

Mielasis jaunuoli, jie nė neketina baigtis!

Kad žmogus jaunystėje mano esąs taip arti tikslo! – yra pati gražiausia iliuzija, kuria gamta pridengia mūsų esybės silpnumą.

Dažnai gulėdamas tarp gėlių, šildydamasis švelnioje pavasario saulėje ir žvelgdamas į džiugią mėlynę, apglėbusią šiltą žemę, po gaivinančio lietaus sėdėdamas kalno prieglobstyje tarp guobų ir gluosnių, kurių šakos dar virpa nuo dangaus prisilietimų, o virš varvančio miško slenka auksiniai debesys, arba tekant taikios dvasios kupinai vakarinei žvaigždei, lydimai senų jaunuolių[5] ir kitų dangaus didvyrių, aš regėdavau, kaip eteriu amžina tvarka be jokių pastangų juda gyvenimas, ir mane apsupdavo ir pradžiugindavo pasaulio ramybė, ir aš įsižiūrėdavau ir įsiklausydavau nesuvokdamas, kas man darosi – ar tu myli mane, gerasis Tėve danguose! – tyliai paklausdavau, ir jo atsakymą tvirtai ir džiugiai pajusdavau širdies gelmėse.

Tujen, į kurį kreipdavausi, lyg būtum viršum žvaigždžių, kurį vadinau dangaus ir žemės Kūrėju, mano vaikystės mielasis ideale, tu juk nesupyksi, kad tave pamiršau! – Kodėl gi pasaulis nėra toks skurdus, kad būtume priversti už jo ribų ieškoti dar *vieno*?[6] O jei ji, puikioji gamta, yra to paties Tėvo duktė, argi dukters širdis nėra *jo* širdis? Ar jos giliausia esmė – ne *jis?* Bet ar aš ją jaučiu? Ar pažįstu?

Man rodosi, jog matau, bet tada vėl išsigąstu, lyg tai, ką pamačiau, būtų mano paties pavidalas, man rodosi, kad jaučiu ją, pa-

saulio dvasią, tarytum šiltą draugo ranką, tačiau prabundu ir suprantu, kad laikiau savo paties pirštus.

Hiperionas Belarminui

Ar žinai, kaip vienas kitą mylėjo Platonas ir jo Stela[7]?
Taip aš mylėjau, taip buvau mylimas. O, aš buvau laimingas berniukas!
Yra džiugu, kai pasižįsta lygus su lygiu, bet dieviška, kai didis žmogus prie savęs patraukia mažesnius.
Draugiškas žodis iš drąsaus vyro širdies, šypsena, slepianti liepsningą dvasios didybę – tai daug ir mažai, tai tartum magiškas slaptažodis, kurio naiviuose skiemenyse glūdi gyvenimas ir mirtis, tartum dvasinis vanduo, srūvantis iš kalno gilumos ir krištoliniais lašais bylojantis mums apie slaptą žemės galią.
Ir kaip nekenčiu visų tų barbarų, kurie įsivaizduoja esą išmintingi, nes nebeturi širdies, tų netašytų pabaisų, kurie savo smulkmenišku, neprotingu muštru visokeriopai žudo ir naikina jaunatvišką grožį!
Dieve mano! Čia juk pelėda nori išginti jaunus ereliukus iš lizdo, nori parodyti jiems kelią į saulę!
Atleisk man, mano Adamanto dvasia[8], kad tavo akivaizdoje šitai prisimenu. Štai ką mums duoda patirtis, – mes negalime mąstyti apie jokį puikų dalyką, nepagalvodami apie beformę jo priešybę.
O, kad vien tik tu amžinai būtum mano atminty su viskuo, kas tau gimininga, liūdintis pusdievi, apie kurį galvoju! Ką apgaubi savąja ramybe ir stiprybe, nugalėtojau ir kovotojau, ką pasitinki meile ir išmintimi, tegu tasai sprunka arba tampa toks kaip tu! Šalia tavęs netveria netaurumas ir silpnybė.
Kaip dažnai būdavai man artimas, nors jau seniai buvai nutolęs, nušviesdavai mane savąja šviesa, sušildydavai, ir sustingusi mano širdis vėl sukunkuliuodavo tarsi užšalus versmė, paliesta dangaus

spindulio! Būčiau galėjęs skristi iki pat žvaigždžių, kad tik aplinka neišniekintų mano palaimos.
Išaugau kaip vynuogienojas be pagaikščio, ir laukiniai ūsai raitėsi ant žemės į visas puses. Tu juk žinai, kaip pas mus nepanaudojama pražūsta nereta tauri galia. Klaidžiojau aplinkui kaip žaltvykslė, puoliau viską ir viskam pasiduodavau, bet tik vieną akimirką, ir nepagelbstimos bergždžiai alinosi mano jėgos. Jaučiau, kad man visur visko trūksta, tačiau negalėjau rasti tikslo. Taip jis surado mane.
Jis ganėtinai ilgai kantriai ir sumaniai dirbo su savąja medžiaga, vadinamuoju kultūringu pasauliu, tačiau jo medžiaga buvo ir liko akmuo ir medis, ir tik vargais negalais, ir tik iš išorės ji įgaudavo kilnų žmogaus pavidalą, tačiau ne šito siekė manasis Adamantas; jis norėjo žmonių, o negalėdamas jų sukurti, suprato, jog jo menas per menkas. Jis gerai suvokė, kad žmonės, kurių ieškojo, kuriuos sukurti jo menas buvo per menkas, jau kartą gyveno. Jis taip pat žinojo, kur jie gyveno. Norėjo nukakti tenai, po griuvėsiais ieškoti jų genijaus ir šitaip trumpinti vienišas savo dienas. Jis atvyko Graikijon. Taip aš jį suradau.
Dar dabar matau jį einantį prie manęs, žvelgiantį su šypsena, girdžiu jo pasisveikinimą ir klausimus.
Lyg augalas, kurio taikumas apramdo veržlią dvasią ir sielon sugrįžta naivus pasitenkinimas – taip jis stovėjo prieš mane.
O aš, argi aš nebuvau tylaus jo įkvėpimo atgarsis? Argi manyje neaidėjo jo melodijos? Aš tapau tuo, ką regėjau, o ką regėjau, buvo dieviška.
Koks bejėgis vis dėlto net ir nuoširdžiausias žmonių triūsas, palyginus su vientiso įkvėpimo visagalybe.
Jis neapsistoja paviršiuje, neapima mūsų vienoje ar kitoje vietoje, jam nereikia laiko ir priemonių; nereikia įsakymų, prievartos ir įkalbinėjimo; jis akimirksniu apima mus iš visų pusių, visose gelmėse ir aukštybėse, ir anksčiau nei suvokiame, jog jis čia, anksčiau nei paklausiame savęs, kas atsitiko, paverčia mus savo grožiu, savo palaima.

Laimingas tas, kuris ankstyvoje jaunystėje šitaip pažino taurią dvasią!
O tos auksinės nepamirštamos dienos, kupinos meilės džiaugsmų ir malonių užsiėmimų!
Adamantas įvesdavo mane čia į Plutarcho herojų pasaulį, į graikų dievų stebuklingą šalį, čia skaičiumi ir matu sutvarkydavo ir nuramindavo jaunatvišką sumaištį, čia su manimi kopdavo į kalnus; dieną – pažiūrėti pievų ir miškų gėlių ir uolų laukinių samanų, naktį – pažvelgti į spindinčias virš mūsų šventąsias žvaigždes ir jas žmogiškai suprasti.
Mus apima nuostabi savijauta, kai mūsų vidybė stiprėja, remdamasi savo pačios substancija, atsiskiria nuo kitų ir užmezga dar tvirtesnius ryšius, ir mūsų dvasia pamažu darosi tinkama paimti į rankas ginklą.
Tačiau su triguba jėga jaučiau jį ir save, kuomet mes, it praėjusių laikų manai[9], pilni išdidumo ir džiaugsmo, pykčio ir liūdesio pakilome į Atoną, iš ten nuplaukėme į Helespontą, o paskui pro visas tylias salas nusileidome prie Rodo krantų ir Tanaro kalnų prarajos, kai pro pakrantes link niūrios senojo Peloponeso širdies – vienišo Euroto kranto[10] mus ginė ilgesys, ak! – išmirę Elidės, Nemėjos ir Olimpijos kloniai, kur mes, atsirėmę į užmirštojo Jupiterio šventyklos koloną, apsupti oleandrų ir slenktenių, žiūrėjome į laukinę upės vagą, ir pavasario gyvastis ir amžinai jauna saulė priminė mums, kad kadaise čia būta žmonių, o dabar jie pranykę, kad didingoji žmogaus prigimtis nūnai tėra tarytumei šventyklos nuolauža arba atmintyje iškylantis mirusiojo paveikslas – ten aš sėdėjau šalia jo liūdnai žaisdamas, plėšiau samanas nuo pusdievio pjedestalo, iš skaldos iškasiau marmurinį didvyrio petį, nupjoviau dygliakrūmius ir viržius nuo žeme ikipus užneštų architravų, o mano Adamantas piešė kraštovaizdį, kuris, draugiškai guosdamas, supo griuvėsius, kviečiais apaugusią kalvą, alyvmedžius, ožkų bandą, besiganančią ant kalnyno uolų, guobų mišką, nuo viršūnių besileidžiantį slėnin; prie mūsų kojų žaidė driežas, vidurdienio

ramumoj aplinkui dūzgė musės – mielasis Belarminai, norėčiau tau pasakoti taip tiksliai kaip Nestoras[11]; aš einu per praeitį lyg varpų rinkėjas per ražienas, per lauką, kurį šeimininkas jau suvalė; tada surenki kiekvieną šiaudą. O kai stovėjau šalia jo ant Delo viršūnių, kokia tai buvo diena, kuri man brėško, kai senais marmuriniais laiptais lipome ant granitinės Kinto sienos[12]. Kadaise čia po dangaus skliautais gyveno saulės dievas, o aplink jį tarytumei auksinis debesis susirinkusi žibėjo visa Graikija. Čia į džiaugsmo ir įkvėpimo bangas – kaip Achilas į Stiksą[13] – mesdavosi graikų jaunuoliai, ir nelyginant pusdievis išnirdavo nenugalėti. Giraitėse, šventyklose prabusdavo jų sielos, suskambdavo viena kitoje, ir kiekvienas ištikimai saugodavo žavingus akordus.
Tačiau ką aš kalbu? Lyg mes nuvoktume ką nors apie tas dienas! Ak! Netgi graži svajonė nebegali žaliuoti po mus slegiančiu prakeiksmu. It kaukiantis šiaurės vėjas per mūsų dvasios žiedus lekia dabartis ir sušaldo juos vos užsimezgusius. O vis dėlto buvo auksinė diena, apgaubusi mane ant Kinto! Kai pasiekėm viršų, dar brėško. Ir tada pakilo amžinoje savo jaunystėje senasis saulės dievas, patenkintas ir lengvas, kaip visados nuskriejo viršun nemirtingasis titanas su tūkstančiu džiaugsmų, ir nusišypsojo sunykusiam savo kraštui, šventykloms, kolonoms, kurias likimas nusviedė priešais jį nelyginant sudžiūvusius rožių lapus, išsiblaškiusio vaiko nuplėštus nuo krūmo ir pabertus ant žemės.
„Būk kaip jis!“[14] – sušuko man Adamantas, pačiupo už rankos ir ištiesė ją dievui, ir atrodė, jog mus neša ryto vėjai ir mes prisidedame prie šventosios būtybės palydos, kuri, draugiška ir didžiulė, jau kopė į dangaus viršūnę ir savo galia bei dvasia stebuklingai pripildė pasaulį ir mus.
Savo širdies gelmėj vis dar liūdžiu ir džiūgauju dėl kiekvieno žodžio, kurį tasyk man tarė Adamantas, ir nesuvokiu, kaip galiu laikyti save skurdžiumi, jei neretai jaučiuosi taip, kaip jis anuomet turėjo jaustis. Kas yra praradimas, kai žmogus taip atranda savo paties pasaulį? Mumyse yra viskas. Kodėl tada žmogus neri-

mauja, kai nuo jo galvos nukrenta koks plaukas? Kodėl taip siekia vergovės, jei gali būti dievas! „Tu būsi vienišas, mano numylėtini! – anuomet man dar pasakė Adamantas, – būsi kaip gervė, atšiauriu metu apleista sesių, patraukusių į tolimus kraštus ieškoti pavasario“.

Taip ir yra, mielasis! Ir didžiausius turtus turėdami jaučiamės esą skurdžiai, nes negalime būti vieni, nes kolei esam gyvi, mumyse gyvena meilė. Grąžink mano Adamantą, ateik su visais, kurie man priklauso, kad mūsų būry atsinaujintų senas gražus pasaulis, kad susirinktume ir susijungtume mūsų dievybės gamtos rankose, ir aure! – aš nieko nestokoju.

Bet tenesako niekas, kad mus išskiria likimas! Tai mes patys, patys geidžiame mestis į nežinomybės naktį, į šaltą ir svetimą šalį, ir jei tik galėtume, paliktume saulės valdas ir veržtumės už jos ribų. Ak! Laukinė žmogaus širdis negali turėti tėvynės; ir kaip saulės spindulys susvilina žemės augalus, kuriuos jis pats praskleidė, taip ir žmogus sunaikina savo krūtinėje suvešėjusias gražiausias gėles, giminystės ir meilės džiaugsmus.

Atrodo, lyg pykčiau ant savojo Adamanto, kam paliko mane, tačiau nepykstu. O, juk jis norėjo vėl sugrįžti!

Azijos gilumoje slepiasi reto puikumo tauta; ten jį ir nuginė jo viltis.

Palydėjau jį iki Nijos[15]. Tai buvo kartėlio kupinos dienos. Aš jau mokėjau kęsti skausmą, tačiau ištverti tokį išsiskyrimą neturėjau jėgų.

Sulig kiekvienu akimirksniu, artinančiu mus prie paskutinės valandos, darėsi aiškiau, kaip glaudžiai susietas šis žmogus buvo su mano esybe. Kaip mirštantysis silpstantį kvėpavimą, taip jį laikė mano siela.

Mes praleidome dar keletą dienų prie Homero kapo, ir Nija man tapo švenčiausia iš visų salų.

Galop persiskyrėme. Mano širdis išvargo nuo grumtynių. Paskutinę akimirką buvau ramesnis. Klūpojau prieš jį ant kelių, pas-

kutinį kartą apkabinau jį šiomis rankomis. „Palaimink mane, mano tėve!“ – negarsiai sušukau, ir jis plačiai nusišypsojo, jo kakta užstojo ryto žvaigždes, o žvilgsnis perskrodė dangaus erdves. – „Išsaugokite jį man, – sušuko jis, – geresnio laiko dvasios, ir pakylėkite jį ligi savo nemirtingumo, būkite su juo, visos draugingos dangaus ir žemės jėgos!

Mumyse yra Dievas, – ramiau pridūrė jis, – valdantis likimą tartum upokšnį, ir jo stichija yra visi daiktai. Tebūna jis pirmiausia su tavimi!“

Taip mes išsiskyrėme. Lik sveikas, mano Belarminai!

Hiperionas Belarminui

Kurgi galėčiau pabėgti nuo savęs, jei neturėčiau mielųjų jaunystės dienų?

Nelyginant dvasia, nenuraminta Acheronto[16], grįžtu į paliktas gyvenimo vietoves. Visa sensta ir vėl atjaunėja. Kodėl esame atskirti nuo gražios gamtos apytakos? Ar vis dėlto ji galioja ir mums?

Norėčiau tuo tikėti, jei mes neturėtume *vieno:* to baisaus siekimo būti *viskuo*, kuris širsdamas kaip Etnos titanas išsiveržia iš mūsų esybės gelmių.

O vis dėl to kam nebūtų mieliau jausti tai širdyje it verdantį aliejų negu prisipažinti, jog esi gimęs įkaito ir vergo daliai? Šėlstantis karo žirgas ar kuinas lapatuojančiomis ausimis – kas kilniau?

Brangusis! Buvo toks laikas, kai ir mano krūtinę šildė didelės viltys, kai visose gyslose pulsavo nemirtingas džiaugsmas, kai klajojau tarp nuostabių sumanymų kaip neužmatomoje girios naktyje, kai laimingas nelyginant vandenyno žuvys vis toliau veržiausi į bekraštę ateitį.

Kaip drąsiai, palaimingoji gamta, iš tavo lopšio pašoko jaunuolis! Kaip džiaugėsi jis savo neišmėginta ginkluote! Jo lankas buvo įtemptas ir šnarėjo strėlės dėkle, jam vadovavo nemirtingieji – didžiosios antikos dvasios, ir Adamantas buvo tarp jų.

Visur, kur ėjau ir stovėjau, mane lydėjo nuostabios būtybės; mano mintyse tartum liepsnos pynėsi visų laikų žygiai; ir kaip *vienoje* džiūgaujančioje audroje susilieja gigantiškos dangaus debesų formos, taip manyje liejosi, taip *viena* nesibaigiančia pergale tapo šimtai Olimpiados pergalių.

Kas gali tai ištverti, ko nepargriauna bauginama antikos didybė, nelyginant jaunuolynus išvartantis viesulas, kuomet ji, kaip mane dabar, persmelkia, ir kai, kaip man dabar, trūksta aplinkos, kur galėčiau išsikovoti tvirtybės teikiantį pasitikėjimą?

O man, man senolių didybė lenkė galvą tartum audra, nuo veido nugindavo žydėjimą, ir aš dažnai gulėdavau ten, kur manęs nepastebėdavo jokia akis, apsiliejęs tūkstančiu ašarų tarsi nuversta eglė, gulinti prie upelio ir srovėje slepianti vystančią viršūnę. Kaip mielai būčiau krauju užmokėjęs už didaus žmogaus gyvenimo akimirką!

Bet kas man iš to? Manęs niekas nenorėjo.

O, kaip apgailėtina matyti save šitaip sutriuškintą; kam tai nesuprantama, tas tegu neklausinėja ir dėkoja gamtai, kuri sukūrė jį džiaugsmui nelyginant peteliškę, tegu eina, ir niekada gyvenime nebešneka apie skausmą ir nelaimę.

Aš mylėjau herojus kaip muselė – šviesą; ieškojau pavojingo jų artumo, bėgau nuo jo ir vėl ieškojau.

Tarsi sužeistas elnias į upės tėkmę dažnai puldavau į džiaugsmo sūkurį, norėdamas atvėsinti degančią krūtinę ir nuplauti nuostabių svajonių apie šlovę bei didybę siautulį, tačiau kas iš to?

O kai vidurnakčiui artėjant karšta širdis dažnai nuvydavo mane sodan tarp rasotų medžių ir šaltinio lopšinė, švelnus oras ir mėnesiena nuramindavo sąmonę, ir virš manęs taip laisvai ir taikiai slinkdavo sidabriniai debesys, o iš tolumos atsklisdavo jūros potvynio balsas, kaip draugiškai tada žaisdavo su mano širdimi visos didžiosios jos meilės pamėklės!

Likite sveiki, dangiškieji, dažnai sakydavau sau mintyse, kai virš manęs tyliai suskambdavo aušros melodija, jūs nuostabūs miru-

sieji, likite sveiki! Norėčiau jumis sekti, norėčiau atsikratyti to, ką man davė mano šimtmetis, ir iškeliauti į laisvesnį šešėlių kraštą! Tačiau kamuojuosi, sukaustytas grandine, ir su karčiu džiaugsmu siekiu vargano dubens, duodamo man troškuliui numalšinti.

Hiperionas Belarminui

Kai Adamantas išvyko, sala man pasidarė per ankšta. Jau daugelį metų Tinoje man buvo nuobodu. Norėjau traukti į pasaulį.
„Pirmiausia keliauk į Smirną, – pasakė tėvas, – išmok ten jūros ir karo menus, išmok išsilavinusių tautų kalbą, jų įstatymus, pažiūras, manieras ir papročius, išbandyk viską ir pasirink geriausia! – Tada, manau, bus galima keliauti toliau“.
„Ir išmok būti truputį kantresnis!“ – pridūrė motina, ir aš priėmiau jos pastabą su dėkingumu.
Nuostabu žengti pirmą žingsnį už jaunystės ribos; kai prisimenu išvykimą iš Tinos, galvoju apie jį tarsi apie gimtadienį. Virš manęs švietė nauja saulė, ir aš mėgavausi žeme ir jūra, ir oru lyg pirmą sykį.
Energija, su kuria Smirnoje ėmiau lavintis, ir greita pažanga gerokai apramino mano širdį. Iš to laiko prisimenu ir nemažai palaimingų vakarų. Kaip dažnai vaikščiodavau po amžinai žaliuojančiais medžiais Meleso pakrantėje, po mano Homero gimtąsias vietas, skindavau gėles aukoti ir mesdavau jas į šventąją upę! Paskui ramiose svajose prisiartindavau prie netolimos grotos – sakoma, kad čia senolis giedojo savąją „Iliadą“. Aš jį radau. Jo akivaizdoje many nutilo visi garsai. Atsiverčiau dieviškas jo eiles ir atrodė, lyg jų niekad nebūčiau skaitęs, tokios pasikeitusios jos skambėjo manyje.

Taip pat mielai prisimenu klajones po Smirnos apylinkes. Tai buvo nuostabus kraštas, ir tūkstančius kartų man kildavo noras turėti sparnus, kad nors *kartą* per metus galėčiau nuskristi į Mažąją Aziją.

Iš Sardų lygumos pro Tmolo uolas užkopiau viršun.

Pernakvojau kalno papėdėje, mieloje trobelėje, tarp mirtų ir švitrūnų krūmų kvapo, kur šalia manęs, auksinėje Paktolo srovėje žaidė gulbės, kur sena Kibelės šventykla lyg baugštus vaiduoklis iš už guobų žiūrėjo į šviesią mėnesieną. Penkios dailios kolonos gedėjo virš griuvėsių, o prie jų kojų parkritęs gulėjo karališkas portalas.

Mano takas vingiavo viršun pro tūkstančius žydinčių krūmų. Nuo stataus skardžio sviro šlamantys medžiai ir švelniais pūkais apipylė man galvą. Iškeliavau ryte. Vidurdienį jau buvau pasiekęs kalno viršūnę. Stovėjau, linksmas žiūrėjau prieš save, mėgavausi grynesniu padangių oru. Tai buvo palaimingos valandos.

Tartum jūra priešais mane plytėjo kraštas, iš kurio užkopiau, jaunatviškas, kupinas gyvo džiaugsmo; pavasaris pasveikino mano širdį dangiška, begaline spalvų žaisme, ir kaip dangaus saulė, vėl sutinkanti save nuo žemės atsispindinčioje tūkstanteriopoje šviesos kaitoje, taip ir mano dvasia atpažino save ją supančio, iš visų pusių jon besiveržiančio gyvenimo gausybėje.

Kairėje žemyn į miškus krykštaudama it milžinė krito upė – šniokštė nuo pakibusios virš manęs marmuro uolos, kur su jaunikliais žaidė erelis, kur mėlyname eteryje spindėjo snieguotos viršūnės; dešinėje virš Sipilo miškų vartėsi audros debesys; nejutau juos nešančios vėtros, tik silpną vėjelį garbanose, tačiau girdėjau perkūniją, kaip girdimas ateities balsas, ir mačiau blyksnius nelyginant tolimą nujaučiamos dievybės šviesą. Pasukau į pietus ir keliavau toliau. Prieš mane vėrėsi visas rojiškas kraštas, per kurį teka Kaistras, kai kada tokiais žavingais lankstais, lyg negalėtų atsidžiaugti tuo jį supančiu turtu ir žavumu. Tartum zefyras mano dvasia palaimingai klaidžiojo nuo vienos grožybės prie kitos, nuo

tolimo taikaus kaimelio pačioje kalno papėdėje iki ten, kur snaudžia Mesogio kalnų virtinė.

Grįžau į Smirną tarsi girtas iš pokylio. Mano širdis buvo tokia kupina pasitenkinimo, kad negalėjo nepaskolinti jo pertekliaus mirtingai būčiai. Aš pernelyg sėkmingai prisigrobsčiau gamtos grožio, kad nesusigundyčiau juo užpildyti žmogaus gyvenimo plyšių. Skurdžioji Smirna pasipuošė manojo entuziazmo spalvomis ir stovėjo priešais tartum nuotaka. Mane traukė draugiški jos gyventojai. Jų beprasmiški papročiai linksmino mane tarytum vaikiškos išdaigos, ir kadangi iš prigimties buvau aukščiau visų nustatytų formų ir tradicijų, žaidžiau jomis, apsivilkdamas ir nusivilkdamas jas it karnavalinius kostiumus.

Tačiau labiausiai prėską įprastinio bendravimo putrą gardino geri veidai ir stotai, tos žvaigždės, kurias gailestinga gamta kartais vis dar atsiunčia į mūsų tamsybes.

Kaip širdingai jais džiaugiausi! Su kokiu tikėjimu šifravau šiuos palankius hieroglifus! Tačiau man sekėsi panašiai kaip anąsyk su beržais pavasarį. Buvau girdėjęs apie tų medžių sulą ir įsivaizduodavau – kokį gardų gėrimą turėtų teikti šie žavingi kamienai! Bet jam trūko stiprumo ir dvasios.

Ak, kaip niekinga buvo visa kita, ką girdėjau ir mačiau.

Kai būdavau tarp tų išsilavinusių žmonių, man kartais iš tiesų atrodydavo, jog žmogaus prigimtis ištirpo gyvūnijos įvairovėje. Kaip ir visur, taip ir čia vyrai buvo ypač apsileidę ir supuvę.

Kai kurie gyvūnai kaukia išgirdę muziką. O manieji išsiauklėję žmonės juokdavosi, kai kalba pakrypdavo apie dvasios grožį ir širdies jaunatvę. Vilkai pasitraukia įžiebus ugnį. Kai tie žmonės pamatydavo proto kibirkštėlę, jie slapčiom nelyginant vagys nusisukdavo nuo jos.

Jei kada pasakydavau šiltą žodį apie senąją Graikiją, jie nusižiovaudavo ir tardavo, jog galiausiai juk reikia gyventi šiais laikais; o geras skonis dar nepražuvęs, reikšmingai pridurdavo kuris nors iš jų.

Ir tai pasitvirtindavo: vieno sąmojis buvo kaip jūreivio, kitas pūsdavo žandus ir pamokslaudavo sentencijomis.
Trečias, norėdamas parodyti, koks esąs apsišvietęs, atkišdavo dangui špygą ir sušukdavo, kad jam niekada nerūpėjo paukščiai ant stogo, paukščiai rankoje – štai kas jam mieliau! Bet prakalbus apie mirtį jis tučtuojau sunerdavo rankas ir bešnekėdamas pamažu prieidavo prie minties, kaip pavojinga, kad mūsų kunigai nebeturi įtakos.
Vieninteliai, kurie man kartais duodavo naudos, buvo pasakotojai, gyvi svetimų miestų ir kraštų vardynai, kalbančios vaizdų skrynelės, rodančios valdovus ant žirgų, bažnyčių bokštus ir turgus.
Galų gale pavargau nuo tuščio savęs švaistymo, dykumoje ieškodamas vynuogių, o ledynuose – gėlių.
Gyvenau dabar vienui vienas, ir švelni jaunystės dvasia beveik visai pranyko iš mano sielos. Iš to, ką pasakoju ir ko nepasakoju, man pasidarė akivaizdu, kad šimtmetis nepagydomas, ir graži paguoda, jog *vienoje* sieloje galiu rasti savo pasaulį, kad apglėbdamas vieną draugišką būtybę galiu apglėbti visą savo kartą – net ir ta paguoda sudužo.
Mielasis, kas būtų gyvenimas be vilties? Kibirkštėlė, kuri iššoka iš anglies ir užgęsta; ir kaip niūriu metų laiku akimirką švilpteli ir nutyla vėjo gūsis, ar taip nėra ir su mumis?
Net ir kregždė žiemą ieškosi malonesnio krašto, ir laukiniai žvėrys karštą dieną laksto pirmyn atgal, dairydamiesi šaltinio. Kas pasako vaikui, kad motina visada prileis jį prie krūtinės? Bet aure! – jis vis tiek jos ieško.
Niekas negyventų, jei nesiviltų. Mano širdis užsklendė savo lobius, bet tik tam, kad pasaugotų juos geresniam laikui, tam, kas viena, šventa ir ištikima; jį mano trokštanti siela būtinai sutiks kuriuo nors gyvenimo laikotarpiu.
Kaip palaimingai atsidaviau jam, kai nuojautos valandomis tylus it mėnesiena jis žaidė apie nurimusią mano kaktą! Jau anuomet tave pažinojau, jau tada žiūrėjai tartum genijus iš debesų į mane,

tu, kuris ateinančiais laikais, įsiviešpatavus grožio taikai, pakilsi prieš mane iš niūrios pasaulio bangos! Tada šiai širdžiai nebereikės kovoti ir degti.
Kaip lelija sūpuojasi tyliame ore, taip ir mano esybė judėjo savo stichijoje, žaviose svajonėse apie jį.

Hiperionas Belarminui

Smirna man dabar kėlė pasibjaurėjimą. Ir apskritai mano širdis pamažu ėmė pavargti. Žinoma, kartais many užsiplieksdavo noras iškeliauti į pasaulį, patraukti į pirmą pasitaikiusį karą arba surasti savąjį Adamantą ir jo liepsnoje sudeginti savo apmaudą, tačiau visa tai likdavo tik norais, ir mano menkas, suvytęs gyvenimas niekaip nenorėjo atgyti.
Vasara ėjo į pabaigą; jutau artėjant niūrias, lietingas dienas, vėjų švilpesį ir audringų upokšnių šėlsmą, ir gamta, kuri nelyginant putojantis fontanas išsiveržė iš visų augalų ir medžių, stojosi prieš niūrią mano sąmonę nykstanti, uždara ir užsisklendusi savyje kaip ir aš.
Norėjau iš silpstančio gyvenimo pasiimti visa, ką galėjau, norėjau išsaugoti savyje visa, ką išorėje pamėgau, nes gerai žinojau, jog sugrįžtantys metai po šitais medžiais ir kalnais manęs neberas, tad vaikščiojau ir jodinėjau po apylinkes daugiau nei paprastai.
Tačiau labiausiai mane bastytis skatino slaptas troškimas pamatyti žmogų, kurį eidamas pro miesto vartus jau kiek laiko kasdien sutikdavau po medžiais.
Tartum jaunas titanas žingsniavo šaunus prašalaitis tarp šitos nykštukų padermės, kuri su džiaugsminga baime stebėjosi jo grožiu, ūgiu ir stiprumu ir slapta lyg uždraustu vaisiumi gėrėjosi jo įdegusia, aistringa, romėniška galva. Ir kaip nuostabu būdavo kaskart, kai šio žmogaus akys, kurio žvilgsniui per ankštos rodėsi ir eterio platybės, atsikračiusios išdidumo klaidžiodavo ir ieškodavo

tol, kol sutikdavo manąsias ir mes rausdami pažvelgdavome vienas į kitą, ir prasilenkdavome.
Kartą išjojau į Mimo miškų gilumą ir pasukau atgal tik vėlai vakare. Nusėdęs nuo arklio, vedžiau jį žemyn stačiu apleistu taku per medžių šaknis ir akmenis. Braunantis pro krūmus link olos, išnirusios priešais, mane staiga užpuolė pora karaborniečių[17] plėšikų; iš pradžių sunkiai sekėsi atmušti jų kardus; tačiau jie jau buvo nuvargę nuo kitų savo darbų, ir man pavyko prasiveržti. Ramiai vėl užsėdau ant arklio ir nujojau žemyn.
Kalno papėdėje, tarp miškų ir viena ant kitos sumestų uolų, prieš mane atsivėrė nedidelė pieva. Pasidarė šviesiau. Virš rūškanų medžių ką tik patekėjo mėnuo. Kiek toliau pamačiau ant žemės gulinčius žirgus, o šalia jų – ant žolės įsitaisiusius vyrus.
„Kas jūs tokie?" – paklausiau.
„Tai Hiperionas! – šūktelėjo džiugiai nustebęs didvyrio balsas. – Tu pažįsti mane, – toliau kalbėjo balsas, – aš matau tave kasdien po medžiais už vartų".
Mano žirgas lyg strėlė nuskriejo link jo. Vyro veidas buvo ryškiai nušviestas mėnesienos. Pažinau jį; nušokau nuo žirgo.
„Labą vakarą!" – sušuko mielasis stipruolis, pažvelgė į mane kiek padūkusiu žvilgsniu ir tvirta savo ranka taip spūstelėjo manąją, jog persmelkė iki pat sielos gelmių.
O, štai ir baigėsi mano bereikšmis gyvenimas!
Alabanda, toks buvo nepažįstamojo vardas, papasakojo man, kad jį su tarnu užpuolė plėšikai, kad tuodu, su kuriais susidūriau, jam pavyko atmušti, kad jis pasiklydo miške ir todėl turėjo pasilikti čia, kol pasirodžiau aš. „Per tai praradau draugą," – pridūrė jis, rodydamas į negyvą žirgą.
Atidaviau savąjį jo tarnui, ir mudu patraukėme toliau pėsčiomis.
„Taip mums ir reikia, – pradėjau, kai susikibę už parankių, ėjome iš miško. – Kodėl mes taip ilgai dvejojome ir prasilenkdavome tylomis, kol nelaimingas atsitikimas mūsų nesuvedė".

„Tačiau turiu tau pasakyti, – atsakė Alabanda, – kad kaltesnis, šaltesnis iš mudviejų esi tu. Juk šiandien aš jojau paskui tave“.

„Kilnusis, – sušukau, – palauk ir pamatysi! Tu niekad nepranoksi manęs meile“.

Mudu darėmės vis artimesni ir vis džiugesni.

Netoli miesto praėjome pro gerai įrengtą pastogę, stovinčią tarp šnarančių šaltinių, vaismedžių ir kvepiančių pievų.

Nusprendėme čia pernakvoti. Ilgai sėdėjome prie atidarytų langų. Mus apsupo didi dvasios tyla. Palaimingai nuščiuvo žemė ir jūra, virš mūsų kabančios žvaigždės. Tik retkarčiais nuo jūros į kambarį atskriedavo vėjelis ir švelniai pažaisdavo su žvake, arba mus pasiekdavo tolimos muzikos stipresni tonai, o eterio pataluose tuo tarpu sūpavosi audros debesis, iš kurio tolumos pro tylą vis ataidėdavo garsas, tartum miegančio ir sapnuojančio baisius sapnus milžino šnopavimas.

Mūsų sielos taip stipriai troško suartėti dėl to, kad buvo užsklęstos prieš savo valią. Susitikome kaip du nuo kalno besiritantys upokšniai, kurie nusimeta žemės, akmenų, supuvusių medžių naštą, visą tą tingų gaišinantį chaosą tam, kad rastų kelią vienas pas kitą ir prasimuštų iki ten, kur jie, tolygiai plukdantys ir plukdomi, susivienytų *vienoje* didingoje upėje ir pradėtų kelionę į plačiąją jūrą.

Jis, likimo ir žmonių barbariškumo išguitas iš namų klajoti po svečias šalis, nuo ankstyvos jaunystės įsiutintas ir sulaukėjęs, tačiau širdies gilumoje kupinas meilės ir troškimo išsiveržti iš šiurkštaus lukšto į palankesnę aplinką; aš, nuo visko taip ryžtingai atsiribojęs, taip visa siela svetimas žmonėms ir vienišas, aš, kurio mieliausioms širdies melodijoms taip kvailai antrina pasaulio žvangučiai, nekenčiamas visų aklųjų ir šlubųjų, bet ir pats pernelyg aklas ir raišas, pernelyg persisotinęs tuo, kas, kad ir netiesiogiai, susiję su gudruoliais ir gudreivomis, su barbarais ir smailiaiiežuviais – ir toks kupinas vilties, taip laukiantis vienintelio dalyko, gražesnio gyvenimo –

Argi nebuvo neišvengiama, kad abu jaunuoliai nekantraudami taip džiaugsmingai ir stipriai apsikabintų?
Mano drauge ir bendražygi, mano Alabanda, kur tu? Beveik tikiu, kad iškeliavai į nepažįstamą kraštą, į ramybės šalį, kad vėl tapai toks kaip anksčiau, kai buvome vaikai.
Kartais, kai virš manęs slenka audra, dalindama dievišką savo galią miškams ir pasėliams, arba kai jūros potvynio bangos žaidžia viena su kita, arba kai apie kalno viršūnę, kurion kopiu, sukasi erelių choras, mano širdis krusteli, lyg Alabanda būtų netoli; tačiau jis gyvena manyje dar ryškesnis, gyvesnis, su niekuo nesupainiojamas, toks pat kaip tąkart, kai stovėdamas prieš mane, virtęs ugningu, griežtu ir baisiu kaltintoju, vardijo šimtmečio nuodėmes. Kaip jo gelmėse prabusdavo mano dvasia, kaip risdavosi nuo mano liežuvio griaudėjantys negailestingo teisingumo žodžiai! Nelyginant Nemesidės[18] pasiuntiniai mūsų mintys pereidavo per žemę ir ją apvalydavo, nepalikdamos nė menkiausio prakeiksmo pėdsako.
Prieš mūsų teisėjišką krėslą iššaukėme ir praeitį, ir išdidi Romos didybė mūsų neišgąsdino, ir Atėnai nepapirko jaunatvišku žydėjimu.
Kaip audra nesustodama, džiūgaudama lekia per miškus ir kalnus, taip mūsų sielos veržėsi priekin, išsiliedamos į kolosalius planus; bet tai nereiškia, kad savo pasaulį kūrėm nevyriškai, tarsi burtažodžiais, ir lyg nepatyrę vaikai nenumatėme pasipriešinimo, – ne, tam Alabanda buvo pernelyg nuovokus ir drąsus. Tačiau dažnai net jokių pastangų nereikalaujantis entuziazmas būna karingas ir gudrus.
Ypač gerai prisimenu vieną dieną.
Mudu išėjome į laukus ir sėdėjome amžinai žalio laurų krūmo šešėlyje bičiuliškai apsikabinę, žiūrinėdami mūsų Platoną – tą vietą, kur jis taip nuostabiai didingai kalba apie senėjimą ir atjaunėjimą, ir kartkartėmis pasiilsėdami nužvelgdavome nebylų, belapį kraštovaizdį, kur tarp rudens snaudulio apimtų medžių dangus gražiau nei bet kada žaidė su debesimis ir saulės šviesa.

Ėmėme kalbėtis apie dabartinę Graikiją, abu kraujuojančiomis širdimis, nes ši pažeminta žemė buvo ir Alabandos tėvynė. Alabanda buvo iš tikrųjų neįprastai susijaudinęs.

„Kai pamatau vaiką, – sušuko šis žmogus, – ir pagalvoju, koks gėdingas ir pražūtingas yra tasai jungas, kurį jam reikės traukti, kad jam, kaip ir mums, reikės vargti, kad jis, kaip ir mes, ieškos žmonių, kad jis, kaip ir mes, sieks grožio ir tiesos, kad bergždžiai nugyvens gyvenimą, nes jis, kaip ir mes, bus vienišas, kad jis – o, paimkite savo sūnus iš lopšio ir meskite juos į upę, kad išgelbėtumėte bent jau nuo jūsų nešlovės!"

„Iš tikrųjų, Alabanda, – pasakiau. – Viskas iš tikrųjų pasikeis".

„Kaip? – atšovė jis. – Didvyriai prarado savo šlovę, išminčiai – mokinius. Žygdarbiai, apie kuriuos nesužino kilni tauta, tėra tik stiprus smūgis į atbukusią kaktą, o kilnūs žodžiai, neradę atgarsio tauriose širdyse, yra nelyginant mirštantis lapas, kuris šnarėdamas krenta į mėšlo krūvą. Ko tu dar nori?"

„Noriu, – tariau, – paimti semtuvą ir išmesti mėšlą duobėn. Tauta, kurioje dvasia ir didybė nebegimdo dvasios ir didybės, nebeturi nieko bendra su kitomis, kurias dar sudaro žmonės, nebeturi jokių teisių, ir rodyti pagarbą tokiam bevaliui lavonui, apsimetančiam, kad jame dar plaka romėno širdis, yra tik tuščias farsas, tik prietaras. Tegul ji prasmenga! Nudžiūvęs, sutrešęs medis negali stovėti ten, kur stovi, jis juk vagia šviesą ir orą iš jaunos gyvybės, bręstančios naujam pasauliui".

Alabanda puolė prie manęs, apkabino, ir jo bučiniai suvirpino mano sielą. „Ginklo broli, – sušuko jis, – mielas ginklo broli! O, dabar aš turiu šimtą rankų! Pagaliau aš išgirdau savo melodiją, – kalbėjo toliau jis tokiu balsu, kuris ėjo man per širdį tartum kautynių šauksmas, – daugiau nieko nereikia! Tu ištarei didingą žodį, Hiperionai! Ką, nejaugi Dievas turi būti priklausomas nuo kirmėlės? Ką, ar Dievas mumyse, Dievas, kurio kelias yra begalybė, turi stovėti ir laukti, kol kirmėlė pasitrauks iš tako? Ne! Ne! Neverta klausti, ar jūs norite! Juk jūs niekad nenorite, tarnai ir

barbarai! Ir neverta bandyti padaryti jus geresnius, nes tai bergždžias darbas! Mes pasirūpinsime tik tuo, kad jūs pasitrauktumėt iš kelio pergalingam žmonijos žygiui. O! Kad kas uždegtų man fakelą, kuriuo išdeginsiu pievos piktžoles! Kad paruoštų man miną, kuria nuo žemės paviršiaus nušluosiu išglebusius stuobrius!"

„Kur įmanoma, juos geriau švelniai nustumti į šalį", – įsiterpiau.

Alabanda kiek patylėjo.

„Kaip aš džiaugiuosi ateitimi, – pagaliau vėl prabilo ir karštai pagriebė mano rankas. – Dėkui Dievui! Man nelemtas niekingas galas. Tarnų kalboje būti laimingam reiškia būti mieguistam. Būti laimingam! Kai jūs kalbate apie laimę, man atrodo, kad burnoje pajuntu košės ir drungno vandens skonį. Tai, dėl ko jūs aukojate savo laurų lapų vainikus, savo nemirtingumą, yra taip kvaila, taip niekinga.

O šventoji šviesa, amžinai viešpataujanti milžiniškoje karalystėje, klajojanti viršuje ir net su manimi pasidalijanti savo siela – spinduliais, kuriuos geriu, tavo laimė tebūnie mano laimė!

Saulės sūnūs maitinasi iš savo darbų: jie gyvena pergalėmis; žvalumą jiems teikia jų pačių dvasia, ir jų stiprybė yra jų džiaugsmas".

Šio žmogaus dvasia neretai mane užvaldydavo taip, kad net galėjo apimti gėda – ji pačiupdavo ir nunešdavo kiekvieną lengvai kaip plunksnelę.

„O dangau ir žeme, – sušukau, – tai džiaugsmas! Tai kiti laikai, tai balsas ne iš mano nebrandaus šimtmečio, tai ne ta žemė, kur žmogaus širdis šniokštuoja, pliekiama varovo botago. Taip! Taip! Prisiekiu puikia tavo siela, žmogau! Kartu su manim tu išgelbėsi tėvynę".

„Tą atliksiu, – sušuko jis, – arba žūsiu!"

Nuo tos dienos vienas kitam darėmės vis šventesni ir mielesni. Tarp mūsų įsivyravo neapsakoma rimtis. Juo daugiau palaimos teikė buvimas kartu. Kiekvienas iš mūsų gyveno amžinajame savo esybės pagrindiniame tone, ir be jokių papuošimų pereidavome nuo vienos didžiosios harmonijos prie kitos. Bendras mūsų gyvenimas buvo kupinas nuostabaus griežtumo ir drąsos.

„Kodėl pasidarei toks nekalbus?" – kartą šypsodamasis paklausė Alabanda. – „Karštosiose zonose, – pasakiau, – kur saulė arčiau, juk ir paukščiai negieda".

Tačiau šiame pasaulyje visa pateka ir nusileidžia, ir net žmogus su savo milžiniškom galiom negali nieko sulaikyti. Kartą mačiau, kaip kūdikis ištiesė ranką, norėdamas pačiupti mėnesieną; tačiau šviesa ramiai tekėjo kaip tekėjusi. Taip mes stovime ir grumiamės, norėdami sustabdyti klajoklį likimą.

O kas galėtų jį ramiai ir mąsliai stebėti, kaip stebime žvaigždžių judėjimą!

Kuo esi laimingesnis, tuo paprasčiau tave sunaikinti, ir palaimingos dienos, kurias išgyvenome mudu su Alabanda, yra lyg tos smailios uolų viršūnės, kur bendrakeleiviui gana tave tik netyčia paliesti, kad pro aštrius akmenų dantis kristum tamsion gelmėn.

Mes išvykome į nuostabią kelionę į Chiją[19], kur be galo džiaugėmės vienas kitu. Tartum vėjelis virš jūros paviršiaus, virš mūsų viešpatavo palankūs gamtos kerai. Su džiugia nuostaba žiūrėjome vienas į kitą netardami nė žodžio, tačiau akys bylojo – tokio tavęs dar nemačiau! Taip išgražinti buvome žemės ir dangaus galių.

Per kelionę dėl kai ko smagiai ir karštai ginčijomės; kaip anksčiau, taip ir šįkart mano širdį džiugino drąsi ir permaininga jo dvasios trajektorija, kuria ji keliavo be jokių taisyklių, su nevaržomu džiugesiu, bet sykiu – nepaprastai ryžtingai.

Vos išlipę iš laivo, skubėjome likti vieni.

„Tu negali nieko įtikinti, – pasakiau jam kupinas meilės, – tu perkalbi, patrauki žmones dar prieš pradėdamas kalbėti; kai tu kalbi, nekyla jokių abejonių, o tas, kuris neabejoja, negali būti įtikintas".

„Išdidus pataikūne, – sušuko jis, – tu meluoji! Tačiau gerai, kad tai primeni! Pernelyg dažnai privertei mane pamesti protą! Nuo tavęs išsivaduoti nesutikčiau nė už visas pasaulio karūnas, bet mane vis dėlto neretai baugina, kad esi man toks nepakeičiamas, kad aš taip prie tavęs prisirišęs; ir štai, – kalbėjo jis toliau, – kad jau esu

visas tavo, tai turi viską apie mane žinoti! Iki šiol, gyvendami vien grožybėj ir džiaugsmuos, mes nepagalvojome, kad vertėtų atsigręžti į praeitį".

Ir jis papasakojo man savo likimą; atrodė, kad regiu su Megaira kovojantį jauną Heraklį[20].

„Ar atleisi man, – baigęs pasakoti apie savo nelaimes tarė jis, – ar būsi ramesnis, kai būsiu šiurkštus, nepadorus ir nepakenčiamas?"

„Nutilk, nutilk! – sušukau labai sujaudintas. – Nuostabu, kad dar esi, kad išsaugojai save man!"

„Tiesa! Tau! – sušuko jis. – Ir mane labai džiugina, kad dar esu tau valgomas maistas. Ir jei kartais mano skonis tau bus kaip laukinio obuolio, tai slėk mane spaustuvu tol, kol tapsiu geriamas".

„Palik mane! Palik mane!" – sušukau, tačiau veltui priešinausi; šis žmogus pavertė mane vaiku, ir aš to neslėpiau; jis matė mano ašaras, ir vargas jam, jei jų matyti neturėjo teisės!

„Mes atsiduodame malonumams, – vėl prabilo Alabanda, – apsvaigę žudome laiką".

„Mes švenčiame mūsų sužadėtuves, – sušukau pralinksmėjęs, – todėl ir turėtume jaustis taip, lyg būtume Arkadijoje! Bet grįžkime prie ankstesnio pokalbio!

Vis dėlto tu pripažįsti valstybei per daug galios. Ji negali reikalauti to, ko negali prievarta pasiekti. O tai, ką duoda meilė ir protas, neįmanoma išgauti prievarta. Šių dalykų ji tegu neliečia, kitaip žmonės tepaima jos įstatymus ir trenkia juos į gėdos stulpą! Dėl Dievo! Kas valstybę nori padaryti dorovės mokykla, tas nežino, kaip jis nusideda. Valstybę pragaru pavertė būtent žmogaus noras padaryti ją rojumi.

Šiurkštus lukštas apie gyvenimo branduolį – štai kas yra valstybė, ir niekas daugiau. Ji – siena apie žmogaus vaisių ir gėlių sodą. Tačiau kokia nauda iš sienos, jei sodo žemė išdžiūvusi? Tada padeda tik lietus iš dangaus.

O dangaus lietau! O įkvėpime! Tu sugrąžinsi mums tautų pavasarį. Valstybė negali tau įsakyti. Tačiau jeigu ji tau netrukdys, tada tu ateisi, ateisi nešdamas visagalę palaimą, įsupsi mus į auksinius debesis ir praneši virš mirtingo pasaulio, o mes stebėsimės ir abejosime, ar čia vis dar mes, tie skurdžiai, kurie klausinėjo žvaigždžių, ar tarp jų mums žydi pavasaris – klausi manęs, kada tai bus? Tada, kai iš šių suteptų, pasenusių formų rasis laiko numylėtinė, jauniausia ir gražiausia laiko duktė – naujoji Bažnyčia, kai prabudęs dieviškumo jausmas žmogui sugrąžins jo dievybę, o jo širdžiai – gražią jaunystę, kada – negaliu jos išpranašauti, nes mano nuojauta per silpna, bet ji tikrai, tikrai atsiras. Mirtis – gyvenimo pranašė, ir tai, kad dabar sirgdami miegame namuose, reiškia, jog greitai pabusime išgiję. Tik tuomet, tuomet pradėsime būti, tuomet rasis stichija mūsų sieloms!“

Alabanda tylėjo ir kurį laiką nustebęs žiūrėjo į mane. Buvau apimtas begalinių vilčių; dieviškos jėgos nešė mane lyg debesėlį tolyn.

„Eikš! – sušukau ir nutvėriau jį už drabužio. – Eikš, kas gali ilgiau tverti kalėjime, temdančiame mūsų sielas?“

„Kur, mano svajotojau?“ – sausai atšovė Alabanda, ir jo veidu, rodos, perbėgo pajuokos šešėlis.

Pasijutau kaip nuo debesies nupuolęs. „Keliauk sau! – pasakiau, – tu esi menkas žmogelis!“

Tą pačią akimirką į kambarį įėjo keli nepažįstami vyrai, įsimenamos išvaizdos, daugiausia liesi ir išblyškę, ir kiek galėjau įžiūrėti mėnesienoje, ramūs, tačiau jų veidų išraiška turėjo kažką tokio, kas pervėrė sielą tarsi kalavijas, ir atrodė, kad stovi prieš visažinystę; būtum suabejojęs, ar čia ne tobulos esybės, jei jų išorėje šen bei ten nebūtų palikę savo pėdsakų tramdomi jausmai.

Vienas ypač krito man į akis. Jo bruožų ramybė buvo mūšio lauko ramybė. Įtūžis ir meilė siautė šio žmogaus viduje, o protas švietė virš jausmų druzgų kaip ant sugriautų rūmų tupinčio vanago akis. Lūpos reiškė begalinę panieką. Buvo galima nujausti, kad šio žmogaus sumanymai nemenki.

Kito vyro ramybė kilo veikiau iš įgimto širdies kietumo. Jo išorės beveik nedarkė jokios paties ar likimo smurto žymės.
Trečiasis savo šaltumą greičiausiai buvo įgijęs valios jėga, dar ir dabar dažnai kovodamas su savimi, nes jo esybė buvo paženklinta kažkokio slapto prieštaravimo, ir man atrodė, kad jis turėjo save sergėti. Iš visų jis kalbėjo mažiausiai.
Jiems įėjus Alabanda pašoko it spyruoklės pamėtėtas.
„Mes ieškojome tavęs!" – sušuko vienas iš jų.
„Jūs rastumėt mane, – atsakė Alabanda juokdamasis, – net jei pasislėpčiau žemės vidury. Tai mano draugai", – pridūrė kreipdamasis į mane.
Jie, regis, gana įdėmiai mane apžiūrinėjo.
„Jis taip pat yra vienas iš tų, kurie norėtų, kad pasaulis būtų geresnis!" – po valandėlės sušuko Alabanda ir parodė į mane.
„Ar tu to rimtai nori?" – paklausė vienas iš trijulės.
„Pasaulį pagerinti – ne juokas", – tariau.
„Daug pasakei vienu žodžiu!" – vėl sušuko vienas iš jų. Kitas: „Tu mūsų žmogus!"
„Ar jūs irgi taip manote?" – paklausiau.
„Paklausk, ką mes darome!" – pasigirdo atsakymas.
„O jei paklausčiau?"
„Tuomet pasakytume – esame čia tam, kad įvestume žemėje tvarką, kad išrinktume akmenis iš arimo, kauptukais sutrupintume kietus grumstus, plūgais išartume vagas, pagriebę piktžoles pakirstume jų šaknis ir su šaknim jas išrautume, ir paliktume sudžiūti saulėje".
„Ne todėl, kad lauktume derliaus, – pertraukė kitas, – atlygis mus pasieks pavėlavęs; mums derlius nespės subręsti".
„Mūsų dienos vakarėja. Mes dažnai klydome, daug tikėjomės ir mažai darėme. Mieliau rizikavome nei pagalvodavome. Troškome viską greitai pabaigti ir tikėjome laime. Daug kalbėjome apie džiaugsmą bei skausmą, ir mylėjome, ir nekentėme jų abiejų. Žaidėme su likimu, o jis žaidė su mumis. Mus kėlė ir mėtė žemyn

nuo elgetos lazdos prie karūnos. Siūbavo kaip žioruojantį smilkytuvą, ir mes degėme tol, kol anglys virto pelenais. Nustojome šnekėti apie džiaugsmą ir nesėkmę. Praaugome gyvenimo vidurį, kur žalia ir šilta. Tačiau tai ne pats blogiausias dalykas, kurį išgyvena jaunystė. Šaltas kardas kalamas iš įkaitusio metalo. Dar žmonės sako, kad vynuogių, augančių ant išdegusių, negyvų ugnikalnių, sultys visada būna skanios".

„Mes kalbame tai ne dėl savęs, – sušuko kitas skubresniu balsu, – bet dėl jūsų! Mes nemaldaujame žmonių širdžių palankumo. Mums nereikia jų širdžių, jų valios. Šiaip ar taip, jie ne prieš mus, nes visi už mus – kvailiai ir gudročiai, naivuoliai ir išminčiai, ir visos barbarybės ir išsiauklėjimo ydos bei dorybės tarnauja mums nevérčiamos ir padeda siekti tikslo, pačios nė nežinodamos – mes tik norime, kad atsirastų žmogus, kuriam visa tai suteiktų malonumą, todėl tarp tūkstančių aklų padėjėjų ir ieškome geriausių, kad paverstume juos regínčiais – bet jei niekas nenori gyventi mūsų statinyje, tai ne mūsų kaltė ir ne mūsų nuostolis. Padarėme, ką turėjome padaryti. Jei niekas nenori pjauti, ką pasėjome, kas gali dėl to ant mūsų pykti? Kas prakeikia obelį, jei jos vaisius nukrenta į balą? Dažnai sakydavau sau: tu aukoji puvimui, bet vis dėlto pabaigdavau dienos darbus".

„Tai apgavikai!" – jautriai mano sąmonei šaukė visos sienos. Jaučiausi kaip tas, kuris dūsta nuo dūmų ir norėdamas ištrūkti laužiasi pro duris bei langus – taip aš troškau oro ir laisvės.

Netrukus ir jie pastebėjo, kaip klaiku man pasidarė, ir nutilo. Kai išėjau iš pastogės, kur visi buvome, jau brėško diena. Rytinio vėjelio dvelkimą jaučiau kaip balzamą ant perštinčios žaizdos.

Jau buvau pakankamai sudirgintas Alabandos pašaipos, o jo mįslingi pažįstami mane galutinai išmušė iš vėžių.

Jis blogas, sušukau, jis blogas. Apsimeta be galo patikimu, o susideda su tokiais kaip šitie – ir slepia tai nuo tavęs.

Jaučiausi kaip nuotaka, kuri sužino, jog mylimasis slapta gyvena su kekše.

O, tai ne toks skausmas, kurį gali puoselėti, nešioti prie širdies kaip vaiką, kurį gali užliūliuoti lakštingalos balsu!
Nelyginant įsiutusi, nuožmi gyvatė, šliaužianti ant kelių ir juosmens, apsivyniojanti apie visas galūnes ir suleidžianti nuodingus dantis į krūtinę, paskui į sprandą – toks buvo mano skausmas, taip siaubingai jis mane pervėrė. Pasišaukiau pagalbon visas širdies galias, šaukiausi kilnių minčių, kad tik išlikčiau ramus, ir kelias akimirkas man tai pavyko, tačiau sustiprėjo ir mano pyktis, ir tarsi tyčia uždegtą ugnį aš nuslopinau savy visas meilės kibirkštėles.
Tikriausiai jis, galvojau, – juk tie žmonės jo bendrininkai – susimokė su jais, prieš tave! Ir ko gi jis nori iš tavęs? Ko jam reikia iš tavęs, svajotojo? O, kad jis būtų ėjęs savo keliu! Tačiau jie turi savotišką įgeidį – prisivilioti savo priešybę! Turėti tokį keistą žvėrį savo tvarte jiems labai patinka!
Ir vis dėlto buvau su juo neapsakomai laimingas, taip dažnai paskęsdavau jo glėbyje, ir pakildavau iš jo su jausmu, jog esu neįveikiamas, taip dažnai grūdindavausi ir taurėdavau jo ugnyje nelyginant plienas!
Kai kartą giedrą vidurnaktį parodžiau jam Dioskūrų žvaigždyną[21], Alabanda uždėjo ranką man ant širdies ir tarė: „Tai tik žvaigždės, Hiperionai, tik raidės, kuriomis danguje užrašytas didvyriškų brolių vardas; jie yra mumyse! Gyvi ir tikri, kupini drąsos ir dieviškos meilės, ir tu, tu esi dievų sūnus, ir su savo mirtingu Kastoru daliniesi nemirtingumu!“
O kai mudu vaikštinėjome po Idos miškus[22] ir nusileidome į slėnį, kad tylinčių pilkapių pasiteirautume apie jų mirusiuosius, ir aš pasakiau Alabandai, jog vienas iš pilkapių tikriausiai priklauso Achilo ir jo mylimojo dvasioms, jis man prisipažino dažnai esąs toks vaikiškas, jog įsivaizduoja, kaip mes abu kada nors krisime *viename* kautynių lauke ir ilsėsimės po *vienu* medžiu – kas tuomet galėjo pagalvoti, kad taip ir bus?

Visa man likusia dvasios galia aš svarsčiau, kaltinau jį, gyniau ir dar aršiau kaltinau; priešinausi proto balsui, bandžiau pralinksminti save, bet tik visiškai paniurau.

Ak! Mano akys buvo sužeistos tokios daugybės kumščio smūgių ir tik bepradedančios gyti – ir kaip dabar joms žiūrėti į pasaulį sveiku žvilgsniu?

Alabanda aplankė mane kitą dieną. Kai jis įėjo, mano širdis užvirė, tačiau aš tvardžiausi, kad ir kaip mane jaudino ir audrino jo išdidumas ir ramybė.

„Oras nuostabus", – galiausiai tarė jis, – ir vakaras bus labai gražus, užlipkime kartu į Akropolį!"

Aš sutikau. Ilgai nepratarėme nė žodžio. „Ko tu nori?" – galų gale paklausiau.

„Ir tu manęs klausi?" – atsakė tas pašėlęs žmogus su liūdesiu, kuriuo persiėmė mano siela. Buvau apstulbęs, sutrikęs.

„Ką man galvoti apie tave?" – galop vėl pradėjau.

„Galvok, kad esu toks, koks esu!" – ramiai atsakė jis.

„Turi atsiprašyti, – tariau pasikeitusiu balsu ir mečiau išdidų žvilgsnį į jį, – atsiprašyk! Apsivalyk!"

To jam buvo per daug.

„Kaip čia yra, – pasipiktinęs sušuko jis, – kad šis žmogus drįsta lankstyti mane, kaip jam patinka? Tiesa, kad mane per anksti paleido iš mokyklos, kad nusitempiau visas grandines ir jas sutraukiau, pasiliko tik *viena*, tik vieną dar reikėjo nutraukti, manęs dar nebuvo bandęs auklėti paniurėlis – nustok burbėti! Aš pakankamai ilgai tylėjau!"

„O Alabanda! Alabanda!" – sušukau.

„Tylėk, – atšovė jis, – ir nenaudok mano vardo kaip durklo prieš mane!"

Dabar pyktis galutinai įsisiautėjo ir manyje. Nenurimome tol, kol kelio atgal beveik nebeliko. Jėga sunaikinome mūsų meilės sodą. Dažnai nutildavome ir stovėdavome, ir taip mielai, taip džiaugsmingai būtume puolę vienas kitam ant kaklo, tačiau pragaištingas

išdidumas uždusindavo visus meilės garsus, kurie veržėsi iš mūsų širdžių.

„Lik sveikas!“ – galiausiai sušukau ir mečiausi šalin. Tačiau nevalingai atsigręžiau, ir Alabanda nevalingai taip pat atsigręžė.

„Tas Alabanda – keistas elgeta, ar ne? – sušukau jam. – Meta balon paskutinį savo skatiką!“

„Jei taip, tuomet tegu jis miršta badu!“ – sušuko jis ir nuėjo.

Bejausmis nusvirduliavau toliau, pasiekiau jūrą ir pažvelgiau į bangas – ak! Po jomis troško atsidurti mano širdis, po jomis, ir mano rankos tiesėsi laisvo srauto linkui, tačiau netrukus tarsi iš dangaus nusileido švelnesnė dvasia ir savo ramia lazda apmalšino be galo kenčiančią mano sielą; jau ramesnis aš pergalvojau savo likimą, savo tikėjimą pasauliu, beviltiškus išgyvenimus, mąsčiau apie pažintą ir perprastą nuo ankstyvos jaunystės žmogų, apie įvairiausio išsiauklėjimo žmones ir visur girdėjau duslų arba ausį rėžiantį disonansą, o tyromis melodijomis skambėjo tik naivus vaikiškas ribotumas – geriau jau, tariau sau, tapti bite ir nekaltam statyti savo namus negu viešpatauti su pasaulio valdovais ir staugti su jais kaip su vilkais, negu valdyti tautas ir purvinais dalykais susitepti rankas; norėjau grįžti į Tiną, gyventi tik mano sodams ir laukams.

Juokis, jei nori! Aš svarsčiau visiškai rimtai. Jeigu pasaulio gyvenimas yra ne kas kita kaip amžina žydėjimo ir vytimo, skrydžio ir grįžimo savin kaita, tai negi žmogaus širdis pavaldi kitam dėsniui?

Be abejo, šią naują pamoką įsisąmoninti buvo sunku, be abejo, aš nelengvai atsisveikinau su išdidžia jaunystės klaida – kas gi noriai nuplėšia sau sparnus? – tačiau taip turėjo būti!

Aš pasiekiau savo. Sėdau į laivą. Pučiant gaiviam kalnų vėjui, palikau Smirnos uostą. Nuostabiai ramus, visai kaip vaikas, kuris nieko nežino apie kitą akimirką, gulėjau laive ir žiūrėjau į šio miesto medžius ir mečetes, mačiau ir žaliuojančius savo takus pakrantėje, ir takelį link Akropolio ir leidau jiems tolti ir tolti; tačiau kai išplaukiau į atvirą jūrą ir visa palengva ėmė grimzti žemyn tarsi

karstas į duobę, staiga pasijutau taip, lyg būtų plyšusi širdis – dangau, sušukau, ir manyje prabudęs gyvenimas iš visų jėgų bandė sulaikyti netvarią dabartį, bet ji dingo pradingo!
Tarsi migloje prieš mane plytėjo dangiškas kraštas, kur nelyginant laisvas pievų stirninas skersai ir išilgai išnaršiau slėnius ir aukštumas ir nunešiau savo širdies aidą šaltiniams ir upokšniams, žemės toliams ir gelmėms.
Štai ten, kupinas vienišos nekaltybės, aš kopiau į Tmolą; nusileidau ten, kur kadaise stovėjo jaunatviškai laimingas Efesas ir Tėjas[23], ir Miletas, o ana ten, prie gedinčios šventosios Trojos, nukeliavau kartu su Alabanda ir tarsi dievas valdžiau jį, ir kaip švelnus ir patiklus vaikas jam tarnavau, sieloje džiaugdamasis, nuoširdžiai ir džiaugsmingai mėgaudamasis jo esybe, visuomet laimingas, kai galėdavau palaikyti jo žirgo apynasrį arba kai pranokęs pats save sutikdavau jo sielą puikiais sprendimais, drąsiomis mintimis, iškalbos ugnimi!
O nūnai viskas pražuvo, nūnai buvau niekas, visko neatšaukiamai netekęs, tapęs didžiausiu skurdžiumi tarp žmonių, pats nesuprasdamas kaip.
O amžinoji sumaištie, galvojau sau, kada gi žmogus ištrūks iš tavo grandinių?
Mes kalbame apie savo širdį, savo planus, tarsi jie iš tikrųjų priklausytų mums, tačiau svetima jėga mus svaido ir guldo karstan, kaip jai patinka, ir mes nežinome, nei iš kur ji ateina, nei kur nueina.
Mes norime stiebtis į viršų ir plačiai išskleisti šakas ir šakeles, bet žemė ir vanduo nukreipia mus savo keliu, ir kai į tavo vainiką trenkia žaibas ir perskelia tave iki pat šaknų, vargšas medi, kas čia nuo tavęs priklauso?
Taip aš galvojau. Mano Belarminai, tu dėl to pyksti? Išgirsi dar ne tokių dalykų.
Liūdniausia, mielasis, yra tai, kad mūsų dvasia, dažnai linkusi prisiimti klystančios širdies pavidalą, taip mielai įsikabina prabėgančio

liūdesio, kad mintis, kuri turėtų numašinti skausmą, pati juo užsikrečia, kad sodininkas, sodinantis rožių krūmą, taip dažnai susidrasko ranką, o! – dėl to žmonės ne kartą apsikvailino prieš kitus, kuriuos šiaip būtų suvaldę nelyginant Orfėjas, dėl to kilnieji tapo visokiausių pasaulio perėjūnų patyčių aukomis; tai povandeninė uola dangaus numylėtiniams, idant jų meilė būtų stipri ir švelni kaip jų dvasia, idant širdies bangos dažniau banguotų smarkiai ir greitai kaip trišakis, kuriuo jas valdo jūros dievas, ir todėl, mielasis, tegu nė vienas nesipuikuoja.

Hiperionas Belarminui

Ar nori girdėti, ar suprasi mane, jei papasakosiu apie ilgą, liguistą savo sielvartą?

Priimk mane tokį, koks esu, ir neužmiršk, kad geriau yra mirti gyvenus nei gyventi niekad iš tikrųjų negyvenus! Nepavydėk tiems, kurie niekada nekentėjo, mediniams stabukams, kuriems nieko netrūksta, nes jų sielos tokios skurdžios, kuriems nesvarbu, ar lietus lyja ar saulė šviečia, nes jie neturi ko puoselėti.

Taip! Taip! Tikrai labai lengva būti ramiam, laimingam, jei esi seklios širdies ir riboto proto. Šito jiems galima ir palinkėti; kas gi ims karščiuotis, kad medinis diskas nedejuoja, kai į jį įsminga strėlė, ir kad į sieną mestas tuščias puodas tik dusliai dunksteli?

Tačiau jūs, mielieji žmonės, turėtumėt būti patenkinti, turėtumėt užčiaupti burnas ir stebėtis, jei nesuprantate, kad kiti nėra tokie laimingi ir patenkinti savimi, turėtumėt saugotis, kad jūsų išmintis nevirstų įstatymu, nes jei visi jums paklustų, tai būtų pasaulio pabaiga.

Gyvenau Tinoje labai ramiai ir nereikliai. Pasaulio reiškiniai dabar iš tiesų plaukė pro mane kaip rudens ūkanos, ir aš su ašaromis akyse juokdavausi iš savo širdies, kuri kartais išskrisdavo pasmaguriauti tarsi paukštė nutapytų vynuogių, sykiu likdama rami ir giedra.

Kiekvienam dabar leisdavau turėti savo nuomonę ar blogų įpročių. Buvau atsivertęs ir nebenorėjau nė vieno atversti, man tik būdavo liūdna, kai matydavau žmones manant, kad nesikišu į jų pokštavimus todėl, kad vertinu juos taip pat gerai kaip jie patys. Aš nenorėjau paklusti jų kvailumui, tačiau kiek galėdamas stengiausi elgtis atsargiai. Juk tai yra jų džiaugsmas, galvojau, juk tuo jie gyvena!

Dažnai net sutikdavau prisidėti prie jų, ir nors dariau tai be jausmo, be tikro troškimo, niekas to nepastebėdavo, niekam nieko netrūkdavo, ir jeigu būčiau panorėjęs atsiprašyti, tuomet jie būtų stabtelėję ir apstulbę paklausę: bet ką tu mums padarei? Ak jūs, pakantieji!

Dažną rytą, stovėdamas prie lango ir pasitikdamas veiklią dieną, įstengdavau akimirką save pamiršti, įstengdavau apsidairyti aplinkui, tarsi norėdamas ko nors imtis, kas, kaip kadaise, galėtų man suteikti pasitenkinimą, tačiau greit susivokdavau, greit pagalvodavau – nelyginant žmogus, kuriam gimtosios kalbos žodis išsprūsta krašte, kur jos niekas nesupranta – kur trauki, širdie? – nuovokiai sakydavau sau ir paklusdavau.

Kodėl taip yra, kad žmogus tiek daug siekia? – dažnai klausdavau savęs; ką veikia begalybė jo krūtinėje? Begalybė? Kur ji yra? Kas ją patyrė? Žmogus nori daugiau nei jis gali! Tai tiesa! O, tu ganėtinai dažnai tą patyrei. Bet taip ir turi būti. Iš čia tas saldus, svaiginamas galios pojūtis, pojūtis, kad ji sklinda ne vien taip, kaip pati nori; būtent iš čia tos gražios svajonės apie nemirtingumą, visos nuostabios ir didingos pamėklės, šitaip žavėjusios žmones, iš čia – Elisijas[24] ir visi žmogaus dievai, kurie laiduoja, kad jo gyvenimo linija nebus tiesi, kad jis neskries tiesiai kaip strėlė, kad svetima galia pastos bėgliui kelią.

Širdies banga nekiltų taip gražiai putodama į viršų ir netaptų dvasia, jei jai nekliudytų ta sena ir nebyli likimo uola.

Ir vis dėlto mūsų krūtinėje miršta troškimai, o su jais ir mūsų dievai, ir jų dangus.

Džiugiais pavidalais iš tamsaus lopšio, kuriame miegojo, išsiveržia ugnis, ir jos liepsnos kyla ir krenta, lūžta ir vėl džiugiai apsikabina, kol praryja visa, kuo minta, tada rūksta ir galuojasi, ir užgęsta; lieka tik pelenai.
Taip atsitinka ir mums. Tai visa ko esmė, kurią gąsdinančiomis ir viliojančiomis misterijomis mums atskleidžia išminčiai.
O tu? Kas tau dar neaišku? Jei kartais kažkas tavyje sukyla ir *vieną* akimirką tavo širdis šitaip plačiai atsiveria ir vėl užsiveria lyg mirštančiojo burna, būtent tai blogas ženklas.
Tik būk ramus, tegu viskas eina savo keliu! Negudrauk! Nebandyk kaip vaikas uolektim padidinti savo ūgio! – Atrodo, kad nori sutverti dar vieną Saulę ir sukurti naujus jos augintinius, Žemės rutulį ir Mėnulį.
Taip aš svajojau. Kantriai ir pamažu atsisveikinau su visais ir viskuo. – O jūs, mano amžininkai, jei viduje nykstate, nesikreipkite nei į gydytojus, nei į kunigus!
Jūs praradote tikėjimą visais didžiais dalykais; todėl, jei šis tikėjimas nesugrįš, jūs pražūsite, krisite žemyn kaip kometa iš nežinomo dangaus.

Hiperionas Belarminui

Esama visos būties užmaršties, tokio esybės nutilimo, kai atrodo, jog viską suradome.
Esama nutilimo, visos būties užmaršties, kai atrodo, jog viską praradome, sielos nakties, kurioje mums nežiba nė viena žvaigždė, net supuvusi pliauska nežioruoja.
Aš tapau ramesnis. Dabar niekas manęs nebežadino vidurnaktį. Manęs nebedegino vidinė ugnis.
Tylus ir vienišas žiūrėjau prieš save; mano akys nebeklajojo praeityje ir ateityje. Mano samonėje nebesigrūmė toliai ir artumos; nebemačiau nė žmonių, jei jie nepriversdavo jų pamatyti.

Anksčiau šis šimtmetis stūksojo priešais mano sąmonę tartum amžinai tuščia danaidžių statinė[25], ir išlaidžios meilės kupina mano siela išsiliedavo, norėdama užpildyti plyšius; dabar aš nemačiau jokių plyšių, dabar manęs nebekamavo nuobodus gyvenimas. Dabar aš nebesakiau gėlei: „Esi mano sesuo!“, o šaltiniams: „Mes *vieno* kraujo!“ Dabar ištikimai kaip aidas kiekvieną daiktą vadindavau jo vardu.
Tartum upė pro išdžiūvusius krantus, vandenyje neatsispindint nė vienam gluosnio lapeliui, taip pro mane tekėjo nepagražintas pasaulis.

Hiperionas Belarminui

Niekas taip neauga ir taip be pėdsako nepranyksta kaip žmogus. Savo kančias jis dažnai lygina su bedugnės tamsa, savo palaimą – su eteriu, bet kiek mažai tai pasako!
Tačiau nebūna gražesnio dalyko, kai po ilgos žmogaus mirties pradeda brėkšti ir skausmas tartum brolis išeina pasitikti tolumoje aušrojančio džiaugsmo.
O, tai buvo dangiška nuojauta, su kuria vėl pasveikinau ateinantį pavasarį! Kaip tuomet, kai viskas aplink miega, ramiame ore iš tolo ataidi mylimosios pirštų paliestos stygos, taip mano krūtinėje suskambo jo tylios melodijos, aš jaučiau jį ateinant nelyginant iš Elisijo, kai negyvos šakelės sujudėjo ir švelnus vėjelis palietė mano skruostus.
Mielasis Jonijos dangau[26], dar niekad taip nebuvau prie tavęs prisirišęs, bet ir niekad mano širdis nebuvo tokia panaši į tave kaip tuomet, žaisdama linksmus ir švelnius savo žaidimus. –
Kai dangaus akysna ir žemės krūtinėn sugrįžta pavasaris, kas tuomet nesiilgi meilės džiaugsmų ir didelių darbų?
Pakilau lyg iš ligos patalo, tyliai ir lėtai, tačiau nuo slaptų vilčių mano krūtinė virpėjo taip palaimingai, kad pamiršau paklausti, ką tai reiškia.

Miegant mane apsupdavo gražesni sapnai, ir kai prabusdavau, jie likdavo širdy lyg bučinio pėdsakas ant mylimosios skruosto. O, ryto šviesa ir aš – mes dabar artinomės vienas prie kito tartum susitaikę draugai, kurie dar truputį drovisi, bet sielose jau nešioja netolimą, begalinę apsikabinimo akimirką.

Ir štai mano akys išties vėl atsivėrė, žinoma, ne taip kaip anksčiau – pasirengusios ir kupinos vidinės jėgos, jos tapo nuolankesnės, jos maldavo gyvenimo, tačiau sielos gelmėje jaučiau, kad vėl galiu tapti toks, koks buvau, net geresnis.

Aš vėl žvelgiau į žmones, lyg darbuočiausi ir džiaugčiausi kartu su jais. Iš tikrųjų nuoširdžiai prisidėdavau prie visų.

Dangau, koks piktdžiugiškas džiaugsmas juos apėmė, kad išdidus vienišius *šį* sykį tapo vienu iš jų! Kaip patenkinti jie pokštavo, jog alkis privertė elnią palikti giria ir traukti į jų vištidę! –

Ak! Aš ieškojau savo Adamanto, savo Alabandos, bet nė vienas iš jų nepasirodė.

Galiausiai parašiau į Smirną, ir buvo taip, lyg visas žmogaus švelnumas ir visos jo jėgos susikaupė į *vieną* rašymo akimirką; parašiau triskart, bet negavau atsakymo, maldavau, grasinau, priminiau meilės ir drąsos valandas, tačiau jokio atsakymo iš nepamirštamo, iki mirties mylimo – Alabanda! – šaukiau aš, o mano Alabanda! Tu pasmerkei mane mirčiai. Tu dar laikei mane ant kojų, buvai paskutinė mano jaunystės viltis! Dabar nebenoriu nieko, tai neatšaukiama ir šventa!

Mes apgailime mirusiuosius, lyg jie jaustų mirtį, o juk mirusieji ilsisi ramybėje. Tačiau šiam skausmui neprilygsta joks kitas – šiam nuolatiniam visiško sutriuškinimo jausmui, mūsų gyvenimui praradus prasmę, širdžiai tariant sau: tu pranyksi, ir nieko po tavęs nepasiliks; nepasodinai nė vienos gėlės, nesurentei nė vienos trobelės, kad galėtum bent pasakyti – palikau pėdsaką žemėje. Ak! Tačiau siela vis tiek gali būti sklidina ilgesio, nors ir praradusi visą drąsą.

Aš nuolat ieškojau kažko, bet neišdrįsdavau atsimerkti žmonių akivaizdoje. Buvo valandų, kai baimindavausi vaiko juoko.
Bet sykiu būdavau dažniausiai labai ramus ir kantrus, neretai pasiduodavau keistiems prietarams, tikėdamas gydomąja kai kurių daiktų galia; iš karvelio, kurį nusipirkau, iš pasiirstymo valtimi, slėnio, kurį kalnai man užstojo, galėjau laukti paguodos.
Gana! Gana! Jei būčiau užaugęs su Temistokliu, jei būčiau gyvenęs su Scipionais[27], mano siela niekad nebūtų pažinusi šios savo pusės.

Hiperionas Belarminui

Kartais dar pajusdavau savy šiokią tokią dvasinę energiją. Bet tik naikinančią!
Kas gi yra žmogus? – taip pradėdavau; kaip gali būti, kad pasaulyje egzistuoja kažkas, kas rūgsta nelyginant vynas, pūna nelyginant sutrešęs medis ir niekad nepasiekia brandos? Kaip gamta gali pakęsti tokią rūgščią kekę tarp savo saldžių vynuogių?
Augalams jis sako: kadaise buvau toks kaip jūs! Tyroms žvaigždėms: kitame pasaulyje noriu tapti toks kaip jūs! O pats subyra į gabalus ir imasi pokšto – sudužusį gyvą daiktą sulipdyti, sudėti iš naujo it mūrą, lyg tai būtų įmanoma, ir kai jo veikla nieko nepadeda, jis visai nesuglumsta; nes tai, ką darė, tebuvo tik pokštas.
O jūs vargšai, kurie šitai jaučiate, kurie, kaip ir aš, nemėgstate net kalbėti apie žmogaus paskirtį, kurie, kaip ir aš, esat taip giliai permelkti valdančio mus Nieko, puikiai suvokiantys, jog mes gimstame Niekui, mylime Nieką, tikime Nieką, alinamės dėl Nieko ir pamažu virstame Nieku – ką galiu padaryti, kad jums sulinksta keliai, kai rimtai apie tai pagalvojate? Juk ir aš ne sykį buvau paskendęs tokiose mintyse ir šaukiau, kodėl dedi kirvį prie mano šaknų, žiaurioji dvasia? – ir aš vis dar gyvas.

Kadaise, niaurieji broliai, buvo kitaip. Virš mūsų buvo taip gražu, taip gražu ir linksma priešais mus; mūsų širdys liejosi per kraštus dėl tolimų palaimingų pamėklių, ir mūsų dvasios drąsiai ir pergalingai veržėsi aukštyn pralauždamos ribas, o kai apsidairydavo – varge, čia plyti begalinė tuštuma.

O! Galėčiau pulti ant kelių ir grąžyti rankas, ir melsti – bet nežinau kieno? – kitokių minčių. Tačiau neįveiksiu jos, rėkiančios teisybės. Argi tuo du kartus neįsitikinau? Kai įsižiūriu į gyvenimą, kuo viskas galiausiai baigiasi? Nieku. Kai kylu dvasia, kas pats aukščiausias? Niekas.

Bet nurimk, mano širdie! Tu švaistai dabar paskutines jėgas! Paskutines jėgas? O tu, tu dar nori šturmuoti dangų? Kurgi tavo šimtinė rankų, titane, kur tavo Pelionas ir Osa[28], tavo laiptai į dievų tėvo pilį, kuriais užlipęs nutrenksi žemyn dievą, jo dievišką draugiją ir visą nemirtingą Olimpo viršūnę ir paskelbsi mirtingiesiems: likite apačioje, akimirkos vaikai! Nesistenkite pasiekti šių aukštumų, nes čia nieko nėra.

Gali nebežiūrėti, kas valdo kitus, mano širdie. Tau skirtas naujas mokslas. Virš tavęs ir priešais tave dyka ir tuščia, žinoma, todėl, kad tavyje dyka ir tuščia.

Žinoma, jei jūs, tie kiti, esate turtingesni už mane, jūs juk galėtumėte nors truputėlį padėti.

Jei jūsų sode tiek daug gėlių, kodėl gi jų kvapas nepradžiugina ir manęs? – Jei jūs tokie sklidini dievybės, tai leiskite man jos gurkštelti. Per šventes niekas nebadmiriauja, net ir didžiausias skurdžius. Bet tarp jūsų šventę švenčia tik *vienas* dievas – mirtis.

Jūsų valdovai yra vargas, baimė ir naktis. Jie išskiria jus, mušdami varo jus vieną prieš kitą. Alkį vadinate meile, o ten, kur nieko nebeįžiūrite, gyvena jūsų dievai. Dievai ir meilė?

O, poetai teisūs – niekas nėra per mažas, nieko nėra per mažai, kad tuo nebūtų galima žavėtis.

Taip aš galvojau. Vis dar nesuprantu, kaip visa tai atsirado manyje.

Antra knyga

Hiperionas Belarminui

Gyvenu dabar Ajanto saloje, brangiajame Salamine[29].
Myliu šią Graikiją labiau už viską. Jos spalva – mano širdies spalva. Kur pažvelgtum, ten pasislėpęs glūdi džiaugsmas.
Bet ir aplink mane tiek daug žavumo ir didybės.
Įkalnėje iš mastikmedžio šakų pasistačiau trobelę, prisodinau samanų ir medžių, čiobrelių ir visokiausių krūmų.
Čia praleidžiu nuostabiausias valandas, čia sėdžiu ištisus vakarus ir žiūriu kitapus, į Atiką, kol galop mano širdis pradeda pernelyg smarkiai plakti; tada pasiimu savo įrankius, nusileidžiu prie įlankos ir gaudau žuvis.
Arba ant savo kalvos skaitau apie seną didingą jūrų mūšį, tą laukinę, bet sumaniai vadovaujamą sumaištį, kuri kadaise virė prie Salamino, džiaugiuosi protu, sugebėjusiu valdyti, lyg raitelis žirgą sutramdyti piktą chaosą, ir sielos gelmėje gėdijuosi savo paties kovų istorijos.
Arba žiūriu į jūrą ir pergalvoju savo gyvenimą, jo pakilimus ir nuopuolius, jo palaimą ir liūdesį, ir praeitis man dažnai nuskamba tartum stygų melodija, kai meistro pirštai jas užgavę perbėga per visus tonus ir slapton tvarkon sulieja vaidą ir darną.
Šiandien čia, viršuje, trigubai gražiau. Dvi malonios lietingos dienos atvėsino orą ir išvargusią žemę.
Dirva pasidarė žalesnė, laukai platesni. Nematyti galo auksinių kviečių, susimaišiusių su džiugiomis rugiagėlėmis, o iš giraitės gelmės

skaisčiai ir linksmai stiebiasi tūkstančiai viltingų viršūnių. Subtiliai ir didingai erdvėje pinasi tolių linijos; kalnai tarsi laiptai vienas po kito nepertraukiamai kyla iki pat saulės. Dangus skaistutėlis. Balta šviesa lyg dvelksmas sklinda virš eterio, ir per giedrą dieną tartum sidabrinis debesėlis plaukia drovus mėnuo.

Hiperionas Belarminui

Man seniai taip nebuvo kaip dabar.

Tarsi Jupiterio erelis[30] mūzų giesmės, klausausi nuostabios begalinės harmonijos savyje. Nesudrumsčiamo proto ir sielos, stiprus ir linksmas, pilnas šypsančios rimties, žaidžiu mintyse su likimu ir trimis jo seserimis, šventosiomis parkomis. Kupina dieviškos jaunystės, visa mano esybė džiaugiasi savimi ir viskuo. Esu tylus ir neramus kaip žvaigždėtas dangus.

Ilgai laukiau tokios šventės, kad galėčiau tau vėl parašyti. Dabar turiu pakankamai stiprybės; leisk man dabar tau papasakoti.

Per mano niūriąsias dienas pažįstamas iš Kalaurėjos pakvietė užsukti pas jį. Turiu aplankyti jo kalnus, rašė jis; gyvenimas čia laisvesnis negu kitur, bet ir čia tarp eglynų ir sraunių upokšnių žydi citrinų giraitės, palmės ir žavūs žolynai, mirtos ir šventieji vynuogienojai. Aukštai ant kalno jis pasisodino sodą ir pasistatė namą; iš galo nuo saulės jį užstojo tankūs medžiai, ir kaitriomis vasaros dienomis aplinkui tykiai žaidė vėsūs vėjeliai; tartum paukštis nuo kedro viršūnės žvelgdavai iš ten žemyn į kaimus ir žaliąsias kalvas, į patenkintas salos kaimenes, kurios visos gulėjo sakytum jaunikliai aplink didingą kalną ir gėrė iš jo putojančių upokšnių.

Tai mane vis dėlto truputį išbudino. Išplaukiau ten saulėtą, žydrą balandžio dieną. Jūra buvo neįprastai graži ir tyra, oras lengvas tartum aukštumose. Laivui skriejant, toli už nugaros pasiliko žemė – nelyginant gardus valgis patiekus šventą vyną.

Niūri sąmonė neatsispyrė jūros ir oro poveikiui. Aš pasidaviau jam, nebesirūpinau savimi ir kitais, nieko nebeieškojau, apie nieką nebegalvojau, leidausi užliūliuojamas laivo ir įsivaizdavau, jog guliu Charono luote. O, kaip saldu šitaip gerti iš užmaršties dubens. Linksmai nusiteikęs valtininkas būtų mielai su manimi pasišnekučiavęs, tačiau aš buvau labai nešnekus.

Pirštu jis rodė į mėlynas salas kairėje ir dešinėje, bet aš tik trumpai žvilgteldavau ir kitą akimirksnį vėl panirdavau į mielas savo svajones.

Galų gale, kai jis parodė tylias viršūnes tolumoje ir pasakė, kad greitai pasieksime Kalaurėją, aš įsižiūrėjau atidžiau, ir visa mano esybė atsivėrė nuostabiai galiai, kuri *vienu* metu žaviai, ramiai ir nesuvokiamai ėmė žaisti su manim. Išplėtęs akis, stebėdamasis ir džiaugdamasis, žvelgiau į tolybės paslaptis, širdis lengvai virpėjo, o neklusni mano ranka skubriai ir draugiškai palietė valtininką. „Ką, – sušukau, – tai Kalaurėja?“ Kai jis pažvelgė į mane, sutrikau. Pasveikinau savo bičiulį su nepaprastu švelnumu. Mano esybė buvo kupina saldaus nerimo.

Tą pačią popietę norėjau pasivaikščioti po vieną salos dalį. Miškai ir slaptingi slėniai neapsakomai traukė mane, o smagi diena viliojo visus į lauką.

Buvo labai gerai matyti, kad visa, kas gyva, troško daugiau nei duonos kasdienės, kad savo šventę šventė ir paukštis, ir žvėris. Koks žavus tai buvo reginys! Nelyginant tuomet, kai motina meiliai paklausia, kuris iš aplinkinių yra jos mylimiausias, ir visi vaikai puola jai į glėbį, o mažiausias net iš lopšio ištiesia rankas, taip kiekviena gyvybė skrido, šoko ir veržėsi į dievišką orą, ir vabalai ir kregždės, balandžiai ir gandrai džiausmingai šėlo padangėje ir pažemiui, o tam, kas stovėjo ant žemės, žingsnis virto skrydžiu, per griovius šuoliavo žirgas, per tvoras – stirnos, iš jūros dugno kilo žuvys ir šokinėjo virš vandens. Į visų širdis skverbėsi motiniškas oras, jis kėlė ir traukė prie savęs.

Ir žmonės, išėję pro duris laukan, gėrėjosi dvasios dvelksmu, ant kaktos švelniai kedenančiu lengvus plaukus, vėsinančiu saulės spindulius, ir norėdami pajusti jį krūtine patikliai prasisegiojo drabužius, kvėpavo maloniau, švelniau paliesdavo lengvą, skaidrią, meilikaujančią jūrą, kurioje jie gyveno.

O mumyse liepsnojančios ir viešpataujančios dvasios broli, šventasis ore! Kaip gražu, kad tu lydi mane visur, kur tik nukeliauju, visur esantis, nemirtingasis!

Gražiausiai taurioji stichija žaidė su vaikais.

Vienas ramiai sau niūniavo, kitam iš lūpų veržėsi neritmiška dainelė, trečiam – džiaugsmo šūksnis iš visos gerklės; vienas rąžėsi, kitas šokinėjo į aukštį; dar kitas klydinėjo aplinkui, nugrimzdęs į save.

Visa tai buvo *vieno* pasitenkinimo kalba, *vienas* atsakymas į žavias gūsių glamones.

Buvau kupinas neapsakomo ilgesio ir ramybės.

Mane užvaldė nepažįstama jėga. Draugiška dvasia, kalbėjau sau, kur mane šauki? Į Elisiją ar kur kitur?

Ėjau mišku, palei čiurlenančius vandenis, čia srūvančius uola žemyn, ten nekaltai tekančius per žvirgždą; slėnis pamažu susiaurėjo ir virto nava, ir vieniša vidurdienio šviesa žaidė tylinčioje prietemoje –

Čia – norėčiau sugebėti kalbėti, mano Belarminai! Kaip norėčiau tau ramiai rašyti!

Kalbėti? O, džiaugsmų nepatyręs naujokas, aš noriu kalbėti!

Juk palaimintųjų krašte gyvena tyla, ir viršum žvaigždžių širdis pamiršta savo vargus ir savo kalbą.

Aš šventai saugojau jį! Tarsi paladiją[31] nešiojau jį savyje, man apsireiškusį dieviškumą! Ir jeigu ateity likimas pastvers mane ir blaškys iš prarajos į prarają, ir nuskandins visas mano jėgas ir mintis, šis vienintelis dalykas tegu pergyvena mane manyje, tegu šviečia ir viešpatauja many su amžina, nesunaikinama giedra! –

Taip tu gulėjai išsitiesęs, saldus gyvenime, taip pažvelgei į viršų, pakilai ir stovėjai, liekno kūno, dieviškai ramus, dangišku veidu, dar sklidinu džiugaus susižavėjimo, kai tave sutrukdžiau!

O, kas pažvelgė į šių akių ramybę, kam atsivėrė šios puikios lūpos, apie ką jis dar gali kalbėti?

O grožio ramybe! Dieviška ramybe! Kas kartą tavim nuramdė šėlstantį gyvenimą ir svyruojančią dvasią, kaip jam gali padėti kas kita?

Negaliu kalbėti apie ją, bet juk yra valandų, kai tartum migloje pasirodo geriausia ir gražiausia ir prieš nuojautos kupiną meilę atsiveria tobulybės dangus, tada, Belarminai, pagalvok apie jos esybę, tada sulenk kelius kartu su manimi ir prisimink mano palaimą! Bet nepamiršk, kad aš turėjau tai, ką tu nujauti, kad savo akimis mačiau tai, kas tau pasirodo tartum debesyje.

Kartais žmonės linkę sakyti: mes džiaugiamės! O patikėkite, jūs dar nieko neišmanote apie džiaugsmą! Jūs dar nematėte nė jo šešėlio šešėlio! Traukitės ir nekalbėkite apie žydrąjį eterį, neregiai!

Kad galima tapti tokiems kaip vaikai, kad dar sugrįš auksinis nekaltybės amžius, taikos ir laisvės amžius, kad žemėje yra *vienas* džiaugsmas, *viena* poilsio vieta!

Argi žmogus nėra pasenęs, nuvytęs, argi jis ne nukritęs lapas, nerandantis savo šakos ir blaškomas vėjų, kol jį palaidoja smėlis?

Ir vis dėlto sugrįšta jo pavasaris!

Neverkite, kai nužydi tai, kas puikiausia! Greitai pražys per nauja! Neliūdėkite, kai nutyla jūsų širdies melodija! Greitai rasis ranka, kuri ją suderins!

Juk kas aš buvau? Ar ne pertraukta styga? Truputį dar skambėjau, bet tai buvo mirties garsai. Aš dainavau niūrią gulbės giesmę! Mielai būčiau nusipynęs laidotuvių vainiką, tačiau po ranka turėjau tik žiemos gėles.

Kurgi ji pradingo, mirtina tyla, mano gyvenimo naktis ir dykynė? Tas varganas mirtingumas?

Be abejo, gyvenimas yra skurdus ir vienišas. Čia, apačioje mes gyvename tarsi deimantas šachtoje. Veltui klausiame, kaip čia atsidūrėme, bandydami vėl surasti kelią viršun.
Mes esame kaip ugnis, snaudžianti sausoje šakelėje ar žvirgžde; mes grumiamės ir kiekvieną akimirksnį ieškome ankštos nelaisvės pabaigos. Tačiau jos ateina, jos nusveria ilgus kovos eonus, tos išsivadavimo akimirkos, kai dieviškumas susprogdina kalėjimą, kai liepsna atsiskiria nuo medžio ir pergalingai pakyla virš pelenų, ak! – kai jaučiamės taip, lyg pančius nusimetusi dvasia, pamiršusi kančias ir vergovę, triumfuodama grįžtų į saulės menes.

Hiperionas Belarminui

Sykį aš buvau laimingas, Belarminai! Ar dar tebesu? Ar neturėčiau būti, net jei šventa akimirka, kai ją pirmą kartą pamačiau, būtų buvus paskutinė?
Vienąsyk pamačiau tai, tą *vienintelį*, kurio ieškojo mano siela, ir tobulybę, kurią nukeliame anapus žvaigždžių, nustumiame į laiko pabaigą, pajutau čia ir dabar. Aukščiausiasis buvo čia, šiame žmogiškosios prigimties ir daiktų rate!
Nebeklausiu, kur jis yra; jis buvo pasaulyje, jis gali čionai sugrįžti, jis yra pasaulyje, tik giliau pasislėpęs. Nebeklausiu, kas jis yra; aš mačiau jį, aš jį pažinau.
O jūs, kurie ieškote kilnumo ir gėrio – žinojimo gelmėj, veiksmo bruzdesy, praeities tamsoje, ateities labirinte, kapuose ar virš žvaigždžių! Ar žinote jo vardą? Vardą to, kuris yra *vienas* ir *viskas?*
Jo vardas yra grožis.
Ar žinojote, ko norite? Aš dar nežinau, bet nujaučiu – naujos dievybės naują karalystę, ir skubu į ją, ir paimu kitus, ir veduosi juos su savim kaip upė upes į okeaną.
Tu, tu parodei man kelią! Su tavim aš pradėjau. Jos nevertos minėti, tos dienos, kai tavęs dar nepažinojau –
O Diotima, Diotima[32], dangiška būtybe!

Hiperionas Belarminui

Pamirškime, kad laikas egzistuoja ir nebeskaičiuokime mūsų gyvenimo dienų!
Kas yra šimtmečiai prieš tą akimirką, kai dvi būtybės pajunta viena kitą ir suartėja?
Dar dabar matau tą vakarą, kai Notara pirmą kartą nuvedė mane į jos namus.
Ji gyveno tik už kelių šimtų žingsnių nuo mūsų, kalno papėdėje.
Jos motina buvo mąsli ir švelni būtybė, brolis – paprastas, linksmas berniukas, ir visu savo elgesiu abu nuoširdžiai pripažino, kad namų karalienė – Diotima.
Ak! Jos akivaizdoje visa kas išgražėdavo, tapdavo šventesnis. Kad ir kur žiūrėčiau, kad ir ką paliesčiau – jos kilimėlį, jos krėslo apmušalą, jos stalelį – visa buvo susiję su ja slaptais ryšiais. O kai ji pirmą kartą pašaukė mane vardu, kai priėjo prie manęs taip arti, kad nekaltas jos kvėpavimas nutvilkė mano suklususią esybę! –
Mes mažai kalbėjome tarpusavy. Imi gėdytis savo kalbos. Norisi virsti garsu ir susilieti *vienoje* dangiškoje giesmėje.
Apie ką gi galėjome kalbėtis? Matėme tik vienas kitą, bet drovėjomės kalbėti apie save.
Galiausiai prakalbome apie žemės gyvenimą.
Dar niekas negiedojo jai tokio ugningo ir vaikiško himno.
Mums būdavo gera į mielosios motinos skreitą nukrėsti širdžių perteklių. Mums palengvėdavo nelyginant medžiams, kurių vaisingas šakas papurto vasaros vėjas, ir saldūs jų obuoliai byra į žolę.
Mes vadinome žemę viena iš dangaus gėlių, o dangų vadinome begaliniu gyvenimo sodu. Kaip rožės džiugina viena kitą auksinėm dulkelėm, taip, sakėme, didvyriška saulė savo spinduliais džiugina žemę; žemė nuostabi, ji gyva būtybė, lygi dievams, kai iš širdies jai įpykus trykšta liepsna ar liejasi švelnus tyras vanduo, laiminga ir tada, kai maitinasi rasos lašeliais ir audros debesimis,

kuriuos, padedama dangaus, ruošia pasimėgavimui, visad ištikima, mylinti saulės dievo sutuoktinė, pradžioje galbūt glaudžiau susijungusi, bet vėliau visagalio likimo atskirta, idant jo ieškotų, artintųsi ir toltų, ir patirdama smagumą ir liūdesį subrandintų didžiausią grožį.

Taip mes kalbėjome. Perteikiu tau kalbų turinį, jų dvasią. Tačiau kas ji be gyvybės?

Jau temo, ir mes turėjome eiti. Labos nakties, angelo akelės! – galvojau širdyje, pasirodyk man vėl netrukus, gražioji dieviška dvasia, su savo ramybe ir pilnatve!

Hiperionas Belarminui

Po kelių dienų jie apsilankė pas mus. Išėjome pasivaikščioti į sodą. Diotima ir aš atsidūrėme priekyje, paskendę mintyse; dėl tos šventybės, kuri taip kukliai ėjo šalia manęs, akyse man dažnai pasirodydavo palaimos ašaros.

Stovėjome netoli kalno viršūnės krašto, ir žiūrėjome į priekį, į bekraščius Rytus.

Diotimos akys plačiai atsimerkė, tyliai kaip pražystantis pumpuras prieš dangaus vėjus atsivėrė mielas veidelis, garsiau suskambėjo jos kalba ir siela; tarsi ketindama išskristi į debesis, ji stovėjo visa švelniai ir lengvai išsitiesus, kupina įgimto didingumo, ir kojomis beveik nelietė žemės.

O, kad būčiau galėjęs paimti ją į rankas kaip erelis savąjį Ganimedą[33] ir nuskrieti su ja virš jūros ir salų.

Ji žingtelėjo dar toliau ir pažvelgė žemyn, į stačią uolos kraštą. Jai buvo savotiškai smagu matuoti bauginamą gelmę ir pranykti naktyje girių, kurios apačioje, tarp akmenų ir putojančių upokšnių, į viršų tiesė savo šviesias viršūnes.

Turėklai, į kuriuos ji rėmėsi, buvo žemoki. Tad išdrįsau truputėlį prilaikyti ją, šią žavią būtybę, pasilenkusią priekin. Ak! Karšta,

virpanti palaima perbėgo per mane, visos juslės svaigo ir siautė, ją palietus, rankos degė kaip anglys.
O tada širdingas džiaugsmas – taip jaukiai stovėti šalia jos ir švelniai vaikiškai rūpintis, kad ji gali nukristi, ir gėrėtis puikios mergaitės įkvėpimu!
Kas yra visa, ką žmonės nuveikė ir sugalvojo per tūkstantmečius, prieš *vieną* meilės akimirką? Ji pats sėkmingiausias, pats dieviškai gražiausias dalykas gamtoje! Visi laiptai nuo gyvenimo slenksčio veda tenai. Iš ten mes ateiname, tenai mes keliaujame.

Hiperionas Belarminui

Ką turiu pamiršti, tai jos dainavimą, kas neturi sugrįžti į nesibaigiančius mano sapnus, tai tie sielos garsai.
Mes nepažįstame išdidžiai plaukiančios gulbės, kai ji snūduriuoja pakrantėje.
Tik tuomet, kai ji uždainuodavo, galėdavai atpažinti mylinčią tylenę, kuri taip nenoriai prabildavo.
Tik tada pasirodydavo visa tos dangiškai nenuolaidžios mergaitės didybė ir žavesys; tada nuo jos švelnių žydinčių lūpų atsklisdavo čia prašantis ir meilus, čia neatšaukiamas kaip Dievo įsakymas dvelksmas. Ir kaip tas dieviškas balsas jaudino širdį, kaip šių garsų taurumas puošė visą gyvenimo didybę ir nuolankumą, visus džiaugsmus ir sielvartus!
Kaip kregždė skrisdama sugauna bites, taip ji visad sujaudindavo mus visus.
Tarp mūsų įsivyravo ne džiaugsmas ir ne susižavėjimas, bet dangaus ramybė.
Tūkstantį kartų sakiau jai ir sau: tai, kas gražiausia, yra ir šventčiausia. Jos viskas buvo šventčiausia. Ir dainavimas, ir gyvenimas.

Hiperionas Belarminui

Jos širdis buvo namie tarp gėlių, tarsi ji būtų viena iš jų.
Ji vadino jas visas vardais, iš meilės sukurdavo joms naujus, gražesnius vardus, ir tiksliai žinojo džiugiausią jų gyvenimo metą.
Nelyginant sesuo, kai prie jos iš visų pusių artinasi mylimi broliai ir seserys, kurių kiekvienas nori būti pasveikintas pirmas, taip einant pieva arba mišku, jos ramios esybės palaimingai išsiblaškiusios akys ir rankos visad buvo užimtos.
Šitai anaiptol nebuvo perimta, išmokta, tai išaugo kartu su ja.
Viena yra amžinai tikra ir visuotinai akivaizdu: kuo nekaltesnė, kuo gražesnė siela, tuo artimesnė ji kitoms laimingoms gyvybėms, kurios vadinamos besielėmis.

Hiperionas Belarminui

Tūkstančius kartų iš visos širdies juokiausi iš žmonių, įsivaizduojančių, jog iškili dvasia negali žinoti, kaip ruošiamos daržovės.
Diotima tinkamu laiku galėjo iš širdies pasikalbėti apie židinį, ir tikrai nėra nieko kilniau už kilnią mergaitę, kuri prižiūri geradarę ugnį ir nelyginant pati gamta ruošia širdį pradžiuginsiantį valgį.

Hiperionas Belarminui

Kas visas dirbtinis pasaulio pažinimas, kas išdidus žmogaus minčių brandumas prieš neįmantrius garsus šios dvasios, kuri nežinojo ką žinanti, kas esanti?
Kas pasirinks ne apvalią, šviežią vynuogių kekę, išaugusią tiesiai iš šaknies, o nuskintas, džiovintas uogas, kurias prekijas sukimšo į dėžę ir išsiuntė į pasaulį? Kas yra knygos išmintis, palyginus su angelo?

Rodės, ji visad kalbėjo tiek mažai, o pasakydavo tiek daug.
Kartą jau gerokai sutemus lydėjau ją namo; rasos debesėliai tarsi sapnai sėmė pievą, tarsi budrūs genijai pro šakas žiūrėjo palaimingos žvaigždės.
Retai iš jos burnos išsprūsdavo „kaip gražu!", nors jos romi širdis įsiklausydavo į kiekvieno lapo šlamesį, kiekvieno šaltinio čiurlenimą.
Tačiau šį sykį ji vis dėlto ištarė man: kaip gražu!
„Tas grožis greičiausiai dėl mūsų!" – pasakiau, panašiai kaip vaikai sako – nei juokaudamas, nei rimtai.
„Galiu suprasti, ką tu sakai, – atsiliepė ji, – man gražiausia įsivaizduoti pasaulį nelyginant namus, kur kiekvienas prisitaiko prie kito, apie tai net nepagalvodamas, kur visi gyvena teikdami vienas kitam malonumą ir džiaugsmą vien todėl, kad tai ateina jiems iš širdies".
„Džiugus ir didis tikėjimas!" – sušukau.
Ji tylėjo.
„Taigi ir mes esame šito namo vaikai, – galiausiai vėl prabilau, – esame jais ir būsime".
„Amžinai", – atsakė ji.
„Iš tikrųjų?" – paklausiau.
„Čia aš pasitikiu gamta, – toliau kalbėjo ji, – taip, kaip kasdien ja pasitikiu".
O, kaip aš norėjau būti Diotima, kai ji tarė šiuos žodžius! Bet, mano Belarminai, tu nežinai, ką ji pasakė. Tu to nematei ir negirdėjai.
„Tu teisi! – sušukau jai. – Amžinas grožis, gamta nieko nepraranda, lygiai kaip ir nieko negauna. Jos papuošalai rytoj bus kitokie nei šiandien; tačiau ji negali apsieiti be to, kas mumyse geriausia, be mūsų, o ypač – be tavęs. Mes manome, kad esame amžini, nes mūsų siela jaučia gamtos grožį. Jei joje kada nors pritrūktų tavęs, ji bus nebaigtas darbas, nebebus dieviškoji, tobuloji gamta. Ji neverta tavo širdies, jei tavo viltys verčia ją raudonuoti".

Hiperionas Belarminui

Tokio nereiklaus, tokio dieviškai saikingo žmogaus aš nebuvau sutikęs.

Kaip vandenyno banga palaimingų salų pakrantę, taip nerami mano širdis užliejo dangiškos mergaitės ramybę.

Neturėjau jai ko duoti, tik sielą, kupiną laukinių prieštarų, kupiną kraujuojančių prisiminimų, neturėjau ko duoti, tik bekraštę savo meilę su tūkstančiais nerimasčių, su tūkstančiais siautulingų svajonių; o jos nekintamas grožis stovėjo priešais mane be jokių pastangų, šypsanti tobulybė, ir visas ilgesys, visos mirtingos svajonės, ak! – visa, ką auksinėmis ryto valandomis iš aukštesnių sričių pranašauja genijus – visa tai išsipildė *vienoje* tylioje sieloje. Paprastai sakoma, kad kova baigiasi anapus žvaigždžių, ir pranašaujama, kad tik tuomet, kai nusės mūsų mielės, rūgstantis gyvenimas virs tauriu džiaugsmo vynu; o šioje žemėje palaimintos širdies ramybės neverta ieškoti. Aš žinau ką kita. Aš pasirinkau trumpesnį kelią. Stovėjau priešais ją, girdėdamas ir matydamas dangaus ramybę, ir vaitojančio chaoso vidury man pasirodė Uranija.

Kaip dažnai prieš šį vaizdą nutildavo mano raudos! Kaip dažnai patrakęs gyvenimas ir veržli dvasia nurimdavo, kai paniręs į palaimingas mintis pažvelgdavau į jos širdį, kaip žvelgiama į šaltinį, kuris tyliai suvirpa nuo dangaus, lašančio į jį sidabriniais lašais, prisilietimo!

Ji buvo mano Leta[34], ši siela, mano šventoji Leta, iš kurios gėriau būties užmarštį, stovėdamas prieš ją tarsi nemirtingasis, linksmai sau priekaištaudamas, ir, tarsi prabudęs iš sunkaus sapno, juokiausi iš visų mane pančiojusių grandinių.

O, su ja aš būčiau tapęs laimingu, šauniu žmogumi!

Su ja! Bet tai nepavyko, ir dabar klaidžioju tarp to, kas yra prieš mane ir manyje, ir anapus, ir nežinau, ką daryti su savim ir kitais daiktais.

Mano siela nelyginant į pakrantės smėlį iš savo stichijos išmesta žuvis, besiraitanti ir besivartanti tol, kol sudžiūva dienos karštyje. Ak! Kad pasaulyje būtų likę kas nors, ką galėčiau nuveikti! Kad būtų koks darbas, koks man skirtas karas – tai mane atgaivintų! Pasakojama, kad kadaise berniukus, atplėštus nuo motinos krūtinės ir išmestus dykumoje, išmaitino vilkė.
Mano širdis ne tokia laiminga.

Hiperionas Belarminui

Galiu tik probėgšmiais tarti žodelį apie ją. Jei noriu apie ją kalbėti, turiu užmiršti, kokia ji visa yra. Turiu apgauti save tardamas, jog ji gyveno prieš daugelį metų, jog kai ką apie ją sužinojau iš pasakojimų – jei nenoriu, kad mane persmelktų gyvas jos atvaizdas ir pražūčiau iš susižavėjimo ir skausmo, kad per ją mirčiau iš laimės, kad mirčiau iš sielvarto dėl jos.

Hiperionas Belarminui

Viskas veltui; negaliu nuo savęs nieko paslėpti. Kad ir kur mintimis bėgčiau – viršun, į dangų, ar į prarają, į laikų pradžią ar pabaigą, ir net jeigu jai, paskutinei mano užuovėjai, ugnimi, kuria ji apsireikšdavo, sudegindavusiai visus mano rūpesčius, sunaikindavusiai visus gyvenimo malonumus ir skausmus, net jeigu jai, tai didingai slaptajai pasaulio dvasiai, pulčiau į glėbį ir panirčiau į jos gelmę tarsi į bedugnį vandenyną – net ir ten, ir ten mane surastų tas saldus siaubas, tas saldus, beprotiškas, žudantis siaubas, kad Diotimos kapas yra netoli manęs.
Tu girdi? Girdi? Diotimos kapas!
Juk mano širdis jau buvo nurimus, ir mano meilė palaidota su mirusiąja, kurią mylėjau.

Tu žinai, mano Belarminai! Aš tau ilgai nerašiau apie ją, o kai rašiau, rašiau ramiai, man regis.
Tai kas darosi dabar?
Einu į pajūrį ir žiūriu į Kalaurėją, kur ji ilsisi, štai ir viskas.
O, tegu niekas neskolina man valties, tegu niekas nepasigaili ir nepasiūlo man savo irklo, tenepadeda nusigauti pas ją!
Tegu geroji jūra nenurimsta, kad nenukirsčiau medžio ir nenuplaukčiau pas ją.
Jau geriau pulsiu į siaučiančią jūrą ir prašysiu bangų, kad išmestų mane į Diotimos krantą! –
Mielas broli, guodžiu savo širdį visokiausiomis fantazijomis, piluosi migdančių gėrimų; ir turbūt kilniau būtų išsilaisvinti amžinai nei verstis paliatyvais; tačiau kas šitaip nedaro? Ir galiausiai tokia padėtimi esu patenkintas.
Patenkintas? O, tai būtų gerai! Tai padėtų tada, kai joks dievas negali padėti.
Taip! Taip! Aš padariau, ką galėjau! Aš reikalauju iš likimo savo sielos.

Hiperionas Belarminui

Argi ji nebuvo mano, lemties seserys, argi ne? Tyrus šaltinius šaukiu savo liudytojais ir nekaltus medžius, kurie klausėsi mūsų, ir dienos šviesą, ir eterį! Argi ji nebuvo mano? Susijungusi su manimi visais gyvenimo garsais?
Kokią kitą esybę ji pažino taip kaip mane? Kokiame veidrodyje susikirto tos šviesos spinduliai taip kaip manyje? Argi jos neapėmė džiugus išgąstis dėl savo pačios didybės, pirmą kartą mano džiaugsme atpažinus save? Ak! Kur ta širdis, kuri taip kaip manoji visur buvo jai artima, kuri taip kaip manoji ją pripildė ir buvo jos pripildyta, kuri kaip vokas akiai egzistavo vien tam, kad ją apglėbtų.

Mes buvome *viena* gėlė, ir mūsų sielos gyveno viena kita tartum mylinti gėlė, kuri užskleistoje taurelėje slepia trapų savo džiaugsmą.
O vis dėlto, vis dėlto ji buvo išplėšta iš manęs tartum pasisavinta karūna ir nusviesta į dulkes!

Hiperionas Belarminui

Dar nė vienam iš mūsų nežinant, mes priklausėme vienas kitam.
Kai stovėdavau priešais ją nuščiuvęs, garbindamas iš visos širdies, ir visa mano gyvybė susitelkdavo spindinčiose akyse, kurios tik ją tematė, tik ja grožėjosi, o ji taip pat žiūrėdavo į mane švelniai abejodama, nežinodama, kur klaidžioja mano mintys; kai, apsalęs nuo malonumo ir grožio, stebėdavau ją dirbančią kokį žavingą darbą ir mano siela kaip bitė apie siūbuojančią šakelę skraidžiodavo ir sukdavosi apie ją, sekdama kiekvieną jos judesį, ir kai ji tada atsigręždavo į mane kupina taikių minčių ir, nustebinta mano džiaugsmo, turėdavo nuo savęs jį slėpti, ir, grįždama prie mielo darbo, ieškodavo ramybės ir ją rasdavo –
Kai ji, nuostabi visažinė, tą pačią akimirką, dar man pačiam nespėjus susivokti, atskleisdavo kiekvieną vos suskambusį darnų sąskambį ir disonansą mano esybės gelmėse, kai pamatydavo kiekvieno debesėlio šešėlį ant mano kaktos, kiekvieną liūdesio ar išdidumo šešėlį man ant lūpų, kiekvieną kibirkštį akyse, kai išgirsdavo mano širdies potvynius bei atoslūgius ir rūpestingai nujausdavo niūrias valandas, kuomet mano dvasia pernelyg nesaikingai ir išlaidžiai išsekindavo save lakiomis kalbomis, kai mieloji būtybė ištikimiau nei veidrodis išduodavo kiekvieną mano veido permainą ir dažnai, draugiškai susirūpinusi, primindavo apie nepastovų mano būdą, ir bausdavo tartum brangų vaiką –
Ak, kai tu, nekaltoji, kartą lenkei pirštus skaičiuodama laiptus nuo mūsų kalno iki tavo namų, rodei man pasivaikščiojimų takus,

vietas, kur sėdėdavai, ir pasakojai man, kaip leidai laiką, o baigdama tarei, kad dabar tau atrodo, jog ir aš čia visuomet buvau – Argi tada mes jau seniausiai nepriklausėme vienas kitam?

Hiperionas Belarminui

Statau savo širdžiai antkapį, kad ji ilsėtųsi ramybėje; apsimuturiuoju, nes aplink visur žiema; saugodamasis nuo audrų, supuosi į palaimingus prisiminimus.
Kartą sėdėjome su Notara – toks buvo draugo, pas kurį gyvenau, vardas – ir keliais kitais, kurie, kaip ir mes, priklausė prie Kalaurėjos keistuolių, Diotimos sode po žydinčiais migdolais, ir kalbėjomės, be kita ko, apie draugystę.
Aš retai įsiterpdavau į pokalbį, jau kuris laikas saugojausi daugžodžiauti apie arčiausiai širdies esančius dalykus, mano Diotima padarė mane nekalbiu –
„Kai Harmodijas ir Aristogeitonas[35] buvo gyvi, – galiausiai sušuko vienas, – tuomet pasaulyje dar egzistavo draugystė!“ Tai mane pernelyg pradžiugino, kad būčiau galėjęs ilgiau tylėti.
„Už šiuos žodžius tau reikėtų nupinti vainiką! – sušukau jam. – Ar nutuoki, apie ką kalbi, ar gali su kuo nors palyginti Aristogeitono ir Harmodijo draugystę? Atleisk man! Bet vardan eterio! Norint pajusti, kaip Aristogeitonas mylėjo, reikia juo būti; o tas, kuris norėjo būti mylimas Harmodijo meile, turėjo nebijoti net žaibo, nes esu visiškai įsitikinęs, kad tas baisusis jaunuolis mylėjo su Minojo[36] griežtumu. Nedaugelis išlaikė tokį bandymą, ir nė kiek ne lengviau būti pusdievio draugu nei sėdėti prie dievų stalo kaip Tantalui[37]. Kita vertus, žemėje nėra didingesnio vaizdo kaip šiuodu išdidūs vyrai, kurie taip paklūsta vienas kitam.
Tai mano viltis ir mano džiaugsmas vienišą valandą: kad kada nors tokie didūs, ir dar didesni tonai vėl suskambės visatos simfonijoje. Meilė pagimdė tūkstantmečius, kupinus gyvų žmonių; drau-

gystė pagimdys juos dar kartą. Iš vaikiškos harmonijos kadaise radosi tautos, dvasinė harmonija bus naujos visuotinės istorijos pradžia. Iš augalų laimės atsirado žmonės, kurie augo ir augo, kol subrendo; nuo to laiko jie nuolat gedo, iš vidaus ir iš išorės, ir štai dabar žmonių giminė visiškai suirusi nelyginant chaosas, ir tiems, kurie dar jaučia ir regi, ima svaigti galva; tačiau grožis iš žmonių gyvenimo traukiasi į dvasią; idealas tampa tuo, kuo buvo gamta, ir nors medis nuo pačios apačios yra sudžiūvęs ir sudūlėjęs, iš jo dar išaugo sveika viršūnė ir žaliuoja sau nušviesta saulės kaip kadaise, jaunystės dienomis, kamienas; idealas yra tai, kas buvo gamta. Iš šio idealo, šios atjaunėjusios dievybės, saujelė žmonių pažins vienas kitą ir *susivienys*, nes juose yra *viena*, ir nuo jų, nuo jų prasidės antrasis pasaulio amžius – pasakiau pakankamai, kad paaiškinčiau, ką galvoju".

Tau reikėjo pamatyti Diotimą, kaip ji pašoko ir, duodama man abi rankas, sušuko: „Aš supratau, mielasis, supratau viską, ką norėjai pasakyti".

Iš meilės gimė pasaulis, iš draugystės jis gims iš naujo.

O tada, būsimieji, naujieji Dioskūrai, stabtelėkite praeidami ties ta vieta, kur miega Hiperionas, pabūkite, prisimindami užmiršto žmogaus pelenus, ir tarkite: jei jis būtų čia, jis būtų toks kaip mes.

Tai aš išgirdau, mano Belarminai! Tai patyriau ir argi dabar norom nepasitiksiu mirties?

Taip! Taip! Man buvo atsilyginta iš anksto, aš gyvenau. Tik Dievas galėtų pakelti didesnį džiaugsmą, bet aš ne.

Hiperionas Belarminui

Klausi, kaip man ėjosi tuo metu? Kaip tam, kuris prarado viską, kad viską laimėtų.

Žinoma, neretai grįždavau nuo Diotimos medžių apsvaigęs kaip nugalėtojas, neretai turėdavau paskubomis ją palikti, kad neiš-

duočiau savo minčių; toks manyje siautė džiaugsmas ir išdidumas, ir entuziastingas tikėjimas, kad esu mylimas Diotimos. Tuomet ieškodavau aukščiausių kalnų, jų vėjelių, ir tartum erelis, kuriam sugijo kraujavęs sparnas, mano dvasia atvirame ore atgydavo ir išsiskleisdavo virš regimo pasaulio, lyg jis visas jai priklausytų; nuostabu! Dažnai man atrodydavo, kad mano ugnyje žemės daiktai išskaidrėja ir susilydo į vieną materiją tarsi auksas, iš jų ir manęs randasi dieviškumas, šitaip manyje siausdavo džiaugsmas; ir kaip aš kilstelėdavau vaikus ir spausdavau juos prie besidaužančios širdies, kaip sveikindavau augalus ir medžius! Norėjau išmokti kerėti, kad drovūs elniai ir visi laukiniai miško paukščiai susirinktų prie mano dosnių rankų lyg šeimynykščiai, su tokiu palaimingu kvailumu aš visus mylėjau!

Bet neilgai; visa tai užgeso manyje it šviesa, ir nebylus ir liūdnas nelyginant šešėlis sėdėjau ir ieškojau pradingusio gyvenimo. Nenorėjau skųstis, nenorėjau ir guostis. Išmečiau viltį kaip luošys sulūžusį ramentą; verkti buvo man gėda; apskritai buvo gėda gyventi. Galų gale išdidumas vis dėlto pratrūko ašaromis, ir kančia, kurios mielai būčiau išsižadėjęs, pasidarė man brangi, ir aš prispaudžiau ją tarsi vaiką prie krūtinės.

Ne, sušuko mano širdis, ne, manoji Diotima, man neskauda! Išsaugoki sau savo ramybę ir leisk man eiti savo keliu. Telieka nesutrikdyta tavo rimtis, skaisti žvaigždele, kuomet po tavimi viskas rūgsta ir drumsčiasi.

O, tegu nenublunka tavo rožė, palaiminga dievų jaunyste! Tegu tavo grožis nesensta dėl žemiškų vargų. Nes visas mano džiaugsmas, saldusis gyvenime, tas, kad tu savyje nešiojiesi nerūpestingą dangų. Tu neturi nuskursti, ne, ne! Neturi pajusti meilės trūkumo.

Ir kai vėl leisdavausi pas ją – norėdavau paklausti vėjelio ir iš debesų slinkimo nuspėti, kas man atsitiks po valandos! Ir kaip džiaugdavausi, kai kelyje sutikdavau kokį nors draugišką veidą, kuris kiek šilčiau sušukdavo man „labą dieną!“.

Kai iš miško išėjo maža mergaitė ir pasiūlė pirkti žemuogių – su tokia išraiška, lyg norėtų jas padovanoti, arba valstietis, įsilipęs į vyšnią ir skinantis uogas, man einant pro šalį šūktelėjo iš medžio, ar nenorėčiau paragauti saujelės; prietaringai širdžiai tai buvo geri ženklai!

Ir jei leisdamasis keliu pamatydavau, kad vienas iš Diotimos langų yra atviras, koks geras jausmas mane apimdavo!

Galbūt visai neseniai ji žiūrėjo pro jį.

O štai stovėjau priešais ją, uždusęs ir svyruojantis, prie širdies spausdamas sukryžiuotas rankas, kad nejausčiau jos virpesio, ir mano dvasia tartum plaukikas srauniuose vandenyse grūmėsi ir stengėsi nepaskęsti begalinėje meilėje.

„Apie ką mes kalbėsime? – sušukdavau. – Dažnai sunku surasti temą, prie kurios užsilaikytų mintys“.

„Ar jos vėl pakilo į orą? – atsakydavo mano Diotima. – Turi joms prie sparnų prikabinti švino, arba aš pririšiu jas prie siūlo kaip berniukas skraidantį aitvarą, kad jos nepaspruktų nuo mūsų“.

Mieloji mergaitė bandė padėti sau ir man sąmoju, tačiau jis menkai tepadėjo.

„Taip, taip! – sušukau. – Kaip tu nori, kaip tau atrodo teisinga – ar paskaityti balsu? Tavo liutnia turbūt suderinta nuo vakar – o paskaityti aš kaip tik irgi neturiu ko“.

„Jau ne vieną kartą esi pažadėjęs, – tarė ji, – papasakoti man, kaip gyvenai, kai mes nepažinojome vienas kito, ar nenorėtumei to padaryti dabar?“

„Tai tiesa, – atsakiau; mano širdis noriai atsiliepė į pasiūlymą, ir aš papasakojau jai, kaip ir tau, apie Adamantą ir vienišas mano dienas Smirnoje, apie Alabandą ir kaip buvau su juo išskirtas, ir apie nesuvokiamą mano ligą iki tos dienos, kai atplaukiau į Kalaurėją, – dabar žinai viską, – baigęs tariau jai ramus, – dabar būsiu tau ne toks atgrasus; dabar sakysi, – pridūriau šypsodamasis, – nesišaipykite iš šio šlubuojančio Vulkano, nes dievai jį dukart nutrenkė iš dangaus ant žemės“.

„Tylėk, – sušuko ji prislopintu balsu, nosinaitėje slėpdama ašaras, – o tylėk ir nesišaipyk iš savo likimo, iš savo širdies! Nes suprantu ją geriau nei tu.

Mielasis – mielasis Hiperionai! Tau išties sunku padėti.

Ar žinai, – kalbėjo ji toliau pakeltu balsu, – ar žinai, dėl ko vargsti, ko vieno vienintelio tau trūksta, ko tu, kaip Alfėjas savo Aretusos[38], ieškai ir kodėl liūdi? Ta priežastis neišnyko prieš daugybę metų, neįmanoma tiksliai pasakyti, kada ji dar buvo, kada ji nutolo, tačiau ji buvo, ji yra tavyje! Tu ieškai geresnio laiko, gražesnio pasaulio. Bet juk jį apkabinai apkabindamas savo draugus, su jais tu buvai tas pasaulis.

Kartu su Adamantu jis tau patekėjo; su juo ir nusileido. Su Alabanda antrą kartą pasirodė jo šviesa, liepsningesnė ir karštesnė, ir todėl, kai jis tau pražuvo, tavo sielai sakytum stojo vidurnaktis.

Ar dabar supranti, kodėl menkiausia abejonė Alabanda tau neišvengiamai virsdavo neviltimi? Kodėl jį pavarei, tik todėl, kad jis buvo ne visai dievas?

Tu norėjai ne žmogaus, patikėk manim, norėjai pasaulio. Praradimą visų tų auksinių šimtmečių, kuriuos patyrei per *vieną* laimingą akimirką, visų geresnių laikų protų protą, visą visų herojų jėgą tau turėjo atstoti vienas vienintelis žmogus! – Ar matai dabar, koks skurdžius, koks turtuolis esi? Kodėl turi jaustis toks išdidus ir toks prislėgtas? Kodėl tavyje taip baisiai kaitaliojasi džiaugsmas ir skausmas?

Todėl, kad tu turi viską ir nieko, kad auksinių dienų, kurios turi ateiti, pamėklė priklauso tau ir sykiu nėra tavo, kad esi teisingumo ir grožio šalių pilietis, esi dievas tarp dievų – gražiuose sapnuose, kurie apninka tave vidury dienos, o prabudęs matai, kad stovi ant šiuolaikinės Graikijos žemės.

Sakei, dukart? O per *vieną* dieną tave iš dangaus meta septyniasdešimt kartų. Ar reikia tau tai sakyti? Man baisu dėl tavęs, tau bus sunku pakelti šių laikų likimą. Tu dar bandysi daugybę dalykų, bandysi –

O Dieve, ir paskutinis tavo prieglobstis bus kapas".
„Ne, Diotima, – sušukau aš, – dangaus vardu, ne! Kol man dar skamba *viena* melodija, aš nebijau mirtinos tylos dykroje po žvaigždėmis; kol dar šviečia saulė ir Diotima, man nėra nakties.
Tegu visoms dorybėms skamba gedulingas varpas! Tačiau aš girdžiu tave, tavo širdies dainą, mano meile! Ir kai aplinkui viskas gęsta ir vysta, randu amžiną gyvenimą".
„O Hiperionai, – sušuko ji, – kaip tu kalbi?"
„Kalbu taip, kaip turiu kalbėti. Nebegaliu, nebegaliu daugiau slėpti tos palaimos ir baimės, ir rūpesčio – Diotima! – Tu juk žinai, tu turi žinoti, jau seniai suvokei, kad aš pražūsiu, jei nepaduosi man rankos".
Ji buvo apstulbusi, sutrikusi.
„Tai į mane, – sušuko ji, – į mane Hiperionas nori atsiremti? O, aš norėčiau, dabar pirmą kartą panorėjau būti daugiau nei mirtinga mergaite. Tačiau esu tau tai, kuo galiu būti".
„O, tada tu man esi viskas!" – sušukau.
„Viskas? Bjaurus veidmainy! O žmonija, tavo galutinė ir vienintelė meilė?"
„Žmonija? – tariau. – Noriu, kad Diotima taptų žmonijos šūkiu, kad savo vėliavose ji išsiuvinėtų tavo atvaizdą ir pasakytų: šiandien turi nugalėti dieviškumas! Dangaus angelai, kokia tai būtų diena!"
„Eik, – sušuko ji, – ir parodyk dangui savo palaimą! Deja, manęs ji šalinasi.
Tu eisi, mielasis Hiperionai, ar ne?"
Aš paklusau. Kas būtų išdrįsęs nepaklusti? Išėjau. Dar niekad šitaip nekeliavau iš jos. O Belarminai! Buvau apimtas džiaugsmo, gyvenimo rimties, dievų ramybės, dangiško, nuostabaus, nesuvokiamo džiaugsmo.
Žodžiai čia netinka, ir kas šiam džiaugsmui ieško palyginimų, tas jo nepatyrė. Vienintelis dalykas, galįs jį išreikšti, buvo Diotimos daina, plevenanti aukso viduryje tarp aukštybių ir žemumų.

O jūs, Letos pakrančių žilvičiai! Jūs, vakaro nurausvinti takai Elisijo miškuose! Lelijos slėnio upokšniuose! Rožių vainikai ant kalvos! Aš tikiu jumis šią mielą valandą ir sakau savo širdžiai: čia tu vėl surasi ją ir visą džiaugsmą, kurį praradai.

Hiperionas Belarminui

Noriu papasakoti tau dar daugiau apie savo palaimą.
Noriu išbandyti krūtinę praeities džiaugsmais, kol ji pasidarys plieninė, noriu grūdintis jais tol, kol tapsiu neįveikiamas.
Cha! Nors jie dažnai kliudo mano sielą tarsi kalavijo kirčiai, bet aš žaisiu su kardu, kol priprasiu prie jo, aš laikysiu ranką ugnyje tol, kol pakęsiu ją nelyginant vandenį.
Aš noriu nebijoti; taip! Noriu būti stiprus! Noriu nieko nuo savęs neslėpti, iš kapo iššaukti palaimingiausią iš palaimų.
Sunku patikėti, kad žmogus turi bijoti gražiausių dalykų; tačiau taip jau yra.
O, juk šimtus kartų bėgau nuo šitų akimirkų, tos žudančios prisiminimų palaimos, ir tartum vaikas nuo žaibo šalin sukau akis! Ir vis tiek vešliame pasaulio sode nėra žavingesnio augalo už mano džiaugsmą, ir vis tiek danguje ir žemėje nerastum nieko kilnesnio už mano džiaugsmą.
Tačiau aš pasakoju šitai tik tau, mano Belarminai, tik tokiai tyrai ir laisvai sielai kaip tavo. Nenoriu taip dosniai kaip saulė švaistytis savo spinduliais, nenoriu paberti savo perlų kvailai miniai.
Po paskutinio mūsų sielų pašnekesio aš kasdien vis mažiau supratau save. Jaučiau, kad tarp manęs ir Diotimos tvyro šventa paslaptis.
Stebėjausi, svajojau. Nelyginant vidurnaktį būtų pasirodžiusi palaiminta dvasia ir pasirinkus mane savo palydovu, – tokia buvo mano sielos būsena.

O, kai paaiškėja, kad amžiams esi anapus įprastinės būties, tave apima tokia keista palaima, sumišusi su liūdesiu.
Nuo to laiko man nė karto nepavyko pamatyti Diotimos vienos. Mus nuolat trukdė, skyrė trečiasis, ir tarp jos ir manęs pasaulis plytėjo tarsi begalinė tuštuma. Praėjo šešios mirtinos baimės kupinos dienos, kai nieko nežinojau apie Diotimą. Atrodė, jog kiti, kurie įsiterpė tarp mūsų, paralyžiavo mano jusles, jog jie sunaikino visą išorinį mano gyvenimą, kad įkalinta siela niekaip negalėtų nukakti pas Diotimą.
Kai ieškojau jos žvilgsniu, prieš mane stodavo naktis, kai norėdavau tarti jai žodelį, šis įstrigdavo gerklėje.
Ak, tas šventas bevardis troškimas dažnai vos nesudraskydavo krūtinės, ir galinga meilė manyje neretai įsisėldavo tarytum įkalintas titanas. Mano dvasia dar niekad taip atkakliai ir įnirtingai nekovojo prieš likimo nukaltas grandines, prieš geležinį negailestingą įstatymą, kuris mus skyrė, kuris neleido susijungti su mieląja kita puse ir būti su ja *viena* siela.
Mano stichija dabar tapo žvaigždėta naktis. Tuomet, kai stodavo tyla nelyginant žemės gelmėse, kur paslaptingai auga auksas, prasidėdavo gražesnis mano meilės gyvenimas.
Tada širdis pasinaudodavo savo teise kurti poeziją. Ji pasakodavo man, kaip Hiperiono dvasia, dar prieš patekdama į žemę, Elisijo prieangyje žaidė su savo mieląja Diotima, mėgaudamasi dieviška vaikyste prie skambančio šaltinio ir tarp šakų, kaip ir mes matom žemės šakas, kurios dar gražesnės mums spindi iš auksinės upės. Ateities vartai manyje atsivėrė kaip ir praeitis.
Ir mudu skridome, Diotima ir aš, ir keliavome tarsi kregždės nuo vieno pasaulio pavasario prie kito, per visą plačią saulės sritį ir už jos ribų, prie kitų dangaus salų, prie auksinių Sirijaus krantų ir Arktūro dvasių slėnio –
Argi tai negeistinas dalykas – su mylimąja iš vienos taurės gerti pasaulio palaimą!

Apsvaigęs nuo džiugios lopšinės, kurią pats sau dainavau, aš užmigdavau, sūpuojamas nuostabių pamėklių.
Tačiau kai nuo ryto spindulių vėl užsiplieksdavo žemės gyvenimas, aš žvelgdavau į viršų, ieškodamas nakties sapnų. Lyg gražiosios žvaigždės jie būdavo pradingę, ir mano sieloje juos bylodavo tik palaimingas liūdesys.
Aš liūdėjau; bet manau, kad taip liūdi ir išganytieji. Šis liūdesys buvo džiaugsmo pranašas, jis buvo brėkštanti aušra, iš kurios išdygsta nesuskaičiuojamos ryto rožės. –
Kaitri vasaros diena nuvijo visus į šešėlio tamsą. Ir prie Diotimos namo buvo tylu ir tuščia, ir visuose languose man kelią pastojo pavydžios užuolaidos.
Gyvenau mintimis apie ją. Kur tu esi, mąsčiau, kur tave gali rasti mano vieniša dvasia, miela mergaite? Žiūri prieš save ir galvoji? Ar padėjai darbą į šalį ir, alkūnę atrėmusi į kelį, ranka parėmei galvą ir atsidavei malonioms mintims?
Tegu niekas nedrįsta trukdyti mano romiosios mergaitės, kai ji gaivina širdį saldžiomis svajonėmis, tegu niekas nepaliečia šios vynuogių kekės, nenubraukia gaivinančios rasos nuo švelnių uogų!
Taip aš svajojau. Bet kolei mintys ieškojo jos tarp namo sienų, kojos traukė ieškoti kitur, ir dar nespėjęs susivokti aš jau žingsniavau po šventojo miško arkadomis už Diotimos sodo, kur pirmą sykį ją išvydau. Bet kas čia dabar? Nuo to laiko aš taip dažnai bendravau su šiais medžiais, geriau juos pažinojau, jų apsuptyje jaučiausi ramiau; o dabar mane kažkas užvaldė, rodės, lyg žengčiau į Dianos šešėlį numirti dievybės akivaizdoje.
Ėjau toliau. Sulig kiekvienu žingsniu man darėsi vis nuostabesni dalykai. Norėjau skristi – taip mane priekin varė širdis; tačiau atrodė, kad prie padų prikibo švinas. Siela nuskubėjo į priekį, palikdama žemišką apvalkalą. Nieko nebegirdėjau, akyse temo ir siūbavo visi vaizdai. Dvasia jau buvo su Diotima; medžio viršūnė jau žaidė ryto šviesoje, tačiau apatinės šakos dar jautė apyaušrio šaltį.

„Ak, mano Hiperionai!“ – sušuko balsas priekyje; aš puoliau į tą pusę; „mano Diotima! O mano Diotima!“ – daugiau nebeturėjau nei žodžių, nei kvapo, nei sąmonės.

Pranyk, pranyk, mirtingas gyvenime, skurdus sandėri, kuomet vieniša dvasia vis peržiūri, vis perskaičiuoja suelgetautus skatikus! Visi mes esam pašaukti dievų laimei!

Čia mano gyvenime spraga. Aš numiriau, o kai prabudau, gulėjau prie dangiškos mergaitės širdies.

O meilės gyvenime! Kaip tu išsiskleidei joje, kaip pražydai pilnais, nuostabiais žiedais! Tarytum palaimingų genijų lopšinės užliūliuota, ant mano peties snūduriuodama gulėjo žavi galvutė, šypsanti, kupina ramybės, ir džiugiai atmerkė į mane eteriškas, nekaltas, nustebusias akis, tarsi pirmą sykį žvelgiančias į pasaulį.

Ilgai stovėjome šitaip, pamiršę save, tik meiliai žiūrėdami vienas į kitą, ir nė vienas nežinojome, kas mums darosi, kol manyje susikaupė pernelyg daug laimės ir per ašaras ir ekstazės šūksnius man sugrįžo prarasta kalba, vėl prabudinusi gyventi mano tylią, sužavėtą Diotimą.

Galiausiai vėl apsidairėme aplinkui.

„O senieji, gerieji medžiai!“ – sušuko Diotima, tartum ilgą laiką būtų jų nemačiusi, ir ankstesnių vienišų dienų prisiminimas žaidė apie jos džiaugsmą žavingai, kaip šešėlis žaidžia ant nekalto sniego, kai tasai rausta ir žioruoja džiugioje vakaro šviesoje.

„Dangaus angele! – sušukau, – kas gali tave suprasti? Kas gali pasakyti, kad jis tave iki galo suvokė?“

„Tu stebiesi, – atsakė ji, – kad aš tau tokia gera? Mylimasai! Kuklus išdidėli! Negi ir aš esu viena iš tų, kurie netiki tavimi, negi tavęs neištyriau, negi neatpažinau genijaus savo debesyse? Slėpkis kiek tik nori ir pats nežiūrėk į save; aš tave burtais iššauksiu, aš –

Tačiau jis čia, jis užtekėjo lyg žvaigždė; jis pralaužė kiautą ir stovi prieš mane tarsi pavasaris; ištryško tartum krištolinis šaltinis iš tamsios grotos; tai nebe tas niūrus Hiperionas, nebe tas laukinis liūdesys – o mano, mano nuostabus jaunuoli!“

Visa tai man atrodė kaip sapnas. Ar galėjau patikėti šiuo meilės stebuklu? Ar galėjau? Džiaugsmas būtų mane nužudęs.
„Dieviškoji, – sušukau, – ar tu su manim kalbi? Ar gali taip savęs išsižadėti, savo palaimingos pilnatvės! Negi tu taip džiaugiesi manimi? O, aš regiu, aš suprantu tai, ką dažnai nujausdavau – žmogus yra apdaras, kurį neretai dėvi dievas, taurė, kurion dangus pila nektarą savo vaikams, kad jie paragautų paties geriausio gėrimo".
„Taip, taip! – svajingai šypsodamasi, ji pertraukė mane. – Tavyje yra tavo bendravardis, puikusis dangaus Hiperionas".
„Leisk man, – sušukau, – leisk man būti tavo, leisk pamiršti save, ir visa mano gyvybė ir visa dvasia tegul skrieja tik pas tave; tik tave leisk amžinai, palaimingai kontempliuoti! O Diotima! Juk ir aš stovėjau prieš aušrojantį dievo atvaizdą, kurį susikūrė mano meilė, prieš vienišų savo svajonių stabą; ištikimai jį maitinau; savo gyvybe jį gaivinau, savo širdies viltimis stiprinau ir šildžiau, tačiau jis nedavė man nieko, išskyrus tai, ką aš jam daviau, ir kai nuskursdavau, jis man nepagelbėdavo, o dabar! Dabar mano glėbyje esi tu, dabar jaučiu, kaip alsuoja tavo krūtinė, jaučiu tavo žvilgsnį savo akyse, tavo graži artuma užplūsta man jusles, ir aš tai ištveriu. Didžiausias grožis yra mano, bet aš nebedrebu – taip! Iš tikrųjų nebesu toks, koks buvau, Diotima! Tapau panašus į tave, ir dabar dieviškumas žaidžia su dieviškumu, kaip vaikai žaidžia tarpusavyje".
„Bet pasistenk būti truputį ramesnis", – tarė ji.
„Tu teisi, mieloji! – džiugiai sušukau. – Kitaip man nepasirodys gracijos; kitaip grožio mariose nepastebėsiu ramių ir žavių dieviškumo judesių. O, aš dar išmoksiu viską tavyje pastebėti, tik duok man laiko!"
„Meilikautojau, – sušuko ji, – bet šiandien turime padėti tašką, brangusis meilikautojau! Auksinis vakaro debesis mane įspėjo. Neliūdėk! Išsaugok sau ir man tą tyrą džiaugsmą! Tegu jis aidi tavyje ligi rytojaus, tenenužudo jo nepasitenkinimas! – širdies gėles reikia gerai prižiūrėti. Jų šaknys – visur, tačiau jos pačios tarpsta tik giedrame ore. Lik sveikas, Hiperionai!"

Ji išsivadavo iš mano glėbio. Visa mano esybė užsiliepsnojo, kuomet žėruojantis jos grožis nyko akyse.
„O tu!“ – sušukau ir puoliau jai įkandin, ir begaliniais bučiniais atidaviau savo sielą į jos rankas.
„Dieve! – sušuko ji. – Kas bus toliau?“
Ji pataikė į skaudamą vietą. „Atleisk, dangiškoji, – tariau, – aš einu. Labanakt, Diotima! Pagalvok apie mane nors valandėlę!“
„Būtinai, – sušuko ji, – labanakt!“
O dabar daugiau nė žodžio, Belarminai! Mano kantriai širdžiai to būtų per daug. Jaučiu, kad esu sukrėstas. Noriu išeiti pasivaikščioti tarp augalų ir medžių, atsigulti po jais ir pasimelsti, kad gamta man suteiktų jų ramybę.

Hiperionas Belarminui

Vis laisviau ir gražiau kartu gyveno mūsų sielos, ir visa mumyse ir aplink mus susiliejo į auksinę rimtį. Atrodė, kad su mumis numirė senasis pasaulis ir su mumis prasideda naujas, visa tapo taip dvasinga ir galinga, ir kupina meilės, ir lengva, ir palaimingoje vienybėje mes ir visos būtybės skriejome per begalinį eterį tarsi tūkstančio neatskiriamų garsų choras.
Mūsų pokalbiai sruvo tarsi dangaus žydrumo vandenys, iš kurių šen bei ten blyksteli smėlio auksas, o mūsų tyla buvo tarsi viršūnių tyla, kur virš audrų zonos, didingose vienišose aukštybėse drąsaus keliautojo garbanose ošia vien tik dieviškas oras.
Ir tas nuostabus, šventas liūdesys, kai mūsų įkvėpimo muzikoje suskambdavo išsiskyrimo valanda, kai aš sušukdavau: dabar mes vėlei mirtingi, Diotima! O ji man tardavo: mirtingumas yra iliuzija nelyginant spalvos, pradedančios lietis akyse, kai jos užsižiūri į saulę!

Ak! Ir tie visi žavūs meilės žaidimai! Meilios kalbos, nerimas, jautrumas, griežtumas ir atlaidumas.
Ir visažinystė, kai permatydavome vienas kitą, ir begalinis tikėjimas, kai vienas kitą aukštindavome!
Taip! Kai žmogus myli, jis yra visa reginti, visa apšviečianti saulė, o kai nemyli – tamsus kambarys, kuriame rūksta spingsulė.
Turėčiau tylėti, turėčiau užmiršti ir tylėti.
Tačiau ta viliojanti liepsna nelyginant muselę gundo mane pulti jon ir žūti.
Šitaip palaimingai, nevaržomai duodamas ir imdamas aš staiga pajutau, kad Diotima darosi vis tylesnė ir tylesnė.
Aš klausiau ir maldavau, tačiau tai ją tik dar labiau nutolino; galiausiai ji paprašė, kad daugiau jos neklausinėčiau ir eičiau, o sugrįžęs kalbėčiau apie ką nors kita. Tada ir aš nugrimzdau į skausmingą tylą, su kuria negalėjau susitaikyti.
Jaučiausi taip, lyg nesuvokiamas ūmus likimas būtų prisiekęs numarinti mūsų meilę, ir visas gyvenimas, – anapus manęs ir visko – pražuvo.
Be abejo, aš gėdijausi šito jausmo; puikiai žinojau, kad atsitiktinumas nevaldo Diotimos širdies. Tačiau ji pasiliko man nenuspėjama, o mano išpaikintas, nepaguodžiamas protas nuolatos norėjo matyti meilę čia ir dabar; paslėpti lobiai jam buvo paslėpti lobiai.
Ak! Laimės dienomis aš atpratau tikėtis, buvau kaip tie nekantrūs vaikai, verkiantys dėl obuolio ant obels, lyg jo apskritai nebūtų, kol jis nebučiuoja jų lūpų. Neturėjau ramybės, vėl maldavau, karštai ir nuolankiai, švelniai ir piktai, apsiginklavęs visagale ir kuklia meilės iškalba ir štai – o mano Diotima! – štai išgavau jį, jaudinantį prisipažinimą, štai turiu jį ir saugosiu tol, kol meilės banga ir mane – su viskuo, kas manyje yra – sugrąžins į senąją tėvynę, į gamtos įsčias.
Nekaltoji! Ji dar nepažino savo širdies galios ir gausos ir, žavingai išsigandusi savo turtų, palaidojo juos krūtinės gelmėje – ir kaip ji, šventasis naivumas, dabar su ašaromis prisipažino, kad pernelyg

stipriai myli, kaip atsisveikino su viskuo, ką iki šiol glaudė prie širdies, ir kaip ji sušuko: aš sulaužiau ištikimybę gegužei ir vasarai, ir rudeniui, aš nebepaisau dienos ir nakties, kaip anksčiau paisydavau, nebepriklausau dangui ir žemei, priklausau tik *vienam, vienam,* ir gegužės žydėjimas, vasaros liepsna ir rudens branda, dienos skaistumas ir nakties rimtumas, žemė ir dangus susijungia jame *viename!* – taip aš myliu! – ir kaip ji, kupina širdingo džiugesio, žiūrėjo į mane, kaip ji, apimta drąsaus, švento džiaugsmo, apkabino mane gražiomis savo rankomis ir bučiavo man kaktą ir lūpas, ak, kaip ta dieviška galva, mirštanti palaimoje, prigludo prie mano nuogo kaklo ir saldžios lūpos palietė plastančią mano krūtinę, ir mielas alsavimas sujaudino mano sielą – o Belarminai! Mano jutimai nyksta, protas mane palieka.

Regiu, regiu, kuo visa tai baigsis. Vairas paniro bangon, ir laivą bloškia į uolą tartum už kojų sučiuptą vaiką.

Hiperionas Belarminui

Gyvenime būna didžių valandų. Mes žiūrime į jas nelyginant į kolosalias ateities ir antikos asmenybes, kovojame prieš jas didingą kovą, o jeigu atsilaikome, jos tampa mums kaip seserys ir nebepalieka mūsų.

Kartą sėdėjome kartu ant mūsų kalno, ant senovinio šios salos miesto akmens ir kalbėjomės apie tai, kaip čia savo galą rado liūtas Demostenas, kaip šventąja laisvai pasirinkta mirtimi jis išsilaisvino iš makedoniškų grandinių ir durklų. „Šlovinga dvasia paliko pasaulį pokštaudama“, – sušuko vienas iš mūsų. „Kodėl gi ne? – tariau, – čia jam nieko nebeliko; Atėnai tapo Aleksandro kekše[39], o pasaulis tartum elnias buvo mirtinai užpjudytas didaus medžiotojo“.

„O, Atėnai! – sušuko Diotima. – Aš ne kartą liūdėjau žiūrėdama į juos, kuomet iš sutemų žydrynės išnirdavo Olimpėjono[40] pamėklė!“

„Kiek laiko truktų kelionė į ten?“ – paklausiau.
„Apie dieną“, – atsakė Diotima.
„Tik dieną, – sušukau, – ir aš ten dar nebuvau? Tučtuojau turime ten kartu nuvykti“.
„Teisingai! – sušuko Diotima. – Rytoj jūra bus rami, ir visa aplinkui dar žaliuoja ir bręsta“.
Tokia piligrimystė neišsivers be amžinosios saulės ir nemirtingosios žemės gyvenimo.
„Taigi ryt!“ – pasakiau, ir mūsų draugai pritarė.
Iš reido išplaukėme anksti, dar gaidžiams giedant. Gaiviu vaiskumu spindėjome mes ir pasaulis. Mūsų širdyse glūdėjo auksinė rami jaunystė. Mūsų gyvybė buvo tarsi ką tik atsiradusios vandenyno salõs, kurioje prasideda pirmasis pavasaris, gyvybė.
Jau senokai, bendraujant su Diotima, mano sieloje atsirado daugiau pusiausvyros; šiandien jaučiau tai trigubai aiškiau, ir išsiblaškiusios, svajojančios galios susitelkė į *vieną* auksinį vidurį.
Kalbėjomės apie senųjų atėniečių didybę, iš kur ji atsirado, kokia buvo jos esmė.
Vienas sakė, kad ją sukūrė klimatas; kitas: menas ir filosofija; trečias: religija ir valstybės santvarka.
Atėnų menas ir religija, filosofija ir valstybės santvarka, pasakiau, yra medžio žiedai ir vaisiai, o ne jo žemė ir šaknys. Padarinius jūs laikote priežastimis.
O tasai, kuris teigia, kad visa tai suformavo klimatas, tegu pagalvoja, kad mūsų klimatas toks pat.
Visais atžvilgiais mažiau trikdoma nei kitos pasaulio tautos, laisvesnė nuo prievartinių įtakų už kitas, išaugo atėniečių tauta. Joks užkariautojas jos nesusilpnina, jokia karinė sėkmė neapsvaigina, nė vienas svetimas dievas neužburia, jokia greitomis sugalvota išmintis nepriverčia ne laiku subręsti. Jos vaikystė palikta sau pačiai tarsi besiformuojantis deimantas. Apie ją beveik nieko negirdėti iki Peisistrato ir Hiparcho[41] laikų. Ji beveik nedalyvavo Trojos

kare, kuris tarsi šiltnamis pernelyg anksti įkaitino ir išjudino daugumą graikų genčių. Nepaprastas likimas nesukuria žmogaus. Tokios motinos sūnūs būna didūs ir neprilygstami, tačiau jie niekad netampa gražiomis būtybėmis arba (tai viena ir tas pat) žmonėmis, nebent labai vėlai, kai kontrastai juose taip aršiai kovoja, kad galiausiai nebegali susitaikyti.

Kupinas jėgų, atėniečius aplenkia Lakedaimonas[42], kuris būtent todėl būtų išsiblaškęs ir subyrėjęs, jei ne Likurgas[43], savo disciplina neleidęs pakrikti išdidžiai prigimčiai. Nuo tada ir buvo išugdytos spartiečio savybės, šaunumas įgytas, pasiektas darbu bei sąmoningomis pastangomis, ir jeigu tam tikra prasme galima kalbėti apie spartiečių paprastumą, tai jis, žinoma, nebuvo tikrasis vaikiškas paprastumas. Lakedaimoniečiai per anksti paneigė instinkto tvarką ir per anksti išsigimė, todėl turėjo per anksti pradėti drausminti save; mat, kol žmogaus prigimtis dar nesubrendusi, ją per anksti mokyti drausmės ir menų. Žmogaus vaikui reikia turėti tobulą prigimtį dar prieš einant į mokyklą, kad vaikystė jam rodytų atgalinį kelią iš mokyklos į tobulą prigimtį.

Spartiečiai amžiams liko tik fragmentas; mat kas nebuvo tobulas vaikas, tasai sunkiai taps tobulu vyru. –

Žinoma, atėniečiams, kaip ir visiems graikams, padėjo ir dangus su žeme; jie nesuteikė jiems nei skurdo, nei pertekliaus. Dangaus spinduliai nekrito ant jų it ugninis lietus. Žemė nelepino ir nesvaigino jų glamonėmis ir pernelyg dosniomis dovanomis, kaip kartais daro neprotingos motinos.

Prie šito reikia pridėti ir nuostabų Tesėjo poelgį[44] – savanorišką karališkos valdžios apribojimą.

O! Toks grūdas, mestas į tautos širdį, turi išauginti ištisą vandenyną auksinių varpų, ir net tokiu vėlyvu laiku jis regimai auga ir veši tarp atėniečių.

Taigi kartoju: atėniečiai išaugo nepatyrę jokių smurtinių įtakų ir saikingai maitindamiesi, – todėl jie galėjo būti ir buvo tokie šaunūs!

Netrukdykite žmogaus nuo pat lopšio! Nevarykite jo iš suskleisto esybės pumpuro, iš vaikystės trobelės! Nedarykite per mažai, kad jis nepasigestų jūsų ir neatsiskirtų nuo savęs, nedarykite per daug, kad jis nepajustų jūsų ar savo smurto, ir taip neatskirtų jūsų nuo savęs, trumpai tariant, stenkitės, kad žmogus kuo vėliau sužinotų, jog yra ir kiti žmonės, jog yra ir kažkas be jo – nes tik taip jis taps žmogumi. Žmogus yra dievas tik tada, kai jis yra žmogus. O kai jis dievas, jis yra gražus.

„Keista!“ – sušuko vienas iš draugų.

„Dar niekad nekalbėjai taip, lyg skaitytum iš mano sielos!“ – sušuko Diotima.

„Paėmiau tai iš tavęs“, – atsakiau.

„Taigi atėnietis buvo žmogus, – dėsčiau aš toliau, – taigi jis turėjo juo tapti. Gražus išėjo iš gamtos rankų, gražus kūnu ir siela, kaip paprastai sakoma“.

Pirmasis žmogiško, dieviško grožio vaikas yra menas. Jame dieviškas žmogus atjaunėja ir pakartoja save. Jis nori jausti save, todėl priešpriešina savo grožį sau. Taip žmogus susikūrė dievus. Nes pradžioje žmogus, kai pats savęs nepažino, jo dievai ir amžinas grožis buvo *viena,* – aš kalbu paslaptis, bet jos egzistuoja. – Pirmasis dieviško grožio vaikas yra menas. Taip buvo tarp atėniečių.

Antrasis grožio vaikas – religija. Religija yra grožio meilė. Išminčius myli patį grožį, begalinį, visaapimantį; tauta myli jo vaikus, dievus, kurie pasirodo jai įvairiausiais pavidalais. Taip buvo tarp atėniečių. Be tokios grožio meilės, be tokios religijos kiekviena valstybė tėra sudžiūvęs skeletas be gyvybės ir dvasios, o mąstymas ir veikla – medis be viršūnės, kolona su nuskeltu kapiteliu.

Kad Graikijoje, o ypač Atėnuose taip buvo iš tikrųjų, kad jų menas ir jų religija buvo tikri amžinojo grožio – tobulos žmogaus prigimties – vaikai ir kad jie galėjo atsirasti tik iš grožio, tampa akivaizdu, kai nešališkai pažvelgiame į jų šventojo meno

pavyzdžius ir religiją, kuria jie reiškė savo meilę ir pagarbą tiems kūriniams.

Trūkumų ir klaidingų žingsnių pasitaiko visur, taip pat ir čia. Tačiau neabejotina, kad jų meno kūriniuose dažniausiai randame brandų žmogų. Žmogaus protą ir žmogaus pavidalą, o ne egiptiečių ir gotų smulkmeniškumą ir baisumą. Graikai rečiau negu kiti linksta prie metafizinių ir juslinių kraštutinumų. Jų dievai labiau nei kiti lieka ties dailia žmogiškumo pusiausvyra.

Kokie jų kūriniai, tokia ir meilė. Nepernelyg vergiška ir nepernelyg intymi! –

Iš atėniečių dvasios grožio atsirado ir būtinas laisvės jausmas. Egiptietis be skausmo pakelia savivalės despotiją, Šiaurės sūnus be pasibjaurėjimo – įstatymų despotiją, įteisintą neteisybę, nes egiptietis jau motinos įsčiose gauna garbinimo ir dievinimo instinktą, o Šiaurėje per mažai tikima tyru ir laisvu gamtos gyvenimu, kad būtų galima išsivaduoti nuo prietaringo prisirišimo prie įstatymų.

Atėnietis negali pakęsti savivalės, nes jo dieviška prigimtis nepakelia trikdymo, bet ir ne visur taikstosi su įstatymų valdžia, nes jam ne visur jos reikia. Drakonas jam netinka[45]. Atėnietis reikalauja švelnaus elgesio su juo, ir teisingai daro.

„Gerai! – pertraukė mane vienas. – Šitai aš suprantu, bet negaliu suvokti, kaip ši poetiška ir religinga tauta tapo ir filosofų tauta“.

„Be poezijos, – pasakiau, – jie niekad nebūtų tapę filosofų tauta!“

„Ką bendra turi filosofija, – atsiliepė jis, – ką bendra šalta šio mokslo didybė turi su poezija?“

„Poezija, – tariau, įsitikinęs savo teisumu, – yra šio mokslo pradžia ir pabaiga. Kaip Minerva iš Jupiterio galvos ji atsiranda iš begalinės dieviškos būties poezijos. Ir pačioje pabaigoje jos nesutaikomi prieštaravimai vėl susilieja paslaptingame poezijos šaltinyje“.

„Koks paradoksalus žmogus, – sušuko Diotima, – bet numanau, apie ką jis. Tačiau judu nukrypote į šalį. Kalbėjomės apie Atėnus“.

„Žmogus, – vėl pradėjau aš, – kuris nė *karto* gyvenime širdyje nejuto tobulo, tyro grožio, kuomet jame nelyginant vaivorykštės spalvos susipina jo esybės galios, kuris niekada nepatyrė gilios vidinės harmonijos, atsirandančios tik įkvėpimo valandą, tasai netaps netgi filosofuojančiu skeptiku, jo dvasia netinkama ne tik statyti, bet ir griauti. Patikėkite manimi, abejotojui visa, kas mąstoma, atrodo prieštaringa ir ydinga tik todėl, kad jis pažįsta tobulo grožio harmoniją, kuri niekad nemąstoma. Sudžiūvusią duoną, geranoriškai atiduotą žmogaus proto, jis paniekina tik todėl, kad paslapčia smaguriauja prie dievų stalo".

„Svajotojau! – sušuko Diotima, – todėl ir tu buvai skeptikas! Bet atėniečiai!"

„Aš labai netoli jų, – pasakiau. Didžiąją Heraklito ištarmę εν διαφεον εαυτιφ (Vienis savyje skirtingas) galėjo pasakyti tik graikas, nes tai grožio esmė, ir kol ji nebuvo pasakyta, nebuvo jokios filosofijos.

Dabar jau buvo įmanomi apibrėžimai, nes atsirado visuma. Gėlė subrendo; dabar galėjai ją tirti.

Žmonės pažino grožio akimirką, ji buvo jų gyvenime ir dvasioje, begalinė vienybė egzistavo.

Dabar galėjai mintyse ją nagrinėti, dalinti, dalis vėl jungti į visumą, galėjai vis geriau ir geriau pažinti to, kas aukščiausia ir geriausia, esmę, ir tą pažinimą paversti įstatymu, galiojančiu įvairioms dvasios sritims.

Ar dabar suvokiate, kodėl būtent atėniečiai turėjo tapti ir filosofų tauta?

Egiptietis to negalėjo. Tas, kas negyvena mylėdamas dangų ir žemę ir lygiai taip pat jų mylimas, kas nesusivienija su ta stichija, kurioje juda, to prigimtis nevieninga, ir amžiną grožį jis patiria ne taip lengvai kaip graikas.

Tartum prašmatnus despotas Orientas savo galia ir spindesiu ant žemės parbloškia savuosius gyventojus, ir dar neišmokęs vaikščioti žmogus jau turi klauptis, dar neišmokęs kalbėti turi melstis; širdis, dar neįgijusi pusiausvyros, jau turi lenktis, ir dvasiai dar

nesustiprėjus tiek, kad galėtų išauginti gėlių ir vaisių, likimo ir gamtos karštis išsunkia visas jos jėgas. Egiptietis jau yra nuolankus dar netapęs visuma, todėl jis nieko nežino apie visumą ir apie grožį, o tai, ką jis vadina aukščiausiuoju, yra šydu pridengta galia, šiurpi mįslė; jo pradžia ir pabaiga yra nebyli, niūri Izidė, tuščia begalybė, iš kurios niekada nesirado kas nors protinga. Net ir iš kilniausio nieko gimsta niekas.

Tuo tarpu Šiaurė savo augintinius per anksti užsklendžia savyje, ir kai ugningo egiptiečio dvasia pernelyg noriai veržiasi keliauti po pasaulį, Šiaurės dvasia ruošiasi grįžti į save dar nepradėjusi rengtis kelionei.

Šiaurėje žmogus turi būti supratingas dar negalėdamas patirti brandaus jausmo, jis prisiima kaltę dėl visko jo nevaržomai laisvei dar nesulaukus gražaus galo; turi būti protingas, turi būti sąmoningas dar netapęs žmogumi, turi tapti išmintingu vyru dar nepabuvęs vaiku; visaverčio žmogaus vienovei, jo grožiui trukdoma vešėti ir bręsti dar jam nepradėjus šviestis ir vystytis. Grynasis protas, grynasis intelektas yra amžinieji Šiaurės karaliai.

Tačiau iš grynojo proto niekad neatsirado nieko protinga, iš grynojo intelekto – nieko intelektualaus.

Protas be dvasios grožio yra tarsi klusnus pameistrys; sodui, kurį nori užveisti jo šeimininkas, jis tveria tvorą, kaip jam nurodyta, iš grubios medienos išpjautus kuolus sukaldamas vinimis. Visos proto veiklos rezultatas – atlikta prievolė. Įvesdamas tvarką jis apsaugo mus nuo kvailysčių, nuo neteisybės; tačiau būti apsaugotam nuo kvailysčių ir neteisybės juk nėra žmogiško šaunumo viršūnė?

Intelektas be dvasios ir be širdies grožio yra tarsi prižiūrėtojas, kurį namų šeimininkas paskyrė vadovauti tarnams; jis taip pat menkai kaip ir tarnai nusimano, kas bus iš nepabaigiamų jų darbų, ir tik šaukia „judinkitės“ nenorom stebėdamas, kaip senka darbai, nes juos pabaigus nebeturės ko raginti, ir jo vaidmuo taip pat baigsis.

Iš grynojo proto neatsiranda jokia filosofija, nes filosofija yra daugiau nei ribotas pažinimas to, kas egzistuoja.
Iš grynojo intelekto neatsiranda jokia filosofija, nes filosofija yra daugiau nei aklas reikalavimas niekad nesibaigiančios pažangos, jungiant ir skiriant kokią nors galimą medžiagą.
Tačiau kai nušvinta dieviškasis εν διαφεον εαυτιφ – stropaus intelekto grožio idealas, jisai nebekelia aklų reikalavimų ir žino, kodėl ir kam reikalauja.
Kai tartum gegužės diena į menininko dirbtuvę triūsiančiam protui švysteli grožio saulė, jis nors ir nepuola laukan ir nemeta savo darbo, bet noriai galvoja apie šventadienį, apie pasivaikščiojimą jauninančioje pavasario šviesoje".
Tiek spėjau pasakyti, kol priplaukėme Atikos pakrantę.
Senieji Atėnai pernelyg smarkiai užvaldė mūsų mintis, kad dar galėtume nuosekliai pasišnekėti, ir aš pats dabar stebėjausi savo kalbomis. „Kaipgi aš, – sušukau, – patekau ant sausos kalno viršūnės, kur mane išvydote?"
„Taip yra visuomet, – atsakė Diotima, – kai mums iš tikrųjų gerai. Tarpstanti jėga ieško darbo".
Jauni avinai, pasisotinę motinos pienu, suremia kaktas.
Mes užlipome ant Likabeto[46], ir nors skubėjome, praleidome ten valandėlę, mąstydami ir tikėdamiesi nuostabių dalykų.
Gražu, kad žmogui taip sunku patikėti mylimojo mirtimi, ir, ko gero, nė vienas nėjo prie draugo kapo neturėdamas nors mažytės vilties ten su juo iš tikrųjų susitikti. Graži senųjų Atėnų pamėklė užvaldė mane tartytum iš mirusiųjų karalystės sugrįžtančios motinos figūra.
„O Partenone,[47] – sušukau, – pasaulio pasididžiavime! Po tavo kojomis tarsi sutramdytas liūtas plyti Neptūno valdos ir tartum vaikai apie tave susirinkusios kitos šventyklos, iškalbinga agora ir Akademo giraitė"[48].
„Ar tu gali taip persikelti į senus laikus?" – paklausė Diotima.

„Neprimink man laiko! – atsakiau. – Tai buvo dieviškas gyvenimas, ir žmogus buvo gamtos centras. Pavasaris, žydintis Atėnuose, buvo tarsi kukli gėlė ant mergelės krūtinės; saulė tekėjo virš žemės puikybių paraudusi iš gėdos.

Marmurinės Himeto ir Pentelės[49] uolos šovė iš snaudžiančio lopšio it vaikai iš motinos glėbio ir švelnių atėniečių rankų glostomi įgijo formą ir gyvybę.

Gamta davė medų, gražiausias našlaites ir mirtas, ir alyvas.

Gamta buvo žynė, o žmogus – jos dievas, ir visa jos gyvybė ir pavidalas, kiekvienas jos garsas buvo *vienas* žavintis aidas didingojo, kuriam ji priklausė.

Jį garbino, tik jam aukojo.

O jis buvo to vertas, nesvarbu, ar sėdėjo šventoje dirbtuvėje, meiliai apkabinęs kelius paties padirbintam dievo atvaizdui, ar įsitaisęs prieškalnyje, ant žalios Sunijaus[50] viršūnės tarp klausančių mokinių, trumpino laiką aukštomis mintimis, ar bėgo stadione, ar oratoriaus tribūnoje tartum audros dievas siuntė lietų ir saulę, ir žaibus, ir auksinius debesis“.

„Žiūrėk!“ – staiga man sušuko Diotima.

Pažvelgiau, ir būčiau galėjęs apalpti, toks visagalis buvo vaizdas. Kaip po didžiulės laivų katastrofos, kai aprimsta viesulai, išsikapanoja jūrininkai, seklumoje tįso neatpažįstamas sudaužyto laivyno lavonas, taip prieš mus plytėjo Atėnai; vienišos kolonos stovėjo prieš mus lyg nuogi kamienai miško, kuris vakare dar žaliavo, o naktį nuėjo liepsnomis.

„Čia, – tarė Diotima, – žmogus išmoksta ramiai pasitikti savo likimą, geras jis būtų ar blogas“.

„Čia išmokstama ramiai pasitikti viską, – tęsiau jos mintį. – Jeigu pjovėjai, kurie suvalė šį javų lauką, būtų sukrovę į kluonus jo stiebus, tai niekas nebūtų pradingę, ir aš būčiau patenkintas, jei galėčiau būti čia varpų rinkėju; bet kas gi nugalėjo?“

„Visa Europa“, – atsakė vienas iš draugų.

„O taip! – sušukau. – Jie ištampė kolonas ir statulas, pardavė jas vienas kitam, aukštai įkainodami tas kilnias formas – dėl jų retumo, kaip įkainojamos papūgos ir beždžionės“.

„Nesakyk taip! – atšovė tas pats draugas. – Jeigu jiems iš tikrųjų trūko grožio dvasios, tai tik todėl, kad ji negalėjo būti išsinešta ar nupirkta“.

„Taip! – sušukau. – Ši dvasia pražuvo dar prieš griovėjams atvykstant į Atiką. Tik tuomet, kai išmiršta namų ir šventyklų gyventojai, vartuose ir gatvėse išdrįsta pasirodyti laukiniai žvėrys“.

„Kas turi šią dvasią, – paguodė Diotima, – tam Atėnai dar stovi tarsi žydintis vaismedis. Menininkas lengvai pratęsia torsą“.

Kitą rytą anksti išėję į miestą, apžiūrėjome Partenono griuvėsius, senojo Bakcho teatro vietą, Tesėjo šventyklą[51], šešiolika išlikusių dieviško Olimpėjono kolonų; tačiau labiausiai mane sukrėtė senieji vartai, pro kuriuos kitados iš senojo miesto patekdavai į naująjį, kur kadaise per *vieną* dieną pasisveikindavo, be abejo, tūkstančiai gražių žmonių. Nūnai pro šiuos vartus nebepateksi nei į senąjį, nei į naująjį miestą, jie stovi nebylūs ir apleisti tartum išdžiūvęs fontanas, iš kurio vamzdžių kadaise maloniai čiurlendamas liejosi skaidrus ir šviežias vanduo.

„Ak, – pasakiau mums taip vaikštinėjant, – kokia puiki ši likimo žaismė, nugriaunanti šventyklą ir jos suskaldytus akmenis atiduodanti vaikams svaidyti, dievų nuolaužas paverčianti suolais prie valstiečių trobelių, o antkapius – besiganančių jaučių poilsio vietomis; šitoks išlaidumas karališkesnis nei Kleopatros išdaiga – gerti ištirpdytą perlą; bet vis dėlto gaila visos šios didybės ir grožio!“

„Gerasis Hiperionai! – sušuko Diotima. – Tau laikas eiti iš čia; tu išbalęs ir tavo akys pavargusios, ir veltui mėgini pastiprinti save naujomis mintimis. Eiki ten, kur žalia, kur gyvenimo spalvos! Tai tau padės“.

Nuėjome į netolimą sodą.

Kiti pakeliui įsišnekėjo su dviem britų mokslininkais, tarp Atėnų senienų renkančiais savo derlių – jų negalėjai pajudinti iš vietos. Su malonumu juos palikau.

Visa mano esybė atsitiesė, kai tik pasijutau vėl esąs vienas su Diotima; ji atlaikė didingą kovą su šventuoju Atėnų chaosu. Kaip dangiškosios mūzos lyros skambesys virš besivaidijančių stichijų, virš griuvėsių viešpatavo tylios Diotimos mintys. Kaip mėnuo iš švelnaus debesyno jos dvasia kilo iš gražios kančios; dangiškoji mergaitė liūdėdama buvo tartum gėlė, žaviausią kvapą skleidžianti naktį.

Mes žingsniavome vis toliau ir toliau ir galiausiai pamatėme, kad ėjome neveltui.

O jūs, Angelės giraitės[52], kur alyvmedis ir kiparisas kuždėdamiesi vėsina vienas kitą draugiškais šešėliais, kur iš tamsios lapijos mirksi auksinis citrinmedžio vaisius, kur brinkstanti vynuogė išdykaudama lipa virš aptvaro ir prinokęs apelsinas guli ant kelio it šypsantis rastinukas! Jūs, kvepiantys slapti takeliai! Jūs, taikios poilsio vietos, kur iš šaltinio nusišypso mirtų krūmo atspindys! Niekad jūsų neužmiršiu.

Diotima ir aš valandėlę vaikščiojome po didingais medžiais, kol užtikome didelę šviesią laukymę.

Čia ir prisėdome. Tarp mūsų įsivyravo palaiminga tyla. Mano dvasia plevenо aplink dievišką mergaitės pavidalą kaip peteliškė aplink gėlę, ir perimta malonumo – susižavėjus žiūrėti į ją, visa mano esybė darėsi lengvesnė ir vieningesnė.

„Ar tu jau aprimai, lengvabūdi?“ – pasakė Diotima.

„Taip, taip, aprimau, – atsakiau. – Tai, ką tariausi praradęs, turiu, ko ilgėjausi kaip pranykusio iš šio pasaulio, tas prieš mane. Ne, Diotima, dar neišseko amžinojo grožio šaltinis.

Aš jau kartą tau sakiau – man nebereikia dievų ir žmonių. Žinau, kad dangus išmiręs, ištuštėjęs, o žemė, kurioje kadaise per kraštus liejosi gražus žmonių gyvenimas, tapo beveik skruzdėlynu. Tačiau vis dar yra vieta, kur man juokiasi senasis dangus ir žemė;

nes visus dangaus dievus ir visus dieviškus žemės žmones pamirštu tavyje.

Kas man darbo, jei sudūžta pasaulio laivas, aš nežinau nieko kito, išskyrus savo palaimingą salą".

„Ateina laikas mylėti, – su mielu rimtumu tarė Diotima, – lygiai kaip ir laikas gyventi laimingame lopšyje. Tačiau pats gyvenimas išveja mus iš ten.

Hiperionai! – ji karštai pačiupo mano ranką, ir jos balsas suskambo didingai: – Hiperionai! Man atrodo, kad tu gimęs kilnesniems dalykams. Įvertink save teisingai! Tu sustojai, nes trūko medžiagos. Viskas vyko per lėtai. Tai tave parbloškė. Tarsi jaunas fechtuotojas tu puolei pernelyg anksti, kai tavo tikslas dar nebuvo aiškus ir ranka dar nemitri, ir kadangi, savaime suprantama, tave kliudė dažniau nei tu kliudei, pasidarei nedrąsus, pradėjai abejoti savimi ir viskuo; nes esi jautrus, kiek ir smarkus. Tačiau dar nieko nepraradai. Jeigu tavo būdas būtų taip anksti subrendęs, tavo dvasia ir veikla nebūtų tokios kaip dabar; nebūtum tapęs mąstančiu žmogum, jei nebūtum patyręs kančios ir brandintas kaip vynas. Patikėk manim, nebūtum taip gerai pažinęs gražios žmonijos pusiausvyros, jei nebūtum jos visiškai praradęs. Tavo širdis galų gale rado ramybę. Aš tuo tikiu. Aš ją suprantu. Tačiau negi tu iš tikrųjų manai viską pasiekęs? Negi nori užsisklęsti savo meilės danguje ir palikti pasaulį, kuriam tavęs reikia, džiūti ir šalti? Turi kristi žemyn kaip šviesos spindulys, kaip gaivinantis lietus, turi nusileisti į mirtingą žemę, turi šviesti kaip Apolonas, sukrėsti, gaivinti kaip Jupiteris, kitaip nebūsi vertas savojo dangaus. Prašau – dar *kartą* apeiki Atėnus, pažvelk ir į tuos žmones, vaikščiojančius tarp griuvėsių, į šiurkščius albanus, į geraširdžius, vaikiškus graikus, kurie linksmu šokiu ir šventąja pasaka lengvina sau gyvenimą niekšiškoje priespaudoje, – ar gali pasakyti, jog gėdijiesi šios medžiagos? Manau, ji dar leistųsi minkoma. Ar gali nugręžti savo širdį nuo tų, kuriems reikia pagalbos? Jie nėra blogi, jie nieko pikto tau nepadarė!"

„Ką aš galiu nuveikti jų labui?" – sušukau.

„Duok jiems tai, ką turi savyje, – atsakė Diotima, – duok..."

„Nė žodžio, nė žodžio daugiau, didi siela! – sušukau. – Kitaip tu palauši mane, kitaip atrodys, kad tu mane jėga privertei –

Jie netaps laimingesni, tik kilnesni, ne! – jie bus ir laimingesni. Jie turi pakilti, jie turi iškilti kaip jauni kalnai iš jūros, požeminės ugnies varomi.

Žinoma, aš vienas ir pasirodau tarp jų nelydimas šlovės. Bet argi vienas žmogus, tikras žmogus negali daugiau nei šimtai, kurie tik dalis žmogaus?

Šventoji gamta! Tu esi ta pati manyje ir anapus manęs. Neturėtų būti sunku sujungti tai, kas anapus manęs, su dieviškumu manyje. Jeigu bitei pavyksta sukurti mažą karalystę, tai kodėl gi aš negalėčiau pasodinti ir išauginti to, ką reikia išauginti?

Ko reikia? Arabų pirklys[53] pasėjo savo Koraną, ir išaugo jo mokinių tauta nelyginant bekraštis miškas, tad kai senovinė tiesa sugrįžta gyva ir atjaunėjusi, ar laukas neturėtų suvešėti?

Viskas iš pagrindų pasikeis! Iš žmonijos šaknų išaugs naujas pasaulis! Nauja dievybė viešpataus viršum jo, o priešais jį nusigiedrys nauja ateitis.

Dirbtuvėse, namuose, susirinkimuose, šventyklose, visur bus kitaip! Tačiau aš dar turiu iškeliauti ir pasimokyti. Aš menininkas, bet dar neišsimiklinęs. Aš kuriu formas vaizduotėje, tačiau dar nemoku vedžioti rankos".

„Tu keliausi Italijon, – pasakė Diotima, – Vokietijon, Prancūzijon – kiek metų tau reikia? Trejų – ketverių, manau, trejų užteks; tu ne iš tų lėtųjų ir ieškai tik to, kas didingiausia ir gražiausia".

„O tada?"

„Tu tapsi mūsų tautos auklėtoju, tu tapsi, tikiuosi, dideliu žmogumi. Ir tada, tave šitaip apkabinusi, aš vaizduosiuosi esanti šio didaus vyro dalis, aš džiūgausiu, lyg būtum man padovanojęs pusę savo nemirtingumo kaip Polideukas Kastorui, o! – aš būsiu išdidi mergaitė, Hiperionai!"

Valandėlę tylėjau. Buvau kupinas neapsakomo džiaugsmo.
„Ar tarp sprendimo ir veiksmo gali jausti pasitenkinimą, – pagaliau vėl prabilau, – ar būna ramybė prieš pergalę?“
„Tai didvyrio ramybė, – pasakė Diotima, – esama sprendimų, kurie nelyginant dievų ištarmės yra sykiu įsakymas ir jo įvykdymas, toksai ir tavo sprendimas“.
Mes grįžome atgal lyg po pirmojo apsikabinimo. Visa mums buvo svetima ir nauja.
Dabar stovėjau virš Atėnų griuvėsių kaip artojas prieš dirvoną. Tik būk rami, galvojau mums grįžtant prie laivo, tik būk rami, snaudžianti šalie! Greit iš tavęs prasikals naujos gyvybės žaluma ir stiebsis prašydama dangaus palaiminimo. Greitai debesys nebelis veltui, greit saulė vėl atras senuosius savo augintinius.
Tu ieškai žmonių, gamta? Tu skundiesi – tarytum lyra, kuria tegroja atsitiktinumo brolis vėjas – nes visa tai tvarkęs menininkas mirė? Jie ateis, tavo žmonės, gamta! Atjaunėję žmonės atjaunins ir tave, ir tu tapsi jų nuotaka, ir senoji protų sąjunga atsinaujins kartu su tavimi.
Bus tik *vienas* grožis; žmonija ir gamta susijungs į *vieną* visaapimančią dievybę.

ANTRAS TOMAS

μη φυναι, τον απαντα νιχα λογον. το δ' επει φανη
βηναι χειδεν, οδεν περ ηχει, πολυ δευτερον ως ταχιστα.*

Sophokles*

* Niekad negimti pagal visus vertinimus – pats aukščiausias dalykas; bet kai žmogus išvydo šviesą, tuomet antras pagal gerumą dalykas – kuo sparčiau grįžti ten, iš kur jis atėjo („Oidipas Kolone“).

Pirma knyga

Hiperionas Belarminui

Sugrįžę iš Atikos krašto mes gyvenome paskutinėmis gražiomis metų akimirkomis.

Ruduo mums buvo pavasario brolis, kupinas švelnios ugnies, šventinis laikas prisiminti kančias ir praėjusius meilės džiaugsmus. Vystantys lapai įgavo saulėlydžio spalvą, ir tik eglės ir laurai stovėjo amžinai žali. Giedrame ore gaišavo iškeliaujantys paukščiai, o kiti spietėsi vynuogyne bei sode ir linksmi rinko tai, ką paliko žmonės. Skaidri dangiška šviesa sroveno iš atviro dangaus, pro visas šakas šypsojosi šventoji, geroji saulė, kurią visad miniu su džiaugsmu ir padėka, kuri daugel sykių vienu žvilgsniu išgydė gilų mano sielvartą ir išvalė sielą nuo apmaudo bei rūpesčių.

Dar kartą aplankėme visus mūsų mieliausius takus, Diotima ir aš, ir visur mus pasitikdavo pradingusios palaimingos valandos.

Prisiminėme praėjusią gegužę, dar niekad nebuvome matę žemės tokios kaip anuomet, sakėme, jog ji buvo tarsi perkeista – sidabrinis žiedų debesis, džiugi gyvenimo liepsna, atsikračiusi visų grubesnių substancijų.

„Ak! Tuomet visa buvo taip kupina troškimo ir vilties, – sušuko Diotima, – taip kupina nepaliaujamo augimo, bet kartu ir taip lengva, taip palaimintai ramu, tartum vaikas žaistų daugiau apie nieką negalvodamas".

„Iš to, – sušukau, – aš atpažįstu ją, gamtos sielą – iš tos tylios ugnies, iš to delsimo, visems aplinkui pašėlusiai skubant".

„Koks mielas tas delsimas laimingiesiems! – sušuko Diotima. – Ar prisimeni, kartą vakare po smarkios audros mudu stovėjome ant tilto, ir raudoni kalno vandenys po mumis lėkė tartum strėlė, bet šalimais rimty žaliavo miškas, ir šviesūs buko lapai beveik nejudėjo. Mums buvo taip gera, kad toji dvasinga žaluma neskriejo tolyn kaip upokšnis ir gražus pavasaris sustingo dėl mūsų lyg prijaukintas paukštis, bet dabar jo vis tiek neliko nė padujų".

Mes nusišypsojome iš tų žodžių, nors artimesnis mums buvo liūdesys.

Pranykti buvo lemta ir mūsų pačių palaimai, ir mes tai nujautėme.

O Belarminai! Kas gali pasakyti, kad jis tvirtai stovi, kai net ir grožis brandina savo likimą, kai netgi dieviškumas turi nusižeminti ir tapti mirtingu kaip ir visi mirtingieji!

Hiperionas Belarminui

Dar palūkuriavau kartu su tauria mergaite prie jos namo, kol nakties šviesulys nušvietė ramias sutemas, o paskui grįžau į Notaros namus, paskendęs mintyse, kupinas heroiško gyvenimo, kaip ir visuomet, kai grįždavau išsivadavęs iš jos glėbio. Atėjo laiškas iš Alabandos.

Reikalai pajudėjo, Hiperionai, rašė jis man, Rusija paskelbė karą Portai; jų laivynas atplaukia į Archipelagą*; graikai bus laisvi, jei sukils ir padės nustumti sultoną atgal prie Eufrato. Graikai padarys, ką privalo padaryti, graikai bus laisvi, ir man nepaprastai smagu, kad pagaliau vėl yra kas veikti. Kol šis reikalas buvo įstrigęs, aš nenorėdavau matyti dienos šviesos.

---

* 1770 metais *(Aut. pastaba)*. *Archipelagas* – Graikijai priklausančios salos Egėjo jūroje, čia: visa Graikija *(vert. pastaba)*.

Jei dar esi senasis Hiperionas, ateik! Rasi mane kaime prie Korono, jei keliausi keliu iš Misistros[54].
Gyvenu kalvos papėdėje, baltoje sodyboje prie miško.
Aš išsiskyriau su žmonėmis, su kuriais supažindinau tave Smirnoje. Turėdamas subtilesnes jusles, tu padarei teisingai, kad neprisidėjai prie jų.
Nekantrauju vėl pamatyti mus abu naujame gyvenime. Ligi šiol pasaulis tau buvo pernelyg blogas, kad leistumei jam pažinti tave. Nenorėdamas dirbti vergo darbų, nedarei nieko, ir tai pavertė tave niūra ir svajotoju.
Tu nenorėjai plaukioti pelkėje. Ateik tad, ateik, mes išsimaudysime atviroje jūroje! Tai išeis mums į gera, mano vienintelis mylimasai!
Taip jis rašė. Pačią pirmą akimirką pasijutau priblokštas. Veidas degė iš gėdos, širdis virė nelyginant karšto vandens šaltiniai, ir nebegalėjau rasti sau vietos, taip man skaudėjo, kad Alabanda mane aplenkė, amžinai įveikė. Tačiau tuo karščiau dabar širdin įsileidau būsimą darbą. –

Aš tapau dykinėtoju, pernelyg trokštančiu ramybės, sušukau, tapau pernelyg dangiškas, neveiklus! – Alabanda žiūri į pasaulį kaip kilnus šturmanas, Alabanda yra stropus, jis ieško grobio bangose; o tavo rankos miega sterblėje? Tu nori apsiriboti tik žodžiais ir burtų formulėmis bandai užkerėti pasaulį? Tačiau tavo žodžiai nenaudingi kaip snaigės, jie tik drumsčia orą, o tavo užkeikimai – tik pamaldiesiems, netikintieji jų negirdi. – Taip! Reikiamu laiku būti švelniam yra turbūt gražu, tačiau būti švelniam netinkamu laiku – šlykštu, nes bailu! – Harmodijau, noriu būti panašus į tavo mirtą, į tavo mirtą, kurioje slėpėsi durklas. Nenoriu vaikštinėti be reikalo, dykai, ir mano miegas turi būti nelyginant aliejus, kai prie jo prikiša liepsną. Nenoriu tik stebėti, kai atėjo laikas veikti, nenoriu vaikščioti aplinkui ir klausinėti naujienų, kuomet Alabanda pelnosi laurų vainiką.

Hiperionas Belarminui

Skaitydama Alabandos laišką Diotima taip išbalo, kad net suvirpėjo mano siela. Paskui ji ramiai ir rimtai pradėjo atkalbinėti mane nuo šio žingsnio, ir mes išsakėme nemažai argumentų už ir prieš jį. „O jūs smurtininkai, – sušuko ji galiausiai, – jūs, kurie taip greitai einate prie kraštutinumų, prisiminkite Nemesidę!“
„Tam, kuris patiria didžiausias kančias, – tariau, – dera kraštutinumai“.
„Net jeigu ir dera, – tarė ji, – tu ne tam gimęs“.
„Taip atrodo, – pasakiau, – ir aš gana ilgai delsiau. O, norėčiau užsiversti ant savęs Atlantą[55], kad atpirkčiau jaunystės kaltes. Ar turiu sąmonę? Ar turiu prieglobstį savyje? O, leisk man, Diotima! Čia, kaip tik tokiame darbe, aš privalau tai išsikovoti“.
„Tai tuščia puikybė! – sušuko Diotima. – Neseniai tu buvai kuklesnis, neseniai, kai sakei – turiu iškeliauti mokytis“.
„Miela sofiste, – sušukau, – tuomet buvo visai kas kita. Į dieviško grožio Olimpą, kur iš amžinai jauno šaltinio trykšta tiesa ir visas gėris – ten nuvesti savo tautą aš dar nesu pasiruošęs. Tačiau naudotis kalaviju jau išmokau ir dabar man to visiškai pakanka. Naujoji protų sąjunga negali gyventi ore, šventoji grožio teokratija turi gyvuoti respublikoje, kuriai reikia vietos žemėje, ir šitą vietą mes neabejotinai iškovosime“.
„Tu iškovosi, – sušuko Diotima, – ir pamirši kokiam tikslui! Geriausiu atveju jėga įkursi respubliką, o tada pasakysi, kam taip stengiausi? Ak! Jis bus sunykęs, visas tas gražus gyvenimas, kuris ten turėtų klestėti, bus nužydėjęs net ir tavyje! Nežmoniška kova sudraskys tave, gražioji siela, tu pasensi, laiminga dvasia! Ir galiausiai mirtinai pavargęs klausi, kur jūs, jaunystės idealai?“
„Žiauru, Diotima, – sušukau aš, – taip griebti už širdies, taip mėginti mane mirties baime ir didžiausiais gyvenimo džiaugsmais,

bet ne, ne, ne! Vergavimas žudo, o teisingas karas prikelia gyvenimui kiekvieną sielą. Auksas įgauna saulės spalvą, kai jį įmeta ugnin! Žmogus tampa jaunas tik tada, kai sutrauko pančius! Jis išsigelbsti tik sutrypęs tą gyvatę, tą šliaužiantį šimtmetį, užnuodijusį visą gražią gamtą vos užsimezgusią! – Aš pasensiu, Diotima, kai išvaduosiu Graikiją? Pasensiu, nuskursiu, tapsiu praščioku? O, tada greičiausiai ir jis buvo tikrai lėkštas ir tuščias, ir apleistas dievų, tas Atėnų jaunuolis, pergalės šauklys, atbėgęs nuo Maratono[56] per Pentelės viršūnę ir pažvelgęs žemyn į Atikos klonius!"

„Mielasis! Mielasis! – sušuko Diotima. – Nusiramink! Daugiau nesakysiu nė žodžio. Tu turi eiti, turi eiti, išdidus žmogau! Ak, jei esi toks, tuomet neturiu jokios galios tau, jokios teisės į tave".

Ji karčiai pravirko, o aš stovėjau priešais ją tartum nusikaltėlis.

„Atleisk man, dangiška mergaite, – sušukau, suklupęs prieš ją, – atleisk man, esu priverstas! Aš nesirenku, aš nesvarstau. Mane stumia kažkokia jėga, ir aš nežinau, ar savo noru žengiu šį žingsnį". – „Tavo perpildyta siela tau liepia, – atsakė ji. – Nepaklusę jai dažnai žlunga, bet paklusę, matyt, taip pat. Geriausia bus, jei eisi, nes taip didžiau. Tu veik; o aš viską iškęsiu".

Hiperionas Belarminui

Nuo to laiko Diotima keistai pasikeitė.

Džiaugdamasis mačiau, kaip mums įsimylėjus vienas kitą tylus jos gyvenimas atsivėrė žvilgsniuose ir mieluose žodžiuose ir įgimta jos ramybė mano akivaizdoje dažnai virsdavo nuostabiu entuziazmu.

Tačiau kokia svetima mums tampa graži siela, kuomet po pirmojo pražydimo, po gyvenimo rytmečio ji turi stiebtis į vidurdienio viršūnę! Palaimingas vaikelis buvo beveik nepažįstamas, toks prakilnus ir kenčiantis jis tapo.

O kaip kartais gulėdavau prieš liūdintį dievo atvaizdą, ir atrodydavo, jog sielvartaudamas dėl jos išverksiu visą sielą, ir stebėdamasis vėl pakildavau, galingų jėgų kupinas! Iš suspaustos širdies į jos akis pakilo liepsna. Pilnoje troškimų ir kančių krūtinėje jai pasidarė per ankšta; todėl mergaitė ėmė mąstyti nepaprastai didingai ir drąsiai. Iš jos spinduliavo nauja didybė, akivaizdi valdžia viskam, kas gali jausti. Ji buvo jau aukštesnė būtybė. Ji nebepriklausė mirtingiems žmonėms.
O mano Diotima, jeigu būčiau tada pagalvojęs, kur tai nuves?

Hiperionas Belarminui

Ir išmintingasis Notara buvo pakerėtas naujų planų, pažadėjo man stiprią palydą ir vylėsi netrukus užimti Korinto Istmą ir taip pačiupti Graikiją nelyginant už rankenos. Tačiau likimas norėjo kitaip ir jo darbą pavertė niekais dar nepasiekus tikslo.
Jis patarė man nekeliauti į Tiną, o nusileisti tiesiai į Peloponesą, kiek įmanoma nepastebimiau. Pakeliui turėjau parašyti savo tėvui, siūlė jis, nes apdairus senolis lengviau atleis jau žengtą žingsnį nei duos sutikimą dar nežengtam. Tai neatitiko mano polinkių, tačiau kaip mielai paaukojame savo jausmus, kai prieš akis stovi didelis tikslas.
„Abejoju, – kalbėjo toliau Notara, – ar šiuo atveju gali tikėtis tėvo paramos. Todėl duodu, ko tau prireiks, kad kurį laiką galėtum gyventi ir veikti bet kokiomis aplinkybėmis. Jei kada nors galėsi, sugrąžinsi, jei ne – kas mano, tas ir tavo. Nesigėdyk pinigų, – pridūrė šypsodamasis, – net ir Febo žirgai gyvi ne vien tik oru, kaip pasakoja poetai[57]“.

Hiperionas Belarminui

Štai atėjo atsisveikinimo diena.

Visa rytą praleidau Notaros sode, tyrame žiemiškame ore, po amžinai žaliuojančiais kiparisais ir kedrais. Buvau susikaupęs. Didžiosios jaunystės jėgos neleido suklupti, ir kančios nuojauta tartum debesis kėlė mane į viršų.

Diotimos motina paprašė Notarą, kitus draugus ir mane, kad paskutinę dieną visi kartu pabūtume pas ją. Gerieji žmonės džiaugėsi manimi ir Diotima, ir mūsų meilės dieviškas pradas neliko jų nepastebėtas. Dabar jie turėjo palaiminti ir mano iškeliavimą.

Nusileidau žemyn. Brangią mergaitę radau prie židinio. Šią dieną pasirūpinti namais jai buvo šventas darbas. Ji viską paruošė pati, išgražino visus namus ir niekam neleido padėti. Suskynė visas gėles, kurios dar buvo likusios darželyje, tokiu vėlyvu metų laiku atnešė rožių ir šviežių vynuogių.

Ji atpažino mano žingsnius ir man artinantis tyliai žengė priešais; blyškūs skruostai buvo įkaitę nuo židinio ugnies, o rimtos išplėstos akys žibėjo nuo ašarų. Ji matė, kaip mane tai paveikė.

„Užeik, mano mielas, – pakvietė ji, – motina jau viduje, ir aš tuojau ateisiu“.

Įėjau. Ten sėdėjusi taurioji moteris padavė man gražią savo ranką. „Tu ateini, – sušuko, – tu ateini, mano sūnau! Turėčiau pykti ant tavęs, kad atėmei man vaiką, savo kalbomis sumaišei man protą, kad darai, kas tau patinka, ir palieki mus; tačiau atleiskite jam, dangaus jėgos, jei tai, ko jis ketina imtis, yra neteisinga, o jei teisinga, tuomet nedelsdamos pagelbėkite šiam mielam vaikinui!“

Norėjau prabilti, bet įėjo Notara su likusiais draugais, o už jų – Diotima.

Valandėlę tylėjome. Pagerbėme liūdinčią meilę, kurios kupini buvome, bijodami pažeminti ją kalbomis ir išdidžiomis mintimis. Galiausiai po kelių paviršutiniškų žodžių Diotima paprašė manęs papasakoti apie Agidą ir Kleomeną[58]; aš dažnai minėjau šias didžias

sielas su karšta pagarba sakydamas, jog jie buvo tikri pusdieviai, ne menkesni už Prometėją, ir jų kova su Spartos likimu didvyriškesnė už bet kurią kitą, minimą nuostabiuosiuose mituose. Šių žmonių genijus yra graikiškos dienos vakarinė žara, lygiai kaip Tesėjas ir Homeras buvo jos aušra.

Aš papasakojau, ir galop mes visi pasijutome stipresni ir didesni.

„Laimingas tas, – sušuko vienas iš draugų, – kurio gyvenime vienas kitą keičia didelis džiaugsmas ir smarkios kovos".

„Taip! – sušuko kitas. – Tai ir yra amžina jaunystė, kai mūsų jėgos visada miklios ir kai mes, smagindamiesi ar dirbdami, išliekame vientisi".

„O, aš norėčiau keliauti su tavimi!" – sušuko Diotima.

„Tačiau gerai, kad tu lieki, Diotima! – pasakiau. – Žynė neturi palikti šventyklos. Tu saugosi šventąją ugnį, tylumoje saugosi grožį, kad grįžęs jį surasčiau".

„Tu teisus, mano mielasis, taip geriau", – tarė ji, ir jos balsas suvirpėjo, ir eteriškos akys pasislėpė nosinėje, kad nesimatytų jų ašarų ir sumišimo.

O Belarminai! Mano krūtinė plyšo dėl to, kad priverčiau ją taip parausti. „Bičiuliai, – sušukau, – išsaugokite šį angelą! Jei jos nepažinočiau, niekas man nerūpėtų. O dangau! Nenoriu pagalvoti, ką galėčiau padaryti, jei jos pasigesčiau".

„Būk ramus, Hiperionai!" – pertraukė mane Notara.

„Ramus? – sušukau. – O gerieji žmonės! Jūs galite rūpintis, kaip žydi sodai ir koks bus derlius, jūs galite melstis už savo vynuogienojus, o aš turiu nieko neprašydamas išsiskirti su ta vienintele būtybe, kuriai tarnauja mano siela?"

„Ne, geroji širdie! – sušuko susijaudinęs Notara. – Ne! Tu neišsiskirsi su ja nieko nepaprašęs! Ne, vardan dieviškos jūsų meilės nekaltybės! Mano palaiminimą jūs tikrai gausite".

„Tu man kai ką priminei! – greitai sušukau. – Ji turi mus palaiminti, brangioji motina, ji turi kartu su jumis visais būti mūsų liudytoja – ateik, Diotima! Mūsų sąjungą turi palaiminti tavo motina, kol, kaip tikimės, mus sutuoks gražioji bendruomenė".

Tad puoliau ant vieno kelio; ir ji – išplėstomis akimis, rausdama, pakiliai šypsodamasi – suklupo šalia manęs.

„Jau seniai, – sušukau, – o gamta, mūsų gyvenimas yra *susivienijęs* su tavimi, ir meilės dėka dangiškai jaunas, kaip tu ir visi tavo dievai, yra mūsų pasaulis!“

„Mes klajojome tavo giraitėse, – tęsė mano mintį Diotima, – ir buvome kaip tu, sėdėjome prie tavo šaltinių ir buvome kaip tu, su tavo vaikais, žvaigždėmis, ėjome per kalnus kaip tu“.

„Kai buvome toli vienas nuo kito, – sušukau aš, – kai tartum arfos šnibždesys mus pirmą sykį suvirpino būsimo susižavėjimo nuojauta, kai suradome vienas kitą, kai pranyko miegas ir visi tonai mumyse prabudo sodriais gyvenimo akordais, dieviškoji gamta, mes visad buvome kaip tu, ir nūnai, kai skiriamės ir džiaugsmas miršta, esame kaip tu, kupini kančios ir vis dėlto geri, todėl tegu tyra burna mums paliudija, kad mūsų meilė yra šventa ir amžina kaip tu“.

„Aš liudiju“, – prabilo motina.

„Mes liudijame“, – sušuko kiti.

Dabar nebebuvo ko sakyti. Jaučiau, kaip smarkiai daužosi mano širdis; jaučiau, jog esu pasiruošęs išsiskirti. „Dabar norėčiau keliauti, mielieji!“ – pasakiau, ir visų veidai sustingo. Diotima stovėjo lyg marmurinė statula, ir aš jutau, kaip jos ranka apmirė manojoje. Viską nužudžiau aplink save, buvau vienišas, galva svaigo nuo begalinės tylos, kurioje kunkuliuojantis mano gyvenimas nebegalėjo rasti atramos.

„Ak! – sušukau. – Mano širdis verda, o jūs, mielieji, stovite visi tokie šalti! Ar tik šio namo dievai klausosi manęs? – Diotima! – tu tyli, tu nematai! – gerai tau, kad nematai!“

„Eik, – atsiduso ji, – taip turi būti; eiki, brangioji širdie!“

„O saldus šių palaimingų lūpų garse! – sušukau, stovėdamas tarsi maldininkas priešais skaisčią statulą. – Saldus garse, suskambėk man dar *kartą*, dar *kartą* nušvisk, miela akių šviesa!“

„Nekalbėk taip, mielasis! – sušuko ji. – Kalbėk rimčiau, kalbėk giliau iš širdies!“

Norėjau susilaikyti, tačiau buvau tarsi sapne.
„Varge, – sušukau, – tai ne toks atsisveikinimas, po kurio sugrįžtama!“
„Tu ją nužudysi, – sušuko Notara. – Pažvelk, kokia ji gležna, o tu toks nesavas“.
Pažvelgiau į ją, ir iš degančių akių man pasipylė ašaros.
„Tad lik sveika, Diotima, – sušukau, – mano meilės dangau, lik sveika! Būkime tvirti, brangūs draugai! Brangioji motina, suteikiau tau džiaugsmo ir skausmo. Likite sveiki! Likite sveiki!“
Aš nusvyravau tolyn. Diotima viena sekė paskui mane.
Atėjo vakaras, ir danguje patekėjo žvaigždės. Tylėdami stovėjome pastogėje. Mumyse, virš mūsų buvo kažkas amžino. Švelni kaip eteris Diotima apkabino mane. „Kvailiuk, kas gi yra išsiskyrimas?“ – paslaptingai sušnibždėjo ji man, šypsodamasi kaip nemirtingoji.
„Dabar ir aš jaučiuosi kitaip, – pasakiau, – ir nežinau, kas iš tų dviejų dalykų yra sapnas, mano kančia ar mano džiaugsmas“.
„Abu, – atsakė ji, – ir abu yra geri“.
„Tobuloji, – sušukau, – aš kalbu kaip tu! Mes atpažinsime vienas kitą iš žvaigždėto dangaus. Tebūnie jis tavo ir mano ženklas tol, kolei lūpos tylės“.
„Tebūnie!“ – lėtai ištarė niekad negirdėtu balsu, ir tai buvo paskutinis garsas iš jos lūpų. Jos atvaizdas ištirpo prieblandoje, ir aš nežinau, ar ten iš tikrųjų buvo Diotima, kai paskutinį kartą atsisukau ir gęstantis siluetas vieną akimirką blėstelėjo prieš akis ir pranyko naktyje.

Hiperionas Belarminui

Kodėl pasakoju tau ir kartoju savo kančias, ir vėl budinu neramią savo jaunystę? Argi negana *vieną* kartą apkeliauti šią ašarų pakalnę? Kodėl gi netyliu, saugodamas savo dvasios ramybę?

Todėl, mano Belarminai, kad mūsų širdžiai brangus kiekvienas gyvenimo atodūsis, kadangi visos tyrosios gamtos metamorfozės taip pat priklauso jos grožiui. Mūsų siela, atsisakiusi mirtingų patirčių ir viena gyvenanti šventojoj rimty, argi ji nėra it belapis medis? It galva be garbanų? Mielas Belarminai, aš ilgokai ilsėjausi; gyvenau tarp tylių Salamino kalvų tartum vaikas, pamiršęs likimą ir žmonių troškimus. Nuo to laiko daug kas pasikeitė mano akivaizdoje, ir dabar esu toks kupinas rimties, kad žvelgdamas į žmonių gyvenimą visad lieku ramus. O drauge, galų gale dvasia sutaiko mus su viskuo. Tu nepatikėsi, bent jau mano atveju. Tačiau manau, kad turėjai net iš mano laiškų pamatyti, kaip mano siela pamažu darosi vis ramesnė ir ramesnė. Ir ateityje noriu apie tai kalbėti tol, kol patikėsi.

Štai čia yra Diotimos ir mano laiškai, kuriuos parašėme po mano išvykimo iš Kalaurėjos. Tai pats brangiausias man daiktas, kurį patikiu tau. Jie šilčiausias tų mano gyvenimo dienų paveikslas. Apie karo triukšmą jie byloja nedaug. Tuo daugiau – apie mano paties gyvenimą, o tai kaip tik tai, ko tu nori. Ak, ir tu turi pamatyti, kaip buvau mylimas. Aš to niekad negalėčiau tau pasakyti, tai gali pasakyti tik Diotima.

Hiperionas Diotimai

Aš prabudau iš išsiskyrimo mirties, mano Diotima! Sustiprėjusi kaip po miego keliasi mano dvasia.

Rašau tau iš vienos Epidauro kalnų viršūnės. Ten, tolimoje gelmėje, dunkso tavoji sala, Diotima! O ten – mano stadionas, kuriame turiu laimėti arba kristi. O Peloponesai! O Euroto ir Alfėjo šaltiniai! Ten patikrinsime save. Ten iš Spartos miškų senasis krašto genijus puls tartum erelis su šniokščiančiais sparnais – mūsų kariauna.

Mano siela kupina noro veikti ir meilės, Diotima, o mano akys žvelgia į Graikijos slėnius tartum siųsdamos užkeikimą: vėl pakilkite, dievų miestai!
Manyje turi būti koks dievas, nes beveik nejaučiu ir mūsų išsiskyrimo. Kaip palaimingi šešėliai prie Letos, mano siela gyvena drauge su tavąja dangiškoje laisvėje, ir likimas nebėra mūsų meilės viešpats.

Hiperionas Diotimai

Dabar esu Peloponeso vidury. Toje pačioje trobelėje, kurioje šiandien nakvoju, kadaise, dar beveik vaikas, pernakvojau keliaudamas su Adamantu po šį kraštą. Koks laimingas sėdėjau tada ant suoliuko priešais namą ir klausiausi iš toli atkeliaujančių karavanų skambalų ir čiurlenimo netolimo fontano, kuris po žydinčiomis akacijomis į baseiną liejo savo sidabrinius vandenis.
Dabar aš vėl laimingas. Klajoju po kraštą kaip po Dodonės giraitę[59], kur ąžuolai skambėjo nuo šlovę pranašaujančių žosmių. Matau žygius, atliktus, būsimus, nors nuo ryto iki vakaro vaikščioju po atviru dangumi. Patikėk manim – tas, kuris apkeliavęs šį kraštą dar pakenčia jungą ant kaklo ir netampa Pelopidu[60], to širdis tuščia, arba jam trūksta proto.
Negi taip ilgai miegota; taip ilgai ir tuščiai pro šalį plaukė laikas, drumstas ir nebylus tartum pragaro upė?
O viskas juk paruošta. Kalniečiai aplinkui pilni keršto energijos, jie tartum tylintis audros debesis, kuris tik ir laukia jį išjudinsiančio viesulo. Diotima, leisk tarp jų paskleisti Dievo dvasią, leisk pasakyti jiems žodį iš širdies, Diotima. Nebijok nieko! Jie nėra visiški laukiniai. Aš pažįstu šiurkščią prigimtį. Ji tyčiojasi iš proto, bet yra sudariusi sąjungą su įkvėpimu. Tas, kas veikia iš visos sielos, niekad neklysta. Jam nereikia samprotauti, nes nė viena jėga jam nepriešiška.

Hiperionas Diotimai

Rytoj būsiu pas Alabandą. Man malonu klausinėti kelio į Koroną, ir klausiu dažniau nei būtina. Norėčiau paimti saulės sparnus ir skristi pas jį, bet taip pat mielai delsiu ir klausiu savęs: koks jis bus?

Karališkas jaunuolis! Kodėl aš gimiau vėliau? Kodėl neiššokau iš *vieno* lopšio su juo? Negaliu pakęsti tarp mūsų esančio skirtumo. Kodėl gyvenau Tinoje tarsi dykinėjantis piemenukas ir tik pradėjau svajoti apie sau lygų, kuomet jis gyvu darbu jau buvo išbandęs gamtą ir susirungęs su jūra ir oru, ir visom stichijom? Ar ne tada manyje krustelėjo žygių palaimos nuojauta?

Tačiau aš noriu jį pasivyti, aš noriu būti greitas. Dangau! Aš jau pernokęs darbui. Mano siela galės niršti tik ant savęs pačios, jei aš greit neišsilaisvinsiu energinga veikla.

Kilnioji mergaite, kaip aš galėjau žiūrėti tau į akis? Kaip tu įstengei mylėti tokį neveiklų padarą?

Hiperionas Diotimai

Aš su juo, brangioji Diotima!

Lengva yra mano krūtinė ir tvirtos mano gyslos, ak! – ir ateitis vilioja mane, kaip tyras ir gilus vanduo vilioja šokti į jį ir gaivioje maudynėje atvėsinti padūkusį kraują. Bet tai tik plepalai. Mes, mano Alabanda ir aš, esame brangesni vienas kitam nei bet kada. Laisvesni tarpusavyje, tačiau kartu išsaugoję gyvenimo pilnatvę ir gelmę kaip anksčiau.

O, kokie teisūs buvo senieji tironai, kad uždrausdavo tokias draugystes kaip mūsų! Jos padeda būti stipriam kaip pusdievis ir savo aplinkoje nepakęsti jokių begėdysčių!

Kai įžengiau į jo kambarį, vakarėjo. Jis buvo ką tik į šalį padėjęs darbą ir sėdėjo mėnulio nušviestame kampe prie lango, paskendęs

mintyse. Stovėjau tamsoje, jis manęs nepažino, abejingai pažiūrėjo į mane. Dievas žino, kuo mane palaikė. „Na, kaip einasi?“ – sušuko jis. – „Neblogai!“ – pasakiau aš. Tačiau veltui apsimetinėjau. Mano balsas buvo kupinas slapto džiugesio. „Kas čia? – pašoko jis. – Ar tai tu?“ – „Na taip, aklasis!“ – sušukau ir puoliau jam į glėbį. „O dabar, – pagaliau sušuko Alabanda, – dabar viskas bus kitaip, Hiperionai!“

„Aš irgi taip manau“, – tariau ir džiugiai papurčiau jo ranką.

„Ar dar pažįsti mane“, – kiek patylėjęs vėl prabilo Alabanda, – ar vis dar turi seną pamaldų tikėjimą Alabanda? Didžiadvasi! Nuo to laiko man nė karto nebuvo taip gerai kaip anuomet, kai jaučiausi apsuptas tavo meilės šviesos“.

„Kaip? – sušukau. – Ar čia Alabanda klausia? Ne itin išdidūs žodžiai, Alabanda. Tačiau tai šių laikų ženklas, kad senoji heroiška prigimtis prašo garbės nelyg išmaldos ir gyva žmogaus širdis ieško meilės lašo tarsi našlaitė“.

„Mielasis jaunuoli! – sušuko jis. – Aš pasenau, štai ir viskas. Tas ištižęs gyvenimas aplinkui ir nutikimas su seniais, pas kuriuos Smirnoje norėjau leisti tave į mokyklą...“

„O, kaip skaudu, – sušukau aš, – net ir prie šio žmogaus išdrįso prisiartinti mirties deivė, bevardė, žmonių vadinama lemtim!“

Buvo įnešta šviesa, ir mes vėl pažvelgėme vienas į kitą, tyliai ir su meile tirdami bičiulį. Mano brangiojo išvaizda labai pasikeitė nuo anų vilties dienų. Kaip vidurdienio saulė blyškiame danguje, peržydėjusiame jo veide į mane žiūrėjo spindinčios, didelės, gyvos akys.

„Mielasis! – švelniai pasipiktinęs sušuko Alabanda, man stebeilijantis į jį. – Nustok taip liūdnai žiūrėti, mielasis jaunuoli! Puikiai žinau, jog esu smukęs. O mano Hiperionai, aš labai ilgiuosi kažko didelio ir tikro ir tikiuosi tai surasti su tavimi. Tu praaugai mane visa galva, tu laisvesnis ir stipresnis kaip ir anksčiau, ir pažvelk! – tai mane nuoširdžiai džiugina. Aš esu išdžiūvęs kraštas, o tu ateini kaip laiminga audra – o, kaip nuostabu, kad tu čia!“

„Tylėk! – tariau. – Tu varai mane iš proto, mes neturėtume apie save kalbėti, kol esame gyvenimo spūstyje, žygių akivaizdoje".

„Tikra tiesa! – linksmai sušuko Alabanda, tik tuomet, kai nuskamba medžioklės ragas, medžiotojai pasijunta medžiotojais".

„Ar greitai prasidės?" – paklausiau.

„Greitai, – sušuko Alabanda, – ir aš sakau tau, širdie, ugnis įsiliepsnos kaip reikiant! Cha! Kad tik ji pasiektų bokšto viršūnę, sudegintų jo vėliavą, siaustų bei vilnytų, kol tas sueižėjęs nuvirstų! – ir tik nesipiktink mūsų sąjungininkais. Puikiai žinau, kad gerieji rusai norėtų mus panaudoti kaip šaunamuosius ginklus. Tačiau nekreipk į tai dėmesio! Kai tik mūsų stiprieji spartiečiai patirs, kas jie yra ir ką jie gali, ir kai užkariausime Peloponesą, tada nusijuoksime į akis Šiaurės ašigaliui ir sukursime savo gyvenimą".

„Savo gyvenimą, – sušukau, – naują, garbingą gyvenimą. Ar esame atsiradę iš pelkių nelyginant žaltvykslės, ar kilę iš Salamino nugalėtojų? O kaip yra dabar? Kaip tu virtai samdine, laisvoji graikiška prigimtie? Kaip tu taip nusmukai, protėvių gimine, juk kadaise Jupiterio ir Apolono stabai buvo tik tavo kopijos? – Bet išgirsk mane, Jonijos dangau! Išgirsk mane, tėvų žeme, kuri pusnuogė nelyginant elgeta dangstaisi senojo didingumo skarmalais, aš nebenoriu to ilgiau kęsti!"

„O mus išauginusi saule! – sušuko Alabanda. – Tu turi matyti, kaip bedirbant mums auga drąsa, kaip daužomas likimo tartum plienas po kūju pavidalą įgauna mūsų sumanymas".

Mes uždegėme vienas kitą.

„Ir kad neliktų nė vienos dėmės, – sušukau, – nė vieno grubaus pokšto, kuriais šimtmetis teršia mus tartum prasčiokai sienas!" – „O, – sušuko Alabanda, – dėl to karas yra toks išganingas".

„Teisingai, Alabanda, – sušukau, – kaip ir visi dideli darbai, kur žmogui padeda jo jėgos ir dvasia, o ne ramentai ar vaškiniai sparnai. Tada nusimetame vergo drabužius, į kuriuos likimas įspaudė savo herbą".

„Tada nebėra tuščiagarbystės ir prievartos, – sušuko Alabanda, – tada į tikslą einame be papuošalų, be grandinių, nuogi kaip Nemėjos lenktyniautojai“.

„Į tikslą, – sušukau, – kur aušroja jauna respublika ir iš graikų žemės kyla visuotinio grožio panteonas!“

Alabanda kiek patylėjo. Jo veide vėl pasirodė raudonis, o jo figūra išsitiesė į viršų tartum atgaivintas augalas.

„O jaunyste, jaunyste! – sušuko jis. – Aš noriu gerti iš tavo šaltinio, noriu gyventi ir mylėti. Aš nepaprastai džiaugiuosi, nakties dangau, – prieidamas prie lango toliau kalbėjo jis tarsi įkaušęs, – tu apskliauti mane it vynuogienojų pavėsinė ir tavo žvaigždės kybo nelyginant kekės“.

Hiperionas Diotimai

Mano laimė, kad gyvenu visiškai pasinėręs į darbą. Turėčiau nuo vienos kvailystės pulti prie kitos, tokia pilna yra mano siela, taip mane svaigina žmogus, nuostabus, išdidus, nemylintis nieko, išskyrus mane, ir tik man dovanojantis visą savo nuolankumą. O Diotima! Tasai Alabanda verkė prieš mane kaip vaikas ir prašė atleisti už tai, ką jis man padarė Smirnoje.

Kas gi aš esu, mano mielieji, kad vadinu jus savaisiais, kad galiu sakyti – jie priklauso man, kad lyg užkariautojas stoviu tarp jūsų ir apglėbiu jus it savo grobį.

O Diotima! O Alabanda! Ramios ir didžios, kilnios būtybės! Kaip man tobulėti, kad nepabėgčiau nuo savo laimės, nuo jūsų?

Rašydamas gavau tavąjį laišką, mylimoji.

Neliūdėk, miela būtybe, neliūdėk! Išsaugok save būsimoms tėvynės šventėms nesužalotą sielvarto! Diotima, spindinčiam gamtos šventadieniui, jam išsaugok save, ir visoms smagioms dievų iškilmėms. Negi tu dar nematai Graikijos?

Negi nematai, kaip džiaugdamosi naujais kaimynais, amžinosios žvaigždės šypsosi virš mūsų miestų ir giraičių, kaip senoji jūra, matydama mūsų tautą, išėjusią pasivaikščioti pakrante, vėl prisimena gražiuosius atėniečius ir vėl kaip anuomet savo numylėtiniams ant linksmos bangos atneša mums laimę?
Dvasingoji mergaite! Jau dabar esi tokia graži! O kokia žavinga šlove sužydėsi, kai tave ims maitinti tikras klimatas!

Diotima Hiperionui

Nuo tada, kai išvykai, didžiumą laiko buvau užsidariusi, mielas Hiperionai! Šiandien vėl išėjau į lauką.
Maloniame vasario ore rinkau gyvybę ir atnešu tau, ką surinkusi. Bet ir mane gerai ji paveikė, ta gaivi dangaus šiluma, aš pajutau ją, naująją palaimą augalijos, to tyro ir nekintamo pasaulio, kuriame visa savo laiku liūdi ir savo laiku vėlei džiaugiasi.
Hiperionai! O mano Hiperionai! Kodėl mes neiname tais tyliaisiais gyvenimo keliais? Tai šventi vardai – žiema ir pavasaris, ir vasara, ir ruduo! – tačiau mes jų nepažįstame. Argi ne nuodėmė – liūdėti pavasarį? Kodėl mes vis dėlto liūdime?
Atleisk man! Žemės vaikai gyvi vien tik saule; aš gyvenu tavimi, mano džiaugsmai kiti, todėl argi nuostabu, kad kiti ir sielvartai? Bet ar man reikia liūdėti? Negi reikia?
Drąsusis! Mielasis! Negi turiu nuvysti, kai tu žibi? Negi mano širdis turi nusilpti, kai visose gyslose prabunda pergalės troškimas? Jei būčiau anksčiau išgirdusi, kad vienas graikų jaunuolis susiruošė išvaduoti mūsų gerąją tautą iš nešlovės, sugrąžinti ją motinai grožybei, iš kurios ji atsirado, kaip būčiau išsibudinus iš vaikystės sapno ir kaip būčiau troškusi išvysti tą brangųjį žmogų! O štai jis atsirado, štai jis mano, argi aš dar galiu verkti? O paika mergiote! Argi tai netikra? Argi jis ne puikus, argi ne mano? O palaimingo laiko šešėliai! Mano numylėti prisiminimai!

Tačiau man atrodo, kad jis buvo vakar, tas stebuklingas vakaras, kai šventas nepažįstamasis sutiko mane pirmą kartą, kai tarsi liūdintis genijus jis nušvietė miško šešėlius, kur paskendusi jaunystės sapne sėdėjo nerūpestinga mergaitė – gegužės ore jis atėjo, stebuklingame Jonijos gegužės ore, kuriame jis dar labiau sužydėjo, kuris pureno jo plaukus, pravėrė jam lūpas tartum gėles, juoke ištirpdė jo liūdesį, ir – o dangaus spinduliai! – kaip nušvitote man iš tų akių, tų svaigių šaltinių, kur vešlių antakių šešėlyje žėri ir verda amžinas gyvenimas! –

Gerieji dievai! Kaip jis išgražėdavo, pažvelgęs į mane! Kaip tas jaunuolis, ūgtelėjęs per sprindį, stovėdavo truputį nervindamasis, ir tik jo mielos, kuklios rankos nusvirdavo, tartum būtų nereikalingos! Ir kaip jis susižavėjęs žiūrėdavo aukštyn, lyg būčiau nebe čia, o danguje, ak! – kaip jis, vėl mane pastebėjęs, su visu įgimtu žavesiu nusišypsodavo ir parausdavo, ir pro temdančias ašaras prasišviesdavo jo akys tartum Febas, klausdamos, ar tai tu? Tai iš tikrųjų tu?

Ir kodėl jis sutikdavo mane taip pamaldžiai nusiteikęs, toks kupinas mielų prietarų? Kodėl jis iš pradžių stovėdavo nuleista galva, kodėl dieviškas jaunuolis buvo toks pilnas ilgesio ir liūdesio? Jo genijus buvo pernelyg palaimintas, kad liktų vienas, o pasaulis – pernelyg skurdus, kad jį sulaikytų. O, tai buvo mielas paveikslas, nuaustas iš didybės ir kančios! Tačiau dabar viskas kitaip! Baigėsi kančios! Jis turi užduotį, jis jau nebe ligonis! –

Pradėjus tau rašyti, atodūsiai veržėsi iš manęs, mano mylimasis! Dabar esu vien tik džiaugsmas. Kalbėdama apie tave pasidariau laiminga. Ir pamatysi, taip bus ir toliau! Lik sveikas!

Hiperionas Diotimai

Mes vis dėlto atšventėm tavo gimtadienį, gražusis gyvenime, dar prieš prasidedant šurmuliui. Buvo dangiška diena. Nuo Oriento

pūtė ir spindėjo skaistus pavasaris, išviliodamas iš mūsų tavo vardą, kaip iš medžių jis išvilioja žiedus, ir visos palaimingos meilės paslaptys išėjo iš manęs tarsi iškvepiamas oras. Tokios kaip mūsų meilės bičiulis dar niekad nebuvo sutikęs, ir buvo žavu matyti, kaip atidžiai išdidusis žmogus klausėsi, kaip jam žibėjo akys ir dvasia, stengiantis suvokti tavo vaizdą, tavo esybę.

„O, – pagaliau sušuko jis, – vis dėlto verta kovoti už mūsų Graikiją, jeigu ji dar išaugina tokias atžalas!"

„Tikra tiesa, mano Alabanda, – tariau aš, – mūsų dvasia atjaunėja matydama tokias būtybes, ir tuomet smagūs einame į kovą, ir dangiška ugnis priverčia mus veikti, tuomet nebesivaikome mažų tikslų, mums nerūpi smulkmenos ir nebedailiname išorės pamiršę dvasią ir nebegeriame vyno dėl taurės; tuomet, Alabanda, nesustojame iki tol, kol genijaus palaima mums jau nebe paslaptis, kol visų akys virsta triumfo arkomis, kol sena nebuvėlė – žmogaus dvasia – prasišviečia pro paklydimus ir kančias ir džiaugdamasi pergale pasveikina tėvišką eterį. –

Ak! Mūsų būsimos tautos niekas nepažins vien iš vėliavos; visa turi atjaunėti, visa turi būti iš pagrindų kitaip, malonumas bus kupinas rimtumo, ir smagus kiekvienas darbas! Niekas, netgi mažiausias, kasdieniškiausias dalykas nebus be dvasios ir dievų! Mūsų meilė ir neapykanta, ir kiekvienas garsas turi stebinti prasčiokišką pasaulį, ir nė *viena* akimirka neturi priminti lėkštos praeities!

Hiperionas Diotimai

Vulkanas prabudo. Turkai apsupti Korone ir Modone[61], o mes su savo kalniečiais traukiame prieš Peloponesą.

Dabar galas visokiems liūdesiams, Diotima, mano dvasia tvirtesnė ir greitesnė, kai dirbu gyvą darbą, ir tik pamanyk, net ir aš dabar turiu dienotvarkę!

Pradedu su saule. Išeinu laukan, kur miško šešėlyje guli mano kariai ir pasveikinu tūkstančius šviesių akių, kurios sužiūra į mane su pašėlusiu draugiškumu. Bundanti kariuomenė! Nežinau nieko, kas tam prilygtų, visas miestų bei kaimų gyvenimas šalia to yra it bičių spiečius.

Žmogus negali paneigti, kad kadaise jis buvo laimingas kaip elnias girioje ir net po daugybės metų mumyse vis dar žioruoja primykščio pasaulio ilgesys, kur kiekvienas keliavo per žemę tartum dievas, kol jo – nežinau kas? – neprijaukino, ir kur vietoj sienų ir negyvos medienos jį visur dar supo pasaulio siela, šventasis oras.

Diotima! Kartais esu kupinas nuostabos – štai einu pro nerūpestingą savo pulką, ir kariai, tarsi išdygę iš žemės, vienas po kito ima stotis ir tiestis į rytmečio šviesą, ir tarp vyrų būrelių viršun kyla traškanti liepsna, prie kurios sėdi motina su sušalusiu vaikeliu ir verda stiprinantis valgis; o žirgai prunkščia ir žvengia, nujausdami dieną, miškas skamba nuo jaudinančios karo muzikos, aplinkui žiba ir žvanga ginklai – tačiau tai tik žodžiai, o apie savąjį džiaugsmą, kurį patiri taip gyvendamas, nepapasakosi.

Paskui mano būrys noriai susirenka apie mane, ir nuostabu, kaip net seniausieji ir labiausiai užsispyrę gerbia mane, nors ir jauną. Mes daromės artimesni, ir tūlas pasipasakoja, kaip jam ėjosi gyvenime, ir mano širdis dažnai patvinsta krauju nuo kokio nors likimo. Tada pradedu pasakoti apie geresnes dienas, ir žibėdamos atsiveria jų akys; jie prisimena sąjungą, kuri turi mus suvienyti, ir priešais juos nušvinta išdidus būsimos respublikos vaizdas.

Visi už vieną ir vienas už visus! Šiuose žodžiuose glūdi džiugi dvasia, kuri visad užkrečia mano žmones tarytum dievų įsakymas. O Diotima! Regėti, kaip nuo vilčių suminkštėja sustingusi prigimtis ir visų jų pulsas pradeda smarkiau plakti, kaip nuo planų išsilygina ir nušvinta apsiniaukusios kaktos, stovėti žmonių rate, apsuptam tikėjimo ir troškimo – tai juk daugiau nei žiūrėti į žemę, dangų ir jūrą visoje jų šlovėje.

Tada iki vidurdienio mokau juos kauti ginklais ir rikiuotės. Džiugi drąsa daro juos imlius, lygiai kaip mane ji paverčia mokytoju. Štai jie susiglaudę stovi makedonų eile[62] ir judina tiktai rankas, štai nelyginant spinduliai išsisklaido rizikingesnei kovai atskirais būreliais, kur lanksti jų jėga keičiasi sulig kiekviena pozicija ir kiekvienas pats sau yra karvedys, štai vėl susirenka saugiame taške – ir visur, kur šiame ginkluotame šokyje sukasi ar stovi, prieš jų ir mano akis plevena tirono pakalikų vaizdas ir tikrojo mūšio vieta.

Vėliau, kai saulė pradeda karščiau šviesti, miško gilumoje sušaukiame pasitarimą; smagu yra ramiu protu tvarkyti didelę ateitį. Mes atimame galią iš atsitiktinumo, mes įveikiame likimą. Pasipriešinimas atsiranda pagal mūsų valią, mes sukurstome priešininką daryti tai, kam esame pasirengę. Arba žiūrime ir atrodome išsigandę, ir leidžiame jam prieiti arčiau, kol jo galva pasidaro pasiekiama mūsų smūgiui, arba išmušame jį iš vėžių savo greitumu, ir tai yra mano panacėja; nors labiau patyrę gydytojai per nieką laiko tokį visa gydantį vaistą.

Kaip gerai man būna vakare pas Alabandą, kai savo malonumui jodinėjame ant žvalių žirgų po saulės nurausvintas kalvas, ir viršūnėse, kur stabtelime, vėjelis žaidžia žirgų karčiais ir į mūsų pokalbius įsimaišo mielas šnaresys, ir mes žiūrime į Spartos tolumas – apdovanojimą už mūsų kovą! – o sugrįžę sėdime malonioje nakties vėsumoje, kvepiant taurėms ir mėnesienai šviečiant skurdų valgį, ir kai šypsančioje mūsų tyloje tartum rūkas nuo mus nešiojančios šventosios žemės pakyla senolių istorija, kaip palaiminga tokią akimirką paduoti vienas kitam ranką!

Paskui Alabanda prabyla apie žmones, kamuojamus šio šimtmečio nuobodžio, apie nuostabiai kreivą kelią, kurį prasikerta jų gyvenimas, kai tiesus kelias būna užtvertas, tada aš prisimenu savo Adamantą, jo keliones, keistą vidinės Azijos ilgesį – tai tik varganas pakaitalas, mielas senoli, norisi jam sušukti, ateik! Ir kurk savo pasaulį! Su mumis! Nes mūsų pasaulis yra ir tavasis.

Ir tavo taip pat, Diotima, nes jis tavo kopija. O, tu ir elisijiška tavo ramybė – kad galėtume sukurti tai, kas esi tu!

Hiperionas Diotimai

Mes triskart iš eilės laimėjome nedidelius susirėmimus, kuriuose kovotojai susikryžiuodavo kaip žaibai ir viskas buvo *viena* naikinanti liepsna. Navarinas[63] jau mūsų, o dabar stovime prieš Misistros tvirtovę, senosios Spartos liekanas. Ir aš griuvėsiuose netoli miesto iškėliau vėliavą, atimtą iš albanų ordos, iš džiaugsmo į Eurotą išmečiau turkišką galvos raištį ir nuo šiol nešioju graikišką šalmą.

O dabar norėčiau pamatyti tave, mergaite! Norėčiau tave pamatyti, paimti tavo rankas ir prispausti jas prie krūtinės, kuriai džiaugsmas galbūt greitai taps per didelis! Greitai! Galbūt už savaitės jis jau bus išvaduotas – senasis, taurusis, šventasis Peloponesas.

O tada, brangioji, išmokyk mane pamaldumo! O tada išmokyk kunkuliuojančią mano širdį melstis! Turėčiau tylėti, nes ką aš padariau? O jei padariau ką nors, apie ką norėčiau kalbėti, kiek to dar liko? Tačiau ką galiu padaryti, kad mano mintis yra greitesnė už laiką? Aš taip norėčiau, kad būtų atvirkščiai, laikas bei veiksmas aplenktų mintis ir sparnuota pergalė būtų greitesnė net ir už viltį. Mano Alabanda žydi kaip jaunikis. Iš kiekvieno jo žvilgsnio man juokiasi ateinantis pasaulis, ir tuo aš apmalšinu savo nekantrumą. Diotima, šios besirandančios laimės nekeisčiau net į gražiausią senosios Graikijos laikotarpį, ir mažiausia mūsų pergalė yra man mielesnė už Maratoną, Termopilus ir Platajus[64]. Argi tai netiesa? Argi sveikstantis gyvenimas širdžiai ne vertesnis už tyrą, dar nepažįstantį ligos gyvenimą? Tik tuomet, kai jaunystė praeina, mes ją pamilstame, ir tik tuomet, kai ji, paklydėlė, sugrįžta, nudžiungame iki pat sielos gelmių.

Prie Euroto stovi mano palapinė, ir prabudęs po vidurnakčio išgirstu, kaip pro šalį mane ragindamas prašniokščia senasis upės dievas, ir aš šypsodamasis nuskinu pakrantės gėlių, beriu jas į žvilgančias bangas ir sakau jam: tebūnie tai ženklas tau, vienišasis! Greitai aplink tave vėl sužydės senasis gyvenimas.

Diotima Hiperionui

Aš gavau laiškus, mielas Hiperionai, kuriuos parašei keliaudamas. Visa, ką sakai, mane nepaprastai jaudina, ir kaip dažnai, nors ir mylinti, aš sudrebu matydama, jog švelnus jaunuolis, andai verkęs prie mano kojų, virto šitokia tvirta būtybe.

Ar nepamirši, kaip mylima?

Bet keiskis, kaip nori! Aš seksiu paskui tave. Jeigu pradėtum manęs nekęsti, manau, kad netgi tada aš jausčiau kaip tu ir stengčiausi neapkęsti tavęs, ir taip mūsų sielos liktų lygios – tai ne tušti, išpūsti žodžiai, Hiperionai.

Aš taip pat esu visiškai kitokia nei anksčiau. Nebegaliu linksmai žvelgti į pasaulį ir atvirai džiaugtis viskuo, kas gyva. Tik žvaigždžių laukas dar traukia mano akį. Užtat juo mieliau galvoju apie didžiuosius praeities protus, apie tai, kaip baigėsi jų gyvenimas žemėje, ir mano širdį patraukė didžiosios spartietės. Nepamirštu ir naujųjų kovotojų, tų galiūnų, kurių valanda atėjo, dažnai girdžiu, kaip vis arčiau ir arčiau link manęs per Peloponesą ūžia jų pergalės šurmulys, dažnai matau juos tarsi krioklius besiritančius per Epidauro miškus, jų ginklai žvilga tolumoje, nušviesti saulės, vedančios juos tarsi heroldas, ir tu, o mano Hiperionai, trumpam sugrįžti į Kalaurėją ir pasveikini tylius mūsų meilės miškus, pasveikini mane ir vėl skrendi prie savo darbo – ir tu manai, kad bijausi baigties? Mielasis! Kartais mane ima baimė, tačiau svarbesnės mintys nugena šaltį nelyginant liepsnos. –

Lik sveikas! Pabaik, ką tau liepia dvasia! Ir neleisk, kad karas truktų per ilgai, dėl taikos, Hiperionai, dėl gražios, naujos, auksinės taikos, kai į mūsų teisyną, kaip sakei, bus įrašyti gamtos įstatymai, kai pats gyvenimas, dieviškoji gamta, kuri negali būti užrašyta į jokią knygą, gyvens bendruomenės širdyje. Lik sveikas.

Hiperionas Diotimai

Tu turėjai mane nuraminti, mano Diotima! Turėjai pasakyti, jog man reikėtų neskubėti, po truputį išvilioti pergalę iš likimo, kaip skolą iš šykščių skolininkų. Mergaite, nėra blogesnio dalyko kaip ramus stovėjimas. Mano gyslose džiūva kraujas, taip aš trokštu eiti toliau, o turiu stovėti čia dykas, turiu diena po dienos laikyti apsiautęs tvirtovę. Mano kariai nori pulti, tačiau šitai jų įsiaudrinusias sielas įkaitintų iki svaigulio, ir vargas mūsų viltims, jei tas laukinis pradas prasiverš ir sutraukys drausmės bei meilės saitus. Nežinau, visa tai netruks ilgiau nei kelias dienas, Misistra turės pasiduoti, tačiau aš norėčiau, kad mes būtume pasistūmėję toliau. Stovykloje jaučiuosi kaip audringame ore. Esu nekantrus, ir man nepatinka mano žmonės. Jie baisiai išdykę.

Tačiau elgiuosi neprotingai, darydamas tokias dideles išvadas iš savo nuotaikos. Juk senasis Lakedaimonas yra vertas, kad prieš jį užimdamas patirtumei šiek tiek rūpesčių.

Hiperionas Diotimai

Viskas baigta, Diotima! Mūsų žmonės plėšikavo, žudė nieko neskirdami, nužudyti net ir nekalti mūsų broliai, Misistros graikai, arba jie bejėgiškai klaidžioja aplinkui, ir veiduose sustingusi sielvarto mina šaukiasi dangaus ir žemės keršto barbarams, kurių priešakyje buvau aš.

Dabar galiu eiti ir pamokslauti apie savo teisų reikalą. Dabar visų širdys tikrai palinks prie manęs!

Bet aš irgi protingai veikiau. Permaniau savo žmones. Iš tikrųjų! Tai buvo nepaprastas sumanymas – įkurti Elisijų su plėšikų gauja. Ne! Vardan šventosios Nemesidės! Gavau, ko nusipelniau, ir noriu tai iškęsti, noriu kęsti tol, kol skausmas sunaikins paskutinius mano sąmonės likučius.

Manai, kad siuntu? Aš gavau garbingą žaizdą; mane sužeidė vienas iš ištikimų draugų, kai užkirtau kelią toms piktadarybėms. Jei siusčiau, nuplėščiau nuo jos tvarstį, ir mano kraujas srūtų ten, kur jam priklauso, šion gedinčion žemėn.

Ši gedinti žemė! Nuogoji, kurią norėjau aprengti šventomis giraitėmis, kurią norėjau išpuošti visomis graikiško gyvenimo gėlėmis! O, kaip būtų buvę gražu, mano Diotima.

Vadini mane silpnadvasiu? Mieloji mergaite! Nelaimė yra per didelė. Iš visų kampų veržiasi įnirtę būriai; tartum epidemija Morėjoje[65] siaučia plėšimo aistra, ir kas pats nesigriebia kardo, tą išvaro ir nužudo, o tie pasiutėliai dar sako, kad kovoja už mūsų laisvę. Kita žiauriųjų dalis pasiųsta sultono ir elgiasi taip pat kaip ir anie. Ką tik išgirdau, kad negarbinga mūsų kariuomenė buvo išblaškyta. Prie Tripolisos[66] tie bailiai sutiko perpus už juos mažesnį albanų būrį. Bet kadangi jau nebebuvo ko plėšti, tie niekšai ėmė bėgti. Tik rusai, keturiasdešimt drąsių vyrų, kurie išdrįso kartu su mumis traukti į žygį, liko kautis ir visi ten sutiko mirtį.

Taip aš su savo Alabanda vėl tapau toks pat vienišas kaip ir anksčiau. Kai ištikimasis Misistroje pamatė mane kraujuojant ir krentant, jis pamiršo visa kita – savo viltis, pergalės troškimą, savo neviltį. Įpykėlis, plėšikus puolęs tarsi baudžiantis dievas, nepaprastai švelniai išvedė mane iš sumaišties, ir jo ašaros vilgė mano drabužį. Jis pasiliko su manimi trobelėje, kurioje gulėjau, ir dabar ypatingai tuo džiaugiuosi. Mat jei būtų tęsęs žygį, dabar gulėtų dulkėse prie Tripolisos.

Ak! Aš pažadėjau tau Graikiją, o vietoj jos gauni sielvartingą raudą. Būk pati sau paguoda!

Hiperionas Diotimai

Aš sunkiai prisiverčiu prabilti.
Žmogus juk mielai kalba, čiulba kaip paukštis, kol pasaulis dvelkia į jį tartum gegužės oras; tačiau nuo vidurdienio iki vakaro visa tai gali pasikeisti, ir kas gi galiausiai bus prarasta?
Tikėk manimi ir turėk omeny, kad kalbu tau iš pačios sielos gilumos: kalba atskleidžia tai, ko pertekusi širdis. Tai, kas geriausia, juk visad lieka viduje ir tūno gelmėje nelyginant perlai jūros dugne. – Bet iš tikrųjų norėjau tau parašyti štai ką: kadangi paveikslas galų gale turi turėti rėmus, o žmogus – kasdienį darbą, aš noriu stoti į rusų laivyno tarnybą; su graikais manęs niekas nebesieja.
O brangioji mergaite! Kaip tamsu pasidarė aplink mane!

Hiperionas Diotimai

Aš svyravau, aš kovojau. Tačiau galiausiai taip turi būti.
Matau, kas būtina, ir kadangi matau, taip ir bus. Nesuprask manęs neteisingai! Neprakeik manęs! Turiu tau patarti mane palikti, Diotima.
Aš tau esu niekas, mieloji būtybe! Ši širdis yra tau išsekusi, ir mano akys nebemato gyvenimo. Mano lūpos išdžiūvo; saldus meilės dvelksmas nebesūkuriuoja mano krūtinėje.
Viena diena iš manęs atėmė visą jaunystę; prie Euroto mano gyvenimas pavargo verkti, ak! – prie neišdildomą nešlovę užsitraukusio Euroto, kuris teka pro Lakedaimono griuvėsius ir rauda visomis savo bangomis. Ten, ten mane pakirto likimas. – Negi man saugoti tavo meilę lyg išmaldą? – Toks aš esu niekas, negar-

bingas it varganiausias vergas. Esu ištremtas, prakeiktas kaip niekšiškas sukilėlis, ir daugelis graikų Morėjoje apie mūsų žygdarbius pasakos savo vaikaičiams kaip istoriją apie vagis.

Ak! Aš ilgai nuo tavęs slėpiau *viena*. Mano tėvas iškilmingai atsižadėjo manęs, amžinai išvarė mane iš mano jaunystės namų, nebenori manęs daugiau matyti nei šiame, nei kitame gyvenime, kaip jis sako. Taip skamba jo atsakymas į laišką, kuriame aprašiau savo sumanymą.

Tiktai nieku gyvu neleisk, kad užuojauta tave suklaidintų. Patikėk, mums visur dar liko džiaugsmo. Tikras skausmas įkvepia. Kas pakyla virš savo vargo, tas stovi aukščiau. Ir puiku, kad tik kentėdami mes pirmą kartą pajuntame tikrą sielos laisvę. Laisvė! Tam, kas supranta šitą žodį – tai gilus žodis, Diotima. Aš esu taip sunkiai sužeistas, taip negirdėtai įžeistas, be vilties, be tikslo, be jokios garbės, ir vis dėlto dar turiu jėgos, neįveikiamos jėgos, kuri maloniu virpuliu persmelkia kaulus, kai tik prabunda many.

Taip pat dar turiu savo Alabandą. Jis pralošė viską kaip ir aš. Jį galiu be jokių nuostolių pasilaikyti. Ak! Karališkas jaunuolis buvo vertas geresnės lemties. Jis tapo toks romus ir tylus. Dėl to man neretai plyšta širdis. Tačiau mes palaikome vienas kitą. Nieko nekalbame; ką turėtume sakyti? Tačiau dar daugelis mūsų mažų meilės paslaugų yra palaimingos.

Štai jis miega ir šypsosi patenkintas, nepaisydamas mus ištikusios lemties. Gerasis! Jis nežino, ką darau. Jis to nepakęstų. Turi parašyti Diotimai, liepė jis man, turi pasakyti, kad susiruoštų netrukus su tavimi bėgti į pakenčiamesnį kraštą. Bet jis nežino, kad šitokios nevilties išmokusios širdys kaip jo arba mano mylimajai yra niekas. Ne! Ne! Tu niekad nerastum ramybės su Hiperionu, turėtumei tapti jam neištikima, o nuo to aš noriu tave apsaugoti.

Tad lik sveika, mieloji mergaite! Lik sveika! Norėčiau tau pasakyti – eiki šen, eiki ten; kur šniokščia gyvenimo šaltiniai. Norėčiau parodyti tau laisvą kraštą, kupiną grožio ir dvasios, ir pasakyti: čia gelbėkis! Tačiau, dangau, jei tai galėčiau, tada ir aš būčiau

kitoks, ir man nereikėtų atsisveikinti – atsisveikinti? Ak! Aš nežinau, ką darau. Tariausi esąs toks ramus, toks apdairus. O dabar man svaigsta galva ir širdis blaškosi lyg nekantrus ligonis. Vargas man! Pražudau paskutinį savo džiaugsmą. Tačiau taip turi būti, ir tas gamtos „ak!“ čia aidi veltui. Esu tau jį skolingas, ir apskritai juk esu gimęs klajoti be tėvynės ir poilsio vietos. O žeme! O žvaigždės! Negi aš niekad nerasiu, kur gyventi?

Norėčiau dar *kartą* priglusti prie tavo krūtinės, kad ir kur būtum! Eteriškos akys! Dar *kartą* jose išvysti save! Klausytis žodžių iš tavo lūpų, Žavingoji! Neapsakomoji! Ir į save gerti tavo svaiginančią, šventą ir saldžią gyvybę – bet neklausyk mano kalbų! Maldauju, nekreipk į jas dėmesio! Jei klausytumei, pasakyčiau, kad esu suvedžiotojas. Tu pažįsti mane, supranti mane. Tu žinai, kaip mane pagerbsi, jei negailėsi manęs, jei manęs neklausysi.

Aš nebegaliu, nebeturiu teisės – kaip žynys gali gyventi ten, kur nebėra jo dievo? O mano tautos genijau! O Graikijos siela! Privalau leistis žemyn, privalau ieškoti tavęs mirusiųjų karalystėje.

Hiperionas Diotimai

Turiu prisipažinti, kad aš ilgai laukiau, ilgėjausi atsisveikinimo žodžio iš tavo širdies, bet tu tyli. Ir tai yra gražios tavo sielos kalba, Diotima.

Ar ne tiesa, kad šventesni akordai dėl to nenutyla? Ar ne tiesa, Diotima – kai pradingsta švelni meilės mėnesiena, vis dar žiba aukštesnės jos dangaus žvaigždės? O, tai paskutinis mano džiaugsmas – kad mes neišskiriami, net jei nuo tavęs nesugrįš nė vienas garsas, nė vienas mūsų mielų jaunystės dienų šešėlis! Aš žvelgiu į vakaro nurausvintą jūrą, tiesiu rankas į tą kraštą, kurio toliuose tu gyveni, ir mano siela dar kartą sušyla nuo visų meilės ir jaunystės džiaugsmų.

O žeme! Mano lopšy! Kokia palaima ir koks skausmas atsisveikinti su tavimi!
Mielosios Jonijos salos! Ir tu, mano Kalaurėja, ir tu, mano Tina, jūs visos esate mano akiratyje, kad ir tokios tolimos, ir mano dvasia skrenda su vėjeliu virš neramių vandenų; ir jūs, šone aušrojančios Tėjo ir Efezo pakrantės, kur kadaise, vilties dienomis, vaikštinėjau su Alabanda, jūs šviečiate man vėl kaip anuomet, ir aš vėl noriu nuplaukti į žemyną, pabučiuoti jį ir sušildyti savo krūtine, ir prieš išskrisdamas į laisvę išlementi tylinčiai žemei visus saldžius atsisveikinimo žodžius.
Gaila, gaila, kad žmonėms dabar einasi nė kiek ne geriau, kitaip mielai pasilikčiau šioje geroje žvaigždėje. Bet aš galiu išsiversti be šio žemės rutulio, tai daugiau negu visa, ką jis gali duoti.
Leisk mums saulės šviesoje, o vaike, kęsti vergiją, pasakė Poliksenai motina[67], ir jos gyvenimo meilė negalėjo būti gražesnė. Tačiau mane kaip tik saulės šviesa atkalbinėja nuo vergovės, kaip tik ji neleidžia pasilikti išniekintoje žemėje, ir šventieji spinduliai vilioja tartum tėvynėn vedantys keliai.

Jau seniai likimo neturinčios sielos didybė man užstoja visa kita; kartais aš gyvendavau užsisklendęs savyje, nuostabioje vienatvėje; buvau įpratęs nusikratyti išorinių daiktų nelyginant snaigių; kodėl tad turėčiau bijoti ieškoti vadinamosios mirties? Argi tūkstančius kartų neišsivadavau mintyse? Tad kodėl turėčiau dvejoti *kartą* padaryti tai iš tikrųjų? Negi mes vergai, prirakinti prie žemės, kurią ariame? Negi mes prijaukinti, naminiai paukščiai, kuriems nevalia išeiti iš kiemo, nes ten jie maitinami?
Mes jauni ereliai, kuriuos tėvas išmeta iš lizdo, idant aukštajame eteryje ieškotųsi grobio.
Rytoj mūsų laivynas smogs, ir kova bus ganėtinai karšta. Į šį mūšį žiūriu kaip į maudynes, nuo manęs nuplausiančias dulkes; ir greičiausiai aš rasiu, ko ieškau; tokie norai kaip mano išsipildo lengvai ir greitai. Taigi galiausiai savo žygiu būsiu kažką pasiekęs; matau, kad tarp žmonių jokia pastanga nenueina veltui.

Pamaldi siela, norėčiau paprašyti – prisimink mane, kai atkeliausi prie mano kapo. Bet greičiausiai būsiu įmestas jūron, ir man patiktų, jei mano palaikai nugrimztų ten, kur susieina visi mano mylėti šaltiniai ir upės, kur kyla audros debesis ir pagirdo mano mylėtus kalnus ir klonius. O mes? O Diotima! Diotima! Kada mes vėl pasimatysime?

Tai neįmanoma, ir mano vidinis gyvenimas sukyla, jei kartais pagalvoju, kad mes pasimetėme. Aš tūkstantmečius keliausiu per žvaigždes, įgausiu visus pavidalus, prabilsiu visomis gyvenimo kalbomis, kad tik *kartą* galėčiau tave sutikti. Bet manau, lygus su lygiu greitai suras vienas kitą.

Didžioji siela, tu įstengsi susitaikyti su šiuo išsiskyrimu, tad leisk man iškeliauti! Pasveikink savo motiną! Pasveikink Notarą ir kitus bičiulius!

Pasveikink ir medžius, prie kurių mes pirmą kartą susitikome, ir linksmus upelius, palei kuriuos vaikščiojome, ir gražųjį Angelės sodą, ir tegu, mieloji, tave ten pasitinka mano atvaizdas. Lik sveika.

Antra knyga

Hiperionas Belarminui

Nurašinėdamas laiškus, kuriais kadaise pasikeitėm, buvau tarsi stebuklingame sapne. O dabar vėl rašau tau, mielas Belarminai, ir vedu tave vis giliau, žemyn iki giliausios savo kančių gelmės, o tada, paskutinis iš mano mielųjų, išeik su manimi laukan, ten, kur mums suspindės nauja diena.

Mūšis, apie kurį rašiau Diotimai, prasidėjo. Turkų laivai pabėgo į kanalą tarp Chijo salos ir Azijos pakrantės ir užėmė poziciją prie žemyno, netoli Česmės[68]. Mano admirolas su savo laivu, kuriame buvau, paliko rikiuotę ir pradėjo kovos preliudiją su pirmuoju turkų laivu. Nuožmi pora jau per pirmąją ataką įkaito iki beprotybės; kilo baisus, keršto pritvinkęs sąmyšis. Netrukus laivai tvirtai susikabino lynais; įnirtingos kautynės darėsi vis aršesnės.

Mane vis dar buvo persmelkęs stiprus gyvybės jausmas. Visose galūnėse buvo šilta ir gera. Mano dvasia, tartum švelniai tardama sudie, paskutinį kartą pajuto visas jusles. Tuomet degdamas apmaudu, kad nežinau nieko geresnio kaip leistis spūstyje nudobiamam barbarų, su įtūžio ašaromis akyse puoliau ten, kur manęs laukė neišvengiama mirtis.

Su priešais susidūriau gana greitai, ir per kelis akimirksnius nebeliko nė *vieno* ruso, kurie kovojo šalia manęs. Stovėjau vienui vienas, kupinas išdidumo, ir mečiau savo gyvybę barbarams kaip skatiką elgetai, tačiau jie manęs nenorėjo. Žiūrėjo į mane kaip į tą, dėl kurio baisu nusidėti, ir likimas, rodos, saugojo mane neviltyje. Galiausiai vienas iš jų, visiškai užspeistas į kampą, kirto man ir

pataikė, ir aš parkritau. Daugiau nieko nebeprisimenu, kol atsipeikėjau Pare[69], kur mane nuplukdė. Iš tarno, kuris išnešė mane iš mūšio, vėliau sužinojau, kad abu kautynes pradėję laivai, vos jam kartu su chirurgu nuplukdžius mane valtimi, išlėkė į orą. Rusai į turkų laivą įmetė ugnį, o kadangi jų pačių laivas buvo pririštas prie turkų laivo, jis taip pat užsidegė.

Tu žinai, kaip baigėsi šis baisus mūšis. Taip tulžis išgraužia tulžį, sušukau sužinojęs, kad rusai sudegino visą turkų laivyną – taip tironai sunaikina vienas kitą.

Hiperionas Belarminui

Savaitę po mūšio gulėjau nugrimzdęs į skausmingą, panašų į mirtį miegą. Mano gyvastį sakytum tamsą blyksintys žaibai vis pertraukdavo skausmai. Pirmasis, kurį atpažinau, buvo Alabanda. Kaip sužinojau, jis nė vieną akimirksnį neatsitraukė nuo manęs, prižiūrėjo mane beveik vienas pats, su nesuvokiamu uolumu pasirūpindamas tūkstančiais švelnių praktiškų dalykų, apie kuriuos niekad gyvenime nebūtų galvojęs, ir žmonės girdėjo, kaip klūpodamas prie mano lovos jis kalbėjo: gyvenk, mano mielas, kad aš gyvenčiau!

Tai buvo džiaugsmingas prabudimas, Belarminai! Kai mano akys vėl atsivėrė šviesai, prieš mane, verkdamas dėl to, kad vėl matom vienas kitą, stovėjo puikusis jaunuolis.

Padaviau jam ranką, ir išdidusis, pagautas meilės ekstazės, ją pabučiavo. „Jis gyvas, – sušuko, – o gelbėtoja! O gamta! Geroji, visa gydanti! Vis dėlto nepalikai vargšės savo poros, praradusios tėvynę ir pasiklydusios! O, to aš niekad nepamiršiu, Hiperionai, kaip tavo laivą mano akivaizdoje apėmė liepsna ir traškėdama nusinešė gaisran jūreivius, o tarp nedaugelio išgelbėtųjų Hiperiono

nebuvo. Aš ėjau iš proto, ir klaikus mūšio triukšmas manęs nenuramino. Tačiau netrukus išgirdau apie tave ir, kai tik susidorojome su priešu, puoliau paskui tave".
Kaip jis mane dabar prižiūrėjo! Kaip su mylinčiojo atsargumu laikė mane užburto savo paslaugų rato nelaisvėje! Kaip netaręs nė žodžio, tiesiog didžiule savo ramybe mokė mane nepavydžiai ir vyriškai suprasti laisvą pasaulio eigą!
O jūs, saulės sūnūs! Jūs, laisvesnės sielos! Su šiuo Alabanda prarasta labai daug. Kai jis pasitraukė, veltui ieškojau ir maldavau gyvenimo: tokios romėniškos prigimties žmogaus neberadau. Nerūpestingas, giliamintis, drąsus, kilnus! Jei jis nebuvo vyras, kas tada yra vyras? O kai būdavo malonus ir romus, atrodė, tartum didingo ąžuolo tamsoje žaistų vakaro šviesa ir nuo lapų lašėtų dieninės audros lašai.

Hiperionas Belarminui

Tai atsitiko gražiomis rudens dienomis, kai šiek tiek apsigydęs savo žaizdą, pirmą kartą vėl priėjau prie lango. Į gyvenimą sugrįžau su ramesnėmis juslėmis, ir mano siela tapo atidesnė. Dangus į mane padvelkė tyliausiais savo kerais, ir švelnūs tarsi žiedų lietus žemyn sruveno giedri saulės spinduliai. Šį metų laiką buvo persmelkusi didelė, tyli, romi dvasia, ir baigties ramybė, brandos palaima šnarančiose šakelėse grąžino man jaunystę, kurios senieji graikai tikėjosi savo Elisijuje.
Aš jau seniai tyra siela nebuvau mėgavęsis tuo vaikišku pasaulio gyvenimu, ir mano akis nūnai atsivėrė kupina susitikimo džiaugsmo: palaiminga gamta išliko tokia pat graži. Mano ašaros liejosi jos akivaizdoje kaip auka už nuodėmę, o jauna širdis virpėdama pakilo iš seno apmaudo bedugnės. „O šventasis augalijos pasauli! – sušukau. – Mes siekiame ir mąstome, o juk turime tave! Mirtingomis savo jėgomis rungiamės, norėdami sukurti grožį, o jis nerū-

pestingai auga šalia mūsų! Argi ne, Alabanda? Žmonėms tereikia pasirūpinti tuo, kas būtina, visa kita ateina savaime. O vis dėlto – negaliu pamiršti, kiek daug daugiau aš norėjau".

„Tebūnie tau gana to, mielasis, kad esi gyvas, – sušuko Alabanda, – ir liūdesys tenetrikdo tavo ramybės".

„Aš ir noriu ilsėtis, – pasakiau. – Noriu suplėšyti planus, visus reikalavimus kaip skolos raštelius. Noriu išlaikyti save švarų, kaip kad daro menininkas, noriu mylėti tave, nekaltas gyvenime, gyvenime giraitės ir šaltinio! Noriu aukštinti tave, o saulės šviesa! Tavimi nusiraminti, gražusis eteri, kuris įkvepi sielą žvaigždėms ir savo dvelksmu apgaubi medžius, sujaudini mūsų krūtinės gelmes! O žmonių užsispyrime! Aš nulenkiau sprandą tarsi elgeta, ir į mane pažvelgė tylintys gamtos dievai su visomis dovanomis! – Tu šypsaisi, Alabanda? O kaip dažnai tu taip šypsojaisi pirmosiomis mūsų dienomis, kuomet tavo berniukas plepėjo su tavimi svaigdamas jaunystės drąsa, o tu stovėjai kaip nebyli šventyklos kolona pasaulio griuvėsiuose ir turėjai pakęsti į tave besikabinančius laukinės mano meilės ūselius – pažiūrėk! – nuo mano akių tarsi raištis nukrito, ir vėl sugrįžo, vėl atgijo senos auksinės dienos!"

„Ak! – sušuko jis. – Tas mūsų rimtumas ir tas gyvenimo džiaugsmas!"

„Kai medžiodavome miške, – sušukau, – kai maudydavomės jūroje, kai dainuodavome ir gerdavome, pro lauro lapų šešėlį spindint saulei, vynui, mūsų akims ir lūpoms – tai buvo nepakartojamas gyvenimas, ir mūsų dvasia tarsi spindintis dangus nušviesdavo mūsų jaunystės laimę". – „Todėl mes ir negalime pamesti vienas kito", – pasakė Alabanda.

„O, aš turiu atlikti tau sunkią išpažintį, – tariau. – Ar patikėsi manimi, kad norėjau palikti tave? Kad per prievartą ieškojau mirties! Argi tai ne beširdiška? Ne beprotiška? Ak, ir mano Diotima! Ji turinti mane palikti, parašiau jai laiške, o paskui parašiau dar vieną mūšio išvakarėse". – „Ten rašei, – sušuko jis, – kad mūšyje nori pasitikti mirtį? O Hiperionai! Bet gal ji dar negavo paskutinio tavo laiško. Turi skubėti, turi parašyti jai, kad esi gyvas".

„Geriausiasis Alabanda, – sušukau, – tai tikra paguoda! Aš tuojau jai parašysiu ir išsiųsiu savo tarną nunešti laiško. O, atiduosiu jam viską, ką turiu, kad tik jis paskubėtų ir laiku pasiektų Kalaurėją“.

„O tą kitą laišką, kuriame kalbama apie išsižadėjimą, geroji siela nesunkiai supras ir atleis“, – pridūrė jis.

„Ji atleis? – sušukau. – O viltie! Taip! Jei galėčiau dar kartą būti laimingas su šiuo angelu!“

„Tu dar būsi laimingas, – sušuko Alabanda, – tau dar liko gražiausias gyvenimo metas. Jaunuolis yra didvyris, o vyras – dievas, jei tik jis to sulaukia“.

Jam kalbant, mano siela nuostabiai pragiedrėjo. Tyliai virpėjo medžių viršūnės; tarsi gėlės iš tamsios žemės iš nakties įsčių dygo žvaigždės, ir švento džiaugsmo pilnas dangaus pavasaris nušvietė mane.

Hiperionas Belarminui

Po kelių akimirkų, kaip tik tuomet, kai norėjau rašyti laišką Diotimai, į kambarį smagiai vėl įžengė Alabanda. „Laiškas, Hiperionai!“ – sušuko jis; krūptelėjau ir puoliau prie jo.

Kaip ilgai, rašė Diotima, turėjau gyventi be ženklo iš tavęs! Parašei man apie lemtingą dieną Misistroje, ir aš greitai atsakiau; tačiau kaip matau iš visko, mano laiško tu negavai. Netrukus parašei man vėl, trumpai ir niūriai, pranešdamas, jog ketini stoti į rusų laivyną; aš vėl atsakiau; tačiau tu negavai ir šio laiško; dabar jau ir aš laukiau veltui, nuo gegužės iki dabar, vasaros pabaigos, kol prieš kelias dienas atėjo laiškas, kuriame sakai, jog turėčiau tavęs išsižadėti, mielasis!

Tu pasikliovei manimi, pasitikėjai, kad šis laiškas neįstengs manęs užgauti. Tai mane nuoširdžiai pradžiugino, netgi šitaip nuliūdusią.

Nelaiminga, prakilni dvasia! Aš buvau tave pernelyg suvaržiusi. O, tai taip natūralu, kad nebenori mylėti, nes nyksta tavo didesnieji norai. Argi tuomet, kai miršti iš troškulio, neatsisakai valgio?

Aš greitai supratau: aš negaliu tau būti *viskas*. Argi galėjau išlaisvinti tave iš mirtingumo saitų? Ar galėjau užgesinti tavo krūtinės liepsną, kuriai neteka nė vienas šaltinis ir neauga nė viena vynuogė? Ar galėjau viename dubenyje patiekti tau visus pasaulio džiaugsmus?

Tu to nori. Tau to reikia, ir tu negali kitaip. Begalinis amžininkų bejėgiškumas atėmė iš tavęs gyvenimą.

Kas kartą kaip tu buvo įžeistas iki sielos gelmių, tas nebepailsės nuo pavienių džiaugsmų, kas taip kaip tu pajuto beskonį nieką, tas pralinksmės tik nuo aukščiausios dvasios, kas patyrė mirtį kaip tu tas atsigaus tik tarp dievų.

Laimingi visi, kurie tavęs nesupranta! Tas, kas tave supranta, turi dalintis tavo didybe ir tavo neviltimi.

Radau tave tokį, koks esi. Pirmasis gyvenimo smalsumas pastūmėjo mane prie šios nuostabios būtybės. Švelni siela neapsakomai traukė, ir bebaimė kaip vaikas žaidžiau prie tavo pavojingos liepsnos. – Gražūs mūsų meilės džiaugsmai suminkštino tave, piktas žmogau, tik tam, kad padarytų dar pasiutesnį. Jie minkštino, guodė ir mane, priversdavo pamiršti, kad tu iš esmės nepaguodžiamas ir kad nuo tada, kai pažvelgiau į numylėtą tavo širdį, ir aš buvau betampanti tokia.

Atėnuose, prie Olimpėjono griuvėsių, šis pojūtis vėl apėmė mane. Lengvabūdiškesnėmis valandomis dar pagalvodavau – jaunuolio liūdesys vis dėlto nėra toks rimtas ir nepermaldaujamas. Juk retai pasitaiko, kad žmogus sulig pirmuoju žingsniu gyveniman vienu mirksniu iki smulkmenų, taip greitai, taip giliai pajustų visą savo epochos likimą ir kad tas jutimas būtų neišdildomas, nes jis ne toks grubus, jog sugebėtų jo atsikratyti, ir ne toks silpnas, kad

galėtų išverkti, šitai, mano brangusis, yra taip reta, jog mums tas jausmas atrodo beveik antgamtiškas.

Tuomet šviesiųjų Atėnų griuvėsiuose ir aš supratau, kaip pasikeitė padėtis: mirusieji dabar vaikšto ant žemės, o gyvieji, dievų žmonės, yra po ja, tuomet išvydau visa tai pernelyg tiesiai ir tikroviškai parašyta tavo veide ir pripažinau, kad visada buvai teisus. Tačiau sykiu tu pasirodei man didesnis. Išvydau tave kaip būtybę, kupiną slaptos jėgos, kupiną gilios neatskleistos prasmės, nepaprastai daug žadantį jaunuolį. Su kuo likimas šitaip garsiai kalbasi, tas taip pat turi teisę su juo garsiau kalbėtis, pasakiau sau; kuo mįslingiau jis kenčia, tuo mįslingiau jis stipresnis. Iš tavęs, tik iš tavęs, aš tikėjausi vaisto nuo visų ligų. Mačiau tave keliaujantį. Mačiau veikiantį. Koks pasikeitimas! Tavo įkurta, virš klausančių mokinių galvų vėl sužaliavo Akademo giraitė, ir Iliso klevas[70] vėl kaip kadaise girdėjo šventuosius pokalbius.

Tavo mokomas mūsų jaunuolių genijus greitai įgijo senolių rimtį, ir laikini žaidimai tapo nemirtingesni, nes jie gėdijosi savęs, peteliškės skrydį laikė nelaisve. –

Vienam būtų gana išmokti suvaldyti žirgą; dabar jis karvedys. Kitas visiškai patenkintas būtų dainavęs paiką dainelę; dabar jis menininkas. Atviroje kovoje tu atskleidei jiems didvyrio galias, pasaulio galias; leidai jiems įminti savo širdies mįslę; taip jaunuoliai išmoko susieti didelius dalykus, išmoko suprasti dvasingą gamtos žaidimą ir pamiršo juokus. – Hiperionai! Hiperionai! Ar nepadarei manęs, nesubrendusios mergaitės, savo mūza? Panašiai ėjosi ir kitiems.

Ak! Dabar draugiški žmonės taip lengvai nepalikdavo vienas kito; jie nebesiblaškė kaip smėlis dykumoje audrai siaučiant, jaunystė ir senatvė nebesityčiojo viena iš kitos, ir svetimšaliui nebetrūko svetingo šeimininko, ir tėvynainiai visad laikėsi kartu, ir įsimylėjėliai niekada nepasibodėdavo vienas kitu; iš tavo šaltinių, gamta, jie atsigaivindavo, ak! – šventaisiais džiaugsmais, paslaptingai srūvančiais iš tavo gelmių ir atnaujinančiais dvasią; ir dievai

vėl pralinksmino nuvysti pasmerktą žmogaus sielą; dievai globėjai sergėjo visus draugystės ryšius. Nes tu, Hiperionai, savo graikams išgydei regėjimą, kad jie išvystų tai, kas gyva, ir įžiebei jų entuziazmą, snaudusį tartum ugnis medyje, kad pajustų tylų nuolatinį gamtos ir tyrų jos vaikų entuziazmą. Ak! Dabar su gražiuoju pasauliu žmonės nebesielgė, kaip diletantai elgiasi su menininko eilėraščiu, girdami žodžius ir įžvelgdami juose sau naudą. Kerinčiu pavyzdžiu, gyvoji gamta, tapai graikams, ir pagavę kibirkštį nuo amžinai jaunų dievų laimės, visi žmonių darbai buvo kaip andai šventė; o jaunus didvyrius į žygdarbius lydėjo gražesnė už karo muziką Helijo šviesa.
Gana! Gana! Tai buvo gražiausias mano sapnas, pirmasis ir paskutinis. Tu pernelyg išdidus, kad ilgiau rūpintumeisi šita vaikėziška paderme. Ir tu teisus. Vedei juos į laisvę, o jie galvojo apie grobį. Tu pergalingai atvedei juos į senąjį jų Lakedaimoną, o šitie pabaisos ėmė plėšikauti, ir tave prakeikė tėvas, didysis sūnau! Jokia dykuma, jokia ola nebeapsaugos tavęs šioje graikų žemėje, kurią gerbei kaip šventovę, kurią mylėjai labiau už mane.
O mano Hiperionai! Nuo tada, kai visa tai žinau, aš jau nebesu švelni mergaitė. Pasipiktinimas kelia mane aukštyn, tad aš beveik nebenoriu žiūrėti į žemę ir be paliovos virpa užgauta mano širdis. Mes išsiskirsime. Tu teisus. Ir aš nenoriu vaikų, nes nelinkiu jiems atsidurti vergų pasaulyje; per tokią sausrą vargšai augalai nuvystų mano akivaizdoje.
Lik sveikas, brangusis jaunuoli, keliauki ten, kur manai esant verta atiduoti savo sielą. Pasaulyje dar turėtų būti *vienas* mūšio laukas, viena aukojimo vieta, kur galėsi visko atsikratyti. Būtų gaila, jei visos gerosios jėgos išnyktų kaip sapno vaizdinys. Tačiau kad ir kaip tau baigsis, tu grįši pas dievus, grįši į šventą, laisvą, jaunatvišką gamtos gyvenimą, iš kurio išėjai, ir to aš trokštu lygiai taip pat kaip ir tu“.
Taip ji man rašė. Buvau sukrėstas iki sielos gelmių, pilnas siaubo ir aistros, vis dėlto bandžiau susitvardyti, kad galėčiau surasti žodžių atsakymui.

„Tu sutinki, Diotima, – rašiau, – tu pritari mano išsižadėjimui? Tu įstengei tai suprasti? – Ištikimoji siela, tu įstengei su tuo susitaikyti? Net ir su tamsiais mano paklydimais įstengei susitaikyti, dangiška kantrybe! Tu atsidavei, paniurai iš meilės, laimingas gamtos įsčių vaisiau! Tapai tokia kaip aš ir prisidėjusi prie mano liūdesio jį pašventinai? Gražioji heroje! Kokios karūnos tu užsitarnavai?

Tačiau dabar teišsisklaido liūdesys, mieloji! Tu sekei paskui mane į mano naktį, dabar ateiki! Ir leisk man eiti tavo švieson, leisk mums grįžti prie tavo žavesio, gražioji širdie! Leisk vėl išvysti tavo ramybę, palaimingoji gamta, ir priešais tave amžiams užmigdyti savo apmaudą, taikos įsikūnijime.

Ar ne tiesa, brangioji! Man dar ne per vėlu sugrįžti, tu dar priimsi mane ir vėl mylėsi kaip anksčiau? Ar ne tiesa, mums dar neprarasta praėjusių dienų laimė?

Aš viską privedžiau iki kraštutinumo. Aš labai nedėkingai elgiausi su motina žeme, tartum vergo uždarbį iššvaistydamas savo kraują ir visas dovanas, kurias ji man iš meilės davė, ir ak! – kiek tūkstančių kartų buvau nedėkingesnis tau, šventoji mergaite! Kadaise priėmusi mane savo ramybėn, mane, baikščią, sudraskytą būtybę, kuriai iš suveržtos krūtinės vos išsprūsdavo viena kita jaunystės kibirkštis, kaip išvaikščiotame take šen bei ten prasikala žolės stiebelis. Argi tu nepašaukei manęs gyventi? Argi nebuvau tavo? Ir kaip galėjau – o, kaip aš tikiuosi, kad dar nežinai, dar neturi rankose to nelaimingo laiško, kurį tau parašiau prieš paskutinį mūšį? Tada norėjau mirti, Diotima, ir maniau, jog atliksiu šventą darbą. Tačiau kaip šventa gali būti tai, kas skiria įsimylėjėlius? Kaip šventa gali būti tai, kas griauna nuolankią mūsų gyvenimo laimę? – Diotima, grožy gimęs gyvenime! Užtat dabar tapau toks panašus į tai, kas tavyje savičiausia, pagaliau išmokau vertinti, išmokau saugoti tai, kas žemėje yra gera ir nuoširdu. Ir net jei galėčiau išsilaipinti ten, viršuj spindinčiose dangaus salose, kažin ar rasčiau ten daugiau nei pas Diotimą?

Išklausyk mane, mylimoji!

Graikijoje aš nebegaliu pasilikti. Tu tą žinai. Išsiskirdamas tėvas iš sukauptų atsargų atsiuntė man tiek, kad mums pakaktų pasitraukti į šventąjį Alpių arba Pirėnų slėnį ir nusipirkti jaukų namą bei tiek žaliosios žemės, kiek reikia norint įsikurti gyvenimo aukso viduryje.

Jeigu tu nori, tada aš iš karto atvyksiu ir, ištiesęs ištikimą ranką, paimsiu tave ir tavo motiną, ir mes pabučiuosime Kalaurėjos krantą, išdžiovinsime ašaras, ir nuskubėsime per Istmą į Adrijos jūrą, kur saugus laivas nuplukdys mus toliau.

O eikš! Mūsų širdies paslaptis ilsėsis kalnynų gelmėse tartum brangakmenis šachtoje, dangų siekiančių miškų prieglobstyje mes jausimės lyg tarp vidinės šventyklos kolonų, prie kurių neprisiartina bedieviai, ir sėdėsime prie šaltinio, jo veidrodyje stebėsime mūsų pasaulį – dangų, namą ir sodą, ir mus. Šviesiomis naktimis dažnai klajosime mūsų vaismedžių šešėlyje ir klausysimės mielojo dievo mumyse, o augalas pakels savo galvą iš vidurdienio snaudulio, ir rasoje nuprausęs švelnias rankas, atsigaivins tylus tavo gėlių gyvenimas, o nakties vėjelis vėsins ir smelksis į jas, o virš mūsų žydės dangaus pieva su visomis žibančiomis gėlėmis, o vakarų pusėje mėnulis už debesų droviai, tarsi įsimylėjęs, mėgdžios jauno saulės dievo laidą – o paskui, rytą, kai tartum upės vaga mūsų slėnis prisipildys šiltos šviesos ir auksinė srovė tyliai tekės pro mūsų medžius, apsuks mūsų namą ir dar gražesnius padarys tavo kūrinius – jaukius kambarius, o tu eisi saulės nutvieksta ir savo grakštumu palaiminsi mano dieną, mieloji, ir kai mums švenčiant ryto palaimą, prieš mūsų akis tartum aukuras užsiliepsnos veiklus žemės gyvenimas ir eisime įmesti kylančion kasdienio darbo liepsnon nors dalelės savęs, argi tu netarsi, mes esam laimingi, mes kaip tie senieji gamtos žyniai, šventi ir džiugūs, pamaldūs dar prieš tai, kai iškilo šventyklos.

Ar pakankamai pasakiau? Dabar nuspręsk mano likimą, brangioji mergaite, neuždelsk! – Tikra laimė, kad po paskutinio mūšio

esu dar pusiau ligonis ir kad dar nesu atleistas iš tarnybos; kitaip negalėčiau čia pasilikti, turėčiau iškeliauti, klausti, o tai nebūtų gerai, tai reikštų, kad tave atakuoju. –

Ak, Diotima! Baugios, kvailos mintys puola mano širdį, o vis dėlto – negaliu pagalvoti, kad ir ši viltis gali žlugti.

Ar dar nepasidarei per didelė, kad negalėtumei sugrįžti žemės laimėn? Gal toji smarki dvasios liepsna, užsidegusi nuo tavo kančių, dar nesunaikino to, kas tavyje mirtinga?

Aš žinau, kad tas, kuris lengvai susipyksta su pasauliu, lengviau su juo ir susitaiko. Tačiau tu su vaikišku savo tylumu, tu, taip prakilniai nuolanki ir tokia laiminga, Diotima, kas sutaikys tave, jei tave piktina likimas?

Mielas gyvenime! Negi mane jau apleido visos gydomosios jėgos? Negi nė vienas iš visų širdies garsų tavęs nebešaukia grįžti atgal, į žmonių gyvenimą, kuriame kadaise taip gražiai plevenai leisdamasi į žemę! Ateik, pasilik šiose sutemose! Juk šis šešėlių kraštas yra meilės buveinė, tik čia iš tavo akių dangaus krenta tyli liūdesio rasa.

Nejau nebeprisimeni mūsų auksinių, žavingų, dieviškai melodingų dienų? Ar jos nešnara tau iš visų Kalaurėjos giraičių?

Pažvelk! Manyje pražuvo tokia daugybė dalykų, ir man liko nebedaug vilčių. Tavo atvaizdą, jo dievišką aurą aš dar sugebėjau išgelbėti iš gaisro tartum namų dievą. Mūsų gyvenimas, mūsasis, liko manyje nepažeistas. Negi turiu eiti ir dar ir jį palaidoti? Negi turiu blaškytis be ramybės ir be tikslo, iš vienos svetimos šalies į kitą? Negi dėl to aš išmokau mylėti?

O ne! Tu pirmoji ir paskutinioji! Tu buvai mano, mano tu ir liksi.

Hiperionas Belarminui

Aš sėdėjau su Alabanda ant netolimos kalvos, maloniai šildomas saulės, o aplink mus su kritusiais lapais žaidė vėjas. Apylinkėse

buvo tylu; tik miške vienur kitur dunksteldavo valstiečio nukirstas medis, ir šalimais po lietaus atsiradęs šaltinėlis čiurleno žemyn į ramią jūrą.
Buvau gana nerūpestingas; tikėjausi greitai pamatyti Diotimą ir gyventi su ja ramiai ir laimingai. Alabanda išmušė man iš galvos visas abejones; jis pats buvo visiškai tuo įsitikinęs. Jis taip pat buvo linksmas; tik kitaip. Ateitis nebeturėjo jam galios. O, aš to nežinojau; jis priėjo savo džiaugsmų galą; turėdamas tiek teisių į pasaulį, tokią kovingą prigimtį, jautėsi nereikalingas, nenaudingas ir vienišas, tarytum pralaimėjęs kokiame laiką trumpinančiame žaidime.
Prie mūsų priėjo pasiuntinys. Jis atnešė atleidimą iš karo tarnybos, kurio paprašėme iš rusų laivyno, nes ten mums nebeliko nieko, dėl ko būtų verta stengtis. Dabar galėjau palikti Parą, kada tik norėjau. Buvau jau pasveikęs ir kelionei. Nebenorėjau laukti Diotimos atsakymo, labai troškau vykti pas ją, lyg pats Dievas verstų keliauti Kalaurėjon. Kai Alabanda išgirdo apie tai, jo veido spalva pasikeitė, ir jis liūdnai pažvelgė į mane. „Taigi taip paprasta yra manajam Hiperionui, – sušuko jis, – palikti savo Alabandą?"
„Palikti? – pasakiau. – Ką turi omeny?"
„O jūs, svajotojai! – sušuko jis. – Negi nematai, kad turime išsiskirti?"
„Kaip turėčiau matyti? – paklausiau. – Tu apie tai nieko nesakei; ir jei retkarčiais lyg ir užsimindavai apie išsiskyrimą, aš laikydavau tai veikiau akimirkos kaprizu, jausmų pertekliaus iškrova".
„O, aš pažįstu, – sušuko jis, – šį dievišką turtingos meilės žaidimą, meilės, kuri susikuria bėdą, kad išlietų savo pilnatvę, ir norėčiau, kad taip būtų ir man, gerasis! Tačiau šįsyk kalbu rimtai!"
„Rimtai! – sušukau. – Ir kodėl gi?"
„Todėl, mano Hiperionai, – švelniai pasakė jis, – kad nenoriu trukdyti būsimos tavo laimės, kad bijausi Diotimos artumo. Patikėk manim, gyventi šalia įsimylėjėlių yra rizikinga, ir tai sunkiai ištvers neveikli širdis, tokia kaip manoji dabar".

„Ak, mano gerasis Alabanda! – pasakiau šypsodamasis. – Kaip prastai tu save pažįsti! Tu juk ne vaškinis, ir pastovi tavo siela taip lengvai neperžengia ribų. Pirmą kartą gyvenime esi užgaidus. Štai čia mane slaugei, o juk aiškiai matyti, kad tu ne tam gimęs. Sėdėdamas ir nieko neveikdamas tapai baikštus“.

„Matai, – sušuko jis, – tas ir yra! Argi su jumis mano gyvenimas būtų veiklesnis? O, jeigu ji būtų *kita!* Bet Diotima! Ar galiu kitaip elgtis? Ar galiu jausti ją puse sielos? Ją, tokią tobulai vientisą būtybę, *vieną* dievišką nepadalintą gyvenimą? Patikėk manim, būtų vaikiška mėginti žiūrėti į šią būtybę be meilės. Tu žvelgi į mane taip, lyg manęs nepažinotumei? Iš tiesų, aš tapau sau svetimas paskutiniosiomis dienomis, kai ji taip atgijo manyje“.

„O, kodėl negalėčiau tau jos padovanoti?“ – sušukau.

„Gana! – pasakė jis. – Neguosk manęs, nes čia nėra ko guosti. Esu vienišas, vienišas, ir mano gyvenimas tuštėja kaip smėlio laikrodis“.

„Didi siela! – sušukau. – Nejaugi tau taip turėjo atsitikti?“

„Būk ramus! – pasakė jis. – Pradėjau vysti jau tada, kai suradome vienas kitą Smirnoje. Taip! Kai buvau junga, mano dvasia ir sąnariai, išmankštinti paprasto maisto ir drąsaus darbo, pasidarė stiprūs ir greiti! Kai išsigiedrijus po audringos nakties kybodavau stiebo viršūnėje po plevėsuojančia vėliava ir sekdavau jūros paukščius, sukančius ratus virš spindinčios gelmės, kai per kautynes mūsų rūstūs laivai vagodavo jūrą nelyginant kuilio iltys žemę, o aš stovėdavau šalia kapitono ir žvelgdavau šviesiu žvilgsniu – tada aš gyvenau, o, tada gyvenau! Ir po ilgo laiko, kai Smirnos pakrantėje mane sutiko jaunas tinietis[71] – su savuoju rimtumu, savo meile, ir nuo jaunuolio žvilgsnių mano užkietėjusi siela vėl atitirpo, išmoko mylėti ir šventu laikyti visa, kas pernelyg gera, kad būtų galima užvaldyti; kai su juo pradėjau naują gyvenimą ir manyje išsiskleidė naujos, dvasingesnės galios mėgautis pasauliu ir su juo kovoti, tuomet aš vėl pradėjau viltis – ak! Visa, ko vyliausi ir turėjau, buvo susieta su tavimi; aš traukiau tave prie savęs, norėjau jėga

įtraukti tave į savo likimą, praradau tave, vėl radau, tik mūsų draugystė buvo mano pasaulis, mano vertė, mano šlovė; dabar ir tai pasibaigė amžinai ir visa mano būtis bergždžia".
„Nejaugi tai tiesa?" – atsakiau atsidusdamas.
„Tiesa kaip saulė, – sušuko jis, – tačiau tegu taip ir būna! Viskuo jau pasirūpinta".
„Ką turi omeny, mano Alabanda?" – paklausiau.
„Leisk man tau papasakoti, – pasakė jis. – Dar niekad iki galo neapsakiau tau vieno dalyko. O paskui – kai kalbėsime apie praeitį, tai truputį nuramins ir tave, ir mane.
Kartą visiškai išsekęs ėjau per Triesto uostą. Piratų laivas, kuriame tarnavau, prieš keletą metų sudužo, ir aš su keliais kitais šiaip ne taip išsigelbėjau pasiekęs Sevilijos krantą. Mano kapitonas nuskendo, tad gyvybė ir kiaurai peršlapę drabužiai buvo visa, kas man pasiliko. Nusirengiau, atsiguliau pailsėti saulėkaitoje ir ant krūmų išdžiovinau drabužius. Paskui patraukiau į miestą. Dar prieš jo vartus, sode pamačiau smagią draugiją, priėjau ir sudainavau linksmą graikišką dainą. Liūdnos nežinojau. Dainuodamas degiau iš gėdos ir skausmo, kad šitaip viešai rodau savo nelaimę. Buvau aštuoniolikos metų jaunuolis, pašėlęs ir išdidus, ir kaip mirties nekenčiau būti kitų žmonių dėmesio objektu. Atleiskite man, tariau baigęs; mano laivas ką tik sudužo, ir šiuo metu nežinau geresnio patarnavimo pasauliui už dainą. Pasakiau tai kaip mokėdamas ispaniškai. Prie manęs priėjo vyras įspūdingu veidu, davė pinigų ir šypsodamasis pasakė mūsų kalba: imk, nusipirk tekėlą, išmok galąsti peilius ir keliauki po žemyną. Jo patarimas man patiko. Pone, taip ir padarysiu, atsakiau. Dosniai dar apdovanotas kitų, nuėjau ir dariau kaip patartas, ir kurį laiką taip klajojau po Ispaniją ir Prancūziją.
Ką per tuos metus patyriau, kaip mano laisvės meilė stiprėjo nuo tūkstančio vergovės pavidalų, kaip neretai iš didelės bėdos rasdavosi drąsa gyventi ir išmintis, esu tau daug kartų su malonumu pasakojęs.

Aš noriai užsiėmiau šiuo nekaltu klajokliškų darbu, tačiau galiausiai jis man apkarto.

Žmonės laikė jį priedanga, nes mano išvaizda buvo nepakankamai prasčiokiška, jie įsivaizduodavo, kad patyliukais užsiimu pavojingesniais reikalais, ir iš tikrųjų buvau dukart areštuotas. Tai mane paskatino atsisakyti šio užsiėmimo, ir su trupučiu uždirbtų pinigų leidausi kelionėn atgal į tėvynę, iš kurios kadaise pabėgau. Atvykau į Triestą ir ketinau traukti per Dalmatiją. Tada nuo sunkios kelionės mane pakirto liga, ir nedidelis mano turtas ištirpo. Ne visai pasveikęs, liūdnas vaikštinėjau po Triesto uostą. Staiga priešais išniro žmogus, kuris pasirūpino manimi anuomet, kai buvau išmestas į Sevilijos pakrantę. Jis nepaprastai apsidžiaugė vėl mane išvydęs, sakė dažnai mane prisimenąs ir paklausė, kaip man nuo to laiko sekėsi. Išklojau jam viską. Matau, sušuko jis, kad apsimokėjo kuriam laikui tave pasiųsti į likimo mokyklą. Tu išmokai iškęsti, dabar tu, jei nori, gali veikti.

Jo kalba, jo tonas, rankos paspaudimas, veido išraiška, žvilgsnis – visa tai nelyginant Dievo jėga paveikė mano esybę, kuri nuo daugybės nelaimių lengviau užsiplieksdavo nei bet kada, ir aš pasidaviau. Tasai vyras, Hiperionai, apie kurį kalbu, buvo vienas iš tų, kuriuos matei Smirnoje pas mane. Jau kitą vakarą jis pristatė mane šventiškai draugijai. Kai žengiau į salę ir mano palydovas parodė rimtus vyrus tardamas: tai Nemesidės sąjunga, mane apėmė drebulys. Apsvaigintas atsivėrusio plataus veiklos lauko, aš iškilmingai užrašiau savo kūną ir sielą šiems vyrams. Neilgai trukus susirinkimas baigėsi, kad vėliau būtų pratęstas kitur, ir kiekvienas patraukė nurodytu keliu, kuriuo turėjo eiti per pasaulį. Buvau priskirtas prie tų, kuriuos po kelerių metų sutikai Smirnoje pas mane.

Aplinkui siaučiantis smurtas dažnai kamuodavo mane; be to, mačiau nedaug didelių sąjungos pasiekimų, ir mano troškimas veikti maitinosi skurdžiu penu. Tačiau to buvo per maža, kad įstengčiau atsimesti nuo sąjungos. Mano aistra tau galiausiai pastūmėjo žengti

šį žingsnį. Dažnai tau sakiau, jog kai pasitraukei, aš buvau tartum be oro ir saulės; bet neturėjau kito pasirinkimo; turėjau atsisakyti tavęs arba savo sąjungos. Ką pasirinkau, matai pats.
Tačiau kiekvienas žmogaus veiksmas galų gale susilaukia atpildo, ir Nemesidė nebaudžia tik dievų ir vaikų.
Aš pasirinkau dievišką širdies teisę. Dėl savo numylėtinio sulaužiau priesaiką. Ar tai nebuvo teisinga? Argi kilniausias troškimas neturi būti ir laisviausias? – Mano širdis pareikalavo ištesėti duotą žodį; aš daviau jai laisvę ir tu matai – jinai ja pasinaudojo.
Nors *vieną* kartą pagerbk genijų, ir jis pašalins tau visas mirtingas kliūtis ir sutraukys visus gyvenimo pančius.
Įsipareigojimą pamyniau dėl draugo, draugystę paminčiau dėl meilės. Dėl Diotimos aš apgaučiau tave ir galiausiai nužudyčiau ją, ir nusižudyčiau pats, nes mes vis dėlto netaptume *viena.* Tačiau taip neturi būti; jei reikia išpirkti kaltę dėl to, ką padariau, noriu tai padaryti laisva valia; aš pats pasirinksiu savo teisėjus; mane teis tie, kuriems nusikaltau.
„Ar tu kalbi apie sąjungos brolius? – sušukau. – O mano Alabanda! Nedaryk to!“
„Ką gi jie gali iš manęs atimti, išskyrus kraują? – atsakė jis. Tada švelniai paėmė mano ranką. – Hiperionai! – sušuko jis. – Mano laikas baigėsi, ir visa, kas man liko, yra kilni pabaiga. Leisk man! Nesumenkink manęs, tikėk mano žodžiais! Aš puikiai kaip ir tu žinau, kad dar galėčiau susilipdyti sau gyvenimą, galėčiau, kadangi mano gyvenimo pietūs jau suvalgyti, dar žaisti su trupiniais, tačiau tai ne man; ir ne tau. Ar turiu dar ką nors pasakyti? Argi kalbu ne tai, ką pats galvoji? Aš geidžiu oro, vėsos, Hiperionai! Mano siela veržiasi per kraštus ir nebetelpa senoje savo vietoje. Tuojau ateis gražiosios žiemos dienos, kai tamsi žemė yra tik švytinčio dangaus postamentas, tada laikas tinkamas, tada šviesos salelės žiba svetingiau! – tave stebina mano kalba? Mieliausias! Visi išsiskiriantys kalba lyg įkaušę ir būna iškilmingai nusiteikę. Kai medis pradeda vysti, argi visi jo lapai nenusidažo ryto žaros spalvomis?“

„Didžioji siela, – sušukau, – ar turiu tave užjausti?“
Jaučiau iš jo pakilumo, kaip smarkiai jis kentėjo. Tokio skausmo gyvenime nebuvau patyręs. Vis dėlto, o Belarminai, vis dėlto jaučiau ir didžiausią iš visų džiaugsmų, jog galiu regėti ir liesti tokį dievišką asmenį. „Taip, mirk, – sušukau, – mirk! Tavo širdis pakankamai didinga, tavo gyvenimas sunoko tarytum vynuogės rudenį. Eik, tobulasis! Aš eičiau su tavimi, jei pasaulyje nebūtų Diotimos“.
„Ar jau įtikinau tave, – atsakė Alabanda, – kad taip kalbi? Kaip gilu, kaip dvasinga pasidaro visa, ką mano Hiperionas apmąsto!“ – „Jis pataikauja, – sušukau, – kad antrą kartą išviliotų iš manęs neapdairų žodį! Gerieji užtarėjai! Kad iš manęs gautų leidimą keliauti į kruviną teismą!“
„Aš nepataikauju, – rimtai atsakė jis, – aš turiu teisę padaryti tai, ką nori sukliudyti, garbingą teisę! Gerbk ją!“
Jo akyse liepsnojo ugnis, kuri tramdė mane nelyg dievų įsakymas, ir aš neišdrįsau paprieštarauti nė vienu žodžiu.
Jie to nepadarys, galvojau, jie negali to padaryti. Pernelyg beprasmiška paskersti tokį puikų gyvenimą lyg aukojamą gyvulį, ir šis įsitikinimas mane nuramino.
Dar kartą jį išgirsti naktį, kiekvienam jau pasirūpinus savo kelione, tikrai vertėjo; prieš išauštant išėjome pasivaikščioti, kad dar kartą pabūtume vienu du.
„Ar žinai, – pasakė jis tarp kitko, – kodėl aš niekad nepaisiau mirties? Aš jaučiu savyje gyvybę, kurios nesutvėrė joks dievas ir nepradėjo joks mirtingasis. Tikiu, kad mes esame tik per save pačius ir tik laisva valia mes taip glaudžiai susiję su visata“.
„Panašių dalykų iš tavęs dar negirdėjau“, – atsakiau.
„Koks būtų, – toliau kalbėjo jis, – koks būtų šis pasaulis, jeigu jis nebūtų laisvų būtybių harmonija? Jei gyvieji, nuo pat pradžių vedami džiugaus instinkto, bendrai nekurtų *vieno* daugiabalsio gyvenimo, koks negrabus būtų pasaulis, koks šaltas, koks beširdis kūrinys jis būtų?“

„Taigi teisinga pačia aukščiausia prasme, – atsakiau, – jog be laisvės viskas yra negyva“.

„Tikra tiesa, – sušuko jis, – juk nė vienas žolės stiebelis neaugs, jei neturės savo gyvybės pradmens! O kiek daug daugiau yra manyje! Ir todėl, mielasis, kad esu laisvas aukščiausia prasme, kad jaučiuosi neturįs pradžios, aš tikiu, jog esu begalinis, jog esu nesunaikinamas. Jei mane nulipdė puodžiaus ranka, tai jis gali sudaužyti savo indą, kada tik panorėjęs. Tačiau tai, kas gyva manyje, turi būti nesukurta, turi būti dieviškos prigimties ir pranokti visas galias ir visokį meną, ir todėl tai – nepažeidžiama, amžina“.

„Kiekvienas turi savo paslapčių, mielas Hiperionai, savo slaptų minčių; štai tokios yra manosios; nuo tada, kai pradėjau mąstyti. Tai, kas gyva, nesunaikinama, pačioje žiauriausioje vergovėje lieka laisva, lieka *vientisa*, ir netgi jei perpjausi iki pat šerdies, liks nepažeista, net jei perskelsi iki pat gyvuonies, pergalingai paspruks iš tavo rankų. – Tačiau kyla rytinis vėjas; mūsų laivai pabudo. O mano Hiperionai! Aš įveikiau save; aš turėjau jėgų paskelbti mirties nuosprendį savo širdžiai ir išskirti tave ir mane, mano gyvenimo numylėtini! Dabar pagailėk manęs! Apsaugok mane nuo atsisveikinimo! Paskubėkime! Eikš!“

Kai jis taip pradėjo, šaltis perliejo visus mano kaulus.

„Vardan tavo ištikimybės, Alabanda! – sušukau puolęs prie jo kojų. – Nejaugi, nejaugi tai turi atsitikti? Tu nesąžiningai užliūliavai mane, tu užleidai man svaigulį. Brolau! Nepalikai man net tiek nuovokos, kad paklausčiau, kur eini?“

„Aš negaliu išduoti vietos, mieloji širdie! – atsakė jis. – Tačiau gali būti, kad mes dar kartą pasimatysime“.

„Pasimatysime? – atsakiau. – Dabar esu vienu tikėjimu turtingesnis! Mano tikėjimas darysis vis turtingesnis ir turtingesnis, kol galop viskas man bus tikėjimas“.

„Mielasis! – sušuko jis. – Nekalbėkime, kai žodžiai nieko nepadeda! Baikime kaip vyrai! Tu sugadinsi sau paskutines akimirkas“.

Tuo tarpu mes prisiartinome prie uosto.

„Dar vienas dalykas! – pasakė jis, kai priėjome prie jo laivo. – Pasveikink savo Diotimą! Mylėkite vienas kitą! Būkite laimingos, gražiosios sielos!“

„O mano Alabanda! – sušukau aš. – Kodėl negaliu eiti vietoj tavęs?“

„Tavo pašaukimas gražesnis, – atsakė jis, – saugok jį! Tu priklausai jai, ta žavi būtybė nuo šiol yra tavo pasaulis – ak! Kadangi nėra laimės be aukos, imk kaip auką mane, likime, ir palik mylintiesiems jų džiaugsmą!“

Jo širdis pradėjo nebeišlaikyti, tad jis atsiplėšė nuo manęs ir, norėdamas sutrumpinti mūsų atsisveikinimą, šoko į laivą. Tą akimirksnį pajutau tartum perkūno trenksmą, po kurio stojo naktis ir mirtina tyla, tačiau per šį žudantį mirksnį mano siela sutelkė jėgas, kad jį sulaikytų, tą brangų mane paliekantį žmogų, ir rankos pačios išsitiesė ton pusėn. „O varge! Alabanda! Alabanda!“ – sušukau, ir iš laivo priešais išgirdau duslų sudie.

Hiperionas Belarminui

Atsitiko taip, kad laivas, kuris turėjo nugabenti mane į Kalaurėją, užgaišo iki vakaro, o Alabanda patraukė savo keliais anksti rytą. Likau pakrantėje; išsekęs po skaudaus išsiskyrimo, tylėdamas žiūrėjau į jūrą valanda po valandos. Mano dvasia perskaičiavo lėtai mirštančios jaunystės kančių dienas ir, pasiklydusi tartum gražus balandis, sklandė virš to, kas ateis. Norėjau sustiprinti save ir paėmiau seniai pamirštą lyrą, ketindamas padainuoti likimo dainą, kurią kadaise, laimingomis neprotingos jaunystės dienomis, dainavau kartu su Adamantu.

Vaikštot aukštai šviesoje
Minkštais laukais, palaiminti genijai!
Spindintys vėjai dievų
Liečia jus švelniai
Tarytum šventąsias stygas
Muzikės pirštai.

Lyg miegantis vaikas belemčiai
Dangiškieji alsuoja;
Išlikus skaisti
Kukliam pumpure,
Žydi amžiais
Jūsų dvasia,
Ir palaimintos akys
Žvelgia į tylią
Amžiną giedrą.

Bet mums yra skirta
Atilsio niekur nerast,
Apgraibom nuo vienos
Valandos prie kitos
Puola ir nyksta
Kenčiantys žmonės,
Tarytum vanduo,
Uolomis srūvantis
Metų metais į nežinią.

Taip dainavau, liesdamas stygas. Vos tik pabaigus, priplaukė laivas, o jame iškart atpažinau savo tarną, jis perdavė man Diotimos laišką.

„Taigi dar esi šioje žemėje, – rašė ji, – ir dar matai dienos šviesą? Maniau, kad surasiu tave kur kitur, mano mielas! Gavau tavo laišką, kurį parašei prieš mūšį prie Česmės, anksčiau nei paskui

norėjai, ir visą savaitę gyvenau manydama, jog puolei mirčiai į glėbį, kol neatvyko tavo tarnas su džiugia žinia, kad tu dar gyvas. Be to, kelios dienos po mūšio išgirdau, jog laivas, kuriame, žinojau, tu buvai, su visa įgula išlėkė į orą.
Bet saldusis balse! Dar kartą išgirdau tave, dar kartą tarsi gegužės oras mane sujaudino mylimojo kalba, ir akimirką mane suklaidino tavo gražus džiaugimasis viltimi, žavi mūsų būsimos laimės pamėklė.
Mielas svajotojau, kodėl turėčiau tave žadinti? Kodėl negalėčiau pasakyti: ateik ir paversk tikrove gražiąsias dienas, kurias man pažadėjai! Tačiau jau per vėlu, Hiperionai, per vėlu. Tau išvykus, tavo mergaitė nuvyto, manyje deganti liepsna pamažu mane sunaikino, liko tik nedidelė dalelė. Nesibaisėk! Visa, kas gamtiška, apsivalo, ir visur gyvenimo žiedas vis labiau išsilaisvina nuo grubesnės medžiagos.
Mieliausias Hiperionai! Turbūt nemanei, kad dar šiais metais išgirsi mano gulbės giesmę“.

Tęsinys

Visa tai prasidėjo netrukus po tavo išvykimo, netgi jau atsisveikinimo dienomis. Mano dvasios jėga, kurios pati išsigandau, vidinis gyvenimas, prieš kurį žemiškasis nublanko ir pranyko kaip lempos šviesa išaušus – ar tau sakyti? – aš būčiau norėjusi keliauti į Delfus[72] ir po senojo Parnaso uolomis pastatyti šventyklą įkvėpimo dievui, ir tartum naujoji pitija dievų ištarmėmis uždegti ištižusias tautas, ir mano siela žino, kad nekaltos mergelės burna būtų atvėrusi akis ir sujudinusi atbukusias makaules visiems dievo apleistiesiems, tokia galinga buvo mano gyvenimo dvasia! Tačiau mirtingi sąnariai darėsi vis vangesni, ir bauginamas sunkulys nepermaldaujamai traukė žemyn. Ak! Kaip dažnai savo tylioje altanoje aš apverkdavau jaunystės rožes! Jos vyto ir vyto, ir tavo mergaitės

skruostai parausdavo tik nuo ašarų. Tai buvo tie patys medžiai, tai buvo ta pati altana – kadaise ten prieš tavo laimingas akis stovėjo Diotima, tavo vaikas, Hiperionai, gėlė tarp gėlių, kur taikingai susitikdavo žemės ir dangaus jėgos; o dabar tarp gegužės pumpurų ji vaikščiojo tarsi svetimšalė, jai draugiškai linkčiojo jos patikėtiniai, mielieji augalai, tačiau ji galėjo tik liūdėti; bet nė vieno iš jų nepalikau nepastebėto, atsisveikinau su visais jaunystės žaidimų draugais, giraitėmis, šaltiniais ir šnarančiomis kalvomis.

Ak! Kol dar galėdavau, dažnai nelengvai, bet smagiai užkopdavau į viršūnę, kur tu gyvenai pas Notarą, ir pasikalbėdavau su mūsų bičiuliu apie tave, taip lengvabūdiškai, kaip tik įmanoma, kad jis nesugalvotų tau ko nors apie mane parašyti; tačiau greitai, kai širdis pradėdavo pernelyg garsiai plakti, veidmainiautoja išslinkdavo į sodą, ir tuojau atsidurdavau prie turėklų, ant uolos, nuo kurios su tavimi andai žiūrėjau žemyn ir tolyn, laisvojon gamton, ak! – kur stovėjau, laikoma tavo rankų, sergstima tavo akių, jausdama pirmąją, virpančią meilės šilumą ir į gyvenimo bedugnę tarsi aukojimo vyną norėjau išlieti kunkuliuojančią sielą, o dabar tik svyrinėjau aplinkui ir skundžiausi vėjui, ir mano žvilgsnis klaidžiojo tartum baikštus paukštis, nedrįsdamas pažvelgti į gražiąją žemę, su kuria turėjau skirtis.

Tęsinys

Štai kas nutiko tavo mergaitei, Hiperionai. Neklausk kaip; nebandyk aiškintis šitos mirties! Kas mano, kad gali suprasti tokį likimą, tas galiausiai prakeikia save ir visą pasaulį, tačiau nė viena siela dėl to nėra kalta.

Ar pasakyti, kad mane nužudė sielvartavimas dėl tavęs? O ne! O ne! Aš juk laukiau šito sielvarto, jis suteikė mirčiai, kurią nešiojausi savyje, pavidalą ir patrauklumą; dabar galėjau sau tarti – tu miršti vardan savo mylimojo. –

O gal visi mūsų meilės žavesiai pernokino mano sielą, ir dabar ji kaip išdidus jaunuolis nebenori pasilikti kuklioje tėviškėje? Sakyk! Ar tai mano širdies gausa supykdė mane su mirtinguoju gyvenimu? Ar per tave, nuostabusis, mano prigimtis pasidarė perdėm išdidi, kad būtų patenkinta šia vidutiniška žvaigžde? Bet jeigu išmokei ją skraidyti, kodėl neišmokei mano sielos sugrįžti pas tave? Jeigu uždegei eterį mylinčią ugnį, kodėl neišsaugojai jos man? – Išklausyk mane, mielasis, dėl tavo gražiosios sielos! Nekaltink savęs dėl mano mirties!
Ar galėjai mane sulaikyti, jei tavo likimas rodė tau tą patį kelią? Ir jeigu, taip didvyriškai kovodamas su savo širdimi, būtum ėmęs man pamokslauti – būki patenkintas, vaike, ir prisitaikyk prie laiko – ar nebūtum buvęs didžiausias niektauza pasaulyje?

Tęsinys

Noriu tau atvirai pasakyti, kuo tikiu. Tavoji ugnis gyvena manyje, tavo dvasia perėjo į mane; tačiau tai vargu ar galėjo pakenkti, ir tik tavo likimas naująjį mano gyvenimą padarė mirtį nešančiu. Per tave mano siela tapo pernelyg galinga, per tave ji būtų vėlei nurimusi. Tu išplėšei mane iš žemės glėbio, tu būtum turėjęs galios mane vėl prikaustyti prie žemės; būtum surakinęs mano sielą savo glėbyje tartum užburtame rate; ak! – vienas mylintis tavo žvilgsnis būtų mane sulaikęs, viena meilės kalba vėl būtų pavertusi mane linksmu ir sveiku vaiku; bet tavo paties likimas nešė tave dvasios vienatvėn, kaip potvynio vandenys kyla kalno viršūnėn, ir tada, kai galutinai patikėjau, jog mūšio audra susprogdino tavo kalėjimą ir mano Hiperionas išskrido į senąją laisvę, tada paaiškėjo ir mano likimas, ir netrukus mano gyvenimas baigsis.
Aš pasakiau daugybę žodžių, o juk didžioji romėnė, lemtingoje kovoje grumiantis jos Brutui ir tėvynei, mirė tylėdama[73]. Tačiau ką geresnio galėčiau daryti geriausiomis iš mano paskutinių dienų? –

Ir man dar norisi tiek daug pasakyti. Mano gyvenimas buvo tylus; mano mirtis iškalbinga. Gana!

Tęsinys

Dar *vieną* dalyką privalau tau pasakyti.

Tu turėtum žūti, tave turėtų apimti neviltis, tačiau dvasia tave išgelbės. Tavęs nepaguos lauras ir mirtų vainikas; paguos Olimpas, tas gyvasis, visur esantis, amžinai jaunas žydintis priešais visas tavo jusles. Gražus pasaulis yra mano Olimpas; tu gyvensi jame ir su šventosiomis pasaulio būtybėmis, su gamtos dievais būsi laimingas.

O, būkit pasveikinti, gerieji ir ištikimieji! Pasigestieji, neatpažintieji! Vaikai ir senoliai! Saule ir žeme, ir eteri su visomis gyvomis sielomis, kurios apie jus žaidžia, apie kurias jūs žaidžiate, niekad nenustodami mylėti! Imkite viską patyrusius žmones, vėl priimkite juos į dievų šeimą, priimkite gamtos tėvynėn, iš kurios jie pabėgo! –

Tu žinai šitą žodį, Hiperionai! Tu jį pradėjai manyje. Pabaigsi jį savy, ir tik tuomet pasilsėsi.

Aš turiu jo pakankamai, kad mirčiau linksmai kaip tikra graikė mergaitė.

Tie vargšai, kurie be varganų savo tvarinių nežino nieko, kurie tarnauja būtinybei ir niekina genijų, ir negerbia tavęs, vaikiškas gamtos gyvenime! – tegu jie bijosi mirties. Jų jungas tapo jų pasauliu; jie nepažįsta geresnio dalyko už vergavimą; bijo dieviškos laisvės, kurią suteikia mirtis!

O aš ne! Aš pakilau virš to netobulo kūrinio, kurį sukūrė žmogaus rankos, aš pajaučiau gamtos gyvenimą, kuris aukštesnis už visas mintis – jeigu virsčiau augalu, negi nuostolis butų toks didelis? – Aš būsiu. Kaip galėčiau išklysti iš gyvenimo rato, kuriame prigimtis jungia visiems bendra amžinoji meilė? Kaip galėčiau

palikti sąjungą, siejančią visas būtybes? Ji taip lengvai nesuyra kaip palaidi šių laikų saitai. Ji ne turgadienis, kai žmonės sueina krūvon, pašurmuliuoja ir išsiskirsto. Ne! Dėl dvasios, kuri mus vienija, dėl kiekvienam būdingos ir visiems bendros Dievo dvasios! Ne! Ne! Kai gamta – tavo sąjungininkė, ištikimybė ne sapnas. Mes išsiskiriame tik tam, kad taptume dar vieningesni, pajustume dar dieviškesnę santarvę su visa kuo, su savimi. Mes mirštame, kad gyventume.

Aš būsiu; neklausiu kas. Būti, gyventi – to pakanka, tai dievų garbė; ir todėl visa, kas gyvena dieviškame pasaulyje, yra lygūs, čia nėra ponų nei tarnų. Prigimtys gyvena kartu tartum įsimylėjėliai; viskas joms yra bendra – dvasia, džiaugsmas ir amžinoji jaunystė. Žvaigždės pasirinko pastovumą; nuolatos jos keliauja, kupinos tylios gyvenimo pilnatvės, ir nežino senatvės. O mes kaita vaizduojame tobulybę; didžiuosius džiaugsmo akordus išdalijame į kintančias melodijas. Lyg arfininkai prie senolių sostų mes, patys dieviški, gyvename šalia tylių pasaulio dievų ir trumpa gyvenimo daina sušvelniname palaimintą saulės dievo ir kitų dievų rimtį.

Pažvelk į pasaulį! Argi jis nepanašus į keliaujančią triumfo eiseną, kuria gamta pažymi amžiną pergalę prieš pražūtį? Ir ar gyvenimas, pabrėždamas savo didybę, nesiveda auksinėmis grandinėmis sukaustytos mirties, kaip kadaise karvedys vesdavo nelaisvėn paimtus karalius? O mes, mes esame kaip tos mergelės ir jaunuoliai, kurie, dainuodami ir šokdami, besimainančiais pavidalais ir tonais lydi didingą eiseną.

O dabar leisk man nutilti. Daugiau pasakyti būtų per daug. Greičiausiai mes vėl susitiksime. –

Liūdintis jaunuoli! Greitai, greit tu tapsi laimingesnis. Tavo lauras nesubrendo ir nužydėjo tavo mirtos, nes tu esi skirtas būti dieviškosios gamtos žyniu, ir tavyje jau mezgasi poetiškos dienos. O, kad galėčiau išvysti tavo būsimą grožį! Lik sveikas“.

Tuo pačiu metu gavau laišką iš Notaros, kuriame jis rašė:
„Tą dieną, paskutinį kartą tau parašius, ji nurimo, persimetė keliais žodžiais su mumis, paskui dar pasakė, jog labiau norėtų pasitraukti iš žemės ugnyje nei būti palaidota, jos pelenus turėtume surinkti į urną ir padėti miške, toje vietoje, kur ji tave, mano brangusis, pirmąkart sutiko. Po kiek laiko, kai pradėjo temti, ji palinkėjo mums labos nakties, tartum taisydamasi gulti, ir rankomis prisidengė gražiąją savo galvą; iki pat ryto girdėjome ją alsuojant. Kai stojo visiška tyla ir aš nieko nebegirdėjau, priėjau prie jos ir įsiklausiau.
O Hiperionai! Ką dar galiu pasakyti? Viskas buvo baigta, ir mūsų raudos jos nebeprikėlė.
Kad šitoks gyvenimas turi mirti, yra baisi paslaptis; prisipažinsiu tau, jog nuo tada, kai visa tai pamačiau, aš nebeturiu nei proto, nei tikėjimo.
Tačiau visad geriau yra graži mirtis, Hiperionai, nei toks apsnūdęs gyvenimas kaip mūsų dabartinis.
Vaikyti muses – štai mūsų ateities darbas, o graužti šio pasaulio daiktus, kaip vaikai kad graužia sausas figų šaknis[74] – paskutinis mūsų džiaugsmas. Senti tarp jaunatviškų tautų – man regis, malonumas, tačiau senti ten, kur viskas jau yra sena – man atrodo, pats blogiausias dalykas. –
Beveik norėčiau tau patarti, mano Hiperionai, kad nevyktum čia. Aš pažįstu tave. Tu išeitum iš proto. Be to, čia nebūsi saugus. Mano brangusis, pagalvok apie Diotimos motiną, pagalvok apie mane ir saugok save!
Prisipažinsiu, kad kai pergalvoju tavo likimą, mane ima šiurpas. Tačiau aš tikiu, kad kaitri vasara neišdžiovina giliųjų šaltinių, tiktai seklius lietaus maitinamus upelius. Mačiau tave tomis akimirkomis, Hiperionai, kai atrodei kaip aukštesnė būtybė. Dabar atėjo tavo išbandymo metas, ir tu turi pasirodyti, kas esi iš tikrųjų. Lik sveikas“.

Taip rašė Notara; ir tu klausi, Belarminai, kaip jaučiuosi dabar, pasakodamas tau visa šita?

Geriausias! Esu ramus, nes nenoriu nieko geresnio nei dievai. Argi visi tvariniai neturi kentėti? Ir kuo puikesni jie yra, tuo smarkiau! Argi šventoji gamta nekenčia? O mano dievybe! Ilgai negalėjau suprasti, kad tu gali ir liūdėti, ne tik patirti palaimą. Tačiau palaima be kančios – miegas, ir nėra gyvenimo be mirties. Argi turėtum amžinai būti kaip vaikas ir snūduriuoti nelyginant niekas? Apsieiti be pergalės? Nepereiti visų tobulybės pakopų? Taip! taip! Skausmas vertas slėgti žmogaus širdį, vertas būti tavo patikėtiniu, o gamta! Nes tiktai jis veda nuo vienos palaimos prie kitos, ir nėra kito palydovo, tik jis vienas. –

Parašiau Notarai, kai vėl pradėjau atsigauti – iš Sicilijos, kur mane pirmiausia nugabeno laivas iš Paro:

„Paklusau tau, mano brangusis! Esu jau toli nuo jūsų ir noriu pasiųsti tau žinutę; tačiau turiu pripažinti, kad man sunku kalbėti. Palaimintieji, su kuriais dabar yra Diotima, daug nekalba; kalba senka ir mano naktyje, gedinčiojo gelmėse.

Mano Diotima mirė gražia mirtimi; čia tu teisus; tai budina mane ir grąžina man mano sielą.

Tačiau pasaulis, į kurį sugrįžtu, jau nebe tas vakarykštis. Esu svetimas kaip anie nepalaidotieji, kai pakyla nuo Acheronto, ir net gimtojoje saloje, jaunystės sode, iš kurio mane išvijo tėvas, ak! – vis dėlto, vis dėlto būčiau šioj žemėj svetimšalis, ir joks dievas nebesieja manęs su praeitimi.

Taip! Viskas baigta. Turiu tai dažnai sau kartoti, turiu šiais žodžiais supančioti savo sielą, kad ji liktų rami, kad neįsiaudrintų ir neimtų kaip vaikas beprasmiškai blaškytis bandydama ištrūkti.

Viskas baigta; net jeigu dabar galėčiau verkti, gražioji dievybe, kaip tu kadaise verkei dėl Adonio[75], nebesugrąžinsiu savo Diotimos; mano širdies žodžiai prarado galią, nes manęs teklauso vien tiktai vėjai.

O Dieve! Aš esu niekas, ir prasčiausias juodadarbis gali pasigirti padaręs daugiau negu aš! Jie gali pasiguosti, tie dvasios vargšai, nusišypsoti ir apšaukti mane svajotoju, nes man nenunoko žygiai, nes mano rankos surištos, nes mano laikas prilygsta įnirtusiam Prokrustui, kuris sugautus vyrus mesdavo į vaiko lopšį ir, kad tilptų į mažą lovelę, nukirsdavo jų galūnes.
O, jeigu nebūtų taip beviltiška vienam pulti į kvailą minią ir būti jos suplėšytam į gabalus! Arba jei taurus kraujas nesigėdytų maišytis su vergo krauju! O, jeigu būtų nors viena vėliava, dievai, po kuria norėtų tarnauti mano Alabanda, kokie nors Termopilai, kur galėčiau garbingai leisti iki mirties nukraujuoti tai vienišai meilei, kuri man daugiau nebebus reikalinga! Žinoma, dar geriau būtų, jei galėčiau gyventi – naujosiose šventyklose ir vėl susirinkusioje mūsų tautos agoroje dideliu džiaugsmu nuraminti didelį savo sielvartą; tačiau apie tai nekalbu, nes apie tai galvodamas, tik galutinai išverkiu savo jėgas.
Ak, Notara! Viskas pasibaigė ir man; negaliu pakęsti savo paties sielos, nes priekaištauju jai dėl Diotimos mirties, o mano jaunystės mintys, kurias taip vertinau, nebereiškia man nieko. Juk tai jos nunuodijo mano Diotimą!
Pasakyk, kur man dar prisiglausti? – Vakar buvau užkopęs į Etną. Ten prisiminiau tą didįjį sicilietį[76], kuris kadaise, pažinęs pasaulio sielą ir pasibodėjęs valandų skaičiavimu, kupinas drąsaus gyvenimo džiaugsmo metėsi žemyn į nuostabias liepsnas, nes šaltas poetas turėjo susišildyti ugnimi, kaip paskui pasakė vienas pašaipūnas.
O, kaip norėčiau, kad taip būtų pasišaipę ir iš manęs! Tačiau tam reikia gerbti save labiau nei aš gerbiu; tik tada gali nekviestas pulti prie gamtos širdies, ar kad ir kaip tai vadintųsi, nes išties, kai esu tokios būsenos kaip dabar, nebežinau daiktų vardų ir viskas yra netikra.
Notara! Pasakyk, kur dar galiu prisiglausti?

Kalaurėjos miškuose? – Taip! Ten, žalioje tamsoje, kur stovi mūsų medžiai, mūsų meilės patikėtiniai, kur jų mirštanti lapija tartum vakaro žara leidžiasi ant Diotimos urnos ir jų gražios galvos palinksta virš jos palengva sendamos, kol ir pačios susmunka virš numylėtų pelenų – tenai, tenai gal ir galėčiau gyventi taip, kaip norėčiau.

Tačiau tu patari man ten nevykti, sakai, jog Kalaurėjoje nebūčiau saugus, ir greičiausiai taip ir yra.

Puikiai žinau, jog nukreipsi mane pas Alabandą. Bet tik paklausyk! Jis palaužtas! Tvirtas, lieknas kamienas, net ir tas sutrūnijęs, ir vaikigaliai susirinks skiedras ir sukurs smagią ugnelę. Jis toli; jis turi kai kurių gerų draugų, kurie palengvins jo gyvenimą, kurie iš tiesų gana sumaniai padeda kiekvienam, šiek tiek prispaustam gyvenimo; Alabanda iškeliavo jų aplankyti, ir kodėl? Todėl, kad jam daugiau nėra ko daryti, arba, jei nori viską žinoti, todėl, kad jo širdį graužia aistra, ir žinai kam? Diotimai, kuri, kaip jis mano, dar gyva, susituokusi su manimi ir laiminga – vargšas Alabanda! Dabar ji priklauso mums abiem!

Jis iškeliavo į rytus, o aš, aš plaukiu į šiaurės vakarus, nes taip susiklostė aplinkybės".

O dabar likite sveiki, visi brangieji, kurie buvote artimi mano širdžiai, jaunystės draugai ir tėvai, ir jūs, mielieji graikai, jūs, kentėtojai!

Vėjeliai, maitinę mane švelnioje vaikystėje, ir jūs, tamsūs laurų miškai ir pakrantės uolos, ir didingi jūsų vandenys, išmokę mano dvasią nujausti jūsų didybę – ak! – ir jūs, liūdni kraštovaizdžiai, kur prasidėjo mano melancholija, šventosios sienos, juosiančios didvyriškus miestus, ir jūs, senieji vartai, kuriuos peržengė daugybė puikių keliauninkų, šventyklų kolonos ir dievų nuolaužos! Ir tu, o Diotima! Ir jūs, mano meilės kloniai, ir jūs, upeliai, kadaise matę palaimintą jos pavidalą, medžiai, po kuriais ji pralinksmėdavo, pavasariai, kuomet ji, mieloji, gyveno su gėlėm, nepalikit, nepalikit manęs! Tačiau jei taip turi būti, saldūs prisiminimai,

ir jūs užgeskite ir palikite mane, nes žmogus negali nieko pakeisti ir gyvenimo šviesa ateina ir pradingsta, kada nori.

Hiperionas Belarminui

Taip aš atsidūriau tarp vokiečių. Reikalavau nedaug ir buvau pasiruošęs rasti dar mažiau. Atkeliavau nusižeminęs kaip aklas benamis Oidipas prie Atėnų vartų, kur jį pasitiko dievų giraitė; ir pasveikino gražios sielos –

Kaip skirtingai ėjosi man!

Barbarai nuo senų senovės, kuriuos darbštumas, mokslas ir netgi religija padarė dar didesniais barbarais, visiškai nepajėgūs pajusti ką nors dieviška, kiaurai sugedę šventųjų gracijų džiaugsmams, kiekvieną tauresnę sielą žeidžiantys visais įmanomais pasipūtimo ir prastumo pavidalais, apdujęir neharmoningi, tartum išmesto indo šukės – tokie, mano Belarminai, buvo mano guodėjai.

Mano žodžiai aštrūs, vis dėlto juos tariu, nes tai tiesa: nežinau jokios kitos tautos, kuri būtų labiau draskoma prieštaravimų nei vokiečiai. Matai amatininkus, bet ne žmones, mąstytojus, bet ne žmones, kunigus, bet ne žmones, ponus ir tarnus, jaunuolius ir suaugusiuosius, bet ne žmones – argi tai nepanašu į mūšio lauką, kur sumišai guli nukirstos plaštakos, rankos ir kitos galūnės, o pralietas gyvenimo kraujas geriasi smėlin?

Kiekvienas daro savo, pasakysi, ir aš taip sakau. Tik jis turi daryti iš visos širdies ir neturi užgniaužti kiekvienos jėgos, kuri ne visai atitinka jo oficialų titulą, neturi su tokia vargana baime, taip raidiškai ir veidmainiškai būti tik tuo, kuo jis vadinamas, o rimtai ir mylėdamas turi būti tas, kas yra, tada jo darbuose apsigyvens dvasia, o jeigu jam profesija kaip kalėjimas, kurioje dvasia nieku gyvu negali apsigyventi, tai tegu su panieka ją atstumia ir išmoksta arti!

Tačiau tavo vokiečiai mieliausiai pasitenkina tuo, kas būtina, todėl jie turi tiek daug niekalo ir tiek mažai laisvų, tikrai džiuginančių

kūrinių. Bet tai dar būtų galima pakęsti, jei tik šie žmonės nebūtų bejausmiai visam gražiam gyvenimui, jei tik šios tautos visur neslėgtų nykus nenatūralumo prakeikimas. –

Senolių dorybės yra ne kas kita kaip žibančios klaidos, kartą pasakė nebežinau koks piktas liežuvis; tačiau netgi jų klaidos buvo dorybės, mat anuomet dar buvo gyva vaikiška, graži dvasia, ir visa, ką jie darė, nebuvo daroma be sielos. Tuo tarpu vokiečių dorybės yra žibantis blogis, ir niekas daugiau; jos yra tik prievolė, išspausta iš tuščios širdies su drebančia baime, su vergiška pastanga, prievolė, atimanti viltį iš kiekvienos tyros sielos, kuri nori maitintis grožiu, ak! – kuri, išlepinta šventosios kilnesnių prigimčių harmonijos, nepakelia disonanso, rėkiančio iš visos negyvos šių žmonių tvarkos.

Sakau tau: ši tauta neturi nieko švento, kas nebūtų išniekinta, nebūtų nužeminta iki varganos priemonės, ir tuo, kas net ir tarp laukinių dažniausiai išlieka dieviškai tyra, tuo šie viską apskaičiuojantys barbarai užsiima, kaip užsiimama bet kokiu kitu amatu, ir negali kitaip, nes kai žmogiškoji būtybė vieną kartą išmokoma taip daryti, ji tarnauja savo tikslui, ieško pelno, ji nebesvajoja, apsaugok, Viešpatie! – ji išlieka ori; ir kai švenčia, ir kai myli, ir meldžiasi, ir netgi kai žavi pavasario šventė, pasaulio susitaikymo laikas pašalina visus rūpesčius ir kaltą širdį stebuklingai pripildo nekaltybės, kai, apsvaigintas šilto saulės spindulio, vergas linksmas pamiršta savo grandines ir numaldyti dieviškos sielos persmelkto oro žmonių priešai pasidaro taikūs kaip vaikai – kai netgi vikšrui išdygsta sparnai ir bitės ima spiesti, vokietis tupi savo profesijos garde ir pernelyg nesirūpina oru!

Tačiau tu atsiteisi, šventoji gamta! Nes jeigu jie bent būtų kuklūs, tie žmonės, jei nesergėtų įstatymų, baudžiančių geriausius iš jų! Jei nekoneveiktų to, kas skiriasi nuo jų, o tegu ir koneveikia, tik tegu nesityčioja iš dieviškumo! –

Argi tai, iš ko tyčiojatės ir vadinate neturinčiu sielos, nėra dieviška? Argi oras, kurį įkvepiate, nėra geresnis už jūsų plepalus? Argi

saulės spinduliai ne tauresni už jus visus, protinguolius? Žemės šaltiniai ir ryto rasa atgaivina jūsų giraitę; o ar jūs taip galėtumėte padaryti? Ak! Jūs galit nužudyti, bet ne atgaivinti, tą padarys tik meilė, kuri yra ne jūsų, kurios jūs neišradote. Nerimaujate ir sukate galvą, kaip pergudrauti likimą, ir sutrinkate, kai nepadeda jūsų vaikiškos išmonės; tuo tarpu virš jūsų ramiai keliauja žvaigždynai. Jūs žeminate, draskote jus pakenčiančią, kantriąją gamtą, o vis dėlto ji gyvuoja toliau, amžinai jauna, ir jūs negalite išvyti jos rudens ir pavasario, ir jos eterio jūs nesugadinsite.

O, ji turi būti dieviška – ji leidžiasi sunaikinama, ir vis tiek nesensta, ir nepaisant jūsų grožis lieka gražus! –

Tiesiog širdį veria, kai pamatai jūsų poetus, menininkus ir visus, kurie dar gerbia genijų, kurie myli grožį ir juo rūpinasi. Gerieji! Jie gyvena pasaulyje tarsi svetimšaliai nuosavame name, jie yra lygiai tokie patys kaip daugel kančių patyręs Ulisas, kuris persirengęs elgeta sėdėjo prie savo namo durų, o tuo metu menėje triukšmavo begėdžiai jaunikiai, klausdami, kas gi čionai atvedė tą duoneliautoją?

Kupini meilės ir dvasios, ir vilties, auga vokiečių tautai mūzų globojami jaunuoliai; o išvysti juos po septynerių metų – jie klajoja tylūs ir šalti tarsi šešėliai, tarsi dirva, kurion priešas pribėrė druskos, idant joje niekad neišdygtų nė vienas žolės stiebelis; o kai jie kalba, vargas tam, kuris juos supranta, kuris mato, kad jų šėlstanti titaniška jėga ir protėjiški triukai[77] yra tik beviltiška gražios sudrumstos dvasios kova prieš barbarus, su kuriais ji priversta turėti reikalų.

Viskas šioje žemėje netobula – tai sena vokiečių dainelė. O, kad kas nors kartą pasakytų šiems dievų apleistiems žmonėms, jog viskas netobula tik todėl, kad jie sugadina visa, kas tyra, kad savo šiurkščiomis rankomis nučiupinėja visa, kas šventa, kad pas juos niekas neauga, nes jie negerbia augimo šaknies, dieviškosios gamtos, kad jų gyvenimas yra lėkštas, kupinas rūpesčių ir šaltos, nebylios nesantaikos, nes jie niekina genijų, kuris žmogaus veiksmams

suteikia galios ir kilnumo, praskaidrina kančią, į miestus ir namus atneša meilę ir brolybę.
Kaip tik todėl jie šitaip bijo mirties, ir dėl savo moliuskiško gyvenimo kenčia visokią nešlovę, nes nežino nieko aukštesnio už tą niekalą, kurį patys sulebedijo.
O Belarminai! Ten, kur tauta myli grožį, kur ji gerbia savo menininkų genijų, ten tartum gyvybės dvelksmas plevena bendra dvasia, ten atsiveria drovus protas, ištirpsta pasipūtimas, ir pamaldžios bei didelės yra visų širdys, ir įkvėpimas gimdo didvyrius. Tokia tauta – visų žmonių tėvynė, kurioje mielai vieši svetimšalis. Tačiau ten, kur dieviškoji gamta ir jos menininkai įžeidinėjami, ak! – ten pradingsta didžiausias gyvenimo džiaugsmas ir bet kuri kita žvaigždė pasidaro geresnė už žemę. Ten subjaurėja, ištuštėja žmonės, kurie visi juk gimė gražūs; stiprėja vergiški polinkiai ir kartu šiurkšti narsa, su rūpesčiais didėja apsvaigimas, o su pertekliumi – alkis ir baimė, kad pritrūks maisto; kasmetinis palaiminimas virsta prakeikimu, ir visi dievai pasitraukia.
Ir vargas tam svetimšaliui, kuriam patinka klajoti ir kuris patenka pas šitokią tautą, ir triskart vargas tam, kuris, genamas didelio skausmo kaip kad aš ir toks pat elgeta, patenka pas šitokią tautą! – Gana! Tu pažįsti mane, tu suprasi teisingai, Belarminai! Kalbėjau ir tavo vardu, kalbėjau už visus, kurie gyvena šiame krašte ir kenčia taip, kaip aš ten kentėjau.

Hiperionas Belarminui

Dabar aš norėjau palikti Vokietiją. Šioje tautoje man nebebuvo ko veikti, iškentėjau tiek daug nuožmių užgauliojimų ir nenorėjau, kad tarp tokių žmonių mano siela galutinai nukraujuotų.
Tačiau mane sulaikė dangiškas pavasaris; jis buvo vienintelis man likęs džiaugsmas, paskutinė mano meilė, kaip būčiau galėjęs galvoti apie kitus dalykus ir palikti kraštą, kuriame viešėjo ir jis?

Belarminai! Dar niekad taip pilnai nepatyriau tos senos, nekintančios likimo ištarmės, jog nauja palaima pateka širdyje tada, kai ši iškenčia, kai ištveria sielvarto vidurnaktį, ir kad tik kančios gelmėje tartum lakštingalos giesmė tamsoje mums dieviškai suskamba pasaulio gyvenimo daina. Nes lyg su genijais gyvenau aš su žydinčiais medžiais, ir skaidrūs upeliai, tekantys po jais, šnabždėdami nelyginant dievų balsai išgujo širdgėlą iš mano krūtinės. Taip man atsitikdavo visur, mano mielasis! – kai ilsėdavausi žolėje ir aplink mane žaliuodavo gležna gyvybė, kai lipdavau į šiltą kalvą, kur prie akmenų tako augdavo laukinės rožės, ir kai plaukdavau palei vėjo nugairintus upės krantus ir visas jos švelniai sergstimas salas.

Ir kai dažnai rytą tarsi ligonis prie gydomojo šaltinio kopdavau į kalnų viršūnes, praeidamas pro saldaus snaudulio kupinas, miegančias gėles, iš gretimų krūmų pakildavo mielieji paukščiai, svirduliuodami prietemoje ir nekantriai laukiantys dienos, o atgijęs oras nešdavo į viršų klonių maldas, bandos balsus ir rytinių varpų skambesį, ir kai tada įprastu taku pakildavo tauri, dieviškai giedra šviesa, nemirtinga savo gyvybe taip pakerėdama žemę, kad jos širdis sušildavo ir visi jos vaikai vėl pajusdavo save – o, nelyginant mėnulis, kartu su kitais pasilikęs danguje patirti dienos linksmybių, vienišas rymodavau virš lygumų ir verkdavau meilės ašaromis, srūvančiomis pakrantėn ir į švytinčius vandenis, ir ilgai negalėdavau atplėšti akių.

Arba vakarop, kai nukeliaudavau į slėnio gilumą, prie šaltinio lopšio, kur ošdavo tamsios ąžuolų viršūnės ir gamta palaidodavo mane savo ramybėje tartum mirštantį šventa mirtimi, kur žemė virsdavo šešėliu, o pro šakas girdėdavosi neregimo gyvenimo šnaresys, o tarp viršūnių ir virš jų tyliai tvyrodavo vakarinis debesis, spindintys kalnai, nuo kurių į mane srūdavo dangaus spinduliai tarsi vandeningi upeliai, idant numalšintų ištroškusio klajūno troškulį –

O saule, o jūs, vėjai, sušukdavau tada, tik su jumis visais dar gyvena mano širdis tartum su broliais!

Taip aš vis labiau atsidaviau palaimintai gamtai – beveik be ribų. Kaip mielai būčiau tapęs vaiku, kad tik būčiau arčiau jos, mielai būčiau mažiau žinojęs ir virtęs tyru šviesos spinduliu, kad būčiau arčiau jos! O, vieną akimirką pajusti jos ramybę, jos grožį – kiek sykių reikšmingiau man tai buvo už apmąstymų kupinus metus, už visa išbandančių žmonių visus bandymus! Ko gyvenime išmokau, ką gyvenime padariau, ištirpo kaip ledas, ir manyje nutilo visų jaunystės sumanymų skambesys; o jūs, nutolę mielieji, jūs, mirusieji ir gyvieji, kaip giliai viduje mes buvome *viena*!

Kartą sėdėjau lauke prie šaltinio, gebenėmis žaliuojančių uolų ir pakibusių žydinčių krūmų šešėlyje. Tai buvo gražiausias vidurdienis, kokį man teko matyti. Pūtė malonus vėjelis, kraštas dar žibėjo ryto gaiva, o gimtajame eteryje tyliai šypsojosi šviesa. Žmonės nuėjo namo pasistiprinti ir pailsėti; mano meilė liko viena su pavasariu, ir nepaaiškinamas ilgesys radosi manyje. Diotima, sušukau, kur tu, kur tu esi? Ir man pasirodė, kad girdžiu Diotimos balsą, džiuginusį mane kadaise, laimės dienomis.

Aš su saviškiais, sušuko ji, su taviškiais, kurių neatpažįsta klystanti žmonių dvasia!

Mane apėmė lengvas išgąstis ir mano protas užsnūdo.

O mielas žodi iš šventosios burnos, sušukau, kai vėl prasibudinau, mieloji mįsle, ar suprantu tave?

Dar *kartą* atsigręžiau į šaltą žmonių naktį, sudrebėjau ir pravirkau iš laimės, kad buvau toks laimingas ir kalbėjau, man regis, žodžiais, tačiau jie buvo tartum šniokščianti ugnis, kuomet ji užsiplieskia, po savęs palikdama pelenus –

„O tu, mąsčiau, gamta su tavaisiais dievais! Aš išsapnavau jį iki galo, sapną apie žmogiškuosius dalykus, ir sakau, kad gyveni tiktai tu, o tai, ką nežinantys ramybės prievarta išgavo ar išgalvojo, sutirpsta kaip vaško lašai – nuo tavo liepsnų!

Kaip seniai jie išsiverčia be tavęs? Kaip seniai jų minia plūsta tave, vadina prastais tave ir tavo dievus, tuos gyvuosius, palaimingai tylinčius dievus!

Žmonės krenta nuo tavęs tartum supuvę vaisiai, leiski jiems žūti ir grįžti prie tavo šaknų, o aš, o gyvenimo medi, kad vėl žaliuočiau su tavimi ir kvėpuočiau tavo viršūne su visom pumpuruotom šakelėm! Ramiai ir pamaldžiai, nes visi mes išaugome iš tos pačios auksinės sėklos!

Jūs, žemės šaltiniai! Jūs, gėlės! Ir jūs, miškai, jūs, ereliai ir tu, broliška šviesa! Kokia sena ir nauja yra mūsų meilė! – Esame laisvi, iš išorės nesame itin panašūs; kodėl gi gyvenimo būdas neturėtų įvairuoti? Tačiau visi mes mylime eterį ir giliausioje gelmėje esame panašūs.

Ir mes, ir mes neišsiskyrėme, Diotima, ir ašaros dėl tavęs to nesupranta. Mes gyvi garsai ir puikiai derame prie tavo harmonijos, gamta! Kas ją išardys? Kas gali išskirti įsimylėjėlius? –

O siela! siela! Pasaulio groži! Nesunaikinamoji, kerinti! Amžinai jauna! Tu esi; kas tuomet mirtis ir visi žmonių vargai? – Ak! Tie keistuoliai pasakė daugybę tuščių žodžių. Juk visa prasideda noru, o baigiasi ramybe.

Pasaulio disonansai yra tarsi įsimylėjėlių barnis. Susitaikoma ginčijantis, ir tai, kas atskirta, vėl suranda vienas kitą.

Arterijos atsiskiria ir vėl sugrįžta į širdį, ir *visa* yra vieningas, amžinas, degantis gyvenimas".

Taip aš mąsčiau. Daugiau greitu laiku.

Friedrich von Schlegel

LIUSINDA

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
LAIMA BAREIŠIENĖ

Friedrich Schlegel LUCINDE
Dietrich, München, 1918

Prologas

Su šypsulingu jauduliu Petrarka apžvelgia ir pristato savo amžinosios meilės lyrikos rinkinį. Savo įspūdingos knygos pradžioje ir pabaigoje visoms ponioms mandagiai įtaikauja protingasis Bokačas. Ir netgi didysis Servantesas, nukaršęs ir ištiktas agonijos, tačiau toks pat malonus ir kupinas švelnaus sąmojo, spalvingą savo gyvybingųjų kūrinių spektaklį pridengia brangiu pratarmės kilimu, o ji jau pati savaime yra tarsi gražus romantiškas paveikslas.

Vos nuostabus augalas prasikala iš derlingos motinos žemės, jį kaipmat meilingai apsiveja kiti, ir tik šykštuoliui tai gali pasirodyti nereikalinga.

Tačiau ką mano siela suteiks savo sūnui, kuris, kaip ir ji, yra toks nepoetiškas, o tik sklidinas meilės?

Bent vieną žodį, vieną reginį atsisveikinimui: ne tik karališkajam ereliui valia niekinti varno krankimą; jo nepaiso ir išdidus gulbinas. Jam terūpi puoselėti baltų savo sparnų spindesį. Jis tik ir svajoja priglusti Ledai prie kelių ir jos nesužeisti; ir visa, kas jame mirtinga, išklykti giesme.

LIURBIO PRISIPAŽINIMAI

Julijus Liusindai

Žmonės, jų norai ir darbai; kai prisiminiau, visa tai pasirodė man lyg pilkos kaip pelenai nejudrios stovylos: tačiau mane supanti vienatvė tebuvo vien šviesa ir spalva, ir į mane plūdo tyras šiltas gyvenimo ir meilės dvelksmas, šlamindamas ir linguodamas visas vešlios giraitės šakas. Žiūrėjau ir grožėjausi sodria žaluma, baltais žiedais ir auksiniais vaisiais. Taip ir sielos akimis regėjau daugelį savo amžinos ir vienintelės mylimosios pavidalų: čia vaikišką mergytę, čia moterį pačiame žydėjime, kai visa jėga išsiskleidusi meilė ir moteriškumas, o paskui garbingą motiną su rimtu sūneliu ant rankų. Kvėpiau pavasarį, aiškiai mačiau aplinkui tvyrant amžinąją jaunystę ir šypsodamasis pasakiau: jeigu pasaulis ir nebūtų pats geriausias ar naudingiausias, tai, be jokių abejonių, pats gražiausias. Tokių mano jausmų ar minčių nebūtų galėjęs išvaikyti niekas, nei kitų dvejonės, nei mano paties baimė. Mat aš tikėjau įžvelgęs gamtos slėpiningumą; pajutau, kad gyvenimas amžinas, mirtis maloni ir tik apgaulė. Po teisybei, nedaug apie tai galvojau, bent jau buvau ne itin linkęs narplioti sąvokų. Tačiau su malonumu pasinėriau į džiaugsmo ir skausmo painiavą ir mišinį, iš kurių atsiranda gyvenimo skonis ir jausmų galia, tiek proto pasimėgavimas, tiek ir aistros palaima. Silpna ugnis nusroveno mano gyslomis; aš svajojau ne vien apie bučinį, tavo rankų apkabinimą, norėjau ne tik nulaužyti kankinamus ilgesio dyglius ir atvėsinti saldų karštį atsidavimu, ilgėjausi ne tik tavo lūpų, akių ar kūno: tai buvo romantiškas visų šitų dalykų jukinys, nuostabus įvairiausių prisiminimų ir ilgesių kratinys. Mane tarytum apsiautė moteriškų ir vyriškų troškimų paslaptys, ir tokį vienišą staiga neapsakomai sujaudino neabejotinas tavo esimas ir spindinčio tavo veide džiaugsmo atšvaitas. Pokštai ir žavūs komplimentai kaitaliojosi tarpusavyje, tai buvo bendras mūsų atsiskyrėliško gyvenimo pulsas; mudu glėbesčiavomės su tokiu atsidavimu, lyg pasinerdami į

religiją. Aš labai prašiau, kad tu vis dėlto išdrįstum atsiduoti visiškai, ir meldžiau, jog niekada nepasisotintum. Tačiau su romiu apdairumu gaudžiau kiekvieną džiaugsmo apraišką, kad niekas neprasprūstų man pro akis ir nepakenktų darnai. Aš ne tik mėgavausi, bet ir jaučiau, kaip mėgaujuosi, ir mėgavausi tuo jausmu.

Mieliausioji Liusinda, tu esi tokia neapsakomai protinga, kad gal jau seniai atspėjai, jog visa tai tik graži svajonė. Deja, taip ir yra, ir aš beviltiškai nusiminčiau, jei negalėčiau tikėtis, jog kada nors išsipildys bent menka šios svajonės dalelė. Tikra vien tai, kad stovėjau prie lango; nelabai nutuokiu, kiek laiko: mat drauge su kitomis proto ir padorumo taisyklėmis galutinai pamiršau ir skaičiuoti laiką. Taigi stovėjau prie lango ir žvelgiau į tolį; tiesa, rytas buvo vertas, kad pavadintum jį gražiu, nė vėjelio ir ganėtinai šilta, o žaluma, plytinti man prieš akis, labai ryški, ir kaip plati lyguma čia kilo, čia leidosi, taip didelius posūkius ir vingius raito lėta, vandeninga, šviesi kaip sidabras upė, kol kartu su įsimylėjėlio svajone, liūliuojančia jį lyg ant gulbės sparnų, nusrovena tolyn, pamažėliais išnykdama begalybėje. Giraitės ir pietietiško jos kolorito viziją man greičiausiai įkvėpė šalia ant apelsinų krūvelės gulinti didžiulė gėlių puokštė. Visa kita nesunku paaiškinti psichologiškai. Tai buvo iliuzija, mieloji drauguže, viskas iliuzija, išskyrus tai, kad anksčiau stovėjau prie lango ir nieko neveikiau, o dabar sėdžiu čia ir darau šį tą, nors tai irgi tik truputį daugiau arba truputį mažiau, nei apskritai nieko neveikti.

Štai tiek buvau parašęs tau apie tai, ką kalbėjau su savimi, kai mane per patį trapių minčių ir geismingų jausmų, susijusių su tiek nuostabiais, tiek ir dramatiškai painiais mūsų apsikabinimais, vidurį šiurkščiai nutraukė nemalonus įvykis, nes aš kaip tik ketinau sklandžiais periodais tikroviškai iškloti tau tikslią ir išsamią mūsų lengvapėdiškumo ir mano vangumo istoriją, pamažėle, žingsnis po žingsnio, išgvildenti pagal prigimtinius įstatymus besivystančios

mūsų subtiliausios būsenos nesuvokiamus slėpiningumus ir pavaizduoti įvairias savo kvailumo pasekmes tada, kai mokiausi vyriškumo, ir nei į visą tą laikotarpį, nei į atskiras jo dalis niekuomet negaliu žvelgti kitaip, o tik su šypsena, šiokiu tokiu liūdesiu ir ganėtinu pasitenkinimu. Tačiau aš, kaip įgudęs meilužis ir rašytojas, pamėginsiu nupiešti tą nemalonų įvykį ir pasitelkti jį savo tikslui. Tačiau man ir šiam kūriniui, mano meilei jam ir jo atsiradimui sieloje nėra tikslingesnio tikslo už tai, jog aš iš pat pradžių sunaikinu vadinamąją tvarką, atsitolinu nuo jos, nedviprasmiškai pasisavinu žavios maišaties teisę ir įrodau visa tai veiksmu. Juo labiau privalau elgtis kaip tik taip, nes medžiaga, kurią mano sielai ir plunksnai teikia mūsų gyvenimas ir meilė, yra be galo pažangi ir nesuardomai sisteminga. Jeigu čia būtų kalbama tik apie formą, tai šis vienintelis tokio pobūdžio laiškas pasidarytų nepakenčiamai vientisas ir vienodas ir nebeatliktų nei to, ko noriu, nei to, kas būtina: iki galo nebepavaizduotų gražiausio taurių harmonijų ir įdomių pasismaginimų kratinio. Taigi aš naudojuosi neabejotina savo teise viską supainioti ir padedu ar įkišu visai ne į tą vietą vieną iš daugelio pabirų lapų, kuriuos aš, kai neradau tavęs ten, kur neabejodamas vyliausi rasiąs, tavo kambaryje, ant mūsų sofos, persmelktas ilgesio ir nekantros, ėmiau marginti ar gadinti čiupęs plunksną, kuria tu paskutinįkart rašei, pirmais geriausiais, vos į galvą atėjusiais žodžiais, ir tavo, geroji, man nežinant rūpestingai išsaugotais.

Man nesunku pasirinkti. Kadangi tarp svajonių, čia patikėtų amžinoms raidėms ir tau, turiningiausias tebėra prisiminimas apie gražiausią pasaulį, jau iš pat pradžių šiek tiek panašus į vadinamąją mintį, tai iš visų pasirenku „Šlovinamąją fantaziją apie gražiausią būseną“. Mat jeigu būsim tikri, kad gyvenam gražiausiam pasauly, tai kitas mūsų poreikis neginčytinai bus nuodugniai pasimokyti apie gražiausią būseną šiame gražiausiame pasaulyje, kliaunantis kitų ar savo patirtimi.

ŠLOVINAMOJI FANTAZIJA APIE GRAŽIAUSIĄ BŪSENĄ

Didelė ašara nukrinta ant šventojo lapo, kurį radau vietoj tavęs. Kaip tiksliai ir kaip paprastai tu užrašei ją, šią drąsią seną mintį apie mano mieliausią ir slapčiausią ketinimą. Tavyje ji išaugo, ir man nebaisu šiame veidrodyje žavėtis savimi ir pačiam save mylėti. Tik čia regiu save kaip vientisą ir harmoningą asmenybę, ar veikiau visą žmoniją manyje ir tavyje. Kadangi ir tobula tavo siela ryžtingai stovi priešais mane, tai jau nebe atskiri bruožai, pasirodą ir išskystą: kaip viena iš tų amžinai gyvenančių būtybių ji džiugiai žvelgia į mane iš aukšto ir išskečia rankas, kad suspaustų manąsias. Netvariausi ir švenčiausi iš tų sielos bruožų ir žodžių, kurie nepažįstančiam taurumo atrodo esą palaima, o yra tik bendra mūsų dvasinio alsavimo ir gyvenimo atmosfera.

Žodžiai yra lėkšti ir neišraiškingi; ir aš šiame reiškinių jukinyje vis turėčiau žadinti neišsenkamą pirmykštės mūsų harmonijos pojūtį. Puiki ateitis skubiai kviečiasi mane į begalinę tolybę, kiekviena mintis atsiveria, pagimdydama galybę naujų minčių. Manyje susilieję beatodairiško geismo ir romios nuojautos kraštutinumai. Aš prisimenu viską, taip pat skausmus, ir visos mano kitados buvusios ir būsimos mintys knibžda ir vėl iškyla man prieš akis. Išpampusiomis gyslomis pašėliškai plūsta kraujas, burna ištroškusi susijungimo, o tarp aibės džiugesio pavidalų siaučia permainінga vaizduotė, nerasdama nieko galų gale patenkinti aistrai ir nuraminti. Ir tada aš vėl staiga su grauduliu prisimenu aną tamsų metą, kai laukiau be jokios vilties ir karštai mylėjau, pats to nežinodamas; tada mano esybė buvo panirusi į neaiškų ilgesį, kuris tik retkarčiais prasiverždavo slopinamais atodūsiais.

Taip! Būčiau manęs, kad tai pasaka, jog yra toks džiaugsmas ir tokia meilė, kokią jaučiu dabar, ir tokia moteris, esanti man ir švelniausia mylimoji, ir geriausia pašnekovė, ir artimiausia bičiulė. Mat bičiulystėje aš ypač ieškojau to, ko man trūko ir ko nesiti-

kėjau turint nė vieną moterišką būtybę. Tavyje radau visa tai ir dar daugiau nei sugebėjau trokšti: tačiau tu juk ne tokia kaip kitos. Tu net nenutuoki apie tas moteriškomis vadinamas savybes kaip įprotis arba aikštingumas. Be vienos kitos smulkmenos, tavo sielos moteriškumui būdinga tai, jog gyventi ir mylėti jai reiškia tą patį; tu atsiduodi jausmams visa ir be jokios atodairos, nieko neišmanai apie išlygas, tavo esybė vientisa ir nedaloma. Tai todėl tu tokia rimta ir tokia linksma, todėl viskas tau atrodo didinga ir paprasta ir todėl tu myli mane visą, nepalikdama jokios mano dalelės, na, kad ir valstybei, įpėdiniams ar draugams vyrams. Tau priklauso viskas, ir mudu visur kur esam vienas kitam artimiausi ir geriausiai sutariam. Per visas žmonijos pakopas tu žengi su manim, nuo lengvapėdiškiausio jausmingumo iki dvasingiausio dvasingumo, ir tik tu esi tikrasis išdidumas ir tikrasis moteriškas nusižeminimas.

Didžiausia kančia, jeigu mums būtų lemta ją patirti neišsiskiriant, man teatrodytų tik patraukli begalinio mūsų vedybinio gyvenimo lengvabūdiškumo priešingybė. Kodėl bjauriausios atsitiktinumo nuotaikos mes neturėtume laikyti puikiu pokštu ir žaisminga savivale, nes juk esam nemarūs kaip meilė? Nebegaliu sakyti mano meilė ar tavo meilė; abi jos vienodos ir visiškai tapačios; tiek meilė, tiek ir abipusė simpatija. Tai santuoka, amžina vienovė ir mūsų sielų samplaika, ne tik pasauliui, kurį mes vadiname šiuo ar anuo, o tam tikrajam, be jokio vardo, nedalomam ir nesibaigiančiam pasauliui, visai mūsų amžinai esačiai ir gyvenimui. Todėl ir aš, kai manysiu, jog jau atėjo laikas, taip pat džiugiai ir lengvai ištuštinsiu kartu su tavim puodelį lauravyšnės antpilo, lyg paskutinę šampano taurę, kurią mudu išgėrėm, palydėdamas žodžiais: „Tebūnie mums leista išgerti mūsų gyvenimo likutį“. Taip pasakiau ir paskubėjau užsiversti taurę, kol su putomis neišsisklaidė vyno taurumas; ir tebūnie, pasakysiu dar kartą, tebūnie mums leista gyventi ir mylėti. Aš žinau, tu irgi nenorėtum manęs pergyventi, nusektum paskui per anksti mirusį sutuoktinį ir į karstą, o

dėl aistros ir meilės pultum į liepsnojančią prarają, kur žiaurus paprotys priverčia pulti indes, tyčiomis šiurkščiai išniekindamas ir sunaikindamas trapiausią laisvanoriškumo šventumą.

Gal vėliau tenai ilgesys bus labiau numaldomas. Dažnai tuo stebėjausi: kiekviena mintis ar šiaip kas gimęs mūsų sieloje tarytum pasibaigia pats savaime, tampa vientisas ir nedalomas lyg asmenybė; viena keičia kita, tai, kas ką tik buvo čia ir dabar, netrukus nugrimzta atgal į tamsą. O paskui juk vėl staiga pasitaiko visuotinio skaidrumo akimirkų, kai keletas tokių vidinio pasaulio sielų stebuklingai susilieja į daiktą, ir ne viena jau pamiršto mūsų Aš dalelytė sužėri nauja šviesa, ryškiu atspindžiu nutvieksdama ir ateities naktį. Aš manau, kad taip yra visur. Tai, ką mes vadiname gyvenimu, tam amžinajam vidiniam žmogui tėra vienintelė mintis, visintelis jausmas. Ir jam būna tokių giliausio ir tobuliausio sąmoningumo akimirkų, kai užgriūna visi tie gyvenimai, kitaip susimaišo ir atsiskiria. Kada nors mudu dar regėsime sielos akimis, kad esam išsiskleidę augalo žiedai ar gėlės vainiklapiai, ir tada šypsodami žinosime, jog tai, ką dabar vadiname tik viltimi, iš tiesų tebuvo prisiminimas.

Ar dar prisimeni, kaip pirmasis šios minties diegas pirma prasikalė mano sieloje ir čia pat įleido šaknis taviškėje? Taip meilės religija vis karščiau ir stipriau supančioja mūsų meilę, kaip vaikas lyg aidas padvigubina švelnią tėvų aistrą.

Niekas nepajėgus mūsų išskirti, ir, žinoma, bet koks nuotolis tik dar stipriau pririš mane prie tavęs. Įsivaizduoju, kaip aš, kai paskutinįkart apsikabiname, plėšomas nuožmiausių prieštaravimų, čia puolu į ašaras, čia imu kvatotis. O paskui nurimčiau ir, persmelktas keisto vangumo, netgi nepatikėčiau esąs nuo tavęs skyrium, kol nauji, mane supantys daiktai, nors ir prieš mano valią, tuo įtikintų. Tačiau tada mane užplūstų nenumalšinamas ilgesys, kol jo sparnai nulakdintų mane į tavo glėbį. Tegu dėl žodžių ar žmonių mudu pradėtume vienas kito nebesuprasti! Aštrus skausmas kaipmat atlėgtų, ir įsiviešpatautų dar didesnė santarvė.

Aš paisyčiau jo tik tiek, kiek įsimylėjėlė aistros protrūkyje paiso menkos žaizdelės.

Kaip mus galėtų nutolinti nuotolis, kai netgi dabartis mums tarytum pernelyg dabartiška. Godų jos karštį mes turim maldyti ir vėsinti pokštais, taigi sąmojingiausias iš džiaugsmo pavidalų mums yra ir puikiausias. Iš visų būsenų viena yra pati sąmojingiausia ir puikiausia: kai pasikeičiame vaidmenimis ir naiviai džiūgaudami rungiamės, kuris kurį apgaulingiau pamėgdžios, ar tau geriau pavyks pavaizduoti atsargų vyro smarkumą, ar man patrauklų moters atsidavimą. Tačiau ar tu žinai, kad šis malonus žaidimas man dar turi kitoniško žavesio? Tai ne vien pasimėgavimas nuovargiu ar keršto nuojauta. Čia aš įžvelgiu nuostabią, sklidiną prasmingos reikšmės visos žmonijos tobulo vyriškumo ir moteriškumo alegoriją. Čia daug kas glūdi, o tai, kas glūdi, žinoma, neatsiskleis taip greitai kaip aš, būdamas tavo nugalėtas.

Tai šlovinamoji fantazija apie gražiausią būseną gražiausiame pasaulyje! Aš dar puikiai prisimenu, kaip anuomet ją radai ir paėmei. Tačiau, man rodos, taip pat puikiai žinau, kaip tu ją čia rasi ir pasiimsi; čia, šioje knygelėje, iš kurios tikiesi tikros istorijos, paprastos tiesos ir ramios išminties, netgi dorovingumo, malonaus meilės dorovingumo. „Kaip galima rašyti tai, apie ką beveik nedera kalbėti, ką privalu tik jausti?“ Atsakiau: jeigu jau jauti, tai privalu ir kalbėti, o jeigu prabilai, tai galėtum ir užrašyti.

Pirmiausia norėjau tau įrodyti ir pagrįsti, kad jau nuo seno, o ypač vyrų, prigimtis turi savotiško patrakėliško entuziazmo, paprastai prasiveržiančio švelnumu ir šventumu, neretai sulamdančiu savo paties nuoširdų uolumą ir vienu žodžiu lengvai sudievinamu netgi iki šiurkštumo.

Nors šitaip teisindamasis išsigelbėčiau, greičiausiai turėčiau paaukoti patį vyriškumą: mat kad ir kaip jūs vertinat atskirus jo bruožus, visuomet galit kai ką ar daug prikišti šiai lyčiai apskritai. Tuo tarpu aš nieku gyvu nenoriu painiotis, todėl ginu savo teisę

arba atsiprašau už laisvą ir įžūlų elgesį, panaudodamas kaip pavyzdį tyrą mažąją Vilhelminą, nes ir ji juk yra moteris, kurią aš, be to, kuo švelniausiai myliu. Todėl netrukus trumpai ją apibūdinsiu.

MAŽOSIOS VILHELMINOS CHARAKTERISTIKA

Jeigu į šį keistą vaiką žiūri, nepaisydamas vienpusiškos teorijos, o kaip dera, apskritai, tai galima drąsiai teigti – ir tai gal pats didžiausias jos pagyrimas, – kad ji yra išmintingiausias šios epochos kūdikis, o gal išmintingiausia pagal savo amžių. Ir šie žodžiai reiškia anaiptol ne tiek jau mažai; nes argi harmoningas išsilavinimas tarp dvimečių žmonių ne retenybė? Pats rimčiausias iš daugelio rimtų vidinio jos tobulumo įrodymų yra smagus pasitenkinimas savimi. Pavalgiusi ji paprastai atsiremia abiem rankytėm į stalą ir pasideda ant jų galvelę, nutaisiusi kvailokos rimties sklidiną veidelį, išpučia akis ir gudriu žvilgsniu apmeta ratu sėdinčius namiškius. Paskui atsitiesia ir su akivaizdžiausia ironiška šypsena nusišaipo iš savo pačios gudrumo ir mūsų paikumo. Ji apskritai turi daug žaismingumo ir puikiai supranta, kas tai yra. Jeigu aš pamėgžioju jos judesius, tai ji kaipmat pakartoja manuosius; taip mudu sukūrėme mimikos kalbą ir susišnekam mėgdžiojimo meno hieroglifais. Manau, kad ji labiau linkusi į poeziją negu filosofiją; todėl kur kas labiau mėgsta būti vežiojama ir tik iš bėdos vaikšto pėsčia. Kietas bjaurus gimtosios šiaurietiškos mūsų kalbos skambesys jos burnoje pavirsta į švelnią, melodingą itališkos ir indiškos šnektos samplaiką. Kaip ir visa, kas gražu, ji mėgsta eiles; dažnai nepavargdama pati sau be paliovos kartoja ir niūniuoja apie mėgstamiausius savo paveikslus tarsi apie nedidelių savo malonumų puikų rinkinį. Iš bet kokių dalykų ji pina lengvą poezijos vainiką, taigi Vilhelmina vardina ir rimuoja vietas, laiką, įvykius, žmones, žaislus ir valgius – visa tai sumaišyta romantiškam kratiny,

tiek žodžiai, tiek ir vaizdai; be jokio pašalinio apibūdinimo ar dirbtinio perėjimo, kurie juk aukština tik protą ir varžo laisvesnį vaizduotės polėkį. O Vilhelminos vaizduotei gamta yra gyva ir turi sielą; dar dažnai su malonumu prisimenu, kaip ji, būdama kiek vyrėlesnė nei vienerių metukų, pirmąsyk išvydo ir pačiupinėjo lėlę. Nuostabi šypsena nušvietė jos veidelį, ir Vilhelmina tučtuojau širdingai pabučiavo dažytas medines lūpas. Žinoma! Žmogaus prigimties gelmėse slypi noras suvalgyti viską, ką jis myli, tad bet kokį naują daiktą kaipmat kelia prie burnos ir, jei sugeba, išnarsto į jo pirmykštes sudedamąsias dalis. Sveikas smalsumas skatina suvokti daiktą, išardyti jį iš pat panagių ir sukramtyti. Užtat čiupinėjimas susijęs vien su išoriniu paviršium, tada suvokiama tik apgraibomis, laikinai. Tuo tarpu įdomu stebėti ir patį vaizdą, kai protingas vaikas pamato savo paties antrininką, čiumpa jį rankomis ir stengiasi susigaudyti, naudodamasis šitokiais pirmais ir paskutiniais proto čiuptuvais; nepažįstamasis bailiai šliaužia tolyn ir slepiasi, o mažoji filosofė jį atkakliai vejasi, trokšdama artimiau susipažinti su pradėtų savo tyrinėjimų objektu.

Aišku, protingi, sąmojingi ir saviti vaikai tokia pat retenybė kaip ir suaugusieji. Tačiau čia ne vieta rašyti apie tai, kaip ir apie daug ką kita, mat tada peržengčiau savo tikslo ribas! Juk ši charakteristika tėra tik idealas, kuriuo trokštu remtis visąlaik, kad šiam gražios ir trapios gyvenimo išminties kupinam kūrinėly niekuomet nenuklysčiau nuo plono padorumo brėžio ir kad tu iš anksto dovanotum man už visą laisvumą ir įžūlumą, – juos dar ketinu pasitelkti, kad galėtum vertinti ir spręsti, pasikliaudama aukštesniu požiūriu.

Argi aš klystu padorumą priskirdamas vaikams, o minčių ir žodžių švelnumą ir grakštumą dažniausiai moterims?

Štai pasižiūrėk! Ši mieloji Vilhelmina neretai jaučia neapsakomą malonumą atsigulti aukštielninka ir spardytis, aukštyn iškėlusi kojukes, nė kiek nesirūpindama savo sijonėliu ir aplinkinių nuosprendžiu. Jeigu taip elgiasi Vilhelmina, tai kodėl negaliu ir

aš, nes juk – Dievas mato! – esu vyras ir man nereikia būti švelnesniam už švelnią moterį?

O pavydėtinas išsilaisvinime nuo prietarų! Ir tu atsikratyk jų, mieloji drauguže, nusipurtyk visus apsimestinės gėdos likučius, kaip kad aš dažnai nuplėšdavau lemtingus tavo drabužius ir netvarkingai, bet dailiai išmėtydavau aplinkui. O jeigu šis nedidelis mano gyvenimo romanas pasirodys tau pernelyg pašėliškas, tai prisimink, kad tai kūdikis, ir į nekaltą jo išdykumą pasižiūrėk su motiniška kantrybe bei leiskis jo pamyluojama.

Jei ketinai nepasmerkti jo taip griežtai kaip neįtikimo ir laikino alegorijos reikšmingumo, o kartu tikėjaisi itin negrabaus pasakojimo, kaip ir dera tikėtis iš liurbio prisipažinimų, nenorint nuplėšti kaukės, tai norėčiau paporinti tau čia vieną iš paskutinių būdraujančių savo sapnų, nes jo išdava panaši į mažosios Vilhelminos charakteristiką.

ALEGORIJA APIE ĮŽŪLUMĄ

Iš dyko buvimo stovėjau meniškai sutvarkytam sode prie apskritos lysvės, kur netvarkingai vešėjo nuostabiausios gėlės, užsieninės ir mūsiškos. Traukiau aitrų kvapą ir grožėjausi margomis spalvomis: tik staiga iš paties gėlių vidurio iššoko bjaurus gyvis. Tarytum visas pritvinkęs nuodų, permatoma oda, žaižaruojančia visomis spalvomis, o viduje matyti kaip kirminai besiraitančios žarnos. Pakankamai stambus, kad išsigąstum: jis praskėtė į visas puses mataruojančias tarsi vėžio žnyples, išaugusias aplinkui visą kūną; čia jis šokčiojo kaip varlė, čia šliaužė, judindamas nesuskaičiuojamą daugybę pasibjaurėtinai vikrių kojyčių. Pasibaisėjęs nusisukau; bet kadangi tas gyvis buvo mane besivejąs, aš įsidrąsinau ir stipriu spyriu apverčiau jį aukštielninką, ir iškart man pasirodė, jog tai paprasčiausia varlė. Gerokai nustebau, o paskui nustebau dar labiau, kai kažkas man už nugaros pratarė: „Tai viešoji

nuomonė, o aš esu Protas; anos gėlės, veidmainingi tavo draugai, jau visos nuvytusios“. Atsigręžiau ir pamačiau vidutinio ūgio vyriškį; stambūs tauraus veido bruožai buvo tokie ryškūs ir išdidinti, kokius dažnai matome romėnų biustų. Draugiška liepsna žiro iš plačių šviesių akių, o dvi prašmatnios garbanos keistai plaikstėsi ant narsios kaktos. „Atkursiu tau seną spektaklį, – prabilo jis, – keli jaunuoliai gyvenimo kryžkelėje. Aš pats pasistengiau laisvalaikiu, pasitelkęs dievišką vaizduotę, juos sukurti. Tai tikri romanai, ketvertas tokių pat nemirtingųjų kaip mes“. Pažvelgiau tenlink, kur jis mojo ranka ir kur dailus pusnuogis jaunuolis lėkė per žalią lygumą. Jis buvo labai toli, ir aš tik spėjau pamatyti, kaip jaunuolis užšoko ant žirgo ir nušuoliavo, lyg eidamas lenkčių su drungnu vakaro vėju ir tyčiodamasis iš jo lėnumo. Ant kalvos išniro iki dantų šarvuotas riteris, aukštas ir dramblotas, mažne milžinas: tačiau prie jo ūgio puikiai derąs stotas bei atviras ir draugiškas protingų akių žvilgsnis ir iškalbingi judesiai teikė jam kone senamadiško manieringumo. Jis nusilenkė besileidžiančiai saulei, lėtai priklaupė ant vieno kelio ir, regis, ėmė karštai melstis, dešinę ranką prisidėjęs prie širdies, kairę – prie kaktos. Anas, anksčiau taip skubėjęs jaunuolis, dabar ramut ramutėliai gulėjo ant šlaito, šildydamasis paskutiniuose spinduliuose; paskui pašoko, nusirengė, puolė į upę ir ėmė žaisti su bangomis, nėrė po vandeniu, vėl pasirodė paviršiuje ir metėsi pasroviui. Toli apačioje, giraitės prieblandoje, sušmėžavo lyg ir kokia būtybė, apsisiautusi graikišku drabužiu; tačiau jeigu tai tikrai būtybė, pamaniau aš, tai vargu ar žemiška, – ji tokių blankių spalvų, taip apgaubta švento ūko. Bet ilgiau ir atidžiau įsižiūrėjęs supratau, kad tai irgi jaunuolis, tačiau visiškai ne toks kaip anuodu. Aukštaūgis, galvą ir rankas buvo pasidėjęs ant urnos; rimti jo žvilgsniai čia lyg ieškojo žemėje pamesto lobio, čia lyg kažko klausė blausių žvaigždžių, jau pradedančių mirguliuoti; jo lūpos, iškreiptos švelniam šypsniui prasivėrė atodūsiui.

Tuo tarpu anam rimtajam jaunuoliui pabodo vienam mankštintis, ir lengvais žingsniais jis patraukė tiesiai į mus. Buvo visiškai apsirengęs, beveik kaip piemuo, tačiau labai margais ir keistais apdarais. Toks būtų galėjęs eiti į kaukių balių, netgi jo kairės rankos pirštai narpliojo kabančios kaukės raištelius. Tą fantastiškąjį berniuką būtum galėjęs palaikyti išdykusia mergaite, užsimaniusia persirengti. Kol kas jis žingsniavo tiesiai, tačiau staiga sudvejojo; iš pradžių pasuko į vieną pusę, paskui grįžo atgal į kitą, juokdamasis pats iš savęs. „Jaunuolis nežino, kaip laikytis – įžūliai ar galantiškai", – pasakė mano palydovas. Kairėje aš išvydau gražuolių moterų ir merginų būrį; dešinėje stovėjo tik viena aukšta moteris, o kai apmečiau akimis stambų jos kūną, jos skvarbus žvilgsnis taip drąsiai atrėmė manąjį, kad aš nuleidau akis. Tarp moterų buvo jaunas vyriškis, ir aš iškart pažinau, jog tai ano jaunuolio brolis. Iš tų, kokių matyti ir šiais laikais, tik kur kas labiau išsimokslinęs; figūra ir veidas negražūs, nors taurių bruožų, itin nuovokus ir patrauklus. Būtų buvę galima palaikyti jį tiek prancūzu, tiek ir vokiečiu; elgesys ir drabužiai kuklūs, tačiau viskas tvarkinga ir itin madinga. Jis linksmino draugiją, regis, gyvai domėdamasis visomis. Merginos šnekučiuodamosi sukiojosi apie kilmingiausią ponią.

– Aš turiu kur kas daugiau sielos negu tu, mieloji Dorove! – tarė viena mergina. – Juk ir vadinuosi Siela, beje, gražiąja.

Dorovė truputį pablyško, regėjos, tuoj apsipils ašaromis.

– Bet aš vakar taip dorai elgiausi, – pasakė ji, – ir mano pastangos vis labiau atsiperka. Man gana ir savų priekaištų, kodėl dar turiu klausytis tavųjų?

Kita mergina, Kuklybė, pavydėdama anai, kuri vadino save gražiąja Siela, tarė:

– Aš pykstu ant tavęs, nes tu tik nori manim pasinaudoti.

Matydama, kad vargšė viešoji nuomonė taip bejėgiškai paguldyta ant menčių, Kuklybė nuliejo ašarėlę, o paskui itin įmantriu judesiu nusišluostė akis, kurios jau nebebuvo ašarotos.

– Nesistebėk tokiu atvirumu, – tarė Protas, – jis nei įprastas, nei šiurkštus. Visagalė fantazija palytėjo šiuos bekūnius pavidalus savo burtų lazdele, kad jie atsivertų. Netrukus išgirsi kur kas daugiau. Tačiau Įžūlybė taip byloja laisva valia.

– Šis jaunas svajoklis, – pasakė Galantė, – mane tikrai pralinksmina; jis visuomet sukuria apie mane gražių eilių. Laikysiu jį per nuotolį, kaip ir riterį. Aišku, riteris būtų gražus, jeigu neatrodytų toks rimtas ir išdidus. Tikriausiai iš jų visų pats protingiausias yra tas puošeiva, kuris dabar šnekasi su Kuklybe: manau, tyčiojasi iš jos. Bent jau nešykštėjo pagyrų Dorovei ir nuvytusiam jos veidui. Juk daugiausia jis kalbėjosi su manim, gal net galėtų mane suvedžioti, jei būčiau linkusi nusileisti ar nepasirodytų kas nors dar madingesnis.

Dabar jau ir riteris prisiartino prie draugijos; kaire ranka remdamasis į didžiulio kalavijo rankeną, dešiniąja jis mandagiai pasveikino susirinkusiuosius.

– Jūs visos esat paprastos, ir man nuobodu, – tarė madingasis jaunuolis, nusižiovavo ir nuėjo šalin.

Dabar ir aš pamačiau, kad moterys, kurias iš pirmo žvilgsnio buvau palaikęs gražuolėmis, po teisybei, buvo tik jaunos ir mandagios, tačiau niekuo neišsiskiriančios. Atidžiau įsižiūrėjęs netgi galėjai aptikti vulgarumo ir pagedimo pėdsakų. O Įžūlybė man pasirodė nebe tokia griežta, galėjau drąsiai į ją žiūrėti ir netgi su nuostaba pripažinau, kad yra labai išsilavinusi ir tauri. Ji skubiai žingtelėjo prie gražiosios Sielos ir grybštelėjo jai už veido.

– Tai tik kaukė, – pasakė ji, – tu nesi gražioji Siela, daugių daugiausia Pamaiva, dažnai netgi Koketė. – O paskui kreipėsi į Protą tokiais žodžiais: – Jeigu tu sukūrei tuos, kurie dabar vadinami romanais, tai tikrai galėjai išnaudoti laiką išmintingiau. Vargu ar net patys geriausi turi bent lašelį šio laikino gyvenimo poetiškumo: tačiau kur ji išnyko, toji narsi, pašėliškos meilės sklidinos širdies muzika, kuri viską pasiglemžia su savim, kad net pats didžiausias nutrūktgalvis lieja graudžiausias ašaras ir šoka amžinie-

ji kalnynai? Nė vienas nėra toks kvailas ir tokio blaivaus proto, kad nesvaičiotų apie meilę; tačiau tas, kas ją dar pažįsta, nebedrįsta ištarti jos vardo ir nebetiki ja. – Protas nusijuokė, žavusis jaunuolis pritariamai pamojavo iš tolumos, ir ji kalbėjo toliau: – Jeigu tie, kurių skurdus protas, trokšta su ja vaikų; jeigu tie, kurie apskritai nieko nenutuokia, drįsta gyventi: tai didžiausias nepadorumas, nes visa tai itin nenatūralu ir itin nederama. Tačiau visiškai teisinga ir padoru, kad vynas putoja, o žaibas įskelia ugnį.

Lengvabūdiškasis romanas jau pasirinko; sulig tais žodžiais jis prišoko prie Įžūlybės, regis, atsidavęs jai kūnu ir siela. Petys petin juodu nuskubėjo tolyn, o ji praeidama tarė riteriui:

– Mudu dar pasimatysim.

– Tai tik išoriniai reiškiniai, – pasakė mano globėjas, – netrukus pažvelgsi sau į vidų. Beje, aš esu gyvas asmuo ir gyvas Aštrialiežuvis; prisiekiu savimi, net netiesdamas rankos į begalybę.

Tada viskas išnyko, o Protas ėmė augti ir temptis, kol iš jo nieko nebeliko. Man dingojosi, kad suradau jį nebe prieš save ar už savęs, o savyje; dalelę savo esybės, vis dėlto labai besiskiriančią nuo manęs, gyvą ir savarankišką. Man tarytum atsivėrė nauja prasmė; savo viduje pastebėjau švelnios šviesos plūsmą. Sugrįžau pats į save ir į naująją prasmę, kurios stebuklą regėjau. Jis buvo toks skaidrus ir tikras kaip į save žvelgiančios sielos akys: tačiau drauge jo juslės buvo imlios ir jautrios, tiek klausa, tiek ir pojūčiai. Greit vėlei išvydau išorinį pasaulį, tačiau tyresnį ir skaidresnį, viršuje žydrą dangaus apsiaustą, apačioje – žalią kilimą dosnios žemės, kurioje netrukus knibždėte knibždėjo linksmų būtybių. Mat tai, ko aš troškau sielos gelmėse, atgijo ir ėmė grumdytis čia anksčiau, nei pats suvokiau, ko trokštu. Tad aš tuoj pamačiau man žinomas ir nežinomas būtybes su keistomis kaukėmis lyg didelį geismo ir meilės karnavalą. Vidines saturnalijas, neįprastu įvairialypumu ir palaidumu tinkančias didžiajam senoviniam pasauliui. Tačiau ši vidinė bakchanalija truko neilgai, visas šis vidinis pasaulis pradingo lyg nuo elektros smūgio, o aš, nežinau kaip ir iš

kur, išgirdau pakilius žodžius: „Naikinti ir kurti, viena ir visa; tegu amžinoji dvasia amžinai sklendžia amžinu pasaulio laiko ir gyvenimo srautu, paisydama kiekvienos veržlesnės bangos, iki ji suduš“. Šis įsivaizduojamas balsas nuaidėjo, sklidinas šiurpaus grožio, visiškai svetimas, tačiau kiti žodžiai buvo švelnesni ir skirti tarytum man: „Atėjo metas atsiskleisti ir pasirodyti vidinei dievybės esybei, išaiškėti visoms paslaptims ir išnykti baimei. Pašventink pats save ir išpažink, kad tik viena gamta verta garbinimo, o sveikata meilės“. Sulig paslaptingaisiais žodžiais „Atėjo metas“ man į sielą tarsi įkrito dangaus ugnies kibirkštis. Degė ir eižėjo mano kaulai; buvau lyg varu verčiamas išreikšti save. Pasigraibiau aplinkui ginklų, kad pulčiau į aistrų, besigalynėjančių su prietarais lyg su ginklais, karo sūkurį, trokšdamas grumtis už meilę ir tiesą; tačiau jokių ginklų nebuvo. Pravėriau lūpas, norėdamas pašlovinti jas giesme, tikėdamasis, kad ją išgirs visa gyvastis ir man darniu aidu atsilieps visas pasaulis; tačiau suvokiau, kad mano lūpos neišmokusios meno atkartoti sielos giesmių.

– Neskleisk nemirtingosios ugnies grynuoju pavidalu, – prabilo pažįstamas draugiškojo mano palydovo balsas. – Kurk, išrask, pakeisk ir išlaikyk pasaulį ir nemarią jo gyvastį, naujiems išsiskyrimams nuolat kaitaliojantis su susitikimais. Raidėmis apdangstyk ir suvaržyk sielą. Tikroji raidė ir yra visagalė burtų lazdelė. Tai ja tauriosios burtininkės vaizduotės nenugalima savivalė lyti kilnią vešlios gamtos sumaištį ir į dienos šviesą iškelia nepabaigiamą žodį, kuris yra dieviškos sielos atvaizdas ir veidrodis ir kurį mirtingieji vadina visata.

Kaip moteriški drabužiai skiriasi nuo vyriškų, taip ir moters siela pranašesnė už vyro tuo, kad čia vieninteliu drąsiu deriniu galima nublokšti šalin visus kultūros prietarus bei miesčioniškus papročius ir staiga, sklidinai tyrumo, atsidurti gamtos glėbyje.

Tad kam meilės retorika turėtų skirti savąją prigimties ir nekaltybės apologiją, jeigu ne visoms moterims, kurių švelnios širdies gelmėse glūdi šventoji dieviškojo geismo ugnis, niekaip negalėdama galutinai užgesti, nors visiškai apleista ir išniekinta? Žinoma, taip pat ir jaunuoliams, vyrams, tebelikusiems jaunuoliais. Tačiau vyrai yra labai skirtingi. Juk visus jaunuolius būtų galima padalinti į tokius, kurie, pasak Didro, turi „kūno jautrumą“, ir į tuos, kurie neturi. Tai reta savybė! Daugelis talentingų ir išmintingų dailininkų visą savo gyvenimą to siekia, o daugelis vyriškumo virtuozų taip ir baigia gyvenimą, net nežinodami, kad tokio dalyko apskritai esama. Paprastas kelias tavęs tenai nenuves. Palaidūnas gal ir sugebės savaip ir su skoniu atpalaiduoti diržą. Tačiau vien tiktai meilė išmoko jaunuolį to aukštesnio geismo meno, kuris vyrišką galią paverčia į grožį. Tai jausmo elektringumas, kartu tylus ir romus įsiklausymas viduje ir savitas aiškus skaidrumas išorėje, kaip šviesos dėmės paveiksle, taip puikiai regimos jautria akimi. Tai nuostabus visų pojūčių mišinys ir derinys: kaip muzikos kūrinys turi tų neįmantrių, grynų, sodrių akcentų, kurių ausis tartum nė negirdi, o, regis, gerte geria kaip siela, ištroškusi meilės. Beje, „kūno jautrumo“ smulkiau nebeįmanoma apibūdinti. Tačiau ir nereikia. Pakanka, kad tai jaunuoliams yra pirmasis meilės meno laipsnis ir įgimta savybė moterims, kurios palankumu ir garbinimu gali anuos to išmokyti. Ir nereikia kalbėti apie meilę su nelaimėliais, kurie jos nepažįsta: mat vyro prigimtyje slypi meilės poreikis, bet ne nuojauta. Antrasis laipsnis slėpiningesnis ir galėtų pasirodyti esąs prieštara protui kaip ir bet koks idealas. Vyras, kuris nepajėgia visiškai numaldyti ir patenkinti vidinio savo mylimosios troškimo, netgi nesugeba būti tuo, kas yra ir privalo būti. Iš tikrųjų jis – bejėgis ir negali susijungti santuokiniais ryšiais. Nors aukščiausią galutinį dydį praryja begalybė, vien jėga, net ir labai karštai trokšdamas, problemos neišspręsi. Tačiau tas, kas turi lakią vaizduotę, gali ją ir perduoti, o įsimylėjėliai, turį

vaizduotės, mėgsta netektį, kad galėtų paišlaidauti; jų kelias veda į sielą, jų tikslas – bekraštė begalybė, neapskaičiuojama ir neišmatuojama sąjunga; ir iš tikrųjų jiems niekada netenka kęsti nepritekliaus, nes viską geba atstoti anie kerai. Tačiau gana tų paslapčių! Trečias aukščiausias laipsnis yra nuolat jaučiama darni šiluma. Jos turįs jaunuolis myli ne tik kaip vyras, bet kartu kaip moteris. Jis tobuliausias žmogus, pasiekęs gyvenimo viršūnę. Mat juk kaip tik todėl vyrai būna karšto ar šalto būdo: pirmiausia juos reikia išmokyti jausti šilumą. Tačiau moterys iš prigimties yra jautrios sielos ir jautraus proto, suvokiančios bet kokios šilumos apraišką.

Jei ši šauni knygelė kada nors bus rasta, gal išspausdinta, o juo labiau perskaityta, tai visus laimingus jaunuolius paveiks mažne vienodai. Poveiks skirsis tik dėl skirtingo jų išsilavinimo. Tuos, kurie bus pirmojo laipsnio, ji sujaudins fiziškai; antrąją grupę patenkins visiškai; o trečiosios grupės širdis užlies šiluma.

Visiškai kitaip nutiktų moterims. Tarp jų nėra neišmanėlių; juk kiekviena moteris sieloje turi meilės, ir iš neišsemiamos jų esybės mes, jaunuoliai, visuomet išmokstam ir pasisemiam truputį daugiau meilės. Nesvarbu, išsivysčiusios ar dar tik besikalančios. Netgi naivi mergytė, nieko nežinodama, jau viską žino, nors meilės žaibas nepalytėjęs švelnaus jos skreito, o pumpuras neišskleidęs geismo žiedlapių. Ir jeigu pumpuras galėtų jausti, tai argi žiedo nuojauta nebūtų stipresnė už jo sąmonę?

Todėl moters meilė neturi nei laipsnių, nei išsilavinimo pakopų, apskritai jokių bendrybių; ji yra tokia individuali, tokia įvairialypė. Joks Linėjus[1] nepajėgus aiškinti ir sugadinti tos gražios augalijos didžiajame gyvenimo sode; tiktai dievų numylėtinis supranta nuostabią jų botaniką: tai dieviškas menas atspėti paslėptas jos galias ir grožybes ir perprasti, kada ateis žydėjimo metas ir kokios žemės reikia tiems augalams. O čia, kur pasaulio pradžia arba žmogaus pradžia, čia ir tikrasis originalumo centras, ir nė vienas išminčius nėra suvokęs moteriškumo.

Regis, tik vienas dalykas skiria moteris į dvi dideles klases. Tai, ar jos paiso jausmų, garbina juos, prigimtį, pačios save ir vyriškumą, ar jau yra netekusios šios vidinės dorybės ir apgaili kiekvieną pasimėgavimą, net iki kartėlio sklidinos nejautros vidiniam nepasitenkinimui. Tokia yra daugybės moterų istorija. Iš pradžių jos baiminasi vyrų, paskui atiduodamos netikėliams, kurių greitai ima nekęsti arba juos apgaudinėti, kol ima niekinti pačios save ir moters dalią. Nedidelę savo patirtį jos laiko visuotine ir iš visko šaiposi; siauras bjaurasties ir prastumo ratelis, kuriame jos nuolat sukasi, atstoja visą pasaulį, ir joms net minties nekyla, kad yra ir kitokių pasaulių. Tokioms moterims vyrai ne žmonės, o tiktai vyrai, savotiška rūšis, niekam tikusi, tačiau būtina išsklaidyti nuobodului. Ir jos pačios tėra tik rūšis, vienodos aliai viena, be jokio išskirtinumo ir be meilės.

Tačiau argi jos nepagydomos todėl, kad negydomos? Man visiškai aišku, jog moteriai nėra nieko nenatūraliau kaip perdėtas drovumas (apie šią ydą niekuomet negaliu galvoti be tam tikro vidinio niršulio) ir nieko atgrasiau kaip nenatūralumas, tad nenorėčiau čia nusakyti ribų ir nemanyčiau, jog tai neišgydoma. Man regis, kad tuo nenatūralumu niekuomet negalima pasikliauti, kad ir kiek žaismingumo ir laisvumo jis įgijęs, netgi tradiciškumo ir charakterio iliuzijos. Tačiau tai ir lieka iliuzija; meilės liepsna nieku gyvu neužgesinama, netgi po storiausiu pelenų sluoksniu žybsi kibirkštys.

Įpūsti šias šventas kibirkštis, nukasti nuo jų prietarų pelenus, o liepsnai įsiplieskus maitinti ją kukliomis aukomis – tai būtų aukščiausias mano vyriškos savigarbos tikslas. Leisk man prisipažinti, kad myliu ne tik tave, aš myliu patį moteriškumą. Ir ne tik myliu, aš jį dievinu, nes dievinu žmoniją ir nes žiedas yra pati tobuliausia natūralaus augalo grožio ir pavidalo dalis.

Tai pati seniausia, naiviausia, paprasčiausia religija, prie kurios aš sugrįžau. Lyg įstabiausią dievybės simbolį aš garbinu ugnį; o kur rasi didesnį grožį negu tas, kurį gamta paslėpė pačiose

švelnios moterų krūtinės gelmėse? Įšventink mane į žynius ne tam, kad vangiai ją stebėčiau, o kad išvaduočiau, įžiebčiau ir apvalyčiau; o ten, kur bus švaru, ji degs pati savaime, nesaugoma ir be vestalių.

Kaip matai, aš rašau ir skraidau padebesiais, ir saldžiai suokiu; tačiau anaiptol ne be įkvėpimo, dieviško įkvėpimo. Kodėl to negali drįsti tas, kuriam pats Protas balsu pareiškė iš atsivėrusio dangaus: „Tu esi mano mylimas sūnus, kuris man teikia pasitenkinimo". Tai kodėl aš laisva valia negaliu išsitarti apie save: „Aš esu mylimas Proto sūnus"; kaip ne vienas taurus jaunikaitis, ieškąs gyvenime nuotykių, yra apie save išsitaręs: „Aš esu laimės numylėtinis".

Beje, aš tenorėjau pasamprotauti apie įspūdį, kurį šis fantastinis romanas padarytų moterims, jei atsitiktinumas ar savivalė jį rastų ir paviešintų. Ir tikrai būtų nederama, jei labai trumpai nepateikčiau tau kelių pranašysčių ar spėjimų, įrodančių, jog turiu teisę pasiskelbti žyniu.

Mane suprastų visos, ir nė viena to nepanaudotų piktam kaip neišmanėliai jaunuoliai. Daugelis suprastų geriau už mane patį, tačiau tiktai viena viską suprastų iki galo, ir tai esi tu. Visas kitas aš tikiuosi tiek sužavėti, tiek ir atstumti, dažnai įžeisti ir dažnai nuraminti. Išsimokslinusios viską suvoks skirtingai ir kiekviena savaip, taip savotiškai ir taip skirtingai, koks skirtingas yra jų gebėjimas gyventi ir mylėti. Klementina šia knygele susidomės kaip keistenybe, kuri galėtų būti šio to verta; kai kam ji, žinoma, pritars. Ji vadinama griežta ir aistringa, bet aš tikiu jos nuoširdumu. Dėl aistringumo aš palankiai žiūriu į jos griežtumą, nors iš pažiūros šios jos savybės ūmėja. Jeigu ji būtų tik griežta, tai atrodytų šalta ir beširdė; tačiau aistringumas byloja apie šventąją ugnį, bandančią prasiveržti. Tau nebūtų sunku įsivaizduoti, kaip ji palaikytų tą, kurį nuoširdžiai pamiltų. Švelnią ir opią Rozamundą ši knygelė tiek trauks, tiek ir atstums, kol „baikštus švelnumas įsidrąsins ir teregės tik karštos meilės nekaltumą". Julijana, poetiška ir mylin-

ti, energinga ir protinga: tačiau viskas jos glūdi skyrium, todėl ji kartkartėmis, kaip tikra moteris, išsigąs didžiulės sumaišties ir trokš truputį daugiau poezijos ir truputį mažiau meilės.

Galėčiau dar ilgai šitaip kalbėti, nes iš visų jėgų stengiuosi pažinti žmones ir dažnai savo vienatvės nesugebu panaudoti vertingiau, o tik spėlioti, kaip ta ar kita įdomi moteris gyventų ar elgtųsi, vienaip ar kitaip susidėjus įdomioms aplinkybėms. Tačiau kol kas gana, nes toks įvairiapusiškumas gal tau pernelyg įgristų ir neišeitų į naudą tavo pranašui?

Nesmerk manęs ir patikėk, kad aš kuriu ne tik tau, bet ir amžininkams. Patikėk manim, man terūpi tik mano meilės objektyvumas. Šis objektyvumas ir visos pastangos jį perteikti ir sudaro šio kūrinio žavesį, ir jeigu man nelemta apdainuoti savo liepsningumo, tai nuostabiąją paslaptį patikėsiu romioms eilutėms. Tačiau rašydamas aš negalvoju nei apie amžininkus, nei apie būsimąsias kartas. O jeigu jau būtina apie ką nors galvoti, tada tebūnie tai mūsų protėviai. Pati meilė tebūnie amžinai nauja ir amžinai jauna, o jos kalba tebūnie laisva ir drąsi senu klasikiniu papročiu, ne kuklesnė kaip romėniškos elegijos ir didžiausios tautos kilmingųjų ir ne išmintingesnė kaip didžiojo Platono ir šventosios Sapfo.

IDILĖ APIE DYKINĖJIMĄ

„Pasižiūrėk, aš pats išmokau, ir Dievas pasėjo į mano sielą daug išminties". Taip galiu drąsiai sakyti, jeigu kalbama ne apie linksmą poezijos mokslą, o apie dieviškąjį meną tingėti. O ir su kuo man būtų smagiau pamąstyti ir pasišnekučiuoti apie dykinėjimą, jeigu ne su savim pačiu? Taigi tą nemirtingąją valandą, kai man buvo leista skelbti taurią tikrojo malonumo ir meilės evangeliją – aš prabilau pats į save:

– O dykinėjime, dykinėjime! Tu esi susižavėjimo ir nekaltybės gyvenimo džiaugsmas; tavim alsuoja palaimintieji, o palaimintas tas, kas turi ir puoselėja tave, šventoji brangenybe, vienintele dieviškumo dalele, dar likusi mums iš rojaus!

Šitaip bylodamas sieloje aš sėdėjau prie upelio kaip susimąsčiusi ir įsimylėjusi naivi mergina ir lydėjau akimis plūstančias bangas. Tačiau bangos tekėjo ir sruvo taip romiai, tykiai ir liūdnai, lyg skaidriu paviršium trokšdamos atspindėti Narcizą, apimtą nuostabaus egoistiškumo svaigulio. Jos būtų galėjusios suvilioti ir mane, kad vis labiau pasinerčiau į savo sielos gelmes, jei mano prigimtis nebūtų buvusi tokia nesavanaudiška ir žemiška, jog netgi mano mintys be paliovos sukosi apie bendrą gėrį. Todėl, nors mano siela maudėsi palaimoje, kaip ir nuo pliskinančio karščio atsipalaidavęs ir apsunkęs kūnas, aš rimtai svarsčiau, kokiu būdu galima prailginti apsikabinimą. Svarsčiau, kaip pratęsti buvimą dviese, kad ateityje išvengčiau viso to naiviai graudaus liūdesio, persmelkiančio po staigaus išsiskyrimo, užuot kaip ligi šiol smaginusis tokio nuolankumo likimui komiškumu, nes vienąsyk taip nutiks, ir nieko čia nepakeisi. Tik tada, kai įtempto proto galia nusilpo, atsitrenkusi į nepasiekiamą idealą, leidausi nunešamas minčių srauto ir klusniai gėriau visas tas spalvingas pasakas, kuriomis geismai ir vaizduotė, tos nepaperkamos sirenos, apžavėjo mano krūtinėje glūdinčius jausmus. Man netgi netoptelėjo, kad šis apgaulingas gundymas nedoras, nors ir žinojau, jog tai tik gražus melas. Švelni vaizduotės muzika tarytum pripildė visus ilgesio tarpus. Stebėjau viską su dėkingumu ir nusprendžiau, kad tai, ką kilni laimė davė man šįkart, ateityje, pasitelkęs išradingumą, pakartosiu mums abiem ir sukursiu tau štai šį tiesos eilėraštį. Taip prasikalė pirmasis stebuklingas savivalės ir meilės diegas. Tegu jis auga ir laukėja taip pat laisvai, kaip ir išdygo, galvojau aš, ir niekuomet, spiriamas niekingo tvarkingumo ir šykštumo, nesudarkysiu peiliu gyvybingos pernelyg vešlių jo lapų ir ūglių kuplumos.

Lyg Rytų šalių išminčius buvau visiškai nugrimzdęs į šventą susimąstymą ir romų amžinųjų esybių, ypač tavosios ir manosios, stebėjimą. Rimties apimta didybė, sako mokytojai, esąs aukščiausias vaizduojamojo meno objektas; ir aš, nei suvokdamas, ko trokštu, nei niekingai galuodamasis, šiuo tauriu stilium piešiau ir apdainavau amžinąsias mūsų esybes. Prisiminiau ir tarytum regėjau, kaip miegas staiga pakirto mus, apsikabinusius, per patį glėbesčiavimosi įkarštį. Retkarčiais kuris nors atmerkdavo akis, pasišaipydavo iš saldaus savo mylimojo miego ir tiek išsiblaivydavo, kad galėdavo sviesti juokelį ar paglamonėti: tačiau net nepasireiškus tokiai savivalei, abudu, tvirtai apsikabinę, vėl panirdavom į palaimingą veik nesąmoningos užmaršties glėbį.

Su didžiausiu nepasitenkinimu dabar galvojau apie blogus žmones, kurie nori iš gyvenimo atimti miegą. Greičiausiai jie patys nėra nei miegoję, nei gyvenę. Tai kodėl tada dievai yra dievai, lyg ir neturį nieko bendra su sąmone ir ketinimais, nes visa tai supranta ir patys valdo? O kaip poetai, išminčiai ir šventieji trokšta būti panašūs į dievus! Kaip jie rungiasi, šlovindami vienatvę, dykinėjimą, palaidą nerūpestingumą ir neveiklumą! Ir labai pagrįstai: mat visas gėris ir grožis jau sukurtas ir laikosi savo pačių jėgomis. Tad ką gi duotų žūtbūtinis siekimas ir veržimasis pirmyn be jokio atilsio ir susitelkimo? Ar ši audra ir veržimasis gali pamaitinti sultimis begalinę žmonių augaliją, kuri tylomis tarpsta ir tobulėja pati, ją išugdyti? Tas tuščias blaškymasis tėra šiaurietiškas išsigimimas, atnešąs tik nuobodulį, svetimą ir savą. O kuo jis prasideda ir baigiasi, jeigu ne pykčiu pasauliui, kuris dabar toks niekšingas? Nepatyręs pasipūtėlis net nenutuokia, jog tai tiktai jausmų ir proto stygius, ir mano, kad čia vien didis nepasitenkinimas bjaurumu viso pasaulio ir gyvenimo, apie kuriuos jis neturi nė menkiausios nuovokos. O ir iš kur turės, jei darbštumas ir nauda – mirties angelai su ugniniais kalavijais, draudžią žmogui grįžti į rojų. Tik su ramybe ir švelnumu, gaubiamam šventos tikrojo neveiklumo tylos, galima prisiminti savo Aš ir tiesiai pažvelgti į

pasaulį ir gyvenimą. Kaip atsiranda mintys ir eilės, jeigu ne visa siela atsidavus ir nusileidus kokio nors genijaus valiai? Ir vis dėlto kalba ir lavinimasis yra pašalinis dalykas visiems menams ir mokslams, svarbiausia – mąstymas ir eiliavimas, o tai įmanoma tada, kai apskritai nieko neveiki. Juo geresnis klimatas, juo esi neveiklesnis. Tiktai italai moka vaikščioti, ir tik Rytų šalių gyventojai – gulėti; tačiau kur rasi švelnesnę ir meilesnę sielą, jeigu ne Indijoje? Ir po bet kokiu dangum dykinėjimo teisė skiria kilnumą ir niekšingumą ir yra tikrasis kilmės pagrindas.

Galų gale, kas pajėgia ilgiau ir labiau mėgautis, kieno mėgavimasis turi daugiau galios ir dvasios: moterų, kurių santykius mes vadinam pasyvumu, o gal vyrų, kurių skubotas įniršis kur kas greičiau virsta nuoboduliu negu gėris blogiu?

Iš tiesų nevalia taip nedovanotinai apleisti dykinėjimo studijų, reikėtų išaukštinti jas iki meno ir mokslo, netgi iki religijos! Žodžiu tariant: kuo dieviškesnis žmogus ar žmogaus kūrinys, tuo jis panašesnis į augalą; o augalas yra pati dorybingiausia ir gražiausia tarp visų gamtos formų. Taigi tyriausias ir tobuliausias gyvenimas tebūtų vien grynas vegetavimas.

Ketinau, būdamas patenkintas ir mėgaudamasis savo būtimi, pakilti aukščiau visų galutinių, taigi ir niekingų, tikslų ir sumanymų. Regėjos, pati gamta stiprino tokią mano nuostatą, daugiabalsiais choralais tarytum ragindama mane ir toliau veltėdžiauti, tik staiga pasirodė naujas vaizdas. Lyg niekieno nematomas aš tariausi atsidūręs teatre: vienoje pusėje buvo pažįstama scena, šviesos ir pieštos dekoracijos, kitoje grumdėsi neapsakoma daugybė žiūrovų, marių marios smalsių veidų ir atidžių akių. Dešinėje, scenos priekyje, vietoj dekoracijos pavaizduotas Prometėjas, lipdąs žmones. Prirakintas ilga grandine jis darbavosi iš visų jėgų ir baisiausiai skubėdamas; šalimais stovėjo keletas bjaurių parankinių, kurie jį be paliovos skubino ir plakė rimbais. Aplinkui prikrauta molio ir kitokių medžiagų; ugnį jis ėmė iš didelio anglių kaupino indo. Priešais išniro irgi nebylus dievinamojo Heraklio pavidalas,

koks jis vaizduojamas su Hebe glėbyje. Scenos priešakyje lakstė ir kalbėjosi daugybė jaunuolių, labai linksmų ir tikrai besimėgaujančių gyvenimu. Patys jauniausieji panėšėjo į amūriukus, augesnieji – į moteris: tačiau kiekvienas elgėsi savaip, veido ypatingumu traukė dėmesį, ir visi bent kiek priminė krikščioniškųjų tapytojų ar poetų sukurtą velnią; juos būtų buvę galima pavadinti satanistais. Vienas iš pačių mažiausiųjų tarė:

– Tas, kas negali niekinti, negali ir gerbti; tai niekuomet nesiliauna, o gero elgesio pagrindas yra žaisti su žmonėmis. Taigi ar ne tam tikra estetinė piktybė sudaro geroką harmoningo išsilavinimo dalį?

– Didžiausia kvailystė, – tarė kitas, – lyg moralistai būtų prikišę jums egoistiškumą. Jūs visiškai klystat: nes koks dievas gali prilygti žmogui, kuris nėra savo paties dievas? Žinoma, klystat ir todėl, kad manot turįs savąjį Aš; va, jei pasiliktumėt savo kūną, vardą ar mantą, tai bent būtų paruoštas būstas, kur galėtų įsikurti dar vienas Aš.

– O štai šitą Prometėją galėtumėt pagrįstai garbinti, – tarė vienas iš augėlesniųjų, – jis padarė jus visus ir vis dar daro tokius kaip jūs. – Ir tikrai, net ir parankiniai kiekvieną vos pabaigtą žmogų numesdavo žemyn tarp žiūrovų, nuo kurių jo iškart nebebūtum galėjęs atskirti – tokie panašūs visi buvo. – Jo tik būdas klaidingas! – toliau kalbėjo Satanistas. – Kaip galima užsimanyti vienam padirbti visus žmones? Juk nėra netgi tinkamų įrankių. – Ir jis mostelėjo į negrabią Sodų dievo figūrą, stovinčią scenos gale tarp amūro ir labai gražios nuogos Veneros. – Teisingiau mąstė mūsų draugužis Heraklis, kuris per vieną naktį dėl žmonijos galėjo pasirūpinti penkiasdešimčia merginų, ir dar herojiškų. Jis irgi triūsė iš peties ir nugalabijo daugybę žiaurių pabaisų, tačiau jo gyvenimo tikslas vis dėlto buvo kilnus dykinėjimas, todėl jis ir buvo priimtas į Olimpą. Ne taip kaip šis Prometėjas, auklėjimo ir švietimo išradėjas. Iš jo paveldėjot negalėjimą nustygti vietoje ir nerimą; tai todėl, jeigu jau nenusitveriat ko veikti, turit kvailioti ir grūdintis

būdą arba stebit vienas kitą ir trokštat pažinti. Tokia pradžia niekšybė. O kadangi Prometėjas sugundė žmones dirbti, tai dabar ir pats turi dirbti, nori ar ne. Visa tai jam dar pakankamai įgris, ir jis niekuomet neišsivaduos nuo grandinės.

Išgirdę tokius žodžius žiūrovai apsipylė ašaromis ir šoko ant scenos, kad savo tėvui gyvastingiausiai pareikštų užuojautą; tada alegorinė komedija išnyko.

IŠTIKIMYBĖ IR POKŠTAS

– Juk tu esi viena, Liusinda?

– Aš nežinau... galbūt... manau...

– Prašau, prašau, mieloji Liusinda! Tikriausiai dar prisimeni, kai mažoji Vilhelmina sako „prašau, prašau!“ ir iškart jos nepaklausai, ji ima klykti vis garsiau ir reikliau, kol patenkinamas jos noras.

– Tai štai ką tu norėjai man pasakyti, todėl be kvapo įpuolei į kambarį ir taip mane išgąsdinai?

– Nepyk, o saldžiausioji! Leisk man, vaikeli! Gražuole! Nepriekaištauk, geroji mergele!

– Na, argi ne tuoj ištarsi: užrakink duris?

– Ak, štai kas?.. Tuojau tau atsakysiu. Tačiau pirmiausia vieną ilgą bučinį, ir dar vieną, paskui dar kelis ir dar daug daug...

– O, nebučiuok manęs šitaip, jei aš turiu nepamesti galvos. Man kyla blogų minčių.

– Tu jų nusipelnei. Tai tu iš tiesų moki juoktis, mano irzlioji ponia? Kas būtų pamanęs! Bet aš žinau, tu juokiesi tik todėl, kad gali iš manęs pasišaipyti. Ne iš širdies. Juk kas ką tik atrodė tokia rimta kaip Romos senatorius? Turėtum atrodyti be galo žavingai, mielas vaike! – tos šventos tamsios akys, ilgi juodi plaukai, blizgūs vakaro saulės šviesoje, – jei nesėdėtum čia kaip teisiama. Ak Viešpatie – tu pasižiūrėjai į mane tokiu žvilgsniu, kad aš sudrebė-

jau visu kūnu. Ko nepamiršau paties svarbiausio dalyko, nes labai susigėdau. Tačiau kodėl nieko nesakai? Ar aš tau bjaurus?

– Na, nors sprok iš juoko, tu papaikėli Julijau! Argi leistum kam nors kalbėti? Tavo švelnumas šiandien pliaupia kaip liūtis.

– Kaip tavo žodžiai naktį.

– Ak, nelieskit kaklaskarės, pone.

– Neliesti? Leisk paliesti bent ją. Kam reikia šitos varganos kvailos kaklaskarės? Prietarai! Išmeskim ją.

– Kad tik kas nors neateitų!

– Argi ji vėl neatrodo taip, lyg tuoj tuoj pravirks! Juk tu gerai jautiesi? Tai kodėl taip daužosi tavo širdis? Eikš, aš ją pabučiuosiu. Taip, anksčiau užsiminei, kad reikia užrakinti duris. Gerai, bet ne taip, ne čia. Kuo greičiau lėkim per sodą į pavėsinę, kur auga gėlės. Eime! Ak, neversk manęs tiek ilgai laukti.

– Kaip liepsit, pone!

– Nežinau, šiandien tu tokia keista.

– Jeigu pradėsi pamokslauti, mielasis drauge, tai gal verčiau grįžkim atgal. Geriau tave dar sykį pabučiuosiu ir bėgsiu pirma.

– Ak, nebėkit šitaip greitai. Liusinda, juk pamokslai jūsų nepasivys. Pargriūsi, mieloji!

– Nenorėjau, kad ilgai lauktum. Štai ir atėjom. Juk ir tu skubi.

– O tu labai nuolanki. Tačiau nėra kada ginčytis.

– Nurimk, nurimk!

– Matai, čia gali atsipalaiduoti kaip tinkama. Tačiau jeigu tu šįkart ne... nebus jokio atleidimo.

– Gal iš pradžių bent užtrauksi užuolaidą?

– Tikrai, šitaip šviesa kur kas labiau keri. Kaip dailiai blizga ši balta šlaunis raudonoj šviesoj!.. Kodėl tu tokia šalta, Liusinda?

– Mielasis, pastatyk tolėliau hiacintus, nuo jų kvapo man kvaista galva.

– Kokia tvirta ir savarankiška, kokia lygi ir kokia švelni. Harmoningas derinys.

– Ak, ne, Julijau! Maldauju, liaukis, aš nenoriu.

– Man nevalia pajausti, ar tu irgi degi kaip aš? Ak, tai nors leisk pasiklausyti tavo širdies dūžių, atsivėsinti lūpas prie krūtinės sniego!.. Ar tu gali mane atstumti? Aš atkeršysiu. Apkabink mane tvirčiau. Bučinys už bučinį; ne! – ne kelis bučinius, o vieną amžinąjį. Pasiimk visą mano sielą ir atiduok savąją!.. O, koks puikus, nuostabus Kartu! Argi mudu ne vaikai? Kalbėk! Kaip tu galėjai pirma būti tokia abejinga ir šalta, o paskui, kai galų gale tvirtai mane apsikabinai, tą pačią akimirką taip susiraukei, lyg kas nors būtų suskaudę, lyg būtum pasigailėjusi, kad atsiliepei į mano aistrą. Kas tau yra? Tu verki? Neslėpk veido! Pasižiūrėk į mane, mylimiausioji!

– Ak, leisk man gulėti šalia, nedrįstu žiūrėti tau į akis. Aš tikrai blogai pasielgiau, Julijau! Ar atleisi man, malonusis vyre! Ar nepaliksi manęs? Ar dar galėsi mane mylėti?

– Eikš pas mane, saldžioji mano moterie! Čion, prie širdies. Ar dar meni, kaip buvo puiku, kai neseniai verkei mano glėby? Ir kaip tau palengvėjo? Tačiau prisipažink ir dabar, kas tau, mieloji? Pyksi ant manęs?

– Pykstu ant savęs. Galėčiau save išplakti... Žinoma, tau tai patiktų: ir jeigu jūs, pone, ateityje dar kada nors pasielgsit kaip sutuoktinis – aš tada verčiau pasirūpinsiu, kad ir aš jums pasirodyčiau kaip žmona. Nė neabejok. Juokas ima, kaip netikėtai mane tai užklupo. Tačiau tik jau neįsivaizduokit, pone, kad esi toks nežmoniškai mielas. Šįkart laisvu noru sulaužiau savo nusistatymą.

– Pirmas ir paskutinis noras visuomet yra pats geriausias. Kadangi moterys dažniausiai kalba mažiau negu galvoja, tai kartais jos ir padaro daugiau negu nori. Čia nieko daugiau, tik naivumas: jus suvedžioja geras noras. Geras noras – tikrai nuostabus dalykas, tačiau jo blogybė ta, kad jis būna visuomet, net ir tada, kai jo nenori.

– Graži klaida. Tačiau jūs sklidini blogų norų ir esat nepataisomi.

– O ne! Jeigu mes atrodom nepataisomi, tai tik todėl, kad kitokie būti negalim, taigi nesam blogi. Mes negalim, nes rimtai ir

nenorim; taigi čia kaltas ne blogas noras, o noro stoka. O kas gi vėl dėl to kaltas, jeigu ne jūs, nes neketinat pasidalinti su mumis tuo, ko turit perviršį, ir gerą norą pasiliekat sau! Beje, aš nenorėjau, kad taip atsitiktų ir šitaip įsinorėčiau, ir pats nežinau, ko mes tokiu elgesiu norime pasiekti. Tačiau geriau, kad aš savo pyktį išlieju žodžiais, užuot daužęs gražius porcelianinius indus. Ir šia proga vis dėlto galėjau trupučiuką apmaldyti savo nusistebėjimą jūsų netikėtu jauduliu, puikia kalba ir pagirtinu nusistatymu. Po teisybei, tai vienas iš pačių keisčiausių pokštų, su kuriais jūs teikėtės mane supažindinti; ir kiek galiu prisiminti, jūs jau keletas savaičių dieną nesat kalbėjusi taip sudarytais ir tobulais periodais kaip dabartiniam savo pamoksle. Gal malonėtumėt išversti savo nuomonę į prozą?

– Tai ar iš rimtųjų jau pamiršai vakar vakarą ir įdomią draugiją? Aišku, aš to nežinojau.

– Vadinasi, širsti dėl to, kad aš pernelyg ilgai kalbėjausi su Amalija?

– Kalbėkitės, kiek tik norit ir su kuo norit. Tačiau su manim turi elgtis mandagiai, štai ko aš noriu.

– Tu kalbėjai taip garsiai, o nepažįstamasis stovėjo visai šalia, aš išsigandau ir nežinojau, ko griebtis.

– Pasielgei nemandagiai, nes pritrūko proto?

– Dovanok man! Prisipažįstu nusikaltęs, juk žinai, koks esu drovus su tavim draugijoje. Man nesmagu kitiems girdint kalbėtis su tavim.

– Kaip puikiai išsisukti jis sugeba!

– Niekuomet neleisk man šito pamiršti ir būk tikrai maloni ir griežta. Tačiau matai, ką padarei? Argi tai ne išniekinimas? O ne! Negalimas daiktas, tai baisiau ir už išniekinimą. Prisipažink, tu pavydėjai.

– Visą vakarą buvai nedovanotinai mane pamiršęs. Šįryt anksti ketinau tau apie viską parašyti, tačiau vėl suplėšiau.

– O kai aš pats atėjau?

– Mane suerzino tavo pernelyg didelė skuba.

– Ar galėtum mane mylėti, jeigu nebūčiau toks karštas ir aistringas? O argi tu ne tokia pat? Ar jau pamiršai pirmąjį mūsų apsikabinimą? Meilė užplūsta per akimirką, be jokių išlygų ir amžina, arba jos visai nebūna. Viskas, kas dieviška ir gražu, yra lengva ir greita. O gal džiaugsmas kaupiamas kaip pinigai ar kiti materialiniai dalykai nuosekliu elgesiu? Atsiranda ir išnyksta, kaip tarytum iš oro mus užklumpa muzika ar didžiulė laimė.

– Toks tu man ir pasirodei, brangiausiasis! Tačiau ar vėl nori dingti? Nedaryk šitaip, sakau tau.

– Nedarysiu. Noriu likti su tavim, visąlaik ir dabar. Paklausyk, aš labai trokštu rimtai padiskutuoti su tavim apie pavydą: tačiau iš tiesų pirmiausia turėtume permaldauti įsižeidusius dievus.

– Verčiau pirma padiskutuokime, o paskui imkimės dievų.

– Tavo tiesa, mudu dar nesam verti, o tu ilgai nepamiršti, kai tave kas nors sutrikdo ar sugadina nuotaiką. Kaip nuostabu, kad esi tokia jautri!

– Esu ne jautresnė už tave, tik kitokia.

– Na tai pasakyk man: aš nesu pavydi; tuomet kodėl pavyduliauji?

– Ar tokia būnu be priežasties? Atsakykit man!

– Net nenumanau, apie ką kalbi.

– Na, iš tikrųjų tai aš nesu pavydi; tačiau pasakyk man, apie ką judu visą vakarą kalbėjotės?

– Vadinasi, tai dėl Amalijos? Negali būti! Kokia paikystė! Mudu nesikalbėjom apie nieką, todėl ir buvo smagu. O argi aš ne tiek pat laiko kalbėjausi su Antonijum, kurį anksčiau matydavau mažne ištisas dienas?

– Taigi tikriausiai aš turiu patikėti, kad su koketiškąja Amalija tu kalbi taip pat kaip su tyliu ir ramiu Antonijum? Juk tiesa, tai tik paprasta tyra draugystė?

– O ne, nei turi, nei privalai tuo patikėti; taip tikrai nėra. Ar iš tiesų manai, kad esu toks kvailas? Mat tikrai kvaila, jeigu du skir-

tingų lyčių asmenys užmezga ryšį ir įsivaizduoja, jog tai tyra draugystė. Su Amalija manęs niekas nesieja, man tik smagu juokais dėtis ją mylinčiam. Man ji visiškai nepatiktų, jeigu nebūtų šiokia tokia koketė. Kad būtų daugiau tokių moterų tarp mūsų pažįstamų! Po teisybei, privalu juokais mylėti visas moteris.

– Julijau! Man regis, kad tu pradedi kvailėti.

– Suprask mane pagaliau: iš tikrųjų ne visas, o tik tas, kurios mielos ir stovi ant akių.

– Taigi čia nieko daugiau, tik tai, ką prancūzai vadina galantiškumu ir koketavimu.

– Nieko daugiau, tik aš įsivaizduoju juos gražius ir sąmojingus. Taigi žmonės turi suvokti, ką jie daro ir ko nori, o tokių reta. Mielas pokštas jų rankose kaipmat virsta šiurkščia tikrove.

– Tačiau į šią meilę juokais žiūrėti anaiptol nejuokinga.

– Kuo čia dėtas juokas; tai juk nieko daugiau, tik pragaištingas pavydas. Dovanok man, mieliausioji! Aš nenoriu pykti, tačiau niekaip nesuprantu, kaip galima pavyduliauti: mat įsimylėjėliams juk nebūdingi įžeidinėjimai, kaip ir geradarystės. Vadinasi, tai greičiausiai nepasitikėjimas savimi, meilės stygius ir neištikimybė pačiam sau. Man laimė yra neabejotina, o meilė ir ištikimybė – visai tas pats. Žinoma, žmonės myli kitaip. Vyras myli moterį tik dėl jos lyties, moteris vyrą – dėl jo turimų prigimtinių savybių ir materialinio pagrindo, o abu per vaikus myli vien savo darbo vaisius ir savo turtą. Tuomet ištikimybė yra nuopelnas ir dorybė; tuomet dera ir pavyduliauti. Mat tuomet jie nė trupučio neabejoja ir nepriešgyniaudami tiki, jog panašių į juos daug ir vienas žmogus vertas mažne tiek pat kiek ir kitas, o visi kartu verti ne kažin kiek.

– Taigi pavydas tau tiktai nereikalingas šiurkštumas ir neišsiauklėjimas?

– Taip, arba išsigimimas ir iškrypimas, tai tokia pat ar dar didesnė blogybė. Pagal aną sistemą dar geriausia, jeigu tuokiamasi tyčia vien iš susižavėjimo ar mandagumo; ir, žinoma, tokiems subjektams ir patogu, ir smagu gyventi drauge, pakaitomis niekinant

vienam kitą. Ypač moterys gali itin aistringai pamėgti santuokinį gyvenimą; ir jeigu tokia moteris prie šito įpranta, tai visiškai lengvai išteka paeiliui už pustuzinio, dvasiškai arba kūniškai; ir tada apstu progų subtiliai paisyti permainų ir ištisai gražbyliauti apie draugystę.

– Tu jau anksčiau taip kalbėjai, lyg manytum, jog mudu negalėtume būti draugais. Ar iš tiesų taip manai?

– Taip! Tačiau tas negalėjimas, man regis, veikiau susijęs su pačia draugyste, o ne su jumis. Jūs, kai mylit, mylit visa širdimi, nesvarbu, ar tai mylimasis, ar vaikas. Tokio pobūdžio būtų netgi seseriški jūsų santykiai.

– Čia tu neklysti.

– Draugystė jums pernelyg įvairiapusiška ir pernelyg vienpusiška. Ji turi būti tiktai dvasiška ir neperžengti tam tikrų ribų. Ši išimtis suniokotų jūsų esybę taip pat kaip ir geidulingumas be meilės, tik subtiliau. Tačiau bendravimui ji pernelyg rimta, pernelyg sudėtinga ir šventa.

– Tai argi žmonės negali pasišnekučiuoti, vėliau neklausdami, vyrai jie ar moterys? To tikrai neturėtų būti. Susidarytų įdomus klubas. Tu supranti, ką aš turiu galvoje. Neblogai, jeigu ten būtų galima kalbėti nesidrovint ir pokštauti, ir nei pernelyg niršti, nei pernelyg užsidaryti savyje. Visuomet trūks didžiausio taurumo ir gerumo, nes šie jausmai visur, kur tik susirenka bent kiek padoresnė draugija, yra jos protas ir siela. Toks yra ir juokas su meile ar meilė juokais, nes jeigu nėra prasmės, visa tai bet kam atrodo tik malonumas. Juk tik dėl šios priežasties aš palaikau ir dviprasmybes.

– Dėl juoko ar dėl malonumo?

– Ne, ne! Visiškai rimtai.

– Bet vis dėlto ne taip rimtai ir iškilmingai kaip Paulina ir jos mylimasis?

– Dieve, sergėk! Man regis, juodu lieptų skambinti varpais, kai tik apsikabintų, jeigu taip elgtis būtų padoru. Ak! Teisybė,

mano drauguže, kad žmogus iš prigimties yra tikras pabaisa. Todėl šiam gėdingam ir apgailėtinam polinkiui reikia priešintis iš visų jėgų ir iš visų pusių. Tam tinka ir dviprasmybės, tiktai jau labai retai jos yra dviprasmiškos, o jeigu ne tokios ir teturi vieną prasmę, vadinasi, jos ne nedorovingos, o įžūlios ir lėkštos. Lengvabūdiški pašnekesiai turi būti išmintingi, grakštūs ir kuklūs, kiek tik įmanoma; bet, tarp kita ko, ir ganėtinai niekingi.

– Puiku, tačiau koks dviprasmybių tikslas kaip tik draugijoje?

– Jos turi pagardinti pašnekesį kaip druska valgius. Visiškai nesvarbu, kodėl jas reikia sakyti, svarbu tiktai, kaip jos sakomos, nes to juk nei galima, nei skatintina leisti. Juk būtų šiurkštu su žavia mergina kalbėtis lyg su belyte amfibija. Būtina prievolė visuomet taikyti į tai, kokia ji yra ir kokia bus; o tokioj netašytoj, stabarioj ir nusikaltėliškoj visuomenėj kaip dabartinė nekaltos merginos padėtis iš tikrųjų juokinga.

– Tai man primena garsųjį komiką dainininką Bufo, kuris labai dažnai liūdėdavo visus juokindamas.

– Viešuomenė yra chaosas, kurį galima sutvarkyti ir suderinti tiktai pokštais; o jeigu nejuokaujama ir flirtuojama su aistros atspalviais, tai aistra susitraukia į storus sluoksnius ir viską užtemdo.

– Matyt, čia ore prisikaupė aistrų: nes jau mažne tamsu.

– Aišku, jūs užmerkėt akis, mano širdies dama! Antraip šviesa, be jokios abejonės, būtų apšvietusi kambarį.

– Dar nežinia, katras iš mūsų aistringesnis, Julijau! Aš ar tu?

– Mes abu pakankamai aistringi. Nenorėčiau būti kitoks. Ir štai! Kaip tik todėl galėčiau susitaikyti su pavydu. Meilė turi viską: draugystę, mandagų elgesį, jausmingumą ir aistrą: ir visa tai turi vienas kitą papildyti ir apmalšinti, atgaivinti ir sutaurinti.

– Leisk apkabinsiu tave, ištikimasis!

– Tačiau tavo pavydui aš pritarsiu tik su viena išlyga. Dažnai esu jautęs, kad vyrui neprastai tinka nedidelė protingo išpuoselėto pykčio dozė. Gal ir tavo pavydas toks.

– Kaip pirštu į akį! Taigi man neprivalu visiškai jo atsikratyti.

– Jeigu tik visuomet jis išsilies taip dailiai ir sąmojingai kaip šiandien!

– Tikrai? Ką gi, jeigu tu kitąkart pyksi taip dailiai ir sąmojingai, aš tau irgi pasakysiu ir tave pagirsiu.

– O ar dabar nesam verti permaldauti įsižeidusius dievus?

– Taip, jeigu jau visiškai baigei savo kalbą, tai pasakyk dar ir tai, kas liko.

VYRIŠKUMO MOKYMOSI METAI

Lošti „faraoną“ ir atrodyti didžiausiai įsiaistrinusiam, o kartu būti vangiam ir išsiblaškiusiam; susijaudinimo akimirką surizikuoti viskuo, o pralošus abejingai nusisukti – tai buvo tik vienas iš blogų įpročių, su kuriais Julijus švaistė audringą jaunystę. Tačiau ir to įpročio gana pavaizduoti dvasiai gyvenimo, kurio įtūžusių jėgų pilnatvė turėjo netgi neišvengiamų ankstyvo pagedimo daigų. Niekur nenukreipta meilė degė jo viduje, niokodama sielą. Kad ir menkiausia proga išsiverždavo aistros liepsnos; tačiau netrukus iš užsispyrimo ar išdidumo jos tarytum išsityčiodavo iš savo objekto ir su dvigubu įniršiu sugrįždavo vidun, maitodamos jo paties širdį. Jo siela be paliovos kunkuliavo; kas akimirką jis laukė, kad nutiks kažkas ypatinga. Niekas nebūtų jo pribloškęs, o kuo mažiausiai – paties pražūtis. Nenusitverdamas ko veikti, be jokio tikslo jis sukiojosi tarp daiktų ir žmonių, lyg baimingai ieškodamas kažko, nuo ko priklauso jo laimė. Jį galėjo suerzinti bet kas, ir niekas negalėjo patenkinti. Todėl ištvirkimas domindavo jį tik tiek laiko, kol jo paragaudavo ir pažindavo. Todėl nė viena ištvirkimo rūšis netapo jam įpročiu: mat jis turėjo tiek pat paniekos, kiek ir lengvabūdiškumo. Galėjo mėgautis santūriai ir pasinerti į mėgavimąsi visa siela. Tačiau nei čia, nei gilindamasis į įvairiausius užsiėmimus ir studijas, kur jį dažnai nublokšdavo jaunatviškas

entuziazmas ir godus smalsumas, nerasdavo tos kilnios laimės, kurios pašėliškai geidė širdis. Laimės pėdsakų aptikdavo visur, dėl savo ūmaus būdo suklysdavo ir būdavo įskaudintas. Labiausiai Julijų traukė bendravimas, ir kad ir kaip dažnai viskas jam įsipykdavo, galų gale jis vis tiek vėl grįždavo į draugijas ir prie pramogų. Po teisybei, jis visiškai nepažinojo moterų, nors jau anksti įprato su jomis būti. Moterys jam regėjosi keistos ir svetimos, dažnai visiškai nesuprantamos, tarytum ne žmogiškos būtybės. O jaunus vyrus, tam tikra prasme panašius į save, jis apsupdavo karšta meile ir nuoširdžios aistros kupina draugyste. Tačiau vien šito jam anaiptol neužteko. Jautėsi, lyg trokštąs apglėbti pasaulį ir negalįs nieko apčiuopti. Tad dėl nepatenkinto ilgesio vis labiau ir labiau laukėjo, iš nusivylimo jo siela tapo pernelyg jautri, iš užsispyrimo jis neprotingai maištavo prieš likimą ir iš tikrųjų buvo nedorovingas, bet savaip nuoširdus. Tikriausiai regėjo priešais save bedugnę, tačiau nemanė, jog verta eikvoti jėgas ir sulėtinti bėgimą. Verčiau lyg tas pašėlęs medžiotojas troško greitai ir narsiai nusiristi nuo stataus gyvenimo skardžio, užuot kamavęsis, atsargiai lipdamas žemyn.

Su šitokiu būdu net ir draugingiausiam ir linksmiausiam pobūvy dažnai jausdavosi vienišas, ir, po teisybei, mažiausiai liūdėdavo, kai šalia nebūdavo jokio žmogaus. Tada svaigindavosi vilties ir prisiminimų įkvėptais vaizdais ir tyčia leisdavosi sugundomas savo paties vaizduotės. Kiekvienas jo noras neapsakomu greičiu ir be jokio perėjimo vos atsiradęs kaipmat virsdavo begaline aistra. Visos mintys įgaudavo regimą pavidalą, judėdavo jo sieloje ir sąveikaudavo tarpusavyje su geidulingu ryškumu ir smarkumu. Protas nė nemanė čiupti vadžių ir valdyti save, o laisva valia nusviedė jas šalin, kad aistringai ir linksmai pultų į šitokio vidinio gyvenimo sumaištį. Jis nedaug ko buvo patyręs, tačiau kupinas prisiminimų, netgi iš ankstyvos jaunystės: mat jam amžinai brangus ir ryškus liko keistas aistringos nuotaikos sužadintas akimirksnis, pokalbis, nuoširdus pasiplepėjimas, ir daugeliui metų praėjus Ju-

lijus prisiminė viską taip tiksliai, tarsi tai būtų vykę dabar. Tačiau visa tai, ką jis mylėjo ir apie ką mąstė su meile, tebuvo paskiros nuotrupos. Visas jo būvis įsirėžė vaizduotėje kaip galybė nerišlių nuotrupų; kiekviena egzistavo savarankiškai, o visa kita, kas iš tiesų buvo šalia ir susiję su tomis nuotrupomis, jo visiškai nedomino, ir, galima sakyti, jų kaip ir nebuvo.

Jis dar nebuvo toks pagedęs, kad jo sielos nenutviekstų tarp atskirų troškimų įsimaišęs šventas nekaltybės paveikslas. Geismų ir prisiminimų spindulys kliudydavo ir uždegdavo jam sielą, ir ši pavojinga svajonė nulėmė visą jo gyvenimą.

Jis galvojo apie tyrą merginą, su kuria ramiu ir laimingu ankstyvos jaunystės metu draugiškai ir linksmai šnekučiuodavosi, jausdamas vien vaikišką prieraišumą. Kadangi jis pirmasis patraukė ją, parodydamas dėmesį, tai šis mielas vaikas palinko prie jo visa siela, kaip gėlė palinksta į saulės šviesą. Ji dar nebuvo visiškai subrendusi ir peržengusi vaikystės ribos, todėl juo karštesnis buvo jo troškimas ją užvaldyti. Tai jam regėjos būsianti didžiausia palaima; jis pasiryžo išbandyti bet ką ir manė antraip negalėsiąs gyventi. O net ir menkiausiu miesčioniškų papročių prisiminimu bjaurėjosi, kaip ir bet kokia prievarta.

Jis sugrįžo pas ją ir rado labiau išsilavinusią, tačiau tokią pat tyrą ir savarankišką, tokią pat aistringą ir išdidžią kaip anuomet. Ir kur kas labiau nei jos žavumas jį traukė didžiulio jausmingumo pėdsakai. Atrodė, kad ji sklendžia per gyvenimą linksmai ir lengvabūdiškai lyg virš žydinčios lygumos, tačiau skvarbus jo žvilgsnis aptiko ryžtingiausią polinkį atsiduoti nevaržomai aistrai. Šis polinkis, nekaltumas ir romus bei uždaras būdas lengvai leido jam matytis su ja vienam, ir su tuo susijęs pavojus dar labiau didino žavesį. Tačiau irzdamas jis turėjo prisipažinti pats sau, kad nė trupučiuko nepriartėjo prie tikslo ir plūdo save, jog yra toks netikęs, kad nesugeba suvedžioti netgi vaiko. Ji nuolankiai leidosi glamonėjama ir atsakinėjo į jo apkabinimus su droviu geidulingumu. Tačiau vos jis pamėgindavo peržengti ribą, ji, nerodydama jokio

įsižeidimo, pasipriešindavo su nepermaldaujamu aikštingumu; gal labiau iš tikėjimo svetimu draudimu negu iš nuojautos, kas yra leidžiama ir ko ne.

Tuo tarpu jis nepaliovė tikėtis ir stebėti. Sykį užklupo ją tada, kai ji mažiausiai laukė. Jau ilgą laiką buvo praleidusi viena ir, matyt, labiau negu paprastai atsidavusi vaizduotei ir neaiškiam ilgesiui. Kadangi jis kaipmat tai suvokė, nenorėjo praleisti akimirkos, kuri galbūt niekada daugiau nepasitaikys, ir staiga įsižiebusi viltis nusviedė jį patį į susižavėjimo svaigulį. Iš jo lūpų pasiliejo maldavimų, meilikavimų ir gudrysčių srautas. Apipylė ją glamonėmis, nebesitvardydamas iš susižavėjimo, kol galop miela galvutė palinko jam prie krūtinės, kaip pernelyg vešlus žiedas nulinksta nuo stiebelio. Liekna figūrėlė glaudėsi prie jo be jokios atodairos, šilkinės auksinių plaukų garbanos apgobė jo ranką, su švelniu ilgesiu it pumpuras prasivėrė burna, o nekaltos tamsiai mėlynos akys sutvisko keista, kančios pilna ugnim. Ji vos priešinosi drąsiausioms glamonėms. Greitai buvo palaužtas ir šitoks priešinimasis, staiga ji nusvarino rankas, ir jo valiai atiteko viskas, švelnus mergaitiškas kūnas ir jaunos krūtinės vaisiai. Tačiau tą pačią akimirką jai iš akių paplūdo ašarų upelis, o karčiausia neviltis iškreipė veidelį. Julijus neapsakomai išsigando; ne ašarų, tačiau staiga jis visiškai atsikvošėjo. Prisiminė viską, kas buvo iki šios akimirkos, ir pagalvojo apie pasekmes – savo auką ir nelemtą žmogaus dalią. Jį nukrėtė šaltas drebulys, iš pačių širdies gelmių išsprūdo tylus atodūsis. Iš savigarbos jis pasmerkė pats save, pamiršdamas dabartį, o jo ketinimą išstūmė mintys apie bendro pobūdžio prielankumą.

Akimirka praėjo. Jis tik pabandė paguosti ir nuraminti gerąjį vaiką, ir baisėdamasis spruko iš tos vietos, kur šauniai kėsinosi sumaitoti nekaltybės žiedų vainiką. Žinojo, kad ne vienas iš jo draugų, kurie dar mažiau negu jis tikėjo moterų dorumu, pasijuoks iš jo negrabaus elgesio. Ir pats mažne taip manė, kai atsipeikėjęs rimtai viską apgalvojo. Tačiau savo kvailumą vis dėlto

laikė nuostabiu ir įdomiu. Julijus tikėjo, kad kilniai prigimčiai būtina pasirodyti kvailai arba pašėlusiai minios akyse arba susiklosčius niekšingoms aplinkybėms. Kadangi per kitą pasimatymą, kaip jis gudriai pastebėjo ar tarėsi pastebėjęs, mergina atrodė veikiau nepatenkinta, jog jis taip ir nepabaigė jos suvedžioti, jo nepasitikėjimas padidėjo, pavirto į tikrą nuožmumą. Jis jautė mažne panieką, nors ir neturėjo jokios teisės. Taigi pasišalino, vėl pasinėrė į pirmykštę vienatvę, graužiamas savo paties geismų.

Taigi jis vėl išgyveno tokį pat metą kaip ir seniau, kai liūdesį keitė nežabotas linksmumas. Vienintelis draugas, turįs pakankamai jėgų ir rimtumo, kad galėtų jį paguosti, pralinksminti ir nukreipti nuo pagedimo kelio, buvo toli, tad net ir šitoks ilgesys tapo nenumaldomas. Julijus ištiesdavo rankas, norėdamas apkabinti draugą, lyg tas pagaliau būtų grįžęs, ir liūdnai vėl nuleisdavo jas po ilgo ir bergždžio laukimo. Jam nenuriedėjo nė viena ašara, tačiau siela nugrimzdo į nepaguodžiamo liūdesio agoniją, kuri skatino jį naujoms beprotybėms.

Jis balsu džiūgavo, žvelgdamas atgal į miestą, nutviekstą prašmatnios ryto saulės, miestą, kurį mylėjo, dar būdamas vaikas, ir kur gyveno iki šiol, o dabar tikėjosi paliksiąs amžinai. Tartum kvėpė gaivų naujos tėvynės, laukiančios jo svetur ir jau karštai mylimos iš paveikslų, gyvenimą.

Netrukus jis rado prieglobstį žavioje vietoje, su kuria jo nors ir niekas nesiejo, bet daug kas kerėjo. Naujumas atgaivino visas jo jėgas ir polinkius; be jokio tikslo ir atodairos sieloje jis dalyvavo visur, kas tik rodėsi įdomu, ir visur jo buvo pilna.

Tačiau kadangi greitai persisotino bei pasidygėjo ir šiuo triukšmingu gyvenimu, tai dažnai grįždavo į savo atsiskyrėliškas svajas ir vėl kilnojo neišsipildžiusių troškimų audinį. Jam nuriedėjo gailesčio pačiam sau ašara, kai sykį, pažvelgęs į veidrodį, išvydo, kokia niūria ir nuožmia užgniaužtos meilės ugnim dega jo tamsios akys, kaip maištingą kaktą po neklusnia juoda garbana nemačiom išvagojusios raukšlės ir kaip išblyškę skruostai. Atsiduso, kad ne-

išnaudoja jaunystės; jo siela pasipiktino ir tarp gražių moterų ėmė ieškoti pažinties su ta, kuri gyveno laisviausiai ir labiausiai spindėjo aukštuomenėje. Pasiryžo siekti jos meilės, taigi leido savo širdžiai nė trupučio nesivaržyti. Tai, kas prasidėjo taip pašėliškai ir tikslingai, negalėjo baigtis gerai, ir damai, tiek išdidžiai, tiek ir gražiai, tikriausiai pasirodė labiau negu keista, kai Julijus ėmė ją merginti su kuo rimčiausia atida, o netrukus pradėjo elgtis čia įžūliai ir pasitikėdamas savim, lyg jau seniai būtų ją turėjęs, čia droviai, lyg visiškai jos nepažindamas. Kadangi jis turėjo keistenybių, tai privalėjo būti kur kas turtingesnis, kad galėtų reikšti tokius reikalavimus. Toji ponia buvo lengvabūdė ir gyvybinga ir jam regėjosi mandagi. Tačiau tai, ką jis manė esant dievišku mylimosios lengvabūdiškumu, tebuvo tik tušti plepalai be jokio tikro džiaugsmo ir linksmumo, netgi be sielos, jie turėjo tik tiek išminties ir gudrumo, kad tyčiom viską be jokio tikslo supainiotų, viliotų ir valdytų vyrus bei svaigintųsi jų meilikavimais. Nelaimė, jis pamatė keletą prielankumo ženklų; tokių, kurie nesusaisto juos davusiosios, nes ji niekuomet neprisipažintų juos rodžiusi, ir kurie sugautąjį naujoką dar tvirčiau apraizgo paslaptingumo kerais. Jį galėjo galutinai pavergti netgi slaptas žvilgsnis ar rankos spūstelėjimas, arba žodis, pasakytas girdint visiems, tačiau tam tikromis sąsajomis ir užuominomis suprantamas jam vienam, jei ta kukli ir pigi dovana tebūtų bent palytėta savito ir keisto reikšmingumo šešėlio. Tačiau ji, kaip Julijus manė, davė jam dar aiškesnį ženklą, ir jis labai įsižeidė, kad ji beveik nesupranta jo ir paprasčiausiai šitaip įtaikauja. Julijus itin didžiavosi, kad toks elgesys jį įžeidė, tačiau jam be galo patiko jau vien mintis, jog turi kuo skubiau pasinaudoti palankia proga ir be jokių kliūčių atsidurti prie tikslo. Jis kamavo save skaudžiais priekaištais, kad yra pernelyg lėtas, tik staiga jam toptelėjo įtarimas, jog klysta dėl jos prielankumo, ji ir su juo tik žaidžia; o kadangi vienas draugas viską jam kuo aiškiausiai išdėstė, abejonių nebegalėjo likti. Jis pamatė, jog iš jo pasijuokta, ir norom nenorom prisipažino, kad ne be pagrindo.

Julijus gerokai įniršo ir nedaug trūko, kad būtų nutikusi nelaimė, jeigu jis nebūtų atidžiai stebėjęs, taigi ir be galo niekinęs tų tuščių žmonių, jų menkų reikalėlių ir nesusipratimų bei viso to slaptų sumanymų ir atsargumo kupino žaidimo. Be to, jis vėl ėmė abejoti, o kadangi jo nepasitikėjimas nebeturėjo ribų, tai Julijus nebepasikliovė ir savo nepasitikėjimu. Čia šios blogybės priežastis jam atrodė jo paties aikštingumas ir perdėtas jautrumas, tad jam kilo naujų vilčių ir naujo pasitikėjimo; čia visos nesėkmės, kurios užgriuvo jį tarsi tyčia, teatrodė jos keršto vaisius. Viskas slydo jam iš po kojų, tačiau Julijus vis aiškiau suprato, kad apskritai visiškas naivumas ir kvailumas esą vyrų teisė, o narsus piktumas, naivus šaltumas ir linksmas nejautrumas – įgimti moterų sugebėjimai. Tik šito jis išmoko atkakliai stengdamasis pažinti žmones. Atskirai imant, jis visuomet suklysdavo per gudrumą, nes visur regėjo tyčinius ketinimus ir ryšius ir nė kiek nenutuokė apie nereikšmingus dalykus. Julijus aistringai pamėgo žaidimą, kurio atsitiktinis painumas, keistenybės ir laimė jį domino tiek, tarytum jis tauresnėmis aplinkybėmis būtų išdrįsęs ar tikėjęsis vien iš užgaidos stambiai lošti su savo aistromis ir jų objektais.

Taigi Julijus klimpo vis giliau į blogos draugijos intrigas, o tą laiką ir jėgas, kiek dar jam buvo likę nuo pramogų sūkurio, skyrė merginai, kurią karštai troško turėti tik pats vienas, nors rado ją tarp priklausančių mažne visiems. Mergina jį traukė ne vien tuo, dėl ko bendrauti su ja troško visi ir kuo ji garsėjo – retu apsukrumu ir neišsemiama visokių jausminių gundymo menų įvairove. Labiausiai jį glumino ir viliojo naivus jos sąmojingumas, sušvintąs lyg neapdoroto, kibaus proto kibirkštys, o ypač ryžtingi judesiai ir apgalvota elgsena. Nors ir buvo itin pagedusi, turėjo savitą būdą; buvo kupina keistenybių, o jos egoizmas ne niekšingas. Be nepriklausomybės, ji nieko daugiau taip nemėgo kaip pinigų, tačiau sugebėjo naudingai juos leisti. Ir ji buvo įperkama kiekvienam nelabai turtingam, o visiems kitiems atvirai, be jokių pinklių rodydavo gobšumą. Regėjos, kad ji lengvapėdiškai gyvena tik da-

bartimi, tačiau visuomet galvojo apie ateitį. Taupė skatikus, kad paskui, kaip ir dera tokio būdo moteriai, paleistų vėjais dideles sumas, ir nešykštėjo sau pačių geriausių prabangos dalykų. Jos buduaras buvo kuklus, be jokio įprastinio baldo, tik ant visų sienų kabojo dideli brangūs veidrodžiai, o tenai, kur dar buvo likę vietos, kelios geros geidulingiausių Koredžo ir Ticiano paveikslų kopijos, taip pat keli puikūs originalai su žydinčiomis gėlėmis ir vaisiais; vietoj panelių – gyviausi ir linksmiausi gipsiniai bareljefai, antikinių kopijos; vietoj kėdžių – tikri rytietiški kilimai, kelios marmurinių, sulig puse žmogaus ūgio skulptūrų grupės: gašlus Faunas, kuris tuoj tuoj įveiks nimfą, pargriuvusią bėgant; Venera, pasikėlusi drabužį ir su šypsena per putnų petį žvelgianti sau į klubus, ir panašios. Čia ji dažnai turkės poza dienų dienas sėdėdavo viena, susidėjusi rankas į sterblę ir nieko neveikdama, nes šlykštėjosi visais moteriškais darbais. Kada ne kada atsigaivindavo aromatingais smilkalais, liepdama savo žokėjui, neapsakomai gražiam berniukui, kurį pati suvedžiojo, kai jam ėjo keturiolikti metai, skaityti romanus, kelionės įspūdžius ir pasakas. Nelabai jų klausydavosi, nebent pasitaikydavo kas nors juokinga, ar išgirsdavo bendrą teiginį, kuris ir jai pasirodydavo teisingas. Mat nepaisė ir nevertino nieko, tik tikrovę, o poezija buvo jai juokinga. Kitados ji buvo artistė, tačiau neilgai, ir mėgo šaipytis iš savo nesugebėjimo ir nuobodulio, kurį tuomet kentė. Viena iš daugelio jos keistenybių buvo ta, kad tada ji kalbėdavo apie save trečiuoju asmeniu. Net ir pasakodama save vadindavo tiktai Lizete ir kartodavo, kad jei mokėtų rašyti, tai aprašytų savo istoriją, tačiau lyg kitos moters. Apie muziką nenutuokė nieko, bet taip nusimanė apie vaizduojamąjį meną, kad Julijus dažnai kalbėdavosi su ja apie savo paveikslus ir idėjas, o tuos eskizus, kuriuos apmesdavo jos akyse su ja šnekučiuodamasis, laikė geriausiais. Tačiau skulptūros ir piešiniai jai patiko tik gyvybingumu, o paveikslai – spalvų kerais, kūnų tikroviškumu ir gal dar šviesos apgaule. Jei kas nors imdavo kalbėti apie taisykles, idealus ir vadinamąjį piešinį, ji tik

nusijuokdavo arba net nesiklausydavo. Pati ką nors pabandyti, kad ir kiek paslaugių mokytojų siūlėsi į pagalbą, buvo pernelyg didelė tinginė ar išlepėlė ir puikiai jautėsi gyvendama kaip gyveno. Be to, nė trupučio netikėjo meilikavimais ir nė neabejojo, jog kad ir kiek galuotųsi ir dirbtų, nieko meniška nesukurtų. Jeigu kas nors pagirdavo jos skonį ir kambarį, į kurį labai retai atsivesdavo išrinktuosius meilužius, ji pokštaudama imdavo šlovinti pirmiausia senąjį gerąjį likimą, gudruolę Lizetę, o paskui anglus ir olandus, geriausias iš visų tautų, kurias ji pažinojo, nes keleto šios rūšies atvykėlių pilnos piniginės padėjo puikų pagrindą turtingai kambario apystatai. Apskritai ji labai džiaugdavosi sukirtusi kokį nors kvailį: bet tai darydavo be galo juokingai, mažne vaikiškai, laidydama sąmojus ir daugiau iš linksmumo negu iš žiaurumo. Visą savo gudrumą ji panaudojo, kad atsigintų nuo vyrų įžūlumo ir nepadoraus elgesio, ir jai taip sekėsi, kad pašėlę storžieviai atsiliepdavo apie ją su nuoširdžia pagarba, kuri jos nepažįstantiems ir tik žinantiems apie jos amatą, atrodė labai juokinga. Iš pradžių kaip tik tai ir sužadino Julijaus smalsumą užmegzti tokią keistą pažintį, o netrukus jis rado dar daugiau priežasčių nuostabai. Su paprastais vyrais ji kamavosi ir elgėsi taip, kaip manė privalanti; tiksliai, mikliai ir išradingai, tačiau visiškai abejingai. O jei vyras jai patikdavo, vesdavosi jį į savo šventovę ir, rodos, pati iš pagrindų pasikeisdavo. Ją apimdavo puikus bakchantiškas siausmas; pašėlusi, ištvirkusi ir nepasotinama, ji kone pamiršdavo savo įgūdžius ir imdavo beatodairiškai garbinti vyriškumą. Už tai Julijus ir mylėjo ją, dar ir dėl to, kad ji rodėsi visiškai jam atsidavusi, nors, galima sakyti, to neprisipažino. Ji greitai pamatydavo, ar žmogus protingas, o tarusi, kad taip ir yra, tapdavo atvira ir nuoširdi ir su malonumu klausydavosi savo bičiulio minčių apie pasaulį. Ne vienas ją pamokydavo, tačiau niekas kitas taip nesuprato jos sielos gelmių, taip jų nesergėjo ir nepaisė tikrųjų jos vertybių kaip Julijus. Todėl ji buvo labiau jam atsidavusi nei įmanoma nusakyti. Gal ji pirmąkart su grauduliu

prisiminė savo jaunystę bei nekaltumą ir pasmerkė pati save ir savo aplinką, kuria šiaip buvo visai patenkinta. Julijus tai nujautė ir džiaugėsi, tačiau niekaip negalėjo suvaldyti paniekos, kurią žadino jos padėtis ir pagedimas, ir manė, kad dera ir toliau žiūrėti į ją nepatikliai. Todėl didžiai pasipiktino, kai ji sykį nelauktai pareiškė jam, jog turėsiąs garbę būti tėvu. Juk jis žinojo, kad neseniai, sulaužydama pažadą, priėmė kitą svečią. O pasižadėti jam turėjo. Gal ji mielai būtų laikiusis šio pažado, tačiau jai reikėjo daugiau, negu jis galėjo duoti; užsidirbti pinigų ji mokėjo tik vienu būdu, o iš padorumo, kurį rodė tik Julijui, ji imdavo trupinius to, ką jis norėdavo duoti. Įsikarščiavęs jaunuolis apie tai net nepagalvojo, tarėsi esąs apgautas, išdėjo ją į šuns dienas ir įniršęs paliko, manydamas, kad amžinai. Netrukus Julijų susirado berniukas, jis ašarojo, aimanavo ir meldė tiek, kad jaunuolis nusileido. Rado ją pusnuogę tamsiam buduare, puolė į mylimosios glėbį, o ji kaip paprastai smarkiai prispaudė jį prie krūtinės, tačiau jos rankos staiga nusviro. Jis išgirdo slopų atodūsį – paskutinį; pasižiūrėjęs į save, pamatė, kad visas išsitepęs krauju. Persmelktas siaubo pašoko, ketindamas pabėgti. Tik užtruko, kol pasiėmė vešlią garbaną, gulinčią šalia kraujais aptekusio peilio ant grindų. Buvo ją nusipjovusi prieš pat susibadydama peiliu, ir dauguma žaizdų buvo mirštamos. Gal šitaip tikėjosi atnašauti auką mirčiai ir pagedimui. Mat, pasak berniuko, durdama sau peiliu garsiu balsu ji kalbėjo: „Lizetė turi mirti, mirti šią akimirką; tokia žiaurios lemties valia“.

Ši nelaukta tragedija jautriam jaunuoliui padarė neišdildomą įspūdį, juo toliau, juo labiau jis rėžėsi Julijui į sielą. Pirmoji Lizetės žūties pasekmė buvo ta, kad jis įniko garbinti jos atminimą kaip kokios dievybės. Veržlų jos energingumą jis lygino su nedoromis pinklėmis damos, kuri buvo jį pavergusi, ir jo jausmai šaukte šaukė, kad Lizetė buvusi padoresnė ir moteriškesnė: mat ši koketė niekuomet neparodanti menkesnio ar didesnio palankumo be pašalinių kėslų; ir vis dėlto viešuomenė ją gerbia ir žavisi,

kaip ir daugybe kitų, į ją panašių. Jo protas karštai neigė visas klaidingas ir visas teisingas nuomones, susidarytas apie moterų dorybę. Šiuo pagrindu jis ėmė atvirai niekinti visuomenės prietarus, kurių iki šiol tiesiog nepaisė. Prisiminė gležnąją Luizą, kuri vos netapo jo suvedžiojimo auka, ir išsigando. Juk ir Lizetė buvo kilusi iš geros šeimos, anksti puolusi, išviliota iš namų ir pamesta svetur, bet pernelyg išdidi, kad grįžtų atgalios. O šio pirmojo potyrio taip pamokyta, kaip kitų nepamoko netgi paskutinis. Skausmingai gardžiuodamasis Julijus rankiojo įdomesnius ankstyvos Lizetės jaunystės faktus. Tada ji buvo labiau liūdna, o ne vėjavaikiška, tačiau jos viduje liepsnojo ugnis, ir net dar mažą mergytę ją aptikdavo prie paveikslų, vaizduojančių nuogybę, arba stipriausias jos jausmingumas prasiverždavo keisčiausiais pavidalais kokiomis nors kitokiomis progomis.

Ši išimtis, kurią Julijus manė esant būdingą visoms moterims, buvo vienintelė, o aplinka, kur ją pamatė, pernelyg nedora, kad šitaip būtų galėjęs susidaryti teisingą požiūrį. Veikiau jausmai skatino jį kone visiškai nutolti nuo moterų ir draugijų, kur moterys griežia pirmuoju smuiku. Julijus baiminosi savo aistringumo ir visa siela atsidavė draugystei su jaunuoliais, kurie, kaip ir jis, gebėjo žavėtis. Šiems jis skyrė savo širdį, iš tiesų jam egzistavo tik jie, Julijus džiaugėsi niekinąs likusią prastų šešėlinių būtybių minią. Karštai ir sąmojingai viduje jis vertino ir mąstė apie savo draugus, apie įvairius jų privalumus ir santykius su juo. Kaito nuo savo paties minčių ir pokalbių, svaigdamas iš išdidumo ir vyriškumo. Ir visi kiti degė tauria meile, juose glūdėjo didžiulės galios užuomazgos, ir neretai jie šiurkščiais, bet taikliais žodžiais įkvėptai apibūdindavo meno stebuklą, gyvenimo vertę ir dorybės bei savikliovos esmę. O ypač – dievišką vyrų draugystę, kurią Julijus buvo linkęs laikyti savo gyvenimo tikruoju pašaukimu. Jis turėjo daug pažinčių ir vis nesiliovė megzti naujų. Ieškodavo kiekvieno vyro, kuris jį sudomindavo, ir nenurimdavo, kol laimėdavo jo draugystę ir jaunatvišku įkyrumu ir patiklumu įveikdavo šio santūrumą.

Galima manyti, kad jis, po teisybei, tikras, jog viskas leistina, ir gebąs nekreipti dėmesio į juokingus dalykus, širdyje ir galvoje turėjo kitokį dorumą, ne tą, kokį paprastai pripažįsta visi.

Nuoširdžiai bendraudamas su vienu draugu, jis rado daugiau negu moterišką švelnumą ir gležnumą, to jaunuolio protas buvo taurus, o būdas tvirtas. Kitas bičiulis, kaip ir Julijus, kilniai piktinosi blogais laikais ir trośko nuveikti didžius darbus. Malonioje trečiojo sieloje dar tebeviešpatavo nuojautų sumaištis: tačiau jis subtiliai suvokė visus aplinkinius dalykus ir pasaulį. Dar vieną bičiulį Julijus garbino už sugebėjimą gyventi garbingai. Kitą laikė savo mokiniu ir troško kol kas prisidėti prie jo ištvirkavimo, kad visiškai jį perprastų ir patrauktų į save, šitaip išgelbėdamas jo nepaprastus įgimtus gabumus, vedančius jį, kaip ir patį Julijų, prie bedugnės krašto.

Visi šie jaunuoliai iš tikrųjų siekė didžių tikslų. Tačiau kol kas tik skambiais žodžiais ir įstabiais troškimais. Julijus trypčiojo vietoje, taip nieko daugiau ir nesuprasdamas, nedarydamas ir nekurdamas. Niekuomet anksčiau jis nebuvo šitaip apleidęs savo meno kaip tada, kai save ir draugus užversdavo projektais visų darbų, kurių ketino imtis ir kurie pirmąją susižavėjimo akimirką jam regėjosi jau baigti. Retas, dar likusias prablaivėjimo valandėles jis užtvindydavo muzika, pražūtinga jam ilgesio ir gėlos praraja, kur matė save su malonumu ir nuolankumu grimztantį.

Tas vidinis pakrikimas būtų galėjęs jį išgydyti, galų gale neviltis būtų virtusi į ramybę ir tvirtumą, o jis pažinęs save. Tačiau tūžmingas nepasitenkinimas skaidė jo atmintį, jis niekuomet nebesuvokė viso savojo Aš. Gyveno tik dabartimi, godžiai prisispaudęs prie jos ištroškusia burna, ir be galo, be krašto mąstė apie kiekvieną neapsakomai mažą, tačiau nesuvokiamą neaprėpiamo laiko dalelę, lyg joje pagaliau rastų tai, ko jau tiek ilgai ieško. Tas tūžmingas nepasitenkinimas netrukus turėjo supykdyti jį ir išskirti su draugais, kurių dauguma, nors ir nepaprastai gabūs iš prigimties, lygiai taip pat dykinėjo ir nesutarė patys su savim kaip ir jis.

Regis, šitas nesuprato Julijaus, anas žavėjosi tiktai jo protu, tačiau nepasikliovė širdimi, iš tiesų klysdamas. Tada Julijus pasijuto įžeistas iki slapčiausių širdies gelmių ir plėšomas tramdomos neapykantos. Jis drąsiai pasidavė šiam jausmui, nes manė, jog galima neapkęsti tik to, kurį gerbi, ir tik draugai galėtų šitaip skaudžiai įžeisti vienas kitą. Vienas jaunuolis pražuvo per savo kaltę; kitas pats ėmė niekšiškai elgtis. Su trečiuoju Julijaus santykiai pablogėjo ir tapo kone kasdieniškais. O juk juos siejo taurūs ryšiai, ir viskas taip ir turėjo likti. Tačiau kadangi jų bendravimas buvo labai trapus, tai po žaviausio sužydėjimo turėjo žūti, kai pasitaikė proga padaryti vienas kitam paslaugą. Juodu susirungė kilnumu ir dėkingumu ir pagaliau slapčiausiose sielos kertelėse ėmė kelti sau žemiškus reikalavimus ir juos gretinti.

Netrukus atsitiktinumas negailestingai atrišo tai, ką buvo aistringai sumazgiusi savivalė. Julijus vis labiau ir labiau grimzdo į būseną, kuri nuo beprotybės skyrėsi tuo, kad tam tikra prasme ištikdavo jį tik tada, kai pats užsimanydavo, ir tokiu stiprumu, kokio norėdavo. Iš pažiūros jis elgėsi deramai, paisydamas visuomenės tvarkos, ir kaip tik dabar žmonės pradėjo vadinti jį protingu jaunuoliu, nors skausmų sumaištis klaikiai draskė jo sielą, o proto liga vis labiau ir slapčiau alino širdį. Tai veikiau buvo jausmų, ne proto įsiūtis, o ši neganda buvo juo blogesnė, kad iš išorės jis atrodė esąs kuo linksmiausias. Taip nusiteikęs buvo visuomet, taigi laikomas netgi maloniu žmogum. Tiktai padauginęs vyno pulr davo į neviltį ir būdavo linkęs apsiašaroti ir paaimanuoti. Bet net ir tuomet, kitų akivaizdoje, žarstė kandžius sąmojus ir iš visko tyčiojosi arba erzindavo keistuolius ir kvailius, su kuriais dabar labiausiai mėgo bendrauti ir kuriuos sugebėdavo taip pralinksminti, kad jie nuoširdžiausiai prisidėdavo prie jo žaidimo ir atsiverdavo visa esybe. Kvailumas traukė ir linksmino Julijų; ne maloninga panieka, o, jo nuomone, juokingumu ir šaunumu.

Apie save jis negalvojo, tik kartkartėmis aiškiai pasijusdavo staiga žūstąs. Atgailą tramdė išdidumu, o prie minčių apie savižu-

dybę ir jos įsivaizdavimų buvo tiek pripratęs nuo ankstyviausios liūdnos jaunystės, kad tai jo nė kiek nebežavėjo naujumu. Būtų puikiai sugebėjęs įvykdyti tokį savo ketinimą, jeigu apskritai būtų sugebėjęs pasiryžti. Jam regėjos, kad vargu ar verta stengtis, nes netikėjo, jog šitokiu keliu pabėgs nuo būvio nuobodulio ir pasibjaurėjimo lemtimi. Jis niekino pasaulį, viską ir tuo didžiavosi.

Šią ligą, kaip ir visas ankstesnes, išgydė ir sunaikino pirmasis žvilgsnis moters, kuri buvo vienintelė ir kuri pirmąkart prisilietė prie pačių jo sielos gelmių. Iki šiol visos jo aistros siejosi tik su išore ar tebuvo laikinos paskiros būsenos. Dabar jį pervėrė naujas nepatirtas jausmas, kad tai, ką regi, yra tikra ir truks amžinai. Nulėmė jau pirmasis žvilgsnis, po antrojo jis buvo tikras ir tarė sau, kad štai atėjo ir išsipildė tai, ko taip ilgai laukė ir ką tik nuvokė. Jis nustebo ir išsigando, nes nors ir manė, kad didžiausias gėris būti jos mylimam ir amžinai ją turėti, kartu nujautė, jog šis karščiausias ir vienintelis troškimas amžinai neįvykdomas. Ji jau buvo pasirinkusi ir atsidavusi; jos draugas buvo ir Julijaus draugas, vertas meilės. Julijus buvo patikėtinis, todėl puikiai žinojo, kame jo nelaimė, ir griežtai smerkė savo paties niekingumą. Tai į jį nukreipė visą savo aistros galią. Julijus atsisakė vilties ir laimės, tačiau pasiryžo jų nusipelnyti ir nugalėti pats save. Jis klaikiausiai bjaurėjosi, kad pačia menkiausia mintimi, užuomina, slaptu atodūsiu gali atskleisti bent šešėlį jį užplūdusių jausmų. Žinoma, ir bet koks žodis būtų išsprūdęs nesąmoningai, tačiau sklidinas aistros, o kadangi jų ryšiai buvo švelnūs, tai vienintelis mostas iš tų, regis, nevalingų ir vis dėlto krintančių į akis, būtų nuvedęs toliau ir viską sujaukęs. Todėl savo meilę jis užsklendė slapčiausiuose sielos užkaboriuose, leisdamas aistrai tenai siautėti, liepsnoti ir niokoti; tačiau jo išorė buvo visiškai kitokia, ir jam taip gerai pavyko suteikti savo elgesiui naivaus laisvumo, nepatyrimo bei savotiško broliško griežtumo, nes nenorėjo meilikauti pernelyg švelniai, jog jai niekuomet nekilo nė menkiausio įtarimo. Ji buvo linksma ir lengvabūdiška iš laimės, nieko nenutuokė, taigi nieko

ir nebijojo, o nesivaržydama juokavo ir rodė įgeidžius, kai manydavo, kad jis nemielas. Apskritai ji turėjo to pasipūtimo ir grožio, būdingų moters prigimčiai; to panašumo į dievybę ir valiūkiškumo, tačiau buvo subtili, išsilavinusi ir moteriška. Čia laisvai ir smarkiai vystėsi kiekviena atskira savybė, lyg būtų visiškai savarankiška, tačiau gausus ir nuostabus tokių nepanašių dalykų mišinys nebuvo painiava, nes protas įkvėpė jiems sielos, gyvybingos harmonijos ir meilės polėkio. Tą pat valandėlę ji galėjo pamėgdžioti kokią nors juokingą kvailystę išdykėliškai ir puikiai kaip išsilavinusi aktorė ir padeklamuoti taurų eilėraštį dailiai ir oriai, tačiau be jokio meniškumo. Čia ji troško sužibėti draugijoje, čia kuo nors itin susižavėdavo, čia pagelbėdavo žodžiu ir veiksmu – rimta, kukli ir maloni kaip švelni motina. Nereikšmingas nutikimas, kurį papasakodavo, pakerėdavo kaip nuostabi pasaka. Viską gaubė jos jausmai ir sąmojis, jai viskas rūpėjo, o jos talentinga ranka ir iškalbingos lūpos viską sutaurindavo. Joks gėris ar didingumas nebuvo jai pernelyg šventi ar paprasti, kad ji kuo nuoširdžiausiai nesusidomėtų. Suvokdavo bet kokią užuominą, atsakydavo į net neištartą klausimą. Buvo neįmanoma jai pamokslauti; savaime užsimegzdavo pokalbis, o jai vis labiau domintis, dailiame veidelyje kaip vis nauja muzika keisdavosi išmintingi žvilgsniai ir mielos grimasos. Visa tai tarytum regėjai, kai skaitei jos laiškus, tą ar kitą vietą, mat ji rašė taip vaizdžiai ir jausmingai, lyg išsakydama savo mintis per pokalbį. Tas, kas pažinojo ją tik šitokią, būtų galėjęs manyti, kad ji tiktai maloni, žavinti aktorės sugebėjimais, o sparnuotiems jos žodžiams trūksta saiko ir rimo, jog jie taptų grakščia poezija. Ir vis dėlto kaip tik ši moteris kiekviena rimta proga parodydavo nepaprastai daug drąsos bei jėgų ir šiuo požiūriu spręsdavo apie žmogaus vertę.

Šia sielos didybe ką tik įsimylėjusį Julijų pirmiausia ir patraukė jos būdas, nes visa tai geriausiai nuteikė jį rimtiems santykiams. Julijaus esybė tarytum pasitraukė nuo paviršiaus į vidų; jis labai užsidarė ir vengė žmonių draugijos. Gruoblėtos uolos buvo mie-

liausios jo bičiulės, vienumoje ant jūros kranto jis atsidavė savo mintims ir patarinėjo pats sau, o kai aukštos eglės ošdavo nuo vėjo šuoro, Julijui dingojosi, kad didžiulės bangos žemai po juo užjausdamos ir gailėdamosi nori prie jo priartėti, ir jis liūdnai žvelgdavo į tolumoje plaukiančius laivus ir besileidžiančią saulę. Tai buvo jo numylėta vieta, atsiminimai pavertė ją šventa visų skausmų ir sprendimų gimtine.

Taurios bičiulės garbinimas tapo jo sielai naujo pasaulio centru ir pagrindu. Čia išnyko visos abejonės, šis tikras gerumas atrodė Julijui esąs gyvenimo vertybė ir valios galia. Jis iš tiesų stovėjo ant šviežia žaluma apsidengusios tvirtos motinos žemės, o virš jo melsvavo naujas begalinis dangaus skliautas. Jis suvokė širdyje glūdintį kilnų dieviškojo meno pašaukimą, keikė savo tingumą, kad tebėra toks neišprusęs ir kad buvo pernelyg išlepęs griebtis ko nors iš visų jėgų. Bet nenugrimzdo į neveiklią neviltį, o pakluso žadinančiam anos šventos pareigos balsui. Julijus panaudojo visą turtą, dar likusį jam po veltkleidystės. Sutraukė visus ryšius su praeitim ir staiga vienu moju tapo laisvas. Savo jėgas ir jaunystę jis paskyrė tauriam menininko darbui ir įkvėpimui. Pamiršo dabartį ir sekė senovės, kurios griuvėsius dievino, herojų pavyzdžiu. Juk ir jam pačiam dabarties nebeliko, nes jis gyveno tik ateitimi ir viltimi kada nors baigti amžinąjį kūrinį kaip savo dorybingumo ir orumo paminklą.

Taip gyveno ir vargo daugelį metų, ir tas, kas jį matydavo, manydavo, jog Julijus senesnis negu buvo iš tikrųjų. Jis bandė įgyvendinti didžius sumanymus senu stiliumi, tačiau tas rimtumas gąsdino, formos išeidavo pasibaisėtinos, antika suteikė jo braižui griežtumo, ir paveikslai, nors labai kruopščiai nutapyti ir iškalbingi, liko sustingę ir stabarūs. Buvo galima daug ką juose girti, tačiau trūko linksmumo; ir pats jis panėšėjo į savo kūrinius. Julijaus būdą nugludino dieviškos meilės kančios, jis tryško stipria šviesa, tačiau buvo šiurkštus ir kietas kaip tikras plienas. Dėl to šaltumo buvo ramus ir susijaudindavo tik tada, kai jį labiau negu

paprastai sužavėdavo gamtos vienumoj plytinti dykynė, kai nuoširdžiai aprašydavo savo draugužei lavinimosi kovas ir visų darbų tikslą ar kai jį taip priblokšdavo susižavėjimas kitų šiuolaikinių menininkų kūriniais, jog iš pačių tolimiausių jo sielos užkaborių po ilgos tylos išsiverždavo keli vaizdingi žodžiai. Tačiau taip nutikdavo retai, nes jis paisė žmonių tiek pat mažai, kiek ir savęs. Iš jų laimės ar darbų jis tiktai maloniai nusišypsodavo ir kaipmat patikėdavo pamatęs, jog žmonės laiko jį abejingu ir nemaloniu.

Tačiau viena kilni moteris, regis, pastebėjo jį ir įvertino. Jos taurus protas ir švelnūs jausmai gyvai jį traukė, juo labiau kad prie viso to dar prisidėjo mielos ir keistos esybės žavesys bei tylaus liūdesio sklidinas žvilgsnis. Tačiau kai tik jis užsimanydavo parodyti nuoširdumą, jį kaipmat persmelkdavo senasis nepasitikėjimas ir įprastinis šaltumas. Dažnai ją matydavo, tačiau niekuomet taip ir neatvėrė širdies, kol ir šių jausmų srautas įsiliejo į vidinę bendro susižavėjimo jūrą. Net jo širdies valdovę apsiautė šventoji tamsa, ir jeigu jis vėl būtų ją išvydęs, ji būtų likusi jam svetima.

Švelniau ir maloniau jį nuteikdavo vien tik bendravimas su kita moterimi, kurią jis gerbė ir mylėjo kaip seserį ir kurią tokia ir laikė. Juodu susipažino jau senokai, ji nesveikavo ir buvo šiek tiek vyresnė; tačiau jos protas buvo brandus ir šviesus, nuovoka sveika ir tiesmukiška, ir netgi nepažįstamiems matant maloniai teisinga. Kad ir ko ji būtų ėmusis, iš visko sklido malonios tvarkos dvasia, ir lyg savaime dabartinė jos veikla pamažėle vystėsi iš buvusios ir krypo į ateitį. Šia prasme Julijus aiškiai suvokė, kad nėra kitokio dorybingumo, tik nuoseklumas. Tačiau tai buvo ne šaltas sustingęs apsvarstytų nuostatų ar prietarų derinys, o atkakli motiniškos širdies ištikimybė, kai su saikinga jėga plečiamas ir vėl į save grįžta įtakos ir meilės ratas, o aplinkinio pasaulio storžieviškumas virsta miela viešuomenės gyvenimo savastimi ir įrankiu. Ir vis dėlto ji nebuvo ribota kaip namų šeimininkės, itin atsargiai, jautriai ir švelniai kalbėdavo apie viešpataujančią žmonių

nuomonę ir išskirtinumą bei nukrypimus tų, kurie plaukia prieš srovę: mat jos protas buvo nepaperkamas, o jausmai tyri ir nemelagingi. Ji apskritai mėgo pašnekėti, ypač apie dorovingumą, tada ginčą nukreipdavo į bendrus dalykus, gardžiuodamasi įmantriais posakiais, jeigu tie turėjo kokios nors vertės ir skambėjo aistringai. Žodžių nešykštėjo, ir jos pokalbių nevaržė kokia nors baiminga tvarka. Tai buvo patraukli atskirų minčių painiava, kur dalyvauja visi pašnekovai, nuo ilgalaikio susikaupimo iki staigaus išsiblaškymo.

Galop gamta atsilygino nuostabiajai moteriai už motinišką dorumą, ir po ištikima jos širdimi tada, kai ji beveik nebesitikėjo, užsimezgė nauja gyvybė. Jaunuolį, kuris buvo karštai prie jos prisirišęs ir nuoširdžiai dalinosi jų namų židinio laime, užplūdo entuziastingas džiaugsmas: tačiau jo sieloje sujudo daug kas, kas ligi šiol tylėjo.

Kadangi keli meniniai jo bandymai krūtinėje pažadino naują pasitikėjimą, o nuotaiką pakėlė pirmieji didelių meistrų pagyrimo žodžiai, menas atvedė jį į naujas įžymias vietas ir tarp linksmų svetimų žmonių: taigi jo jausmai sušvelnėjo ir prasiveržė kaip didžiulė upė, kai ledai tirpsta ir gūra, o bangos naujomis jėgomis ima šniokšti senąja vaga.

Jis nustebo, kad jam vėl smagu ir linksma tarp žmonių. Jo mąstysena buvo vyriška ir šiurkšti, tačiau vienatvė vėl suteikė naivumo ir drovumo jo širdžiai. Jis ilgėjosi namų židinio ir galvojo apie darnią santuoką, nekenkiančią meno reikalavimams. Atsidūręs tarp žydinčių jaunų merginų, greitai pamatydavo, kad viena ar kelios malonios. Manė, jog kaipmat galėtų kurią nors vesti, jei jau negali mylėti. Mat meilės sąvoka ir netgi pats pavadinimas jam buvo nepaprastai šventi ir egzistavo kažin kur tolumoje. Tada jis šypsodavosi iš tokio akivaizdaus savo akimirkos norų ribotumo ir nujausdavo, kaip be galo daug jam dar trūktų, jeigu šie norai staiga išsipildytų, lyg pamojus burtininkui lazdele. Kitąkart nusikvatodavo iš senojo savo smarkumo po tokio ilgo susilaikymo, nes

pasitaikiusi proga pasiūlė jam pasimėgauti, o meilės nuotykis, prasidėjęs, tęsęsis ir baigęsis per keletą minučių, bent jau leido išsilieti ir atsipalaiduoti sielai.

Julijus patiko vienai itin išprususiai merginai, nes aiškiai nuoširdžiai žavėjosi jos dvasingu pašnekesiu ir gražia siela bei garbino ją ne žarstydamas meilikavimus, bet vien elgesiu taip puikiai, jog ji pamažėle ėmė leisti jam viską, tik neatsidavė. Ir šią ribą nubrėžė jam ne iš šaltumo, atsargumo ar įsitikinimo, nes atrodė pakankamai jausminga, neapsakomai linkusi į lengvapėdystę ir gyveno visiškai laisvai. Ji buvo tiesiog moteriškai išdidi ir bijojo, jos manymu, gyvuliškumo ir šiurkštumo. Kad ir kaip Julijui nepatiko tokia pradžia be pabaigos, nors jis ir turėjo pasijuokti iš merginos menkos vaizduotės, kai galvojo apie visagalės gamtos kūrybingą poveikį šiai klystančiai ir nenatūraliai būtybei, apie amžinuosius jos įstatymus, apie motiniško orumo kilnumą ir dydį bei apie tai, koks gražus yra vyras, kurį, trykštantį sveikata ir meile, pagauna gyvenimo įkvėpimas, arba moteris, kuri tam įkvėpimui pasiduoda – vis dėlto jis džiaugėsi pasitaikiusia proga įsitikinti, jog neprarado sugebėjimo švelniai ir subtiliai pasimėgauti.

Tačiau netrukus Julijus pamiršo šią ir kitas panašias smulkmenas, nes sutiko jauną dailininkę, kuri, aistringai kaip ir jis pats, garbino grožį, rodos, taip pat mylėjo vienatvę ir gamtą. Iš jos kraštovaizdžių sklido gyvastingas tikro oro dvelksmas, vaizdas visuomet buvo vientisas. Apybraižos neryškios, iš to buvo matyti rimto išsilavinimo stoka. Tačiau visi vienu balsu pripažino, kad jos kūriniai kupini jausmo, tokio stipraus ir aiškaus, lyg būtų neįmanoma jausti ką nors kita. Piešimas jai buvo ne amatas ir ne menas, ji tiesiog troško ir mėgo piešti ir bet kokį vaizdą, kuris patikdavo jai keliaujant ar pasirodydavo keistas, nelygu laikas ar nuotaika, apmesdavo plunksna ar vandeniniais dažais popieriaus lape. Aliejiniams dažams jai trūko kantrybės, ir labai retai ji tapydavo portretą, bet jei veidas pasirodydavo ypač įdomus ir to vertas, ji triūsdavo su sąžiningiausiu kruopštumu ir rūpestingumu, gebėdama

pastelinėms spalvoms suteikti kerinčio švelnumo. Kad ir kokia sąlyginė ir menka galėjo būti šių bandymų vertė menui, Julijus vis dėlto džiaugėsi gražiu jos kraštovaizdžių gaivalingumu ir dvasia, su kuria ji apčiuopdavo žmogaus veido bruožų nesuvokiamą įvairovę ir keistą tapatumą. Ir kad ir kaip paprastai atrodė pati dailininkė, jos veido bruožai vis dėlto krito į akis, o Julijus pastebėdavo ypatingą jos veido išraišką, visuomet jam naują.

Liusinda buvo akivaizdžiai linkusi į romantiškumą, Julijų pribloškė tas naujas panašumas, ir jis aptiko tokių dar daugiau. Ji irgi buvo iš tų žmonių, kurie yra ne šios žemės paukščiai, o gyvena nuosavame susigalvotame ir susikurtame pasaulyje. Tik tai, ką nuoširdžiai mylėjo ir garbino, jai iš tiesų buvo tikrovė, o visa kita niekai; ir ji gebėjo pažinti vertingus dalykus. Ir buvo drąsiai ir ryžtingai spjovusi į bet kokį atsargumą, sutraukiusi visus saitus ir gyveno visiškai laisvai, nuo nieko nepriklausydama.

Tas nuostabus panašumas netrukus ėmė traukti Julijų prie jos, jis pamatė, kad ir ji jaučia tą panašumą, ir abu suvokė, kad vienas kitam neabejingi. Praėjo nedaug laiko, kai juodu išvydo vienas kitą, ir Julijus išdrįso pratarti kelis žodžius, reikšmingus, tačiau neaiškius. Jis troško daugiau sužinoti apie jos likimą ir praeitį, kurią ji itin slėpė nuo kitų. Didžiai sukrėsta Liusinda prisipažino jam jau buvusi gražaus ir stipraus kūdikio motina, bet mirtis greitai išplėšusi jai sūnelį. Julijus irgi prisiminė praeitį, o kai pasakojo jai savo gyvenimą, tai pirmąkart jam pasirodė, jog tai išgalvota istorija. O kaip Julijus džiaugėsi, kai kalbėjo su ja apie muziką ir išgirdo iš jos lūpų sklindančias savo paties slapčiausias mintis apie šventus šio romantiško meno kerus! Kai išgirdo jos dainavimą, skaidrų ir labai išlavintą balsą plūstantį iš didžios švelnios sielos, kai pritarė jam pats ir abiejų balsai netrukus susiliejo, ir netrukus juodu pasikeitė švelniausių pojūčių, kuriems nėra jokios kalbos, klausimais ir atsakymais! Jis nepajėgė susivaldyti, droviu bučiniu prisilietė prie gaivių lūpų ir liepsningų akių. Amžinojo žavesio persmelktas pajuto, kaip dieviška aukštaūgės moters galvutė

palinko jam prie peties, juodos garbanos išsidraikė ant stangrios, baltos kaip sniegas krūtinės ir dailios nugaros, ir jis tyliai pratarė: „Nuostabioji moterie!“, bet nelauktai suėjo nelemtoji draugija.

Jo manymu, ji iš tiesų jau buvo atidavusi jam viską; jis negalėjo apsimetinėti, kai santykiai buvo tokie tyri ir reikšmingi, tačiau bet koks delsimas atrodė jam nepakeliamas. Iš dievybės, mąstė jis, trokštama ne tik to, kas laikoma perėjimu ir priemone, o iškart atvirai ir patikliai prisipažįstama, jog ji yra visų troškimų tikslas. Todėl jis su nekalčiausia drąsa paprašė ją visko, ko galima prašyti mylimosios, ir be galo iškalbingai nupasakojo, kaip jį sunaikintų aistra, jei ji elgtųsi pernelyg moteriškai. Ji nustebo ne mažiau, tačiau tikriausiai nujautė, kad po atsidavimo jis būtų dar labiau mylintis ir ištikimesnis negu anksčiau. Liusinda niekaip negalėjo apsispręsti ir viską paliko aplinkybėms, kurios susiklostė palankiai. Juodu liko keletą dienų vieni, ir ji atsidavė jam amžinai, atverdama plačios sielos gelmes ir atskleisdama visą savyje glūdinčią jėgą, prigimtį ir šventumą. Ir ji ilgai gyveno užsisklendusi per prievartą, o dabar glėbesčiuojantis kalbos upeliais staiga iš slapčiausių sielos užkaborių pasiliejo slopintas pasitikėjimas. Per vieną naktį juodu keliskart čia graudžiai verkė, čia balsu juokėsi. Juodu visiškai atsidavė vienas kitam, tapo lyg viena būtybe, tačiau kiekvienas liko pats savimi, labiau nei kada nors anksčiau, ir kiekvienas žodis buvo kupinas karščiausio jausmo ir savičiausios esmės. Čia juos pagaudavo begalinis susižavėjimas, čia jie drąsiai išdykaudavo ir juokaudavo, ir Amūras jiems iš tiesų buvo linksmas vaikas, nors taip pasitaiko retai.

Iš to, ką jam prisipažino draugužė, jaunuoliui paaiškėjo, kad tik moteris gali būti tikrai nelaiminga ir tikrai laiminga ir kad vien moterys, likusios natūralios žmonių visuomenės glėbyje, turi vaikišką jauseną, su kuria priimamas dievų palankumas ir dovanos. Jis išmoko gerbti gražią surastąją laimę, o kai lygindavo ją su bjauria netikra laime, kitados jo prievarta plėšiama iš įnoringo atsitiktinumo, tai ji atrodydavo Julijui kaip gyvas rožės žiedas ant

augančio stiebo, o anoji – visa dirbtinė gėlė. Tačiau nei naktų svaiguly, nei dienų džiaugsme jis dar nevadino savo jausmo meile. Taip stipriai buvo įsikalbėjęs, kad meilė skirta ne jam, o jis – ne jai! Lengvai aptiko skirtumą, patvirtinantį šią saviapgaulę. Tarė sau, kad puoselėjąs Liusindai karštą aistrą ir amžinai būsiąs jos draugas. O ji jautė jam ir davė, pasak Julijaus, švelnumą, atsiminimą, nuoširdumą ir viltį.

Tuo tarpu bėgo laikas ir didėjo džiaugsmas. Liusindos glėbyje Julijus atgavo jaunystę. Vešli gražaus jos stoto pilnuma jo meilės ir jausmų niršuliui davė kur kas daugiau nei tyras jos krūtų žavesys ir mergaitiško kūno vaizdas. Jos glėbio kerinti jėga ir šiluma buvo kur kas daugiau nei mergaitiško; ji turėjo įkvėpimo ir gelmės, būdingų tik motinai. Kai regėdavo Liusindą, nužertą stebuklingos prietemos šviesos, jis niekaip nesiliaudavo mylavęs apvalių jos formų, o po švelnia lygia oda šiltai pulsuodavo kilniausias gyvybingumas. Tuo tarpu jo žvilgsnis svaigdavo nuo spalvos, regis, besikaitaliojančios žaidžiant šešėliams ir vis dėlto liekančios tokia pat. Gryno mišinio, kur nerastum baltos, rudos ar raudonos spalvos išryškėjant ir krintant į akis. Visos spalvos buvo blankios ir susiliejusios į vientisą darnų švelnios gyvybės švitesį. Ir Julijus buvo gražus vyras, tačiau jo vyriškumas nesireiškė išpampusių raumenų jėga. Veikiau jo figūra buvo stamantrių ir aptakių formų, tačiau niekur nematei mėsingumo. Ryškioje šviesoje oda regėjos lygi ir tvirta kaip marmuras, kūnas stambus ir per meilės grumtynes staiga parodydavo visus stipraus sudėjimo sugebėjimus.

Juodu džiaugėsi jaunatvišku gyvenimu, mėnesiai bėgo lyg dienos; taip praėjo daugiau negu dveji metai. Tik dabar Julijui pamažėle paaiškėjo, kokio nemiklaus ir menko jis proto. Ieškojo meilės ir laimės, kur jų nebuvo nė ženklo, o dabar, kai turėjo didžiausius turtus, net nesugebėjo ar nedrįso pavadinti jų tikruoju vardu. Julijus suvokė, kad meilė, kuri moters sielai yra nedalomas ir visiškai

paprastas jausmas, vyrui gali būti tiktai aistros, draugystės ir geidulio kaitaliojimasis; ir su džiugia nuostaba jis matė, kad gali būti mylimas taip pat karštai, kaip myli pats.

Apskritai rodės iš anksto nulemta, kad kiekvienas jo gyvenimo įvykis turėjo priblokšti jį keista pabaiga. Iš pradžių niekas taip stipriai jo netraukė ir neglumino kaip jutimas, kad Liusinda panaši į jį protu ir siela, ne, ji tiesiog tokia pat kaip jis, ir štai dabar diena po dienos jis pastebėdavo vis naujų skirtumų. Tiesa, jie buvo pagrįsti tik dar didesniu tapatumu, ir juo tobulėjo jų esybė, juo įvairiapusiškesni ir nuoširdesni buvo jų santykiai. Jis net nenutuokė, kad jos ypatingumas toks pat neišsemiamas kaip meilė. Regis, šalia jo Liusinda tarytum pajaunėdavo ir sužydėdavo; ir taip pat sužydėdavo ir jos siela, susiliesdama su jo, pereidama į naujus pavidalus ir naujus pasaulius. Julijui rodėsi, kad joje susiliejo viskas, ką anksčiau mylėjo atskirai: mielas proto naujumas, kerintis aistringumas, kuklus veiklumas, švelnumas ir kilnus būdas. Kiekvienas naujas ryšys, kiekvienas naujas požiūris jai buvo nauja patirtis ir harmonija. Kaip jausmai vienas kitam, didėjo ir pasitikėjimas vienas kitu, o su pasitikėjimu – narsumas ir jėga.

Abu žavėjosi menu, ir Julijus baigė keletą kūrinių. Jo paveikslai atgijo, juos tarsi užliejo įkvėpimo šviesa, o nutapyti kūnai sutvisko spalvų ryškumu. Besimaudančios merginos, jaunuolis, vogčiom geidulingai žiūrįs į savo atspindį vandenyje, arba palaimingai šypsanti motina su mylimu kūdikiu glėbyje buvo mažne patys geriausi jo kūriniai. Formos gal ir ne visuomet atitiko įprastinius meniško grožio įstatymus. Čia galėjai pasigrožėti savitu romiu žavesiu, išraiškingai nutapyta tylia linksma būtimi ir mėgavimusi šitokia būtimi. Augalai atrodė turį sielą, o žmogiškosios būtybės panėšėjo į Dievą. Šios malonios figūros nutapytos apsikabinusios, o apsikabinimų įvairovė neapsakoma. Tai Julijus labiausiai mėgo piešti, nes šitaip galėjo puikiausiai parodyti stebuklingą savo teptuko galią. Tarsi iš tiesų tylūs kerai būtų pagavę ir amžinai sustabdę lekiančią paslaptingą judriausio gyvenimo akimirką. Juo toliau

liko bakchantiškas niršulys, juo kuklesnis ir mielesnis buvo elgesys, juo geidulingesnis vaizdas, kur jaunuoliai ir merginos liepsnojo saldžia aistra.

Kadangi ištobulėjo meniniai jo sugebėjimai ir jam lengvai pavykdavo nupiešti tai, ko anksčiau niekaip negalėdavo, kad ir kiek būtų stengęsis ar dirbęs, ir jo gyvenimas dabar tapo meno kūriniu, jam iš tiesų nė nepastebėjus kada. Jo viduje buvo šviesu, jis galėjo aiškiai ir teisingai apžvelgti visą savo gyvenimą apskritai ir atskiras jo dalis, nes pats tarytum stovėjo viduryje. Juto, kad niekuomet nebepraras šito vientisumo, kad jo būties mįslė įminta, jis rado žodį, viskas rodėsi jam buvę nulemta iš anksto, nuo pat kūdikystės, kad visa tai rastų meilėje, kuria per jaunatvišką neišmanymą tikėjo labai nevykusiai.

Lengvai ir melodingai lyg graži giesmė pro juos slinko metai, juodu gyveno turiningai, net aplinka buvo harmoninga, o kukli jų laimė regėjosi esanti veikiau retas talentas, o ne keista atsitiktinumo dovana. Pasikeitė ir Julijaus elgesys; jis tapo draugingesnis ir nors su daugeliu iš viso nutraukė pažintį, juo nuoširdžiau bendravo su keletu, taigi jo sprendimai nebebuvo tokie rūstūs, jis tapo įvairiapusiškesnis ir išmoko vertinti paprastus dalykus. Pamažėliais prie jo ėmė šlietis puikių žmonių, o visus juos telkė ir krūvoje laikė Liusinda, taigi susibūrė laisva draugija ar greičiau didelė šeima, kuri vis atsinaujindavo lavindamasi. Į draugiją pateko ir puikių užsieniečių. Julijus retai su jais kalbėdavosi, tačiau Liusinda mokėjo juos užimti taip šauniai, kad groteskiškas jų bendrumas ir išlavintas prastumas kartu smagino kitus, tad nenukentėdavo nei rimtis, nei skambesys sielų muzikos, kurios grožį sudarė kaip tik darnus įvairumas ir permainingumas. Šalia didingo rimto bendravimo meno stiliaus turėjo savo vietą rasti ir bet koks irzlus elgesys bei užgaida.

Julijų tarytum apėmė švelnumas visiems, ne išnaudojantis ar užjaučiantis palankumas miniai, o džiaugsmas, matant žmogaus grožį, kuris lieka amžinai, nors atskiri žmonės ir išnyksta; jis

gyvai ir nuoširdžiai domėjosi savo ir kitų slapčiausiais jausmais. Beveik visuomet buvo linkęs naiviai papokštauti ir kaipmat surimtėti. Mėgo ne tik draugų draugystę, o mylėjo juos pačius. Per pašnekesius su bendraminčiais jis stengėsi užčiuopti ir apsvarstyti kiekvieną mielą nuojautą ar užuominą, glūdinčią sieloje. Taip jo protas išlavėjo daugeliu krypčių ir santykių. Tačiau net ir šia prasme visišką harmoniją jis rado tik Liusindos sieloje, kur viso grožio ir šventumo daigai laukė vien jo proto spindulio, kad išsiskleistų visu puikumu.

Mėgstu persikelti į mūsų meilės pavasarį; matau visus pokyčius ir visas permainas, vėl viską išgyvenu ir trokščiau bent kai ką iš nuskriejančio gyvenimo neryškių apybraižų sugauti ir paversti į niekur neišnyksiantį paveikslą, dabar, kol manyje dar pats šilto vidurvasario įkarštis, kol ir tai praeis ir bus jau per vėlu. Mes, mirtingieji, tokie, kokie esam čia, tik tauriausi šios gražios žemės augalai. Žmonės tą taip lengvai pamiršta, išdidžiai atmeta amžinus pasaulio įstatymus ir žūtbūt nori atrasti mėgstamą paviršutiniškumą. Tačiau ne tu ir ne aš. Mes esam dėkingi ir patenkinti tuo, ko nori dievai ir ką jie taip aiškiai nusakė šventajam gražuolės gamtos rašte. Kukli siela suvokia, kad tokia natūrali jos, kaip ir visų dalykų, paskirtis – pražysti, subręsti ir nuvysti. Tačiau ji žino, jog kai kuo yra amžina. Amžinas yra amžinosios jaunystės ilgesys, visada esąs ir visada neapčiuopiamas. Švelnioji Venera kiekvienoje gražioje sieloje vis dar aprauda žavingojo Adonio žūtį.[2] Su saldžiu geiduliu ji laukia ir ieško jaunuolio, su meiliu liūdesiu mena dieviškas mylimojo akis, švelnius veido bruožus, naivius pašnekesius ir pokštus, tuomet šypso pro ašaras, dailiai rausdama, lyg regėdama save tarp margaspalvės žemės gėlių.

Tai, ko nesugebėjau tau papasakoti, trokštu parodyti nors dieviškais simboliais. Mat, kad ir kiek mąstau apie praeitį ir skverbiuosi į savąjį Aš, stengdamasis dabar blaiviai pažvelgti į prisimi-

nimus ir atskleisti juos tau – vis lieka kažkas, ko negalima matyti išoriškai, nes tai vidiniai dalykai. Žmogaus siela yra jo paties Protėjas, vis keičiąs pavidalus ir nė nemanąs pasiaiškinti, jei būtų to panorėta. Slapčiausiam gyvenimo įkaršty kūrybinė savivalė žaidžia savo stebuklingąjį žaidimą. Ten yra visos pradžios ir pabaigos, kur susipina visos sielos audinio gijos. Tik tai, kas pamažėle keliauja per laiką ir išplinta erdvėje, tik tai, kas atsitinka, yra pasakojimo objektas. O staigaus atsiradimo ar pakitimo paslaptį tegalima atspėti ir alegoriškai leisti atspėti kitiems.

Taigi ne be priežasties fantastiškasis jaunuolis, labiausiai man patikęs iš keturių nemirtingųjų romanų, kuriuos aš regėjau sapne, žaidė su kauke. Alegorija įsibrovė net ten, kur, regis, tėra vien atvaizdavimas ir grynas faktas, o tarp gražios tiesos įsimaišė reikšmingo melo. Tačiau lyg sielos dvelksmas tvyro jis, teikdamas įkvėpimo visumai, kaip Protas, kuris nematomas žaidžia su savo kūriniu ir švelniai šypso.

Senovės religijoje yra giesmių, kurios netgi ten atrodo nepakartojamai gražios, šventos ir malonios. Jos kurtos ir perkurtos taip subtiliai ir tiek kartų, kad puiki jų reikšmė liko nebeaiški ir prašosi vis iš naujo suvokiama ir gvildenama. Tarp jų aš, norėdamas tau užsiminti apie kai kuriuos savo spėjimus, susijusius su mylinčios sielos metamorfozėmis, parinkau tas, apie kurias maniau, jog harmonijos dievas, kai meilė iš dangaus nuvedė jį į žemę ir padarė piemeniu, būtų galėjęs pasakoti mūzoms, o gal išgirsti apie jas pasakojant mūzas. Anuomet prie Amfyrfoso krantų jis, aš taip manau, sukūrė idilę ir elegiją.

METAMORFOZĖS

Saldžios ramybės apsiausta snūduriuoja vaiko siela, o įsimylėjusios deivės bučinys tesužadina jai lengvus sapnus. Gėdos rožė nurausvina jo skruostą, jis šypsosi, tarsi praveria lūpas, tačiau

nepabunda ir nežino, kas jam darosi. Tik tada, kai išorinio gyvenimo žavesys, vidinio aido sustiprintas ir padaugintas, persmelkia visą jo esybę, jis atmerkia akis, apsidžiaugia saule ir prisimena tą stebuklingą pasaulį, kurį regėjo blyškaus mėnulio švitesy. Nuostabus jį pažadinęs balsas liko viduje ir tik be atsako atsimuša nuo aplinkinių daiktų; o kai jis su vaikišku nedrąsumu bando pabėgti nuo savo būties paslapties ir mielo smalsumo apimtas ieško nežinomybės, visur teišgirsta savojo ilgesio atbalsį.

Taip upės veidrodyje susimąsčiusio stebėtojo akys regi tiktai žydro dangaus, žalių krantų, linguojančių medžių ir savo paties atspindį. Ir siela, kupina nesąmoningos meilės, apstulbsta, kai randa pati save ten, kur tikėjosi atsako. Tačiau netrukus žmogus, suviliotas ir apgautas to, ką regi, vėl pamilsta savo paties šešėlį. Tada stoja susižavėjimo akimirka, siela vėl įgauna apvalkalą ir per jį iškvepia paskutinį atodūsį. Protas pasineria į skaidrią jos gelmę ir kaip narcizas suranda save gėlės pavidalu.

Meilė yra aukščiau negu susižavėjimas, ir kaip greitai sužydėjęs grožis nuvystų, neužmezgęs vaisių, jei meilė būtų be atsako ir šio ciklo nebaigtų!

Ši akimirka, Amūro ir Psichės bučinys, yra gyvenimo rožė. Susižavėjusi Diotima atskleidė Sokratui tik pusę savo minčių apie meilę. Juk meilė ne vien tylus amžinybės troškimas, bet ir šventas mėgavimasis gražia dabartimi. Ji ne tik dviejų sąjunga, perėjimas iš mirtingos būsenos į nemirtingumą, o visiška dviejų vienovė. Esama tyros meilės, tai nedalomas ir paprastas jausmas, nė kiek netrukdomas nerimastingų siekių. Kiekvienas atiduoda tiek, kiek pasiima, vienas ir kitas, viskas lygu ir tobula savaime kaip amžinasis dieviškų vaikų bučinys.

Džiaugsmo kerai besiginčijančių būtybių keliamą netvarką panardina į romią užmaršties jūrą. Kai laimės spindulys lūžta paskutinėj ilgesio ašaroj, Iridė papuošia amžinąją dangaus kaktą švelniaspalve vaivorykšte. Išsipildo malonūs sapnai, ir švarūs naujo pasaulio masyvai, gražūs kaip Anadiomenė, iškyla iš Letos bangų,

ir naujaip kuriasi dingusios tamsos vietoje. Nekalti, spindį kaip auksas keliauja laikas ir žmogus, gaubiami dieviškos gamtos ramybės, ir amžinai grįžta vis gražėjanti Aurora.

Ne pagieža, kaip tvirtina išminčiai, o meilė išskiria būtybes ir sukuria pasaulį, ir tik jos šviesoje galima jų rasti ir pamatyti. Tik savojo Tu atsakymu kiekvienas Aš gali visiškai pajausti savo nesibaigiančią vienovę. Tuomet protas išugdys vidinį dieviškojo pavidalo daigą ir vis labiau artės prie tikslo, kupinas rimčiausio nusiteikimo išlavinti sielą, kaip menininkas galop pasiryžta baigti vienintelį mėgstamiausią savo kūrinį. Kūrybos paslaptyse protas mato savivalės ir gyvenimo žaidimą bei įstatymus. Pigmaliono statula sujuda, ir apstulbusį menininką nukrečia džiaugsmo virpulys, suvokiant savo paties nemirtingumą, ir kaip erelis Ganimedą[3] dieviška viltis galingais sparnais nulakdina jį į Olimpą.

DU LAIŠKAI

1

Ar iš tikrųjų teisybė tai, ko aš taip dažnai patyliukais troškau ir nedrįsau pasakyti? Regiu šventą džiaugsmą švytintį tavo veide, ir tu kukliai ir maloniai man prisipažįsti.

Tu būsi motina!

Sveikas, ilgesy, ir tu, tyli aimana, pasaulis vėl gražus, dabar aš myliu žemę, o naujo pavasario aušra, iškėlusi skaisčią it rožė galvą, žvelgia žemyn į mano nemirtingą būtį. Jeigu turėčiau laurų, apvainikuočiau jais tavo kaktą, kad pašventinčiau naujai rimtai veiklai; mat juk ir tau prasideda kitas gyvenimas. O tu duok man mirtų vainiką. Man dera pasidabinti kaip jaunuoliui nekaltybės simboliu, nes aš maudausi gamtos rojuje. Anksčiau mudu siejo tiktai meilė ir aistra. O dabar gamta mus surišo dar stipriau, galutinai ir neišardomai. Vien gamta yra tikra džiaugsmo šventikė;

tiktai ji moka sumegzti jungtuvių juostą. Ne tuščiais žodžiais be jokio palaiminimo, o šviežiais žiedais ir gyvais savo jėgų pertekliaus vaisiais. Be galo keičiantis naujoms būtybėms, kūrybingasis laikas pina amžinybės vainiką, ir šventas tas žmogus, kurį paliečia laimė ir kuris brandina vaisius ir yra sveikas. Mudu nesam lyg kokie tušti žiedai tarp kitų būtybių, dievai nenori mūsų išmesti iš ilgos visų bruzdančių padarų grandinės ir aiškiai tą parodo. Tad nusipelnykim vietą šiame gražiame pasaulyje, brandinkim irgi nemirtinguosius vaisius, kuriuos sukūrė siela ir atsitiktinumas, ir įsiliekim į žmoniją. Noriu triūsti žemėje, noriu sėti ir nuimti derlių ateičiai ir dabarčiai, noriu nesigailėti jėgų dieną, o paskui jas atgauti vakare glėbyje motinos, kuri man amžinai bus nuotaka. Mūsų sūnus, mažas rimtas šelmis, žais šalimais, ir mudu sugalvosime ne vieną išdaigą tau paerzinti.

Tu teisi, mums tikrai reikia nusipirkti nedidelį dvarą. Gerai, kad iškart to ėmeisi, nelaukdama mano sprendimo. Viską susitvarkyk kaip tinkama; tačiau prašyčiau, kad jis nebūtų pernelyg gražus, bet skirtas ne vien tik ūkininkauti, o ypač – ne per didelis.

Jeigu viską padarysi pagal savo skonį ir nesileisi įperšama pirkti prastą ar prašmatnų dvarą, tai viskas bus taip, kaip reikia ir kaip trokščiau aš, ir tada galėsiu nuostabiai džiaugtis puikia nuosavybe. Tai, ko man paprastai reikėjo, turėjau nieko negalvodamas ir nejusdamas. Lengvabūdiškai klajojau po žemę, niekur neturėdamas namų. O dabar šventa santuoka suteikė man pilietines teises gamtos luome. Aš nebekybau tuščioje visuotinio susižavėjimo erdvėje, aš gėriuosi pats savim draugiškoj ribotoj aplinkoj, žiūriu į naudą naujaip ir randu tikro naudingumo visur, kur amžina meilė susituokusi su savuoju objektu, žodžiu, visur, kas praverčia tikrai santuokai. Netgi paviršutiniški dalykai įkvepia man didžiulę pagarbą, jei jie susiję su triūsu, galų gale tu dar išgirsi mane džiaugsmingai šlovinantį nuosavą bandą ir namų ruošos taurumą.

Dabar suprantu, kodėl tu mėgsti kaimo gyvenimą, man patinka šis tavo pomėgis, ir aš jaučiu taip pat. Nė kiek nebenoriu matyti bejėgiško luisto viso to, kuo žmonija pagedusi ir ligota; o jeigu įsivaizduoju viską bendrais bruožais, tai tarsi regiu laukinius žvėris, prirakintus grandine, kurie netgi negali laisvai pasiautėti. Kaime žmonės dar moka būti kartu ir bjauriai nesistumdyti. Jeigu viskas būtų taip, kaip turi būti, gražūs butai ir dailios pirkelės lyg vešlūs augalai ir gėlės galėtų puošti žalią žemę lyg brangus dieviškumo sodas.

Žinoma, ir kaime rasim prastumą, kuris tvyro visur. Iš tikrųjų turėtų būti tik du žmonių luomai, besimokslinąs ir išsimokslinęs, vyrų ir moterų, o vietoj visos dirbtinės visuomenės – šių abiejų luomų santuoka bei visų vienišių broliavimasis. Tačiau mes regim tiktai gausybę storžievių ir kaip menką išimtį kelis, apsigimusius kitokiais! Bet gryname ore tai, kas yra gražu ir gera, negali būti taip slegiama prastuolių minios ir tariamos jos visagalybės.

Ar žinai, kuris mūsų meilės laikotarpis man spindi ypatingu grožiu? Beje, visi mano prisiminimai gražūs ir tyri, netgi apie pirmąsias dienas galvoju su ilgesingu pasigėrėjimu. Tačiau pačios brangiausios iš visų brangių dienų man yra tos paskutinės, kurias kartu leidom dvare. Dar viena priežastis vėl apsigyventi kaime!

Dar vienas prašymas. Neliepk apkarpyti vynuogienojų. Rašau tai tik todėl, kad jie pasirodė tau pernelyg sužėlę ir vešlūs ir kad gal tu užsimanytum iš visų pusių matyti nedidelį namą tvarkingą. Tegu ir žalioji veja lieka tokia pat, kokia yra. Joje tegu dūksta mažylis, šliaužioja, žaidžia ir voliojasi.

* * *

Juk tiesa, tau visiškai atlėgo skausmas, kurį sužadino liūdnas mano laiškas? Kai viskas taip puiku ir esu apimtas viltingo svaigulio, nebegaliu ilgiau kankinti savęs rūpesčiais. Juk tau skaudėjo

ne labiau kaip man. Tačiau argi tai svarbu, jeigu tu mane myli, iš tiesų myli, iš sielos gelmių, be jokių nežinomų kėslų. Ir ar reikėtų paisyti skausmo, jei per jį mudu karščiau ir geriau suvoktume savo meilę? Juk ir tu manai taip pat. Viską, ką dabar tau sakau, jau seniai žinojai. Apskritai mano sieloje nėra jokio susižavėjimo ir jokios meilės, kurie slapčiomis neglūdėtų kur nors giliai tavo esybėje, tu mano amžina mylimoji ir laimingoji!

Nesusipratimai irgi praverčia, kad vieną kart būtų išsilieta apie švenčiausius dalykus. Tas svetimumas, kuris kada ne kada tarytum įsiterpia tarp mūsų, slypi ne mumyse, ne kuriame nors iš mudviejų. Jis tiktai tarp mūsų, pačiame paviršiuje, ir aš tikiuosi, kad šia proga tu visiškai jo atsikratysi ir nuginsi šalin.

O iš kur atsiranda tokie menki nesusipratimai, jeigu ne iš abipusio nepasotinamo troškimo mylėti ir būti mylimam? Be šio alkio nėra meilės. Mes gyvenam ir mylim iki susinaikinimo. Ir jeigu meilė – tai, kas padaro mus tikru ir tobulu žmogum, gyvenimo gyvenimas, tai tegu ir ji nesibaimina prieštaravimų, kaip jų nesibaimina gyvenimas ir žmonija, tegu ir jai ramybę suteikia tik jos jėgų susirėmimas.

Jaučiuosi laimingas, kad myliu moterį, kuri moka mylėti kaip tu. „Kaip tu" – šie žodžiai reiškia daugiau negu visi aukščiausieji laipsniai. Ir kaip gali girti mano žodžius, kada aš visai netyčia parinkau tokius, kurie šitaip tave įžeidė? Neslėpsiu, rašau labai skubėdamas, nes noriu pasakyti tau, kas dedasi pačioje mano sielos gelmėje. Ak mylimoji! Patikėk, kad nė vienas tavo klausimas manyje nelieka be atsakymo. Tavo meilė negali būti amžinesnė už manąją. Tačiau koks pasigėrėtinas ir dailus tavo pavydas mano vaizduotei ir jos siautulio aprašymams. Tai puikiai apibūdina begalinę tavo ištikimybę, tačiau vis dėlto leidžia tikėtis, jog tavo pavydas nuo nuosavo pertekliaus susinaikins pats.

Tačiau jau nebereikia panašaus įsivaizdavimo – raštu. Netrukus būsiu su tavim. Esu šventesnis, ramesnis negu paprastai. Tik širdyje galiu žvelgti į tave ir stovėti priešais tave. Tu viską jauti,

man nė nepasakius, ir džiaugsmu nutvieski iš dalies mylimą vyrą, iš dalies vaiką širdyje.

Ar dar prisimeni, kai rašiau tau, kad joks prisiminimas negalės sutéršti tavęs mano akyse, tu amžinai tyra kaip Švenčiausioji Nekaltai Pradėtoji Mergelė, o kad būtum madona, tau tetrūksta tik kūdikio?

Ir štai tu jį turi, štai jis jau tikrai yra. Netrukus čiūčiuosiu jį glėbyje, netrukus seksiu jam pasakas, netrukus labai rimtai jį lavinsiu, netrukus mokysiu, kaip jaunuoliui reikia elgtis pasaulyje.

O paskui mano siela vėl grįžta pas motiną, bučiuoju bučiuoju tave, žiūriu, kaip iš ilgesio kilnojasi tavo krūtinė, ir jaučiu, kaip po tavo širdimi jis paslaptingai krusteli.

Kai mudu vėl būsim kartu, niekuomet nepamiršim savo jaunystės, o dabartį aš laikysiu šventa. Tikriausiai tavo tiesa: valanda vėliau yra be galo daug vėliau.

Žiauru, kad kaip tik dabar negaliu būti su tavim! Iš nekantrumo pradedu krėsti kvailystes. Mažne nuo ryto iki vakaro bastausi po nuostabias apylinkes; lekiu, lyg tai būtų nepaprastai svarbu, ir galop atsiduriu vietovėje, kur tikrai nenorėjau pakliūti. Mostaguoju rankomis, lyg rėžčiau kalbas; manau esąs vienas ir staiga pasijuntu tarp žmonių; nevalingai šypsausi pastebėjęs, koks buvau išsiblaškęs. Ir rašyti ilgai negaliu, noriu kuo greičiau į lauką, pasvajoti nuostabų vakarą ant ramios upės kranto.

Beje, pamiršau, kad laiku neišsiunčiau laiško. Todėl tu gausi dar daugiau sumaišties ir džiaugsmo.

Žmonės man iš tikrųjų labai geri. Jie ne tik dovanoja už tai, kad dažnai jais nesidomiu, o paskui staiga keistai nutraukiu pokalbį: regis, jie net patyliukais nuoširdžiai patenkinti mano džiaugsmu. Ypač Julijana. Nedaug pasakoju jai apie tave, tačiau ji labai sumati ir visa kita atspėja pati. Juk nėra nieko malonesnio kaip tyras, nesavanaudiškas gėrėjimasis meile!

Tiesa, aš manau, kad mylėčiau čionykščius savo bičiulius netgi tada, jeigu jie būtų ir ne tokie puikūs žmonės. Jaučiuosi neapsakomai pasikeitęs: mane apėmęs visapusiškas sielos ir proto švelnumas ir saldi šiluma, kaip ir mielas jausmų nuovargis, lydįs judriausią gyvybingumą.

Ir vis dėlto tai tik atlapaširdiškumas. Mat žinau, kad dabar su dar didesne meile ir naujomis jėgomis kibsiu į savo darbą. Dar niekada nesu jautęs tokio pasitikėjimo savimi ir drąsos plušėti kaip lygus tarp lygių, pradėti ir tęsti didvyrišką gyvenimą ir, susibroliavus su džiaugsmu, kurti amžinybei.

Tokia mano dorybė; man dera tapti panašiam į dievus. O tavoji – gamtai lyg džiaugsmo žynei tylomis atskleisti meilės paslaptį ir apsuptai išdidžių sūnų ir dukterų atnašauti iškilmingai šventei nuostabų gyvenimą.

Dažnai jaudinuosi dėl tavo sveikatos. Tu pernelyg lengvai rengiesi ir mėgsti vakaro orą! Tai pavojingi įpročiai, kurių privalai atsikratyti kaip ir daugelio kitų.

Prisimink, kad tau prasideda kitoks gyvenimas. Ligi šiol aš žavėjausi tavo lengvabūdiškumu, nes jis buvo veiksmingas ir tau tiko. Man atrodė, jog labai moteriška, kai tu pokštaudavai su laime, spjaudavai į bet kokį atsargumą ir vienu gaistu galėjai sunaikinti visą savo gyvenimą ar aplinką.

Tačiau dabar atsirado kai kas, ką tu visąlaik turi saugoti ir su kuo viską sieti. Dabar privalai pamažėle tapti ekonomiška, suprantama, alegorine prasme.

Šiame laiške viskas gerokai supainiota, kaip žmogaus gyvenime malda ir valgis, išdykumas ir susižavėjimas. O dabar labanakt. Ak, kodėl aš bent sapne negaliu būti su tavim, iš tiesų sapnuoti su tavim ir tavyje! Mat jeigu sapnuoju apie tave, tai visuomet tiktai vienas. Klausi, kodėl manęs nesapnuoji, nors nuolat apie mane galvoji? Mieloji, argi dažnai nesi apie mane tylėjusi?

Amalijos laiškas mane labai nudžiugino. Žinoma, iš meilikaujančių jos frazių matau, kad ji neskiria manęs nuo tų vyrų, kuriems būtini meilikavimai. Aš to nė nereikalauju. Būtų gerokai per brangu reikalauti, kad ji mūsiškai pripažintų mano vertę. Gana ir to, kad viena pažįsta mane kaip nuluptą! Taip puikiai jį pažįsta savaip! O gal Amalija žino, ką reiškia dievinti? Abejoju tuo ir gailiuosi jos, jei nežino. Juk ir tu gailiesi?

Šiandien prancūziškoje knygoje apie du įsimylėjėlius radau parašyta: „Vienas kitam juodu buvo visata“.

Šis sakinys mane sugraudino ir sukėlė šypseną, tačiau puikiausiai supratau, kad šie žodžiai, parašyti neapgalvojus, tik vaizdingai perdedant, mums paraidžiui tapo tikrove!

Po teisybei, prancūzams įsimylėjėliams tai irgi yra tikrovė. Vienas kitame jie randa visatą, nes apskritai nieko kita nebemato.

Ne taip kaip mes. Viską, ką mes mylėjome, pamilome dar karščiau. Ir tik tada suvokėme pasaulio prasmę. Per mane tu pažinai žmogaus sielos begalybę, o aš per tave suvokiau santuoką, gyvenimą ir visų daiktų nuostabumą.

Viskas man įgijo sielą, byloja į mane ir yra šventa. Jeigu kas nors mylisi taip kaip mes, tada žmogaus prigimtis grįžta atgal į savo pirmykštį dieviškumą. Vienas mylinčiųjų apsikabinimas paverčia geidulingumą tuo, kas jis apskritai yra – švenčiausiu gamtos stebuklu; ir tai, ko kiti turi pagrįstai gėdytis, mums tampa dalyku, kuris savaime yra toks: tyra kilniausios gyvybės jėgos ugnis.

Be abejonės, mūsų vaikas turės tris dalykus: didžiulį humoro jausmą, rimtą veidą ir šiokių tokių kūrybinių sugebėjimų. Viso kito laukiu su romiu nuolankumu. Nežinau, ko noriu – sūnaus ar dukters. Tačiau apie auklėjimą mąsčiau be galo daug: kaip mudu turėsim apsaugoti savo vaiką nuo bet kokio auklėjimo; gal net labiau už tuos išmintingus tėvus, kurie galvoja ir rūpinasi, kaip jau lopšyje apsupti savo įpėdinius vien tik dorybe.

Nupiešiau keletą eskizų, kurie tau patiks. Labai daug iš tavęs tikėjausi. Bet tu neturi užmesti meno! O savo dukteriai, jeigu gims duktė, mieliau parinksi portretą ar kraštovaizdį?

Ak tu papaikėle ir tie išoriniai tavo dalykai! Tu nori žinoti, kas mane supa, kur, kada ir kaip dirbu, gyvenu ir esu? Apsidairyk aplinkui, aš gyvenu ir esu ant kėdės šalia tavęs, tavo glėbyje, prie širdies. Argi tavęs neperveria geismo spindulys, saldi šiluma neužlieja tavo širdies, neužtvindo bučiniais lūpų?

Ir dar giriesi, kad rašai man siela visąlaik, o aš tik dažnai, pedante tu! Pirmiausia aš visuomet galvoju apie tave taip, kaip tu ir aprašai, kad einu greta, žiūriu į tave, klausausi ir kalbuosi su tavim. Tačiau dar ir kitaip, ypač kai pabundu naktį.

Ir kaip tu gali abejoti savo laiškų vertingumu ir dieviškumu! Dieviškumas tiesiog žvelgia iš jų švytinčiomis šviesiomis akimis; tai ne laiškas, o giesmė.

Manau, jeigu dar keletą mėnesių praleisčiau toli nuo tavęs, visiškai ištobulintum savo stilių. Šiuo tarpu man atrodo patartina mesti šalin stilių ir rašymą ir ilgiau nebeatidėlioti gražiausių ir tyriausių mokslų, mat esu pasiryžęs parvažiuoti maždaug po savaitės.

2

Keista, kad žmogus nebijo pats savęs. Vaikai neklysta, taip smalsiai ir vis dėlto taip nedrąsiai žiūrėdami į nepažįstamus žmones. Kiekvienas amžinojo laiko atomas gali talpinti ištisą džiaugsmo pasaulį, tačiau ir atsiverti kaip neišmatuojama kančios ir baimės praraja. Dabar jau suvokiu seną pasaką apie žmogų, kuriam burtininkas per keletą akimirkų leido pergyventi daugelį metų: juk aš pats savo kailiu išbandžiau siaubingą vaizduotės visagalybę.

Po paskutinio tavo sesers laiško – praėjo tik trys dienos – aš perkenčiau viso žmogaus gyvenimo skausmus, nuo spinduliuojančios saulėtos jaunystės iki blyškios išmintingosios senatvės mėnesienos.

Kiekviena smulkmenėlė, kurią ji man parašė apie tavo ligą, patvirtino, ką anksčiau buvau išgirdęs iš gydytojo ir stebėjęs pats ir kad liga kur kas pavojingesnė, nei manėt, iš tikrųjų ne pavojingesnė, o labai pavojinga. Jaučiausi tikrai beviltiškai, apniktas šių minčių, visiškai netekęs jėgų, nes iš tokios tolybės negalėjau lėkti pas tave. Tiktai dabar, kai vėl atgimiau, gavęs linksmą žinią apie tavo sveikatą, puikiai suvokiu, kaip tada jaučiausi. Juk dabar tu sveika, galima sakyti, visiškai sveika. Taip aš sprendžiu iš visų pranešimų su tokiu pat tikrumu, su kokiu prieš keletą dienų paskelbiau mudviem mirties nuosprendį.

Mąsčiau, jog tai nutiks ne kada nors ateityje ar dabar. Viskas jau buvo praėję; jau seniai tu ilsėjaisi šaltos žemės glėbyje, pamažėle ant mylimojo kapo vešėjo gėlės, o mano ašarų srautas jau apsilpo. Aš stovėjau bežadis ir vienišas, tematydamas tik numylėtuosius bruožus ir meilius iškalbingų akių žvilgsnius. Šis vaizdas nejudėdamas tvyrojo man prieš akis, tik kartais šmėstelėdavo išbalęs, paskutinįkart šypsąs veidas amžinai užmigus arba staiga susimaišydavo įvairūs prisiminimai. Neįtikėtinu greičiu pasikeisdavo apybraižos, sugrįždavo pirmasis pavidalas ir vėl pasimainydavo, kol persitempus vaizduotei viskas išnyko. Tiktai šventos tavo akys liko tuščioj erdvėj, švietė nejudėdamos, kaip virš mūsų vargo amžinai žiburiuoja malonios žvaigždės. Neatitraukdamas akių stebeilijau juodus žiburius, kurie su pažįstamu šypsniu mojo mano liūdesio nakčiai. Čia tamsios saulės apakindavo mane taip, kad visą perverdavo aštrus skausmas, čia lyg viliodamas mane pakildavo ir imdavo sroventi nuostabus švitesys. Mane tarytum atgaivindavo ryto oras, aš atlošdavau galvą ir balsu sušukdavau sieloje: „Kodėl tau būtina kankintis, juk per keletą akimirkų gali būti su ja“.

Jau skubinausi sekti paskui tave, tačiau mane sulaikė nauja mintis, ir aš ištariau savo sielai: „Netikėle, tu netgi neįveiki menkų šio nesudėtingo gyvenimo nesklandumų, o laikai save subrendusia ir verta tauresnio gyvenimo? Kentėk ir darbuokis, kaip tau ir dera pagal amatą, ir vėl pasirodyk tik tada, kai būsi atlikusi savo užduotį“. Ar ir tau krito į akis, kaip viskas šioje žemėje siekia vidutiniškumo, kaip viskas tvarkinga, kaip nereikšminga ir smulku? Man nuolat taip rodydavosi; todėl aš spėju – ir sykį esu šį savo spėjimą, jeigu neklystu, tau jau atskleidęs, – kad kitas mūsų būvis bus reikšmingesnis, stipresnis tiek gėriu, tiek blogiu, triukšmingesnis, narsesnis, didingesnis.

Pareiga gyventi nugalėjo, ir aš vėl puoliau į gyvenimo ir žmonių sūkurį, tarp jų ir savo bejėgiško kapanojimosi, klaidų pilnų darbų. Ir mane apėmė siaubas, koks apimtų mirtingąjį, staiga vieną atsidūrusį tarp neaprėpiamų ledkalnių. Viskas aplinkui buvo šalta ir nepažįstama, sušaldavo netgi ašaros.

Keisti pasauliai pasirodydavo ir vėl pranykdavo baimingam mano sapne. Aš sirgau ir labai kentėjau, tačiau mylėjau savo ligą, maloniai pasitikdavau netgi skausmą. Nekenčiau visko, kas žemiška, ir džiūgavau, kad tai nubausta ir suniokota; jaučiausi toks vienišas ir sutrikęs, ir kaip trapią būtybę laimės glėby dažnai nuliūdina jos pačios džiaugsmas, o vos pasiekusią gyvenimo viršūnę užplūsta įsitikinimas savo menkumu, taip ir aš slapčiomis gardžiavausi skausmu. Jis tapo man viso gyvenimo simboliu, aš tariausi juntąs amžinąją nesantaiką, lemiančią visą tapsmą ir būvį, o dailūs ramaus vystymosi pavidalai atrodė man negyvi ir maži, palyginti su šiuo didžiuliu begalinės jėgos, begalinių kovų ir karų iki pat slapčiausių būties gelmių kupinu pasauliu.

Dėl šios keistos savijautos liga savaime virto atskiru pasauliu. Nujaučiau, kad jos slėpiningas gyvenimas yra tobulesnis ir prasmingesnis negu visų sapnuojančių ir mane supančių naktivaikštų sveikata. Ir su tuo liguistumu, kuris man anaiptol nebuvo nemalonus, šis jausmas manęs neapleido, visiškai atskirdamas nuo žmo-

nių, kaip mane nuo žemės atskyrė mintis, jog tavo esybė ir mano meilė buvusios pernelyg šventos, kad skubiai neišsivaduotų iš šiurkščių jų varžtų. Viskas gerai, o būtina tavo mirtis tėra tik mielas pabudimas po snaudulio.

Tardavausi būdraująs ir aš, kai žvelgdavau į tavo paveikslą, kuris ėmė skleisti vis skaidresnį tyrumą ir darytis bendresnis. Rimta ir vis dėlto žavinti, tu, tačiau kartu ir nebe tu, o dieviška būtybė, nutvieksta nuostabaus švitesio. Kai kada tai būdavo lyg baisus regimos visagalybės spindulys, o kai kada malonus auksinės vaikystės mirgėjimas. Lėtai, dideliais gurkšniais mano siela iš to šaltinio gėrė vėsų, tyrą karštį, slapčiomis svaigdama, ir persmelktas šio palaimingo svaigulio aš jutau savotišką dvasinį orumą, nes man iš tiesų buvo visai svetima bet kokia pasaulėžiūra ir aš visuomet žinojau, kad esu skirtas mirčiai.

Palengva slinko metai, ir su didžiausiomis pastangomis vienas darbas po kito, vienas kūrinys po kito artėjo prie savo tikslo, kuris buvo mano tik tiek, kiek aš laikiau tuos darbus ir kūrinius tokiais, ką jie bylojo. Jie man tebuvo tik šventi simboliai, sąsajos su mylimąja, tarpininke tarp mano vidinių prieštaravimų draskomo Aš ir nedalomos amžinos žmonijos; visas būvis – nuolatinė meilės be atsako tarnystė Dievui.

Galop suvokiau, kad dabar jau atėjo paskutinioji. Kakta nebebuvo lygi, o garbanos nubalo. Mano gyvenimo kelias nueitas, tačiau tobulybė nepasiekta. Geriausios gyvenimo jėgos iššvaistytos, o menas ir dorumas vis dar tvyro man prieš akis amžini ir nepasiekiami. Būčiau puolęs į neviltį, jeigu šių dviejų dalykų nebūčiau regėjęs ir garbinęs tavyje, žavingoji madona, negarbinęs tavęs ir švelnaus tavo dieviškumo savyje!

Tada tu man pasirodei ir reikšmingai pamojai sekti iš paskos į mirtį. Visą mane užplūdo karštas troškimas tavęs ir laisvės; aš ilgėjausi numylėtos senosios tėvynės ir norėjau nusipurtyti kelionės dulkes, kai pažadas, kad tu pasveiksi, ir žinia, kad tai tikra, vėl prikėlė mane gyvenimui.

Atsipeikėjau iš savo nemiegant regėto sapno, išsigandau visų tų reikšmingų ryšių ir panašumų, baimingai stovėdamas prie šios vidinės tiesos prarajos krašto.

Ar žinai, kas man labiausiai paaiškėjo? Pirma, kad aš tave dievinu ir kad gera, jog tave dievinu. Mudu esam viena būtybė, ir tik tuomet žmogus tampa vientisu ir pačiu savim, kai kurdamas dar laiko save ir visumos centru bei pasaulio siela. Tačiau kam kurti, jei mes patys savyje randam visa ko užuomazgą ir vis dėlto amžinai liekam tik savęs pačių dalele?

Ir dar, aš dabar žinau, kad mirtis irgi leidžia save pajusti esant gražią ir malonią. Suvokiu, kodėl laisva siela visų jėgų žydėjime su romia meile trokšta išsivadavimo ir laisvės ir kaip vilties ryto saule gali džiaugtis mintimi apie grįžimą.

REFLEKSIJA

Ne sykį esu pastebėjęs keistą dalyką, kad protingi ir garbūs žmonės su niekad neišsenkančiu entuziazmu ir begaliniu rimtumu gali vis kartoti menką žaidimėlį, kuris aiškiai neatneša nei naudos, nei priartina prie tikslo, nors gal ir buvo pradėtas žaisti anksčiau negu kiti. Tuomet mano protui parūpo, ką galvoja prigimtis, kuri viską apmąsto, rezga didžiausias gudrybes ir, užuot žarsčiusi sąmojus, griebiasi sąmojingų veiksmų, parūpo anos naivios užuominos, išsilavinusių kalbėtojų pasitelkiamos be pavadinimų.

O šis anonimiškumas savaime dviprasmiškas. Juo begėdiškesnis ir šiuolaikiškesnis esi, juo madingiau užsiminti apie begėdystes. O seniesiems dievams, priešingai, gyvenimas turi tam tikro klasikinio orumo, taigi dera prikelti gyvenimui ir begėdišką herojinį meną. Daugybė tokių kūrinių ir jų neapsakomas išradingumas lemia mitologijos viešpatijos laipsnį ir luomą.

Šis kiekis ir išradingumas yra gerai, tačiau anaiptol ne svarbiausias dalykas. O kur pradingo išsiilgtasis idealas? O gal ištroš-

kusi širdis tauriausiam iš visų vaizduojamųjų menų teranda tiktai kitus būdus, tačiau niekada neranda tobulo stiliaus?

Mąstymui būdinga ta ypatybė, kad, be artimų sau dalykų, jam mieliausi tie, kuriuos galima nagrinėti be paliovos. Todėl apsišvietusio ir mąstančio žmogaus gyvenimas yra nuolatinis galvojimas apie nuostabias savo paskirties mįsles. Tai jam visuomet nauja, nes juk jo paskirtis ir yra nusakyti savo paskirtį ir ją suvokti. Tik ieškodamas žmogaus protas randa paslaptį, kurios ieško.

Tačiau kas yra apibrėžtumas ar pats apibrėžtasis? Vyrams – anonimiškumas. O ką reiškia anonimiškumas moterims? Nežinomybę.

Nežinomybė slėpiningesnė, tačiau apibrėžtumas turi daugiau kerinčios galios. Patrauklus nežinomybės painumas romantiškesnis, tačiau taurus apibrėžtumo pavidalas yra genialesnis. Nežinomybės grožis laikinas kaip gėlių gyvenimas ir amžina mirtingų jausmų jaunystė; apibrėžtumo jėga laikina kaip tikra audra ir nuoširdus susižavėjimas.

Kas išmatuos ir kas palygins begalinę vertę šių abiejų sąvokų, turinčių tą pačią tikrą paskirtį, kuria būtina užkaišioti visas spragas ir tarpininkauti tarp atskirų vyrų bei moterų ir amžinos žmonijos? Apibrėžtumas ir nežinomybė bei jų žinomų ir nežinomų sąsajų visuma; tai vienas ir visi, tai didžiausias keistumas ir didžiausias paprastumas, paprastumas, tačiau ir sudėtingumas. Juk pati visata tėra apibrėžtumo ir nežinomybės žaisliukas, o tikroji apibrėžiamojo paskirtis yra alegoriška neišsenkamo kūrybingumo gyvasties ir judesio miniatiūra.

Su niekad nekintančiu simetriškumu šie abu dalykai priešingais keliais bando prisiartinti prie begalybės ir pabėgti nuo jos. Palengva, tačiau atkakliai nežinomybė tenkina įgimtą savo troškimą iš gražaus pabaigos vidurio patekti į begalybę. Atvirkščiai, apibrėžtumas narsiu šuoliu neria iš palaimingos svajonės apie begalinį troškimą tarp galutinio veiksmo rėmų ir, pats save tobulindamas, vis geraširdiškiau tvardosi ir tenkinasi žaviu santūrumu.

Net ir ši simetrija turi neįtikėtino humoro, su kuriuo gamta nuosekliai skelbia savo bendriausią ir paprasčiausią antitezę. Šie komiški didžiosios visumos kampai netgi tokiam dailiausiam ir meniškiausiam kūriny kaip sumažintas portretas pasirodo su šelmišku reikšmingumu ir bet kokiai individualybei, sukurtai vien per juos ir rimtą jų žaidimą, suteikia nepaprasto tobulumo.

Šitaip individualumu ir alegorija siekiant besąlygiškumo, atsiskleidžia spalvingas šmaikštaus jausmingumo idealas.

Viskas aišku! Todėl ir bevardės nežinomos dievybės buvimas visur. Pati gamta vis trokšta naujų išbandymų amžinajam atsinaujinimui; ji taip pat trokšta, kad kiekvienas būtų vienintelis ir vis kitas, tikroviškas aukščiausios nedalomos individualybės atvaizdas.

Šitaip gilinantis į individualybę, refleksija pasidarė tokia individuali, kad netrukus ėmė nykti ir pamiršti pati save.

„Kas man darbo šios užuominos, kurios su nesuvokiama nuovoka laikosi ne prie jausmingumo ribos, o ties jo viduriu, ir dar yra taikomos sužadinti atkakliems ginčams?“

Šitaip tu ir Julijana, nors ir nepasakysit, tikrai paklausit.

Miela mylimiausioji! Ar gėlių puokštė turi būti tik iš padorių rožių, romių neužmirštuolių ir kuklių žibučių bei kitų mergaitiškų ir vaikiškų gėlių, o gal ir iš kitokių, kurios savaip nutvieskia margaspalvį spindesį?

Vyriškas negrabumas yra daugialypė savybė, su gausybe įvairiausių žiedų ir vaisių. Tegu tas keistas augalas, kurio pavadinimo nenoriu ištarti, lieka savo vietoje. Jis bent tiks apsaugoti liepsningiesiems granatams ir šviesiems apelsinams. O gal vietoj šio margaspalvio apvalkalo tebūnie viena nuostabi gėlė, pranokstanti visų kitų žiedų grožį ir šitaip padaranti visas kitas nebereikalingas?

Neatsiprašau, nors ir vėl norėčiau šitaip pasielgti, visiškai pasikliaudamas objektyviu tavo požiūriu į negrabumo kūrinius, kurių trokštamos pavaizduoti temos dažnai mielai pasiskolinamos iš vyriško įkvėpimo.

Tai draugystės švelnus *furioso* ir išmintingas *adagio:* galėsi kai ko iš šito pasimokyti: kad vyrai sugeba neapkęsti su nepaprastu subtilumu kaip jūs mylėti; kad pasibaigusį barnį jie paskui išaukština, o tu apie visa tai galėsi pareikšti tiek pastabų, kiek tik užsimanysi.

JULIJUS ANTONIJUI

1

Jau kiek laiko esi labai pasikeitęs! Žiūrėk, dranguži, kad tau, pačiam nė nenutuokiant, neprapultų didingų dalykų suvokimas. Ir kas iš to išeis? Galiausiai tapsi toks švelnus ir jautrus, kad visiškai iššvaistysi širdį ir jausmus. O kur bus vyriškumas ir veikli jėga? Aš dar pasielgsiu su tavim taip, kaip tu elgiesi su manim nuo to laiko, kai mudu gyvenam nebe kartu, o vienas šalia kito. Turėsiu nubrėžti tau ribas ir pasakyti, kad jeigu jis ir nusimano apie grožį, tai vis dėlto nieko nenutuokia apie draugystę. Tačiau aš niekuomet moraliai nekritikuosiu draugo, jo elgesio ar neveiklumo; tas, kas gali tą daryti, nenusipelno taurios ir retos laimės turėti draugą.

Tik blogiau, kad pirmiausia tu kenki pats sau. Pasakyk man iš rimtųjų, ar tikrai ieškai dorybės tarp šių abejingų jausmo vingrybių, šių proto išsidirbinėjimų, kurie išsekina žmogų ir išsunkia iš jo visus gyvybinius syvus?

Jau seniai buvau pasidavęs ir nurimęs. Nė neabejojau, kad tu, nes žinai daugybę dalykų, žinojai ir priežastis, pražudžiusias mūsų draugystę. Atrodo, aš suklydau, nes nustebai, jog noriu itin suartėti su Eduardu, nes tu, tarsi nieko nesuprasdamas, klausi, kuo gi esi mane įžeidęs. Jeigu būtų tik šitai, tik vienintelis dalykas, tada nebūtų nė verta duoti tokio nemalonaus klausimo, tada būtų atsakyta ir susitaikyta savaime. Tačiau argi nėra ko nors

daugiau, kai aš kiekviena proga vis turiu jaustis lyg padaręs šventvagystę, kad papasakojau tau visą tiesą apie Eduardą? Tiesa, tu nieko jam nepasakei, netgi nepapriekaištavai balsu: tačiau aš žinau ir puikiai matau, ką galvoji. O jeigu nežinočiau ir nematyčiau, koks tuomet būtų nematomas mūsų sielų bendrumas ir nuostabus šio bendrumo žavesys? Aišku, tau nė į galvą negali ateiti dar ilgiau šalintis ir trokšti subtiliai išsklaidyti šį nesusipratimą: mat tuomet ir aš iš tikrųjų nebeturėčiau ko sakyti.

Be jokios abejonės, judu skiria amžina praraja. Rami skaidri tavo būdo gelmė ir energinga jo gyvenimo kova yra priešinguose žmogaus būties kraštuose. Jis – gyvas veiklumas, o tu iš prigimties esi jautrus stebėtojas. Todėl turėtum viską suprasti ir supranti, jeigu sąmoningai neužsisklendi. Iš tiesų tai mane ir siutina. Verčiau jau nekęsti puikių dalykų, negu iš viso jų nepažinti! Tačiau kur gali nuvesti tai, jeigu nenatūraliai pripranti tas retas didingumo ir grožio apraiškas taip sumenkinti, kaip gali sumenkinti tiktai įžvalgumas, nepasitelkęs jausmų? Juk pagaliau pats turi tapti toks, kokius trokšti matyti aplinkinius.

Ar tai tas išgarsintasis įvairiapusiškumas? Aišku, tu stebėjai lygybės pagrindus, o vienam sekasi nedaug geriau kaip kitam; tačiau kiekvienas atpažįstamas skirtingai. Argi tu neprivertei mano jausmų amžinai nutylėti tau, kaip ir bet kam kitam, kas jiems švenčiausia? Tik todėl, kad nesugebėjai nuslėpti savo nuosprendžio iki tam tikro laiko ir kad tavo protas visur sukuria ribas anksčiau negu pats randa savąsias. Tu beveik privertei mane išaiškinti tau, kokia iš tiesų didelė yra mano vertė ir kaip teisingiau ir doriau būtum elgęsis, jeigu kartkartėmis būtum ne smerkęs, o tikėjęs, jeigu kada ne kada būtum įžvelgęs manyje nepažįstamą begalybę.

Žinoma, kalčiausias čia mano paties aplaidumas. Gal iš aikštingumo troškau su tavim dalintis dabartimi ir nemokiau žiūrėti į praeitį ir ateitį. Nežinau, tam priešinosi mano jausmai, be to, maniau, jog tai nereikalinga, nes iš tiesų laikiau tave be galo protingu.

O Antonijau, jeigu aš galėjau abejoti amžinosiomis tiesomis, tai tu mane išmokei tą ramią gražią draugystę, pagrįstą tiktai būties ir sambūvio darna, laikyti netikra ir iškrypėliška!

Tai argi vis dar nesuprantama, kodėl persimetu visiškai į kitą pusę? Atsisakau švelnaus mėgavimosi ir puolu į audringą gyvenimo kovą. Skubu pas Eduardą. Viskas sutarta. Mudu norim ne tik kartu gyventi, bet ir darbuotis vieningai kaip broliai. Jis šiurkštus ir rūstus, jis stipresnis ir ne toks jautrus: bet jo širdis plati ir vyriška, ir geresniais laikais, taip sakau drąsiai, jis būtų buvęs didvyris.

2

Puiku, kad mudu galų gale vėl pasikalbėjome; taip pat esu patenkintas, kad nieku gyvu nenorėjai man rašyti ir plūdai vargšes niekuo dėtas raides, nes tu tikrai sugebi sklandžiau kalbėti. Tačiau man vis dėlto dar liko širdyje vienas kitas dalykas, ko negalėjau išsakyti ir apie ką pabandysiu tau užsiminti laiške.

Tačiau kodėl kaip tik šitokiu keliu? Ak bičiuli, jeigu tik sugebėčiau tyliai iš tolybių į švelnų apvalkalą įdėti tau norimą žinią, jeigu žinočiau subtilesnį, išmintingesnį pranešimo būdą! Pokalbis man yra pernelyg garsus ir artimas, pernelyg retas. Atskiri žodžiai visuomet perteikia tik vieną pusę, nuotrupą ryšio ir visumos, kurią trokščiau atskleisti visu darnumu.

Ir ar vyrai, kurie nori gyventi kartu, gali pernelyg švelniai bendrauti? Ne dėl to, kad baiminausi pasakyti ką nors pernelyg aštriai ir kad todėl per mūsų pokalbį vengiau paminėti tam tikrus asmenis ir tam tikrus dalykus. Vis dėlto manau, kad mus skiriančios sienos sugriautos amžinai.

O pasakyti tau nenorėjau nieko ypatinga; vis dėlto verčiau pasirinkau šį aplinkkelį. Nežinau, iš tikro ar netikro subtilumo man būtų sunku aptarinėti su tavim mūsų draugystę akis į akį.

Tačiau turiu tau atskleisti, ką galvoju apie ją. O tas mintis lengvai prisitaikysi – ir tai kaip tik svarbiausia – tu pats.

Aš skiriu dvi draugystės rūšis.

Pirmoji visiškai išoriška. Ji nepasisotindama skuba nuo vieno užsiėmimo prie kito ir kiekvieną padorų žmogų įtraukia į didelį bendraminčių būrį, seną mazgą tvirčiau surišdama bet kokia dorybe ir vis ieškodama naujų brolijos narių; juo daugiau jų turi, juo daugiau trokšta.

Prisimink senovę ir tokią draugystę, kuri sąžiningai grumiasi su blogiu, tūnančiu netgi mumyse ar mylimajame, rasi visur, kur galybė taurių jėgų kuria arba valdo pasaulius.

Dabar laikai kitokie, tačiau šios draugystės idealas gyvens mano sieloje tiek, kiek gyvensiu aš pats.

Antroji draugystė vien vidinė. Nuostabi keistenybių simetrija, lyg iš anksto būtų buvę nulemta visaip vienam kitą papildyti. Mintys ir jausmai tampa bendri, abiem pusėm stengiantis įkvėpti ir puoselėti švenčiausius dalykus. Ir tokia grynai dvasinė meilė, graži bendrystės paslaptis nėra tolimas gal bergždžių pastangų tikslas. Ne, ją tik reikia rasti. Ir čia nėra jokios apgavystės, kaip būna herojiškajai draugystei. Darbai parodo, ar vyro dorumas atlaiko išmėginimą. Tačiau tas, kas siela jaučia ir regi žmoniją ir pasaulį, nelengvai imsis ieškoti bendros prasmės ir išminties ten, kur nieko panašaus nėra.

Šitaip draugauti sugeba tik tas, kuris visiškai nurimo, nusižemino ir moka garbinti kitų dieviškumą.

Jeigu dievai žmogų apdovanojo sugebėjimu pažinti tokią draugystę, tai jis tegali tik rūpestingai saugoti ją nuo bet kokio paviršutiniškumo ir tausoti šventą esmę. Mat lepus žiedas neilgaamžis.

ILGESYS IR RAMYBĖ

Lengvai apsitaisę Liusinda ir Julijus stovėjo prie paviljono lango, gaivindamiesi vėsiu ryto oru ir įsižiūrėję į tekančią saulę, kurią gyvu čiulbesiu sveikino paukščiai.

– Julijau, – paklausė Liusinda, – kodėl man taip ilgu, kai aplinkui tvyro šitokia skaidri ramybė?

– Ramybę mes randam tik ilgėdamiesi, – atsakė Julijus. – Taip, ramybė stoja tada, kai mūsų protas, niekieno netrikdomas, gali ilgėtis ir ieškoti, tačiau nesuranda nieko tauresnio kaip savo ilgesį.

– Tiktai ramią naktį, – tarė Liusinda, – ilgesys ir meilė žėri ir švyti visu skaistumu kaip ši nuostabi saulė.

– O dieną, – atsakė Julijus, – meilės laimė vos spingsi kaip šykšti mėnesiena.

– Arba sušvinta ir staiga pradingsta amžinoj tamsoj, – pridūrė Liusinda, – kaip tie žaibai, kurie apšvietė mūsų miegamąjį, kai mėnulį dengė debesys.

– Tiktai naktį, – tarė Julijus, – lakštutė graudžiai aimanuoja ir giliai dūsauja. Tiktai naktį droviai prasiskleidžia gėlės žiedas ir laisvai įkvepia nuostabiausio aromato, vienoda palaima apsvaigindamas protą ir jausmus. Tiktai naktį, Liusinda, karšta meilės aistra ir drąsios kalbos dieviškai liejasi iš lūpų, kurios dienų bruzdesy saldžią savo šventovę užsklendžia švelniu išdidumu.

L i u s i n d a. Ne aš, mano Julijau, esu ta, kurią tu tapai tokią šventą; nors ir norėčiau virkauti kaip lakštingala ir, kaip jaučiu širdyje, esu skirta nakčiai. Tai tu, tai stebuklingas tavo vaizduotės žiedas, kuriuo apdovanojai mane, amžinai tavą, tada, kai nematyti sumaišties ir tyros tavo sielos neblaško kasdienės smulkmenos.

J u l i j u s. Nebūk tokia kukli ir nemeilikauk. Prisimink, juk tu esi nakties žynė. Net plieskiant saulės spinduliams tai skelbia tamsus vešlių garbanų blizgesys, šviesi rimto žvilgsnio gelmė, aukštas ūgis, kaktos ir viso tauraus stoto didingumas.

L i u s i n d a. Nuo tavo garbinimo žvilgsnis nunyra žemyn, nes šviesus rytas akina ir įvairiabalsė linksmų paukščių giesmė trikdo ir gąsdina sielą. Antraip ausys romų, tamsų, vėsų vakarą godžiai gertų saldžią gražuolio bičiulio kalbą.

J u l i j u s. Čia ne kokie nors pasipūtėlio svaičiojimai. Mano ilgėjimasis tavęs begalinis ir niekuomet nepatenkinamas.

L i u s i n d a. Kad ir kaip ten būtų, tai tavyje mano esybė randa ramybę.

J u l i j u s. Drauguže, šventą ramybę aš radau tik tam ilgesy.

L i u s i n d a. O aš – šitoj gražioj ramybėj tą šventą ilgesį.

J u l i j u s. Ak, kad aštri šviesa leistų pakelti šydą, kuris dengė šias liepsnas, jog išdykėliški geismai galėtų atvėsinti ir numalšinti sielos karštį!

L i u s i n d a. Taip kada nors amžinai šalta rimta gyvenimo diena suniokos šiltą naktį, kai pabėgs jaunystė ir kai aš atsisakysiu tavęs, kaip tu anuomet atsisakei didelės meilės dėl dar didesnės.

J u l i j u s. Juk galėjau parodyti tau tą nepažįstamąją draugę, o jai – savo nuostabiosios meilės stebuklą.

L i u s i n d a. Tu ją dar tebemyli ir, amžinai būdamas mano, amžinai mylėsi. Tai didis tavo nuostabios širdies stebuklas.

J u l i j u s. Ne nuostabesnis kaip tavosios. Regiu, kaip tu, prigludusi prie mano krūtinės, žaidi su savojo Gvido garbana; broliškai sujungusi mus abu dabini kilnią kaktą amžinaisiais džiaugsmo vainikais.

L i u s i n d a. Leisk ilsėtis naktį ir netrauk į dienos šviesą to, kas šventai žydi tylioj širdies gelmėj.

J u l i j u s. Kur gyvenimo bangos galėtų išdykauti su laukiniu, kurį švelnūs jausmai ir patrakęs likimas nubloškė į rūstų pasaulį?

L i u s i n d a. Skaidrus ir vienintelis tyras kilnios nepažįstamosios paveikslas švyti žydrame doros tavo sielos danguje.

J u l i j u s. O amžinasis ilgesy! Tačiau galop bergždžias dienos liūdesys, išdidus blizgesys apniuks ir užges, ir ilga meilės naktis gaus amžiną ramybę.

L i u s i n d a. Tokie yra moters jausmai mylinčioje krūtinėje, kai galima būti tokiai, kokia esu aš. Jie ilgisi tik tavo ilgesio ir nurimsta tik tada, kai ramybę randi tu.

VAIZDUOTĖS ŽAISMAS

Sunkiai ir triukšmingai rengiamas gyvenimui pats lepusis dievų kūdikis gyvenimas yra skausmingai spaudžiamas ir tramdomas meilingam ir rūpestingam lyg beždžionės glėby.

Turėti ketinimų, įgyvendinti juos, tyčia supinti vienus ketinimus su kitais, atėjus į galvą naujam ketinimui; ši blogybė taip giliai įsišaknijusi į kvailoką Dievo pavidalo žmogaus prigimtį, kad jis turi kaip reikiant pasistengti ir sugalvoti ketinimą, jeigu kada nors be jokio ketinimo sumano pasiduoti vidiniam amžinai kintančių vaizdų ir jausmų srautui.

Didžiausias išmintingumas yra tylėti laisva valia, grąžinti sielą vaizduotei ir netrukdyti jaunai motinai saldžiai burkuoti su savo kūdikiu.

Tačiau po auksinio nekaltybės amžiaus toks išmintingas protas didžiulė retenybė. Jis trokšta valdyti sielą vienas; nors sielai ir rodosi, kad ji yra tik su savo įgimtąja meile, protas slapčiomis klausosi ir vietoj šventų vaikiškų žaidimų pakiša praeities prisiminimus ar ateities viltis. Jis geba nuspalvinti ir trumpam sušildyti tuščias šaltas viltis, o mėgdžiojimais išplėšti iš patiklios vaizduotės ypatingiausią esmę.

Tačiau jaunatviška siela nesileidžia trikdoma nepatiklios senatvės išminties, ji visuomet regi mylimąjį žaidžiantį su nuostabiais gražaus pasaulio vaizdais. Ji nulenkia galvą, sutikdama pasidabinti vainikais, kuriuos vaikas pina iš gyvenimo žiedų, ir klusniai nugrimzta į snaudulį, sapnuodama meilės muziką ir tolumoje kaip paskiras romanso nuotrupas girdėdama paslaptingus malonius dievų balsus.

Seni, puikiai pažįstami jausmai plūsta iš praeities ir ateities gelmių. Vos palyti suklususį protą ir vėl skubiai dingsta už nutilusios muzikos ir tamsios meilės. Viskas dailiai susipynę mylisi ir gyvena, dejuoja ir džiūgauja. Čia svaigioj šventėj visų besilinksminančiųjų lūpos atsiveria vienai dainai; ir čia vieniša mergina netenka žado prieš draugą, kuriuo trokštų patikėti, ir šypsodama išvengia bučinio. Susimąstęs aš apibarstau pernelyg anksti mirusio sūnaus kapą gėlėmis ir jas netrukus nesitverdamas džiaugsmu ir viltimi įteikiu mylimo brolio nuotakai; tuo tarpu kilni žynė moja man ir duoda ranką rimtai sąjungai, kur iškilmingai pažadama amžina tyra ugnis, amžina dorybė ir amžinas susižavėjimas. Pabėgu nuo altoriaus ir žynės, kad griebčiau kalaviją ir su herojų būriu pulčiau į kovą, kurią netrukus pamirštu, nes gūdžiausioj vienatvėj tematau tik dangų ir save.

Kokia siela regi tokius sapnus: ta, kuri sapnuoja juos amžinai, net ir pabudusi. Ji jaučiasi apsupta meilės žiedų, saugosi, kad nesudraskytų iširusių vainikų, mielai nusilenkia ir atsiduoda vaizduotei, ir su malonumu paklūsta vaikui, kuris už visus motiniškus rūpesčius atlygina meiliu čiauškėjimu.

Tada visą būvį apgaubia gaivus žydinčios jaunystės dvelksmas ir šventa vaikiškos palaimos aureolė. Vyras dievina mylimąją, motina vaiką, o visi – amžinąjį žmogų.

Dabar siela jau supranta lakštingalos skundą, naujagimio šypseną ir tai, ką pranašauja tiek gėlių, tiek žvaigždžių slėpininga vaizdų kalba; šventą gyvenimo prasmę ir nuostabią gamtos bylą. Viskas kalba į ją, ir ji visur per ploną apvalkalą mato mielą vidų.

Ant šios šventiškai išpuoštos žemės ji lengvai sukasi gyvenimo šokyje, be jokios kaltės, tiktai stengdamasi neišsimušti iš bendro draugų ritmo ir nesutrikdyti meilės harmonijos.

Ir visur aidi amžinoji giesmė, siela retkarčiais pagauna vieną kitą jos žodį, iš kurių galima numanyti esant dar didesnių stebuklų.

Vis gražiau supa ją šis burtų ratas. Ji niekuomet iš jo neišeis, o tai, ką ji kuria ar kalba, skamba kaip nuostabus romansas apie puikias vaikiško dievų pasaulio paslaptis, kurį lydi kerinti jausmų muzika ir puošia nuostabiausi malonaus gyvenimo žiedai.

Novalis

HEINRICHAS FON OFTERDINGENAS

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
LEONAS PETRAVIČIUS

Novalis HEINRICH VON OFTERDINGEN
Werke in einem Band, Aufbau - Verlag Berlin und Weimar, 1983

Dedikacija

Širdy nubudo polėkis kilnus –
Gelmėn pažvelgti – į pasaulio dvasią.
Ranka tavoji teikia viltį drąsią,
Per audrą skristi duoda man sparnus.

Vaikelio širdžiai tu siuntei sapnus,
Vedei už rankos per lankas žaviąsias,
Tu, moteries pirmavaizdi tikrasis,
Jaunuolio skrydžiui – akstine švelnus.

Kas traukia dar mane į skausmo žemę?
Argi ne tau skirta širdies daina?
Ar ne tavoji meilė viltį lemia?

Kvieti į kilnų meną tu viena,
Švelnioji mūza. Įkvėpimo semia
Tavy kukli poezija mana.

Begaline melodijų kaita
Mus žemėje giesmės galia gaivina,
Mus iš aukštybių laimina ir gina,
O čia – jaunyste puošia nekalta.

Ji šviečia mums šviesa nepaprasta
Ir meno paslaptį suvokt mokina.
Ir sielos džiaugsmą, ir širdies dykynę –
Ji viską paverčia malda karšta.

Prie jos krūtinės gėriau aš gyvybę
Ir augau, brendau josios glėbyje,
Iš čia žvelgiau į tolumą beribę.

Dar snaudė manyje kilni svaja,
Kai ji lyg angelas iš begalybių
Mane aplankė – išskridau su ja.

Pirma dalis

LAUKIMAS

Pirmas skyrius

Tėvai jau buvo sugulę ir miegojo, sieninis laikrodis monotoniškai tiksėjo, vėjas švilpė klebindamas langines, kambarį kartkartėmis užliedavo skaisti mėnesiena. Jaunuolis, negalėdamas pamiršti svečio ir jo pasakojimo, neramiai vartėsi lovoje. „Ne lobiai pažadino mano širdyje tą neapsakomą troškimą, – kalbėjo jis mintyse. – Godulys – man nežinomas jausmas. Labiausiai trokštu išvysti mėlynąją gėlę. Ji nė valandėlės neišeina man iš galvos, apie nieką daugiau negaliu galvoti ar dainuoti. Dar niekada manęs nėra aplankiusi tokia nuotaika: lyg būčiau kažką susapnavęs, lyg būčiau užmigęs ar persikėlęs į svajonių pasaulį. Kam gi rūpi gėlės pasaulyje, kuriame iki šiol gyvenau? Kur girdėta, kad ką nors kankintų tokia keista aistra gėlei? Ir iš kurgi atėjo tas svečias? Niekas iš mūsų niekada nėra matęs to žmogaus. Ir nežinau, kodėl tik mane taip sukrėtė jo žodžiai; juk ir kiti girdėjo, ką jis pasakojo, bet nė vienam iš jų neatsitiko taip kaip man. Negaliu net žodžiais išreikšti savo keistos būsenos! Čia, žiūrėk, mane apima tokia nenusakoma palaima, čia netrukus, kai mintyse jau aiškiai nebematau tos gėlės, mane pagauna staigus vidinis nerimas. To niekas negalėtų suprasti ir niekada nesupras. Manyčiau, kad man susimaišė protas, jeigu visko nematyčiau taip ryškiai, negalvočiau taip blaiviai, jeigu nuo tada man viskas nebūtų pasidarę taip aišku. Kadaise girdėjau pasakojant apie senus laikus, kai žvėrys, medžiai ir

uolos dar kalbėję su žmonėmis. Dabar man rodosi, jog jie kiekvieną akimirką gali prabilti, o aš tiesiog jaučiu, ką jie man norėtų pasakyti. Turėtų būti dar daug žodžių, kurių nežinau; jei žinočiau daugiau, galėčiau viską geriau suprasti. Anksčiau mėgdavau šokti; dabar labiausiai pasiilgstu muzikos".

Jaunuolis pamažu nugrimzdo saldžiose svajonėse ir užmigo. Sapne pirmiausia išvydo neaprėpiamas tolumas, nežinomas, negyvenamas vietas. Nesuvokiamai lengvai keliavo per jūras, matė nuostabius žvėris, gyveno su įvairiausiais žmonėmis, čia kovėsi karuose, dalyvavo baisiose sumaištyse, čia vėl glaudėsi taikiose trobelėse. Pakliūdavo į nelaisvę ir į baisiausią vargą.

Visi jausmai paaštrėjo taip, kaip jis to dar niekada nebuvo patyręs. Gyveno be galo margą gyvenimą: mirdavo ir vėl prisikeldavo, mylėdavo su karščiausia aistra ir vėl pasijusdavo amžinai atskirtas nuo mylimosios. Pagaliau paryčiais, kai ėmė brėkšti aušra, jo siela kiek aprimo, reginiai darėsi aiškesni ir ilgiau išlikdavo akyse. Sapnavo, jog vienas eina per tamsų mišką. Dienos šviesa sunkiai skverbėsi pro tankias šakas. Netrukus pasiekė tarpeklį, kylantį į kalną. Jam teko ropštis per apsamanojusius akmenis, atridentus kadaise čia tekėjusios upės. Juo aukščiau kopė, juo miškas šviesėjo. Pagaliau, prie pat skardžio, priėjo pievelę. Tuoj už pievelės kilo stati uola, kurios papėdėje pamatė angą – matyt, uoloje iškirsto tunelio pradžią. Juo buvo patogu eiti, bet tolėliau tunelis praplatėjo, gilumoje suspindo skaisti šviesa. Priėjęs pamatė galingą čiurkšlę, kuri kaip fontanas tryško iki pat skliautų, viršuje subyrėdama į begalinę daugybę žiburėlių, o šie žiro žemyn į didžiulį baseiną. Čiurkšlė spindėjo kaip liepsnojantis auksas, tačiau nebuvo girdėti nė menkiausio garso – nuostabų reginį supo šventa tyla. Jis prisiartino prie baseino, banguojančio ir virpančio begaliniais spalvų atšvaitais. Olos sienos buvo sudrėkusios nuo šio skysčio, ne karšto, o priešingai – vėsaus, spindinčio blausiai melsva šviesa. Jis panardino ranką į baseiną ir susivilgė lūpas. Pajuto, lyg jį persmelkė kažkoks dvasios dvelksmas, stiprindamas

ir gaivindamas sielą. Jį apėmė nesuvaldomas noras išsimaudyti, ir jis nusirengęs įlipo į baseiną, sakytum, nuskendo vakaro debesėliuose; nežemiški jausmai užplūdo sielą, galvon ėmė skverbtis begalė neapsakomai malonių minčių, kilo nauji, niekada neregėti vaizdai, jie susiliedavo ir tapdavo matomomis būtybėmis. Kiekviena pasakiškos stichijos bangelė glaudėsi prie jo tarytum švelni krūtinė, atrodė, jog baseinas pilnas žavių nematomų mergaičių, kurios, prisiartinusios prie jaunuolio, akimirką tapdavo kūnu.

Apsvaigęs iš susižavėjimo ir kartu aiškiai suvokdamas kiekvieną įspūdį, jis iš lėto nuplaukė švytinčia srove, tekančia iš baseino gilyn po uola. Jį apėmė saldus snaudulys, jis vėl sapnavo neįtikėtinus nuotykius, kol pažadino kitas šviesos ruožas. Buvo atsidūręs sodrioje pievoje prie šaltinio, tekančio ir tarsi ištirpstančio ore. Netoliese stūksojo tamsiai mėlynos uolos, išmargintos spalvotais intarpais. Jį supantis švytėjimas buvo skaidresnis ir švelnesnis už paprastą dienos šviesą, dangus tamsiai mėlynas, nė menkiausio debesėlio. Bet labiausiai didžiule jėga jį traukė aukšta, skaisčiai mėlyna gėlė, žydinti prie pat šaltinio ir liečianti jį plačiais, žvilgančiais žiedlapiais. Aplink ją žydėjo nesuskaičiuojama daugybė įvairiaspalvių gėlių, ore plaukiojo nuostabūs kvapai. Bet jis nematė nieko, išskyrus mėlynąją gėlę. Stebėjo ją ilgai, su begaliniu švelnumu. Pagaliau, kai panoro prisislinkti prie jos arčiau, gėlė sujudėjo ir ėmė keistis: lapai dar labiau sužvilgo ir prigludo prie koto, gėlė palinko prie jaunuolio, žiedlapiai atskleidė platų mėlyną žiedo vidurį, kuriame lyg per miglas pasirodė nuostabus veidas. Matydamas šią keistą permainą, jis vis labiau džiaugėsi ir stebėjosi, bet čia jį staiga pažadino motinos balsas, ir jis vėl pasijuto esąs tėvų namuose, į kuriuos jau skverbėsi auksinė ryto saulė. Apimtas džiaugsmo, nė nesupyko ant motinos, kad ji nutraukė jo sapnus; priešingai, maloniai tarė jai: „Labas rytas!“ ir nuoširdžiai ją apkabino.

– Tu tikras miegalius, – pasakė tėvas. – Jau kiek laiko sėdžiu su dilde rankose! Kalti iš viso negalėjau, kad tavęs nepažadinčiau.

Motina norėjo, kad duočiau mielam sūneliui gerai išsimiegoti. Ir pusryčių iki šiol tebelaukiu. Gudriai padarei, kad pasirinkai mokinio dalią. Dėl tavęs turime budėti ir dirbti. Nors man teko girdėti, kad tikras mokslininkas, studijuodamas didžius išmintingų pirmtakų veikalus, ir naktimis nemiega.

– Tėte, – atsakė Heinrichas[1], – nepykite, kad taip ilgai miegojau. Juk paprastai keliuosi gana anksti. Vakar užmigau vėlai, o naktį regėjau daug neramių sapnų. Galų gale susapnavau tokį malonų sapną, kad tikrai ilgai jo neužmiršiu, be to, man atrodo, jog tai daugiau negu paprastas sapnas.

– Mielas Heinrichai, – tarė motina, – turbūt gulėjai ant nugaros, o gal išsiblaškęs kalbėjai vakaro maldą. Tu ir atrodai kažkoks keistas. Pavalgyk, atsigerk ir vėl būsi žvalus kaip visada.

Motina išėjo, o tėvas, nepaleisdamas iš rankų darbo, pasakė:

– Iš sapnų pilių nepastatysi, kad ir ką apie juos manytų didžiai mokyti ponai. Bus geriau, jeigu saugosi sielą nuo tuščių ir net žalingų svajonių. Dabar nebe tie laikai, kuomet sapnuose apsireikšdavo dieviški dalykai. Mes nebegalime suprasti ir nesuprasime, ką jautė anie išrinktieji vyrai, apie kuriuos pasakoja Šventasis Raštas. Matyt, anuomet sapnai būdavo kitokie, beje, kaip ir kiti žmogiški reikalai.

Gyvename pasaulyje tokiais laikais, kai nebežinome, kas yra tiesioginis ryšys su dangumi. Senovės istorijos ir raštai dabar vieninteliai šaltiniai, iš kurių galime pasisemti reikalingų žinių apie antgamtišką pasaulį; Šventoji Dvasia kalba mums ne tiesioginiu apreiškimu, o netiesiogiai, per dorų ir išmintingų vyrų protą, per pamaldžių žmonių gyvenimą ir jų likimus. Niekada per daug nesižavėjau mūsų laikų stebuklais, nelabai tikėjau tais dideliais žygdarbiais, apie kuriuos pasakoja mūsų dvasininkai. Beje, kas nori, gali jais žavėtis. Niekada nebandau neigti to, kuo žmogus tiki.

– Betgi, tėte, kodėl jums taip nepatinka sapnai? Juk jų keisti susipynimai, jų lengvumas ir trapumas žadina mūsų mintį. Argi kiekvienas, net ir pats mįslingiausias sapnas nėra ypatingas reiš-

kinys, kuris, net jeigu jame ir neįžvelgsime dieviško apreiškimo, praskleidžia paslapties uždangą, tūkstančiais klosčių dangstančią mūsų vidaus pasaulį? Išmintingiausiose knygose patikimi žmonės pasakoja nesuskaičiuojamas sapnų istorijas. Prisiminkite, kaip garbingasis rūmų kapelionas neseniai mums pasakojo savo sapną, kuris ir jums pasirodė labai keistas.

Bet palikime istorijas nuošalyje. Jeigu jūs kada nors susapnuotumėte sapną, argi nenustebtumėte, argi imtumėte neigti, kad šis įvykis, mums, rodos, toks kasdieniškas, iš tikrųjų yra nuostabus? Manau, kad sapnas – tai pylimas, saugąs mus nuo lėkšto gyvenimo ir monotonijos, sukaustytos fantazijos išsivadavimas, kuomet visi gyvenimo vaizdai susimaišo, o nuolatinę suaugusio žmogaus rimtį pakeičia linksmas, kūdikiškas žaismas. Jei ne sapnai, mes anksčiau pasentume. Todėl sapną, net jeigu jis ir neatsiųstas tiesiai iš aukštybių, vis dėlto galime laikyti Dievo dovana, maloniu bendrakeleiviu piligrimo kelionėje prie šventojo kapo. Sapnas, kurį šiąnakt sapnavau, tikrai ne tuščias mano gyvenimo atsitiktinumas, nes jaučiu, kad jis pagauna mano sielą kaip milžiniškas ratas ir galingai traukia ją su savimi.

Tėvas maloniai šyptelėjo ir, žiūrėdamas į ką tik įėjusią motiną, tarė:

– Motin, Heinrichas tikrai vertas tos valandos, kurią atsirado šiame pasaulyje. Jo žodžiuose putoja ugningas itališkas vynas, kurio parsivežiau iš Romos ir kuris liete liejosi mūsų vestuvių vakarą. Tuomet ir aš dar buvau vyras iš stuomens ir iš liemens. Pietų oras atšildė mano sąnarius, iš manęs tryško ryžtas ir džiaugsmas, tu irgi buvai šauni karštakraujė mergaitė. Tavo tėvo namuose tuomet buvo puiki šventė: iš visų apylinkių susirinko muzikantai ir dainininkai. Augsburge seniai niekas nebuvo matęs linksmesnių vestuvių.

– Jūs ką tik kalbėjotės apie sapnus, – pasakė motina. – Ar prisimeni, kad ir tu tuomet man pasakojai sapną, kurį sapnavai Romoje ir kuris tave paskatino atvažiuoti pas mus į Augsburgą ir man pasipiršti?

– Tu kaip tik laiku priminei, – atsakė tėvas. – Buvau visai pamiršęs tą keistą sapną, kuris kadaise ilgai nėjo iš galvos; bet kaip tik jis patvirtina tai, ką sakiau apie sapnus. Sunku įsivaizduoti aiškesnį ir logiškesnį sapną kaip manasis: dar ir dabar prisimenu kiekvieną smulkmeną, ir vis dėlto – ką gi jis reiškė? Visiškai suprantama, kad sapnavau tave ir kad netrukus mane apėmė troškimas tave turėti – juk aš tave jau pažinojau. Mane iš pat pradžių labai sužavėjo tavo švelnus, malonus būdas, ir tik troškimas pakeliauti po pasaulį dar kiek sulaikė nuo piršlybų. O kai sapnavau tą sapną, mano toškimas keliauti jau buvo patenkintas, todėl meilė tapo visų svarbiausia.

– Papasakokite savo sapną, – paprašė sūnus.

– Kartą vakare, – ėmė pasakoti tėvas, – vaikštinėjau po miestą. Dangus buvo giedras, senovinės kolonos ir sienos blykšojo nejaukioje mėnesienoje. Mano draugai nusekė paskui kažkokias merginas, o aš, kankinamas namų ir meilės ilgesio, išėjau už miesto. Galų gale pasijutau ištroškęs ir užsukau į pirmus pasitaikiusius namus, norėdamas paprašyti vyno arba pieno. Pro duris išėjęs senyvas vyras iš pradžių, matyt, palaikė mane įtartinu svečiu. Pasakiau jam, ko noriu, ir kai jis sužinojo, jog aš užsienietis, vokietis, maloniai pakvietė į namus ir atnešė butelį vyno. Pasodino mane už stalo, ėmė klausinėti apie mano amatą. Kambarys buvo pilnas knygų ir visokių senoviškų daiktų. Įsileidome į ilgas kalbas; jis man pasakojo apie senovės laikus, apie dailininkus, skulptorius ir poetus. Viskas man buvo negirdėta. Tarytum išlipau į nežinomą krantą ir patekau į naują pasaulį. Jis rodė kamėjas ir kitokius meno dirbinius, skaitė su įkarščiu puikias eiles, – laikas bėgo nepastebimai. Dar ir dabar man pralinksmėja širdis, kai prisimenu margą raizginį keistų minčių ir jausmų, tą naktį pripildžiusių mano sielą. Pagoniškos antikos laikuose jis jautėsi kaip namie ir be galo karštai troško sugrįžti į žilą senovę. Pagaliau parodė man kambarėlį, kur galėjau likusią nakties dalį pamiegoti, nes grįžti į miestą buvo per vėlu. Netrukus užmigau ir susapnavau, jog esu

gimtajame mieste ir išeinu pro jo vartus. Atrodė, lyg turiu kažkur eiti, kažką daryti, bet gerai nežinojau, nei kur, nei kas tai turėtų būti. Gana greitu žingsniu žingsniavau Harco kalnų link ir staiga supratau, jog einu į vestuves. Nesustodamas ėjau per slėnius ir miškus ir netrukus priėjau aukštą kalną[2]. Kai užkopiau į jo viršūnę, man prieš akis atsivėrė Auksinė pieva, o toliau plytėjo visa Tiuringija, kadangi joks kalnas aplinkui neužstojo šio vaizdo. Arčiau prie manęs stūksojo tamsūs Harco kalnai, matėsi daugybė pilių, vienuolynų ir miestelių. Grožėdamasis šiuo vaizdu, prisiminiau senąjį vyrą, pas kurį tą naktį nakvojau, bet man atrodė, kad pas jį lankiausi kažkada praeityje. Netrukus pastebėjau laiptus į kalno gilumą ir ėmiau jais leistis žemyn. Leidausi gana ilgai, kol priėjau olą[3], kurioje už geležinio stalo sėdėjo senelis, apsivilkęs ilgu drabužiu. Jis neatitraukdamas akių žvelgė į nuostabaus grožio mergaitę, kuri, iškalta iš marmuro, stovėjo priešais jį. Senelio barzda buvo peraugusi kiaurai geležinį stalą ir dengė jo pėdas.

Senelis atrodė rimtas, bet malonus ir panėšėjo į vieną senovinę skulptūrą, kurią vakare mačiau pas savo svetingąjį šeimininką. Ola buvo nušviesta ryškios šviesos. Man taip bestovint ir bežiūrint į senelį, jis paėmė mane už rankos ir nusivedė ilgais koridoriais. Po kiek laiko tolumoje išvydau spindesį. Sakytum ten veržėsi dienos šviesa. Nuskubėjau pirmyn ir netrukus atsidūriau žalioje pievoje. Bet čia viskas atrodė visai kitaip nei Tiuringijoje. Aukšti medžiai didžiuliais žvilgančiais lapais metė plačius šešėlius. Oras buvo labai karštas, tačiau ne slogus. Čiurleno šaltiniai, žydėjo gėlės. Bet iš visų gėlių labiausiai man patiko *viena.* Man atrodė, kad visos kitos gėlės jai lenkiasi.

– Ak, tėte, pasakykite, kokios spalvos buvo gėlė? – labai susijaudinęs sušuko Heinrichas.

– Jau nebeprisimenu, nors visa kita labai gerai įsidėmėjau.

– Gal ji buvo mėlyna?

– Galbūt, – atsakė tėvas, nekreipdamas dėmesio į keistą sūnaus susijaudinimą. – Prisimenu tik tiek, kad mane buvo apėmusi

tokia ypatinga, nenusakoma nuotaika, jog aš ilgą laiką buvau visai pamiršęs savo palydovą. Kai pagaliau į jį atsigręžiau, pamačiau, kad jis įdėmiai mane stebi ir džiaugsmingai šypsosi. Kaip išėjau iš tos vietos, jau nebežinau. Vėl atsidūriau kalno viršūnėje. Mano palydovas stovėjo šalia ir kalbėjo: „Tu pamatei pasaulio stebuklą. Dabar viskas priklausys nuo tavęs: gali tapti laimingiausiu pasaulio žmogumi, be to, garsiu vyru. Įsidėmėk, ką tau pasakysiu: jeigu Joninių vakare vėl čia ateisi ir nuoširdžiai melsi Dievą atskleisti tau sapno prasmę, susilauksi didžiausios laimės šiame pasaulyje. Tada pirmiausia pažvelk į mėlyną gėlelę, kurią pamatysi čia, ant kalno, nuskink ją ir nuolankiai atsiduok dangaus malonei". Tuomet aš sapne atsidūriau tarp nuostabiausių žmonių ir būtybių, begalinės valandos keisdamosi slinko man prieš akis. Liežuvis atsirišo, ką aš kalbėjau, skambėjo lyg muzika. Netrukus viskas aplinkui vėl tapo tamsu, ankšta ir kasdieniška; pamačiau tavo motiną, maloniai ir droviai žvelgiančią į mane. Jos rankose gulėjo nuostabus vaikelis, ir tą vaikelį ji padavė man. Bet vaikelis staiga ėmė augti, darėsi vis skaistesnis, vis labiau spinduliavo ir pagaliau akinamai baltais sparnais pakilo į orą virš mudviejų galvų, apkabino mudu savo ranka ir iškilo su mumis taip aukštai, kad žemė dabar atrodė kaip puikiai išraižyta aukso lėkštė. Dar prisimenu, kad tada vėl atsirado toji gėlė, kalnas ir senelis. Netrukus pabudau ir pajutau, jog mano širdį pripildžiusi begalinė meilė. Atsisveikinau su svetingu šeimininku; jis pakvietė mane dažniau pas jį lankytis, aš prižadėjau ir būčiau laikęsis žodžio, tačiau netrukus iškeliavau iš Romos ir nekantrumo genamas atvykau į Augsburgą.

Antras skyrius

Prabėgo Joninių šventės. Motina jau seniai ketino keliauti į Augsburgą, į savo tėvų namus, kartu nusivežti ir parodyti seneliui dar nepažįstamą brangų anūką. Keletas pirklių, gerų senojo Ofterdingeno draugų, turėjo vykti į Augsburgą su reikalais. Motina ryžosi tuo pasinaudoti ir įgyvendinti savo troškimą, juo labiau kad jau senokai pamatė, jog Heinrichas pasidarė tylesnis ir uždaresnis negu buvo iki tol. Ji manė, kad sūnus kažko liūdi, gal net serga, todėl tolima kelionė, nauji žmonės ir naujos vietos, be to, kaip ji slapta tikėjosi, kokios nors jaunos augsburgietės žavesys išsklaidys niūrią sūnaus nuotaiką ir jis vėl taps nuoširdžiu, gyvenimo džiaugsmo kupinu jaunuoliu, kokiu visada būdavo. Senasis tėvas pritarė motinos norui, o Heinrichas be galo apsidžiaugė, kad galės nuvykti į kraštą, kurį iš motinos ir keliautojų pasakojimų jau seniai įsivaizdavo esant žemės rojų ir kurį dažnai trokšdavo pamatyti, bet vis veltui.

Heinrichui kaip tik suėjo dvidešimt metų. Jis dar niekada nebuvo nukeliavęs toliau savo gimtojo miesto[4] apylinkių ir pasaulį pažinojo tik iš pasakojimų. Knygų jam į rankas patekdavo nedaug. Gyvenimas landgrafo rūmuose[5] pagal anų laikų papročius buvo ramus ir paprastas, grafo gyvenimo prabangą ir patogumus sunku būtų lyginti su tais malonumais, kuriuos vėlesniais laikais už gana kuklias lėšas sau ir savo šeimai galėjo suteikti turtingas privatus asmuo. Tačiau daug rimtesnis ir subtilesnis buvo požiūris į įrankius ir buities daiktus, įsigyjamus įvairioms gyvenimo reikmėms. Šiuos daiktus žmonės labiau vertino, laikė juos ypatingais. Jau gamtos paslaptys, gamtos kūnų atsiradimas traukė žingeidžią sielą, bet dar labiau žmogų viliojo nebylūs, meistriškai pagaminti jų gyvenimo palydovai, romantiški kraštai, iš kurių tie daiktai atkeliaudavo, pagarba jų amžiui, kadangi jie būdavo rūpestingai saugomi ir perduodami vienos kartos kitai. Dažnai jie būdavo laikomi šventais likimo ar ypatingo palaiminimo užstatais, nuo jų

išsaugojimo priklausė kraštų ir garsių šeimų gerovė. Tuos laikus puošė mielas neturtas kartu su ypatingai rimtu ir nekaltu paprastumu, o negausios brangenybės šioje pilkumoje žėrėjo juo ryškiau, pripildydamos nuojautų kupiną sielą nuostabių lūkesčių. Jeigu tiesa, kad harmoningas šviesos, spalvos ir šešėlio santykis atskleidžia slaptą regimo pasaulio grožį ir tarsi leidžia viską išvysti nauju, skvarbesniu žvilgsniu, tai anais laikais tokį santykį ir santūrumą visur galėjai pastebėti, tuo tarpu naujieji, turtingesni laikai pasitenkina paprastu, nereikšmingu kasdienybės vaizdu. Atrodo, kad pustoniuose, tarpinėse erdvėse prasiveržia aukštesnė dvasinė galia. Panašiai kaip mūsų išoriniame gyvenime vietovės, turinčios gausiausių antžeminių ir požeminių turtų, plyti tarp negyvenamų, atšiaurių kalnų ir derlingų lygumų, taip tarp šiurkščių barbarybės laikų ir turtingos, apsišvietusios bei menui atviros epochos buvo prasmingas romantiškas laikotarpis, po kukliu apdaru slepiąs kilnią figūrą. Kas nemėgsta pavakario, kai naktis, susidūrusi su šviesa, o šviesa su naktimi subyra į paslaptingas spalvas ir šešėlius? Taigi nuoširdžiai įsigilinkime į tuos laikus, kuomet gyveno Heinrichas, dabar džiugia širdimi laukiantis naujų įvykių. Jis atsisveikino su žaidimų draugais ir su savo mokytoju, senu išmintingu rūmų kapelionu, kuris įžvelgė daug žadančius Heinricho gabumus ir išleido jį kelionėn susigraudinęs, tyliai už jį melsdamasis. Landgrafo žmona buvo Heinricho krikštamotė[6]. Jis dažnai lankydavo ją Vartburge. Prieš išvykdamas taip pat aplankė savo globėją, o ši davė jam gerų patarimų, užkabino ant kaklo aukso grandinėlę ir išsiskirdama negailėjo malonių žodžių.

Heinrichui buvo gaila palikti tėvą ir gimtąjį miestą. Tik dabar jis suprato, kas yra išsiskyrimas: galvodamas apie kelionę, neįsivaizdavo to keisto jausmo, kai pasijuto tartum atplėšiamas nuo ligšiolinio pasaulio ir bangų bloškiamas į nepažįstamą krantą. Jaunuolį apima begalinis liūdesys, pirmąkart suvokus žemiškųjų dalykų laikinumą – viso to, kas nepatyrusiai sielai atrodo taip būtina, taip reikalinga, taip suaugę su jo būties esme ir taip pat

nepajudinama kaip toji būtis. Pirmasis išsiskyrimas – pirmasis mirties pranašas – yra nepamirštamas išgyvenimas ir lyg nakties vaiduoklis, ilgai gąsdinęs žmogų, pagaliau, palengva mažėjant džiaugsmui dėl kasdienybės rūpesčių bei didėjant pastovaus, saugaus pasaulio ilgesiui, tampa reikalingu kelrodžiu bei guodžiančiu draugu. Motinos artumas buvo jaunuoliui didelė paguoda. Senasis pasaulis dar neatrodė visiškai prarastas, jaunuolis laikėsi jo įsitvėręs visomis jėgomis. Kai keleiviai išjojo pro Eizenacho vartus, buvo ankstyvas rytas, ir prietemoje Heinrichą apėmė dar smarkesnis jaudulys. Juo labiau švito, juo ryškiau vėrėsi naujos nepažįstamos vietovės, o kai jie pakilo į aukštumą ir tekanti saulė staiga nušvietė už nugarų likusį kraštovaizdį, liūdnas, permainingas nustebusio jaunuolio mintis nustelbė senosios jo sielos melodijos. Jis pasijuto peržengęs slenkstį tų tolumų, į kurias dažnai su ilgesiu žvelgdavo nuo netoliese stūksančių kalnų ir kurias mintyse piešdavo tokiomis viliojančiomis spalvomis. Jis buvo pasirengęs nerti į jų mėlynę. Stebuklingoji gėlė stovėjo jam prieš akis, ir jis žvelgė į tolstančią Tiuringiją, apimtas keistos nuojautos, kad po ilgų kelionių iš ten, kur dabar keliauja, sugrįš į tėviškę, todėl ir dabar iš tikrųjų keliauja tėviškės link. Jo bendrakeleiviai, iš pradžių irgi nekalbūs dėl panašių priežasčių kaip ir Heinrichas, pamažu pralinksmėjo ir ėmėsi trumpinti laiką įvairiais pokalbiais bei pasakojimais. Heinricho motina pamanė, jog jau laikas žadinti sūnų iš svajonių, į kurias jis buvo nugrimzdęs, ir ėmė pasakoti apie tėviškę, apie savo tėvo namus ir apie linksmą gyvenimą Švabijoje. Pirkliai širdingai pritarė motinos pasakojimams, liaupsino senojo Švaningo svetingumą ir be perstojo gyrė švabių moterų grožį.

– Labai gerai darote, – kalbėjo jie, – kad norite parodyti sūnui savo kraštą. Jūsų tėviškės papročiai yra švelnesni ir malonesni. Ten žmonės moka ne tik kurti tai, kas naudinga, bet ir vertina tai, kas malonu. Kiekvienas stengiasi kasdienę būtinybę paversti maloniu ir žavingu dalyku. Pirkliui ten malonu lankytis, nes jis yra gerbiamas. Vis labiau skleidžiasi ir tobulėja menas bei amatai,

nagingam žmogui darbas neatrodo varginantis dalykas, nes leidžia patirti daug džiaugsmo: monotoniška veikla teikia vilties, kad netrukus galėsi džiaugtis saldžiais našaus darbo vaisiais. Pinigai, veiklumas, prekės gausina vieni kitus, veiklai netrūksta gyvumo, miestai ir kraštas vis labiau klesti. Dienos rūpestingai išnaudojamos kūrybingam darbui, užtat vakarai skiriami menui, žaviems pasilinksminimams ir maloniems pobūviams. Siela išsiilgsta poilsio ir permainų, o kur rasi padoresnį ir žavesnį poilsį nei tas, kurį teikia kūrybingi žaidimai ir kilniausia sielos galia – kūrybinė mintis. Niekur kitur neišgirsi tokių puikių dainininkų, nepamatysi tokių talentingų dailininkų, niekur kitur šokių salėse neišvysi tokio laisvo judesio, tokių grakščių figūrų. Italijos kaimynystę pajusi iš nevaržomo elgesio ir pokalbių nuoširdumo. Moteriškoji giminė gali puošti bet kokį pobūvį, nesibijodama apkalbų, ir smagiai lenktyniauti, kad žaviu elgesiu atkreiptų kitų dėmesį. Atšiaurus vyrų rimtumas ir nežaboti pokštai užleidžia vietą nuosaikiam gyvumui ir švelniam, kukliam džiaugsmui. Tokių laimingų draugijų palydovė – meilė, pasireiškianti įvairiausiais pavidalais. Tas nieku gyvu neskatina nesaikingumo ar nepadorumo. Matyt, žavesys išbaido piktąsias dvasias. Niekur kitur Vokietijoje, išskyrus Švabiją, nerasi padoresnių mergaičių ir ištikimesnių žmonų.

Taip, jaunasis drauge, giedriame, šiltame pietų Vokietijos ore jūs nusimesite rimtį ir nedrąsą, linksmos mergaitės padarys jus guvesnį ir kalbesnį. Vien jūsų vardas, kilmė, artima giminystė su senuoju Švaningu, kuris yra kiekvienos linksmos draugijos siela, patrauks žavias merginų akis. O jeigu paklausysite savo senelio, tikrai parsigabensite į mūsų gimtąjį miestą panašią gražuolę, panašią dailią žmoną kaip kadaise jūsų tėvas.

Heinricho motina, kiek išraudusi, padėkojo už tokius gražius žodžius apie jos tėviškę ir pagyrimus švabėms, o Heinrichas susimąstęs atidžiai ir be galo patenkintas klausėsi pasakojimų apie kraštą, kurį netrukus išvys.

– Jeigu jūs, – toliau kalbėjo pirkliai, – nenorite imtis tėvo amato, o ketinate, kaip teko girdėti, atsidėti mokslams, tai nebūtinai turite tapti dvasininku ir atsižadėti didžiausių šio gyvenimo džiaugsmų. Gaila, kad mokslai patenka į rankas tokiam nuo pasaulietiško gyvenimo nusigręžusiam luomui, o kunigaikščių patarėjai yra vieniši žmonės be gyvenimo patirties. Vienatvėje, nedalyvaudami pasaulio reikaluose, jie savo mintimis nukrypsta į tolimas sritis ir negali suprasti tikrovės dalykų. Švabijoje jūs ir tarp pasauliečių sutiksite tikrai išmintingų ir patyrusių vyrų; kad ir kokią žmogiškojo pažinimo sritį pasirinksite, jums visada atsiras puikiausių mokytojų ir patarėjų.

Heinrichas, klausydamasis tokių kalbų, prisiminė savo draugą, rūmų kapelioną, ir tarė:

– Nors aš, turėdamas mažai patirties, negaliu užginčyti jūsų nuomonės, kad dvasininkai netinka vadovauti ir spręsti šio pasaulio reikalus, tačiau leiskite priminti jums mūsų šaunųjį rūmų kapelioną, kuris tikrai yra puikus išmintingo vyro pavyzdys. Jo pamokymų ir patarimų niekada neužmiršiu.

– Mes iš visos širdies gerbiame šį pavyzdingą vyrą, – atsakė pirkliai. – Tačiau galime jums pritarti tik tiek, kad jo išmintis pirmiausia susijusi su Dievui patinkamu gyvenimu. Jeigu manote, kad jis toks pat išmintingas pasaulio reikaluose, koks mokytas ir patyręs ten, kur kalbama apie išganymą, tai leiskite su jumis nesutikti. Tačiau žinome, kad šis šventas žmogus vertas didžiausio pagyrimo, kadangi jis taip įsigilinęs į nežemiško pasaulio pažinimą, jog nė netrokšta gilesnės įžvalgos ar didesnio autoriteto, kai kalbama apie žemiškus dalykus.

– Tačiau, – atsakė Heinrichas, – gal kaip tik anas aukštesnis žinojimas duoda išminties nešališkai vadovauti žmogiškiesiems reikalams? Gal nesudrumstas, vaikiškai paprastas protas greičiau randa teisingą kelią per žemiškų įvykių labirintą negu asmeniškų interesų trikdomas ir klaidinamas gudrumas, kuriam temdo akis begalinė daugybė atsitiktinumų ir painiavos. Nežinau, bet man

atrodo, jog yra du keliai pažinti žmonijos istoriją. Vienas, varginantis ir painus, su daugybe vingių – patyrimo kelias, o kitas – galima sakyti, tik vienas šuolis – vidinės meditacijos kelias. Kas keliauja pirmuoju keliu, turi ilgais apskaičiavimais išvedžioti vieną dalyką iš kito, o einantysis antruoju keliu iš karto tiesiogiai regi kiekvieno įvykio ir dalyko prigimtį, gali stebėti jų natūralius, įvairiopus ryšius ir nesunkiai lyginti su visais kitais tarytum figūras lentoje. Atleiskite, jeigu kalbu su jumis kaip vaikas, negalįs pamiršti savo sapnų; tik pasitikėdamas jūsų gerumu ir prisimindamas savo mokytoją, iš tolo parodžiusį man, kad jo kelias yra antrasis kelias, galiu būti toks įžūlus.

– Turime prisipažinti, – geraširdiškai atsakė pirkliai, – jog mums nelabai suprantama jūsų minčių tėkmė, tačiau kartu ir džiaugiamės, kad jūs taip šiltai prisimenate savo puikųjį mokytoją ir, atrodo, gerai išmokote jo pamokas.

Iš visko matyti, kad turite talentą poezijai. Taip sklandžiai kalbate apie savo sielos būsenas, nestokojate iškilmingų posakių ir taiklių palyginimų. Be to, jus traukia tai, kas stebuklinga, o juk tai visų poetų stichija.

– Nežinau, – atsakė Heinrichas, – kaip iš tikrųjų yra. Dažnai girdėdavau kalbant apie poetus ir dainius, bet dar nesu nė vieno matęs. Neturiu nė menkiausio supratimo apie nepaprastą jų meną, tačiau labai trokštu apie tai sužinoti. Manau, jog daug geriau suprasčiau tai, kas dabar yra tik neaiški mano širdies nuojauta. Girdėjau pasakojant apie eilėraščius, bet dar nė vienas nebuvo pakliuvęs man į rankas; mano mokytojas irgi vis nerasdavo progos paaiškinti, kas tai per menas. Nelabai aiškiai supratau, ką jis man apie tai kalbėjo. Tačiau jis visada sakydavo, kad tai didis menas ir kad aš atsiduočiau jam visa širdimi, jeigu suprasčiau, kas tai yra. Senovės laikais šis menas buvęs labiau paplitęs: kiekvienas žmogus apie jį nusimanydavęs, – vienas geriau, kitas blogiau. Poezija buvo susigiminiavusi su kitais puikiais, bet dabar jau išnykusiais menais. Dainiai labai vertindavę dieviškąją dovaną, kurios

dėka, nematomų dvasių įkvėpti, jie galėjo maloniais garsais skelbti žemėje dangiškąją išmintį.

Pirkliai jam atsakė:

– Mes, žinoma, niekada nesukome galvos dėl poetų paslapčių, nors su malonumu klausomės jų dainavimo. Galimas dalykas, kad reikia ypatingai palankaus žvaigždžių išsidėstymo, kad pasaulyje gimtų poetas, nes poezijos menas iš tikro nuostabus. Kiti menai smarkiai skiriasi nuo poezijos ir yra suprantamesni. Lengviau suvokti, kaip piešia dailininkas ar groja muzikantas, ir jei esi darbštus bei kantrus, gali ir vieno, ir kito išmokti. Garsai slypi pačiose stygose, reikia tik mokėti jas užgauti ir pažadinti žavingų melodijų pynę. Pati gamta geriausiai gali pamokyti, kaip tapyti paveikslus. Ji sukuria begalę gražių, įstabių formų, atskleidžia spalvas, šviesą ir šešėlius, taigi įgudusi ranka, žvitri akis, mokėjimas paruošti ir maišyti dažus gali tobulai atkurti tai, ką matome gamtoje. Todėl toks natūralus atrodo ir šių menų poveikis, malonumas, kurį jie mums duoda. Mums patinka lakštingalos čiulbėjimas, vėjo ūžesys, nuostabi šviesa, spalvos ir formos, kadangi teikia malonumo mūsų pojūčiams; o kadangi mūsų pojūčiai taip sukurti gamtos, kurioje visa tai egzistuoja, mums patinka ir gamtos mėgdžiojimas mene. Pati gamta nori patirti malonumą iš joje slypinčio puikaus meno, todėl ji pasivertė žmogumi, kuriame pati mėgaujasi savo grožiu, atskleidžia daiktuose, kas žavu ir malonu, ir pateikia tai tokiu būdu, kad galėtų tai turėti ir tuo džiaugtis įvairiomis formomis, visais laikais ir visose vietose. Tuo tarpu poezijos meno apraiškų nesutinkame jokiuose išoriniuose dalykuose. Poezija nekuriama rankomis ar įrankiais, jos nepajunta akis ar ausis, nes vien žodžių klausymasis dar nėra tiesioginis šio paslaptingo meno poveikis. Viskas vyksta viduje. Kiti menininkai pripildo malonių jausmų išorinius pojūčius, o poetas vidinę sielos šventovę pripildo naujų, nuostabių, malonių minčių. Poetas norėdamas gali sujudinti mūsų slaptąsias galias, žodžiais leidžia mums pajusti nuostabų, nepažįstamą pasaulį. Tarytum iš pačių gelmių mumyse

iškyla senovės ir ateities laikai, daugybė žmonių, stebuklingos vietovės ir keisčiausi įvykiai, atitraukdami mus nuo paprastos dabarties. Girdime neįprastus žodžius, tačiau suprantame, ką jie reiškia. Poeto eilės turi magiškos galios, net ir paprasti žodžiai nuaidi žaviais sąskambiais, pagauna ir užburia klausytoją.

– Jūs kalbate taip, kad mano smalsumas virsta didžiausiu nekantrumu, – tarė Heinrichas. – Labai prašau papasakoti apie visus dainius, kuriuos jums teko girdėti. Man niekada nepabos klausytis apie tuos ypatingus žmones. Staiga man pasivaideno, kad jau girdėjau apie tai kalbant dar seniai seniai, tačiau tiesiog negaliu nieko prisiminti. Bet tai, ką jūs sakote, atrodo taip aišku, taip pažįstama, jūsų samprotavimai teikia man nepaprastą malonumą.

– Mums ir patiems malonu prisiminti, – toliau kalbėjo pirkliai, – tas džiugias valandas, kurias praleidome dainių draugijoje Italijoje, Prancūzijoje ar Švabijoje, ir mums malonu, kad jūs taip gyvai domitės mūsų kalbomis. Kai keliauji per kalnus, kaip mes dabar, be galo smagu kalbėtis ir laikas prabėga nepastebimai. Galbūt jus pradžiugins keletas gražių istorijų apie poetus, keletas nutikimų, patirtų kelionėse. Apie girdėtas dainas negalime daug pasakyti, nes akimirkos svaigulys ir džiaugsmas mažai ką palieka atmintyje, o nuolatiniai prekybos reikalai ištrina negausius prisiminimus.

Senovės laikais, matyt, visa gamta turėjo daugiau gyvybės ir prasmės negu šiandien. Jėgos, kurių šiandien beveik nepastebi gyvūnai, kurias jaučia ir kuriomis gėrisi tik žmonės, anuomet veikdavo net negyvus gamtos daiktus, taigi ypatingą talentą turį žmonės padarydavo dalykų ir sukeldavo reiškinių, šiandien, atrodo, visiškai neįtikėtinų, tiesiog pasakiškų. Labai senais laikais dabartinės graikų karalystės kraštuose, kaip mums pasakojo keliautojai, šias sakmes girdėję iš paprastų tos šalies žmonių, gyveno poetai[7], kurie nuostabių instrumentų skambesiu pažadindavo paslaptingą miškų gyvenimą, medžių kamienuose slypinčias dvasias, laukinėse, išdžiūvusiose dykvietėse atgaivindavo apmirusias

augalų sėklas ir prikeldavo žydinčius sodus, sutramdydavo plėšrius žvėris, o atšiaurius žmones pripratindavo prie tvarkos ir gerų papročių, įkvėpdavo jiems švelnių polinkių ir išmokydavo taikingų amatų, šniokščiančias upes paversdavo ramiais vandenimis ir net negyvus akmenis priversdavo linksmai šokinėti. Pasakojama, kad jie buvę pranašautojai ir kunigai, įstatymų davėjai ir gydytojai, kad net aukštesnės būtybės, jų stebuklingo meno traukiamos, nusileisdavo ant žemės ir pranešdavo jiems ateities paslaptis, atskleisdavo visų dalykų proporcijas bei prigimtį, taip pat parodydavo jiems skaičių, augalų bei visų padarų vidines, o sykiu ir gydomąsias galias. Tik nuo tada, kaip byloja sakmės, gamtoje atsiradę įvairialypiai tonai ir ypatingos traukos jėgos, o prieš tai viskas buvę atšiauru, netvarkinga ir prieštaringa. Keista tik tai, kad nors išliko gražūs pėdsakai, primenantys anų puikių žmonių gyvenimą, tačiau išnyko arba dabarties žmonių gabumai, arba buvęs švelnus gamtos jausmingumas. Tais laikais vienas iš tų nuostabių poetų[8] ar greičiau muzikantų – kadangi muzika ir poezija labai artimos ir galbūt susijusios taip pat kaip burna ir ausis, nes burna yra tik judri ir atsiliepianti ausis – taigi tas muzikantas norėjo jūra keliauti į svetimą kraštą. Jis turėjo daug puikių brangenybių ir vertingų daiktų, kuriuos jam iš dėkingumo buvo dovanoję žmonės. Prieplaukoje jis rado laivą, kurio įgula sutiko už sutartą atlyginimą nuplukdyti jį į norimą šalį. Tačiau jo lobių spindesys ir grožis netrukus sužadino tokį jų godumą, kad jie susitarė įmesti poetą į jūrą ir pasidalinti jo turtus. Kai jie buvo jau toli nuo kranto, užpuolė jį ir pasakė, jog jis turįs mirti, nes jie ketiną įmesti jį į jūrą. Poetas ėmė graudžiai maldauti, kad pasigailėtų jo gyvybės, siūlė už tai savo lobius ir pranašavo jiems didelę nelaimę, jeigu jie įvykdysią savo piktą kėslą. Tačiau nei viena, nei kita nepadėjo, nes jie bijojo, kad jis kada nors neišduotų jų piktų darbų. Supratęs, kad jų nuosprendis nepakeičiamas, poetas paprašė leisti jam prieš mirtį pagroti bent savo gulbės giesmę, o tada su savo paprastu mediniu instrumentu jų akyse pats šoksiąs į jūrą. Piktadariai

gerai žinojo: jeigu jie išgirs jo stebuklingą giesmę, jų širdys suminkštės ir jie ims gailėtis savo sumanymo, todėl nusprendė įvykdyti jo paskutinį norą, tačiau, kai jis dainuos, gerai užsikimšti ausis, kad nieko negirdėtų ir nepakeistų savo nusistatymo. Taip ir atsitiko. Poetas užtraukė nuostabią, be galo jaudinančią dainą. Sugaudė visas laivas, daina aidėjo bangose, danguje vienu metu pasirodė saulė ir žvaigždės, iš žalių jūros gelmių išniro ir ėmė žaisti daugybė žuvų ir jūros pabaisų. Tik jūreiviai užsispyrę stovėjo nuošaliai, kietai užsikimšę ausis, ir nekantriai laukė, kada jis baigs dainuoti. Netrukus daina baigėsi. Dainius nušvitusiu veidu šoko į tamsią gelmę, neišleisdamas iš rankų savo stebuklingojo instrumento. Jam dar nespėjus nukristi į raibuliuojančias bangas, iš vandens išniro jūrų pabaisa[9], iš dėkingumo užsikėlė jį ant savo plačios nugaros ir, dainiui nespėjus nė atsitokėti, greitai nuplaukė tolyn. Netrukus jie pasiekė kraštą, į kurį dainius norėjo patekti, ir pabaisa išlaipino jį pakrantės nendryne. Poetas padainavo savo gelbėtojui linksmą dainą ir padėkojęs nuėjo savais keliais. Po kiek laiko jis vienas vaikštinėjo pakrantėje ir dainos garsais skundėsi dėl prarastų brangenybių, kurios jam primindavo laimingas valandas, žmonių meilę ir dėkingumą. Taip jam bedainuojant staiga iš jūros linksmai šniokšdamas išplaukė jo senasis draugas ir iš nasrų išmetė pakrantės smėlin jo pagrobtą lobį. Kai poetas iššoko į jūrą, jūreiviai tuoj puolė dalintis jo nuosavybę. Dalindamiesi taip susikivirčijo, kad viskas baigėsi kruvinomis grumtynėmis, daugumai iš jų kainavusiomis gyvybę; keletas likusių gyvų vieni negalėjo valdyti laivo, todėl jis netrukus atsitrenkė į pakrantės uolas, sudužo ir nuskendo. Jūreiviai tik vargais negalais išsigelbėjo ir išsiropštė į krantą tuščiomis rankomis ir suplyšusiais drabužiais. Dėkinga jūros pabaisa surado jūroje brangenybes ir grąžino jas į tikrojo savininko rankas.

Trečias skyrius

– Kita istorija, – kiek patylėję vėl prašneko pirkliai, – nors ir ne tokia stebuklinga – ir atsiradusi vėliau – tačiau galbūt vis tiek patiks ir geriau paaiškins jums nuostabaus meno poveikį. Vienas senas karalius negailėjo prabangos rūmų šventėms. Iš visų šalių plaukė svečiai, norėdami pasidžiaugti karališko gyvenimo malonumais. Kasdieniams pokyliams niekada nestokojo nei puikiausių vaišių, nei muzikos, nei brangių puošmenų bei apdarų, nei daugybės išmoningų vaidinimų, karnavalų ir kitokių pramogų, nei pagaliau išmintingos tvarkos, protingų, malonių ir mokytų vyrų, kurie palaikydavo kilnius ir įdomius pokalbius, o ypač gražaus, išauklėto abiejų lyčių jaunimo, kuris ir būdavo didžiausia žavingų švenčių puošmena. Senasis karalius, šiaip jau griežtas ir rimtas, turėjo dvi silpnybes, kurios ir buvo tikroji šios didžiulės prabangos ir visų tų puikių pramogų priežastis. Viena silpnybė – meilė dukteriai, kuri, anksti mirus karalienei, buvo vienintelis jo vaikas ir be galo brangus mylimos žmonos prisiminimas, be to, ji buvo neapsakomai žavi mergaitė ir karalius būtų galėjęs padovanoti jai visus žemės turtus ir visus žmogaus dvasios lobius ir sukurti jai rojų žemėje. Kita senojo karaliaus silpnybė buvo didžiulė aistra poezijai ir poezijos meno meistrams. Nuo ankstyvos jaunystės jis su didžiausiu džiaugsmu skaitė poezijos kūrinius, negailėjo didžiulių išlaidų ir pastangų įsigyti poezijos rinkiniams visomis kalbomis, o bendravimą su poetais ir dainininkais vertino labiau už viską. Jie keliaudavo į jo rūmus iš įvairiausių pasaulio kraštų, o jis apipildavo juos dovanomis ir apsupdavo pagarba. Jam niekada nepabosdavo klausytis jų dainų. Klausydamas naujos kerinčios dainos jis dažnai pamiršdavo neatidėliotinus reikalus ir kasdienius rūpesčius. Jo duktė užaugo su tomis dainomis, jos siela tapo švelnia daina, kupina ilgesio ir melancholijos. Palaiminga globojamų ir gerbiamų poetų įtaka buvo jaučiama visame krašte, o ypač rūmuose. Žmonės mėgavosi gyvenimu kaip tauriu gėrimu lėtais,

nedideliais gurkšniais, su tyru džiaugsmu, nes švelni, harmoninga nuotaika, gaubianti visų žmonių sielas, išsklaidydavo nedoras aistras ir neapykantą. Šio nuostabaus laiko bruožas buvo sielos ramybė ir šviesios susikurtos realybės palaimingi reginiai, apie nesantaiką – kadaise egzistavusią žmonių laimės griovėją – buvo kalbama tik senose poetų sakmėse. Atrodė, kad poezijos dvasia savo globėjui negalėjo duoti brangesnio dėkingumo ženklo kaip jo dukterį, švelnią mergaitę, turinčią viską, ką lakiausia vaizduotė gali sukurti. Kas matydavo, kaip ji per puikias šventes baltais kaip sniegas drabužiais žavingų draugių būryje įdėmiai klausosi dainininkų varžybų ar kaip paraudusi uždeda kvepiantį vainiką ant laimingo nugalėtojo garbanų, šio dainai laimėjus pirmą vietą, tas galėjo palaikyti ją regima siela to kilnaus meno, kurį sukūrė stebuklingi žodžiai. Kas ją regėjo, to nebestebindavo poetų melodijos ir įkvėpimas.

Tačiau šį žemišką rojų drumstė paslaptingos likimo jėgos. Vienintelis dalykas, kėlęs nerimą to krašto gyventojams, – tai jaunyste trykštančios princesės vedybos, nuo kurių priklausė ir palaimingų laikų tąsa, ir visõs šalies ateitis. Karalius ėjo senyn. Jam pačiam rūpestis dėl princesės sunkiai slėgė širdį, tačiau neatsirado nė vienos tinkamos progos ją ištekinti taip, kad vedybos patenkintų visų šalių norus. Iš šventos pagarbos karaliaus šeimai nė vienas iš pavaldinių nedrįso svajoti apie vedybas su princese. Ji buvo laikoma tarytum nežemiška būtybe, ir svetimų šalių princai, atvykstantys į rūmus ir ketinantys jai pasipiršti, atrodė taip jos neverti, jog niekam neateidavo į galvą, kad princesė ar karalius kada nors galėtų atkreipti į juos akis. Pamažu šis nevertumo jausmas išbaidė visus galimus jaunikius, o pasklidę gandai apie begalinį karaliaus šeimos pasipūtimą ir kitiems atėmė norą bandyti pirštis ir patirti pažeminimą. Tokie gandai turėjo šiokį tokį pagrindą. Karalius, nors ir labai švelnaus būdo, beveik nejučiomis ėmė laikyti save be galo kilniu, todėl mintis apie dukters vedybas su žemesnio luomo ar menkesnės kilmės vyru jam atrodė neįmanoma ir nepakeliama. Šią mintį dar sustiprino jausmas, kad duktė

jam – vienintelis, brangiausias turtas. Jis pats buvo kilęs iš Rytų šalies, labai senos karalių giminės. Karalienė buvo garsaus senovės Rytų didvyrio Rustamo[10] paskutinė šeimos palikuonė. Poetai jam nuolat dainuodavo apie giminystę su didvyriais – senovės pasaulio valdovais, stebuklingame poezijos veidrodyje jo kilmė atrodė dar šviesesnė ir dar labiau nutolusi nuo visų kitų žmonių, o jo protėvių šlovė tokia didelė, kad jis jautėsi susijęs su dabartine žmonių gimine tik kilnios poetų padermės dėka. Jis veltui su ilgesiu žvalgėsi antrojo Rustamo, suprasdamas, jog vedybos būtų labai pageidautinos ir dėl vis labiau pražystančios jo dukters širdies, ir dėl karalystės ateities, ir dėl to, kad jį patį slegia metų našta.

Netoli karalystės sostinės nuošaliame dvare gyveno senyvas vyras. Jis rūpinosi tik savo vienintelio sūnaus auklėjimu ir kartais gydydavo sunkiai susirgusius kaimynus. Jo sūnus buvo rimtas jaunuolis ir nuo pat vaikystės tėvui padedant atsidėjęs studijavo gamtą. Tėvas buvo atsikėlęs prieš daugelį metų iš tolimo krašto į šią taikią, žydinčią šalį ir, ramiai gyvendamas, džiaugėsi palaiminga taika, kurią puoselėjo šalies karalius. Ramybė leido jam skirti laiką gamtos studijoms ir savo nuostabius atradimus perduoti sūnui, kuris tam buvo labai gabus ir kurio imliai sielai gamta noriai patikėdavo savo paslaptis. Jaunuolis atrodė kuklus ir paprastas, jeigu neteikdavai ypatingos reikšmės paslaptingoms jo kilnaus veido linijoms ar nepaprastam akių giedrumui. Juo ilgiau jį stebėdavai, juo jis atrodydavo patrauklesnis, o kai išgirsdavai jo švelnų, įtaigų balsą ir įvertindavai malonią kalbos manierą, tiesiog sunku būdavo su juo išsiskirti.

Kartą princesė, kurios sodai driekėsi iki pat miško, kur nedideliame slėnyje stovėjo senojo žmogaus dvaras, viena išjojo į mišką pasijodinėti, norėdama netrukdoma pasvajoti ir padainuoti keletą neseniai išmoktų dainų. Gaivus miško oras viliojo ją vis gilyn į ūksmingą tankmę, ir pagaliau ji prijojo dvarą, kuriame gyveno senukas su sūnumi. Princesė panoro atsigerti, nušoko nuo arklio,

pririšo jį prie medžio ir įėjo į namus paprašyti pieno. Sūnus, buvęs namuose, kone išsigando pamatęs nuostabų reginį – didingą moterišką būtybę, kupiną žavesio ir jaunystės grožio. Be galo patraukli, švelni, nekalta ir kilni jos siela atrodė tarytum perregima ir darė mergaitę panašią į kažkokią dievybę. Kai jis nuskubėjo vykdyti jos prašymo, suskambusio lyg dvasių giesmė, grįžo senasis tėvas ir su kuklia pagarba pakvietė ją atsisėsti prie paprasto židinio, kuriame be garso plaikstėsi lengva mėlyna liepsna. Vos įėjusi ji pamatė, kad namai išpuošti neįprastais, retai sutinkamais daiktais, visur viešpatauja tvarka, švara ir kažkokia keista šventumo atmosfera, kurios įspūdį dar sustiprino paprastai apsirengęs garbingas senelis ir kuklus sūnaus mandagumas. Senasis tėvas iš karto suprato, kad ji atjojo iš rūmų. Tą aiškiai rodė jos brangūs drabužiai ir kilnus elgesys. Kol sūnus buvo išėjęs, ji ėmė klausinėti senelį apie kai kuriuos kritusius jai į akis nematytus daiktus, ypač apie senas keistas skulptūras, stovinčias šalimais ant židinio atbrailos, ir jis noriai ir mandagiai jai viską paaiškino. Netrukus nešinas pilnu ąsočiu šviežio pieno grįžo sūnus ir su jam būdingu paprastumu ir pagarba davė jai atsigerti. Dar maloniai valandėlę pasikalbėjusi su tėvu ir sūnumi, ji žavingai padėkojo už vaišes, kiek paraudusi paklausė senuką, ar galėtų ir kitą kartą čionai atjoti ir pasiklausyti jo įdomių pasakojimų apie daugelį nuostabių daiktų, ir išjojo neišsidavusi kas esanti, nors matė, kad nei tėvas, nei sūnus jos nepažįsta. Sostinė buvo visai netoli, bet juodu, įsigilinę į savo tyrinėjimus, vengė pasaulio triukšmo. Jaunuoliui nė karto nekilo noras dalyvauti rūmų šventėse. Tėvą jis palikdavo vieną ne ilgiau kaip valandą, kai išeidavo į mišką stebėti drugių, vabalų ar augalų ir klausytis, kaip tylì gamtos dvasia kalba jam gausiais išorinio grožio pavyzdžiais.

Senajam tėvui, princesei ir jaunuoliui šis iš esmės paprastas įvykis pasirodė labai svarbus. Senasis tėvas iš karto pamatė, kokį netikėtą ir gilų įspūdį nepažįstamoji padarė jo sūnui. Tėvas gerai jį pažinojo ir suprato, kad kiekvienas gilus įspūdis sūnui išliks

visą gyvenimą. Dėl jo jaunystės, dėl jo širdies ypatybių pirmasis jausmas tikriausiai virs neįveikiamu potraukiu. Tėvas jau seniai jautė, kad tokia akimirka artėja. Nepaprastas tos būtybės žavesys nejučiomis paveikė sūnaus širdies gelmes, o jo patikli siela nesirūpino, kokių negandų gali pridaryti šio keisto atsitiktinumo pasekmės. Princesė dar niekada nebuvo patyrusi tokios būsenos kaip tada, kai iš lėto jojo namo. Ji negalėjo mąstyti apie nieką daugiau, tik apie tą vienintelį, pilną šviesių šešėlių, nuostabiai gyvą naujo pasaulio pajautimą. Jos aiškią sąmonę plačiomis klostėmis uždengė magiškas šydas. Jai atrodė, kad praskleidusi tą šydą atsidurtų nežemiškame pasaulyje. Prisiminimas apie poeziją, kuri iki šiol buvo užpildžiusi visą jos sielą, virto lyg tolima daina, siejančia jos keistai saldžią svajonę su buvusiais laikais. Grįžusi į rūmus, ji beveik išsigando jų prabangos ir margumo, o dar labiau sutriko sveikindamasi su tėvu, kurio veidas jai pirmą kartą sukėlė tokią baimingą pagarbą. Savaime suprantama, ji nė vienu žodžiu neužsiminė apie savo nuotykį. Visi buvo pripratę matyti ją rimtą ir įsisvajojusią, žvelgiančią giliu, mąsliu, fantazijų kupinu žvilgsniu, taigi niekas nepastebėjo nieko nepaprasto. Ji nebesijautė taip puikiai kaip paprastai, visi aplinkiniai atrodė jai svetimi, keistas nerimas neapleido iki vakaro, kol saldžiai paguodė ir nugramzdino maloniose svajonėse linksma vieno poeto su dideliu įkvėpimu dainuojama daina, šlovinanti viltį ir stebuklingą tikėjimą, jog mūsų troškimai išsipildys.

Jaunuolis, vos tik mergina išjojo, išėjo paklaidžioti po mišką. Eidamas krūmais užžėlusia pakele, jis sekė merginą iki sodo vartų, paskui keliu grįžo atgal. Po kojomis pamatė kažkokį spindintį daiktą, pasilenkė ir pakėlė radinį: tai buvo tamsiai raudonas akmuo, kurio viena pusė skaisčiai spinduliavo, o kitoje buvo išraižyti nesuprantami ženklai. Jaunuolis suprato, jog tai brangus karbunkulas, ir prisiminė matęs jį pritvirtintą prie kaspino, kurį nepažįstamoji buvo užsirišusi ant kaklo. Sparčiais žingsniais jis nuskubėjo namo, lyg tikėdamasis ją ten dar rasti, ir parodė akmenį

tėvui. Juodu nutarė, kad kitą rytą sūnus grįš keliu prie rūmų ir pasižiūrės, ar akmens kas neieško, kad galėtų tuoj jį atiduoti; jeigu ne – tada jie saugos akmenį, kol nepažįstamoji vėl juos aplankys, ir įteiks jį jai pačiai. Jaunuolis beveik visą naktį žiūrėjo į karbunkulą, o paryčiais pajuto nenumaldomą norą parašyti keletą eilučių ant popieriaus lapelio, į kurį norėjo suvynioti akmenį. Jis ir pats gerai nesuvokė, ką turėjo galvoje rašydamas šiuos žodžius:

Raudoną akmenį, ženklus mįslingus
Kadais ranka išraižė sumani.
Jis kaip širdis, iš nuostabos sustingus,
Joje – mergelės bruožai amžini.
Akmuo toks kibirkščiuotas, toks ugningas,
Širdy – vienintelė šviesa švelni.
Akmuo sugėrė saulės gaivą šviesią.
Ar mano širdyje gyvent norėsi?

Vos išaušo rytas, jis leidosi keliu rūmų sodo vartų link.

Tuo tarpu princesė vakare persirengdama pasigedo ant kaspino kabojusio brangakmenio, kuris buvo ne tik jos motinos atminimo dovana, bet ir talismanas, užtikrinąs jai asmens laisvę; su juo ji niekada negalėjo prieš savo valią patekti kito žmogaus valdžion.

Dėl šio praradimo ji ne tiek išsigando, kiek nustebo. Prisiminė vakar jodinėdama akmenį dar turėjusi, todėl pamanė, kad pametė arba senelio namuose, arba grįždama per mišką. Ji dar gerai prisiminė kelią, pasiryžo iš pat ryto ieškoti brangakmenio ir nuo šios minties taip pralinksmėjo, jog regėjos, nė kiek neliūdi dėl praradimo, o džiaugiasi, kad galės dar kartą keliauti tuo pačiu keliu. Rytą ji per sodą patraukė į mišką ir, kadangi žingsniavo greičiau negu paprastai, atrodė visai natūralu, kad jai sugniaužė krūtinę ir smarkiau pradėjo plakti širdis. Saulė jau auksino senų medžių viršūnes, jos švelniai sušlamėjo, lyg žadindamos viena kitą iš nakties

sapnų ir visos kartu sveikindamos kylančią saulę, o princesė, klausydamasi medžių šlamesio, leidosi keliu ir išvydo priešais atskubantį jaunuolį, kuris tą pačią akimirką irgi ją pamatė.

Jis sustojo kaip suakmenėjęs ir valandėlę žvelgė tiesiai jai į akis, lyg norėdamas įsitikinti, kad tai iš tikrųjų ji, o ne miražas. Jie pasisveikino santūriai, bet kartu džiaugsmingai, tarytum jau seniai būtų pažįstami ir įsimylėję vienas kitą. Princesei dar nespėjus pasakyti, ko ji taip anksti išėjo pasivaikščioti, jis paraudęs, smarkiai plastančia širdimi padavė jai brangakmenį, įvyniotą į prirašytą lapelį. Atrodė, lyg princesė būtų nujautusi įrašytų eilučių turinį. Priėmė radinį tylėdama, drebančia ranka, o atsidėkodama jaunuoliui už paslaugą, beveik nesuvokdama ką daranti, nusikabino nuo kaklo auksinę grandinėlę ir užkabino jam. Susidrovėjęs jis priklaupė priešais ją, o kai ji paklausė, kaip jaučiasi tėvas, valandėlę negalėjo ištarti žodžio. Pusbalsiu, nuleidusi akis, ji pašnibždėjo jam greitai juos aplankysianti ir su džiaugsmu prašysianti tėvą papasakoti apie kai kurias jo įdomybes, kaip jis jai žadėjęs.

Ji dar kartą nepaprastai nuoširdžiai padėkojo jaunuoliui ir iš lėto, neatsigręždama nuėjo. Jaunuolis negalėjo ištarti nė žodžio. Tik pagarbiai nusilenkė ir ilgai žvelgė jai iš paskos, kol ji dingo už medžių. Po keleto dienų ji vėl juos aplankė, o paskui dar ne vieną kartą. Jaunuolis nejučiomis tapo šių jos pasivaikščiojimų palydovas. Sutartą valandą pasitikdavo ją prie sodo ir palydėdavo atgal. Ji nė žodeliu neprasitarė palydovui apie savo kilmę, nors šiaip jau buvo jam labai atvira ir netrukus jokia jos nuostabios sielos mintis nebebuvo jam nežinoma. Regis, aukšta kilmė kėlė jai kažkokią slaptą baimę. Jaunuolis irgi atskleidė princesei visas savo širdies paslaptis. Tėvas ir sūnus laikė ją kilminga karaliaus rūmų mergaite. Prie senuko ji prisirišo su didžiausiu švelnumu lyg duktė. Buvo jam tokia lipšni, jog numanei, kad taip nori išreikšti savo švelnumą jaunuoliui. Mergaitė greitai apsiprato jų keistuose namuose. Tėvui ir sūnui, sėdinčiam prie jos kojų, ji, pritardama liutnia, dan-

gišku balsu dainavo nuostabias dainas ir ėmė mokyti jaunuolį dainavimo meno, o jis iškalbingomis lūpomis atskleisdavo jai daugelį gamtos paslapčių. Aiškino, kaip iš stebuklingos meilės atsirado pasaulis, kaip žvaigždynai susijungė į nežemiška muzika skambančius sambūrius. Jo šventos pagarbos kupini pasakojimai atskleidė mergaitės sielai žilos senovės slėpinius; o kai nepaprastai gabus jos mokinys, įkvėpimo pagautas, stverdavo liutnią ir imdavo dainuoti nuostabiausias dainas, princesė negalėjo juo atsižavėti.

Vieną dieną, kai jos draugijoje jo sielą pagavo nepaprastai drąsus polėkis, o ji, grįždama namo, iš didelės meilės pamiršo mergaitišką santūrumą, juodu nejučiomis puolė vienas kitam į glėbį ir jų lūpos susiliejo į pirmą, amžinai sujungiantį bučinį. Tuo metu, jau temstant, medžių viršūnėse ėmė šėlti smarki audra. Virš jų galvų kaupėsi nakties tamsa ir grėsmingi debesys. Jis skubėjo saugioje vietoje paslėpti ją nuo baisios audros ir griūvančių medžių, tačiau nakties tamsoje, be to, baimindamasis dėl mylimosios, pametė kelią ir nuklydo į miško gilumą. Pastebėjęs savo klaidą, jis dar labiau nusigando. Princesė galvojo apie karaliaus nerimą ir išgąstį, kilsiantį rūmuose, jos sielą protarpiais kaip žaibas nusmelkdavo neapsakomas siaubas, ir tik mylimojo balsas, nuolat kartojantis paguodos ir suraminimo žodžius, grąžindavo jai drąsą bei pasitikėjimą ir nuvydavo krūtinę gniaužiančią baimę. Audra siautė vis labiau, kelio, kad ir kaip ieškojo, juodu negalėjo rasti, todėl apsidžiaugė, kai, plykstelėjus žaibui, netoliese, stačiame mišku apaugusios kalvos šlaite pamatė olą, kurioje pamanė rasią saugią priebėgą nuo audros, vietą, kur galės atsikvėpti ir atgauti senkančias jėgas. Likimas buvo palankus jų norams. Ola buvo sausa, jos sienos apaugusios storu samanų sluoksniu. Jaunuolis iš žagarų ir samanų greitai sukūrė laužą, prie kurio jie galėjo išsidžiovinti drabužius. Abu įsimylėjėliai lyg per stebuklą pasijuto toli nuo viso pasaulio, pabėgę nuo gresiančio pavojaus ir vienu du atsidūrę patogiame, šiltame guolyje.

Į olą sviro laukinio migdolo krūmas, netoliese čiurlenančiame šaltinyje netrūko gaivaus vandens numalšinti troškulį. Jaunuolis buvo pasiėmęs liutnią, ir jos garsai dabar, linksmai traškant laužo liepsnai, teikė jiems džiaugsmo ir ramino. Atrodė, kad aukštesnės jėgos norėjo greičiau išnarplioti šią painiavą ir keistomis aplinkybėmis leido jiems atsidurti šioje romantiškoje vietoje. Širdžių nekaltumas, pasakiška sielų nuotaika, neįveikiama saldžios aistros ir jaunystės galia padarė savo: juodu netrukus užmiršo pasaulį ir jo griežtas taisykles, o audros dainuojama vestuvių daina ir lyg vestuviniai fakelai blyksintys žaibai užliūliavo juos saldžiausiame svaigulyje, kokį tik kada nors yra patyrusi mirtingųjų pora. Skaistaus, giedro ryto aušra jiems buvo tarytum nubudimas naujame, palaimingame pasaulyje. Tačiau karštų ašarų srovės, netrukus pasipylusios princesei iš akių, išdavė mylimajam, kad jos širdyje nubudo begalinis nerimas ir daugybė blogų nuojautų. Jis tą naktį tarytum tapo keleriais metais vyresnis, iš jaunuolio pasidarė vyru. Su nepaprastu įkarščiu ėmė guosti mylimąją, aiškino, jog tikra meilė esanti šventa ir įkvepianti tvirtą tikėjimą, ragino ją patikliai laukti gražios ateities bei jų širdis globojančių dvasių pagalbos. Princesė patikėjo jo paguodos žodžiais, prisipažino esanti karaliaus duktė ir pasakė, jog didžiausią nerimą jai kelia tėvo išdidumas ir jo rūpestis dėl dukters. Ilgai ir blaiviai viską apsvarstę, jie susitarė, ką reikia daryti, ir jaunuolis tuojau pat susiruošė eiti pas savo tėvą, norėdamas atskleisti jam savo planus. Jis pažadėjo netrukus sugrįžti pas princesę ir paliko ją ramus, paskendęs saldžiose svajonėse apie tai, kas turi įvykti vėliau. Jaunuolis greitai pasiekė namus, ir senasis tėvas labai apsidžiaugė matydamas sūnų grįžtant sveiką. Jis netrukus sužinojo mylimųjų istoriją ir jų planus ir, kiek pagalvojęs, ryžosi jiems padėti. Jo namai stovėjo gana nuošalioje vietoje, be to, juose buvo keletas požeminių sunkiai surandamų kambarių. Čia ir buvo apgyvendinta princesė. Jaunuolis tamsoje ją parvedė iš miško, ir senukas sutiko viešnią labai susijaudinęs. Vienatvėje ji dažnai pravirkdavo, prisiminusi savo

liūdintį tėvą, bet nuo mylimojo slėpė savo skausmą. Išsikalbėdavo tik su senuku, kuris ją nuoširdžiai guodė ir ramino, jog netrukus ji grįšianti pas tėvą.

Tuo tarpu rūmuose, princesei vakare negrįžus namo, kilo didžiausias sąmyšis. Karalius visiškai neteko galvos, siuntė žmones į visas puses jos ieškoti. Niekas negalėjo suprasti, kur ji dingo. Niekam neatėjo į galvą, kad tai gali būti slapta meilės istorija, niekas negalvojo apie pagrobimą, juo labiau kad daugiau iš rūmų nė vienas žmogus nebuvo dingęs. Nebuvo nieko, kas padėtų įminti šią mįslę. Pasiuntiniai grįžo tuščiomis rankomis, ir karalių apėmė didžiulis liūdesys. Tik vakarais, kai pas jį susirinkdavo dainininkai ir pradėdavo dainuoti, karalių, regis, vėl aplankydavo džiaugsmas. Tada jam atrodydavo, jog duktė yra kažkur netoli, nubusdavo viltis, jog ją vėl pamatys. Tačiau kai likdavo vienas, sielvartas vėl sugniauždavo širdį ir karalius garsiai pravirkdavo. Tada jis imdavo svarstyti: “Kokia man dabar nauda iš mano turtų ir aukštos kilmės? Esu didžiausias vargšas iš visų. Dukters man niekas nepakeis. Be jos ir dainos tėra tušti žodžiai ir blizgučiai. Ji buvo lyg burtininkė, suteikianti dainoms gyvybės ir džiaugsmo, galios ir grožio. Norėčiau būti menkiausiu iš savo tarnų. Tada tebeturėčiau dukterį, o gal ir žentą bei anūkėlių, žaidžiančių man ant kelių. Tada jausčiausi tikras karalius. Būti karaliumi nereiškia vien turėti karūną ir karalystę. Būti karaliumi – tai pilnatvės ir palaimos jausmas, žemiškų gėrybių perteklius ir pojūtis, kad tau nieko netrūksta. Esu nubaustas už savo tuštybę. Žmonos mirtis dar nebuvo pakankama bausmė. Dabar mane kankina neapsakomas sielvartas.“

Taip karalius dejuodavo didžiausio ilgesio valandomis. Bet kartais jo širdyje vėl pabusdavo pyktis ir išdidumas. Jis įniršdavo ant savęs už tokias dejones: juk jis – karalius, todėl turi kentėti ir tylėti. Tada jam rodydavosi, jog jis kenčia labiau už visus pasaulyje ir jog didelis skausmas yra karalių privilegija. Tačiau kai temstant įžengdavo į dukters kambarius, kur kabojo jos drabužiai ir

kiti daiktai, tarytum ji ką tik būtų išėjusi iš namų, pamiršdavo savo nusistatymą, imdavo dejuoti kaip nelaimingiausias žmogus ir maldauti savo menkiausius tarnus užuojautos. Miestas ir visas kraštas nuoširdžiai verkė ir dejavo kartu su karaliumi. Keista, tačiau sklido gandai, kad princesė esanti dar gyva ir netrukus grįšianti su savo išsirinktuoju vyru. Niekas negalėjo pasakyti, kas skleidžia tokius gandus, bet visi žmonės su džiaugsmu tuo tikėjo ir nekantraudami vylėsi, kad princesė tuoj grįš. Praslinko keletas mėnesių, vėl atėjo pavasaris. „Žinoma, žinoma, – kalbėjo žmonės su keistu įsitikinimu, – dabar sugrįš ir princesė". Net ir karalius pralinksmėjo ir įgavo daugiau vilties. Jis manė, kad gandas apie princesės grįžimą yra lyg gerųjų jėgų pažadas. Rūmuose vėl prasidėjo šventės, atrodė, trūksta tik princesės, kad grįžtų buvusi prabanga. Vieną vakarą, praėjus lygiai vieneriems metams nuo tada, kai dingo princesė, visi dvariškiai susirinko sode. Oras buvo giedras ir šiltas, tik medžių viršūnės tyliai ošė, lyg bylodamos, kad praskrenda gerų, linksmų dvasių būrys. Apšviestas fakelų, žerdamas atspindžių kibirkštis, tamsių, šnarančių viršūnių link tryško galingas fontanas, melodingu teškenimu pritardamas dainoms, kurias dainavo po medžiais sustoję dainininkai. Karalius sėdėjo ant brangaus kilimo, o aplink jį būriavosi išsipustę dvariškiai. Sode susirinkusi minia grožėjosi puikiu reginiu. Karalius buvo paskendęs mintyse. Jam prieš akis iškilo nepaprastai ryškus dingusios dukters paveikslas; jis prisiminė laimingas dienas, kurios taip staiga baigėsi pernai lygiai šiuo metu. Jį apėmė neapsakomas ilgesys, graudžios ašaros riedėjo garbingo amžiaus išvagotais skruostais. Tačiau kartu jis pajuto nepaprastą džiaugsmą. Jam pasirodė, kad tie liūdni metai buvo tik slogus sapnas, ir jis, pakėlęs akis, ėmė tarp žmonių ieškoti jos kilnaus, švento, žavingo pavidalo. Poetai ką tik baigė savo dainas, įsigalėjo didelė tyla; minia buvo susijaudinusi, nes poetai dainavo apie susitikimo džiaugsmą, pavasarį ir tokią ateitį, kokią puoselėja viltis.

Staiga tylą nutraukė nepažįstamas, nestiprus, bet gražus balsas, sklindąs nuo labai seno ąžuolo. Visų žvilgsniai nukrypo į tą pusę: ten stovėjo jaunuolis kukliais svetimos šalies drabužiais, rankoje laikydamas liutnią, ir ramiai dainavo toliau, o pamatęs, kad karalius atkreipė į jį žvilgsnį, žemai nusilenkė. Jo balsas buvo nepaprastai gražus, o daina keista ir negirdėta. Jis dainavo apie pasaulio sukūrimą, apie žvaigždynų, augalų, gyvūnų ir žmonių atsiradimą, apie visagalę gamtos trauką, apie auksinius senovės laikus, kurių valdovės buvo meilė ir poezija, apie pradėjusią siausti neapykantą ir barbarybę ir jų kovą su anomis gerosiomis deivėmis, pagaliau – apie būsimą šių triumfą, apie tai, kad liūdesys praeis, gamta atgims ir grįš nesibaigiantis aukso amžius. Senieji poetai, dainos suvilioti, ėmė artintis prie keistojo svetimšalio. Klausytojai buvo be galo sužavėti, o pats karalius pasijuto lyg dangiškos srovės pagautas. Tokio dainavimo dar niekas nebuvo girdėjęs: sakytum, pas juos nusileido nežemiška būtybė, juo labiau kad jaunuolis dainuodamas darėsi vis gražesnis, vis nuostabesnis, jo balsas vis skambesnis. Vėjas plaikstė jo auksines garbanas. Galėjai pamanyti, kad liutnia jo rankose įgavo sielą, jo žvilgsnis tarytum apsvaigęs žvelgė į paslaptingas erdves. Vaikiškas jo veido paprastumas ir nekaltumas visiems atrodė antgamtiškas. Ir štai nuostabi daina baigėsi. Seni poetai su džiaugsmo ašaromis akyse spaudė jaunuolį prie krūtinės. Susirinkusi minia vienu metu tyliai, džiaugsmingai atsiduso. Susijaudinęs prisiartino karalius. Jaunuolis nuolankiai puolė jam po kojų. Karalius jį pakėlė, nuoširdžiai apkabino ir liepė išsirinkti dovaną už dainą. Tada jaunuolis degančiais skruostais paprašė karalių maloningai išklausyti dar vienos dainos ir tada spręsti, ar patenkinti jo prašymą. Karalius pasitraukė keletą žingsnių atgal, ir svetimšalis pradėjo savo dainą:

Keliai poeto akmenuoti,
Jis ieško meilės ir vilties,
Jis gali verkti, aimanuoti, –
Jam niekas rankos neišties.
Vien sielvartas jo sieloj lankos,
Nuvargus skundžiasi širdis
Ir liutnią vos nulaiko rankos,
Kas jojo skausmą išsklaidys?

Manęs likimas negailėjo,
Vienam klajoti taip sunku.
Nešu vien džiaugsmą, taiką sėju,
Tik padėkos nesutinku.
Poeto taurų palikimą
Ranka dosniąja dalinau,
Bet skaidrų įgimtą troškimą
Užgniauš kieta širdis, žinau.

Pavasaris žiedais nužydi
Ir liūdnas išskrenda tolyn.
Taip ir mane visi išlydi
Be ašarų svečion šalin.
Prinokę vaisiai vien vilioja
Vaikus šios žemės giminės,
Nors dainomis kuriu jiems rojų,
Manęs maldoj jie neminės.

Į lūpas stebuklingą galią
Dangus įliejo paslapčia.
O, kad ir mylimą mergelę
Jos prisišaukt galėtų čia!
Bet rankos nė viena neduoda

Klajūnui žemių tolimų.
Kieno širdis suteiks paguodą?
Kas išvaduos jį iš skausmų?

Užmiega, žemėn griuvęs veidu,
Su ašaromis akyse.
Staiga krūtinėn nusileido
Didi poezijos dvasia:
Pamiršk skausmus ir ženk be baimės
Ten, kur dvasia kilnioji ves.
Nesutikai lūšnelėj laimės, –
Ji laukia rūmuose tavęs.

Ten gausi atlygį didžiausią,
Klajonės baigsis kaip žiema.
Ne mirtas, o karūnos auksą
Uždės ranka ištikima.
Malonės spinduliuos sušyla
Širdžių harmonija rami,
Poetas sosto laiptais kyla,
Jis taps karaliaus sūnumi.

Kai jis padainavo šiuos posmus, susirinkusią minią apėmė didžiulė nuostaba, nes pasirodė senas vyras, vesdamas šydu apsidengusią grakščios išvaizdos moterį, laikančią ant rankų nuostabiai gražų vaikelį, kuris maloniai žvalgėsi į nepažįstamą minią ir šypsodamasis tiesė rankutes, siekdamas žvilgančios karaliaus diademos. Jie sustojo dainininkui už nugaros. Dar labiau žmonės nustebo, kai staiga senų medžių viršūnėse pasirodė karaliaus mylimas erelis, visada besisukiojąs netoli savo šeimininko; erelis snape laikė auksinį antkaktį, kurį, matyt, buvo išnešęs iš karaliaus kambarių, nusileido jaunuoliui ant galvos, ir antkaktis apjuosė dainininko garbanas. Svetimšalis akimirką išsigando, bet erelis paleido

antkaktį ir nuskrido prie valdovo. Jaunuolis padavė antkaktį vaikeliui, kuris buvo ištiesęs į jį rankas, ant vieno kelio priklaupė prieš valdovą ir sujaudintu balsu dainavo toliau:

Poetas, nerimo pagautas,
Pabunda iš saldžių sapnų
Ir žengia jis po parko skliautais
Prie rūmų vartų aklinų.
Čia mūrai lyg kiečiausio plieno,
Bet juos įveiks širdies daina
Ir karalaitė žengs per sieną
Su virpuliu, vilties pilna.

Viens kitą myli jie liepsningai, –
Ginklais sargyba gena juos.
Jie meilės patale užminga
Nakties slaptavietėj, miškuos.
Klajoja po raistus, po slėnius
Karaliaus rūsčio genami.
Rytai išaušta, bėga dienos,
Paguosdamos juos viltimi.

Šią viltį puoselėja dainius
Krūtinėj motinos jaunos,
Staiga karalius jų buveinę
Aplanko, prišauktas dainos.
Duktė paduoda jam vaikelį:
Kokia brangi jam ši našta!
Sugrudę puola jie ant kelių,
Ir jo rūstybė palaužta.

Daina ir meilė – visagalės.
Valdovas jiems tikrai atleis,
Priglaus juos prie širdies karalius,
Užlies malonės spinduliais.
Ką meilė pasigrobus laikė,
Tą su kaupu ji atiduos,
O bučiniai sutvirtins taiką
Ir santarvę užantspauduos.

Atskrisk čionai, o dainių dvasia,
Mūs meilę iki galo gink,
Valdovui šią mergelę drąsią,
Jo tikrą dukterį, grąžink.
Lai jis ją švelniai apkabina,
Vaikaitį guodžia širdimi
Ir, jei jo meilė begalinė, –
Paskelbia dainių sūnumi.

Sulig šiais žodžiais, nuaidėjusiais sodo alėjomis, jaunuolis drebančia ranka pakėlė šydą. Princesė, apsipylusi ašaromis, puolė karaliui po kojų ir padavė jam gražųjį vaikelį. Šalia jos, nulenkęs galvą, suklupo ir jaunuolis. Baugi tyla visiems užgniaužė kvapą. Karalius keletą akimirkų atrodė labai rimtas ir negalėjo ištarti nė žodžio, tada priglaudė princesę prie krūtinės ir garsiai pravirko. Jaunuolį jis irgi pakėlė ir švelniai priglaudė prie krūtinės. Minioje pasigirdo džiaugsmingi šūksniai, visi veržėsi artyn. Karalius paėmė į rankas vaikelį ir su nuoširdžiu dėkingumu pakėlė į dangų, paskui maloniai pasveikino senuką. Visiems tekėjo džiaugsmo ašaros. Poetai ėmė dainuoti, toji diena tapo šventės išvakarėmis visam kraštui, nes gyvenimas nuo tol virto puikia nesibaigiančia švente. Niekas nežino, kur tas kraštas dingo. Tik sakmės byloja, kad Atlantidą[11] užliejo galingas potvynis ir ji išnyko žmonėms iš akių.

Ketvirtas skyrius

Keletą dienų jie jojo nesustodami. Kelias buvo geras ir sausas, oras – gaivus ir malonus, o vietovės, pro kurias jie keliavo – derlingos, tankiai gyvenamos ir įdomios. Niūrus Tiuringijos miškas liko jiems už nugarų. Pirkliai šiuo keliu jau buvo daug kartų keliavę, visur pažinojo daugelį žmonių, būdavo svetingai priimami. Jie aplenkdavo nuošalesnes vietas, kur galėjai susidurti su plėšikais, o jeigu aplenkti būdavo neįmanoma, nusisamdydavo stiprią palydą. Ant kalnų stovinčių pilių šeimininkai irgi gerai pažinojo pirklius. Keliaudami pirkliai pas juos užsukdavo paklausti, ar nėra kokių pavedimų Augsburge. Pilyse juos pavaišindavo, o moterys ir mergaitės su nuoširdžiu smalsumu būriuodavosi apie keliautojus. Heinricho motina greitai patraukdavo jas savo atvirumu ir geraširdiškumu. Jos džiaugėsi, galėdamos susitikti su moterimi iš kunigaikščio rezidencijos. Heinricho motina noriai pasakojo joms ir apie naujas madas, ir apie gardžių valgių receptus. Jaunąjį Ofterdingeną riteriai ir moterys pamėgo už kuklumą ir malonų, švelnų elgesį, o moterų žvilgsnį dažnai patraukdavo jo daili išvaizda, kažkuo primenanti nepažįstamo žmogaus žodį, kurio iš pradžių tarytum neišgirsti, o paskui, jau atsisveikinus, jis vis labiau skleidžiasi kaip kuklus pumpuras ir pagaliau pražysta puikiu, spalvingu žiedu, atveria savo susiglaudusius žiedlapius, ir jau nebegali jo pamiršti, nori jį nuolat kartoti, įgyji neišsenkamą, neprarandamą lobį. Tada imi daugiau galvoti apie nepažįstamąjį, imi spėlioti, kol pagaliau staiga paaiškėja, jog tai buvo nežemiškų sferų ateivis.

Pirkliai gaudavo daugybę užsakymų, išsiskirdami visi linkėjo vieni kitiems laimės ir tikėjosi vėl greitai pasimatysią. Vienoje pilyje, į kurią jie atvyko jau vakarop, buvo prasidėjusi linksma šventė. Pilies valdovas, senas kariūnas, taikos metu stengėsi išblaškyti vienatvę gausiomis puotomis. Be karo žygių ir medžioklės, jis nieko taip nemėgo kaip sklidiną taurę.

Atvykusiuosius jis ir jo triukšmingi draugai sutiko broliškai nuoširdžiai. Heinricho motiną tuoj nuvedė pas šeimininkę. Pirklius ir Heinrichą susodino už šventiškų stalų, kur netrūko gero vyno. Heinrichui po ilgų prašymų – dėl jo jaunystės – buvo leidžiama gerti saikingiau, tuo tarpu pirkliai už stalo nesnaudė ir linksmai traukė seną frankų žemės vyną. Kalbėjosi daugiausia apie buvusius karo žygius. Heinrichas atidžiai klausėsi negirdėtų istorijų. Riteriai pasakojo apie Šventąją žemę, apie Kristaus kapo stebuklus, apie žygių ir kelionių jūra nuotykius, apie saracėnus, kurių nelaisvėn keletas kadaise buvo pakliuvę, apie linksmą, nuostabų gyvenimą žygyje ir stovykloje. Jie nuoširdžiai piktinosi, kad stebuklingasis, visiems krikščionims brangus kapas tebėra piktadarių klaidatikių rankose, šlovino garsius didvyrius, nusipelniusius amžinybės vainiko narsioje, nenuilstamoje kovoje su nelemtais pagonimis. Pilies valdovas parodė brangų kardą, kurį kadaise savomis rankomis išplėšė saracėnui iš nagų, užkariavo jo pilį, jį patį nužudė, o žmoną ir vaikus paėmė į nelaisvę. Imperatorius šį žygdarbį leido jam įsirašyti į herbą. Visi grožėjosi puikiu kardu. Heinrichas irgi paėmė kardą į rankas ir pajuto, kaip jį apima žygdarbių troškimas. Su nuoširdžia pagarba pabučiavo kardą ir pamatė, kad riteriai žavisi jo entuziazmu. Senasis valdovas apkabino jį ir ėmė raginti, kad skirtų savo jėgas Kristaus kapui vaduoti ir užsisiūtų stebuklingąjį riterių kryžių ant apsiausto. Heinrichas nustebo dėl tokio kvietimo, tačiau jo ranka, rodos, negalėjo paleisti kardo.

– Ryžkis, sūnau! – sušuko senasis riteris. – Artėja dar vienas kryžiaus žygis[12]. Pats imperatorius ves mūsų būrius į Rytus. Per visą Europą vėl aidi kryžiaus šauksmas, visur bunda heroizmas ir krikščioniški jausmai. Kas žino, gal po metų jau linksmai švęsime pergalę nuostabioje Jeruzalėje, gal ten gersime tėviškės vyną ir minėsime gimtuosius kraštus. Jei nori, ir mano pilyje gali išvysti mergaitę iš Rytų šalies. Mums, atvykstantiems iš Vakarų, jos atrodo labai gražios. Jeigu išmoksi gerai mojuoti kardu, ir tau netrūks žavingų vergių.

Riteriai užtraukė kryžiaus žygių dainą, anuo metu dainuojamą visoje Europoje:

Pagonys valdo šventą kapą,
Dalia skaudžiausia jam lemta:
Mūs Išganytojui jis tapo
Patyčių, pajuokų vieta.
Ar iš gilybių balsą girdit:
„Kas išvaduos, paguos man širdį?“

Kur mokiniai Jo narsūs dingo?
Ar gęsta jau vilties žvaigždė?
Kas vėl tikėjimą galingą
Įžiebs, kas kryžių užsidės,
Sutraukys saracėnų pančius?
Kada gi baigsis Kristaus kančios?

Šventa audra, galingos jėgos
Užgriūva jūras ir krantus,
Vangiuosius žadina iš miego
Ir drebina pilių vartus.
Nuo kuorų, bokštų šaukia žmonės:
„Į žygį renkitės, krikščionys!“

Į žygį tikinčiuosius šaukia
Ir angelai debesyse.
Prie vartų piligrimai laukia
Su ašaromis akyse:
Jie skundžiasi visi kaip vienas
Negailestingais saracėnais.

Ir rytas, kruvinai paraudęs,
Krikščionių žemėse išauš.
Net atsisveikinimai graudūs
Širdžių narsybės nepalauš.
Kas kryžių ima, kardą juosias,
Kas laimina namus gimtuosius.

Ugningas ryžtas, juos subūręs,
Švenčiausią kapą išvaduos.
Jie veržias su džiaugsmu prie jūros, –
Greit himnus pergalės giedos.
Atbėga dar pulkai vaikelių
Kartu žygiuot į Kristaus šalį.

Jų vėliavoj plevena kryžius,
Jų prieky – didvyriai tvirti.
Kas mūšy mirti pasiryžęs,
Tam rojaus vartai atverti.
Palaimintas, kas mūšy kristų, –
Gyvybę atiduotų Kristui.

Kovon! Į Žemę Pažadėtą
Dangaus galybės lydi jus.
Krikščionių Dievo ranką kietą
Pikti pagonys greit pajus.
Bedievių kraštą užkariausit
Ir kapą jų krauju nuplausit.

Pati Švenčiausioji Mergelė
Su angelais pulkus lydės,
Ir atsibus ant Josios kelių,
Kas galvą kovoje padės.
Kur kraujas liejas, žvanga kardas,
Ten tariamas brangus Jos vardas.

„Pirmyn!“ – iš kapo balsas girdis, –
„Pirmyn, aš gailesčio versmė“.
Iš nuodėmių krikščionių širdis
Išlaisvins pergalės giesmė.
Mes išvaduosim kapą Kristaus,
Ir žlugs pagonių viešpatystės.

Heinricho sielą apėmė graudulys. Kristaus kapas jam atrodė kaip kilni, išblyškusi, jaunatviška figūra, sėdinti ant didžiulio akmens sulaukėjusios minios viduryje ir žiauriausiai kankinama. Skausmo kupinu veidu ji žvelgia į kryžių, neryškiai švytintį tolumoje ir šimteriopai atsispindintį jūros bangose.

Motina atsiuntė tarną jo pašaukti, kadangi norėjo su juo supažindinti rūmų šeimininkę. Puotaujantys riteriai, įsileidę į kalbas apie būsimą žygį, nepamatė, kai Heinrichas išėjo. Jis rado motiną maloniai šnekučiuojančią su sena, geraširde pilies šeimininke. Ji nuoširdžiai pasveikino Heinrichą. Oras buvo gražus, saulė artėjo prie laidos, ir Heinrichas, pasiilgęs vienumos, viliojamas auksinių vakaro spalvų, besiskverbiančių pro ankštus, skliautuotus langus į kambario prieblandą, išėjo pasivaikščioti po pilies apylinkes. Jis išskubėjo iš rūmų. Jo siela buvo įsiaudrinusi. Nuo stačios uolos jis žvelgė į miškingą slėnį, per kurį tekėjo veržlus upelis, sukdamas keletą malūnų; jų ūžesio iš tokios gilumos beveik nesigirdėjo. Toliau driekėsi neaprėpiamos kalnų, miškų ir žemumų platybės. Sielos nerimas jau kiek atslūgo. Karingas šurmulys pritilo, liko tik apčiuopiamas, vaizdinių kupinas ilgesys. Jis pajuto, kad labai norėtų turėti rankose liutnią, nors ir menkai įsivaizdavo, kaip ji atrodo ir koks jos balsas. Linksmas vakaro spalvų žaismas užliūliavo jį saldžiomis svajonėmis; jo širdies gėlelė kartais sušvisdavo sieloje lyg tolimas žaibas. Jis klajojo po kalno šlaitų krūmokšnius, ropštėsi ant apsamanojusių uolų ir staiga netoliese išgirdo dainuojant švelnų, skvarbų moterišką balsą, lydimą nenusakomų garsų. Jis suprato, jog tai liutnios garsai, nustebęs sustojo ir išgirdo tokią dainą, dainuojamą ne visai taisyklinga vokiečių kalba:

Ak, širdis iš skausmo plyšta
Čia po šiaurės dangumi,
Skaistūs skruostai vysta, blykšta,
Rauda siela nerami,
Plūsta ašaros upeliais, –
Kur brangion tėvynėn kelias?
Ten veržiuosi širdimi.

Noriu tau parodyt mirtą,
Kedro garbanas paliest,
Tau dainelę linksmą skirti,
Šokin seserų pakviest,
Vilktis rūbą siuvinėtą,
Brangenybes užsidėti,
Žengt takais gimtos šalies.

Lenkias man jaunuoliai kilnūs,
Dega žvilgsniuose aistra,
Dainos jų švelnumo pilnos.
Gęsta vakaro žara.
Mylimu tikėti gera,
Lig mirties, jis žino, tveria
Moters meilė ir dora.

Skamba krištolo šaltiniai
Tarp giraičių žaisdami,
Dangų saulėtą ir gryną
Vėjai gairina drungni.
Čia, džiaugsmų šaly šviesiojoj,
Žydinčiam gimtinės rojuj
Gimsta dainiai dyvini.

Dingo kūdikio paguoda,
Tėviškė toli toli.
Iškirsti jaunystės sodai,
Sudegė sena pilis.
Tarsi kraupios smėlio audros
Atūžė kariaunos žiaurios,
Rojaus nusiaubė šalis.

Kruvini gaisrai liepsnojo
Po gimtinės dangumi,
Ant žirgų pilin įjojo
Atklajūnai svetimi.
Krito nuo kardų mūs broliai,
Krito mūšyje senoliai
Mūsų garbę gindami.

Ilgesys manosios sielos
Veržias, kur namai gimti,
Kur boluoja krantas mielas,
Kopos ir kalnai aukšti.
Jei ne kūdikis ant rankų,
Aš gyvybės giją menką
Drąsiai pertraukčiau pati.

Heinrichas išgirdo kūkčiojant vaiką ir balsą, kuris vaiką guodė. Per krūmus nusileido žemyn ir pamatė po ažuolu sėdinčią išblyškusią, suvargusią mergaitę. Gražus vaikelis buvo apsikabinęs jai kaklą, mergaitė irgi verkė. Šalia jos ant žolyno gulėjo liutnia. Pamačiusi prie jos besiartinantį nepažįstamą jaunuolį susirūpinusiu veidu, ji truputį išsigando.

– Turbūt jūs girdėjote mano dainą, – tarė ji maloniai. – Jūsų veidas man atrodo pažįstamas. Leiskite pagalvoti. Mano atmintis nusilpo, bet, keista, matydama jus, prisimenu džiugius praeities

laikus. Ak! Man atrodo, jūs panašus į vieną iš mano brolių, kuris paliko mus dar prieš įvykstant nelaimei ir iškeliavo į Persiją, pas garsų poetą[13]. Galbūt jis dar gyvas, galbūt dainuoja apie liūdną savo brolių ir seserų likimą. Ak, kad mokėčiau bent keletą puikių jo paliktų dainų! Jis buvo toks kilnus, toks mielas, jo didžiausias džiaugsmas buvo skambinti liutnia.

Vaikas, tikriau, dešimties ar dvylikos metų mergaitė, atidžiai stebėjo nepažįstamą jaunuolį ir glaudėsi prie nelaimingosios Zulimos krūtinės. Heinrichas pajuto joms nuoširdžią užuojautą; jis guodė dainininkę maloniais žodžiais ir prašė ją viską papasakoti apie save. Atrodė, kad jai tai malonu. Heinrichas atsisėdo priešais ir ėmė klausytis jos pasakojimo, kurį dažnai nutraukdavo gailios ašaros. Daugiausia ji gyrė savo tėvynę ir savo krašto žmones. Pasakojo apie savo tėvynainių kilnumą, apie jų tyrą ir karštą meilę gyvenimo poezijai ir nuostabiam, paslaptingam gamtos grožiui. Pasakojo apie romantišką derlingų Arabijos oazių grožį. Jos esančios tarytum laimingos salos begalinėse smėlio dykumose, skriaudžiamųjų ir ramybės trokštančiųjų priebėga, rojaus trupinėliai, kur gaivūs šaltiniai čiurlena per sodrias pievas ir spalvotus akmenis, per senas giraites, kur pilna margų, melodingai čiulbančių paukščių, kur stūkso garbingi senovės laikų griuvėsiai.

– Jūs nustebtumėte, – kalbėjo ji, – pamatęs ant senų akmens plokščių spalvingus, šviesius, keistus rašmenis ir piešinius. Jie atrodo tarytum pažįstami, turbūt ne veltui taip gerai išliko. Žiūrėdamas į juos vis spėlioji, spėlioji, kai ką imi suprasti, baisiai norisi įminti gilią šių labai senų rašmenų prasmę. Paslaptinga šių ženklų dvasia žadina neįprastas mintis, ir nors nerandi to, ko troškai, imi suprasti tūkstančius dalykų, slypinčių tavyje, ir tas suteikia gyvenimui naujos šviesos, o sielai daug vaisingų minčių. Gyvenimas tokioje senoje, daugelio kartų triūso, sumanumo ir meilės išpuoselėtoje oazėje be galo žavus. Atrodo, jog gamta ten pasidariusi žmogiškesnė ir supratingesnė, perregimoje dabartyje išryškėja paslaptingi tolimo pasaulio prisiminimai, taigi galima grožėtis

dvigubu pasauliu, kuris kaip tik dėl to palengvėja ir nustoja slėgęs, tampa stebuklinga mūsų jausmų poezija ir išmone. Kas žino: gal čia pasireiškia nesuprantama buvusių, dabar jau nebematomų oazės gyventojų įtaka, gal kaip tik tas paslaptingas bruožas su tokiu karštu nerimu skatina kitų vietovių žmones grįžti į senąją giminės tėviškę, kai tik ateina jų prabudimo metas, verčia juos paaukoti viską, kad tik galėtų atsiimti protėvių gimtinę.

Kiek patylėjusi mergaitė kalbėjo toliau:

– Netikėkite tuo, ką jums pasakojo apie mano giminės žmonių žiaurumą. Niekas kilniau nesielgia su belaisviais, o jūsų piligrimai, keliaują į Jeruzalę, sutinkami labai svetingai, tik gaila, kad jie dažniausiai pasirodo esą to svetingumo neverti. Dauguma jų buvo niekam tikę, klastingi žmonės, o jų neva šventos kelionės pilnos piktadarybių. Krikščionys galėtų labai ramiai keliauti prie Kristaus kapo. Nereikėjo jiems pradėti baisaus, niekam nereikalingo karo, kuris tik aštrina nesantaiką, neša begalines nelaimes ir amžinai atskyrė Rytų kraštus nuo Europos. Argi taip svarbu savininko vardas? Mūsų valdovai labai gerbia vietą, kur palaidotas jūsų šventasis: juk ir mes laikome jį Dievo pranašu. Jo šventas kapas galėjo tapti gražios santarvės lopšiu, užmegzti tarp mūsų amžinus, palaimingus ryšius!

Taip jiems kalbantis, atėjo vakaras. Vis labiau temo, virš miško tankmės pakilo mėnuo, skleisdamas ramybės spindesį. Jie iš lėto kopė į pilį. Heinrichas susimąstė, jo karingas entuziazmas visiškai dingo. Jis pajuto, koks keistas ir painus yra pasaulis; mėnuo jam atrodė tarytum ramus stebėtojas, padedąs pakilti virš šios žemės duobių ir nelygumų, kurie iš viršaus rodėsi tokie nereikšmingi, nors žemės keleiviui buvo statūs, neįveikiami. Zulima tylomis žengė šalia jo, už rankos vesdamasi mergaitę. Heinrichas nešė liutnią. Jis bandė atgaivinti jos gęstančią viltį, jog kada nors ji dar išvys savo tėvynę, tuo tarpu sieloje budo stiprus noras jai padėti ir ją išgelbėti, nors neįsivaizdavo, kaip galėtų tą padaryti. Regis, jo paprasti žodžiai turėjo didžiulę galią: Zulima pajuto keistą

ramybę ir kuo nuoširdžiausiai padėkojo jam už paguodą. Riteriai dar tebegėrė, o motina tebešnekučiavo su pilies šeimininke. Heinrichas nebenorėjo grįžti į triukšmingą salę. Jautėsi pavargęs ir netrukus su motina nuėjo į jiems skirtus kambarius. Prieš miegą jis dar spėjo jai papasakoti apie savo nuotykį ir netrukus, malonių svajonių supamas, užmigo. Pirkliai irgi ilgai neužsisėdėjo už stalo, o rytą anksti sukilo. Kai jie iškeliavo, riteriai kietai tebemiegojo. Svečius nuoširdžiai išlydėjo pilies šeimininkė. Zulima, apimta nesuprantamo džiaugsmo, ilgai negalėjo užmigti, o rytą, keleiviams išvykstant, nuolankiai ir rūpestingai jiems tarnavo. Atsisveikindama, paplūdusi ašaromis, atnešė Heinrichui liutnią ir graudžiu balsu paprašė saugoti ją, kad ji visada primintų jam Zulimą.

– Tai mano brolio liutnia, – pratarė ji. – Jis man ją padovanojo, kai teko su manimi išsiskirti. Tai vienintelis daiktas, likęs man iš praeities laikų. Vakar pastebėjau, kad ji jums patinka. O jūs man paliekate brangiausią dovaną – šviesią viltį. Priimkite šį kuklų mano dėkingumo ženklą, tegul liutnia jums primena vargšę Zulimą. Tikiu, kad mes dar pasimatysime. Gal tada aš būsiu laimingesnė.

Heinrichas pravirko. Jis atsisakė priimti jai tokią brangią liutnią.

– Verčiau duokite man aukso spalvos kaspiną su man nepažįstamomis raidėmis, kurį ryšite plaukuose, jeigu tai nėra jūsų tėvų ar giminaičių atminimas, – pasakė jis. – O už tai priimkite šydą, kurį mano motina su mielu noru jums padovanos.

Galų gale ji nusileido ir atidavė jam kaspiną, sakydama:

– Šiame kaspine aš anais laimingais laikais išsiuvinėjau savo vardą mano tėviškės kalba. Kai žiūrėsite į jį, prisiminkite, kad aš jį ryšėjau plaukuose ilgais savo skausmo metais ir kad jis išbluko kaip ir jo savininkė.

Heinricho motina išėmė šydą, padavė jai ir su ašaromis akyse ją apkabino.

Penktas skyrius

Po poros dienų kelionės jie prijojo kaimą, išsidriekusį prie smailių kalvų, tarp kurių buvo įsirėžę gilūs tarpekliai. Vietovė buvo graži ir derlinga, nors kalvų viršūnės atrodė negyvos ir gąsdinančios. Užeiga buvo tvarkinga, žmonės paslaugūs, o didžiajame kambaryje sėdėjo daug žmonių, keleivių ir šiaip užėjusių išgerti. Jie šnekučiavosi apie šį bei tą.

Mūsų keliauninkai susėdo prie jų ir įsitraukė į jų kalbas. Visų dėmesys buvo nukreiptas į seną vyrą svetimšalio drabužiais, sėdintį prie stalo ir mandagiai atsakinėjantį į smalsuolių klausimus. Jis buvo atkeliavęs iš svetimo krašto, rytą gerai apžiūrėjo apylinkes, o dabar pasakojo apie savo amatą ir apie tai, ką tą dieną matė. Žmonės vadino jį lobių ieškotoju. Tačiau jis labai kukliai kalbėjo apie savo žinias ir sugebėjimus, nors jo pasakojimai atrodė įdomūs ir daugeliui buvo negirdėti. Sakė esąs kilęs iš Bohemijos. Nuo pat jaunystės jautęs nenumaldomą troškimą sužinoti, kas slypi kalnų gelmėse, iš kur atiteka šaltinių vanduo, kur randamas auksas, sidabras, brangieji akmenys – visi tie dalykai, kurie stipriai traukia žmogų. Savo gimtinės vienuolyno bažnyčioje negalėdavęs nuleisti akių nuo nuolat žybsinčių brangenybių, puošiančių šventųjų paveikslus bei relikvines, troškęs, kad jie prabiltų ir atskleistų savo paslaptingą kilmę. Kartais girdėdavęs pasakojant, jog brangenybės atkeliavusios iš tolimų kraštų, tačiau jam vis nedavė ramybės mintis, kad ir jo gimtinės žemėje galėtų būti panašių lobių ir brangenybių. Juk kalnai ne veltui tokie platūs, aukšti, taip sunkiai prieinami; be to, kartais jam sapnuodavosi, jog kalnuose randąs žvilgančių, mirguliuojančių akmenų. Tad nenuilsdamas ropštėsi akmeniniais šlaitais į plyšius ir olas, su neapsakomu malonumu žvalgėsi po tas labai senas skliautuotas sales.

Kartą susitikęs keleivį, ir šis pataręs jam tapti kalnakasiu: tada ir galėsiąs patenkinti savo žingeidumą. Bohemijoje esą daug ka-

syklų. Jam reikia tik eiti žemyn palei upės tėkmę, po dešimties ar dvylikos dienų prieisiąs Eulą[14], o ten turįs pasisakyti, jog nori būti kalnakasiu. Ir jis, nieko nelaukdamas, kitą dieną leidęsis į kelionę.

– Po ilgos, varginančios kelionės, – pasakojo jis toliau, – atėjau į Eulą. Negaliu apsakyti, koks džiaugsmas mane pagavo, kai nuo kalvos pamačiau apžėlusias žaliais krūmokšniais akmenų nuolaužų krūvas, ant kurių stovėjo lentiniai nameliai, kai pamačiau iš slėnio per mišką plaukiančius dūmų debesis. Tolimas dundesys patvirtino mano lūkesčius, ir netrukus, apimtas begalinio smalsumo ir bežadės pagarbos, atsidūriau ant šlako krūvos, o toliau juodavo tamsi gelmė, anga, pro kurią iš trobelės patekdavai tiesiai į kalno vidų. Nuskubėjau į slėnį, ten susitikau keletą juodais drabužiais apsirengusių vyrų su žibintais, kaip spėjau, kalnakasių. Nedrąsiai, su baime kreipiausi į juos ir pasakiau, ko noriu. Jie draugiškai mane išklausė ir patarė eiti prie lydymo krosnių ir susirasti prižiūrėtoją, kuris esąs jų meistras ir vadovas; jis ir spręsiąs, ar mane priims, ar ne. Sakė, kad man tikriausiai pasiseks, be to, išmokė mane tradicinio kalnakasių pasisveikinimo: „Sėkmės, drauge!" ir patarė tokiais žodžiais kreiptis į prižiūrėtoją. Su džiugiais lūkesčiais skubėjau nurodyta kryptimi, nuolat kartodamas naujai išmoktą prasmingą pasisveikinimą. Prižiūrėtojas, senas, garbingas vyras, mane sutiko labai draugiškai, o kai jam papasakojau apie savo gyvenimą ir pareiškiau, jog be galo noriu išmokti reto, paslaptingo kalnakasybos meno, maloniai pažadėjo įvykdyti mano norą. Regis, padariau jam gerą įspūdį, nes priėmė mane į savo namus. Nekantraudamas laukiau akimirkos, kai galėsiu leistis į šachtą ir apsivilkti tokią gražią kalnakasio aprangą. Tą patį vakarą prižiūrėtojas atnešė man kalnakasio uniformą ir paaiškino, kaip naudotis kai kuriais įrankiais, laikomais atskirame kambaryje.

Vakare pas jį susirinko nemažai kalnakasių, ir aš, įtempęs ausis, klausiausi jų pašnekesio, kad ir kaip sunku man buvo suprasti ir pačią kalbą, ir didesnę dalį jos turinio. Tačiau tas truputis, kurį tariausi suprantąs, dar labiau kaitino mano smalsumą. Naktį

sapnavau keistus sapnus. Anksti atsikėlęs, pasirodžiau savo naujajam šeimininkui. Pas jį jau rinkosi kalnakasiai, laukdami nurodymų. Gretimame kambaryje buvo įrengta nedidelė koplyčia, kurioje vienuolis atlaikė rytines Mišias, o po jų iškilmingais žodžiais meldėsi, prašydamas gerąjį Dievą globoti kalnakasius, saugoti juos nuo pavojų, ginti nuo piktųjų dvasių klastos bei pagundų ir atverti jiems turtingus žemės gelmių klodus. Niekada gyvenime nesimeldžiau taip karštai kaip tą rytą, pirmą kartą taip aiškiai suvokiau gilią Mišių prasmę. Būsimieji draugai atrodė man tikri požemių didvyriai, nugalintys tūkstančius pavojų ir kartu nepaprastai laimingi dėl savo nuostabių sugebėjimų tyliai ir ramiai grumtis su be galo senais gelmių milžinais. Tamsiuose, paslaptinguose urvuose jiems atsiveria dangiškos dovanos, jie gali su džiaugsmu pakilti virš šio pasaulio vargų ir negandų. Kai baigėsi pamaldos, prižiūrėtojas davė man žibintą, medinį kryželį ir kartu su manimi nuėjo prie statmenai į požeminius statinius vedančio urvo, vadinamosios šachtos. Pamokė mane, kaip reikia nusileisti žemyn, priminė būtinas atsargumo taisykles, aiškino, kaip vadinasi vienas ar kitas daiktas ar detalė. Jis leidosi pirma manęs, nučiuožė žemyn apvaliu rąstu, viena ranka įsitvėręs virvės, kurios kilpa buvo užmauta ant karties, pritvirtintos greta rąsto, o kitoje rankoje laikydamas žibintą. Sekiau jam iš paskos, ir gana greitai mudu pasiekėme reikiamą gylį. Mano nuotaika buvo nepaprastai šventiška, o pirma manęs švytuojantis žibintas atrodė tarytum laimės žvaigždė, rodanti kelią į paslėptus gamtos lobynus. Nusileidome į koridorių labirintą; paslaugusis meistras nenuilsdamas atsakinėjo į mano klausimus, atskleisdamas vis naujas amato paslaptis. Kažkur šniokštė vanduo, mes buvome toli nuo žemės paviršiuje gyvenančių žmonių; koridorių tamsa ir painiava, tolimas dirbančių kalnakasių dunksėjimas mane be galo džiugino: pajutau, jog pagaliau laimėjau tai, ko seniai ilgėjausi. Neįmanoma išsakyti ir paaiškinti to jausmo, kai visiškai išsipildo tavo prigimties troškimas, to keisto džiaugsmo dėl dalykų, artimai susijusių su mūsų būties paslap-

timi, su veikla, kuriai žmogus nuo pat lopšio turi pašaukimą ir gabumų. Galbūt kitam šie jausmai atrodytų banalūs, nereikšmingi ir net nemalonūs, bet man jie atrodė reikalingi kaip oras krūtinei ar valgis skrandžiui. Senasis meistras gėrėjosi tokiu mano susižavėjimu ir pranašavo, jog aš, jei visada būsiu toks stropus ir atidus, tapsiu puikiu kalnakasiu. Su kokia pagarba aš pirmą kartą gyvenime tą kovo šešioliktą dieną[15] prieš keturiasdešimt penkerius metus žvelgiau į visų metalų karalių, švelniais ruoželiais žvilgantį tarp uolienos klodų. Atrodė, lyg jis, įkalintas tarp akmeninių sienų, maloniai šypsosi kalnakasiui, kuris, nepaisydamas vargų ir pavojų, pralaužė jo kalėjimo sienas, norėdamas išnešti jį į dienos šviesą, kad garbingai puoštų karalių vainikus, taures ir šventas relikvijas, kad valdytų ir viešpatautų pasaulyje brangių monetų su karalių atvaizdais pavidalu. Nuo to laiko pasilikau Euloje ir, laikui bėgant, tapau kirtiku, tai yra, tikru kalnakasiu, laužiančiu uolieną. Iš pradžių man teko krepšiais nešioti iškirstos rūdos gabalus.

Senasis kalnakasys nutraukė pasakojimą ir pakėlė taurę, o sužavėti klausytojai linksmai palinkėjo jam sveikatos. Heinrichą senojo vyro kalba be galo sudomino, jis labai norėjo išgirsti iš jo kuo daugiau.

Klausytojai sušneko apie kalnakasybos pavojus ir įvairius nutikimus po žeme, pasakojo keistas istorijas, iš kurių senasis vyras dažnai šypsojosi, bandė kai ką paaiškinti ir paneigti jų keistas nuomones.

Po valandėlės Heinrichas pasakė:

– Nuo anų laikų jūs turbūt matėte ir patyrėte daug nuostabių dalykų. Ar niekada nesigailėjote dėl savo pasirinkimo? Būkite toks malonus ir papasakokite, kaip jums sekėsi vėliau ir kur šiuo metu keliaujate. Atrodo, jūs esate matęs pasaulio ir – esu tikras – šiuo metu nesate vien paprastas kalnakasys.

– Man labai miela prisiminti prabėgusius laikus, – tarė vyriškis. – Kai apie juos galvoju, suprantu, jog Aukščiausiasis man buvo geras ir gailestingas. Likimas padovanojo man daug gėrio ir

džiaugsmo: kiekvieną vakarą guluosi poilsio su dėkinga ir džiugia širdimi. Visus mano darbus lydėjo sėkmė, visų mūsų dangiškasis Tėvas saugojo mane nuo pikto ir leido garbingai sulaukti žilo plauko. Be Dievo, labiausiai esu dėkingas savo senajam meistrui, kuris jau seniai iškeliavo į amžinybę, bet kiekvieną kartą, kai jį prisimenu, į akis veržiasi ašaros. Tai buvo tikras dievobaimingas ir Dievo mylimas senovės laikų žmogus. Apdovanotas įžvalgiu protu, tačiau širdyje nuolankus kaip vaikas. Jo dėka kasykla smarkiai suklestėjo, nešdama Bohemijos hercogui milžiniškus turtus. Į tas vietas atsikėlė daug žmonių, visi gyveno turtingai, kraštas tiesiog sužydėjo. Kalnakasiai gerbė jį kaip savo tėvą, ir kol Eula gyvuos, visi su nuoširdžia meile ir dėkingumu minės jo vardą. Jo pavardė buvo Verneris[16], o kilęs jis buvo iš Lužicos. Kai pasirodžiau jo namuose, jo duktė buvo dar vaikas. Laikui bėgant, jis vis labiau pamilo mane už darbštumą, ištikimybę ir aistringą prisirišimą. Davė man savo pavardę, tapau jo sūnumi. Mažoji mergaitė pamažu tapo vikria, žvalia mergina, o jos veidelis buvo toks pat gražus ir šviesus kaip ir jos siela. Matydamas, kad mergina man neabejinga, o aš dažnai su ja pasišnekučiuoju ir negaliu atitraukti žvilgsnio nuo jos akių, mėlynų ir atvirų kaip dangus ir švytinčių lyg kalnų krištolas, senasis meistras sakydavo, jog kai tapsiu tikru kalnakasiu, jis palaimins mūsų jungtuves. Ir išlaikė žodį.

Tą dieną, kai pradėjau kirsti uolieną, jis uždėjo mums ant galvų rankas, palaimino ir paskelbė mūsų sužadėtuves, o po kelių savaičių nusivedžiau ją, tapusią mano žmona, į savo kamarėlę. Tos dienos rytą, kai viršuje tekėjo saulė, kirsdamas uolienos klodą aptikau turtingą aukso gyslą. Hercogas atsiuntė man auksinę grandinę ir medalioną su savo atvaizdu ir prižadėjo, kad paveldėsiu uošvio tarnybą. Koks buvau laimingas savo vestuvių dieną galėdamas užkabinti grandinę nuotakai ant kaklo, kai į ją žvelgė visų akys. Mūsų senasis tėvas dar sulaukė kelių sveikų vaikaičių, jo gyvenimo rudens lobiai pasirodė gausesni, negu jis tikėjosi. Galėjo su džiaugsmu baigti savo pamainą ir pakilti iš tamsios šio

pasaulio šachtos į šviesą ir ramybę, tikėdamasis gausaus atlygio už savo triūsą.

– Jaunuoli, – kalbėjo senasis kalnakasys, žvelgdamas į Heinrichą ir šluostydamasis ašaras, – kalnakasyba – Dievo laiminamas darbas! Nėra kito amato, kuris žmones darytų kilnesnius ir laimingesnius, kuris labiau žadintų tikėjimą Dievo išmintimi ir apvaizda, kuris taip išsaugotų tyrą širdies nekaltumą ir kūdikiškumą. Kalnakasys gimsta būdamas vargšas, toks pat neturtingas iškeliauja ir į aną pasaulį. Tenkinasi tuo, kad žino, kur galima rasti galingąjį metalą ir kaip iškelti jį į dienos šviesą, tačiau jo doros širdies neapakina metalo blizgesys. Vengdamas pražūtingos beprotybės, jis labiau džiaugiasi metalo kilme, jo keistenybėmis ir paslaptingais dariniais negu viliojančia galimybe jį turėti. Tapęs preke, metalas jam praranda savo žavesį; kalnakasiui labiau patinka grumtis su tūkstančiais pavojų ir vargų požemio tvirtovėse negu metalo viliojamam veržtis į pasaulį ir vaikytis lobių apgaule ir klasta. Vargai ir pavojai išsaugo jauną širdį ir guvų protą; kalnakasys su nuoširdžiu dėkingumu tenkinasi kukliu uždarbiu ir kasdien kupinas gyvenimo džiaugsmo pakyla iš tamsių šachtų į šviesą. Tik jis vienas supranta, kokia graži yra šviesa ir ramybė, koks gėris yra tyras oras ir gamtos vaizdai, tik jį valgis ir gėrimas gaivina ir stiprina tarytum Viešpaties kūnas; su kokia meile ir jautrumu jis sutinka draugus, glamonėja žmoną ir vaikus, o nuoširdžiu pokalbiu mėgaujasi kaip dangaus dovana.

Savitas kalnakasio darbas didžiąją gyvenimo dalį atskiria jį nuo dienos šviesos ir bendravimo su žmonėmis. Jis neįpranta žiūrėti atsainiai ir abejingai į nežemiškus dalykus, kupinus gilios prasmės, ir išsaugo kūdikišką požiūrį, padedantį visur išvysti esmingiausius bruožus ir pirmykštę stebuklingą įvairovę. Gamta nemėgsta priklausyti vienam žmogui. Tapusi nuosavybe, ji kartu virsta klastingais nuodais, atimančiais ramybę ir žadinančiais troškimą viską įtraukti į savininko sferą, o tai susiję su begaliniais rūpesčiais ir žiauriomis aistromis. Taip ji nepastebimai sunaikina pamatą po

savininko kojomis, jį patį palaidoja atsiveriančioje bedugnėje, iš vienų rankų pereina į kitas ir pamažu vėl pasiekia tai, ko norėjo: priklausyti visiems.

Užtat kaip ramiai žemės gelmių vienatvėje darbuojasi vargšas kuklus kalnakasys, kaip toli jis nuo varginančio dienos šurmulio, koks karštas jo troškimas atrasti ką nors nauja, kaip myli santarvę! Vienatvėje jis su nuoširdžia meile prisimena draugus ir šeimą, nuolat jausdamas, kaip žmonės reikalingi vieni kitiems, kokie tvirti giminystės ryšiai juos sieja. Darbas moko jį nenuilstamos kantrybės ir neleidžia blaškyti dėmesio tuščiomis mintimis. Priešais jį – savita, kieta, sunkiai palaužiama medžiaga, ją įveikti galima tik atkakliu triūsu ir nuolatiniu budrumu. Tačiau kokie nuostabūs žiedai skleidžiasi priešais jį kraupioje gelmėje: tvirtas pasitikėjimas dangiškuoju Tėvu, kurio ranka ir apvaizda kasdien jam reiškiasi akivaizdžiais ženklais. Nesuskaitomą daugybę kartų sėdėjau prie uolienos ir žibinto šviesoje su didžiausiu pamaldumu žvelgiau į kuklų kryželį. Tik ten supratau šventą mįslingo kryžiaus ženklo prasmę ir atkasiau kilniausią savo širdies klodą, padovanojusį man amžiną lobį.

Valandėlę patylėjęs, senasis kalnakasys vėl prabilo:

– Iš tiesų, tik dieviška būtybė galėjo išmokyti žmogų kilnaus kalnakasybos meno ir paslėpti uolų įsčiose prasmingą žmogiškojo gyvenimo simbolį. Vienoje vietoje klodas storas ir minkštas, bet neturtingas, kitoje – uola suspaudžia jį taip, kad varganas ruoželis vos įžiūrimas, bet kaip tik čia galima prasikirsti prie puikiausių lobių. Vienas klodas gali jį užteršti, o kitas, jam giminingas, draugiškai jungiasi su juo ir be galo padidina jo vertę. Kalnakasio akyse klodas gali subyrėti į tūkstančius skeveldrų, bet kantrus kalnakasys nesutrinka, ramiai skverbiasi gilyn ir pagaliau jo triūsas apdovanojamas – klodas nuolankiai atveria naujus turtus. Dažnai kalnakasį suklaidina ir nukreipia į šoną netikra gysla; bet netrukus jis pamato einąs ne tuo keliu, ima kastis įstrižai ir vėl randa tikrą, turtingą rūdos klodą. Kalnakasiui tenka pažinti visus atsi-

tiktinumo kaprizus, bet jis gerai žino, kad darbštumas ir pastovumas – vienintelis tikras kelias juos įveikti ir iškasti stropiai slepiamus lobius.

– Esu tikras, – pasakė Heinrichas, – kad kalnakasiai turi daug linksmų dainų. Spėju, kad pats jūsų darbas įkvepia dainuoti, kad muzika – mėgstama kalnakasių palydovė.

– Taip, jūs visiškai teisus, – atsakė senasis kalnakasys. – Kalnakasio gyvenimą sunku įsivaizduoti be dainos ir citros skambesio. Jokiam kitam luomui šie dalykai neteikia tokio džiaugsmo kaip mūsiškiui. Muzika ir šokis yra tikrieji kalnakasio draugai, tarytum jo džiugi malda, kurią prisimindamas arba kurios laukdamas žmogus lengviau pakelia varginamą darbą ir ilgas vienatvės valandas.

Jei pageidaujate, padainuosiu jums vieną dainą, kuri buvo labai mėgstama, kai buvau dar jaunas.

Šios žemės šeimininkas –
Darbštus kalnakasys.
Jis gelmėse laimingas
Kaip lauko vieversys.

Jis paslėptą grožybę,
Jos sandarą supras,
Jo nuolanki kantrybė
Prie lobių kelią ras.

Jis su žeme suaugo,
Pamilo jos skliautus
Ir josios lobį saugo
Lyg nuotakos turtus.

Kasdien turtingus klodus
Jis dar giliau išraus
Nejausdams vargo, rodos,
Nei prakaito sūraus.

Sakmes senos gadynės,
Prabėgusių laikų
Jos sluoksniuos begaliniuos
Skaityt jam nesunku.

Šventi senovės vėjai
Į veidą jam padvelks,
Ir toliai amžinieji
Iš tamsumos pažvelgs.

Kuriuo keliu jis eitų,
Išvys senus draugus.
Ko ieško, randa greitai
Kirtiklis paslaugus.

Jam požemių šaltiniai
Slaptingi prasivers,
Ir pilys akmeninės
Gausius turtus pažers.

Upeliais auksas gausiai
Karaliaus iždan bėgs,
Ir akmenys brangiausi
Karūnoj sužibės.

Paduos karaliui ranką
Kuklus kalnakasys,
Nors lobių jam netenka
Savuos namuos žarstyt.

Lai grumiasi gobšuoliai
Dėl turtų ir valdžios.
Kalnuos jis triūsia uoliai
Jis – viešpats žemės šios.

Daina Heinrichui labai patiko, ir jis paprašė vyriškį padainuoti dar. Kalnakasys mielai sutiko ir tarė:

– Moku vieną keistą dainą, tačiau mes ir patys nežinome, kaip ji atsirado.

Pirmas ją padainavo vienas keliaujantis kalnakasys, keistuolis lobių ieškotojas. Daina visiems patiko, nes buvo neįprasta, paslaptinga ir nesuprantama kaip ir jos melodija. Tačiau kaip tik dėl to ji visus traukė nesuprantama galia ir juo toliau dainuojama, juo labiau darydavosi maloni kaip saldus sapnas.

Gilumoje pilis tvirta,
Tylus karalius[17] joj gyvena,
Jį supa palyda keista,
Jis nepalieka savo menių.
Nerūpi jam dienos šviesa.
Sargyba akmeniu sustingo.
Šaltiniai teška paslaptingi
Ir dvelkia amžina vėsa.

Ir čiauška jam be paliovos
Linksmi šaltiniai, ką regėjo
Jie po dangum, kur virš galvos
Žėruoja žvaigždės, siaučia vėjai.
Jis maudosi jų pursluose,
Švelniuosius sąnarius skalauja,
Iš motinos, jos balto kraujo[18]
Kad suspindėtų jo šviesa.

Per jūrų vandenis gilius[19]
Į dugną grimzdo ši tvirtovė,
Dangun užkirtusi kelius,
Sustojo ji ir tebestovi.
Supančiojo ryšiais slaptais
Tvirtovė pavaldinius savo,
Lyg vėliavom suplevėsavo
Viršūnės debesim baltais.

Nesuskaičiuojama gentis
Prie užrakintų vartų stovi
Ir garbina dienas, naktis
Jie maloningąjį valdovą,
Ir tariasi jo mylimi,
Nežino tik, kad jie belaisviai,
Viršun ištrūkti trokšta baisiai
Gudrios klastos nejausdami.

Kai kas įgijo jau jėgos, –
Karaliaus dovanų netrokšta
Ir rausiasi be atvangos
Po pamatais pilies ir bokštais
Kas trauką šių kerų palauš?
Tik išmintis įveikt juos gali.
Ir kas gelmes paviršiun kelia,
Tam laisvės rytas greit išauš.

Darbščiam uola neatsispirs,
Drąsaus bedugnė nebaugina.
Širdis ir rankos prisiirs,
Užklups karalių jo lobyne
Ir jį iš menių išvilios,
Ir išblaškys kerus, vaiduolius,

Pareikalaus iš kalno duoklės,
Pažers ją saulės spinduliuos.

Pasaulin auksas pasipils,
Ims žemėj šėlti, siausti, žaisti,
Slapti burtažodžiai nutils,
Teks laisvėn valdinius paleisti.
Ir visos užtvaros pradings,
Užtvindys bangos tuščią pilį,
Į begalinį jūros gylį
Ją amžių amžiams nugramzdins.

Kai daina baigėsi, Heinrichui pasirodė, lyg jau būtų ją kažkur girdėjęs. Jis paprašė padainuoti dar kartą ir užsirašė žodžius. Paskui senasis kalnakasys išėjo, o pirkliai ėmė kalbėtis su kitais svečiais apie kalnakasybos vargus ir privalumus. Vienas iš jų pasakė:

– Manau, kad tas senas vyras tikrai ne veltui čia atvyko. Jis šiandien vaikštinėjo po kalvas ir, matyt, aptiko kažkokių gerų ženklų. Paklauskime, kai sugrįš.

– Žinote ką? – pasakė kitas. – Paprašykime, kad jis mūsų kaimui suieškotų vandens gyslą. Dabar turime nešti vandenį iš toli, geras šulinys mums būtų tikra palaima.

– O aš ketinu, – kalbėjo trečias, – paprašyti jį, kad pasiimtų mokiniu vieną mano sūnų. Vaikas vis velka ir velka į namus visokiausius akmenis. Iš jo tikrai išeitų puikus kalnakasys, o senasis vyras, atrodo, yra geras žmogus ir galėtų jį daug ko išmokyti.

Pirkliai ėmė tartis, ar nevertėtų per kalnakasį užmegzti naudingus ryšius su Bohemija ir palankiomis kainomis pirkti iš ten metalus. Senasis vyras vėl įėjo į svečių kambarį, ir dabar kiekvienas bandė ištraukti iš pažinties su juo kokios nors naudos. Senasis prabilo:

– Kaip tvanku ir nemalonu šiame ankštame kambaryje. Lauke skaisčiai šviečia mėnuo, ir aš labai norėčiau dar kartą išeiti pa-

vaikštinėti. Dieną netoliese mačiau keletą įdomių olų. Gal kas nors iš jūsų ryšis įžengti į jas, o jeigu pasiimsime žibintus, galėsime pasižvalgyti po jų vidų.

Kaimo žmonėms tos olos buvo gerai žinomos, tačiau iki šiol nė vienas nedrįso į jas ir kojos įkelti. Sklido šiurpios legendos apie olose gyvenančius slibinus ir kitokias pabaisas. Kai kurie tvirtino patys matę tas baisybes, pasakojo, jog netoli olų angos guli pagrobtų ir sudraskytų žmonių bei gyvulių kaulai. Kiti sakė, jog olose gyvenanti dvasia, jog jie ne kartą tolumoje matę keistą žmogaus pavidalą, o naktį iš olų aidinčios giesmės.

Senasis vyras nelabai tikėjo jų žodžiais ir juokdamasis padrąsino juos be baimės sekti paskui jį. Jis išbaidysiąs visas pabaisas, o giedanti dvasia, aišku, esanti geroji dvasia. Smalsumas daugeliui įkvėpė drąsos sekti paskui kalnakasį. Heinrichas taip pat labai norėjo eiti kartu ir pagaliau įkalbėjo motiną jį išleisti, juo labiau kad ir kalnakasys ragino ją išleisti sūnų ir prižadėjo ypatingai rūpintis, kad jaunuoliui nieko neatsitiktų. Pirkliai irgi ryžosi leistis į požemius. Atsinešė ilgų pušinių pagaikščių ir iš jų pasidarė deglus. Kiti dar pasiėmė kopėčias, karčių, virvių ir net ginklų, ir visi patraukė į kalnus. Senasis kalnakasys su Heinrichu ir pirkliais žengė priekyje. Minėtasis kaimietis buvo atsivedęs savo smalsųjį sūnų, ir dabar berniukas, su džiaugsmu stvėręs deglą, nuskubėjo pirmyn, rodydamas kelią į olas. Vakaras buvo gražus, oras šiltas. Mėnuo žėrė virš kalvų blausią šviesą, žadindamas keistas svajones. Mėnuo, pats būdamas saulės sapnas, kabojo virš sapnuose paskendusios pasaulio dalies, tarytum grąžindamas daugybės ribų padalintą gamtą į pasakiškus pirmykščius laikus, kai kiekvienas daigas dar buvo vos užsimezgęs, vienišas, nepaliestas ir ilgėjosi to laiko, kai galės išskleisti paslaptingą savo neišmatuojamos būties pilnatvę. Heinricho sieloje atsispindėjo šio vakaro pasaka. Jaunuoliui rodėsi, kad visas pasaulis pražysta jo krūtinėje, atverdamas jam kaip svečiui savo turtus ir slaptas grožybes. Didingas ir kartu paprastas reginys jam buvo toks suprantamas. Gamta atrodė

tokia mįslinga tik todėl, kad ji artimiausius, gerai pažįstamus dalykus žmogui pateikia taip gausiai, tokiais įvairiais pavidalais. Senojo kalnakasio žodžiai tarytum atvėrė jam slaptas duris. Jis suprato, kad jo mažas kambarėlis prisišliejęs prie didingos katedros, kur iš akmeninių grindų kyla garbus praeities pasaulis, o nuo skliautų tarsi maži giedantys auksasparniai angelėliai leidžiasi džiugi, perregima ateitis. Į sidabrinę melodiją įsiterpdavo galingi balsai, o pro plačias duris vidun ėjo visos gyvos būtybės, kiekviena savita kalba suprantamai, it naivų prašymą išsakydama savo prigimties paslaptį. Heinrichas tik stebėjosi, kodėl jam šis aiškus, jo būčiai toks artimas požiūris taip ilgai buvo nesuprantamas. Dabar jis staiga suvokė visus savo ryšius su plačiuoju pasauliu, pajuto, kuo jis tapo pasaulio dėka ir kas pasaulis yra jam, suprato visus savo keistus įvaizdžius ir paskatas, kurias kadaise pajusdavo stebėdamas pasaulį. Prisiminė pirklių pasakojimą apie jaunuolį, kuris taip rūpestingai stebėjo gamtą ir tapo karaliaus žentu, tūkstančiai kitų gyvenimo prisiminimų tarytum patys susipynė į vieną stebuklingą giją.

Kol Heinrichas svarstė tokius dalykus, būrys prisiartino prie olos. Anga buvo siaura, tad senasis vyras pasiėmė deglą ir pirmas, perlipęs kelis akmenis, įėjo į vidų. Įsitikinęs, kad oro srovė gana aiškiai juntama, paragino kitus be baimės leistis į olą. Bailiausieji ėjo pačiame gale, suspaudę paruoštus ginklus. Heinrichas ir pirkliai neatsiliko nuo senojo kalnakasio, o berniukas linksmai žingsniavo šalia vadovo. Koridorius iš pradžių buvo gana siauras, bet netrukus išplatėjo ir tapo labai erdvia, aukšta sale, tokia, kad degÂlai nepajėgė jos visos apšviesti. Gilumoje uolėtoje sienoje matėsi keletas angų. Žemė po kojomis buvo minkšta ir gana lygi, olos skliautas ir sienos irgi buvo gana lygūs ir taisyklingi, tačiau pirmiausia visų dėmesį patraukė daugybė ant žemės gulinčių kaulų ir dantų. Daugelis kaulų buvo gerai išsilaikę, kiti apirę, o tie, kurie vietomis kyšojo iš sienų, atrodė tarsi suakmenėję. Kaulai buvo

nepaprastai dideli ir tvirti. Senasis vyras džiaugėsi atradęs labai senų laikų pėdsakus, bet kaimiečiams darėsi baisu: jie manė, kad čia aiškiai plėšrių žvėrių darbas, nors senasis vyras juos tikino, jog iš visko sprendžiant tos liekanos be galo senos. Jis klausinėjo, ar jie yra kada patyrę, kad jų ar jų kaimynų bandas būtų puldinėję žvėrys, kad būtų grobiami žmonės ir ar galima šiuos kaulus laikyti žinomų gyvūnų ar pažįstamų žmonių kaulais. Senasis vyras buvo pasiryžęs leistis gilyn į kalną, bet kaimiečiai nutarė, jog bus geriau grįžti prie olos angos ir laukti, kol kiti baigs savo klajones. Heinrichas, pirkliai ir berniukas, pasiėmę virvių ir deglų, liko su senuoju kalnakasiu. Netrukus jie atsidūrė kitoje oloje. Senasis vyras nepamiršo pažymėti koridoriaus, kuriuo ėjo, kaulų krūvele. Ola buvo panaši į pirmąją, joje mėtėsi daug gyvulių kaulų. Heinrichą ėmė šiurpas ir nuostaba, jam rodėsi, tarytum vaikščiotų požemio rūmų prieangiais. Jaunuoliui staiga pasivaideno, kad dangus ir žemės gyvenimas toli toli ir kad šios tamsios, erdvios salės – paslaptingos požemių karalystės dalis. Kaip gali būti, svarstė jis, kad mums po kojomis egzistuoja savitas pasaulis, verda sudėtingas gyvenimas? Kad požemio tvirtovėse gimsta neregėti dalykai, kad tamsių įsčių ugnis virsta milžiniškais galingos dvasios pavidalais? Ar gali kada nors šios gąsdinančios nepažįstamos būtybės, vejamos įsiveržusio šalčio, pasirodyti tarp mūsų ir galbūt tuo pat metu virš mūsų galvų apsireikšti dangiškos būtybės, gyvos, bylojančios žvaigždynų galybės? Ar šie kaulai liudija apie jų veržimąsi į žemės paviršių, ar ženklina jų bėgimą į požemius?

Staiga senasis kalnakasys pasišaukė kitus ir parodė jiems ant žemės gana šviežius žmogaus pėdsakus. Tai buvo tik vieno žmogaus pėdos, todėl senasis vyras nusprendė, jog nėra ko bijotis plėšikų ir galima sekti pėdsakais toliau. Jau buvo beeiną toliau, tik staiga tarytum jiems po kojomis iš gilumos gana aiškiai pasigirdo daina. Jie nustėrę sukluso:

Miela man pabūt šiam slėny,
Pasvajoti vakare.
Man pripilama kas dieną
Meilės sklidina taurė.

Jos šventi lašai gaivina,
Smelkiasi širdin karštai,
Ir svaigstu aš lyg nuo vyno,
Siela – dausose aukštai.

Skęsta vizijose dienos,
Su malda – būtis rami.
Man Mergelių Karalienė[20]
Kalba savo širdimi.

Nerimo ir skausmo metai
Molį marmuru pavers
Ir iškals jame portretą, –
Amžinybę jis ištvers.

Bėga, lekia dienos gražios
Kaip akimirka viena.
Padėkosiu atsigręžęs,
Kai iš čia išneš mane.

Daina visus maloniai nustebino, visi panoro rasti dainininką. Kiek paieškoję, kampe prie šoninės dešiniosios sienos pamatė žemėje žiojinčią angą, kurion, atrodo, vedė ir pėdsakai. Jon nusileidę, netrukus lyg ir išvydo švieselę, kuri, jiems einant artyn, darėsi ryškesnė. Atsivėrė dar vienas skliautas, erdvesnis už tuos, kuriuos jau buvo matę, o gilumoje su žibintu sėdėjo žmogus, ant akmens plokštės atsivertęs didžiulę knygą, iš kurios kažką skaitė.

Žmogus atsigręžė į juos, atsistojo ir priėjo artyn. Vyriškio amžių sunku buvo nusakyti. Neatrodė nei senas, nei jaunas, tarytum dar nepaliestas laiko, tiktai ties kakta perskirti lygūs plaukai buvo sidabro spalvos.

Jo akys švietė nepaprastu linksmumu, galėjai pamanyti, kad jis ant saulės nušviesto kalno grožisi amžinu pavasariu. Prie kojų buvo prisirišęs medpadžius, o, regis, vienintelis jo drabužis – platus apsiaustas, į kurį buvo įsisupęs, ryškino jo aukštą, kilnią figūrą. Pamatęs netikėtus svečius, rodos, nė kiek nenustebo ir pasisveikino su jais kaip su gerais pažįstamais. Galėjai pamanyti, kad savo namuose sutinka mielus svečius.

– Kaip puiku, kad atėjote manęs aplankyti! – prašneko jis. – Jūs pirmieji bičiuliai, kuriuos čia matau, nors gyvenu čia jau seniai. Tikriausiai žmonės pamažu ima domėtis šiais didžiuliais, puikiais namais.

Senasis kalnakasys jam tarė:

– Nesitikėjome rasti čia tokį svetingą šeimininką. Mums tiek visko pripasakojo apie laukinius žvėris ir vaiduoklius. Kaip puiku, kad paaiškėjo, jog visa tai neteisybė! Atleiskite mums už smalsumą. Gal sutrukdėme jums melstis ar mąstyti apie prasmingus gyvenimo dalykus.

– Kas gali būti maloniau, – atsakė nepažįstamasis, – kaip stebėti džiugius ir simpatiškus žmonių veidus? Nors sutinkate mane šioje vienatvės buveinėje, nelaikykite žmonių priešu. Aš nebėgau iš pasaulio, tik norėjau susirasti ramybės užutekį, kur galėčiau netrukdomas mąstyti.

– Ar niekada nesigailėjote dėl tokio sumanymo? Ar nebūna valandų, kuomet jus apima baimė ir širdis trokšta išgirsti žmogaus balsą?

– Dabar jau ne. Jaunystėje išgyvenau tokį metą, kai karštos svajonės paskatino mane tapti atsiskyrėliu. Jaunuolišką vaizduotę buvo užplūdusios paslaptingos nuojautos. Tikėjau, jog tik vienatvėje širdis gaus pakankamai dvasinio peno. Mano sielos šaltiniai

atrodė neišsenkami. Bet greitai supratau, kad čionai reikėtų atsinešti didžiulę gyvenimo patirtį, kad jauna širdis neturi būti viena, kad tik bendraudamas su daugeliu kitų žmonių įgauni savarankiškumo.

– Ir man atrodo, – tarė senasis kalnakasys, – kad bet kokiam gyvenimo būdui turi būti pašaukimas. Galimas dalykas, kad vyresnio amžiaus žmogaus patirtis savaime skatina jį pasitraukti toliau nuo žmonių bendruomenės. Žmonių bendrija turbūt reikalinga, kad galėtum išlikti ir pelnytis duoną. Didelė viltis, bendras tikslas dar labiau skatina bendrauti; o vaikai ir seniai tarytum stovi nuošaly. Vaikus nuo bendruomenės skiria bejėgiškumas ir nežinojimas, o vyresnieji mano jau įgyvendinę savo viltis, pasiekę savo tikslus ir su visuomene jų niekas daugiau nebesieja, todėl jie pasitraukia nuošalėn, kad turėtų pakankamai laiko ir ramybės oriai pasirengti aukštesnei bendrijai. Tačiau jūs, matyt, turėjote ypatingų priežasčių, kad taip visiškai atsiskyrėte nuo žmonių ir atsisakėte visų gyvenimo patogumų. Spėju, kad jūsų sielos polėkiai dažnai atlėgdavo ir tada jūs pajusdavote nerimą.

– Taip, kartais pajusdavau, bet nugalėdavau abejones griežtu, asketišku gyvenimu. Judėjimas padeda man likti sveikam, todėl gyvenu be jokių bėdų. Kas dieną vaikštau po keletą valandų, iki soties džiaugiuosi saulės šviesa ir tyru oru. Kitu metu gyvenu šiose olose, rezgu krepšius ir drožinėju. Savo dirbinius tolimose gyvenvietėse iškeičiu į maistą, atsigabenau knygų, taigi laikas prabėga nepastebimai. Anose gyvenvietėse pažįstu žmonių, kurie žino, kur mane galima rasti, ir kurie man papasakoja, kas dedasi pasaulyje. Kai numirsiu, jie mane palaidos, jiems atiteks ir mano knygos.

Jis nuvedė juos arčiau prie savo būsto olos pasienyje. Ant žemės gulėjo daug knygų, citra, ant sienos kabojo šarvai, kurie atrodė gana brangūs. Stalas buvo suremtas iš penkių didelių akmeninių plokščių, kruopščiai sudėliotų kubo forma. Viršuje buvo iškaltos natūralaus dydžio vyro ir moters figūros, rankomis įsitvėrusios rožių ir lelijų vainiko. Kubo šonuose buvo įrėžtas užrašas:

Čia Frydrichas ir Marija Hohencolernai[21] grįžo savo tikrojon tėvynėn

Atsiskyrėlis paklausė svečius, iš kur jie kilę ir kaip pateko į šiuos kraštus. Buvo labai atviras, draugiškas, galėjai suprasti, jog puikiai pažįsta pasaulį.

Senasis kalnakasys tarė:

– Matau, kad buvote karys. Tą liudija ir jūsų šarvai.

– Karo pavojai ir nuotykiai, kilni poezijos dvasia, lydinti karo žygius, išviliojo mane iš jaunatviškos vienatvės ir nulėmė mano tolesnį gyvenimą. Galimas dalykas, kad ilgos kovos ir nesuskaičiuojami nuotykiai, kuriuos teko patirti, dar labiau patraukė mano sielą į vienatvę; begalė prisiminimų dabar užpildo mano vienatvės valandas, o kai į juos žvelgi visai kitu žvilgsniu, daug aiškiau atsiskleidžia jų tikrosios sąsajos, reikšmingos pasekmės ir prasmės. Gebėjimas pažinti tikrąją žmonių gyvenimo prasmę atsiranda vėlai ir aiškiau atsiskleidžia tarp tylių prisiminimų negu tarp stiprių dabarties įspūdžių. Dabarties įvykiai atrodo beveik nesusiję vienas su kitu, bet nuostabiai jungiasi su praeities dalykais; tik tada, kai apžvelgi ilgą įvykių grandinę, nežiūrėdamas į juos vien kaip į nuogą faktą ir nedrumsdamas jų tikrosios tvarkos įnoringomis svajonėmis, tik tada pamatai paslaptingą praeities ir ateities ryšį ir išmoksti kurti istoriją iš vilčių ir prisiminimų. Tik tas, kas aiškiai peržvelgia visą praeitį, gali perprasti istorijos dėsnius. Mes kuriame netobulas ir sunkias formules ir džiaugiamės, jeigu atrandame taisyklę, kurią galima pritaikyti bent savo pačių trumpam gyvenimui. Tačiau galiu pasakyti, kad rūpestingas gyvenimo likimų stebėjimas teikia didžiulį, neišsenkamą džiaugsmą ir labiau negu visi kiti apmąstymai pakelia mus virš žemiškų blogybių. Jaunimas skaito istoriją tik iš smalsumo, kaip įdomią pasaką; o vyresniam žmogui istorija yra dangiška, guodžianti, sielą gaivinanti draugė, išmintingais pokalbiais tylomis rengianti jį aukštesniam ir platesniam skrydžiui, suprantamais vaizdais atverianti jam

nežinomą pasaulį. Bažnyčia yra istorijos namai, o ramios kapinės – jos simboliškas gėlynas. Istoriją turėtų rašyti tik seni, pamaldūs žmonės. Jų pačių istorija jau pasibaigusi, ir jie nebelaukia nieko kito, tik kada juos persodins į gėlyną. Jų pasakojimas nebus liūdnas ir niūrus, priešingai, iš bažnyčios skliauto krintąs spindulys viską nušvies aiškiausia ir gražiausia šviesa, o šventos dvasios sklandys virš šių keistai vilnijančių vandenų.

– Kokie teisingi ir pamokomi jūsų žodžiai, – pritarė jam senasis kalnakasys. – Žinoma, reikėtų dėti daugiau pastangų ir tiksliai užrašyti visus svarbiausius mūsų laikų įvykius, perduoti juos ateities žmonėms kaip šventą palikimą. Tūkstančiams mažiau vertų dalykų skiriama daug dėmesio ir pastangų, o tai, kas mums artimiausia ir svarbiausia: mūsų pačių, mūsų artimųjų, mūsų giminės likimai, kuriuose nejučiomis įžvelgiame Apvaizdos mintį ir planą, mums mažai rūpi, visa tai mes lengvabūdiškai ištriname iš atminties, nepalikdami jokių pėdsakų. Už mus išmintingesni mūsų palikuonys kaip šventenybės ieškos menkiausios žinios apie praeities nutikimus; net ir kukliausio žmogaus gyvenimas jiems atrodys reikšmingas, kadangi ir jame vienaip ar kitaip atsispindi jo meto ir jo amžininkų likimas.

– Labai gaila, – tarė grafas fon Hohencolernas, – kad ir tie nedaugelis, kurie užrašinėjo anų dienų žygius bei įvykius, nepagalvojo, koks svarbus jų darbas, todėl jų pastebėjimai nėra išsamūs ir tvarkingi, o jų pateikiamos žinios parinktos kaip pakliuvo. Visi iš savo patirties gerai žino, kad aiškiai ir tobulai galima aprašyti tik tai, ką gerai pažįsti, tik tuos dalykus, kurių sudėtį, kilmę, pasekmes, tikslą ir naudą aiškiai įsivaizduoji, nes priešingu atveju išeis ne aprašymas, o tik padrikas mišinys, fragmentiškos pastabos. Jeigu vaikas bandys aprašyti sudėtingą mechanizmą arba valstietis laivą, aišku, jog iš jų žodžių niekas negaus reikalingų žinių. Panašiai yra ir su daugeliu istorijos autorių: galbūt jie moka gražiai pasakoti, kartais netgi įkyriai gražbyliauti, tačiau pamiršta tai, kas svarbiausia, kas istoriją daro istorija, nesugeba tariamai

atsitiktinių dalykų sujungti į gražią ir prasmingą visumą. Kai viską gerai apgalvoji, supranti, jog istorijos autorius būtinai turėtų būti kartu ir poetas, nes tik poetai turi dovaną gražiai susieti atskirus įvykius. Su tyliu džiaugsmu pastebėjau, kad jų sakmėse ir pasakojimuose švelniai plazda paslaptinga gyvenimo dvasia. Jų pasakose daugiau tiesos negu mokslinguose metraščiuose. Nors jų personažai ir likimai išgalvoti, tačiau idėja, kuri padeda jiems visa tai sukurti, yra natūrali ir tikroviška. Iš esmės mums teikia tokį pat malonumą, tiek pat naudos ir tikrai gyvenę, ir išgalvoti personažai, jeigu jų likimuose atpažįstame savo likimą. Mes trokštame, kad mums kas nors atskleistų paprastą ir didingą laiko dvasią, ir jeigu tas troškimas patenkinamas, visai nesvarbu, ar veikėjai iš tikrųjų gyveno ar ne.

– Ir aš dėl tos pačios priežasties jau seniai jaučiu simpatiją poetams, – atsakė senasis kalnakasys. – Pasaulis ir gyvenimas jų dėka man pasidarė aiškesnis ir vaizdingesnis. Man atrodo, kad poetams palañkios šviesos dvasios, turinčios nepaprastai aštrų žvilgsnį, atskiriantį ir persmelkiantį bet kokią prigimtį ir apgaubiantį ją nuostabiu, subtilių spalvų šydu. Klausydamas poetų dainų jaučiau, kaip lengvai atsiskleidžia ir manoji prigimtis, kaip laisvai ji ima skrajoti, džiaugtis savo lūkesčiais ir bendravimu, kaip su tyliu džiaugsmu ištiesia sąnarius ir griebiasi veiklos tūkstančiais būdų.

– Ar jums teko laimė savo tėviškėje sutikti vieną ar kitą poetą? – paklausė atsiskyrėlis.

– Kartais jų pasirodydavo ir pas mus. Bet, regis, jie labai mėgsta keliauti, todėl pas mus ilgai neužsibūdavo. Bet ir aš savo kelionėse po Ilyriją[22], Saksoniją, Švediją ne kartą esu jų sutikęs ir iki šiol su džiaugsmu juos prisimenu.

– Vadinasi, jūs daug keliaujate ir turbūt patyrėte daug įdomių nuotykių.

– Mūsų amatas verste verčia mus plačiau pasidairyti po pasaulį; kalnakasį, galima sakyti, verčia klajoti po pasaulį požemio

liepsna. Vienas kalnas siunčia jį pas kitą. Jam taip daug ką reikia pamatyti, jis visą gyvenimą studijuoja nuostabų statybos meną, sukūrusį ir susluoksniavusį žemę po mūsų kojomis. Mūsų amatas labai senas ir plačiai paplitęs. Jis tikriausiai atkeliavo iš Rytų, kartu su saule kaip ir žmonių giminė, ir plito vis toliau į Vakarus, iš centro – į pakraščius. Jam tekdavo nuolat susidurti su naujais sunkumais, o kadangi poreikis skatina žmogaus protą atrasti ką nors vertinga, tai ir kalnakasys visur gali daug sužinoti, išmokti ir praturtinti tėvynę naudinga patirtimi.

– Jus galima būtų laikyti astrologų atsvara, – pasakė atsiskyrėlis. – Astrologai stebi dangų ir klaidžioja neišmatuojamomis dangaus platybėmis, tuo tarpu jūsų žvilgsnis skverbiasi į žemės gelmes ir tyrinėja jų sandarą. Jie studijuoja žvaigždynų jėgą ir įtaką, o jūs tiriate uolų ir kalnų galias, įvairiopą žemės bei akmens sluoksnių veikimą. Jiems ateities knyga yra dangus, o jums žemė atskleidžia tolimos praeities paminklus.

– Toks sugretinimas ne beprasmis, – šypsodamasis atsakė senasis kalnakasys. – Galbūt šviesaus proto pranašai vaidina svarbiausią vaidmenį ilgoje nuostabios žemės sandaros istorijoje. Galbūt, laikui bėgant, žmonės išmoks juos geriau pažinti iš darbų, o darbus iš jų autorių. Galbūt galingos kalnų grandinės žymi jų buvusių kelių pėdsakus, gal jie norėjo būti savarankiški ir patys nubrėžti savo kelius danguje. Kai kurie drąsiai pakilo aukštyn, virto žvaigždėmis ir dabar ilgisi žemumų ir puikių, žalių pievų. Jie už tai nieko negavo, tik gali savo tėvams padėti suformuoti orus ir būti pranašai likusiems žemumose, kurias jie kartais saugo ir globoja, kartais nusiaubia audromis ir potvyniais.

– Nuo tada, kai gyvenu šioje oloje, – toliau kalbėjo atsiskyrėlis, – įpratau daugiau mąstyti apie senovės laikus. Sunku apsakyti, kokios mintys tada ateina į galvą. Gerai suprantu, kokią meilę kalnakasys jaučia savo amatui. Kai žvelgiu į šiuos senus, keistus kaulus, kurių tokia daugybė čia guli, kai mąstau apie pirmykščius laikus, kuomet neregėti, didžiuliai gyvūnai, galbūt baimės ir siau-

bo vejami, būriais veržėsi į olas ir čia žuvo, kai grįžtu dar toliau į laikus, kuomet šios olos dar nebuvo atsivėrusios, o viską aplinkui dengė potvynių vandenys, tuomet man atrodo, kad esu ateities sapnas, amžinos taikos kūdikis. Kokia rami ir taikinga, kokia švelni ir skaidri yra dabartinė gamta, jei lyginsime ją su anais didingais ir siautulingais laikais! Mūsų dienomis ir baisiausia audra, ir stipriausias žemės drebėjimas tėra tik silpnas atgarsis anų siaubingų gimdymo kančių. Galbūt anais laikais augalai ir žvėrys, ir net to meto žmonės, jeigu jie iš viso gyveno vienoje kitoje begalinio vandenyno saloje, turėjo tvirtesnę ir atsparesnę sandarą; nereikėtų tvirtinti, jog senovinės sakmės apie milžinus tėra tuščia fantazija.

– Malonu stebėti, – atsakė senasis kalnakasys, – kad gamtoje pamažu įsiviešpatauja ramybė. Atrodo, kad po truputį atsiranda daugiau tarpusavio dermės, tarpusavio paramos, taikesnio bendravimo, daugiau gyvybės, ir todėl galime tikėtis vis geresnių laikų. Kartkartėmis, žinoma, dar gali atsirūgti senasis raugas, pasitaikyti stiprių sukrėtimų, tačiau nuolat jaučiamas nesulaikomas laisvos, darnios būsenos siekis, todėl kiekvienas sukrėtimas praeina ir gamta tik dar labiau priartėja prie didžiojo tikslo. Galimas dalykas, kad gamta jau nebe tokia dosni, kad šiandien jau nebeatsiranda metalų ir brangakmenių, nebeiškyla naujų uolų ir kalnų, kad augalai ir gyvūnai nebeišauga tokie nepaprastai dideli ir stiprūs, tačiau juo labiau senka jos kuriamoji galia, juo ryškiau atsiskleidžia formuojančios, tobulinančios ir bendruomeniškos galios, gamtos dvasia pasidarė jautresnė ir švelnesnė, jos fantazija margesnė ir prasmingesnė, jos ranka lengvesnė ir vikresnė. Gamta artėja prie žmogaus: kadaise ji buvo atšiaurus gimdantis kalnas, o šiandien ji tapo ramiai besiskleidžiančiu augalu, tylia, į žmogų panašia menininke. Kam gi būtų reikalinga gausinti lobius, kurių jau yra pakankamai, kurių užteks labai labai ilgai? Aš išvaikščiojau tik nedidelį žemės plotą, bet jau iš pirmo žvilgsnio visur pamatydavau milžiniškas atsargas, kurias galės naudoti ateities kar-

tos. Kokius didžiulius turtus slepia šiaurės kalnai, kiek daug palankių ženklų mačiau įvairiose savo tėvynės vietose, Vengrijoje, Karpatų papėdėse, Tirolio kalnų slėniuose, Austrijoje ir Bavarijoje. Galėjau tapti turtingu žmogumi, jei būčiau pasiėmęs tik tiek, kiek galėjau pakelti tiesiog nuo žemės ar atsilaužti nuo uolos. Kai kur pasijusdavau tarytum stebuklingame sode. Kur tik pažvelgsi – brangiausi, puikiai susiformavę metalai. Žavingose sidabro garbanose ir šakelėse kabojo žvilgantys, permatomi rubino spalvos vaisiai, o šie apsunkę medeliai augo iš nepakartojamai susiformavusio krištolinio grunto. Tose stebuklingose vietose sunku buvo patikėti savo akimis, ten galima ilgas valandas klajoti po nepaliestų brangenybių tankmes ir grožėtis jų puošnumu. Ir šioje kelionėje mačiau daug nuostabių dalykų. Aišku, kad ir kituose kraštuose žemė tokia pat dosni ir nešykšti žmogui savo dovanų.

– Nėra abejonių, – tarė nepažįstamasis, – jog daugybė lobių slypi Rytų kraštuose. Argi ne nuo senų laikų tolimoji Indija, Afrika ir Ispanija garsėja žemės turtais? Karys, žinoma, neturi laiko atidžiai tyrinėti kalnų tarpeklių ir uolienų gyslų, nors aš pats ne kartą esu regėjęs tokių žvilgančių klodų, kurie kaip nuostabūs pumpurai rodo, jog čia gali netikėtai išsiskleisti puikūs žiedai ir užsimegzti saldūs vaisiai. Argi galėjau tada, kai džiaugdamasis saulės šviesa keliavau pro niūriai stūksančius kalnus, pagalvoti, kad pats baigsiu gyvenimą kalnų įsčiose. Su meile širdyje išdidžiai keliavau šia žeme, o senatvėje tikėjausi meilės glėbyje atsisveikinti su šiuo pasauliu. Karas baigėsi, ir aš iškeliavau namo, manydamas, kad manęs laukia gražus gyvenimo ruduo. Bet karo dvasia buvo ir mano laimės dvasia. Manoji Marija Rytuose pagimdė man du sūnus. Jie buvo mudviejų gyvenimo šviesa. Tačiau kelionė jūromis ir atšiaurus Vakarų klimatas pakando tuos du skaisčius žiedus. Aš palaidojau juos prabėgus vos kelioms dienoms po mūsų atvykimo į Europą. Skausmo kupina širdimi parsigabenau nuliūdusią žmoną į savo tėviškę. Nenumaldoma širdgėla, matyt, pagraužė jos gyvybės siūlą. Vienoje kelionėje, kurion netrukus turė-

jau leistis ir kurioje žmona kaip visada mane lydėjo, ji staiga tyliai užgeso ant mano rankų. Mudviejų žemiškoji kelionė baigėsi netoli šių vietų. Mano sprendimas pribrendo per vieną akimirką. Radau tai, ko niekada nesitikėjau: mane tarytum apšvietė dieviška šviesa, ir nuo tos dienos, kai ją čia palaidojau, dangiška ranka užgesino skausmą mano širdyje. Vėliau pastačiau jai paminklą. Kartais atrodo, jog nuotykis baigiasi, nors jis dar tik prasideda. Taip įvyko ir mano gyvenime. Duok, Dieve, jums visiems laimingą senatvę ir tokią sielos ramybę, kokia aplankė mane.

Heinrichas ir pirkliai įdėmiai klausėsi pokalbio. Heinrichas pajuto, kad jo nuojautų kupina siela patiria naujų impulsų. Kai kurie žodžiai ir mintys lyg apvaisinančios žiedadulkės krito į jo dvasią ir greitai nuvedė jį iš ankšto jaunystės pasaulio į brandos aukštumas. Ką tik prabėgusios valandos atrodė kaip seniai praslinkę metai, Heinrichas tarėsi niekada negalvojęs ir nejautęs kitaip nei dabar.

Atsiskyrėlis parodė jiems savo knygas. Tai buvo senos istorijos ir eilėraščiai. Heinrichas ėmė sklaidyti didžiulius, puikiai iliustruotus foliantus; jo smalsumą traukė trumpos eilėraščių eilutės, antraštės, atskiros teksto vietos ir ryškūs piešiniai, kurie šmėstelėdavo čia vienur, čia kitur tarytum sustingę žodžiai, skatindami skaitytojo vaizduotę. Atsiskyrėlis pamatė jo susižavėjimą ir paaiškino jam kai kuriuos įdomesnius piešinius. Čia buvo vaizduojamos įvairiausios gyvenimo scenos. Kovos, laidotuvių eisenos, vestuvių iškilmės, laivo sudužimas, olos ir rūmai, karaliai, didvyriai, seniai ir jaunuoliai, žmonės keistais apdarais, egzotiški gyvūnai – visa tai keitė vienas kitą ar jungėsi į neįprastus darinius. Heinrichas negalėjo atsižiūrėti ir labai norėjo pasilikti pas atsiskyrėlį, kuris jį vis labiau traukė, ir iš jo sužinoti viską, kas rašoma šiose knygose. Tuo tarpu senasis kalnakasys paklausė, ar netoliese yra daugiau olų, ir atsiskyrėlis jam atsakė, kad čia pat esančios dar kelios labai didelės olos ir kad jis galįs jį palydėti. Senasis kalnakasys susirengė eiti, o atsiskyrėlis, pamatęs, kaip

Heinrichui patinka jo knygos, leido jam pasilikti ir kol jie vaikščios, dar jas pasklaidyti. Heinrichas apsidžiaugė ir, nuoširdžiai padėkojęs už leidimą, liko su knygomis. Su neapsakomu džiaugsmu jis sklaidė toliau. Pagaliau jam į rankas pateko knyga, parašyta svetima kalba, kuri jam pasirodė panaši į lotynų ar italų kalbą. Jis būtų labai norėjęs ką nors suprasti, nes knyga jam be galo patiko, tačiau negalėjo perskaityti nė vieno skiemens. Knyga neturėjo pavadinimo, bet pavartęs jis pamatė keletą paveikslų. Keista, bet paveikslai jam pasirodė pažįstami, o geriau pažiūrėjęs tarp kitų žmonių atvaizdų pamatė ir savąjį[23]. Jis išsigando, pamanė, kad sapnuoja, bet žiūrėdamas dar kartą įsitikino, kad panašumas neabejotinas. Negalėjo patikėti savo akimis, kai netrukus kitame paveiksle išvydo olą, joje gyvenantį atsiskyrėlį ir senąjį kalnakasį. Iš lėto sklaidydamas knygą kituose paveiksluose atrado belaisvę iš Rytų šalies, savo tėvus, Tiuringijos landgrafą ir jo žmoną, savo draugą rūmų kapelioną ir daug kitų pažįstamų veidų. Tačiau jų drabužiai buvo kitokie ir atrodė kaip senovės laikų drabužiai. Daugelio veidų negalėjo atpažinti, nors jie atrodė kažkur matyti. Save matė įvairiose situacijose, o knygos pabaigoje buvo pavaizduotas iškilniau ir didingiau. Rankose laikė gitarą, o grafienė dėjo jam ant galvos vainiką. Jis matė save karaliaus rūmuose, laive, meiliai apsikabinusį su gražia, liekna mergaite, matė save kovojantį su atšiaurios išvaizdos kariais ir draugiškai besišnekučiuojantį su maurais ir saracėnais. Jo draugijoje dažnai pasirodydavo rimtos išvaizdos vyras[24]. Heinrichas jautė didelę pagarbą šiam aukšto ūgio, išdidžiam žmogui ir džiaugėsi matydamas, kad šis laiko jį už parankės. Paskutinieji vaizdai buvo mįslingi, nesuprantami, tačiau jį be galo džiugino keletas scenų iš jo sapnuoto sapno. Knyga neturėjo pabaigos. Heinrichas dėl to labai nuliūdo, be galo troško paskaityti ją ir net turėti. Žiūrinėjo paveikslus daug kartų ir nepajuto, kaip keliautojai grįžo atgal. Jį apėmė keistas drovumas. Jis nedrįso parodyti, ką buvo atradęs, užvertė knygą ir lyg tarp kitko paklausė, koks knygos pavadinimas ir kokia kalba ji parašyta. Jam atsakė, jog tai provansiečių kalba.[25]

– Praėjo daug laiko nuo tada, kai ją skaičiau, – tarė atsiskyrėlis. – Turinio jau gerai neprisimenu. Kiek žinau, tai – romanas apie nuostabius vieno poeto nuotykius. Čia įvairiais požiūriais aprašoma ir šlovinama poezija. Rankraštis, kurį parsigabenau iš Jeruzalės, neturi pabaigos. Aš jį radau tarp žuvusio draugo daiktų ir pasiėmiau prisiminimui.

Netrukus jie atsisveikino. Heinrichas buvo iki ašarų sujaudintas. Ola jam atrodė tokia nepaprasta vieta, o atsiskyrėlis – be galo mielas žmogus.

Atsisveikindami visi nuoširdžiai apkabino atsiskyrėlį; regis, ir jie paliko jam gerą įspūdį. Heinrichui pasirodė, kad atsiskyrėlis pažvelgė į jį maloniu ir skvarbiu žvilgsniu. Atsisveikindamas tarė Heinrichui keistai reikšmingus žodžius. Tarytum žinojo, ką Heinrichas buvo atradęs, ir norėjo tai pasakyti. Palydėjęs svečius iki olos angos, paprašė visus, o ypač berniuką nepasakoti kaimiečiams apie tai, kad jis čia gyvena, nes kitaip negalėsiąs išvengti jų smalsumo.

Visi pažadėjo tylėti. Kai jie, prašydami už juos melstis, jau skyrėsi su juo, jis tarė:

– Anksčiau ar vėliau mes visi pasimatysime ir galėsime su šypsena prisiminti mūsų šiandienį pokalbį. Mus visus gaubs dangiška šviesa, ir mes džiaugsimės, kad šioje išbandymų vietoje buvome vieni kitiems malonūs, kad patyrėme, jog mus jungia panašios svajonės ir nuojautos. Tai angelai, kurie rodo mums tikrąjį kelią. Jeigu kreipsite savo akis į dangų, niekada nepamesite kelio, vedančio jus į tėvynę.

Atsiskirdami jie tylomis pasimeldė, netrukus sutiko laukiančius bendrakeleivius, nesiryžusius leistis į kalno gilumą, ir visi šnekučiuodamiesi parėjo į kaimą, kur juos su džiaugsmu sutiko Heinricho motina, jau pradėjusi nerimauti dėl savo sūnaus.

Šeštas skyrius

Žmonės, turį pašaukimą veikti, darbuotis, visada labai anksti patys ima viską stebėti ir visur dalyvauti. Jie stengiasi viską paliesti savo rankomis, išgyventi įvairias situacijas, užgrūdinti dvasią naujais įspūdžiais, nesiduoti blaškomi daugelio įvairių dalykų ir įprasti, net ir tada, kai užgriūva dideli įvykiai, nepamesti kelio į tikslą ir atkakliai jo siekti. Jie abejingi tylios meditacijos vilionėms. Jų siela negali stebėti vien tik savo vidų, o yra nuolat nukreipta į išorę, stropiai ir ryžtingai tarnauja protui. Tokie žmonės – didvyriai, aplink juos vyksta dideli įvykiai, kuriems reikia vadovauti, į kuriuos reikia atsakyti. Atsitiktiniai dalykai jų aplinkoje virsta istorijomis, jų gyvenimas – nenutrūkstama grandinė nepaprastų, žavių, sudėtingų ir keistų nutikimų.

Kitokie yra ramūs, niekam nežinomi žmonės, kurių pasaulis yra jų siela, veikla – meditacija, o gyvenimas – tylus vidinių galių formavimas. Nerimas neverčia jų atsigręžti į išorę. Jie tenkinasi turima ramybe, neaprėpiamas išorinio pasaulio teatras nevilioja jų pačių įsijungti į vaidinimą, bet atrodo pakankamai įdomus, reikšmingas ir vertas jų minčių ir laisvalaikio valandų. Išorinio pasaulio dvasia juos traukia, bet jie laikosi toliau nuo jo, tačiau toji dvasia skyrė jiems parodyti paslaptingą sielos vaidmenį šiame žmonių pasaulyje, jie yra tarytum šio pasaulio jutimo organai, pojūčiai, iš jo išeinančios jėgos.

Dideli ir triukšmingi įvykiai juos išmuštų iš pusiausvyros. Jų lemtis – paprastas gyvenimas, jie susipažįsta su pasaulio esme ir daugybe jo reiškinių tik iš raštų ir pasakojimų. Retai kada gyvenime koks nors įvykis valandėlę įtraukia juos į savo sūkurį, praturtina didesne patirtimi apie veiklių žmonių padėtį ir jų būdą. Tačiau jų jautrų protą dirgina artimi, regis, nereikšmingi dalykai, kurie aiškiau parodo didįjį pasaulį, ir jie kiekvieną akimirką atranda savyje nuostabiausių dalykų, atskleidžiančių to pasaulio esmę ir reikšmę. Tai poetai, tie mįslingi klajūnai, kartais aplankantys

ir mūsų gyvenamas vietas, kaip ir senų senovėje pasirengę garbingai tarnauti žmonėms ir atnaujinti jų pirmuosius dievus: žvaigždynus, pavasarį, meilę, laimę, vaisingumą, sveikatą ir džiaugsmingą nuotaiką. Jie jau čia mėgaujasi dangiška ramybe, neblaškomi beprotiškų aistrų, gėrisi vien žemės vaisių kvapu, bet jų nevalgo, kad nebūtų amžinai prikaustyti prie niekingų žemiškų dalykų. Jie yra tik svečiai, kurių auksinės kojos vos liečia žemę, tačiau po jų apsilankymo visi staiga pasijunta įgavę sparnus. Poeto, kaip ir gero karaliaus, reikia ieškoti ten, kur žmonių veidai linksmi ir giedri, tik poetas teisėtai laikomas išminčiumi. Jeigu lyginsime poetą su didvyriu, tai poetų dainos dažnai pažadina jaunose krūtinėse didvyrių dvasią, bet didvyriški žygiai niekada nepažadina poezijos dvasios.

Heinrichas buvo poetas iš prigimties. Daug iš pažiūros atsitiktinių dalykų taip sutapo, kad ėmė formuoti jo sielą, bet dar niekas nesudrumstė jo širdies polėkių. Viskas, ką jis pamatydavo ar išgirsdavo, rodos, nustumdavo vis daugiau skląsčių ir atverdavo jam vis daugiau langų. Pasaulis jam vėrėsi su visa savo sąsajų įvairove. Tačiau kol kas pasaulis tylėjo, dar nepabudo jo siela – nuoširdus pokalbis. Jau artinosi poetas, vesdamasis už rankos mielą mergaitę, norėdamas gimtosios kalbos garsais paliesti saldžias švelnias lūpas, praverti sustingusią burną ir paprastą akordą išplėtoti į begalinę melodiją.

Kelionė baigėsi. Pavakare mūsų keleiviai saugiai ir laimingai pasiekė garsųjį Augsburgo miestą ir pilni lūkesčių siauromis gatvėmis jojo senojo Švaningo namų link.

Heinrichui miesto apylinkės pasirodė labai gražios. Linksmas miesto šurmulys ir didžiuliai mūriniai pastatai jį maloniai nustebino. Jis iš visos širdies ėmė džiaugtis savo būsima viešnage. Motina buvo labai patenkinta, kad po ilgos, varginančios kelionės galės pagyventi savo mylimame gimtajame mieste, apkabinti tėvą ir senus pažįstamus, supažindinti su jais Heinrichą ir tarp mielų jaunystės prisiminimų vieną kartą pamiršti visus namų rūpesčius.

Pirkliai tikėjosi miesto pasilinksminimų vietose pamiršti kelionės vargus ir pelningai parduoti savo prekes.

Senojo Švaningo namus jie rado skaisčiai apšviestus, iš vidaus sklido linksma muzika.

– Kas gi čia dabar? – stebėjosi pirkliai. – Jūsų tėvas surengė iškilmingą šventę. Mes atvykome pačiu laiku! Kaip jis nustebs, pamatęs nekviestus svečius. Gal nė nenujaučia, kad tikroji šventė prasidės tik dabar.

Heinrichas sutriko, o motina krimtosi, jog pasirodys ne su šventiniais drabužiais. Jie iššoko iš balnų, pirkliai liko prie arklių, o Heinrichas ir motina įėjo į puošnius namus. Apačioje nebuvo nė vieno iš tarnų. Plačiais, lenktais laiptais jie užlipo į viršų. Pro šalį bėgo keletas tarnų, kuriuos jie paprašė pranešti senajam Švaningui, jog atvyko keletas svečių ir norėtų su juo pasikalbėti. Tarnai iš pradžių nenorėjo jų klausyti, nes svečiai atrodė kaip kokie pavargėliai, tačiau galų gale vis dėlto pasakė šeimininkui. Išėjo senasis Švaningas. Jis ne iš karto juos pažino ir pirma paklausė, kas jie tokie ir ko norėtų. Heinricho motina pravirko ir puolė jam ant kaklo.

– Ar jau nebepažįstate dukters? – sušuko ji pro ašaras. – Atvedu jums savo sūnų.

Senasis tėvas be galo susijaudino ir tvirtai prispaudė ją prie krūtinės. Heinrichas priklaupė ant vieno kelio ir švelniai pabučiavo seneliui ranką. Švaningas pakėlė jį nuo žemės ir dar kartą apkabino dukterį ir jos sūnų.

– Greičiau eime vidun, – pasakė Švaningas. – Pas mane susirinkę draugai ir pažįstami, turiu su jais pasidalinti džiaugsmu.

Heinricho motina valandėlę dvejojo, tačiau nebuvo kada ilgai svarstyti. Tėvas įvedė juos į aukštą, puikiai apšviestą menę.

– Atvedu jums savo dukterį ir anūką! Jie ką tik atkeliavo iš Eizenacho, – sušuko Švaningas linksmam būriui puikiai apsirengusių žmonių.

Visų akys nukrypo į duris, žmonės pribėgo artyn, muzika nutilo, o abu keleiviai sutrikę, šviesos apakinti, dulkėtais drabužiais stovėjo margos minios viduryje. Pasigirdo džiaugsmo šūksniai. Prie motinos priėjo seni pažįstami, ėmė ją klausinėti tūkstančio dalykų. Kiekvienas norėjo, kad motina jį pirmą atpažintų ir pasveikintų. Kol vyresni svečiai sveikinosi su motina, jaunesniųjų dėmesys nukrypo į Heinrichą, kuris stovėjo nuleidęs akis ir nedrįso dar kartą pažvelgti į nepažįstamus veidus. Senelis pristatė jį svečiams, ėmė klausinėti jį apie tėvą ir apie kelionės nutikimus.

Motina prisiminė pirklius, kurie liko stovėti gatvėje su arkliais. Ji pasakė tėvui, ir jis tuoj nusiuntė jų pakviesti. Arklius uždarė į tvartą, o pirkliai įžengė į menę.

Švaningas nuoširdžiai jiems padėkojo už tai, kad jie sutiko lydėti jo dukterį kelionėje. Pirkliai pažinojo daugelį svečių ir draugiškai su jais sveikinosi. Motina norėjo persivilkti geresniais drabužiais, todėl Švaningas nusivedė ją į savo kambarius. Paskui juos nuėjo ir Heinrichas.

Tarp svečių Heinrichui krito į akis vyras, kurį anos knygos puslapiuose dažnai matė šalia savęs. Jo kilni išvaizda skyrė jį iš visų kitų. Jo veide švietė linksmas rimtumas; atvira, gražiai išgaubta kakta, didelės, juodos ir skvarbios akys, šelmiška šypsenėlė lūpose ir vyriškas tvirtumas darė šį veidą patrauklų ir reikšmingą. Vyras buvo tvirto sudėjimo, judesiai ramūs ir išraiškingi, kur jis stovėjo, atrodė – stovės amžinai. Heinrichas paklausė senelį, kas tai per žmogus.

– Malonu, – tarė senelis, – kad tu jį iš karto pamatei. Tai šaunus mano draugas Klingsoras, poetas[26]. Jį pažinti ir su juo draugauti – ne mažesnė garbė kaip su karaliumi. Na, o kaip tavo širdies reikalai? Klingsoras turi gražią dukterį. Galbūt ji tave sudomins labiau negu tėvas. Nesuprantu, kaip tu jos galėjai nepastebėti.

Heinrichas paraudo.

– Mielas seneli, aš buvau kiek išsiblaškęs. Žmonių tiek daug, ir aš žiūrėjau tik į jūsų draugą.

– Iš karto matyti, kad tu šiaurietiško būdo, – tarė Švaningas. – Bet nieko, čia tu greitai sušilsi. Išmoksi žvalgytis į gražias akis.

Jie baigė rengtis ir sugrįžo į menę, kur visi laukė vakarienės. Senasis Švaningas privedė Heinrichą prie Klingsoro ir papasakojo jam, kad Heinrichas iš karto atkreipė į jį dėmesį ir labai norėtų su juo susipažinti.

Heinrichas susigėdo. Klingsoras ėmė klausinėti jį apie jo gimtinę ir apie kelionę. Jo balsas buvo toks draugiškas, kad netrukus Heinrichas atsitokėjo ir ėmė nesivaržydamas su juo šnekučiuotis. Po kiek laiko prie jų priėjo Švaningas, vedamasis gražiąją Matildę.

– Draugiškai pasirūpinkite mano nedrąsiu anūku ir atleiskite jam, kad jis pirma pamatė ne jus, o jūsų tėvą. Jūsų švytinčios akys tikrai pažadins jo snūduriuojančią jaunystę. Jo gimtajame mieste pavasaris ateina vėlai.

Heinrichas ir Matildė paraudo. Jie su nuostaba žvelgė vienas kitam į akis. Tyliai, vos girdimu balsu ji paklausė Heinrichą, ar jis mėgsta šokti. Jaunuolis atsakė, jog mėgsta, ir kaip tik tuo metu užgrojo linksma muzika. Jis tylėdamas padavė jai ranką, ji padavė jam savąją, ir jie įsiliejo į valso sūkurį. Švaningas ir Klingsoras sekė juos akimis. Motina ir pirkliai grožėjosi Heinricho vikrumu ir žavia jo šokėja. Motina turėjo apie ką pasikalbėti su jaunystės draugėmis, o jos savo ruožtu linkėjo laimės jai ir jos dailiam ir daug vilčių teikiančiam sūnui. Klingsoras tarė Švaningui:

– Jūsų anūko veido bruožai labai simpatiški. Jo būdas atrodo tiesus ir atviras, o balsas skamba tarytum iš pačios širdies.

– Tikiuosi, – atsakė Švaningas, – kad jis taps stropiu jūsų mokiniu. Man regis, jis gimęs būti poetu. Tegul įgauna jūsų dvasios. Jis panašus į tėvą, tik ne toks staigus ir užsispyręs. Jo tėvas jaunystėje turėjo daug gabumų. Jam trūko tik nevaržomos dvasios. Galėjo tapti daug kuo, ne vien darbščiu ir gabiu meistru.

Heinrichas norėjo, kad šokis niekada nesibaigtų. Jo akys su pasimėgavimu žvelgė į rožes Matildės plaukuose. Ji savo nekaltu žvilgsniu nevengė jo akių. Atrodė kaip jos tėvo dvasia, persirengusi nuostabiais drabužiais. Iš jos didelių ramių akių bylojo neblėstanti jaunystė. Dangiškai žydrame fone švelniai švytėjo rudos žvaigždės. Daili kakta, maloni nosies linija. Veidas buvo panašus į leliją, nušviestą tekančios saulės, o melsvos gyslelės nuo kaklo šakojosi aukštyn iki švelnių skruostų. Balsas skambėjo kaip tolimas aidas, kaštoninė, garbanota galvutė sakytum plaukte plaukė ore.

Tarnai atnešė valgius, šokis baigėsi. Vyresni svečiai susėdo vienoje stalo pusėje, jaunesni – kitoje.

Heinrichas liko su Matilde. Jauna giminaitė atsisėdo jam iš kairės, o tiesiai prieš jį sėdėjo Klingsoras. Matildė kalbėjo mažai, užtat kita jo kaimynė, Veronika, čiauškėjo nesustodama. Ji iš karto ėmė žiūrėti į Heinrichą kaip į vieną iš saviškių, skubėjo supažindinti su visais svečiais. Heinrichas daug ko nė neišgirsdavo. Jam vis nėjo iš galvos jo šokėja ir maloniau buvo sukiotis į dešinę. Jų pašnekesį nutraukė Klingsoras. Jis paklausė, kokį čia kaspiną su keistais ženklais Heinrichas prisisegęs prie švarko. Heinrichas, labai susijaudinęs, papasakojo apie Rytų šalies mergaitę. Matildė pravirko, Heinrichas irgi sunkiai galėjo nuslėpti ašaras. Po šio pasakojimo jis įsileido į pokalbį su Matilde. Visi kalbėjosi. Veronika juokėsi ir plepėjo su pažįstamais. Matildė pasakojo jam apie Vengriją, kur jos tėvas dažnai lankydavosi, ir apie gyvenimą Augsburge. Visi buvo patenkinti. Muzika skaidrino nuotaiką, traukė prie linksmų žaidimų. Ant stalo kvepėjo puošnūs krepšeliai su gėlėmis, o vynas klajojo tarp valgių ir gėlių, skleisdamas savo auksinius sparnus ir linksmų spalvų vaizdus tarp svečių ir pasaulio. Heinrichas tik dabar suprato, kas yra šventė. Atrodė, lyg aplink stalą skrajoja tūkstančiai linksmų dvasių, kurios, gerai suprasdamos linksmus žmones, gyvena jų džiaugsmais ir svaigsta jų malonumais. Gyvenimo džiaugsmas lyg skambantis medis, apkibęs

auksiniais vaisiais, stovėjo jam prieš akis. Blogis kažkur dingo, ir Heinrichui atrodė neįmanoma, kad žmonių jausmai galėtų kada nors nusisukti nuo šio medžio ir atsigręžti į pavojingą pažinimo vaisių, į karo medį. Jis suprato, ką reiškia vynas ir maistas. Ir viena, ir kita teikė jam didžiausią malonumą. Dangiški aliejai teikė vaišėms nepaprastą skonį, iš taurių liejosi žemiškojo gyvenimo palaima. Kelios mergaitės atnešė senajam Švaningui ką tik nupintą vainiką. Jis užsidėjo vainiką, pabučiavo mergaites ir tarė:

– Atneškite vainiką ir mūsų bičiuliui Klingsorui. Atsidėkodami mes pamokysime jus keleto naujų dainų. Savąją aš padainuosiu nedelsdamas.

Jis davė ženklą muzikantams ir tvirtu balsu uždainavo:

Ar ne vargšės mes būtybės?
Ar ne vargas mūs dalia?
Turim puoselėt dorybę,
Kai pagundų tiek šalia.
Svajones karštos jaunystės
Garsiai išsakyt nedrįstam.

Kam tėveliams drausti, ginti
Tai, kas taip vilioja mus?
Vaisių draudžiamą nuskinti
Traukia širdį ir jausmus.
Baisiai noris dūkti, siausti,
Prie širdies bernelį glausti.

Nuodėmė net pagalvoti,
Nors laisva, beje, mintis,
Tad belieka tik svajoti
Per dienas ir per naktis.
Jei nuvyt svajas mėginsi,
Dar labiau prisikankinsi.

Uoliai meldžiamės prieš naktį,
Pabučiuojam saviškius,
Bet baugina mus vienatvė,
Regime sapnus blyškius.
Argi meilė neprivalo
Atsiduoti iki galo?

Mums griežtos mamytės liepta
Kukliai žavesius pridengt.
Betgi pamėgink paslėpti
Tai, kas veržiasi laukan!
Suvirpės širdelė baikščiai,
Ir nutrūks korseto raiščiai.

Darbus dirbt, namie sėdėti,
Tramdyt jaudulį širdies,
Meilės žodžių negirdėti,
Kai į ausį kas kuždės,
Nesuklupti, nepaslysti.
Argi tai – tikra jaunystė?

Ak, kiek nerimo mergelei!
Širdyje kiek daug kančios!
Kas už tai atlygint gali?
Senis kakton pabučiuos?
Ar ne laikas jau žmonijai
Versti senių tironiją?

Pagyvenę žmonės ir jaunuoliai ėmė juoktis. Mergaitės paraudo ir šypsojosi nusigręžusios į šalį. Visiems juokaujant, mergaitės atnešė antrą vainiką ir uždėjo jį Klingsorui, prašydamos padainuoti ką nors ne taip lengvabūdiška.

– Ne, – tarė Klingsoras, – aš neišdrįsčiau taip įžūliai atskleisti jūsų paslapčių. Pasakykit pačios, kokios dainos norėtumėte.

– Tik ne apie meilę! – sušuko mergaitės. – Vyno dainą, jei norite.

Klingsoras uždainavo:

Žalioj atšlaitėj dievas auga,
Kuris mums dangų dovanos.
Saulutė jį globoja, saugo,
Negaili jam savos liepsnos.

Anksti pavasarį pradėjo
Jį švelnios įsčios ir augins
Iki rudens, kuriam atėjus,
Auksinis kūdikėlis gims.

Medinį lopšį[27] jam pakloja
Ir slepia po žeme, rūsiuos.
Jis pergales, šventes sapnuoja,
Svajų pilis padebesiuos.

Tiktai šiukštu jo netrikdykit,
Kuomet prabus jis iš miegų,
Ims dugną ir lankus bandyti,
Rąžytis iš visų jėgų.

Nematomi sargai[28] čia stovi,
Jie saugo kūdikio naktis,
Ir kas įžengs į šią šventovę,
Tą aitrios strėlės pasitiks.

Taip pamažu sparnai tvirtėja,
Ugnis – jo žvilgsnyje skaidriam.
Žyniai, prie lopšio priartėję,
Pamato – laikas keltis jam.

Ir jis pakyla pilnas grožio,
Su rūbu krištolo[29], ramiai,
Taikos ir santūrumo rožę[30]
Žmonėms įduoda įsakmiai.

Pulkai draugų jį nuolat supa,
Sekėjų daug ištikimų,
Jį liaupsina daugybė lūpų
Su meile, su dėkingumu.

Ir trykšta čiurkšlėmis aplinkui
Dangaus auksinė dovana, –
Net meilė prie taurės palinko,
Jo palydovė amžina.

Jis, aukso amžiaus kūdikėlis,
Nuo seno dainiams palankus,
Jų girtos dainos tarsi gėlės
Papuoš jo liaupsių vainikus.

Poetui suteikė jis teisę
Bučiuot kiekvienas lūpeles,
Ir gintis nė vienai neleista, –
Tai vyno ir dievų valia.

– Na ir pretenzijos! – sušuko mergaitės.

Švaningas nuoširdžiai apsidžiaugė. Jos dar bandė ginčytis, bet niekas nepadėjo. Turėjo duotis jo pabučiuojamos. Heinrichas

drovėjosi tik dėl savo rimtos kaimynės, šiaip jau būtų garsiai pritaręs poetų privilegijai. Veronika buvo tarp vainiko nešėjų. Ji linksma grįžo į savo vietą ir pasakė Heinrichui:

– Puiku būti poetu, tiesa?

Heinrichas nedrįso atsakyti į šį klausimą. Jo sieloje kovojo išdykėliškas džiaugsmas ir pirmosios meilės rimtis. Žavioji Veronika ėmė juokauti su kitais, ir Heinrichas galėjo kiek sutramdyti savo išdykėliškus jausmus. Matildė pasisakė jam skambinanti gitara.

– Ak! – apsidžiaugė Heinrichas. – Norėčiau, kad būtumėte mano mokytoja. Jau seniai noriu išmokti skambinti.

– Mane išmokė tėvas, – paraudusi tarė Matildė. – Jis skambina nuostabiai.

– Man atrodo, – atsakė Heinrichas, – kad aš greičiau išmokčiau iš jūsų. Kaip džiaugiuosi, kad galėsiu išgirsti jus dainuojant!

– Nesitikėkite ko nors nepaprasto.

– O! – sušuko Heinrichas. – Ko gi aš galėčiau daugiau tikėtis, kai jūsų žodžiai jau yra gražiausia daina, o jūsų pavidalas – dangiška muzika.

Matildė tylėjo. Heinrichą pakalbino Matildės tėvas. Heinrichas kalbėjo su didžiausiu įkvėpimu. Arčiau sėdintys stebėjosi jaunuolio iškalba, vaizdingai reiškiamomis mintimis. Matildė tylėdama atidžiai jį stebėjo. Atrodė, kad ji gėrisi jo kalba, kurią dar pagyvino veido išraiška. Jo akys ėmė neįprastai švytėti. Kartais jis atsigręždavo į Matildę, kuri negalėjo atsistebėti jo nušvitusiu veidu. Įsikarščiavęs Heinrichas nejučiomis paėmė jos ranką, ir ji rankos spustelėjimu patvirtindavo kai kuriuos jo žodžius. Klingsoras mokėjo pakurstyti jo entuziazmą ir pamažu skatino išsakyti viską, kas slėpėsi jo sieloje. Pagaliau visi sukilo. Svečiai ėmė vaikštinėti po salę. Heinrichas stovėjo šalia Matildės. Juodu kiek atsiskyrė nuo minios. Heinrichas paėmė Matildės ranką ir švelniai ją pabučiavo. Ji neatitraukė rankos ir pažvelgė į Heinrichą su neapsakomu nuoširdumu. Jis nebeištvėrė, pasilenkė ir pabučiavo ją į lūpas. Ji nustebo ir netikėtai atsakė jam karštu bučiniu.

– Nuostabioji Matilde!

– Mielasis Heinrichai!

Tai buvo viskas, ką jie pajėgė vienas kitam ištarti.

Ji spustelėjo jam ranką ir nuėjo prie kitų svečių. Heinrichas jautėsi lyg rojuje. Prie jo priėjo motina. Ji pasakė:

– Argi ne puiku, kad mudu atkeliavome į Augsburgą? Tau čia patinka, tiesa?

– Mieloji mama, – atsakė Heinrichas. – To aš tikrai nesitikėjau. Čia tiesiog nuostabu.

Likusi vakaro dalis prabėgo be galo linksmai. Vyresnieji lošė, šnekučiavosi ir žiūrėjo į šokančius. Muzika vilnijo salėje kaip džiaugsmo jūra traukdama jaunimą į savo sūkurius.

Heinrichas pajuto žavingą pirmojo džiaugsmo ir pirmosios meilės pažadą. Matildė taip pat suposi maloniose vilnyse ir savo švelnų prieraišumą, savo užsimezgančią simpatiją slėpė tik po lengvučiu šydu. Senasis Švaningas pamatė, kurlink viskas krypsta, ir kartais iš jų pasišaipydavo.

Klingsoras pamilo Heinrichą, gėrėjosi švelniu jo būdu. Kiti jaunuoliai ir mergaitės netruko tai pastebėti. Jie šaipėsi iš rimtosios Matildės ir jaunojo tiuringiečio, neslėpdami savo džiaugsmo, kad dabar jiems nereikės saugotis atidaus Matildės žvilgsnio, matančio visas jų meilės paslaptis.

Buvo jau naktis, kai svečiai ėmė skirstytis. „Pirmoji ir vienintelė mano gyvenimo šventė“, – pagalvojo Heinrichas likęs vienas, kai pavargusi motina nuėjo miegoti. „Argi tai nepanašu į aną sapną, kai regėjau mėlynąją gėlelę? Koks slaptas ryšys sieja Matildę su ta gėle? Tas veidas, kuris žvelgė į mane iš gėlės žiedo – juk tai dangiškas Matildės veidas. Dabar prisimenu, kad jos veidą mačiau ir anoje knygoje. Bet kodėl veidas knygoje taip nesujaudino mano širdies? Ak! Ji – regima dainos dvasia, savo tėvo verta duktė. Per ją aš susiliesiu su muzika. Ji taps mano siela, mano šventosios ugnies saugotoja. Kokią begalinę ištikimybę jaučiu savyje! Aš gimiau, kad ją garbinčiau, kad amžinai jai tarnaučiau, kad apie

ją mąstyčiau, ją jausčiau. Juk ją stebėti, ja grožėtis reikia nedalomos meilės. Ir aš esu tas laimingasis, kurio būtis yra jos būties atgarsis, veidrodis? Neatsitiktinai ją išvydau savo kelionės pabaigoje, neatsitiktinai gražiausia mano gyvenimo akimirka sutapo su nuostabia švente. Kitaip ir neįmanoma; argi jos buvimas nepaverčia gyvenimo švente?“

Jis priėjo prie lango. Tamsiame dangaus skliaute švietė žvaigždynai, šviesos ruoželis rytuose skelbė ateinančią dieną.

Susižavėjęs Heinrichas sušuko:

– Jus, amžinieji žvaigždynai, tylūs dangaus keleiviai, šaukiu savo šventos priesaikos liudytojais! Aš noriu gyventi Matildei, amžina ištikimybė tesujungia mano širdį su jos širdimi. Ir man aušta amžinos dienos rytas. Naktis baigiasi. Kartu su tekančia saule aš uždegu save kaip negęstančią auką.

Heinrichas buvo įsiaudrinęs ir užmigo tik paryčiais. Jo sielos svajonės virto keistais sapnais[31]. Gili, mėlyna upė žvilgėdama tekėjo žalia lyguma. Vandens paviršiumi slydo laivelis. Jame irkluodama sėdėjo Matildė. Ji buvo pasipuošusi vainikais, dainavo paprastą dainelę ir ilgesingai žvelgė į jį. Jo krūtinę kažkas slėgė. Jis nežinojo – kas. Dangus buvo giedras, upė rami. Dangiškas Matildės veidas atsispindėjo bangelėse. Staiga laivelis pradėjo suktis. Jis išsigandęs suriko. Ji nusišypsojo ir įkėlė irklą į laivelį, kuris nenustojo suktis. Jį apėmė neapsakoma baimė. Jis puolė į vandenį, bet plaukti pirmyn negalėjo, nes pagavo srovė. Ji mojo jam, lyg norėdama kažką pasakyti, tuo tarpu vanduo jau liejosi per laivelio kraštus. Tačiau ji šypsojosi neapsakomai meiliai ir linksmai žvelgė į vandens sūkurį. Staiga vanduo ją įtraukė į gelmę. Švelnus vėjelis praskrido virš upės, kuri tekėjo taip pat ramiai spindėdama kaip ir anksčiau. Neapsakoma baimė aptemdė jo sąmonę. Širdis liovėsi plakti. Atsipeikėjo tik pasijutęs išmestas į krantą. Matyt, nuplaukė gana toli. Vietovė buvo visai nepažįstama. Jis nesuvokė, kas atsitiko. Jo nuotaika buvo niūri. Nieko negalvodamas žingsniavo tolyn. Jautėsi be galo išvargęs. Iš kalvos tekėjo

nedidelis šaltinis, jo čiurlenimas skambėjo kaip varpeliai. Ranka pasėmęs truputį vandens, sudrėkino išdžiūvusias lūpas. Baisus įvykis jam atrodė kaip slogus sapnas. Jis ėjo vis tolyn ir tolyn. Gėlės ir medžiai ėmė kalbėtis su juo. Tada jam pasidarė labai gera ir jauku. Išgirdo tą pačią paprastą dainelę. Nubėgo ton pusėn, iš kur sklido garsas. Staiga kažkas sulaikė jį už drabužių.

– Mielasis Heinrichai! – sušuko pažįstamas balsas.

Jis atsigręžė. Matildė jį švelniai apkabino.

– Kodėl pabėgai nuo manęs, brangusis? – paklausė sunkiai alsuodama. – Vos galėjau tave pasivyti.

Heinrichas pravirko. Tvirtai priglaudė ją prie savęs.

– Kur dingo upė? – sušuko jis su ašaromis akyse.

– Argi nematai mėlynų bangų virš mūsų?

Jis pažvelgė į viršų. Iš tiesų – jiems virš galvų tyliai plaukė mėlyna upė.

– Kur mes esame, brangioji Matilde?

– Pas mūsų tėvus.

– Ar liksime kartu?

– Amžinai, – atsakė ji, karštai bučiuodama jį į lūpas, ir tvirtai prisiglaudė prie jo. Ji pasakė jam į burną stebuklingą slaptą žodį, kuris nuaidėjo per visą jo kūną. Heinrichas norėjo tą žodį pakartoti, bet tuo metu jį pašaukė senelis, ir jis pabudo. Būtų galėjęs atiduoti gyvybę, kad prisimintų jos pasakytą žodį.

Septintas skyrius

Prie jo lovos stovėjo Klingsoras linksmai linkėdamas jam labo ryto. Jis galutinai nubudo ir puolė Klingsorui ant kaklo.

– Tai skirta ne jums, – pasakė Švaningas.

Heinrichas nusišypsojo ir apkabino motiną, kad nuslėptų savo raudonį.

– Ar norite su manimi papusryčiauti už miesto ant gražios kalvos? – paklausė Klingsoras. – Puikus rytas prablaivys jums galvą. Renkitės. Matildė jau laukia mūsų.

Heinrichas su didžiausiu džiaugsmu padėkojo už malonų kvietimą. Jis susirengė per vieną akimirką ir nuoširdžiai pabučiavo Klingsorui ranką.

Juodu nuėjo pas Matildę. Apsivilkusi paprasta rytine suknele, ji atrodė nuostabiai. Draugiškai su juo pasisveikino. Buvo jau susikrovusi pusryčius į krepšelį, užsikabino jį ant vienos rankos, o kitą nesivaržydama padavė Heinrichui. Klingsoras sekė jiems iš paskos, ir taip jie nuėjo per visiškai jau nubudusį miestą prie nedidelės kalvos paupyje, nuo kurios pro aukštus medžius vėrėsi platus, gražus vaizdas.

– Kiek daug kartų, – sušuko Heinrichas, – mėgavausi švintančiomis gamtos spalvomis, ramia jos begalinių turtų kaimynyste! Bet dar niekada manęs nėra apėmęs toks tyras, toks kūrybingas džiaugsmas kaip šiandien!

Tos tolumos atrodo taip arti, o didingas kraštovaizdis – tarytum mano vaizduotės sukurtas. Kokia permaininga gamta, nors iš paviršiaus atrodo pastovi. Kai šalia mūsų angelas ar didinga dvasia, gamta būna visai kitokia negu tada, kai mums skundžiasi alkstantis žmogus arba kai valstietis dejuoja dėl prastų orų ir aiškina, kad jo pasėliai laukia darganos ir lietaus. Jums, brangusis dainiau, turiu dėkoti už šį džiaugsmą, taip, džiaugsmą, nes nėra kito žodžio, tiksliau išreiškiančio mano sielos būseną. Tą džiaugsmą kelia ne vien tai, kad sielai malonu, žavu, pasigėrėtina, o kad visa tai drauge dvasiai suteikia sparnus.

Jis prispaudė Matildės ranką sau prie širdies ir liepsningu žvilgsniu pažvelgė jai į švelnias, ilgesingas akis.

– Gamta, – atsakė Klingsoras, – mūsų sielai yra tas pat, kas kūnas šviesai. Kūnas sulaiko šviesą, suskaido ją į savitas spalvas, ji sužiba jo paviršiuje arba viduje ir, pasiekusi lygiąsias su jo tamsa, padaro jį skaidrų ir perregimą, o pergalėjusi jo tamsą, ima

sklisti iš to kūno ir gali apšviesti kitus kūnus. Bet ir tamsiausias kūnas, veikiamas vandens, ugnies ir oro, gali sušvisti ir suspindėti.

– Suprantu jus, mielasis dainiau. Žmonės mūsų sielai – it kristalai. It perregima gamta. Mieloji Matilde, norėčiau pavadinti jus brangiu, tyru safyru. Jūs tokia skaidri, perregima kaip dangus. Viską nušviečiate be galo švelnia šviesa. Bet pasakykite man, mielasis dainiau, ar aš teisus? Man rodosi, kad tuomet, kai esi labiausiai susiliejęs su gamta, mažiausiai nori ir gali apie ją kalbėti.

– Kaip pažiūrėsi, – atsakė Klingsoras. – Vienas dalykas – gamta mūsų malonumui ir mūsų sielai ir visai kitas – mūsų protui, svarbiausiam iš mūsų sugebėjimų šiame pasaulyje. Reikia saugotis, kad galvodamas apie vieną, nepamirštum kito. Daugelis pažįsta tik vieną pusę ir nevertina kitos. Ir viena, ir kita galima sujungti, ir tai bus visiškai teisinga. Gaila, kad nedaugelis leidžia savo sielai laisvai ir sumaniai veikti, tinkamai skirti vieną dalyką nuo kito ir tikslingai bei natūraliai panaudoti savo dvasios galias. Paprastai vienas dalykas trukdo kitam, ir taip pamažu atsiranda bejėgiškas pasyvumas, todėl, kai tokie žmonės nori pakilti visomis savo galiomis, prasideda didžiulis sąmyšis, prieštaravimai ir viskas negrabiai supainiojama. Jūs vertas didžiausio pagyrimo, ir aš visomis jėgomis norėčiau palaikyti jūsų išmintį, jūsų įgimtą polinkį suvokti gamtos vyksmą, jo seką ir sąryšį. Poetui svarbiausia perprasti kiekvieno vyksmo prigimtį, žinoti, kokiomis priemonėmis galima pasiekti tikslą ir apdairiai pasirinkti tinkamiausias priemones atsižvelgiant į laiką ir aplinkybes. Įkvėpimas be išminties nieko vertas ir pavojingas, o poetas, netikįs stebuklais, nepadarys daug stebuklų.

– Tačiau argi poetui nebūtina tvirtai tikėti, jog žmogus valdo likimą?

– Taip, būtina, kadangi poetas, rimtai pagalvojęs, negali kitaip įsivaizduoti likimo. Tačiau toks vilties kupinas tikėjimas neturi nieko bendra su bailiu neryžtingumu, akla prietarų baime. Todėl rami, gaivi poeto sielos šiluma yra visiška priešingybė nevaldomam

liguistos dvasios įkarščiui. Toks įkarštis varganas, temdo protą ir greitai praeina, o sielos gaivumas padeda aiškiai skirti formas, padeda užsimegzti įvairiausiems ryšiams ir pats savaime yra amžinas. Jaunas poetas turi būti be galo blaivus, kuo daugiau naudotis proto galiomis. Tikram, melodingam kalbėjimui reikalingas atviras, atidus ir ramus protas. Kai krūtinėje šėlsta nuožmi audra, kai pasiduodi jauduliui, negalėdamas susikaupti ir mąstyti, rezultatas būna vien surizgę plepalai. Dar kartą kartoju: tikrasis poeto įkvėpimas yra ramus ir subtilus, paslankus ir skvarbus, galingas, veikiąs nepastebimai; tai tarytum šviesa, toji kilni stichija, kuri švelniai ir tolygiai apšviečia visus daiktus, parodydama visą jų žavingą įvairovę. Poetas – tai lyg tyras šaltinis, jautrus kaip trapi stiklo gija ir kietas kaip dugno akmenėliai.

– Kartkartėmis ir aš pajusdavau, – tarė Heinrichas, – kad didžiausio susikaupimo valandėlėmis nesu toks gyvybingas kaip kitu metu, kai galiu laisvai judėti ir su malonumu dirbti savo darbus. Tokiomis akimirkomis mane pagaudavo stiprus dvasios polėkis, paaštrėdavo visi pojūčiai, kiekvieną mintį galėdavau paliesti ir stebėti iš visų pusių kaip konkretų daiktą. Visuomet pasirengęs padėti, stovėdavau tėvo dirbtuvėje, džiaugdamasis, kad kartais galiu vikriai jam pagelbėti. Gebėjimas ką nors nuveikti yra ypatingai stiprus stimulas, tai teikia ilgesnį ir didesnį malonumą negu per kraštus besiliejančios emocijos, nesuprantamas, besaikis susižavėjimas.

– Nepagalvokite, – pasakė Klingsoras, – kad aš peikiu tokį susižavėjimą; bet jis turi ateiti savaime, o ne būti dirbtinai sužadinamas. Saikingas jo pasireiškimas veikia mus teigiamai, o per dažnas vargina ir sekina jėgas. Sunku greitai išsivaduoti iš jo sukelto saldaus svaigulio ir vėl imtis nelengvų kasdienių darbų. Panašiai žmogų veikia malonūs rytmečio sapnai, iš kurių svaigaus sūkurio reikia vaduotis didelėmis pastangomis, kitaip gali apimti slegiantis nuovargis, liguistas išsekimas, nesibaigiąs visą dieną.

Poezija, – toliau kalbėjo Klingsoras, – yra menas, reikalaujantis drausmės. Kai kuriama tik dėl malonumo, tai nebe poezija. Poetas neturėtų visą dieną bėgioti medžiodamas vaizdus ir jausmus. Tai klaidingas kelias. Tyra, atvira siela, gebėjimas mąstyti ir stebėti, mokėjimas visus savo gabumus paversti vaisinga kūrybine veikla ir šią veiklą išlaikyti – tokie yra mūsų meno reikalavimai. Jeigu pasikliausite manimi, kiekvieną dieną galėsite praturtinti savo žinias ir išmokti daug naudingų dalykų. Šiame mieste daug visokiausių menininkų. Yra keletas patyrusių valdžios pareigūnų, nemažai protingų pirklių. Nesunkiai galima susipažinti su įvairių luomų, įvairių amatų atstovais, su visais žmonių bendruomenės santykiais ir poreikiais. Mielai pamokysiu jus elementarių mūsų meno pagrindų ir mudu drauge perskaitysime gražiausius kūrinius. Galėsite dalyvauti pamokose kartu su Matilde, o ji mielai pamokys jus skambinti gitara. Kiekviena pamoka bus pasirengimas kitoms, ir jeigu gerai planuosite savo laiką, galėsite nuolat mėgautis maloniu pokalbiu, vakaro draugijos džiaugsmais, gražiais kraštovaizdžiais ir linksmiausiomis pramogomis.

– Koks nuostabus gyvenimas man atsiveria jūsų dėka, mielas mokytojau! Tik jūsų vadovaujamas suprasiu, į kokį kilnų tikslą veda mano kelias, o pasiekti tą tikslą galėsiu tik jūsų mokslo vedamas.

Klingsoras jį švelniai apkabino. Matildė paruošė jiems pusryčius. Heinrichas švelniu balsu ją paklausė, ar ji sutiktų mokytis kartu su juo ir būti jo mokytoja.

– Aš amžinai liksiu jūsų mokiniu, – pasakė jis.

Klingsorui nusisukus į šalį, Matildė vos pastebimai palinko į Heinrichą. Jis apkabino ją ir pabučiavo minkštas nuraudusios mergaitės lūpas. Ji truputį atsitraukė nuo jo ir su vaikišku žavesiu padavė jam rožę, kurią buvo prisisegusi prie krūtinės. Paskui ėmė raustis krepšelyje. Heinrichas žvelgė į ją susižavėjęs, pabučiavo rožę, prisisegė ją prie krūtinės ir priėjo prie Klingsoro, kuris žvalgėsi į miesto pusę.

– Iš kur jūs atkeliavote? – paklausė Klingsoras.

– Nusileidome nuo anos kalvos, – atsakė Heinrichas. – Ten tolumoje vingiuoja mūsų kelias.

– Tikriausiai matėte daug gražių vietų.

– Beveik visą kelią mus lydėjo nuostabūs vaizdai.

– Turbūt ir jūsų gimtasis miestas stovi puikioje vietoje?

– Vietovė gana įdomi, tačiau ji dar mažai gyvenama, be to, nėra didesnės upės. Upės – tarytum landšafto akys.

– Vakar man buvo labai malonu klausytis jūsų pasakojimo apie kelionę, – pasakė Klingsoras. – Iš karto pastebėjau, kad jus nuolat lydi gyva poezijos meno dvasia. Jūsų bendrakeleiviai nejučiomis ėmė kalbėti jos balsu. Šalia poeto viskas trykšta poezija. Poezijos tėvynė[32] – romantiški Rytų kraštai – prabilo į jus saldžiu ilgesiu; karo žygiai atsigręžė į jus savo laukine narsa, sutikęs kalnakasį ir atsiskyrėlį, sutikote gamtą ir istoriją.

– Jūs pamiršote tai, kas gražiausia, mielas mokytojau, dangišką meilės dovaną. Tik nuo jūsų priklauso, ar galėsiu šią dovaną pasilaikyti amžinai.

– Ką tu manai? – sušuko Klingsoras atsigręždamas į Matildę, kuri kaip tik artinosi prie jų. – Ar nori būti neatskiriama Heinricho palydovė? Pritarsiu viskam, ką tu pasakysi.

Matildė išsigando ir puolė tėvui į glėbį. Heinrichas suvirpėjo iš neapsakomo džiaugsmo.

– O jis ar norės mane amžinai lydėti, mielas tėveli?

– Paklausk jį patį, – susijaudinęs atsakė tėvas.

Matildė pažvelgė į Heinrichą su begaliniu švelnumu.

– Mano amžinybė priklausys nuo tavęs! – sušuko Heinrichas. Ašaros riedėjo jo žydinčiais skruostais.

Juodu apsikabino. Klingsoras suspaudė juos savo glėbyje.

– Mano vaikeliai! – sušuko jis. – Būkite vienas kitam ištikimi iki mirties! Meilė ir ištikimybė pavers jūsų gyvenimą amžina poezija.

Aštuntas skyrius

Po pietų Klingsoras savo naująjį sūnų, kurio laime džiaugėsi ir motina, ir senelis, žiūrėdami į Matildę kaip į Heinricho angelą sargą, atsivedė į savo kambarį ir parodė jam knygas. Paskui jie šnekėjosi apie poeziją.

– Nežinau, – svarstė Klingsoras, – kodėl paprastai manoma, kad gamta yra poetiška, kad ji poezija. Gamta ne visada poetiška. Ji, kaip ir žmogus, linksta ir į priešingą pusę: primityvią aistrą, pasiduoda nejautrumui, inertiškumui, kurie be perstojo kovoja su poezija. Ši smarki kova galėtų būti gera tema eilėraščiui. Kai kurie kraštai, kai kurios epochos ir dauguma žmonių visiškai paklūsta šiai poezijos priešininkei, tuo tarpu kitur poezija noriai apsigyvena ir yra visur matoma. Istorinių veikalų autoriams šie kovos periodai labai įdomi medžiaga, juos aprašyti malonus ir naudingas darbas.

Tokiais laikotarpiais paprastai gimsta poetai. Poezijos priešininkei labai nemalonu, kai ji pati tampa poezijos subjektu ir neretai kovos įkarštyje susikeičia su poezija ginklais, ir pasijunta savo pačios klastingų šūvių sunkiai sužeista, o poezijos žaizdos, kurias jai atveria jos pačios ginklai, užgyja lengvai, ir nuo to poezija pasidaro tik dar žavesnė ir galingesnė.

– Karas, man atrodo, apskritai turi poetinę potekstę, – pasakė Heinrichas. – Žmonės mano, jog kovoja dėl kokio nors vargano turto, nesuvokdami, kad juos skatina romantiška dvasia, noras savo jėgomis sunaikinti blogį. Jie pakelia ginklą už poezijos tikslus: abi armijos kaunasi po *viena* nematoma vėliava.

– Kare, – kalbėjo Klingsoras, – sujudinami pirmykščiai vandenys. Atsiranda nauji pasauliai, iš didelės sumaišties pakyla naujos gentys. Tikrasis karas – religinis karas; jis veda tiesiai į pražūtį, žmogaus beprotybė čia atsiskleidžia visu savo žiaurumu. Tai pačiai rūšiai priklauso daug karų, ypač tie, kuriuos įžiebia tautinė neapykanta. Tokie karai – taip pat tikra poezija. Jų metu pasireiškia

tikrieji didvyriai, kilniausi poetų antipodai, kurie nejučiomis įkūnija poezijos persunktą pasaulio galią. Poetas, kuris kartu būtų ir didvyris, – tikras dievų pasiuntinys, tačiau jį pavaizduoti mūsų poezija nepajėgi.

– Ką norite tuo pasakyti, mielas mokytojau? – paklausė Heinrichas. – Ar gali koks nors dalykas būti poezijai per didelis?

– Taip, gali. Nors iš tikrųjų turėtume sakyti – ne poezijai, o mūsų žemiškoms priemonėms. Kiekvienam poetui artimesnė sava sritis, kurios ribų jam geriau neperžengti, kad neprarastų kvapo ir tvirtos laikysenos. Panašiai ir visoms žmonijos vaizdavimo galioms yra nubrėžta aiški riba, kurią peržengus vaizdas netenka reikiamo sodrumo bei formos ir virsta tuščiu, apgaulingu niekalu. Ypač jaunam mokiniui būtina labai saugotis tokio nesaikingumo, nes laki vaizduotė greitai peržengia visas ribas, narsiai griebiasi ir bando išsakyti beprasmiškus, išpūstus dalykus. Tik branda ir patirtis moko vengti nesuderinamų dalykų, o ieškoti to, kas žemiausia ir kas aukščiausia, palieka pasaulio išminčiai. Patyręs poetas nepakyla aukščiau negu jam reikia išskleisti ir išdėlioti lengvai suprantama tvarka savo turtingas atsargas; jis vengia peržengti tos įvairovės ribas, kadangi ji teikia jam pakankamai medžiagos ir duoda reikalingą atramą palyginimui. Beveik galėčiau pasakyti, kad bet kokiame poezijoje kūrinyje chaosas turi būti parodomas pro tankų tvarkos šydą. Tik paprastas išdėstymas leidžia suprasti tobulą išradingumą ir juo grožėtis, o vienas tik tolygumas yra nuobodžiai sausas ir panašus į skaičių figūras. Geriausia poezija visai arti mūsų, kasdienis dalykas dažnai yra jos mėgstamiausia medžiaga. Poetui poezija susijusi su ribotu skaičiumi priemonių, tik taip ji tampa menu. Kalba apskritai turi savo apibrėžtą sferą. Dar siauresnė yra atskiros nacionalinės kalbos apimtis. Mokydamasis ir mąstydamas poetas pradeda pažinti savo kalbą. Sužino jos galimybes ir nesiima neprotingų bandymų per daug įtempdamas jos jėgas. Retai kada sukaupia visas kalbos galias *viename* taške, kitaip kūrinys imtų varginti ir sunaikintų puikų netgi gerai išdėstytų

jėgų poveikį. Tik fokusininkas, o ne poetas bando dresuoti kalbą ir priversti ją atlikti keistus šuolius. Apskritai poetai gali labai daug pasimokyti iš muzikų ir dailininkų. Šie menai aiškiai rodo, kad su meno priemonėmis reikia elgtis taupiai ir kad daug kas priklauso nuo tinkamų proporcijų. Žinoma, ir anie menininkai gali su dėkingumu pasimokyti iš mūsų poetinės laisvės ir iš bet kokios poezijos, bet kokio atradimo – kiekvieno tikro meno kūrinio – vidinės dvasios. Jie turėtų būti poetiškesni, o mes muzikalesni ir tapybiškesni – nelygu mūsų meno ypatybės. Meno tikslas – ne medžiaga, o jos pateikimo forma. Tu pats pamatysi, kokios dainos tau geriausiai pavyksta, žinoma, tai bus tokios, kurių vaizduojamas dalykas tau geriausiai pažįstamas ir artimas. Todėl galima sakyti, kad poezija visiškai priklauso nuo patirties. Pats prisimenu, kaip jaunystėje nenorėjau pripažinti, jog kai kurie dalykai man per daug tolimi ir mažai pažįstami – viską norėjau apdainuoti. Ir kas išeidavo? Sausas, apgailėtinas žodžių šnaresys, nė kibirkštėlės tikros poezijos. Todėl labai sunku sukurti pasaką, ir jaunam poetui ji retai kada pavyksta.

– Labai norėčiau išgirsti tavo pasaką, – tarė Heinrichas. – Tos, kurias man teko girdėti, kad ir kokios buvo nereikšmingos, mane be galo pradžiugino.

– Šiandien vakare įvykdysiu tavo norą. Prisimenu vieną, sukurtą dar jaunystėje ir aiškiai dvelkiančią jaunyste. Tačiau galbūt ji tave kai ko pamokys ir primins, ką jau esu tau sakęs.

– Kalba, – tarė Heinrichas, – iš tikrųjų yra atskiras ženklų ir garsų pasaulis. Kaip žmogus valdo tą kalbos pasaulį, taip norėtų valdyti ir didįjį pasaulį ir jame laisvai save išreikšti. Kaip tik tas džiaugsmas atskleisti tai, kas yra už pasaulio ribų, daryti tai, ką skatina pirminis mūsų būties poreikis, ir yra poezijos ištakos.

– Blogai, – tarė Klingsoras, – kad poezija turi ypatingą vardą ir kad poetai sudaro tarytum atskirą žmonių klasę. O juk poezija nėra kažkas ypatinga. Tai veikla, būdinga žmogaus dvasiai. Juk žmogus kiekvieną minutę mąsto ir kuria poeziją.

Kaip tik tuo metu į kambarį įėjo Matildė. Klingsoras dar spėjo pasakyti:

– Paimkime kad ir meilę. Niekur kitur kaip meilėje poezija nėra žmonijos būčiai tokia reikalinga. Meilė – nebyli, tik poezija gali už ją kalbėti. Arba pati meilė yra ne kas kita kaip aukščiausia gamtos poezija. Tačiau neaiškinsiu tau dalykų, kuriuos supranti geriau už mane.

– Juk tu esi meilės tėvas, – pasakė Heinrichas, apkabino Matildę, ir juodu abu pabučiavo Klingsorui ranką.

Klingsoras juos apkabino ir išėjo.

– Mieloji Matilde, – tarė Heinrichas, aistringai ją bučiuodamas. – Kad tu mano, man atrodo tarytum sapnas, bet dar keisčiau atrodo, kad ne visada buvai mano.

– Galėčiau pasakyti, – atsiliepė Matildė, – jog pažįstu tave nuo neatmenamų laikų.

– Ar gali mane mylėti?

– Nežinau, kas yra meilė, bet galiu tau pasakyti, kad man rodos, lyg aš tik dabar pradedu gyventi ir jaučiu tau tokį prielankumą, jog tuojau pat galėčiau dėl tavęs numirti.

– Mieloji Matilde, aš tik dabar jaučiu, ką reiškia būti nemirtingam.

– Brangusis Heinrichai, koks tu be galo geras, kokia nuostabi dvasia kalba tavo lūpomis. Aš esu tik vargšė paprasta mergaitė.

– Kodėl nori taip mane sugėdyti? Juk aš tik per tave esu toks, koks esu. Be tavęs būčiau niekas. Kas būtų dvasia be dangaus? O tu esi dangus, kuris mane saugo ir globoja.

– Kokia aš būčiau laiminga, jeigu tu būtum toks ištikimas kaip mano tėvas. Mano motina mirė netrukus po to, kai aš gimiau. Tėvas dar ir dabar kone kasdien jos verkia.

– Nesu to vertas, bet norėčiau būti laimingesnis už jį.

– Norėčiau gyventi šalia tavęs ilgai ilgai, brangusis Heinrichai. Tavo dėka tikrai pasidaryčiau daug geresnė.

– Ak, Matilde, ir mirtis mūsų neišskirs.

– Ne, Heinrichai, neišskirs. Kur aš esu, ten būsi ir tu.

– Taip, kur tu esi, Matilde, ten ir aš būsiu amžinai.

– Aš nieko nežinau apie amžinybę, bet manau, kad tai, ką jaučiu, kai galvoju apie tave, yra amžinybė.

– Taip, Matilde, mes amžini, nes mylime vienas kitą.

– Tu nepatikėsi, mielasis, su kokiu įkvėpimu šį rytą, kai grįžome namo, aš suklupau priešais Dangiškosios Motinos paveikslą, kaip neapsakomai karštai Jai meldžiausi. Ašaros tekėjo nesulaikomu upeliu. Man pasirodė, kad Ji nusišypsojo. Tik dabar supratau, kas yra dėkingumas.

– Mylimoji, dangus man padovanojo tave, kad garbinčiau. Aš šlovinu tave. Tu esi šventoji, kuri nuneša mano troškimus Dievui, per kurią Jis man apsireiškia, per kurią parodo man visą savo meilės pilnatvę. Kas gi yra religija, jeigu ne begalinė santarvė, amžina mylinčių širdžių sąjunga? Kur susirenka du[33], ten Jis yra tarp jų. Mano širdis amžinai alsuos tavimi, mano krūtinė amžinai trauks tave prie savęs. Tu esi dieviškas grožis, amžinasis gyvenimas, apvilktas puikiausiais rūbais.

– Ak, Heinrichai! Juk žinai, koks rožių likimas. Ar tu su tokiu pat švelnumu bučiuosi vystančias lūpas, blykštančius skruostus? Ar senatvės ženklai netaps praeinančios meilės ženklais?

– O, jeigu tu galėtum pro mano akis išvysti mano sielą! Bet tu myli mane, todėl tiki manimi. Netikiu, kai kalbama, jog žavesys praeina. Žavesys nevysta. Tai, kas mane taip nenugalimai traukia prie tavęs, tai, kas pažadino man amžiną troškimą, yra ne iš šio pasaulio. Jeigu tik tu galėtum matyti, kokia man atrodai, koks nuostabus tavo pavidalas šviečia man visur, nebijotum senatvės. Tavo žemiškasis kūnas – tik šio pavidalo šešėlis. Žemiškosios jėgos grumiasi ir kunkuliuoja norėdamos jį išlaikyti, bet gamta dar nesubrendusi; tavo pavidalas – amžinas pirmykštis atvaizdas, nežinomo švento pasaulio dalis.

– Suprantu tave, mielasis Heinrichai, nes panašiai jaučiu, kai pažvelgiu į tave.

– Taip, Matilde, aukštesnysis pasaulis yra arti mūsų, arčiau, negu mes paprastai manome. Jau čia mes jame gyvename, matome jį kuo glaudžiausiai susipynusį su žemiškąja prigimtimi.

– Tu man atskleisi dar daug nuostabių dalykų, mylimasis.

– O, Matilde! Tik iš tavęs aš semiuosi pranašystės dovanų. Viskas, ką turiu, yra tavo; tavo meilė nuves mane į gyvenimo šventoves, prie švenčiausių dvasios paslapčių; tu įkvėpsi mane kilniausiai veiklai. Kas žino, ar mūsų meilė kada nors nevirs ugnies sparnais, kurie mus nuneš į dangiškąją tėvynę pirmiau, negu ištiks senatvė ir mirtis. Argi ne stebuklas jau tai, kad tu esi mano, kad laikau tave savo glėbyje, kad tu mane myli ir nori amžinai būti mano?

– Ir aš dabar viskuo galiu patikėti, nes aiškiai jaučiu savyje liepsnojančią tylią ugnį. Kas žino, – gal ji mus nuskaistins ir pamažu ištirpdys žemiškąsias grandines? Tik pasakyk man, Heinrichai, ar ir tu jauti tą beribį pasitikėjimą manimi, kokį aš jaučiu tau? Dar niekada to nesu jautusi, netgi savo tėvui, kurį be galo myliu.

– Brangioji Matilde, man labai skaudu, kad aš tau nesugebu pasakyti visko iš karto, kad negaliu tau iš karto padovanoti visą savo širdį. Aš taip pat pirmą kartą gyvenime esu visiškai atviras. Nenoriu nuo tavęs slėpti jokios minties, jokio jausmo, turi žinoti viską. Visa mano būtybė turi susilieti su tavąja. Tik visiškas atsidavimas gali patenkinti mano meilę. Juk tas atsidavimas ir yra meilė. Ji – paslaptingas mūsų slapčiausios, mūsų savičiausios būties susiliejimas.

– Heinrichai, juk negali būti, kad kada nors du žmonės taip mylėjo vienas kitą.

– Manau, kad ne. Juk iki šiol dar nebuvo tokios Matildės.

– Ir nebuvo Heinricho.

– Ak! Prisiek man dar kartą, kad tu amžinai esi mano. Juk meilė – begalinis pasikartojimas.

– Taip, Heinrichai, nematomos mano gerosios motinos akivaizdoje prisiekiu amžinai būti tavo.

– Prisiekiu amžinai būti tavo, Matilde, kaip amžina yra meilė ir Dievo buvimas su mumis.

Karštas apsikabinimas, nesuskaičiuojami bučiniai užantspaudavo amžiną laimingos poros sąjungą.

Devintas skyrius

Vakare susirinko svečių. Senelis gėrė į jaunųjų sužadėtinių sveikatą ir žadėjo netrukus suruošti gražias vestuves.

– Kam ilgai dvejoti, – sakė senelis. – Jaunų vestuvės – ilga meilė. Daug kartų mačiau, kad ankstyvos santuokos – pačios laimingiausios. Vyresnio amžiaus žmonės nebeturi tokios pagarbos santuokai kaip jauni. Bendri jaunystės džiaugsmai suriša nenutraukiamais ryšiais. Prisiminimai yra tvirčiausias meilės pagrindas.

Po vakarienės pasirodė daugiau svečių. Heinrichas paprašė savo naująjį tėvą įvykdyti, ką šis buvo žadėjęs. Klingsoras svečiams pasakė:

– Šiandien žadėjau Heinrichui papasakoti pasaką. Jei sutinkate klausytis, aš pasirengęs.

– Heinrichas labai gerai sugalvojo, – pritarė Švaningas. – Jūs jau seniai mums nieko nepasakojote.

Visi susėdo prie liepsnojančio židinio. Heinrichas sėdėjo šalia Matildės, tvirtai ją apkabinęs. Klingsoras pradėjo pasakoti:

– Ilga naktis buvo tik prasidėjusi, kai senasis didvyris[34] taip sužvangino skydu, jog skambesys plačiai nuaidėjo siauromis miesto gatvėmis. Jis pakartojo signalą tris kartus. Netrukus pro aukštus, spalvotus rūmų langus iš vidaus pasklido šviesa, figūros languose pradėjo judėti. Juo ryškesnė darėsi rausva šviesa, nušviečianti ir gatves, juo greičiau judėjo figūros. Pamažu nušvito ir galingos kolonos bei sienos. Netrukus jos ėmė švytėti tyra, pieniškai melsva šviesa ir mirgėti švelniausiais atspalviais. Nušvito ir visos apylinkės,

figūrų atspindžiai, gausybė iečių ir kardų, skydų ir šalmų, kurie iš visų pusių lenkėsi šen bei ten pasirodančioms karūnoms ir pagaliau, kai karūnos dingo, užleisdamos vietą paprastam žaliam vainikui, nusilenkė ir jam, apstojusios plačiu ratu: visa tai atsispindėjo sustingusioje jūroje, supančioje kalną, ant kurio stovėjo miestas, o tolimą aukštą kalnagūbrį, juosiantį jūros krantą, apgaubė švelnus atšvaitas. Negalėjai nieko aiškiai įžiūrėti, tik girdėjosi keistas tarytum tolimos didžiulės dirbtuvės ūžesys. Tačiau miestas buvo šviesus ir gerai matomas. Jo lygios, perregimos sienos skaisčiai blykčiojo, ryškėjo tobulos jo proporcijos, didingas visų pastatų stilius ir graži tarpusavio darna. Priešais langus stovėjo dailūs keraminiai indai, pilni pačių įvairiausių ledo ir sniego gėlių, kurios spindėjo džiugindamos širdį.

Visų puikiausiai atrodė sodas didžiulėje aikštėje priešais rūmus: ten augo metaliniai medžiai, krištolo krūmai, žydėjo daugybė margų akmeninių gėlių, kabojo brangakmenių vaisiai. Formų įvairovė ir subtilumas, šviesų ir spalvų žaismas teikė didžiausią malonumą akiai, o viso puošnumo viršūnė buvo aukštai ištryškęs ir sustingęs į ledą fontanas sodo viduryje. Senasis didvyris iš lėto žengė pro rūmų vartus. Iš vidaus kažkas jį pašaukė vardu. Jis stumtelėjo vartus, šie švelniai suskambėjo, atsivėrė, ir jis atsidūrė menėje. Skydu prisidengė akis.

– Ar tu dar nieko nepastebėjai? – gailiu balsu paklausė gražioji Arktūro duktė[35], sėdėdama ant šilkinių pagalvių soste, meniškai išpjaustytame iš sieros akmens. Keletas mergaičių rūpestingai trynė jai sąnarius, jos kūnas atrodė kaip pienas sumaišytas su purpuru. Iš po mergaičių rankų nuo jos kūno į visas puses sklido nuostabi šviesa, nuo kurios taip keistai švytėjo visi rūmai. Salėje dvelkė saldus vėjelis. Didvyris tylėjo.

– Leisk man paliesti tavo skydą, – švelniai paprašė mergaitė.

Jis prisiartino prie sosto, žengė ant brangaus kilimo. Ji paėmė jį už rankos, meiliai prispaudė ją prie savo dieviškos krūtinės ir palietė jo skydą. Didvyrio šarvai sužvangėjo, jo kūną užliejo

gyvybinga jėga. Akys sublizgo, širdis ėmė garsiai daužytis į šarvus. Gražioji Frėja pralinksmėjo, iš jos sklindanti šviesa dar labiau suspindo.

– Ateina karalius! – pragydo už sosto tupįs puošnus paukštis[36]. Tarnaitės apklojo princesę dangiškai žydru apsiaustu, pridengdamos jos krūtinę. Didvyris nuleido žemyn skydą ir pažvelgė aukštyn į menės kupolą, į kurį iš abiejų menės pusių kilo dveji platūs laiptai. Prieš pasirodant karaliui suskambo tyli muzika, neilgai trukus prie kupolo atėjo karalius su gausia palyda ir ėmė leistis žemyn.

Gražusis paukštis išskėtė žvilgančius sparnus, švelniai suplasnojo ir sveikindamas karalių pragydo, lyg giedotų tūkstantis balsų:

Artėja štai gražuolis svetimšalis,
Šviesioji amžinybė greit ateis.
Valdovė iš žiemos sapnų jau kelias,
Atgijus jūra kalbas su krantais.
Naktis nušvis, išnyks tamsybių galios,
Kai Pasakai senas teises suteiks[37].
Jau Frėjos įsčiose pasaulis gimsta,
Ir begalinis ilgesys nurimsta.

Karalius švelniai apkabino dukterį. Žvaigždynų dvasios sustojo aplink sostą, didvyris irgi atsistojo tarp jų. Menę gražiais būreliais pripildė begalė žvaigždžių. Tarnaitės įnešė stalą su dėžute, kurioje gulėjo daugybė lakštų su šventais, prasmingais ženklais, vaizduojančiais įvairius žvaigždynus. Karalius pagarbiai pabučiavo lakštus, rūpestingai juos sumaišė ir keletą padavė dukteriai. Kitus pasiliko sau. Princesė traukė lakštus vieną po kito ir dėjo juos ant stalo, o karalius atidžiai apžiūrinėjo savuosius ir rinkosi po vieną, rūpestingai apgalvodamas. Kartais rodėsi, kad kažkas jį verčia pasirinkti vieną ar kitą lakštą. Jis dažnai nudžiugdavo, kai sėkmingai pasirinktas lakštas, pridėtas prie kitų, sudarydavo pui-

kią ženklų ir figūrų dermę. Prasidėjus žaidimui, visi stovintys aplinkui labai pagyvėjo, jų veido išraiška pakito, jie darė keistus judesius, ir atrodė, kad kiekvienas rankose laiko nematomą instrumentą ir juo energingai griežia. Ore sklandė švelni, jaudinama muzika, regis, sklindanti nuo keistai skrajojančių žvaigždžių ir neįprastų judesių. Žvaigždės skrajojo čia iš lėto, čia greitai, nuolat keisdamos kryptį, ir pagal muzikos ritmą sudarydavo meniškas figūras, pavaizduotas lakštuose. Muzika nuolat kaitaliojosi kaip ir piešiniai ant stalo, ir nors perėjimai dažnai būdavo keisti ir staigūs, visus juos vis dėlto jungė *viena* paprasta tema. Žvaigždės susibėgdavo į žvaigždynus neįtikėtinai lengvai. Čia jos sudarydavo vieną didelį darinį, čia vėl gražiai susigrupuodavo į atskirus sambūrius, čia ilga virtinė lyg šviesos fontanas išsiskaidydavo į nesuskaičiuojamas kibirkštis, čia vėl didėjantys ratai ir ornamentai susipindavo į vieną didelę, stebinančią visumą. Margos figūros languose visą tą laiką stovėjo ramiai. Paukštis nuolat įvairiausiais būdais kaitaliojo prašmatnaus plunksnų apdaro spalvas. Senasis didvyris iki tol uoliai dirbo nematomą savo darbą. Bet staiga karalius džiaugsmingai sušuko:

– Geležie, sviesk savo kardą į pasaulį, kad jie sužinotų, kur yra taika!

Didvyris išsitraukė iš makšties kardą, pakėlė jį smaigaliu į dangų, paskui sviedė pro atvirą langą per miestą ir ledinę jūrą. Kardas lyg kometa nuskriejo oru, skardžiai suskambėjęs sudužo, atsitrenkęs į kalnų keterą, ir, virtęs kibirkštimis, nukrito ant žemės.

Tuo metu gražusis berniukas Erotas gulėjo lopšyje ir saldžiai miegojo, jo žindyvė Džinistana supo lopšį ir krūtimi žindė jo pieno seserį Pasaką. Ji išskleidė virš lopšio savo margą kaklaskarę, kad skaisčiai deganti lempa, kurią raštininkas[38] buvo pasistatęs šalia, netrukdytų berniukui miegoti. Raštininkas stropiai rašė, kartais nepatenkintas atsigręždavo į vaikus ir rodė niūrias grimasas žindyvei, nors ši jam geraširdiškai šypsojosi.

Vaikų tėvas čia įeidavo, čia išeidavo, kiekvieną kartą įėjęs pažiūrėdavo į vaikus ir maloniai pasveikindavo Džinistaną. Jis kiekvieną kartą kažką pasakydavo raštininkui. Šis atidžiai jį išklausydavo, o paskui, visa tai užrašęs, paduodavo lapus kilniai, dieviško grožio moteriai[39], atsirėmusiai į altorių, ant kurio stovėjo tamsus indas su tyru vandeniu, – į jį moteris žvelgė su linksma šypsena. Kiekvieną kartą ji panardindavo lapus į vandenį, ir jeigu ištraukusi pamatydavo, kad dalis rašto išliko ir įgavo žvilgesio, atiduodavo lapą raštininkui, ir šis įsegdavo jį į didžiulę knygą, nors dažnai jam tekdavo raukytis, kad jo pastangos nuėjo veltui, kad vanduo viską nuplovė. Moteris kartais atsigręždavo į Džinistaną ir į vaikus, padažydavo pirštą inde ir užtėkšdavo ant jų keletą lašų, o tie, vos palietę žindyvę, vaiką ar lopšį, virsdavo mėlyna migla, kuri plaukiojo apie juos, nuolat keitėsi ir skaidėsi į tūkstančius keistų paveikslų. Jei koks lašelis netyčia užtikšdavo ant raštininko, imdavo kristi daugybė skaičių ir geometrinių figūrų, o jis rūpestingai juos susiverdavo ant siūlo ir užsikabindavo ant kaklo kaip kokį papuošalą. Dažnai įeidavo be galo žavi ir miela berniuko motina[40]. Ji atrodė visą laiką užsiėmusi, kiekvieną kartą atsinešdavo vienokį ar kitokį namų ruošos įrankį. Tai pastebėjęs įtarus raštininkas, nenuleisdamas nuo jos akylaus žvilgsnio, imdavo ją ilgai ir įkyriai barti, tačiau niekas jo nepaisė. Nereikalingi jo pamokslai atrodė visiems nusibodę. Motina valandėlę duodavo krūtį mažajai Pasakai, bet netrukus ją vėl kas nors pašaukdavo ir tada mergytę vėl paimdavo Džinistana, kurios krūtį mergytė, regis, žindo labai noriai. Kartą tėvas atsinešė ploną geležinę lazdelę[41], rastą kieme. Raštininkas apžiūrėjo lazdelę, vikriai pasukiojo ją rankose ir netrukus įsitikino, kad ji, pakabinta per vidurį ant siūlo, pasisuka į šiaurę. Džinistana taip pat paėmė ją į rankas, sulenkė, papūtė į ją, ir lazdelė virto gyvate[42], kuri tuojau pat įsikando sau į uodegą. Raštininkui greitai nusibodo tai stebėti. Jis viską tiksliai užrašė ir plačiai išdėstė, kokią naudą gali duoti šis radinys. Tačiau kaip jis susierzino, kai jo rašinys neišlaikė bandymo

ir popierius, išimtas iš indo, pasirodė visiškai baltas! Žindyvė žaidė toliau. Kartais ji gyvate paliesdavo lopšį, ir staiga vieną sykį berniukas pabudo, nusimetė apklotus, viena ranka prisidengė nuo šviesos, o kita siekė gyvatės. Nustvėręs ją, taip vikriai iššoko iš lopšio, kad Džinistana išsigando, o raštininkas iš siaubo vos nenugriuvo nuo kėdės. Berniukas, prisidengęs tik savo ilgais auksiniais plaukais, stovėjo kambario viduryje ir su neapsakomu džiaugsmu apžiūrinėjo brangenybę, kuri jo rankose išsitiesė į šiaurę ir, atrodo, smarkiai sukrėtė vaiką. Jis čia pat visų akivaizdoje ėmė augti.

– Sofija, – graudžiu balsu tarė jis moteriai, – duok man atsigerti.

Moteris nieko nelaukdama padavė jam indą, ir jis ėmė nesustodamas gerti, tačiau indas visą laiką buvo pilnas. Pagaliau jis atidavė indą ir nuoširdžiai apkabino kilniąją moterį. Paskui paglamonėjo Džinistaną ir paprašė atiduoti jam margąją kaklaskarę, ir ja kukliai susijuosė strėnas. Mažąją Pasaką jis paėmė ant rankų. Atrodo, jis jai be galo patiko, ir ji pradėjo su juo vaikiškai čiauškėti. Džinistana ėmė vikriai apie jį suktis. Ji buvo labai žavi ir elgėsi lengvabūdiškai, glaudė prie krūtinės lyg savo sužadėtinį ir slapta kažką kuždėdama bandė tempti jį pro kambario duris. Tačiau Sofija santūriu mostu parodė į gyvatę. Tada įėjo motina. Erotas strimagalviais puolė prie jos ir pasveikino apsiliedamas karštomis ašaromis. Raštininkas supykęs išėjo. Įėjo tėvas ir, pamatęs, kad motina ir sūnus stovi apsikabinę, už jų nugarų nuslinko prie žaviosios Džinistanos ir ėmė ją glamonėti. Sofija užlipo laiptais į viršų. Mažoji Pasaka pastvėrė raštininko plunksną ir pradėjo rašyti. Motina ir sūnus tyliai kalbėjosi, o tėvas išsėlino į gretimą kambarį su Džinistana, norėdamas jos glėbyje pailsėti nuo dienos darbų. Po kiek laiko Sofija sugrįžo. Grįžo ir raštininkas. Tėvas atėjo iš gretimo kambario ir ėmėsi savo darbų. Džinistana grįžo degančiais skruostais. Raštininkas, piktai bardamasis, nuvijo mažąją Pasaką nuo savo kėdės ir ilgai tvarkė savo rašmenis. Jis

padavė Sofijai Pasakos prirašytus lapus, norėdamas juos baltai išplauti, ir baisiausiai supyko, kai Sofija ištraukė lapus žvilgančius, nė kiek neištrintus, ir padėjo jam ant stalo. Pasaka prisiglaudė prie motinos, toji pakėlė ją prie krūtinės. Motina ėmė tvarkyti kambarį, atidarė langus, įleisdama gryno oro, ir pradėjo ruošti puikias vaišes. Pro langus matėsi gražiausi vaizdai, giedras dangus gaubė žemę. Tėvas smarkiai darbavosi kieme. Kai pavargdavo, pažvelgdavo aukštyn į langą, prie kurio stovėjo Džinistana, mėtydama jam visokiausius gardumynus. Motina ir sūnus išėjo visiems duoti nurodymų ir ruoštis tam, ką buvo sumanę. Raštininkas vėl ėmėsi plunksnos, kiekvieną kartą raukydamasis, kai būdavo priverstas ko nors paklausti Džinistanos, kuri turėjo puikią atmintį ir nepamiršdavo nieko, kas buvo atsitikę. Erotas netrukus grįžo su gražiais šarvais, ant kurių vietoj kaspino buvo užsijuosęs margąją kaklaskarę; jis paklausė Sofiją, kada ir kaip turi leistis į kelionę. Raštininkas neprašomas iš karto pasiūlė išsamų kelionės planą, bet jo siūlymų niekas neklausė.

– Gali keliauti tuoj pat. Džinistana tave lydės, – tarė Sofija. – Ji gerai žino kelią, be to, ją visur pažįsta. Ji įgaus tavo motinos pavidalą, kad tavęs nesugundytų. Kai sutiksi karalių, prisimink mane, ir aš atvyksiu tau pagelbėti.

Džinistana ir motina susikeitė išvaizda, ir tėvui tas, atrodo, labai patiko. Raštininkas džiaugėsi, kad Erotas ir Džinistana išvyksta, juo labiau kad Džinistana atsisveikindama padovanojo jam savo užrašus, kuriuose buvo surašyta visa šeimos kronika; dabar vienintelė rakštis jam buvo mažoji Pasaka, ir jis labiausiai troško, kad ir ji būtų tarp išvykstančiųjų – taip jam būtų ramiau ir patogiau. Sofija palaimino suklaupusius keliautojus ir įdavė jiems vandens iš indo; motina atrodė labai nuliūdusi. Mažoji Pasaka mielai būtų keliavusi kartu, o tėvas buvo taip užsiėmęs kieme, kad beveik nedalyvavo palydėtuvėse. Kai jie iškeliavo, buvo jau naktis, aukštai pakilęs kabojo mėnuo.

– Mielasis Erotai, – pasakė Džinistana, – turime skubėti, kad greičiau nuvyktume pas mano tėvą, kuris seniai manęs nėra matęs ir išsiilgęs ieško po visą pasaulį. Ar matai jo išblyškusį, išsikamavusį veidą? Tavo liudijimas padės jam mane atpažinti, nes aš keliauju svetimu pavidalu.

Pasipuošė keistais ženklais
Tamsos karalija.
Klajojo meilė jos keliais
Mėnulio šalyje.

Ją rūkas apgaubė skraiste
Su aukso apvadais,
Pražydo jos takai raiste
Fantazijos žiedais.

Žinojo jos širdis narsi,
Jog mylimą suras,
Ir džiaugsmo nuojauta šviesi
Ramino jos aistras.

Tik nežinojo ilgesys,
Kad meilė taip arti,
Ir veidą temdė liūdesys,
Ir slėgė neviltis.

Maža angis ištikimai
Į šiaurę vedė juos,
Ir jie be rūpesčių, linksmai
Jai sekė iš paskos.

Klajojo meilė erdvėse,
Kur debesys šalia,
Mėnulį pasiekė dviese
Su jauna dukrele.

Sidabro soste liūdesys
Kamavo jį, bet štai
Dukters išgirdo balsą jis,
Ją apglėbė karštai.

Taip maloniai sutiktas Erotas susijaudino. Pagaliau sukrėstas senasis vyras atsipeikėjo ir pasveikino svečią. Jis čiupo didžiulį ragą ir papūtė iš visų jėgų. Galingas garsas nuaidėjo per visą senąją pilį. Smailūs bokštai su blizgančiomis viršūnėmis, žemi tamsūs stogai suvirpėjo. Pilis stovėjo ramiai, nes ji buvo kalnuose anapus jūros. Iš visų pusių sulėkė tarnai, kurių keistos figūros ir drabužiai be galo linksmino Džinistaną, o narsiojo Eroto negąsdino. Džinistana sveikinosi su senais pažįstamais, visi ėjo prie jos kupini naujų jėgų, atskleisdami visą savo prigimtį. Grėsminga potvynio dvasia sekė paskui švelnų atoslūgį. Senieji uraganai glaudėsi prie karštos, aistringų žemės drebėjimų krūtinės. Švelnūs lietaus šuorai žvalgėsi į vaivorykštę, kuri, nutolusi nuo ją viliojančios saulės, nebebuvo tokių ryškių spalvų. Šiurkštus perkūnas barėsi ant žaibų už jų kvailystes, nes jie slėpėsi už nesuskaičiuojamų debesų, kurie žavėjo ir gundė ugningus jaunuolius. Du gražūs broliai – Rytas ir Vakaras – be galo džiaugėsi atvykusiais svečiais. Jie verkė džiaugsmo ašaromis ir nenorėjo jų paleisti iš savo glėbio. Šių keistų dvariškių išvaizdos neįmanoma aprašyti. Senasis karalius neįstengė atitraukti akių nuo savo dukters. Ji jautėsi be galo laiminga tėvo pilyje ir negalėjo atsižiūrėti į jai jau žinomus stebuklus ir keistenybes. Ji dar labiau apsidžiaugė, kai karalius padavė lobyno raktą ir leido parodyti Erotui grožybes, kuriomis jis galės džiaugtis, kol bus duotas ženklas išvykti.

Lobynas buvo didžiulis sodas, jo turtų ir įvairovės neįmanoma aprašyti. Tarp milžiniškų plunksninių debesų stovėjo nesuskaitoma daugybė keistos architektūros oro pilių, viena puikesnė už kitą. Klaidžiojo didžiulės kaimenės sidabriškai baltų, auksinių ir rožinių ėriukų, keisčiausi gyvūnai vaikštinėjo giraitėse. Čia vienur, čia kitur vėrėsi nuostabūs paveikslai, šventiškos procesijos, keistos karietos nuolat traukė žiūrovų dėmesį. Gėlynai margavo nuo žiedų. Pastatai buvo pilni visokiausių ginklų, brangiausių kilimų, draperijų, užuolaidų, taurių ir begalės neregėtų įrankių bei prietaisų. Nuo aukštumos jiems atsivėrė romantiškas kraštovaizdis, kuriame buvo daug miestų ir pilių, šventovių ir kapinių, kuriame gyvenamų slėnių grožį nejučia keitė nykių dykumų bei skardžių, bauginančių uolynų žavesys. Gražiausios spalvos nuostabiai derėjo viena su kita. Kalnų viršūnės, padegtos ledo ir sniego, švytėjo kaip šventiniai laužai. Lygumos spindėjo gaiviausia žaluma. Horizontas buvo pasipuošęs visais mėlynos spalvos atspalviais, tamsi jūra mirgėjo nesuskaitomais daugelio flotilijų įvairiaspalviais vimpelais. Tolumoje matėsi skęstantis sudužęs laivas, o priekyje linksmai vaišinosi būriai kaimiečių. Vienur – didingas ir baisus ugnikalnio išsiveržimas, kitur – medžių pavėsy saldžiai glamonėjasi įsimylėjusių pora. Apačioje – žiaurus mūšis, o šalia – teatras su juokingomis aktorių kaukėmis. Vienoje pusėje – ant neštuvų jaunos mergaitės lavonas, kurio, tvirtai apkabinęs, nepaleidžia nevilties apimtas mylimasis, šalia verkdami stovi tėvai, o toliau – graži motina su kūdikiu prie krūtinės ir angelai, susėdę prie jos kojų ir žvelgią žemyn iš medžio šakų virš jos galvos. Scenos be perstojo keitėsi ir galų gale susiliejo į vieną didingą, paslaptingą reginį. Dangus ir žemė atrodė sujudinti. Visi siaubingi dalykai išlindo į paviršių. Galingas balsas šaukė prie ginklų. Baisi skeletų kariuomenė su juodomis vėliavomis lyg audra leidosi nuo aptemusių kalnų ir puolė gyvenimą, jaunuomenės būrius, kurie šviesiame slėnyje nerūpestingai šventė kažkokią šventę, nė neįtardami, kad tuoj bus užpulti. Kilo baisi sumaištis, žemė drebėjo,

siautė audra, naktį nušvietė gąsdinantys meteorai. Vaiduoklių armija su neapsakomu žiaurumu ėmė draskyti gležnus gyvųjų kūnus. Buvo sukrautas didžiulis laužas, ir, vaiduokliams kraupiai staugiant, liepsnos rijo gyvenimo vaikus. Staiga iš pilkos pelenų krūvos į visas puses pasiliejo pieniškai mėlyna srovė. Vaiduokliai bandė sprukti, bet potvynis kilo labai sparčiai ir prarijo šią bjaurią padermę. Netrukus visos baisybės buvo sunaikintos. Dangus ir žemė susiliejo skambant saldžiai muzikai. Nuostabaus grožio gėlė švytėdama plaukė ramiomis bangomis. Virš vandenų iškilo švytintis lankas, ant kurio abiejų kraštų stovėjo puikūs sostai su dieviškomis būtybėmis. Sofija, rankose laikydama indą, sėdėjo visų aukščiausiai, šalia jos – nuostabus vyras su ąžuolo lapų vainiku ant garbanotos galvos ir palmės šaka vietoj skeptro dešinėje rankoje. Lelijos lapas palinko virš plaukiančios gėlės žiedo; ant lapo sėdėjo mažoji Pasaka ir, pritardama arfa, dainavo melodingas dainas. Gėlės žiede gulėjo pats Erotas, pasilenkęs virš gražios miegančios mergaitės, kuri laikė jį tvirtai apsikabinusi. Virš jų abiejų skleidėsi mažesnis žiedas, todėl atrodė, kad juodu nuo liemens susilieję į vieną gėlę.

Erotas susižavėjęs padėkojo Džinistanai. Jis švelniai ją apkabino, o ji glamonėmis atsakė į jo glamones. Pavargęs nuo kelionės ir daugybės reginių, jis ilgėjosi poilsio ir ramybės. Džinistana, kurią žavus jaunuolis labai traukė, vengė jam priminti apie Sofijos įduotą gėrimą. Ji nusivedė jį į nuošalią maudyklę, nuėmė jam šarvus, o pati apsivilko naktinį drabužį, su kuriuo atrodė egzotiška ir viliojanti. Erotas pasinėrė į pavojingas bangas ir išlipo iš jų apsvaigęs. Džinistana jį sausai nušluostė ir ėmė glostyti jo stiprų, jaunystės jėgos įtemptą kūną. Su karštu ilgesiu jis prisiminė savo mylimąją ir saldžios apgaulės užliūliuotas apkabino gražiąją Džinistaną. Lengvabūdiškai atsidavė nesuvaldomai aistrai ir pagaliau po saldžių glamonių užmigo ant dailios savo palydovės krūtinės.

Tuo tarpu namuose viskas pasikeitė į bloga. Raštininkas sukurstė tarnus ir suruošė sąmokslą. Būdamas bjauraus būdo, jis

jau seniai laukė progos paimti namuose valdžią į savo rankas ir nusikratyti jungo. Dabar jam atėjo tokia proga. Pirmiausia jo šalininkai suėmė motiną ir surakino ją geležies grandinėmis. Tėvą irgi įkalino ir duodavo jam tik duonos ir vandens. Mažoji Pasaka išgirdo triukšmą kambariuose. Ji pasislėpė už altoriaus, o čia, kitoje altoriaus pusėje, pamatė slaptas dureles, vikriai jas atidarė ir rado žemyn einančius laiptus. Įėjusi uždarė dureles ir tamsoje nusileido laiptais. Atbėgo įniršęs raštininkas norėdamas atkeršyti mažajai Pasakai ir suimti Sofiją. Tačiau nerado nei vienos, nei kitos. Indo su vandeniu taip pat niekur nesimatė, todėl jis įpykęs sudaužė altorių į tūkstantį skeveldrų, bet slaptųjų laiptų nepastebėjo.

Mažoji Pasaka ilgai lipo žemyn. Pagaliau išėjo į atvirą aikštę, kurią supo puiki kolonada, o didžiuliai vartai buvo uždaryti. Visos figūros čia buvo tamsios. Erdvė atrodė lyg milžiniškas šešėlis; danguje kabojo kažkoks juodas šviesulys. Viską buvo galima gerai įžiūrėti, nes kiekviena figūra turėjo skirtingą juodumo atspalvį ir skleidė šviesą. Sakytum čia šviesa ir šešėliai susikeitė vaidmenimis. Pasaka apsidžiaugė papuolusi į neregėtą pasaulį. Ji su vaikišku smalsumu ėmė viską apžiūrinėti. Pagaliau priėjo prie vartų, kur ant sunkaus postamento gulėjo gražus sfinksas[43].

– Ko ieškai? – paklausė sfinksas.

– Savo nuosavybės, – atsakė Pasaka.

– Iš kur ateini?

– Iš senovės laikų.

– Tu esi dar vaikas.

– Ir būsiu vaikas amžinai.

– Kas tau padės?

– Aš pati sau padėsiu. Kur seserys[44]? – paklausė Pasaka.

– Visur ir niekur, – atsakė sfinksas.

– Ar mane pažįsti?

– Dar ne.

– Kur yra meilė?

– Vaizduotėje.

– O Sofija?

Sfinksas kažką nesuprantamai sumurmėjo po nosimi ir suplasnojo sparnais.

– Sofija ir meilė! – triumfuodama sušuko Pasaka ir išėjo pro vartus.

Ji įžengė į milžinišką olą ir linksmai pribėgo prie senųjų seserų, kurios varganoje juodai degančios lempos tamsoje dirbo savo keistą darbą. Jos apsimetė, jog nemato mažosios viešnios, nors ji šokinėjo apie jas ir švelniai jas glamonėjo. Pagaliau viena šnairuodama gergždžiančiu balsu piktai prašneko:

– Ko tau čia reikia, dykaduone? Kas tave įleido? Tavo vaikiškas šėliojimas blaško ramią lempos liepsną. Veltui eikvojama alyva. Verčiau sėskis ir imkis darbo!

– Mieloji pussesere, – tarė Pasaka, – dykaduoniauti aš nepratusi. Linksmai pasijuokiau iš jūsų sargo. Jis būtų mane priglaudęs prie krūtinės, bet, matyt, buvo tiek prisivalgęs, jog net negalėjo atsistoti. Leiskite man atsisėsti už durų ir suverpti verpalą, nes čia man per tamsu, be to, kai verpiu, mėgstu dainuoti ir plepėti, o tai galėtų sutrikdyti jūsų rimtas mintis.

– Išeiti laukan tau negalima, bet gretimoje kamarėlėje pro uolos plyšį krinta šviesos spindulys iš viršutinio pasaulio, ten gali ir verpti, jei esi tokia nagingа. Čia guli didžiulės krūvos senų siūlgalių, juos ir gali suvyti; bet būk atsargi: jeigu aptingsi verpti arba nutrūks siūlas, tai siūlgaliai apsivynios apie tave ir pasmaugs.

Senė klastingai nusijuokė ir ėmė verpti. Pasaka pasiėmė glėbį siūlų, verpstę bei prieverpstę ir dainuodama nustraksėjo į kamarėlę. Ji pažvelgė pro uolos plyšį ir pamatė Fenikso žvaigždyną. Palaikiusi tai geru ženklu, linksmai ėmėsi darbo. Kamarėlės duris paliko truputį praviras ir pusbalsiu uždainavo:

Vaikai senų gadynių,
Pabuskit iš miegų
Ir lįskit iš slėpynių, –
Jau rytas už langų.

Trapias gijas į vieną
Aš suksiu iš peties.
Lai baigiasi šiandieną
Kivirčai praeities.

Visi už vieną stokit,
Širdis lai bus viena,
Vienu kvapu alsuokit
Ir viena krūtine.

Kol esate dar dvasios
Ir rezgat viliones,
Į olą skriskit drąsiai
Pagąsdint tris senes.

Mažomis kojelėmis Pasaka nepaprastu greičiu suko verpstę ir abiem rankomis verpė plonutį siūlą. Jai dainuojant sumirgėjo begalė švieselių, kurios išskrido pro praviras duris ir oloje virto bjauriomis kaukėmis. Senės tuo metu sėdėjo paniurusios ir verpė toliau, laukdamos, kada mažoji Pasaka ims dejuoti ir šauktis pagalbos, bet kaip jos išsigando, kai staiga joms virš pečių kyštelėjo bjauri nosis, o kai atsigręžė, pamatė pilną olą siaubingų pavidalų, kurie išdarinėjo visokiausias bjaurastis. Jos susibėgo į krūvą, ėmė siaubingais balsais staugti ir būtų iš siaubo suakmenėjusios, bet tą akimirką į olą įėjo raštininkas, nešinas mandragoros šaknimi. Švieselės pasislėpė plyšiuose, o ola visa nušvito, nes juodoji lempa per tą sumaištį apvirto ir užgeso. Senės apsidžiaugė, išgirdusios ateinantį raštininką, bet labai supyko ant mažosios Pasakos. Jos pa-

sišaukė ją, baisiausiai išbarė ir uždraudė verpti. Raštininkas piktdžiugiškai šyptelėjo, nes pamanė, kad dabar mažoji Pasaka yra jo rankose, ir pasakė:

– Puiku, kad tu atsidūrei čia ir kad tau neleidžia dykinėti. Tikiuosi, kad, reikalui esant, tau gerai išdrengs kailį. Tave čia atvedė geroji tavo dvasia. Linkiu tau ilgo gyvenimo ir daug malonumų.

– Dėkui už gerus linkėjimus, – atsakė Pasaka. – Matyti, kad tau prasidėjo geri laikai: trūksta tik smėlio laikrodžio ir dalgio, kad atrodytum visai kaip mano gražiųjų pusseserių brolis. Jeigu tau pritrūko žąsies plunksnų, tai gali pasipešti saują švelnių pūkelių nuo jų skruostų.

Raštininkas įširdęs ją ketino pulti. Bet ji tik šyptelėjo ir pasakė:

– Saugokis, jeigu nenori prarasti savo gražios šukuosenos ir savo protingų akių. Nepamiršk, kokie aštrūs mano nagučiai. Beje, tu nedaug ką beturi prarasti.

Užgniaužęs pyktį jis atsisuko į senes, kurios trynėsi akis ir apgraibomis ieškojo savo prieverpsčių. Jos nieko negalėjo rasti, nes lempa buvo užgesusi, todėl vėl ėmė plūsti Pasaką.

– Pasiųskite ją, – klastingai tarė raštininkas, – gaudyti tarantulų[45] jūsų alyvai spausti. Norėjau jus pradžiuginti pranešdamas, kad Erotas be atvangos skrajoja, todėl jūsų žirklėms nepritrūks darbo. Jo motina, kuri jus taip dažnai versdavo verpti ilgesnius siūlus, rytoj bus sudeginta ant laužo.

Pamatęs, jog Pasaka, išgirdusi šią naujieną, apsiverkė, jis pakuteno save, norėdamas nusijuokti, padavė senėms gabalėlį mandragoros ir raukydamas nosį išėjo. Seserys piktais balsais liepė Pasakai eiti rinkti tarantulų, nors alyvos atsargų dar turėjo pakankamai, ir Pasaka išėjo. Ji dėjosi atidaranti vartus, bet staiga juos uždarė ir tyliai nuslinko į olos gilumą, kur kabojo kopėčios. Greitai užkopė jomis į viršų, netrukus lubose pamatė dureles, atsiveriančias į Arktūro menę.

Kai pasirodė Pasaka, karalius sėdėjo apsuptas savo patarėjų[46]. Jo galvą puošė Šiaurės karūna. Kairiojoje rankoje jis laikė leliją, dešiniojoje – svarstykles. Erelis ir liūtas tupėjo jam prie kojų.

– Monarche! – kreipėsi į jį Pasaka, pagarbiai nusilenkusi. – Amžius testovi tavo tvirtas sostas! Geros naujienos teaplanko sužeistą tavo širdį! Tegul greitai sugrįžta išmintis! Tegul amžinai apsigyvena taika! Sėkmės nenuilstančiai meilei! Tegul širdį nušviečia dieviška šviesa! Tegul gyvena senatvė ir įgauna formą ateitis!

Karalius lelija palietė jos nepridengtą kaktą.

– Ko prašysi, viską tau duosiu.

– Aš prašysiu tave tris kartus, o kai ateisiu ketvirtąjį, prie durų lauks meilė. Dabar duok man lyrą.

– Eridanai![47]- sušuko karalius. – Atnešk lyrą!

Nuo lubų šniokšdamas ėmė tekėti Eridanas. Pasaka išgriebė lyrą iš jo skaidrių vandenų ir išgavo keletą pranašingų akordų. Karalius liepė paduoti jai taurę, ji truputį iš jos nugėrė ir nuoširdžiai dėkodama išskubėjo iš menės. Žavingais ilgais šuoliais ji nuskriejo virš ledjūrio, skambindama linksmas melodijas.

Ledas po jos kojomis ėmė melodingai gausti. Liūdesio uola šiuos garsus palaikė savo klajojančių ar grįžtančių vaikų balsais ir atsakė tūkstanteriopu aidu.

Netrukus Pasaka priėjo krantą. Čia ji sutiko motiną, išsikankinusią, išblyškusią, sulieknėjusią ir rimtą: jos kilniuose bruožuose atsispindėjo beviltiško skausmo ir jaudinančios ištikimybės pėdsakai.

– Kas tau atsitiko, mieloji mamyte? – paklausė Pasaka. – Atrodai labai pasikeitusi; jei ne vidinis ženklas, nebūčiau tavęs pažinusi. Tikėjausi atsigaivinti prie tavo krūtinės. Labai seniai tavęs ilgiuosi.

Džinistana ėmė ją švelniai glamonėti ir vėl tapo linksma ir maloni.

– Iš karto pagalvojau, – pasakė ji, – kad raštininkui nepavyks tavęs paimti į nelaisvę. Tave pamačiusi atsigavau. Man einasi gana blogai, bet netrukus susilauksiu paguodos. Galbūt turėsiu valandėlę ramybės. Erotas netoliese, ir kai tave pamatys ir tu jį užkalbinsi, galbūt nors trumpam pasiliks. O dabar gali glaustis man prie krūtinės; duosiu tau, ko turiu.

Ji pasiguldė mažąją Pasaką ant kelių, padavė jai krūtį ir su šypsena žiūrėdama į mažylę, kuri su pasigardžiavimu ėmė žįsti, kalbėjo toliau:

– Tai dėl manęs Erotas pasidarė toks nesuvaldomas ir nepastovus. Bet aš nesigailiu, nes valandos, praleistos jo glėbyje, padarė mane nemirtingą. Atrodė, kad ištirpsiu nuo karštų jo glamonių. Maniau, kad jis, tas dangiškasis užpuolikas, nori mane be gailesčio sunaikinti ir išdidžiai triumfuoti nugalėjęs savo virpančią auką. Mes negreitai pabudome iš uždrausto svaigulio ir pasijutome neįprastai pasikeitę. Ilgi sidabriškai balti sparnai dengė jo pečius ir lankstų, tobulą kūną. Jėga, kuri taip staiga augdama iš berniuko jį buvo pavertusi jaunuoliu, regis, visa perėjo į jo žvilgančius sparnus, ir jis vėl tapo berniuku. Rami jo veido šviesa virto išdykaujančia žaltvykslės liepsnele, šventa rimtis – apsimetėlio klasta, ramybė ir susimąstymas – vaikišku lengvapėdiškumu, kilnios manieros – nesutramdomu judrumu. Jaučiau, kaip mane prie to išdykusio bernioko nenumaldomai traukia didelė aistra, ir labai kentėjau, kai jis juokėsi, tyčiojosi ir abejingai klausėsi mano gailių maldavimų. Mačiau, kad ir mano išvaizda pasikeitė. Nebebuvau nerūpestinga ir linksma, pasidariau liūdna, susirūpinusi, mane kankino nedrąsa ir drovumas. Būčiau įmaniusi kartu su Erotu pasislėpti nuo svetimų akių. Nedrįsau pažvelgti jam į akis, kurios tenorėjo mane įžeisti, jaučiausi baisiai sugėdinta ir pažeminta. Negalėjau galvoti apie nieką, išskyrus jį, būčiau atidavusi gyvybę, kad tik jis atsisakytų savo šiurkštumo. Aš dievinau jį, nors jis be galo žeidė visus mano jausmus.

Nuo tada, kai jis pakilo ir pabėgo nuo manęs, kad ir kaip graudžiai, apsipylusi ašaromis maldavau jį likti pas mane, nuo tada visur jį sekiojau. Atrodo, jam labai patinka žaisti mano jausmais. Vos tik prisiveju, jis, klastūnas, tuoj pakyla ir nuskrenda tolyn. Jo lankas visur pridaro eibių. Man nebelieka nieko kito kaip tik guosti nelaiminguosius, nors man pačiai labai reikia paguodos. Jų dejonės, šaukiančios mane į pagalbą, rodo man jo kelią, o jų skaudžios aimanos, kai turiu juos palikti, giliai žeidžia širdį. Mus persekioja be galo įtūžęs raštininkas ir keršija nukentėjusiems vargšams. Anos paslaptingos nakties vaisius yra pulkas nuostabių vaikelių, panašių į jų senelį ir pavadintų jo vardais. Kadangi jie sparnuoti kaip ir jų tėvas, jie visur jį lydi ir kankina vargšus, į kuriuos pataiko jo strėlė. Bet štai linksmasis pulkas jau atskrenda. Aš turiu trauktis. Būk laiminga, miela mergaite! Kai jis artinasi, pabunda mano aistra. Linkiu tau sėkmingai įgyvendinti savo tikslus.

Erotas nuskrido tolyn, nė nežvilgtelėjęs į Džinistaną, skubančią prie jo. Bet su Pasaka jis maloniai pasisveikino, o jo mažieji palydovai ėmė linksmai aplink ją šokti. Pasaka apsidžiaugė, sutikusi savo pieno brolį, ir, pritardama sau lyra, padainavo žaismingą dainelę. Erotas, regis, apsigalvojo ir išmetė iš rankų lanką. Mažieji sumigo pievoje. Džinistana pagaliau galėjo jį nutverti, o jis nesipriešino jos švelnioms glamonėms. Pagaliau ir Erotas ėmė snūduriuoti, prisiglaudė Džinistanai prie kelių ir užmigo, apglobęs ją sparnais. Išsikamavusi Džinistana buvo be galo laiminga ir nenuleido akių nuo miegančio mylimojo. Kai Pasaka dainavo, iš visų pusių subėgo tarantulai, ėmė pinti ant žolių stiebų žvilgantį tinklą ir žvaliai suptis ant savo supintų gijų. Pasaka ėmė guosti motiną, žadėdama jai ateiti į pagalbą. Švelnus muzikos aidas, atsimušdamas nuo uolų, liūliavo miegančius. Džinistana iš saugomo indo pašlakstė kelis lašelius, ir ant jų nusileido palaimingi sapnai. Pasaka paėmė indą ir iškeliavo toliau. Jos lyros stygos netilo, o tarantulai greitai nuaustomis gijomis bėgo paskui kerinčius garsus.

Netrukus ji iš tolo pamatė aukštas, virš žalio miško kylančias laužo liepsnas. Ji liūdnai pažvelgė į dangų, bet apsidžiaugė, išvydusi mėlyną Sofijos šydą, kuris plevėsuodamas nuskrido virš žemės ir amžinai uždengė siaubingą kapą. Saulė danguje buvo paraudusi iš pykčio[48] lyg ugnis, – galinga liepsna rijo jos šviesą, kurią ji iš visų jėgų stengėsi išlaikyti, tačiau darėsi vis blyškesnė, įgaudavo vis daugiau dėmių. Juo blausesnė darėsi Saulė, juo liepsna balo ir stiprėjo. Ji vis smarkiau siurbė į save šviesą ir netrukus surijo dienos žvaigždės karūną, Saulė tapo neryškiu blizgančiu rutuliu, o kiekvienas naujas pavydo ir pykčio priepuolis tik dar labiau didino nuo jos bėgančių šviesos bangų skaičių. Pagaliau iš Saulės neliko nieko, tik juodas išdegęs šlakas, kuris nukrito į jūrą. Liepsna sušvito neapsakomai ryškiai. Laužas baigė degti. Liepsna pamažu pakilo į aukštybes ir nuplaukė į šiaurę. Pasaka įžengė į ištuštėjusį kiemą. Namai buvo sugriauti. Palangių plyšiuose kerojo erškėčiai, įvairiausi gyviai krebždėjo ant sulūžusių laiptų. Kambaryje pasigirdo baisus triukšmas; raštininkas ir jo bendrai džiaugėsi motinos mirtimi ant laužo[49], bet smarkiai išsigando, pamatę Saulės žūtį.

Veltui stengėsi užgesinti liepsną ir patys gerokai nuo jos nukentėjo. Dejavo iš skausmo ir baimės ir svaidėsi baisiais prakeiksmais. Dar labiau išsigando, kai į kambarį įėjo Pasaka, puolė ją su įnirtingu riksmu, norėdami ant jos išlieti įniršį. Pasaka užlindo už lopšio, o jos persekiotojai nejučia įkliuvo į tarantulų nuaustą tinklą. Tarantulai atkeršijo jiems tūkstančiais įgėlimų. Jie visa gauja ėmė kaip išprotėję šokti, o Pasaka jiems skambino linksmą dainelę. Smagiai juokdamasi iš jų kvailų grimasų, ji priėjo prie altoriaus griuvėsių, nustūmė juos į šalį, rado slaptuosius laiptus ir tarantulų lydima nulipo žemyn. Sfinksas paklausė:

– Kas ateina greičiau už žaibą?

– Kerštas, – tarė Pasaka.

– Kas greičiausiai išnyksta?

– Neteisėtas turtas.

– Kas pažįsta pasaulį?

– Tas, kas pažįsta save.

– Kas yra amžina paslaptis?

– Meilė.

– Kur ji yra?

– Pas Sofiją.

Sfinksas susirietė, ir Pasaka įėjo į olą.

– Atvedžiau jums tarantulų, – tarė ji senėms, kurios vėl buvo užsidegusios lempą ir uoliai dirbo. Jos išsigando, viena pribėgo prie tarantulų su žirklėmis, norėdama juos nudurti, netyčia vieną užmynė, ir tarantulas įgėlė jai į koją. Senė ėmė baisiai rėkti. Kitos bėgo jai į pagalbą, bet supykę tarantulai įgėlė ir joms. Dabar jos negalėjo nubausti Pasakos, nes ėmė kaip pašėlusios šokinėti.

– Tučtuojau nuausk mums lengvus apdarus, kad galėtume šokti! – piktai rėkė jos mažajai Pasakai. – Su šiais storais sijonais mes negalime lengvai judėti ir dūstame iš karščio. Siūlus suminkštink vorų syvais, kad nesutrūkinėtų, be to, įausk ugnyje pražydusių žiedų, kitaip tau mirtis!

– Mielai, – atsakė Pasaka ir nuėjo į gretimą kamarėlę.

– Pagausiu jums tris riebias muses, – tarė ji vorams kryžiuočiams, kurie ant lubų ir sienų buvo priraizgę lengvų voratinklių, – bet jūs turite man nuausti tris gražias, plonas sukneles. Tuoj atnešiu gėles, kurias reikia įausti į audinį.

Vorai apsidžiaugė ir ėmėsi greitai austi. Pasaka nuslinko prie kopėčių ir nubėgo pas Arktūrą.

– Monarche, – tarė ji, – blogieji šoka, gerieji ilsisi. Ar jau pasirodė liepsna?

– Pasirodė, – atsakė karalius. – Naktis baigėsi, ledai tirpsta. Tolumoje jau matyti mano žmona. Mano priešininkė[50] nuskendo. Viskas atgyja. Aš dar negaliu pasirodyti, nes vienas nesu karalius. Prašyk, ko nori.

– Man reikia, – paprašė Pasaka, – liepsnoje užaugintų gėlių. Žinau, kad turi patyrusį sodininką, kuris moka jas auginti.

– Cinkai! – sušuko karalius. – Duok mums gėlių.

Sodininkas išėjo iš palydos būrio, atsinešė pilną puodą liepsnų ir pasėjo jame blizgančias sėklų dulkeles. Neilgai trukus išaugo gėlės. Pasaka susidėjo jas į prijuostę ir grįžo į kamarėlę. Vorai puikiai pasidarbavo, dabar liko tik pritvirtinti gėles, ir jie tai padarė vikriai ir labai skoningai. Pasaka nenutraukė siūlų galų, kurie dar buvo prilipę prie audėjų.

Ji nunešė drabužius išvargusioms šokėjoms. Jos buvo apsipylusios prakaitu ir nugriuvusios kelias minutes pailsėti nuo nežmoniškų pastangų. Pasaka vikriai nurengė kaulėtas gražuoles, kurios be perstojo plūdo mažąją tarnaitę, ir užvilko joms naujus apdarus, puikiai pasiūtus ir labai joms tinkančius. Rengdama savo šeimininkes, ji visą laiką gyrė jų grožį ir nuostabų būdą, o senės, rodos, buvo labai patenkintos ir pagyromis, ir naujų rūbų žavesiu. Vos kiek atsikvėpė, jas vėl pagavo baisus noras šokti, ir jos ėmė vikriai suktis, klastingai žadėdamos mažajai Pasakai dosniai atsilyginti ir linkėdamos jai ilgų gyvenimo metų. Pasaka grįžo į kamarėlę ir tarė vorams kryžiuočiams:

– Dabar galite pasigardžiuodami pjauti muses, kurias įpainiojau į jūsų tinklus.

Nuolat tampomi, vorai jau buvo netekę kantrybės: senės šoko kaip pamišusios, o vorai dar tebelaikė voratinklių galus, todėl jie išbėgo iš kamarėlės ir puolė šokėjas. Šios norėjo gintis žirklėmis, bet Pasaka tylomis spėjo jas paslėpti. Taigi alkani vorai greitai įveikė savo amato bendrininkes, džiaugdamiesi tokiomis puikiomis vaišėmis, ir iščiulpė jas iki pat kaulų. Pasaka pažvelgė pro uolos plyšį ir išvydo Persėją[51] su didžiuliu geležiniu skydu. Žirklės pačios nuskrido prie skydo, o Pasaka paprašė Persėją pakirpti Erotui sparnus, paskui skydu įamžinti seseris ir baigti didįjį jos darbą.

Tada ji paliko požemių karalystę ir linksma pakilo į Arktūro rūmus.

– Linai suverpti. Kas negyva – pražuvo. Kas gyva – valdys, kurs tai, kas negyva, ir naudosis tuo. Vidus bus atskleistas, o išorė – paslėpta. Uždanga netrukus pakils, ir prasidės vaidinimas. Dar kartą prašau tave, o tada verpsiu amžinybės dienas.

– Palaimintasis vaikeli! – tarė monarchas susijaudinęs. – Tu – mūsų išvaduotoja.

– Aš esu tik Sofijos krikštamotė, – atsakė mažoji Pasaka. – Liepk, kad mane lydėtų turmalinas[52], sodininkas ir auksas. Turiu susemti savo įmotės pelenus, o senasis nešėjas turi prisikelti, kad Žemė vėl skrietų, o ne kabotų chaose.

Karalius pašaukė visą trejetą ir įsakė jiems lydėti Pasaką. Miestas nušvito, gatvėse buvo pilna žmonių. Jūros bangos, atsimušusios į uolą, lūžo su trenksmu. Pasaka su savo palydovais važiavo karaliaus vežimu. Turmalinas rūpestingai surinko kylančius pelenus. Jie keliavo į kitą Žemės pusę, kol rado seną milžiną ir jo pečiais nulipo ant žemės. Milžinas atrodė sustingęs nuo smūgio ir negalėjo pajudinti nei rankų, nei kojų. Auksas įdėjo jam į burną monetą, sodininkas pakišo po strėnomis dubenį, Pasaka palietė akis ir išpylė vandenį iš indo ant kaktos. Kai vanduo nutekėjo jam per akis į burną ir toliau į dubenį, visus jo raumenis perskrodė gyvybės žaibas. Jis atsimerkė ir tvirtai atsistojo ant kojų. Pasaka užšoko pas savo palydovus ant kylančios Žemės ir linksmai palinkėjo milžinui labo ryto.

– Tu vėl čia, žavus vaikeli? – nustebo senis. – Aš visą laiką tave sapnavau. Visą laiką tikėjausi, kad tu pasirodysi pirma, negu Žemė ir mano akių vokai pasidarys per sunkūs. Matyt, ilgai miegojau.

– Žemė vėl tokia pat lengva, kokia visada buvo geriesiems, – atsakė Pasaka. – Senieji laikai grįžta. Netrukus tu vėl atsidursi tarp senų pažįstamų. Aš priverpsiu tau daug linksmų dienų, o pagalbininko irgi greitai susilauksi, kad retkarčiais galėtum dalyvauti mūsų pramogose ir draugės glėbyje įgauti jaunystės ir jėgos. Kur mūsų buvusios svetingos šeimininkės Hesperidės[53]?

– Šalia Sofijos. Netrukus vėl sužydės jų sodas, pakvips auksiniai vaisiai. Jos kažkur vaikšto ir renka trokštančius augalus.

Pasaka nuvažiavo, pasuko namų link. Namai buvo virtę apgailėtinais griuvėsiais. Sienas apipynė vijokliai. Kiemą temdė ūksmingi krūmai, senieji laiptai apžėlė minkštomis samanomis. Ji įžengė į kambarį. Sofija stovėjo prie atstatyto altoriaus. Erotas su šarvais gulėjo jai prie kojų rimtesnis ir kilnesnis negu bet kada. Ant lubų kabojo puošnus šviestuvas. Grindys buvo išklotos margais akmenimis, aplink altorių buvo išgrįstas didžiulis ratas su kilniomis, prasmingomis figūromis. Džinistana verkė pasilenkusi prie lovos, kurioje gulėjo tėvas ir, atrodo, kietai miegojo. Jos žydintį grožį be galo kilnino pagarbos ir meilės atšvaitas. Pasaka padavė urną su pelenais šventajai Sofijai, ir ši ją švelniai apkabino.

– Mielas vaikeli, – pasakė Sofija, – savo rūpesčiu ir ištikimybe tu nusipelnei vietą tarp amžinųjų žvaigždžių. Tu pasirinkai tai, kas tavyje nemirtinga. Tau priklauso Feniksas. Tu būsi mūsų gyvenimo siela. Dabar pažadink sužadėtinį[54]. Heroldas šaukia. Erotas turi susirasti Frėją ir ją pažadinti.

Pasaką šie žodžiai labai pradžiugino. Ji pasišaukė savo palydovus – auksą ir cinką ir prisiartino prie lovos. Džinistana su viltimi žiūrėjo, ką ji darys. Auksas išlydė monetą ir pripildė lovą, kurioje gulėjo tėvas, blizgančio tirpalo. Cinkas apvyniojo Džinistanos krūtinę grandine. Kūnas plaukiojo virpančiose bangose.

– Pasilenk, mieloji motina, – tarė Pasaka, – ir uždėk ranką mylimajam ant širdies.

Džinistana pasilenkė. Ji pamatė keleriopą savo atspindį. Grandinė[55] palietė tirpalą, jos ranka prigludo prie jo širdies, jis pabudo ir apkabino nudžiugusią nuotaką. Metalas sukietėjo ir tapo skaidriu veidrodžiu. Tėvas atsistojo, jo akys sužaibavo, o kūnas, kad ir koks gražus ir įspūdingas, atrodė tarytum be galo judrus skystis, kuris į kiekvieną įspūdį reaguodavo daugybe grakščių judesių.

Laimingoji pora prisiartino prie Sofijos, o ji ištarė palaiminimo žodžius ir paragino juos uoliai naudotis veidrodžio patarimais,

nes veidrodis viską atspindi be apgaulės, atskleidžia bet kokį akių dūmimą ir amžinai išlaiko pirmykštį vaizdą. Tada ji paėmė urną ir išpylė pelenus į indą, stovintį ant altoriaus. Švelnus teliuškavimas parodė, kad pelenai ištirpo, o ramus vėjelis ėmė kedenti visų stovinčių aplinkui plaukus ir drabužius.

Sofija padavė indą Erotui, o šis perdavė jį kitiems. Visi paragavo dieviško gėrimo ir su begaliniu džiaugsmu pajuto sieloje mielą motinos pasveikinimą. Kiekvienas jautė ją esant čia pat, jos paslaptingas apsilankymas skaidrino jų dvasią.

Viskas, ko jie tikėjosi, išsipildė su kaupu. Visi pamatė, ko jiems trūko, kambarys tapo mirusiosios buveine. Sofija tarė:

– Didžioji paslaptis visiems atskleista ir lieka amžinai nesuvokiama. Iš skausmų gimsta naujas pasaulis, ašarose ištirpę pelenai virsta amžinojo gyvenimo gėrimu. Kiekviename gyvena dangiškoji motina, amžinai gimdanti kiekvieną vaikelį. Ar jaučiate plazdančiose širdyse užgimimo džiaugsmą?

Ji supylė į altorių tai, kas buvo likę inde. Žemės gelmės sudrebėjo. Sofija tarė:

– Erotai, skubėk su savo seseria pas mylimąją. Netrukus jūs vėl mane pamatysite.

Pasaka ir Erotas su savo palydovais greitai išėjo. Žemėje visa jėga skleidėsi pavasaris. Viskas augo, kilo, vilnijo. Žemė, prisidengusi šydu, atskriejo arčiau. Mėnuo ir debesys lenktyniaudami linksmai nuplaukė į šiaurę. Karaliaus pilis skaisčiai spindėjo virš jūros, ant kuorų stovėjo karalius puošniais drabužiais, šalia jo – palyda. Visur jie matė dulkių sūkurius, kurie susiformuodavo į pažįstamus pavidalus. Sutikdavo gausius būrius jaunuolių ir mergaičių, skubančių į pilį ir sveikinančių juos džiaugsmingais šūksniais. Ant daugelio kalvų sėdėjo laimingos, ką tik nubudusios, glamonių išsiilgusios poros, kurioms naujasis pasaulis atrodė kaip sapnas; jos negalėjo patikėti, jog visa tai – džiugi tikrovė.

Gėlės ir medžiai augo ir žaliavo visu grožiu. Viskas atrodė gyva ir dvasinga. Viskas kalbėjo ir dainavo. Pasaka matė pažįstamų

Gyvūnai artinosi prie nubudusių žmonių ir juos sveikino. Augalai apipildavo juos vaisiais ir kvapais, dosniai puošdami. Nė vieno žmogaus krūtinės nebeslėgė akmuo, visos sunkenybės nukrito žemėn, sudarydamos tvirtą pagrindą po kojomis. Jie atėjo prie jūros. Krantinėje stovėjo pririštas nugludinto plieno laivas. Jie įlipo į laivą ir atrišo lyną. Laivo nosis pasisuko į šiaurę, ir laivas, lyg įgavęs sparnus, ėmė skrosti švelnias vilnis. Šnarančios nendrės pristabdė laivo greitį, ir jis tyliai priplaukė prie kranto. Jie nuskubėjo plačiais laiptais. Meilė stebėjosi karališku miestu ir jo turtais. Kieme čiurleno atgijęs fontanas, giraitė lingavo kažką saldžiai šnabždėdama, stebuklinga gyvybė tryško ir kerojo karštuose medžių kamienuose ir lapuose, mirguliuojančiose gėlėse ir vaisiuose. Senasis didvyris pasitiko juos prie rūmų vartų.

– Garbingasis seneli, – tarė Pasaka, – Erotui reikia tavo kardo. Auksas davė jam grandinę, kuri vienu galu siekia jūrą, o kitu apsivyniojusi jam apie krūtinę. Įsikibk į ją kartu su manimi ir vesk mus į menę, kur ilsisi princesė.

Erotas paėmė iš senelio rankų kardą, prisidėjo prie krūtinės rankeną, o smaigalį atkišo į priekį. Menės suveriamosios durys atsidarė, ir Erotas susižavėjęs prisiartino prie miegančios Frėjos. Staiga pasigirdo galingas smūgis. Skaisti kibirkštis šoko nuo princesės į kardą, kardas ir grandinė sušvito, didvyris pastvėrė benualpstančią mažąją Pasaką. Eroso šalmo plunksnos subangavo.

– Mesk kardą, – sušuko Pasaka, – ir žadink mylimąją!

Erotas išmetė kardą, puolė prie princesės ir karštai pabučiavo jos saldžias lūpas. Ji atmerkė dideles, tamsias akis ir pažino mylimąjį. Ilgas bučinys užantspaudavo amžiną sąjungą.

Nuo kupolo nusileido karalius, vesdamas už parankės Sofiją. Žvaigždynai ir gamtos dvasios lydėjo juos spindinčiomis procesijomis. Menę, rūmus, miestą ir dangų nušvietė neapsakomai skaisti diena. Didžiulė minia ėmė plūsti į erdvią karališkąją salę, su tylia pagarba žvelgdama į mylimuosius, suklupusius priešais karalių ir karalienę, kurie juos iškilmingai palaimino. Karalius nusi-

ėmė nuo galvos diademą ir uždėjo ją ant auksinių Eroto garbanų. Senasis didvyris nuėmė jam šarvus, ir karalius apsiautė jį savo mantija. Tada įdavė jam į kairiąją ranką leliją, o Sofija užsegė įsimylėjėliams ant sunertų rankų brangią apyrankę, kartu uždėjo karūną ant kaštoninių Frėjos plaukų.

– Šlovė mūsų seniesiems valdovams! – šaukė minia. – Jie visą laiką gyveno tarp mūsų, bet mes jų nepažinojome! Šlovė mums! Jie mus valdys amžinai! Palaiminkite ir mus!

Sofija tarė naujajai karalienei:

– Išmesk jūsų sąjungos apyrankę į orą, kad su jumis susijungtų tauta ir pasaulis.

Apyrankė ištirpo ore, ir netrukus virš kiekvienos galvos pasirodė šviesūs ratilai, žvilganti juosta nusidriekė virš miesto, jūros ir žemės, švenčiančios amžiną pavasario šventę. Įėjo Persėjas, nešinas verpste ir krepšeliu. Jis padavė krepšelį naujajam karaliui.

– Čia, – tarė, – tavo priešų likučiai.

Krepšelyje buvo akmeninė plokštė su juodais ir baltais laukeliais, daug alebastro ir juodojo marmuro figūrėlių.

– Tai šachmatai, – tarė Sofija. – Visi karai užkeikti šioje plokštėje ir šiose figūrėlėse. Tai senų, liūdnų laikų paminklas.

Persėjas atsigręžė į Pasaką ir padavė jai verpstę.

– Tavo rankose ši verpstė teiks mums amžiną džiaugsmą: iš savęs tu verpsi mums auksinį nenutraukiamą siūlą.

Feniksas, melodingai plasnodamas, nuskrido prie jos kojų, išskleidė prieš ją sparnus, ji ant jų atsisėdo, ir feniksas pakilo su ja virš sosto ir nebenusileido. Ji uždainavo dangišką dainą ir pradėjo verpti. Matėsi, kad siūlas tįsta jai iš krūtinės. Minią vėl pagavo susižavėjimas, visų akys nukrypo į mažąją Pasaką. Prie durų vėl pasigirdo džiaugsmingi balsai. Senasis Mėnulis atėjo su savo nuostabia palyda, o jam iš paskos minia triumfo eisenoje įnešė ant rankų Džinistaną ir jos sužadėtinį.

Jie buvo apvainikuoti gėlių vainikais; karaliaus šeima sutiko juos su didžiausiu nuoširdumu, o naujoji karalių pora paskelbė savo vietininkais žemėje.

– Malonėkite suteikti man, – tarė Mėnulis, – Parkų karalystę, kurios nuostabūs rūmai iškilo iš žemės rūmų kieme. Rūmuose aš linksminsiu jus reginiais, kuriuos rengti man padės mažoji Pasaka.

Karalius sutiko su prašymu, mažoji Pasaka maloniai linktelėjo, o minia ėmė džiaugtis, kad galės įdomiai leisti laiką. Hesperidės palinkėjo laimės įžengusiems į sostą ir pasiprašė apsaugos savo sodams. Karalius pasveikino jas atvykusias, paskui buvo dar daugybė džiugių sveikinimų. Tuo metu sostas nepastebimai ėmė keistis ir virto puošnia vestuvių lova. Virš jos baldakimo skrajojo feniksas su mažąja Pasaka. Vieną lovos galą laikė trys tamsaus porfyro kariatidės, o kitą – bazalto sfinksas. Karalius apkabino išraudusią mylimąją, minioje žmonės pasekė karaliaus pavyzdžiu ir ėmė myluotis. Girdėjosi tik meiliai tariami vardai, šnabždesys ir bučiniai. Pagaliau Sofija tarė:

– Motina yra su mumis. Jos buvimas čia padarys mus amžinai laimingus. Eikite su mumis į mūsų namus, ten, šventovėje mes amžinai gyvensime ir saugosime pasaulio paslaptį.

Pasaka nenuilsdama verpė ir garsiai dainavo:

Įkūrėm amžinybės karalystę,
Taika joj viešpataus ir bičiulystė,
Išnyko ilgesys, skausmai, vergovė,
O Sofija – visų širdžių valdovė.

Antra dalis

IŠSIPILDYMAS

VIENUOLYNAS, ARBA PRIEANGIS

Astralis[56]

Saulėtą, skaistų rytą aš gimiau
Ir išgirdau savos gyvybės pulsą.
Kai begalinis meilės svaigulys
Užliejo, skverbdamasis vis gilyn,
Aš nubudau, ir nuostabus troškimas
Ištirpti, susilieti iki galo
Stiprėjo kas akimirką many.
Manos būties stiprybė – geidulys.
Esu aš centras, šulinys gilus,
Iš jojo ilgesys ištrūksta kaip audra
Ir, nepasiekęs tikslo, grįžta vėl
Palūžęs ir nurimsta tyloje.
Manęs jūs nepažįstat? Ar nematėt,
Kaip aš, dar aklas, užgimiau tamsoj
Aną džiaugsmingą vakarą[57], kai jūs
Pajutot saldų virpulį širdy?
Tarp žiedlapių margų slėpiausi,
Medum kvepėjau. Žiedas nuostabus
Lingavo ryto vėjy. Aš buvau

Skaidrus šaltinis ir švelni kova,
Tekėjo viskas virš manęs ir per mane,
Kuomet žaizdon pirma dulkelė krito.
Tik prisiminkit – pirmas bučinys.
Paskui aš sugrįžau į savo gelmę.
Lyg žaibas trenkė – greitai ėmė skleistis
Švelni taurė, žiedų lapeliai skaistūs,
Taip netikėta buvo ši pradžia,
Ir pakeitė svajas jausmų valdžia.
Buvau dar aklas, bet žvaigždžių šviesybė
Jau smelkėsi gelmėn manos esybės.
Iš tolo tik regėjau savo veidą, –
Lyg ateities, lyg praeities vylingą aidą.
Iš ilgesio, iš nuojautos užgimęs
Į sąmoningą būtį aš skridau,
Ir kai liepsningą aistrą atradau,
Mane sukaustė skausmas begalinis.
To rytmečio spalvas aš gėriau godžiai,
Sparnus man davė pranašiški žodžiai[58],
Matildė, Heinrichas tą šviesią dieną
Sudarė sąjungą ir tapo *viena*.
Kilau į dangų lyg iš naujo gimęs,
Baigiau, kas buvo mano užduotis –
Įsižiebė palaima ir viltis,
Prarado galią laikas ir laukimas,
Bet skolą liepė sugrąžint lemtis.

Pasaulis naujas prasidės,
Pritems ir saulė nebešvies.
Iš samanojančių griuvėsių
Štai ateitis mums ranką tiesia.
Kas iki šiol kasdienybė buvo,
Tapo stebuklu arba pražuvo.

Meilės karalystė atsivers,
Poezija daug sakmių priverps.
Tikroji prigimtis pašauks,
Visi lemtingo žodžio lauks.
Gamtos didingoji dvasia
Alsuoja, skęsta žieduose.
Visi tarpusavy susiję,
Vis bręsta, pinasi, vilnija.
Save atrasim kituose,
Kai su kitais mes susipinsim
Ir skęsdami jų gelmėse
Mes savo būtį atgaivinsim,
Įgausim įžvalgų naujų.
Pasaulis – tai šalis svajų.
Kas, manėme, seniai praėjo,
Tas dar tik iš toli artėja.
Fantazija laisvai lakiojo
Ir audė raštą įnoringą,
Ką atskleidė, o ką užklojo,
Kol magiškoj migloj pradingo.
Aistras, gyvybę, mirtį, skausmą
Sujungs simpatinis ryšys, –
O kas patyrė meilės jausmą,
To žaizdos niekad neužgis.
Kankinamai nutraukia saitą
Klaiki dalia ateidama,
Ir taps širdis tikra našlaite,
Paliks pasaulį verkdama.
Ir viską ašaros užlieja,
Kapai nusidriekia kalnais,
Širdis, tiek ilgesio kentėjus
Ir degus, virsta pelenais.

Siauru, aukštyn į kalnus vingiuojančiu taku, paskendęs giliose mintyse, keliavo piligrimas[59]. Buvo jau po vidurdienio. Oras giedras, tačiau pūtė stiprus vėjas. Duslūs, permainingi vėjo balsai atskriedavo ir vėl nulėkdavo. Gal vėjas buvo perskridęs per vaikystės šalį? O gal per kitas iškalbingas vietas? Balsai ilgai aidėdavo sieloje, tačiau atrodė, kad piligrimas jų neatpažįsta. Štai jis priėjo kalnus, kur tikėjosi rasti savo kelionės tikslą. Tikėjosi? Jis jau nieko nebesitikėjo. Neapsakoma baimė, neviltis ir sausas, šaltas abejingumas vijo jį į laukinius, atšiaurius kalnus. Sunkus kopimas kiek apramino viską griaunančius, šėlstančius sielos jausmus. Jis buvo išvargęs, bet kiek ramesnis. Nematydamas, kas dedasi aplinkui, atsisėdo ant akmens ir atsigręžė atgal. Jam pasirodė, kad sapnuoja arba sapnavo anksčiau. Prieš jį skleidėsi neaprėpiamas grožis. Jo viduje tarytum kažkas trūko, jis apsipylė ašaromis. Verkdamas troško susilieti su toluma, kad neliktų nė pėdsako, jog jis kažkada gyveno. Smarkiai kūkčiodamas tarytum atsitokėjo; jį persmelkė švelnus, gaivus oras, pojūčiai vėl atsivėrė pasauliui, guosdami atgijo seni prisiminimai.

Prieš akis, šaudamas bokštais į dangų, stovėjo Augsburgas. Toli horizonte žvilgėjo baisiõs paslaptingos upės[60] veidrodis. Didžiulis miškas tarytum palinko prie keleivio, guosdamas jį savo rimtimi, dantyti kalnai paslaptingai stūksojo virš lygumos; ir miškas, ir kalnai tarytum kalbėjo: „Skubėk neskubėjusi, upe, nuo mūsų nepabėgsi. Aš pavysiu tave sparnuotais laivais. Aš tave sustabdysiu, prarysiu tave savo įsčiomis. Pasitikėk mumis, piligrime, tai ir mūsų priešas, kurį mes patys sukūrėme. Tegul ji bėga su savuoju grobiu, nuo mūsų ji nepabėgs“.

Vargšas piligrimas prisiminė senuosius laikus ir jų neapsakomą džiaugsmą. Bet kaip greitai dingo šie brangūs prisiminimai! Plati skrybėlė dengė dar jauną veidą. Veidas buvo blyškus kaip nakties gėlė. Jaunystės eliksyras virto ašaromis, karštas alsavimas – giliais atodūsiais. Visos spalvos nubluko, nusidažė pelenų spalva.

Jam pasirodė, kad netoliese, prie skardžio, po senu ąžuolu klūpo vienuolis. „Nejaugi tai senasis rūmų kapelionas?“ – pagalvojo jis, labai nenustebdamas. Juo ėjo artyn, juo didesnis ir dramblotesnis jam atrodė vienuolis. Pagaliau pamatė, jog suklydo: tai buvo uola, virš kurios skleidėsi medžio šakos. Susigraudinęs apkabino akmenį ir garsiai verkdamas prisispaudė prie jo krūtinė: „Ak, kad dabar išsipildytų tavo žodžiai ir Dievo Motina duotų man ženklą! Dabar aš toks vargšas, toks apleistas! Argi mano dykumoje nėra nė vieno šventojo, kuris už mane melstųsi? Melskis, brangusis tėve, šią valandėlę už mane“.

Kai jis taip mąstė, medis suvirpėjo. Sudundėjo uola, ir tarytum iš gilių požemių pasigirdo skambūs balseliai, dainuodami:

Kaip krykštavo iš džiaugsmo[61]
Mergelė nuostabi!
Ir nepažino skausmo
Vaikelis Jos glėby.
Ji skruostus Jam bučiavo
Karštai, be paliovos,
Vaikelis Ją mylavo
Ir glaudėsi prie Jos.

Atrodė, kad balseliai dainuoja su begaliniu džiaugsmu. Jie pakartojo posmą kelis kartus. Viskas vėl nutilo, ir tada nustebęs piligrimas išgirdo, kad iš medžio šakų su juo kažkas kalba:

– Jei mano garbei pagrosi liutnia, ateis vargšė mergaitė. Pasiimk ją su savimi ir jos nepalik. Prisimink mane, kai ateisi pas imperatorių. Aš išsirinkau šią vietą ir gyvenau čia su savo vaikeliu. Pastatyk man čia tvirtus ir šiltus namus. Mano vaikelis nugalėjo mirtį. Nesisielok. Aš esu su tavimi. Tu dar kiek laiko pagyvensi žemėje, bet mergaitė bus tau paguoda, kol ir tu numirsi ir įžengsi į mūsų džiaugsmą.

– Tai Matildės balsas! – sušuko piligrimas ir puolė ant kelių pasimelsti. Tada pro šakas jo akis pasiekė ilgas spindulys, ir jis pro spindulį pamatė tolimą, stebuklingą grožybę, kurios neįmanoma nei aprašyti, nei nutapyti dailininko spalvomis. Tai buvo be galo subtilios figūros, visur galėjai išvysti neapsakomą linksmybę ir džiaugsmą, dangišką palaimą. Net indai, kolonos, kilimai, papuošalai, žodžiu, viskas, ką galėjai matyti, atrodė ne dirbtina, o tarytum išaugę ir susidarę savaime, lyg sodri žolė. Be galo gražūs žmonės vaikštinėjo tarp visų tų brangenybių, bendravo vieni su kitais nepaprastai maloniai ir kilniai. Priekyje stovėjo piligrimo mylimoji ir, atrodo, norėjo su juo pasikalbėti. Tačiau balso nebuvo girdėti, piligrimas tik neapsakomai ilgėdamasis grožėjosi jos nuostabiais bruožais, o ji, maloniai šypsodamasi, mojo jam ranka, kitą ranką prisidėjusi prie širdies. Vaizdas jį labai paguodė ir atgaivino jėgas, o kai išnyko, piligrimas dar ilgai buvo apimtas palaimingo džiugesio. Šventasis spindulys tarytum sugėrė visus jo skausmus, liūdesį, jo siela vėl tapo tyra ir lengva, dvasia laisva ir džiugi kaip kadaise. Neliko nieko, išskyrus tylų ilgesį ir graudžią melodiją širdyje. Dingo laukinis vienatvės skausmas, aitri neapsakomo praradimo kančia[62], baisi, niūri tuštuma ir bejėgiškumas; piligrimas pasijuto gyvenąs turtingame ir prasmingame pasaulyje. Jis atgavo balsą ir kalbos dovaną, viskas jam regėjosi daug labiau pažįstama ir nuspėjama negu kada nors anksčiau, taigi ir mirtis rodėsi jam tik aukštesnis gyvenimo apsireiškimas, o į savo greitai prabėgančią būtį ėmė žiūrėti su kūdikišku, linksmu graudulìu. Ateitis tarytum susiliejo su praeitimi ir susijungė į glaudžią vienovę. Jis suvokė esąs toli nuo dabarties, o pasaulis jam pasidarė brangus tik todėl, kad buvo jį praradęs ir gyveno čia jau kaip svečias, kuriam nebeilgai lemta vaikštinėti erdviose jo menėse. Atėjo vakaras, ir Žemė pasirodė jam lyg seni ir jaukūs namai, į kuriuos pareini ilgai nebuvęs. Grįžo tūkstančiai prisiminimų. Jis ėmė atpažinti kiekvieną akmenį, kiekvieną medį, kiekvieną aukštumėlę. Viskas tapo senos praeities ženklais.

Piligrimas paėmė liutnią ir uždainavo:

Meilės prarastos šešėliai,
Grįžkit vėlei
Į skaisčių stebuklų šalį,
Siųskit vėją iš dangaus man
Ir ūksmingų medžių gausmą
Tartum maldą Visagaliui.

Medis mano giesmę graudžią
Švelniai glaudžia,
Nuo audrų ir vėtrų saugo.
Ji dangaus sode jį glostys,
Laistys jį prie Dievo sosto, –
Lai jis ten keroja, auga.

Ir uola iš džiaugsmo svyra,
Maldą tyrą
Kužda motinai po kojų,
Akmenys maldoj sustingo.
Mano siela nelaiminga
Čia tik verkia ir dejuoja.

Paskubėkit, nuskriaustieji!
Čion atėję,
Jūs pamiršit sielos skundą,
Baigsis aimanos, dejonės,
Džiūgaus čia suklupę žmonės:
„Širdyje viltis jau bunda!“

Šios pilies galingos sienos
Kvies kiekvieną
Pailsėti, apsistoti.

Negandos, nelaimės dieną
Žmonės bėgs čionai iš slėnių
Prieglobsčio saugaus ieškoti.

Prie tavęs trumpai prigludęs,
Nors nuliūdęs,
Iškeliauju suramintas.
Meilė vėl mane sušildė, –
Tavo sielai, o Matilde,
Klojas takas, mūs pramintas.

Su tavim vėl būti dviese
Tu pakviesi,
Ir tavon šalin keliausiu.
Pasidžiaugsiu dar gyvybe,
Žemės nuostabia grožybe,
Kol mane tu pasišauksi.

Ateitie, laikai seniausi,
Nuostabiausi, –
Atgaiva manos krūtinės.
Laiminu aš šią šventovę,
Čia man sielvartą nuplovė
Šventas ir skaidrus šaltinis.

Dainuodamas jis nieko nepastebėjo. Bet kai pakėlė akis, pamatė netoliese prie uolos stovinčią jauną mergaitę[63], kuri pasveikino jį maloniai lyg seną pažįstamą ir pakvietė eiti į jos namus, kur jau paruošusi jam vakarienę. Jis švelniai ją apkabino. Jos būdas ir elgesys buvo jam malonūs. Ji paprašė jį dar valandėlę palaukti, nuėjo po medžiu, su mįslinga šypsena pažvelgė aukštyn ir pabėrė ant žolės iš savo prijuostės daug rožių. Paskui tyliai suklupo šalia, bet netrukus atsistojo ir nusivedė piligrimą.

– Kas tau apie mus papasakojo? – paklausė piligrimas.

– Mūsų motina.

– Kas yra tavo motina?

– Dievo Motina.

– Nuo kada tu čia esi?

– Nuo tada, kai pakilau iš kapo.

– Ar tu jau buvai mirusi?

– Kaipgi aš galėčiau gyventi?

– Ar tu gyveni visai viena?

– Namuose yra vienas senas vyriškis, bet pažįstu dar daugelį, kurie kadaise gyveno.

– Ar nori likti su manimi?

– Juk aš tave myliu.

– Iš kur mane pažįsti?

– O! Iš senų laikų. Be to, kadaise mano buvusi motina man daug apie tave kalbėdavo.

– Ar tu turi dar vieną motiną?

– Taip, bet ji iš tikrųjų – ta pati.

– Koks buvo jos vardas?

– Marija.

– Kas buvo tavo tėvas?

– Grafas fon Hohencolernas.

– Aš irgi jį pažįstu.

– Turėtum jį pažinti, nes jis ir tavo tėvas.

– Bet juk aš turiu tėvą Eizenache.

– Tu turi daugiau tėvų.

– Kurgi mes einame?

– Visą laiką namo.

Juodu priėjo plačią miško laukymę, kurioje už gilių griovių matėsi keletas apgriuvusių bokštų. Jauni krūmokšniai supo senus mūrus kaip jaunatviškas vainikas sidabrinę senio galvą. Žiūrėdamas į pilkus akmenis, kaip žaibus išsiraičiusius plyšius ir aukštus, niūrius bokštus, galėjai išvysti laiko begalybę ir ilgiausias istori-

jas, suspaustas į keletą trumpų, nuostabių akimirkų. Taip dangus begalines erdves pridengia tamsmėlyne spalva, pieniškais, nekaltais kaip kūdikio skruostai debesėliais, paslėpdamas tolimų, sunkių, milžiniškų pasaulių sankaupas. Jie įėjo pro plačius vartus. Piligrimas gerokai nustebo, pamatęs, jog už šių griuvėsių slepiasi egzotiški augalai ir puikiausias sodas. Toliau baltavo mažas mūrinis namelis, naujoviškas, su dideliais, šviesiais langais. Senyvas vyriškis stovėjo už plačialapių krūmų ir raišiojo jų liaunas šakeles prie atramų. Palydovė atvedė piligrimą pas jį ir tarė:

– Štai Heinrichas, apie kurį mane taip dažnai klausinėji.

Kai senelis atsigręžė į jį, Heinrichui pasirodė, jog tai kalnakasys.

– Čia gydytojas Silvestras[64], – pasakė mergaitė.

Silvestras apsidžiaugė pamatęs Heinrichą ir tarė:

– Prabėgo jau nemažai laiko, kai pas mane lankėsi tavo tėvas, toks pat jaunas kaip tu dabar. Tuomet pasistengiau jam parodyti praeities lobius, brangų per anksti išnykusio pasaulio palikimą. Pamačiau, kad jis turi didelio menininko gabumų. Akyse švietė troškimas išsiugdyti tikrą įžvalgumą, tapti kūrybos žmogumi. Veidas bylojo apie dvasios tvirtumą, ištvermę ir darbštumą. Bet dabarties pasaulis per giliai buvo jame įleidęs šaknis. Jis nesuprato savo tikrosios prigimties šauksmo. Po niūriu ir rūsčiu jo tėvynės dangumi suvyto švelnūs kilniausio augalo daigai. Jis tapo nagingu amatininku, o įkvėpimą laikė kvailyste.

– Iš tikrųjų, – atsakė Heinrichas, – dažnai su skausmu stebėdavau jo tylų nepasitenkinimą. Dirba nenuilsdamas, bet tik iš įpročio, ne iš vidinio džiaugsmo. Atrodo, kad jam kažko trūksta, kad nepakanka jaukaus ir ramaus gyvenimo, nemažų pajamų, nepakanka džiaugsmo, kad yra miesto gyventojų gerbiamas, kad visais miesto reikalais atsiklausiama jo nuomonės. Pažįstami laiko jį labai laimingu, nes nežino, kaip dažnai jam viskas nusibosta, koks tuščias jam kartais atrodo pasaulis, kaip norėtų išvykti kitur, o dirba taip daug ne iš noro uždirbti, bet kad atsikratytų niūrios nuotaikos.

– Labiausiai mane stebina, – kalbėjo Silvestras, – kad jis jūsų auklėjimą visiškai atidavė į motinos rankas, rūpestingai vengė kištis į jūsų lavinimą ir neskatino jūsų šlietis prie kokio nors luomo. Galite laikyti save laimingu, kad užaugote visiškai tėvų nevaržomas, nes dauguma žmonių yra tarytum likučiai gausių vaišių, kurias išgrobstė įvairaus apetito ir įvairaus skonio svečiai.

– Nežinau, – atsakė Heinrichas, – kito auklėjimo kaip mano tėvų gyvenimas bei mintys ir dar mano mokytojo, rūmų kapeliono, pamokos. Tėvas, nors blaiviai ir aiškiai mąsto, visus gyvenimo santykius laiko tarytum metalo luitu, kurį reikia meistriškai apdoroti, iš prigimties, ir pats to nesuvokdamas, jaučia tylią pagarbą visiems aukštesniems, nesuprantamiems reiškiniams, taigi ir į vaiko auklėjimą žiūri nuolankiai, neprimesdamas savo valios. Čia veikia dvasia, kuri, nuolat atsinaujindama, plaukia iš neišsenkamo šaltinio, jausmas, kad vaikas svarbiausiuose gyvenimo dalykuose yra pranašesnis už suaugusiuosius, tvirta nuojauta, jog aukštesnės jėgos veda šią nekaltą būtybę, žengiančią pirmuosius žingsnius tokiu pavojingu keliu, atspindys stebuklingo pasaulio, kurio žemiškos audros dar nespėjo sugriauti, ir pagaliau – mieli savos vaikystės prisiminimai, tų pasakiškų laikų, kai pasaulis mums atrodo šviesesnis, draugiškesnis ir nuostabesnis, o pranašinga dvasia beveik regimai mus lydi, – visa tai, aišku, padėjo tėvui auklėti mane su didele pagarba ir kuklumu.

– Sėskimės čia ant velėnų suolelio po žydinčiais krūmais, – nutraukė jį Silvestras. – Sianė mus pakvies, atėjus vakarienės metui, o dabar norėčiau paprašyti jus dar ką nors papasakoti apie ankstesnį savo gyvenimą. Mums, seniems žmonėms, maloniausia klausytis pasakojant apie vaikystės metus, atrodo, tarytum jūs leidote man įkvėpti kvapą žiedo, kurio nebuvau uostęs nuo pat vaikystės. Tik pirma pasakykite, kaip jums patinka mano vienatvės priebėga ir mano sodas, nes šios gėlės yra mano draugės. Šiame sode mano širdis. Čia jūs nepamatysite nieko, kas manęs nemylėtų ir ko aš švelniai nemylėčiau. Čia aš esu tarp

savo vaikų ir jaučiuosi kaip senas medis, iš kurio šaknų išaugo šis linksmas jaunimas.

– Laimingasis tėve, – atsakė Heinrichas, – jūsų sodas – tai pasaulis. Šių žydinčių vaikų motina – griuvėsiai. Marga, gyva kūrinija gauna peno iš praėjusių laikų griuvėsių. Bet argi motina turėjo mirti, kad vaikai galėtų žydėti, argi tėvas, amžinai liedamas ašaras, turi vienas sėdėti prie jos kapo?

Silvestras padavė kūkčiojančiam jaunuoliui ranką ir atsistojo, norėdamas nuskinti jam ką tik pražydusią neužmiršuolę. Nuskynęs pririšo ją prie kipariso šakelės. Vakaro vėjas paslaptingai sujudino viršūnes pušų, augančių anapus griuvėsių. Jos gailiai suošė. Heinrichas prigludo ašarojančiu veidu gerajam Silvestrui prie krūtinės, o kai atsitraukė, virš miško visu skaistumu sužibo vakarė žvaigždė.

Kiek patylėjęs Silvestras prabilo:

– Būtų gera, jei būčiau matęs jus Eizenache su savo vaikystės draugais. Jūsų tėvai, puikioji grafienė, dori jūsų tėvo kaimynai, senasis kapelionas – iš tiesų puiki draugija. Jų pokalbiai tikriausiai anksti ėmė daryti jums poveikį, ypač todėl, kad buvote vienintelis vaikas. Įsivaizduoju, kad ir vietovė yra be galo graži ir garsi.

– Savo gimtąsias vietas, – atsakė Heinrichas, – pradedu geriau pažinti, kai jas palikau ir pamačiau daug kitų. Kiekvienas augalas, kiekvienas medis, kiekviena kalva ir kalnas turi savo ypatingą akiratį, savitą buvimo vietą. Ji priklauso jiems ir nulemia jų sandarą, visas jų savybes. Tik gyvūnas ir žmogus gali eiti, kur nori; jiems priklauso visos vietovės, kartu sudarančios didžiulę pasaulio erdvę, begalinį horizontą, kurio įtaka žmogui ir gyvūnui tokia pat akivaizdi kaip siauresnės aplinkos įtaka augalui. Todėl žmonės, kurie daug keliauja, migruojantys paukščiai ir plėšrūs žvėrys išsiskiria iš kitų ypatinga nuovoka ir kitomis nuostabiomis savybėmis. Tačiau ir tarp jų vieni labiau, kiti mažiau geba reaguoti ir mokytis iš pasaulio horizontų, jų įvairiopos sandaros ir tvarkos.

Kai kuriems žmonėms trūksta reikiamo atidumo bei dvasios ramybės tinkamai stebėti dalykų dermes bei jų kaitą, paskui visa tai apgalvoti ir lyginti. Dabar dažnai jaučiu, jog tėviškė negęstančiomis spalvomis nuspalvino mano pirmąsias mintis, o jos vaizdas tapo nuostabia mano charakterio užuomazga, kuri man darosi juo aiškesnė, juo labiau suprantu, kad likimas ir charakteris – du *vienos* sąvokos pavadinimai.

– Mane, – tarė Silvestras, – žinoma, visada labiausiai veikė gyvoji gamta, tai, kaip gaivalingai ji užgožė šią vietą. Ypač man įdomu atidžiai stebėti įvairialypę augalų prigimtį. Augalai – aiškiausia dirvožemio kalba. Kiekvienas naujas lapas, kiekviena reta gėlė – savotiška paslaptis, kuri skverbiasi į paviršių ir, negalėdama judėti ar žodžiais išreikšti meilės ir džiaugsmo, tampa ramiu, nebyliu augalu. Išvydus tokią vienišą gėlę, argi neatrodo, tarytum aplinkui viskas nušvinta, tarytum lengvi, sparnuoti garsai skrajoja apie ją? Iš džiaugsmo norisi verkti, užmiršti visą pasaulį, suleisti rankas ir kojas į žemę, kad išaugtų šaknys ir kad visada liktum šalia tokios mielos kaimynės. Žalias, paslaptingas meilės kilimas dengia visą skurdų pasaulį. Kiekvieną pavasarį jis atsinaujina, jo nuostabūs rašmenys įskaitomi tik mylimajam ir turi savo prasmę kaip Rytų šalies gėlių puokštė. Mylimasis tuos rašmenis amžinai skaitys ir negalės atsidžiaugti, kasdien rasdamas naujų reikšmių, naujų, vis žavesnių mylinčios gamtos ženklų. Šis begalinis malonumas man yra slaptas akstinas nuolat keliauti per žemę; kiekviena vietovė įmena naujų mįslių ir leidžia suvokti, iš kur ateina kelias ir kur jis veda.

– Taip, – atsiliepė Heinrichas, – mes pradėjome kalbėti apie vaikystės metus ir apie auklėjimą, nes esame jūsų sode ir tikroji vaikystės apraiška – nekaltas gėlių pasaulis – nejučiomis įnešė į mūsų atmintį, taip pat į mūsų kalbą prisiminimus apie tą žydėjimo metą – vaikystę. Mano tėvas irgi labai mėgsta dirbti sode, laimingiausios jo gyvenimo valandos yra tos, kurias praleidžia tarp gėlių. Turbūt tai išsaugojo jo atvirumą vaikams, nes gėlės tarytum

vaikų atvaizdas. Čia matome neišskiriamai susipynusius begalinius gyvenimo turtus ir galingas ateities jėgas, pasaulio pabaigos didybę ir auksinę ateitį, kuo aiškiausiai matome tai trapios jaunystės pavidalu. Visagalė meilė jau žiebiasi, bet dar neuždega. Tai ne naikinanti ugnis; tai kvapas, kuris greitai išsisklaido, ir nors švelnių sielų sąjunga labai stipri, jos vis dėlto dar nelydi audringi jausmai ir pražūtingas įniršis, kaip būna tarp gyvūnų. Taigi vaikystė yra arčiausiai žemės, o debesys galbūt yra antrosios, aukštesnės vaikystės, atrasto rojaus atspindys, todėl taip dosniai lyja ant pirmosios.

– Debesys iš tiesų yra kažkas labai paslaptinga, – pritarė Silvestras, – ir kai kurios debesų formos dažnai daro mums nuostabų poveikį. Jie plaukia tolyn ir savo vėsiais šešėliais nori pasiimti mus ir nusinešti su savimi, o jeigu jų formos gražios ir margos kaip iš mūsų sielos besiveržią troškimai, tai ir debesų skaidrumas, skaisti šviesa, kuri tuomet viešpatauja žemėje, atrodo kaip neregėtų, neapsakomų grožybių nuojauta. Bet būna ir niūrių, grėsmingų, baisių debesų, kurie tarsi grasina mums senosios nakties baisybėmis. Atrodo, kad dangus niekada nepragiedrės, skaisti mėlynė apsiniaukia, blyški raudono vario spalva juodai pilkame fone kiekvienoje krūtinėje kelia baimę ir šiurpulį. O jeigu dar dangų perskrodžia grėsmingi žaibai, lydimi pašaipaus ir trankaus perkūno kvatojimo, mes išsigąstame iki sielos gelmių, ir jeigu mūsų nenuramina kilnus dorinio pranašumo jausmas, tai galime pagalvoti, jog mus užklupo pragaro baisybės, piktųjų dvasių savivalė.

Tai pirmykštės gaivališkos prigimties atgarsiai, tačiau kartu ir žadinantys aukštesnės prigimties, dangiškos sąžinės balsai. Kas mirtinga, sudreba iki pamatų, o kas nemirtinga, ima šviesti ryškiau ir atpažįsta save.

– Kada gi pasaulyje, – tarė Heinrichas, – nebebus baimės, skausmo, vargo ir blogio?

– Kai liks tik *viena* jėga – sąžinės jėga. Kai prigimtis pasidarys dorybinga ir morali. Blogio priežastis viena – visuotinis *silpnumas*,

ir šis silpnumas yra ne kas kita kaip menkas dorovinis jautrumas bei laisvės poreikio trūkumas.

– Paaiškinkite man sąžinės prigimtį.

– Jeigu galėčiau tai padaryti, būčiau Dievas, nes kai supranti sąžinę, tik tada ji nubunda. Ar jūs galėtumėte man paaiškinti poezijos prigimtį?

– Tokių asmeniškų dalykų neįmanoma suprantamai paaiškinti.

– Juo labiau neįmanoma paaiškinti aukščiausios nedalomybės. Tai paslaptis. Ar galima kurčiam išaiškinti, kas yra muzika?

– Vadinasi, esmė būtų gyventi naujame, savo paties atrastame pasaulyje? Daiktą galima suprasti tik tada, kai jį turi?

– Visata susideda iš begalinių pasaulių, kurie įeina į dar didesnių pasaulių sudėtį. Visos prasmės galų gale sudaro *vieną* prasmę. *Viena* prasmė, kaip ir *vienas* pasaulis, nuosekliai veda į visus pasaulius. Bet viskas turi savo laiką ir savo prigimtį. Tik visatos subjektas gebėtų įžvelgti mūsų pasaulio santykius. Sunku pasakyti, ar mes, ribojami kūno pojūčių, iš tikrųjų galime praturtinti savo pasaulį naujais pasauliais, savo pojūčius – naujais pojūčiais, ar galbūt bet koks mūsų pažinimo augimas, bet koks naujai įsigytas sugebėjimas tėra tik mūsų dabartinio pasaulio suvokimo tobulinimas.

– Gal abu šie dalykai yra *viena*? – paklausė Heinrichas. – Žinau tik tiek, kad man poezija yra vienintelis įrankis pažinti dabartinį pasaulį. Net ir sąžinė, ši jėga, kurianti prasmę ir pasaulius, kiekvienos asmenybės pradžia, man atrodo kaip pasaulio poezijos dvasia, kaip amžino romantiško susitikimo, kaip begalinio, kintančio gyvenimo vyksmas.

– Brangusis piligrime, – atsakė Silvestras, – sąžinė pasireiškia kiekvienu rimtu tobulu darbu, kiekviena susiformavusia tiesa. Kiekvienas talentas ir sugebėjimas, mąstymo dėka tampąs pasaulėvaizdžiu, kartu tampa ir sąžinės reiškiniu bei pokyčiu. Auklėjimas duoda tai, ką galime pavadinti tik laisve, net jeigu šiuo žodžiu norime pažymėti ne vien sąvoką, o visos būties kūrybinį principą.

Ši laisvė yra meistriškumas. Meistras naudoja laisvas galias savo tikslams ypatinga, apgalvota seka. Jo kūriniai priklauso jam, ir jis gali jais laisvai disponuoti, jie jo neįkalina ir nevaržo. Kaip tik ši visa apimanti laisvė, meistriškumas, galia ir yra sąžinės esmė, jos stimulas. Ji pasireiškia šventu savitumu, tiesiogiai formuoja asmenybę; kiekvienas meistro veiksmas kartu yra aukšto, paprasto, nesudėtingo pasaulio atsivėrimas – Dievo Žodis.

– Vadinasi, ir tai, kas kadaise, regis, buvo vadinama mokymu apie etiką, yra tik mokslas apie religiją, kitaip tariant, teologijos mokslas pačia tikriausia prasme? Tik įstatymai, susiję su Dievo garbinimu taip, kaip gamta susijusi su Dievu? Žodžių konstrukcija, minčių seka, pažyminti ir išreiškianti aukštesnįjį pasaulį ir jam atstovaujanti, žmogui pasiekus tam tikrą išsilavinimo lygį? Įžvalgos ir sprendimo galios religija, nuosprendis, visų galimų asmenybės santykių nustatymo ir jų sklaidos dėsnis?

– Šiaip ar taip, – tarė Silvestras, – sąžinė yra įsikūnijęs kiekvieno žmogaus tarpininkas. Ji užima Dievo vietą žemėje, todėl daugeliui tai aukščiausias ir svarbiausias dalykas. Bet kaip toli ligšiolinis mokslas, vadinamas etikos, arba dorovės mokslu, buvo nuo gryno šios kilnios, lakios asmeninės minties pavidalo! Sąžinė yra tikroji žmogaus esmė, jo apoteozė, dangiškasis tikrasis žmogus. Ji nėra šis bei tas, ji neįsakinėja bendromis frazėmis, ji nesusideda iš atskirų dorybių. Yra tik *viena* dorybė – gryna, rimta valia, kuri apsisprendimo akimirką pati ryžtasi ir renkasi. Kaip gyva, savotiška nedalomybė ji apsigyvena trapiame žmogaus kūno simbolyje ir jį sudvasina, suteikdama visoms šio dvasinio kūno dalims kuo tikriausios veiklos galimybę.

– O, mano puikusis tėve, – pertraukė jį Heinrichas, – kaip mane džiugina šviesa, sklindanti iš jūsų žodžių! Vadinasi, tikroji poezijos dvasia yra miela dorybės dvasios travestija ir tikrasis žemesnio poezijos meno tikslas, aukščiausios, savičiausios būties veikla. Tarp tikros dainos ir kilnaus poelgio esama nuostabaus panašumo. Laisva sąžinė palankiame, nesipriešinančiame pasau-

lyje užmezgia įdomų pokalbį, tampa viską pasakojančia poezija. Poetas gyvena šio pirmykščio pasaulio koridoriuose ir menėse, o dorybė yra jo žemiškų veiksmų ir įtakų dvasia. Sąžinė – tiesiogiai veikianti tarp žmonių dievybė ir stebuklingas aukštesniojo pasaulio atspindys, tokia pat yra ir poezija. Poetas gali klausyti įkvėpimo balso arba, jeigu turi aukštesnių, nežemiškų dalykų nuojautą, sekti aukštesnių būtybių keliu ir su vaikišku nuolankumu atsiduoti pašaukimui. Jo lūpomis kalba aukštesnis visatos balsas ir kerinčiais žodžiais kviečia į šviesesnius, labiau pažįstamus pasaulius. Koks religijos santykis su dorybe, toks ir įkvėpimo santykis su poetika. Kaip šventuosiuose raštuose išsaugotas Apreiškimas, taip poetikoje išsaugotas aukštesniojo pasaulio gyvenimas įvairiai atsispindi stebuklingai gimusiuose poezijos kūriniuose. Poezija ir istorija lydi viena kitą, jos susijusios glaudžiausiais ryšiais, jų keliai nuolat susipina, jos pasirodo keisčiausiai persirengusios. Biblija ir poetika – žvaigždynai, skriejantys *ta pačia* trajektorija.

– Jūs kalbate visiškai teisingai, – tarė Silvestras. – Dabar jums turbūt paaiškėjo, kad visa gamta egzistuoja ir darosi vis pastovesnė tik ant dorybės dvasios pamato. Tai visa uždeganti, visa gaivinanti šviesa žemės horizontuose. Toji dvasia išlaiko viską: ir žvaigždėtą dangų, šią didingą katedrą virš mūsų žemės, ir minkštą margos pievos kilimą, ji jungia juos su mumis, daro juos mums suprantamus, tęsia begalinės gamtos istorijos nežinomą kelią iki jo apoteozės.

– Taip, jūs ką tik labai gražiai susiejote dorybę su religija. Viskas, ką suvokiame per patirtį ir žemišką veiklą, sudaro sąžinės sferą, kuri šį pasaulį jungia su aukštesniais pasauliais. Iš aukštesnių pojūčių kyla religija, o kas anksčiau atrodė nesuprantama mūsų vidinės prigimties būtinybė, visuotinis įstatymas be konkretaus turinio, dabar tampa nuostabiu, jaukiu, be galo įvairiu ir visišką pasitenkinimą teikiančiu pasauliu, nepaprastai glaudžiu visų palaimintųjų bendravimu Dieve ir apčiuopiamu, sudievintu pačios asmeniškiausios būtybės arba jos valios egzistavimu, jos meile mūsų giliausiai esybei.

– Jūsų širdies nekaltumas daro jus pranašu, – atsakė Silvestras. – Jums viskas suprantama, pasaulis ir jo istorija jums tampa Šventuoju Raštu, ir Šventasis Raštas jums yra didis pavyzdys, kaip paprastais žodžiais ir paprastomis istorijomis galima apreikšti visatos paslaptis: jeigu ir ne tiesiogiai, tai per tarpininkus, pažadinant ir skatinant aukštesniuosius pojūčius.

Ten, kur jus atvedė kalbos džiaugsmas ir įkvėpimas, mane atvedė gamtos tyrinėjimas. Menas ir istorija išmokė mane pažinti gamtą. Mano tėvai gyveno Sicilijoje, netoli garsaus Etnos ugnikalnio. Jie gyveno patogiame senoviškos architektūros name, apsuptame labai senų kaštonų, netoli uolėto jūros kranto, įvairiausiais augalais užsodintame sode. Netoliese buvo daug mažų namelių, kuriuose glaudėsi žvejai, piemenys, vynuogių augintojai. Mūsų sandėliuose ir rūsiuose buvo pilna visko, kas reikalinga gyvenimui palaikyti ir juo džiaugtis, o mūsų namų apyvokos daiktai buvo taip meniškai pagaminti, jog džiugino akį ir širdį. Netrūko ir šiaip visokiausių dirbinių, kuriuos stebėdamas ar vartodamas žmogus savo dvasia gali pakilti virš kasdienio gyvenimo ir jo paprastų poreikių, paruošti sielą aukštesnei būsenai, patirti grynesnį savo tikros, individualios prigimties džiaugsmą. Čia galėjai pamatyti akmeninių skulptūrų, indų, ant kurių išpieštos įvairios istorijos, nedidelių akmenų su aiškiausiais raižiniais ir kitokių rakandų, kurie turbūt buvo išlikę iš senų, džiaugsmingesnių laikų. Lentynos buvo prikrautos pergamento ritinių, kuriuose ilgos raidžių virtinės saugojo žaviu menišku stiliumi užrašytas praeities žinias ir nuostatas, istorijas ir eilėraščius. Mano tėvas garsėjo kaip išmintingas astrologas, jo vardas pritraukdavo daug lankytojų ir klausiančiųjų net ir iš tolimų šalių. Kadangi gebėjimas spėti ateitį žmonėms atrodo reta ir brangi dovana, jie stengėsi už gautus patarimus gausiai atsilyginti, taigi mano tėvas iš gaunamų dovanų galėjo padengti visas patogaus ir malonaus gyvenimo išlaidas.

L. TIECKO PASAKOJIMAS APIE TĘSINĮ

Čia antra dalis ir baigiasi. Autorius daugiau nespėjo parašyti. Jis pavadino ją „Išsipildymu“, o pirmą dalį „Laukimu“, nes antroje dalyje turėjo išsispręsti ir įvykti tai, kas pirmojoje buvo tik nujaučiama. Rašytojas ketino, baigęs „Ofterdingeną“, parašyti dar šešis romanus, kuriuose norėjo išdėstyti savo požiūrį į fiziką, pilietinį gyvenimą, veiksmą, istoriją, politiką ir meilę panašiai kaip „Ofterdingene“ išdėstė požiūrį į poeziją. Mokytam skaitytojui neturėčiau priminti, kad rašytojas šiame romane tiksliai nevaizduoja žinomo minezingerio[65] asmens ir jo gyvenamojo laikotarpio, nors viskas primena jį ir jo epochą. Ne tik autoriaus draugai, bet ir apskritai menas patyrė nepataisomą nuostolį, kad jis negalėjo baigti šio romano, kurio originalumas ir dideli tikslai antroje dalyje būtų išryškėję dar labiau negu pirmojoje. Nes autoriui buvo svarbu ne pavaizduoti vieną ar kitą įvykį, suvokti vieną ar kitą poezijos aspektą ir jį paaiškinti per veikėjus ar jų nuotykius, o atskleisti tikrąją poezijos esmę ir paaiškinti didį jos tikslą, kaip užsimenama paskutiniajame pirmos dalies skyriuje. Todėl gamta, istorija, karas ir visuomenės gyvenimas bei paprasčiausi jo įvykiai tampa poezija, nes ji – dvasia, viskam teikianti gyvybę.

Norėčiau pamėginti, kiek prisimenu iš pokalbių su savo draugu ir kiek galėjau išskaityti iš jo paliktų rankraščių, padėti skaitytojui suprasti šio kūrinio antros dalies planą ir turinį.

Poetui, kuris užčiuopia meno esmės centrą, niekas neatrodo prieštaringa ir svetima, visos mįslės jam įmintos, išmonės magija padeda jam sujungti visas epochas ir pasaulius, stebuklai išnyksta, ir viskas tampa stebuklu; taip parašyta ši knyga. Ypač pasakoje, kuria baigiama pirma dalis, skaitytojas randa drąsiausias sąsajas; čia dingsta visi skirtumai tarp epochų ir tie skirtumai, dėl kurių vienas pasaulis tampa kitam priešišku. Šia pasaka poetas pirmiausia norėjo nutiesti tiltą į antrą dalį, kurioje pasakojimas nuo paprasčiausių dalykų peršoka į stebuklingiausius, ir vieni, ir

kiti paaiškina ir papildo vieni kitus; dvasia, kuri prologe kalba eilėmis, turi po kiekvieno skyriaus sugrįžti ir išlaikyti šią nuotaiką, šį stebuklingą požiūrį į viską. Taigi nematomasis pasaulis lieka amžinai sujungtas su matomuoju. Ši kalbanti dvasia yra pati poezija, bet kartu ir sideriškas žmogus, gimęs iš Heinricho ir Matildės meilės. Eilėraštyje, kuris turėjo būti įterptas į „Ofterdingeną“, autorius grakščiausia forma išreiškia vidinę savo knygų dvasią:

Jeigu ne skaičius ir ne faktas
Yra pasaulio mįslių raktas,
Jei tie, kas švenčia meilės šventę,
Daugiau už išminčius supranta,
Jei prigimtis teises apgintų
Ir kurt pasaulį pamėgintų,
Jei jungtųsi šviesa, šešėliai
Į paprastą aiškumą vėlei,
Jei pasakoj, dainoj nuo seno
Istorijos dvasia gyvena,
Tai *vieno* žodžio mums užtektų,
Kad klastos nebūtin prasmegtų.

Sodininkas, kalbantis su Heinrichu, yra tas pats senas vyras, pas kurį kadaise svečiavosi Ofterdingeno tėvas; jauna mergaitė Sianė ne jo, o grafo fon Hohencolerno duktė. Ji atkeliavo iš Rytų šalies, tiesa, gana seniai, bet dar gerai prisimena tėvynę, kur ilgai ir nuostabiai gyveno kalnuose, auklėjama vėliau mirusios savo motinos. Anksti neteko brolio, kartą ir pati kapo rūsyje vos nežuvo, bet ją stebuklingai nuo mirties išgelbsti senas gydytojas. Ji linksma, maloni, jai labai artimi stebuklingi dalykai. Poetui pasakoja jo paties istoriją, kadaise atseit girdėtą iš motinos. Ji siunčia jį į tolimą vienuolyną, kurio vienuoliai sudaro savotišką dvasinę koloniją, viskas čia atrodo kaip mistikų, magų ložė. Jie yra jaunų sielų

šventosios ugnies kunigai. Tolumoje jis išgirsta brolių giedojimą; bažnyčioje patiria viziją. Su senu vienuoliu Heinrichas kalbasi apie mirtį ir magiją, jį aplanko nuojautos apie mirtį ir išminčių akmenį; jis apžiūri vienuolyno sodą ir kapines, apie kurias kalbama eilėraštyje:

Kokios tylios mūsų šventės,
Mūsų kambariai ir sodai,
Gražūs mūs namų rakandai,
Turtas mūs gausus.
O svečiai kasdien vis plaukia, –
Kas anksčiau, kas pavėlavęs,
Platūs židiniai liepsnoja,
Dega vis nauja ugnim.

Tūkstančiai trapiausių indų,
Ašaromis apšlakstytų,
Puošmenos, kardai, pentinai –
Toks lobynas mūs.
Daug puikiausių brangenybių
Paslėpta rūsių pakampiuos.
Nieks nesuskaičiuotų lobių
Per dienas, naktis.

Praeities vaikai užmigę,
Didvyriai žilos senovės,
Dvasios milžinai galingi
Čia visi drauge.
Gražios moterys ir vyrai,
Kūdikiai, žili seneliai
Sėdi čia ratu susėdę
Ir gyvena praeitim.

Niekas gailiai nesiskundžia
Ir kitur išeit nenori,
Kas prie mūs stalų turtingų
Linksmas atsisės.
Negirdėti čia dejonių,
Nebėra pigių stebuklų,
Ašarų nereikia šluostyt,
Byra laikrodžio smiltis.

Vizijoj šventoj paskendus,
Kupina dangaus malonės,
Siela skęsta begalybėj,
Žydrumoj dangaus.
Plevėsuojančiais drabužiais
Su pavasariniais vėjais
Skrendam mes. Šioje padangėj
Vėjai nepučia šalti.

Čia vidurnakčių žavumas,
Paslaptingų galių ratas,
Džiaugsmas įmantrių žaidimų,
Juos suprantame tik mes.
Tikslą aukštąjį pasiekę,
Čia į lašelius subyram,
Čia srove vėl išsiliejam,
Galim troškulį malšint.

Meilė mūs esybe tapo.
Tartum stichijas audringas
Mes būties sroves sujungiam, –
Širdį su širdim.
Srovės skiriasi skausmingai,
Stichijų kova suteikia

Meilei tikrąją gyvybę, –
Nuostabi širdies gelmė.

Švelnų norą išsakyti
Čia gali ir nuolat žvelgti
Į akis, palaimos pilnas,
Saldžius bučinius pajust.
Viskas, ką tik mes paliečiam,
Tampa balzamu ir vaisiais,
Švelnumu minkštos krūtinės,
Geidulio auka.

Auga, skleidžiasi troškimas
Būt kartu su mylimuoju,
Jį visa širdim priimti,
Susiliet su juo
Ir netramdyt jojo norų,
Atsiduoti ir ištirpti,
Viena širdimi gyventi,
Amžius būt kartu.

Taip mes nuolat grimztam meilėj
Ir džiaugsmuos neapsakytuos,
Kai blausaus pasaulio liepsnos
Dingo mumyse,
Vos tik užsivėrė kapas
Ir užgeso laužo liepsnos,
Vos apleido mūsų dvasią
Žemės veido reginys.

Bet prisiminimų burtai,
Virpulys ir šventas skausmas
Persmelkia būtybę mūsų

Stingdančia vėsa.
Amžinai skausmingos žaizdos,
Liūdesio švelnaus bedugnė
Mūsų širdyse išlieka,
Neša mus *viena* srovė.

Šia srove mes įsiliejam
Nejučia ir paslaptingai
Į gyvybės vandenyną
Viešpaties gelmėn.
Vėl iš jo širdies išplaukiam
Mes atgal į savo ratą,
Ir aukščiausių siekių dvasios
Nardo mūsų sūkury.

Čia grandinės aukso skamba,
Čia rubinai ir smaragdai,
Ir apyrankės žavingos
Žvilga kaip liepsna.
Iš drėgnų bedugnės guolių,
Iš kapų ir iš griuvėsių
Žydinčiais kaip rožės skruostais
Kilkit į dausų erdves.

Jei žinotų tik gyvieji,
Mūsų būsimi bičiuliai,
Kad jų džiaugsmą ir palaimą
Nuolat kuriam mes,
Jie ryžtingai išsiskirtų
Su nykia būtim savąja.
Ak! Netruks prabėgti laikas,
Greit, brangieji, būsit čia.

Žemės dvasią surakinkit[66]
Ir mirties pažinkit prasmę,
Perpraskit gyvybės žodį,
Gręžkitės į mus.
Greit užges, o žemės dvasia,
Pavogta šviesa tavoji,
Tau grandinės bus uždėtos,
Tavo laikas pasibaigs.

Galbūt šis eilėraštis turėjo būti antro skyriaus prologas. Nuo čia turėjo prasidėti visiškai nauja kūrinio dalis, labai ramioje mirtyje turėjo pasireikšti aukščiausias gyvenimas; jis gyveno tarp mirusiųjų ir pats su jais kalbėjosi. Knyga turėjo tapti beveik dramatiška, o epinis tonas tarytum tik sujungti ir šiek tiek paaiškinti atskiras scenas. Heinrichas staiga atsiduria neramioje, karų niokojamoje Italijoje, ima vadovauti armijai. Visi karo elementai nuspalvinti poetinėmis spalvomis; su atsitiktiniu būriu jis užpuola priešo miestą, čia turėjo būti įterptas epizodas: kilmingo Pizos gyventojo meilė mergaitei florentietei. Karo dainos. „Didelis karas, kaip ir dvikova, yra visiškai kilnus, filosofiškas, humaniškas. Senoji riterių dvasia. Riterių žaidimai. Bakcho liūdesio dvasia. Žmonės turi vienas kitą žudyti, tai kilniau negu kristi nuo likimo smūgio. Jie ieško mirties. Garbė, šaunumas – tai kario džiaugsmas, jo gyvenimas. Karys gyvena mirtimi, kaip šešėlis. Kario dvasia – mirties troškimas. Žemėje vyksta karai. Karas žemei reikalingas“. Pizoje Heinrichas sutinka imperatoriaus Frydricho II sūnų[67], ir šis tampa jo artimu draugu. Jis atvyksta ir į Loretą[68]. Čia turėjo būti įterpta daug giesmių.

Audra nubloškia poetą į Graikiją. Jo dvasią pripildo senovės pasaulis, jo didvyriai ir meno lobiai. Su vienu graiku jis kalbasi apie moralę. Senovės laikai priartėja prie jo, jis išmoksta suprasti senuosius meno kūrinius ir senovės istoriją. Pokalbiai apie graikų valstybės struktūrą, apie mitologiją.

Heinrichas, išmokęs suprasti didvyrių laikus ir senovę, nukeliauja į Rytų kraštus, kurių ilgėjosi nuo vaikystės. Aplanko Jeruzalę, susipažįsta su Oriento poezija. Keisti nuotykiai su klaidatikiais priverčia jį pasitraukti į nuošalias vietoves, jis suranda Rytų šalies mergaitės šeimą (žr. I dalį). Klajoklių genčių gyvenimo būdas. Persų pasakos. Seniausios pasaulio istorijos prisiminimai. Knyga turėjo tarp įvairiausių įvykių išlaikyti tą pačią spalvos gamą ir priminti mėlynąją gėlę; kartu turėjo būti jungiamos skirtingiausios ir įvairiausios sakmės: graikų, Oriento, Biblijos, krikščioniškosios, indų bei Šiaurės mitologijos prisiminimai ir užuominos. Kryžiaus žygiai. Sielos gyvenimas. Heinrichas vyksta į Romą. Senovės Romos laikai.

Pasisėmęs patirties, grįžta į Vokietiją. Susiranda savo senelį – mąslaus būdo žmogų. Kartu su seneliu – Klingsoras. Pokalbiai vakarais su jais abiem.

Heinrichas vyksta į Frydricho rūmus, asmeniškai susipažįsta su imperatoriumi. Rūmai turėjo daryti labai didingą įspūdį: vaizduojami geriausi, garsiausi ir nuostabiausi viso pasaulio žmonės, jų centre – pats imperatorius. Čia viešpatauja didžiausia prabanga ir tikras didysis pasaulis. Aiškinamas vokiečių charakteris ir vokiečių istorija. Heinrichas kalba su imperatoriumi apie valstybės valdymą, apie imperatoriaus vaidmenį, paslaptingos kalbos apie Ameriką ir Ost Indiją. Valdovo pažiūros. Mistiškas imperatorius. Knyga *„De tribus impostoribus“*[69].

Iš naujo ir intensyviau negu pirmoje dalyje „Laukimas“ suvokęs gamtą, gyvenimą ir mirtį, karą, Rytų kraštus, istoriją ir poeziją, Heinrichas grįžta į savo sielą tarytum į senąją tėvynę. Pasaulio samprata ir savimonė pažadina troškimą pakilti į nežemišką sferą: nuostabiausias pasakų pasaulis jam pasidaro artimas, nes širdis visiškai atvira jį priimti.

Manesės minezingerių poezijos rinkinyje[70] randame gana nesuprantamas Heinricho fon Ofterdingeno ir Klingsoro dainavimo varžybas su kitais poetais; vietoj šių varžybų autorius ketino

pavaizduoti kitokį neįprastą poetų ginčą, gėrio ir blogio principų kovą religinėse ir pasaulietiškose dainose, sugretinti matomą ir nematomą pasaulį. „Su Bakcho svaiguliu iš entuziazmo poetai lažinasi iš gyvybės ir mirties“. Poetizuojami mokslai, net matematika dalyvauja varžybose. Apdainuojamos Indijos gėlės: nauja indų mitologijos apoteozė. Tai paskutinis Heinricho veiksmas žemėje, perėjimas į savo paties išaukštinimą. Tai viso kūrinio pabaiga, pasakos, kuria baigiasi pirma romano dalis, *išsipildymas*. Viskas paaiškinama ir baigiama kuo natūraliausiai ir kartu nenatūraliausiai, griūva skiriamoji siena tarp pasakos ir tikrovės, tarp praeities ir dabarties: tikėjimas, fantazija, poezija atveria vidinį pasaulį.

Heinrichas patenka į Sofijos pasaulį, į gamtą, kokia ji galėtų būti, į alegorišką gamtą, po pokalbio su Klingsoru apie kai kuriuos keistus ženklus ir nuojautas. Tos nuojautos pabunda pirmiausia klausantis senos atsitiktinai išgirstos dainos apie gilius vandenis slaptoje vietoje. Ši daina pažadina seniai pamirštus prisiminimus, jis eina prie vandens ir randa mažą auksinį raktelį, kurį kadaise iš jo pavogė varnas ir kurio jis niekaip negalėjo rasti. Šį raktelį netrukus po Matildės mirties jam davė senas vyras, sakydamas, jog turįs jį nunešti imperatoriui, ir tas pasakysiąs, ką su juo veikti. Heinrichas eina pas imperatorių. Imperatorius labai nudžiunga ir parodo jam seną dokumentą, o ten parašyta, jog imperatorius turįs duoti paskaityti dokumentą žmogui, kuris atnešiąs jam auksinį raktelį. Šis žmogus slaptoje vietoje rasiąs seną brangenybę – talismaną, karbunkulą jo karūnai, kurioje jam palikta vietos. Pergamente aprašyta ir toji vieta. Sekdamas šiuo aprašymu, Heinrichas leidžiasi kelionėn į kalną, pakeliui sutinka svetimšalį, kuris kadaise jam ir jo tėvams pasakojo apie mėlynąją gėlę. Jis kalba su juo apie Apreiškimą. Heinrichas įeina į kalną, Sianė jį ištikimai lydi.

Netrukus jis patenka į stebuklingą šalį, kurioje oras ir vanduo, gėlės ir gyvūnai yra visiškai kitokie negu žemiškoje gamtoje. Tuo

metu romanas kai kuriose vietose virsta vaidinimu. „Žmonės, gyvūnai, augalai, akmenys ir žvaigždynai, stichijos, garsai, spalvos susirenka kaip *viena* šeima, veikia ir kalba kaip *viena* rūšis". „Gėlės ir gyvūnai kalba apie žmogų". „Pasakų pasaulis tampa visiškai matomas, tikrovės pasaulis laikomas pasaka". Heinrichas randa mėlynąją gėlę, tai Matildė, ji miega, ji turi karbunkulą, maža mergytė – jo ir Matildės kūdikis – sėdi prie karsto ir atjaunina Heinrichą. „Šis kūdikis yra tikrasis pasaulis, aukso amžiaus viršūnė". „Čia krikščionių religija susitaiko su pagonių, apdainuojamos Orfėjo, Psichės ir kitos istorijos".

Heinrichas nuskina mėlynąją gėlę ir išvaduoja Matildę iš kerų, bet vėl ją praranda, sustingsta iš skausmo ir virsta akmeniu. „Eda[71] (mėlynoji gėlė, Rytų krašto mergaitė, Matildė) paaukoja save prie akmens, ir akmuo virsta skambančiu medžiu. Sianė nukerta medį ir kartu su juo susidegina, medis tampa auksiniu ožiaragiu[72]. Eda (Matildė) turi jį paaukoti, ir jis vėl atvirsta žmogumi. Šių persikūnijimų metu vyksta daug keistų pokalbių".

Jis laimingas su Matilde, kuri kartu yra Rytų šalies mergaitė ir Sianė. Švenčiama linksmiausia sielos šventė. Visa, kas buvo prieš tai, buvo mirtis. Paskutinis sapnas ir pabudimas. „Vėl pasirodo Klingsoras, jis dabar – Atlantidos karalius. Heinricho motina yra fantazija, tėvas – prasmė, Švaningas – mėnulis, kalnakasys – antikvaras[73], kartu jis – geležis. Imperatorius Frydrichas yra Arktūras. Taip pat atvyksta grafas fon Hohencolernas ir pirkliai". Viskas susilieja į vieną alegoriją. Sianė atneša imperatoriui akmenį, o Heinrichas dabar pats yra poetas iš tos pasakos, kurią kadaise pasakojo pirkliai.

Laimingas kraštas dabar kenčia tik nuo vienos nelaimės – nuo metų laikų kaitos. Heinrichas sugriauna Saulės karalystę. Veikalas turėjo baigtis ilgu eilėraščiu, kurio užrašyta tik pradžia.

Metų laikų jungtuvės

Pilnas minčių stovėjo naujasis monarchas, galvojo
Jis apie pasaką svečio ir apie sapną nakties,
Kai pirmąkart sužinojo apie nuostabią gėlelę,
Kai pranašystė graži leido jam meilę pajust.
Rodosi, svečias ką tik mielą draugiją paliko,
Rodos, pily dar aidėjo jo balsas gražus, įtaigus,
O paslaptinga mėnulio šviesa liejos pro langą
Ir jaunuolio širdy degė aistringa liepsna.
„Eda, – paklausė karalius, – koks didžiausias troškimas
Degina mylinčią širdį? Kas skaudina ją?
Tu pasakyki, ir mes pamėginsim pagelbėt,
Nes tai mūsų galioj. Lai vėlei nudžiunga dangus".
„Jeigu laikai nebūtų tokie nevieningi, jei jungtųs
Su dabartim ateitis ir praeitis tolima,
Jeigu draugautų ruduo ir pavasaris žalias,
Vasara su žiema, senatvė su jaunyste
Jei bičiuliautų ir žaistų rimtą ir linksmą žaidimą,
Tada, o mylimas vyre, išdžiūtų skausmo šaltiniai
Ir palaimingų jausmų būtų širdis kupina".
Taip ji kalbėjo; ir ją apkabino gražus mylimasis:
„Tu iš tiesų, mylimoji, dangišką žodį tarei,
Žodį, kurį jau seniai jautriosios širdys nešiojo,
Tavosios lūpos jį ištarė garsiai, visu aiškumu.
Greitai atsiųskit vežimą, atsigabensim juos patys,
Pirmiausia metų laikus, paskui – amžius žmonių giminės.

Iš pradžių jie vyksta pas Saulę ir parsigabena pirmiausia dieną, paskui keliauja pas naktį, paskui į šiaurę – ieškoti žiemos, vėliau į pietus – vasaros, iš rytų jie pasikviečia pavasarį, iš vakarų rudenį. Paskui jie skuba pas jaunystę, paskui pas senatvę, pas praeitį ir pas ateitį.

Tai viskas, ką aš galėjau pateikti skaitytojui iš savo atsiminimų ir iš atskirų žodžių bei užuominų mano draugo paliktuose raštuose. Šio didžiulio tikslo įgyvendinimas būtų buvęs įspūdingas naujosios poezijos paminklas. Šiose nuorodose stengiausi pasakoti trumpai ir sausai, vengdamas pavojaus, kad ką nors pridursiu iš savo vaizduotės. Galbūt šių eilių ir žodžių nuotrupos sugraudins ne vieną skaitytoją kaip ir mane, nes ir aš negaliu žiūrėti kitaip kaip tik su pagarbiu skausmu į sunaikinto Rafaelio ar Koredžo paveikslo fragmentą.

L. T.

Joseph von Eichendorff

MARMURO STATULA

Apsakymas

Iš vokiečių kalbos vertė
LEONAS PETRAVIČIUS

Joseph von Eichendorff DAS MARMORBILD
Verlag Neues Leben, Berlin, 1984

Gražų vasaros vakarą jaunas aristokratas Florijas iš lėto jojo Lukos vartų link[1], džiaugdamasis puikiu oru, kuris virpėte virpėjo virš nuostabaus kraštovaizdžio, virš miesto bokštų bei stogų, ir grožėjosi margais būreliais dailių moterų ir vyrų, kurie linksmai ir triukšmingai vaikštinėjo aukštų kaštonų alėjomis abipus kelio.

Staiga prie jo ant grakštaus kelioninio žirgo prisiartino ir maloniai pasisveikino kitas raitelis, jojąs tuo pačiu keliu. Jis buvo pasipuošęs spalvingais drabužiais, ant kaklo užsikabinęs auksinę grandinę, o ant tamsių kaštoninių plaukų užsidėjęs plunksnomis papuoštą aksominę beretę. Jodami greta vienas kito į tirštėjančią vakaro tamsą juodu ėmė šnekučiuotis. Jaunajam Florijui liekna pakeleivio figūra, gyvas, žvalus jo būdas ir net linksmas jo balsas pasirodė tokie žavingi, kad jis tiesiog negalėjo atitraukti nuo jo akių.

– Kokie vėjai atpūtė jus į Luką? – galų gale paklausė nepažįstamasis.

– Jokių ypatingų reikalų neturiu, – droviai atsakė Florijas.

– Jokių reikalų? Tada jūs tikriausiai poetas! – linksmai nusijuokė nepažįstamasis.

– Na, gal ne visai poetas, – atsakė Florijas ir smarkiai nuraudo. – Tiesa, ne kartą bandžiau pramokti dainavimo meno, bet paskui, pasiskaitęs senųjų didžiųjų meistrų, kurių dainose viskas taip gyva, taip tikra, visiškai taip, kaip ir aš norėčiau dainuoti, pajutau, kad

mano balselis tėra kaip to menko, vėjo blaškomo vyturėlio po begaliniu dangaus šventovės skliautu.

– Kiekvienas šlovina Kūrėją kaip išmano, – pasakė svetimšalis. – O kai sučiulba visi paukšteliai, ateina pavasaris.

Jo didelės, žvitrios akys su pasimėgavimu žvelgė į gražų jaunuolį, kuris taip nekaltai žiūrėjo į tamsėjančias lygumas.

– Ryžausi pakeliauti, – kiek drąsiau ir nuoširdžiau prašneko Florijas, – ir jaučiuosi tarytum ištrūkęs iš kalėjimo. Nubudo visi mano ankstesni troškimai ir džiaugsmai. Augdamas kaimo tyloje, valandų valandas su ilgesiu žiūrėdavau į tolumoje mėlynuojančius kalnus, kai per mūsų sodą lyg muzikantas burtininkas žengdavo pavasaris ir viliodamas dainuodavo apie nuostabaus grožio kraštus, apie didžiulį, neišmatuojamą džiaugsmą.

Pakeleivis, išgirdęs tokius jo žodžius, susimąstė.

– Ar jums kada nors teko girdėti, – paklausė jis susisvajojęs, tačiau labai rimtai, – apie burtininką muzikantą, kuris įsivilioja jaunuolius pro savo pilies vartus į užburtą kalną, iš kur dar niekas nėra sugrįžęs? Būkite atsargus!

Florijas nežinojo, kaip suprasti pakeleivio žodžius, o toliau jį klausinėti negalėjo, nes kaip tik tuo metu jie, nejučiomis sekdami paskui vaikštinėjančių pramogautojų būrius, prijojo ne miesto vartus, o plačią žalią aikštę, kur paskutiniuose vakaro saulės spinduliuose zujo ir šurmuliavo linksmi muzikantai, stovėjo margos pavėnės, jodinėjo raiteliai ir pramogavo apylinkių jaunimas.

– Visai nebloga čia paviešėti, – linksmai tarė pakeleivis ir nušoko nuo arklio. – Tikiuosi, greitai pasimatysime!

Sulig šiais žodžiais jis dingo minioje.

Florijas akimirką stovėjo nustebęs ir nudžiugęs dėl netikėtos naujos galimybės. Tada, pakeleivio pavyzdžio paskatintas, atidavė arklį tarnui ir nėrė į linksmą minią.

Iš visų pusių iš už žydinčių krūmų aidėjo nematomų dainininkų chorai, po aukštais medžiais vaikštinėjo išdidžios moterys, gražiomis akimis stebėdamos, kas dedasi pievoje, juokėsi, šnekučiavo,

linksėjo skrybėlių plunksnomis blausioje auksinio vakaro šviesoje ir atrodė kaip gėlių lysvė, šiurenama vėjo. Toliau žalioje aikštelėje keletas mergaičių linksmai žaidė kamuoliu. Margi kamuoliai, brėždami žvilgančius lankus, kaip plaštakės skraidė mėlyname ore, o laksčios ir vikrios mergaičių figūros žalioje pievelėje teikė džiaugsmo akiai ir širdžiai. Florijo žvilgsnį ypač patraukė viena iš jų, nepaprastai žvitri, beveik dar vaikiškos išvaizdos mergaitė, kurios judesiai buvo be galo grakštūs. Jos plaukus puošė margas gėlių vainikas, ji pati, žvaliai bėgdama per pievelę, pasilenkdama ir vėl gražiomis rankomis ore siekdama kamuolio, atrodė kaip tikras linksmo pavasario atspindys. Sykį, kai jos varžovė netyčia išleido kamuolį iš rankų, jis nulėkė priešinga kryptimi ir nukrito Florijui po kojų. Florijas pakėlė kamuolį ir padavė jį atbėgančiai vainikuotajai mergaitei. Ji, truputį išsigandusi, sustojo ir tylėdama pažvelgė į jį gražiomis didelėmis akimis. Paskui paraudusi nulenkė galvą ir nuskubėjo prie savo žaidimo draugių.

Marga karietų ir raitelių virtinė, lėtai ir puošniai plaukdama alėja, atitraukė Florijo žvilgsnį nuo žavaus žaidimo, ir jis valandėlę vaikštinėjo vienas, stebėdamas nuolat kintančius vaizdus.

– Daininkas Fortūnatas! – staiga šalimais sušuko moterys ir raiteliai.

Jis greitai atsigręžė į aikštę ir labai nustebo pamatęs žavųjį savo pakeleivį. Jis stovėjo pievos pakraštyje atsirėmęs į medį, apsuptas gražaus moterų ir raitelių būrio. Visi klausėsi jo dainos. Kartais iš minios jam darniai pritardavo keletas balsų. Minioje Florijas vėl pamatė gražiąją žaidėją, kuri, plačiai atmerkusi akis, tyliai ir džiugiai klausėsi nuostabių garsų.

Gerokai išsigandęs Florijas prisiminė, jog dar visai neseniai taip draugiškai šnekučiavosi su garsiu dainininku, kurio šlovingą vardą jau seniai buvo girdėjęs. Jis nedrąsiai stovėjo atokiau ir džiaugdamasis klausėsi širdžiai mielo dainavimo. Garsai buvo tokie malonūs, jog Florijas būtų klausęs jų visą naktį, bet netrukus teko nusivilti, nes Fortūnatas greitai baigė dainuoti, o minia ėmė kilti nuo pievos ir skirstytis.

Daininninkas iš tolo pamatė jaunuolį ir, priėjęs artyn, draugiškai paėmė jį už abiejų rankų, ir, nepaisydamas sumišusio Florijo prieštaravimų, kaip belaisvį nusivedė į netoliese stovinčią atvirą palapinę, kurioje susirinkęs linksmas draugų būrys rengėsi vakarieniauti. Visi sveikino Floriją kaip seną pažįstamą, daug žavių akių su linksma nuostaba krypo į grakštų, malonų jaunuolį.

Linksmai kalbėdamiesi visi susėdo prie apvalaus stalo palapinės viduryje. Gaivinantys vaisiai ir vynas krištolo taurėse mirguliavo ant akinamai baltos staltiesės, sidabrinėse vazose kvepėjo didelės gėlių puokštės, linksmai švietė gražių merginų veidai. Auksiniai vakaro spinduliai žaidė pievoje ir upėje, kuri, lygi kaip veidrodis, plaukė pro palapinę. Florijas nejučiomis atsisėdo šalia dailiosios žaidėjos. Ji iš karto jį pažino, sėdėjo tyli ir nedrąsi, bet ilgos, baikščios blakstienos vos galėjo paslėpti tamsius ugningus jos akių blyksnius.

Susitarė, kad kiekvienas pasveikins savo draugę trumpa improvizuota dainele ir išgers į jos sveikatą. Valiūkiškos dainelės, lengvos kaip pavasario vėjas, kuris praskriedamas švelniai paliečia gyvenimo paviršių, nesileisdamas į jo gelmes, pynė linksmų reginių vainiką. Florijas sielos gelmėse jautėsi viskuo patenkintas, kvailas drovumas dingo, jis svajingai, tylomis, kupinas šviesių minčių žvelgė pro žvakes ir gėles į nuostabų kraštovaizdį, iš lėto skęstantį vakaro žaroje. Kai jam priėjo eilė išsakyti sveikinimą, jis pakėlė taurę ir uždainavo:

Su džiaugsmu ištarčiau kilnų
Vardą, kelčiau taurę pilną,
Bet argi išduos mergelė
Savo vardą svetimšaliui?
Ko gi tad laisvam klajūnui laukti?
Su pavasario vilnim galiu išplaukti.

Florijui dainuojant gražioji kaimynė valiūkiškai žiūrėjo jam į akis, paskui, sutikusi jo žvilgsnį, greitai nuleido galvą. Bet jis dainavo su tokiu įkvėpimu, o dabar pasilenkė prie jos žvelgdamas tokiu maldaujamu žvilgsniu, kad ji leido pabučiuoti ją į karštas raudonas lūpas.

– Šaunuolis, šaunuolis! – sušuko keletas vyrų.

Prie stalo suskambo šelmiškas, bet nepiktas juokas. Florijas sutrikęs skubiai išgėrė taurę, o pabučiuotoji mergaitė nuleido žemyn akis. Pasipuošusi gėlių vainiku, smarkiai išraudusi, ji atrodė be galo patraukli.

Taip kiekvienas iš laimingųjų išsirinko mylimąją. Tik Fortūnatas priklausė visoms ir kartu nė vienai ir šioje žavioje maišatyje atrodė kone vienišas. Buvo be galo linksmas, galėjai jį pavadinti net išdykėliu. Tarytum nusimetęs visus varžtus, čia juokavo, čia vėl darėsi rimtas, paskui vėl krėtė linksmus pokštus. Tačiau į visus žvelgė tokiu blaiviu ir kilniu žvilgsniu, jog kartais tai atrodė keista. Florijas, sėdėdamas kitoje stalo pusėje, norėjo kaip nors išsakyti jam savo meilę ir pagarbą, kurią seniai jautė, bet niekaip nepavyko, nes dainininkas subtiliais juokais vis sukliudydavo. Florijas negalėjo perprasti Fortūnato būsenos.

Tuo tarpu aikštėje darėsi vis tyliau, tarp tamsėjančių medžių viršūnių šventiškai sužibo viena kita žvaigždelė, sklido gaivi vėsa, smarkiau sušniokštė upė. Pagaliau priėjo eilė dainuoti Fortūnatui. Jis greitai pašoko, pasičiupo gitarą ir uždainavo:

Suskambo krūtinė,
Jausmų sklidina,
Erdvėn begalinėn
Vilioja daina.

Aš vienas svajoju
Aukštai erdvėse,
Mėlynėj skrajoju
Džiaugsminga dvasia.

O Bakchai, linksmuoli,
Valdove sapnų,
Mes meldžiame uoliai
Tavų dovanų.

Jaunuolį dabina
Vainiko žiedai,
Jo sielą svaigina
Vilties pažadai.

Jo meilė jau laukia
Ir ilgis karštai,
Pavasaris šaukia,
Svajonių kraštai.

Ir štai ji ateina –
Šviesi Venera.
Kur vynas, kur dainos,
Ten tavo sfera.

Ten skleidžiasi gėlės
Ant ryto kalvos.
Guvus amūrėlis
Virš tavo galvos

Plevena, plasnoja
Lengvučiais sparnais
Ir švelniai vilioja
Auksiniais sapnais.

Štai vyrai, merginos
Pasklinda laukuos –
Švelnus margumynas,
Lyg gėlės plaukuos.

Ir skruostai jau žydi,
Jau meilė arti.
Jie dieną palydi
Iš laimės girti.

Čia jis staiga ėmė dainuoti kita melodija ir kitu tonu:

Balsai išsisklaidė,
Nublyško žiedai,
Svečiai liovės žaidę,
Sustingo veidai.

Tyloj suskambėjo
Padangių giesmė.
Rasom sužibėjo
Gėlėta ūksmė.

Staiga mes išvydom,
Ką siunčia dangus.
Iš kur jis atklydo,
Šis svečias brangus?

Stovėjo jis vienas
Margam būryje,
Jo garbanas puošė
Balta lelija.

Jo lūpos vaikystės
Spindėjo šviesa,
Dangaus karalystės
Mums skelbė tiesas.

Jis fakelą rausvą
Pakėlė ramus,
– Kas trokšta, – paklausė, –
Sugrįžt į namus?

Kai fakelo ugnį
Pritemdė jisai,
Paniro bedugnėn
Pasaulio balsai.

Ir žemės grožybės,
Gėlėti takai
Suspindo aukštybėj
Žvaigždynų pulkais.

Dangaus jaunikaiti,
Vadove žavus,
Kvieti mane eiti,
Skubėt pas savus.

Ko viltis? Kam ryžtis?
Skrendu jau erdve.
O Tėve, sugrįžti
Skubu pas Tave!

Fortūnatas nutilo, nutilo ir kiti, nes ir lauke visi garsai nuščiuvo, muziką, žmonių klegesį ir viliojančius dienos burtus pamažu įveikė ramybė, kurią skleidė begalinis žvaigždėtas dangus ir aiškiai girdimas upių ir miškų šniokštesys. Tada į palapinę įžengė aukštas, lieknas, brangenybėmis pasipuošęs riteris. Nuo jo drabužių plevenančių žvakių šviesoje pasklido žalsvi aukso spalvos atšvaitai. Giliose akiduobėse žvilgsnis degė klastinga liepsna, veidas gražus, bet išblyškęs ir niūrus. Jis pasirodė taip staiga, kad

visi su šiurpuliu prisiminė tylųjį svečią, apie kurį dainavo Fortūnatas. Greitomis linktelėjęs svečiams, jis nuėjo prie palapinės šeimininko ir, užsisakęs tamsiai raudono vyno, ėmė blyškiomis lūpomis jį gurkšnoti.

Florijas net krūptelėjo, kai keistasis vyras pirmiausia kreipėsi į jį, sveikindamas kaip seną pažįstamą. Florijas nužvelgė atvykėlį nuo galvos iki kojų nustebęs ir susimąstęs, nes niekaip negalėjo prisiminti, kad būtų jį kada nors matęs. Bet riteris kalbėjo nepaprastai daug, pasakojo įvairius dalykus iš Florijo praeities, be to, tiek daug žinojo apie jo gimtinę, sodą, įvairias tenykštes vietas, prie kurių Florijas buvo labai prisirišęs, kad Florijas netrukus įsileido į ilgas kalbas su paslaptingu nepažįstamuoju.

Prie kitų draugijos narių Donatis – toks buvo riterio vardas – nesugebėjo pritapti. Matėsi, kad visi kiek sumišo ir išsigando, bet niekas negalėjo paaiškinti kodėl. Sutemo naktis, todėl visi ėmė skirstytis.

Prasidėjo sumaištis: riedėjo vežimai, trypčiojo arkliai, bėgiojo tarnai, vėjyje plevėsavo deglai, mesdami keistus atšvaitus ant vandens, medžių ir bruzdančių žmonių. Šioje mirgančioje šviesoje Donačio veidas atrodė dar blyškesnis, dar labiau gąsdino. Gražioji mergaitė su gėlių vainiku visą laiką slapta baimingai stebėjo jį iš šalies. O kai jis prisiartino prie jos norėdamas riteriškai padėti jai užsėsti ant žirgo, ji išsigandusi pribėgo prie toliau stovinčio Florijo, ir tas smarkiai plakančia širdimi užkėlė ją į balną. Tuo tarpu visi susiruošė kelionėn. Mergaitė nuo gražaus balno dar kartą draugiškai linktelėjo Florijui galva, ir netrukus visa spalvinga draugija dingo nakties tamsoje.

Florijui pasirodė keista, kai jis staiga liko vienas su Donačiu ir dainininku didelėje, tuščioje aikštėje. Dainininkas su gitara rankose vaikštinėjo upės krantu netoli palapinės, rodos, kurdamas naujas melodijas ir retkarčiais brūkštelėdamas per stygas. Gitaros akordai Floriją kiek ramino, bet netrukus Fortūnatas nustojo groti. Jo visada ramiais veido bruožais perbėgo keistas nepasitenkinimas, ir jis panoro kuo greičiau iš čia išjoti.

Tada visi trys šoko ant arklių ir kartu nujojo į miestą, iki kurio buvo visai netoli. Fortūnatas netarė nė žodžio, užtat Donatis pradėjo draugiškai, sklandžiai ir maloniai kalbėti. Florijas, negalėdamas pamiršti linksmo vakaro, jojo tarp jųdviejų tyliai kaip susisvajojusi mergaitė.

Prijojus miesto vartus, Donačio žirgas, jau prieš tai baidęsis praeivių, staiga stojo piestu ir nežengė nė žingsnio toliau. Raitelio veidą ūmai perkreipė pyktis, iš trūkčiojančių lūpų išsprūdo vos girdimas piktas keiksmas. Florijas gerokai nustebo: jam pasirodė, kad toks elgesys niekaip nedera su šiaip jau santūriu ir rafinuotu riterio mandagumu. Bet Donatis greitai susitvardė.

– Norėjau palydėti jus iki užeigos, – tarė jis šypsodamasis ir manieringai gręždamasis į Floriją. – Bet mano arklys, kaip matote, priešinasi. Gyvenu vasarnamyje už miesto ir tikiuosi, kad netrukus mane aplankysite.

Tai pasakęs jis nusilenkė, o bugštus, keistai nekantraujantis arklys, kurio neįmanoma buvo nulaikyti, kaip strėlė nėrė su juo į tamsą, net vėjas sušvilpė.

– Dėkui Dievui, – sušuko Fortūnatas, – kad naktis jį prarijo! Jis iš tiesų panašus į tas bespalves, bjaurias nakties plaštakes, kurios, tarytum pabėgusios iš kraupaus sapno, blaškosi tamsoje ir jas su jų ilgais ūsais bei didelėmis baugiomis akimis gali palaikyti žmogaus veidu.

Florijas, jau kiek susidraugavęs su Donačiu, pasakė, kad jį stebina tokie žiaurūs Fortūnato žodžiai. Bet dainininkas, dar labiau susierzinęs, ir toliau plūdosi nepaisydamas slapto Florijo pykčio ir išvadino riterį mėnulio gaudytoju, ilgesinga višta ir melancholijos fanatiku.

Fortūnatui burnojant jie pagaliau prijojo užeigą, ir kiekvienas nuėjo į jam skirtą kambarį.

Florijas nenusirengęs griuvo į lovą, bet ilgai negalėjo užmigti. Dienos vaizdų įaudrintoje sąmonėje viskas bangavo, aidėjo ir skambėjo. Užeigos durys varstėsi vis rečiau, vis rečiau pasigirsdavo

balsai, ir pagaliau namai, miestas ir laukai nugrimzdo į visišką tylą. Tada Florijui pasirodė, jog jis baltomis kaip gulbės sparnai burėmis vienas plaukia mėnesienos nušviesta jūra. Bangos tyliai pliuškeno į laivą, iš vandens išnirdavo sirenos, visos jos atrodė panašios į gražiąją vainikuotą mergaitę, kurią sutiko vakar vakare. Ji liūdnai dainavo nuostabiu balsu, ir atrodė, kad jos daina be pabaigos ir kad jis tuoj mirs iš liūdesio. Laivas nepastebimai pasviro ir ėmė pamažu grimzti vis gilyn ir gilyn, kol Florijas išsigandęs pabudo.

Jis pašoko iš lovos ir pravėrė langą. Užeiga stovėjo miesto pakraštyje, prieš jo akis skleidėsi aiškiai mėnulio nušviesta tyli kalnų, sodų ir slėnių platybė. Atrodė, kad medžiai ir upės tebeaidi nuo praėjusios dienos pramogų, o visa gamta tyliai dainuoja, panašiai kaip sirenos, kurias girdėjo sapne. Jis negalėjo atsispirti pagundai, pasiėmė gitarą, kurią Fortūnatas buvo palikęs jo kambaryje, ir tyliai išslinko iš nuščiuvusių namų. Lauko durys buvo neužrakintos, prie slenksčio miegojo tarnas. Jis nepastebėtas išėjo ir linksmai nužingsniavo per vynuogynus, tuščiomis alėjomis, pro miegančius namelius, vis tolyn, tolyn...

Slėnyje tarp vynuogynų išvydo upę, čia vienur, čia kitur snaudė baltai švytintys rūmai tarytum užmigusios gulbės tylos jūroje. Jis linksmu balsu uždainavo:

Kaip gera naktį man klajoti
Ir citros nuostabiais garsais
Kalvas pasveikinti, svajoti
Po skliautais bukmedžių vėsiais.

Čia, slėnyje, kur kiaurą dieną
Dainas girdėjau ir juokus,
Dabar tylu, tik mėnesiena
Dabina sidabru laukus.

Nutilo vyndariai palaukėj
Dainavę, laipioję šlaitais,
Tik upė slėny tyliai plaukia
Ir blyksniais sužiba šaltais.

Lakštingalėlė tankumyne
Giesmėm pragysta saldžiomis,
O medžiai, dieną prisiminę,
Kuždėtis ima slapčiomis.

Dienos džiaugsmus svajingai mena
Širdis manoji atvira,
Joje šviesi viltis gyvena
Ir meilė nuostabiai tyra.

Suvirpo vėl citra manoji,
Daina skambės tau amžinai.
Tu nubudai, o mylimoji,
Nes mano balsą pažinai.

Galų gale jis ėmė iš savęs juoktis, kadangi net nežinojo, kam skiria šią serenadą. Daina buvo toli gražu ne apie žavią mergaitę su gėlių vainiku. Muzika prie palapinių, vizija užeigos kambaryje ir jo siela, svajojanti apie dainos garsus, apie sapną ir grakščios mergaitės figūrą, nepastebimai, stebuklingai pavertė jos vaizdą daug gražesniu, kilnesniu ir puošnesniu, negu jis kada nors buvo regėjęs.

Susimąstęs dar ilgai žingsniavo, kol staiga atsidūrė prie didelio, aukštais medžiais apaugusio tvenkinio. Pro medžių viršūnes prasiskverbusi mėnesiena ryškiai apšvietė marmurinę Veneros statulą, stovinčią ant akmens netoli kranto. Atrodė, tarytum deivė ką tik išniro iš bangų ir kaip užburta stebi savo pačios grožybę, atsispindinčią svaigiame tvenkinio vandenyje, kurio dugne tyliai

spindėjo žvaigždės. Keletas gulbių ramiai plaukiojo lankais aplink statulą, paslaptingai šnarėjo medžių lapai.

Florijas stovėjo negalėdamas pajudėti, prikaustytas šio reginio, nes statula jam pasirodė kaip seniai ieškota ir staiga atpažinta mylimoji, kaip stebuklinga gėlė, išsiskleidusi pavasario prieblandoje iš svajingų jo jaunystės sapnų tylos. Juo ilgiau jis žiūrėjo, juo labiau jam vaidenosi, kad statula iš lėto atmerkia gyvas akis, lyg norėdama praverti lūpas ir jį pasveikinti, kad gyvybė kaip švelni daina nubunda šiltame jos kūne. Apakintas, nuliūdęs ir susižavėjęs jis užsimerkė.

Kai vėl pažvelgė, viskas, regis, buvo staiga pasikeitę. Mėnuo klastingai žiūrėjo pro debesis, sustiprėjęs vėjas šiaušė ir drumstė tvenkinio paviršių, o Veneros statula atrodė baugiai balta, sustingusi ir žvelgė į jį akmeninėmis akiduobėmis iš begalinės tylos, keldama siaubą. Jaunuolį apėmė niekada nepatirta baimė. Jis greitai išbėgo iš parko, nesustodamas, vis greičiau leidosi per sodus ir vynuogynus miegančio miesto link. Net medžių šnaresys jam aidėjo tarytum kažkieno kuždami žodžiai, o aukštų, vaiduokliškų tuopų šešėliai, regis, vijosi jį iš paskos.

Į užeigą grįžo smarkiai susijaudinęs. Tarnas tebemiegojo prie slenksčio ir, netyčia Florijo užkliudytas, išsigandęs pašoko. Florijas greitai užtrenkė duris ir tik pasiekęs savo kambarį lengviau atsikvėpė. Jis dar ilgai vaikštinėjo, kol truputį aprimo. Tada griuvo į patalą ir užmigo kamuojamas keisčiausių sapnų.

Kitą rytą Florijas ir Fortūnatas pusryčiavo prie užeigos po aukštais saulės nuauksintais medžiais. Florijas buvo labiau išblyškęs negu paprastai ir, regis, džiaugėsi, kad praėjo naktis.

– Rytas, – kalbėjo Fortūnatas, – yra tarytum sveikata trykštantis, nuostabiai gražus draugas. Jis džiaugsmingai leidžiasi nuo aukščiausių kalnų į miegantį pasaulį, nubraukia ašaras gėlėms ir medžiams, siaučia, išdykauja ir dainuoja. Jam nelabai rūpi švelnūs

jausmai, jis savo vėsia ranka glosto sustingusius sąnarius, juokiasi, pamatęs ištįsusį ar nuliūdusį veidą, išnirusį iš mėnesienos.

Po tokių žodžių Florijas drovėjosi ką nors pasakoti dainininkui, kaip buvo ketinęs, apie gražiąją Veneros skulptūrą ir sutrikęs tylėjo. Tačiau jo nakties klajones tikriausiai buvo pastebėjęs ir kažką apie jas papasakojęs prie durų budėjęs tarnas. Fortūnatas juokdamasis kalbėjo toliau:

– Na, jei netikite, pabandykite dabar, pavyzdžiui, ištarti: „O puikioji, kilnioji siela! O mėnesiena, švelniųjų širdžių žiedadulkės!“ ar ką nors panašaus. Argi tai neatrodys juokinga? Tačiau galiu lažintis, kad šiąnakt ne kartą labai rimtai tą kartojote.

Florijas visą laiką manė, jog Fortūnatas yra ramaus ir švelnaus būdo, todėl dabar labai nustebo, kad jo mylimas dainininkas esąs toks šmaikštuolis ir šaipūnas. Florijo akys patvino ašaromis, jis įsižeidęs pasakė:

– Turbūt jūs kalbate viena, o manote kita. To niekada nereikėtų daryti. Bet manęs neišmušite iš vėžių. Pasaulyje dar esama švelnių ir kilnių jausmų, kurių galima drovėtis, bet tikrai nėra ko gėdytis. Dar esama tylios laimės, kuri slepiasi nuo dienos triukšmo ir tik po žvaigždėtu dangumi tarytum gėlės žiedą atveria savo šventą taurę, kurioje gyvena dangaus angelas.

Fortūnatas nustebęs pažvelgė į jaunuolį ir sušuko:

– Na, viskas aišku! Jūs įsimylėjęs iki ausų!

Tuo tarpu Fortūnatui, kuris ketino pasijodinėti, atvedė žirgą. Jis švelniai paglostė išriestą gražiai papuošto gyvulio sprandą, o žirgas nekantriai trypė žemę. Tada Fortūnatas dar kartą atsigręžė į Floriją ir geraširdiškai šypsodamas padavė jam ranką.

– Vis dėlto man jūsų gaila, – pasakė jis. – Per daug pasaulyje švelnių, gerų ir labai įsimylėjusių jaunuolių, kurie lyg apsėsti. Jie žūtbūt trokšta būti nelaimingi. Pamirškite melancholiją, mėnesieną ir panašias nesąmones. O jei kada iš tikrųjų atsitinka kas bloga, žvaliai skubėkite į dievišką ryto šviesą, melskitės iš širdies gilumos ir pasistenkite nusikratyti blogio. Tada tikrai grįš jėga ir giedra nuotaika, nebent pats nelabasis būtų jus apsėdęs.

Tai pasakęs vikriai šoko ant žirgo ir pro vynuogynus, pro žydinčius sodus nujojo į spalvingą, aidinčią tolumą, linksmas ir gražus kaip giedras rytas prieš jo akis.

Florijas ilgai žiūrėjo jam iš paskos, kol raitelis dingo iš akių tolimos jūros spindesyje. Tada ėmė vaikštinėti medžių šešėlyje. Po nakties reginių jo sieloje liko stiprus, nesuprantamas troškimas. O Fortūnato kalbos jį keistai suerzino ir sutrikdė. Dabar ir pats nebežinojo, ko nori, tarytum lunatikas, kurį kažkas staiga pašaukia vardu. Susimąstęs dažnai žvelgė į nuostabų kraštovaizdį, lyg maldaudamas sveiką, džiaugsmingą pasaulį, kad jam patartų. Tačiau rytas pasiekdavo svajonėmis spinduliuojančią jo širdį tik vienu kitu stebuklingu blyksniu, prasiskverbusiu pro medžių lapiją. Jo širdis tebebuvo valdoma kitokių jėgų. Joje magiškomis orbitomis tebeskriejo žvaigždės, tarp kurių su nauja, neįveikiama galia labiausiai spindėjo nuostabaus grožio marmuro statula.

Pagaliau jis ryžosi dar kartą nueiti prie tvenkinio ir greitai nužingsniavo tuo pačiu taku, kuriuo keliavo naktį.

Bet kaip viskas buvo pasikeitę! Linksmi žmonės plušėjo vynuogynuose, vaikščiojo soduose ir alėjose, vaikai ramiai žaidė saulėtoje pievoje prie trobelių, kurios naktį, paslaptingų medžių šešėlyje, atrodė panašios į užmigusius sfinksus, nublyškęs mėnuo kabojo toli žydro dangaus pakraštyje, miške čiulbėjo begalės paukščių. Jis niekaip negalėjo suprasti, kodėl naktį šioje vietoje jį buvo apėmęs toks keistas išgąstis.

Netrukus pamatė, kad susimąstęs išklydo iš kelio. Atidžiai žiūrinėjo viską aplinkui, dvejodamas ėjo čia į vieną pusę, čia į kitą, bet viskas veltui. Juo labiau ieškojo, juo labiau nepažįstama viskas atrodė.

Ilgai jis taip klaidžiojo. Paukščiai nuščiuvo, aplinkui stūksojo tylios ir apleistos kalvos, karšti vidurdienio saulės spinduliai, regis, deginte degino laukus, kurie tarytum snaudė ir sapnavo dienos tvankumoje. Paskui jis netikėtai priėjo metalinius vartus, pro kurių paauksuotus virbus matėsi didžiulis puikus sodas ir gėlynai.

Nuvargęs pakeleivis pajuto, jog iš sodo į jį gaivinamai dvelkia vėsa ir malonūs kvapai. Vartai buvo neuždaryti, jis tyliai juos pravėrė ir įėjo vidun.

Čia jį apglėbė gaivi aukštų bukų alėjų ūksmė, tarp medžių tarytum vėjo nešiojami žiedai plasnojo auksiniai paukščiai, svajingai svyravo didelės, keistos, geltonos ir raudonos gėlės, kokių Florijas niekada nebuvo regėjęs. Monotoniškai pliuškeno daugybė fontanų, kuriuose kilo aukštyn ir vėl leidosi auksiniai rutuliukai. Tolumoje pro medžius švytėjo puikūs rūmai su aukštomis, grakščiomis kolonomis. Aplinkui nesimatė nė gyvos dvasios, visur viešpatavo tyla. Tik kartkartėmis pasigirsdavo lakštingalos čiulbesys, mieguistas, tarytum kūkčiojantis balsas. Florijas žvelgė į medžius, fontanus ir gėles, jam rodėsi, kad visa tai jau seniai nugrimzdę į gelmes, kad viršuje švelniai banguodama teka skaidri dienų srovė, o užburtas ir užkerėtas sodas skendi dugne, sapnuodamas praėjusį gyvenimą.

Dar nebuvo toli nuėjęs, kai išgirdo liutnios skambesį, čia garsesnį, čia vėl gožiamą fontanų čiurlenimo. Jis sustojo ir įsiklausė. Skambesys vis artėjo. Staiga iš tylios pavėnės išėjo aukšta, liekna, nuostabaus grožio moteris. Ji žengė iš lėto, nepakeldama akių. Rankose laikė puošnią aukso ornamentais išmargintą liutnią, ir, paskendusi giliose mintyse, retkarčiais užgaudavo stygas. Jos ilgi auksiniai plaukai garbanomis krito ant beveik nuogų, akinamai baltų pečių iki pat nugaros, ilgos baltos rankovės buvo susegtos dailiomis aukso sąsagomis, gražų kūną gaubė dangiškai žydras apdaras, išsiuvinėtas margai švytinčiomis, gražiai susipynusiomis gėlėmis. Skaistus saulės spindulys pro medžių šakas akimirką nušvietė nuostabią jos figūrą. Florijas krūptelėjo – atpažino jos bruožus, gražiosios Veneros pavidalą, kurį šiąnakt regėjo prie tvenkinio. Gražuolė dainavo visiškai nepastebėdama ateivio:

Pavasari, kodėl mane prikėlei,
Pažadinai? Seni troškimai bunda.
Atgijęs mano kūnas virpa vėlei,
Kai žemėj gaivalingi vėjai dunda.

Ir motiną dainų garsai ir gėlės
Sutinka vėl kaip nuotaką, ir gundo
Upely žaidžiančios najadės mielos,
Numaldančios ir ilgesį, ir skundą.

Iš žalio pumpuro sušvinta rožė,
Kai ją pakalbina šilti vėjeliai,
Ir skleidžiasi, ir skaisčiai raudonuoja.

Taip ir mane šalta buveinė gožė,
Bet štai pavasaris iš miego kelia,
Tarp jo žiedų aš ilgesį dainuoju.

Dainuodama ji žengė vis tolyn ir tolyn, čia dingdama medžių žalumoje, čia vėl pasirodydama, ir pagaliau netoli rūmų visiškai išnyko iš akių. Staiga vėl pasidarė tylu, girdėjosi tik medžių šnaresys ir fontanų teškenimas. Florijas stovėjo nugrimzdęs saldžiose svajonėse, jam rodėsi, jog jau seniai pažįsta gražiąją liutnininkę, tačiau per išsiblaškymą buvo ją pamiršęs ir praradęs, jam vaidenosi, kad ji, skausmo apimta, tolsta fontano garsų lydima ir nesustodama kviečia jį sekti iš paskos. Smarkiai susijaudinęs, jis nuskubėjo gilyn į sodą ton pusėn, kur ji dingo jam iš akių. Tarp šimtamečių medžių priėjo griuvėsius, tarp kurių galėjai atpažinti puikių skulptūrų nuolaužas. Griuvėsiuose, ant sudaužyto marmuro skeveldrų ir aptrupėjusių kolonų kapitelių, tarp kurių augo vešlios žolės ir gėlės, išsitiesęs miegojo žmogus. Florijas nustebęs pamatė, jog tai riteris Donatis. Tačiau miegančiojo veidas buvo

nepaprastai pasikeitęs, jis atrodė tarytum miręs. Nuo tokio vaizdo Floriją apėmė nesuprantama baimė. Jis smarkiai papurtė miegantįjį. Donatis iš lėto prasimerkė, jo pirmas žvilgsnis pasirodė toks mįslingas, sustingęs ir piktas, jog Floriją pagavo dar didesnis siaubas. Be to, dar gerai nepabudęs, jis sumurmėjo keletą paslaptingų žodžių, kurių Florijas nesuprato. Pagaliau atsitokėjęs, Donatis greitai pašoko ir pažvelgė į Floriją su didžiausia nuostaba.

– Kur aš esu? – sušuko Florijas. – Ir kas toji kilni dama, gyvenanti šiame sode?

– Kaip jūs patekote į sodą? – labai rimtai paklausė Donatis.

Florijas papasakojo, kaip viskas įvyko, o riteris susimąstė. Jaunuolis nekantraudamas pakartojo savo klausimą, ir Donatis, kiek sutrikęs, atsakė:

– Toji dama yra mano giminaitė, turtinga ir galinga. Jos turtų pilna visame krašte. Galite sutikti ją vieną kartą čia, kitą kartą kitur, kartais ji lankosi ir Lukos mieste.

Atsainūs Donačio žodžiai keistai paveikė Floriją. Tai, kas iki šiol buvo tik miglotos nuojautos, vis labiau aiškėjo – tą damą jau buvo matęs kažkada anksčiau, tačiau niekaip negalėjo aiškiau prisiminti kur ir kada.

Tuo tarpu juodu greitai žengė per sodą ir netrukus priėjo paauksuotus vartus, tačiau ne tuos, pro kuriuos Florijas buvo įėjęs. Jis nustebęs žvelgė į nepažįstamą vietovę; toli už laukų į saulėtą dangų kilo miesto bokštai. Prie vartų pririštas Donačio žirgas prunkšdamas kapstė žemę.

Florijas nedrąsiai pareiškė norįs dar kada nors pamatyti gražiąją sodo šeimininkę. Donatis, visą laiką tarytum paskendęs savo mintyse, atsipeikėjo.

– Damą, – tarė jis, – pradžiugins pažintis su jumis. Tačiau šiandien ji nenori mūsų priimti, be to, ir mane neatidėliotini reikalai šaukia namo. Galbūt atsivesiu jus čia rytoj.

Jis mandagiai atsisveikino su jaunuoliu, sėdo ant žirgo ir netrukus išnyko iš akių.

Florijas dar ilgai žvelgė jam iš paskos, tada tarytum apsvaigęs nužingsniavo miesto link. Mieste buvo tvanku, ir visa, kas gyva, slėpėsi namuose už vėsą saugančių langinių. Gatvės ir aikštės buvo tuščios. Fortūnatas irgi dar nebuvo grįžęs. Laimingajam Florijui pasirodė per ankšta šiame liūdname mieste. Jis greitai sėdo ant žirgo ir vėl išjojo į užmiestį.

„Rytoj, rytoj!“ – kirbėjo viltis jo širdyje. Jam pasidarė be galo gera. Gražioji marmuro statula atgijo, nulipo nuo akmens ir įsiliejo į žydintį pavasarį, tylus tvenkinys tapo neaprėpiamu kraštovaizdžiu, žvaigždės virto gėlėmis, o pavasario grožybėse visur spindėjo paslaptingosios moters veidas. Jis ilgai klajojo puikiais apie Luką plytinčiais slėniais, tarp prabangių vilų, kaskadų ir grotų, kol virš laimingojo jaunuolio susiliejo vakaro vilnys.

Kai jis tyliomis gatvelėmis jojo užeigos link, danguje suspindo žvaigždės. Nuošalioje aikštėje stovėjo dideli, gražūs namai, nušviesti mėnesienos. Viršutiniame aukšte langas buvo praviras, o prie lango tarp kambarinių gėlių Florijas pamatė dviejų moterų šešėlius. Jos, rodės, buvo įsileidusios į ilgas kalbas. Nustebęs jis keletą kartų aiškiai išgirdo jas minint jo vardą. Iš keleto negarsiai ištartų žodžių, kuriuos jam atnešė vėjas, lyg ir atpažino stebuklingosios dainininkės balsą. Tačiau pro mėnulio šviesoje virpančius lapus ir žiedus nieko gerai negalėjo įžiūrėti. Sustojo, norėdamas pasiklausyti atidžiau, bet moterys jį pamatė ir nutilo.

Florijas nepatenkintas nujojo toliau, bet prieš pasukdamas už kampo pastebėjo, kad viena iš moterų išsilenkė pro langą, pažvelgė į jį ir tučtuojau užtrenkė langines.

Kitą rytą, kai Florijas, dar kaip reikiant nepabudęs iš savo šviesių sapnų, žiūrėjo pro langą į miesto bokštus ir kupolus, švytinčius ryto saulėje, į kambarį netikėtai įėjo riteris Donatis. Vilkėjo juodais drabužiais, atrodė nepaprastai sutrikęs, neramus, kone pamišęs. Jį pamatęs Florijas net krūptelėjo iš džiaugsmo, nes tuoj prisiminė vakar matytą gražiąją moterį.

– Ar galėsiu su ja susitikti? – netverdamas iš nekantrumo sušuko jis.

Donatis liūdnai, nepakeldamas akių, papurtė galvą ir atsakė:

– Šiandien sekmadienis.

Paskui susitvardęs pratarė:

– Bet aš norėjau pakviesti jus į medžioklę.

– Į medžioklę? – be galo nustebo Florijas. – Šiandien, šventą dieną?

– Na, žinoma! – piktai ir grėsmingai juokdamasis pertraukė jį riteris. – Gal ketinate su meilužė už parankės žingsniuoti į bažnyčią, klūpoti kamputyje ir pamaldžiai tarti: „Telaimina jus Dievas!“, kai kokia nors tetulė nusičiaudės?

– Nesuprantu, ką norite pasakyti, – atšovė Florijas. – Galite juoktis iš manęs kiek tinkamas, bet šiandien tikrai negalėčiau medžioti. Juk šiandien visi atidėjo darbus į šalį, miškai ir laukai, regis, dar gražiau pasipuošė Dievo garbei, ir atrodo, lyg virš jų, dangaus mėlynėje, skraido angelai. Juk šventadienio metas toks ramus, toks iškilmingas, pilnas malonės!

Donatis susimąstęs stovėjo prie lango, ir Florijui pasivaideno, kad žiūrėdamas į sekmadienio ramybės užlietus laukus jis nejučiomis krūpčioja.

Tuo metu iš miesto bokštų pasigirdo varpų skambesys, tarytum malda skleisdamasis tyrame rytmečio ore. Tada Donatis išsigandęs stvėrė skrybėlę ir kone baimingai ėmė prašyti Floriją joti kartu su juo. Bet Florijas griežtai atsisakė.

– Šalin iš čia! Greičiau! – pusbalsiu sušvokštė riteris iš suspaustos širdies gelmių, padavė nustebusiam jaunuoliui ranką ir išbėgo iš namų.

Florijas pasijuto daug geriau, kai į kambarį lyg taikos pasiuntinys įėjo žvalus, linksmas dainininkas Fortūnatas. Jis atnešė kvietimą rytojaus vakarui į vieną vilą už miesto.

– Būkite pasirengę, – pridūrė Fortūnatas. – Ten sutiksite seną pažįstamą!

Florijas gerokai išsigando ir greitai paklausė:

– Ką?

Bet Fortūnatas tik juokėsi, nieko daugiau neaiškino ir netrukus išėjo. „Gal ten bus gražioji dainininkė?“- pagalvojo Florijas, ir jo širdis smarkiau suplastėjo.

Tada jis nuėjo į bažnyčią, bet pasimelsti nepavyko, nes buvo per daug linksmas ir išsiblaškęs. Nieko nenusitverdamas slankiojo gatvėmis. Miestas atrodė toks švarus ir šventiškas, išsipuošę ponai ir ponios linksmai traukė į bažnyčias. Bet ak! Jo gražuolės tarp jų nesimatė. Prisiminė, kas atsitiko vakar grįžtant namo. Susirado gatvelę, pamatė ir didelį puikų namą, bet keista: visi langai aklinai uždaryti, atrodė, kad namuose niekas negyvena.

Visą kitą dieną jis klaidžiojo aplink šią vietą, norėdamas bent ką sužinoti apie nepažįstamą mylimąją, gal net ją pamatyti. Jos rūmai ir sodas, kurį netyčia buvo aptikęs aną vidurdienį, tarytum prasmego žemėn. Donačio irgi niekur nesimatė. Todėl jo širdis smarkiai daužėsi iš džiaugsmo ir lūkesčių, kai pagaliau vakare, kaip ir buvo kviestas, išjojo pro miesto vartus vilos link kartu su Fortūnatu, kuris ir toliau dėjosi esąs didelių paslapčių žinovas.

Buvo jau visai tamsu, kai jie pasiekė kelionės tikslą. Sodo viduryje stovėjo daili vila su lieknomis kolonomis, virš kurių iki pat stogo viršaus kilo antras sodas su apelsinmedžiais ir daugybe maloniai kvepiančių gėlių. Aplink vilą augo seni kaštonai, plačiai skleisdami šakas, nužertas pro langus sklindančios šviesos. Namų šeimininkas, subtilus, linksmas vidutinio amžiaus vyras, kurio Florijas niekada nebuvo matęs, maloniai pasitiko dainininką ir jo draugą prie durų ir plačiais laiptais nuvedė juos į salę.

Skambėjo žvali šokių muzika, didžiulė marga išsipuošusių svečių minia šoko apšviesta daugybės žvakių, kurios krištolo šviestuvuose tarytum žvaigždynai kabojo virš linksmų svečių. Vieni šoko, kiti buvo įsileidę į kalbas, daugelis užsidėję kaukes ir savo keista išvaizda netikėtai suteikdavo maloniam žaidimui gilią, beveik baugią prasmę.

Florijas vis dar stovėjo šviesų apakintas tarp gražių judančių paveikslų. Tada prie jo priėjo grakšti mergaitė, užsimetusi lengvą graikišką drabužį, gražias kasas susipynusi vainikais. Pusę jos veido dengė kaukė, ir apatinė veido dalis nuo to atrodė dar rausvesnė ir žavesnė. Ji paskubomis nusilenkė, padavė jam rožę ir tuojau dingo minioje.

Tą pačią akimirką jis pamatė, kad šalimais stovi namų šeimininkas ir jį akylai stebi, bet kai Florijas atsigręžė, greitai nusuko akis į šalį.

Florijas nustebęs brovėsi pro triukšmingą minią. Tos, kurią slapta tikėjosi sutikti, niekur nerado ir ėmė sau priekaištauti, kad taip lengvabūdiškai pasidavė linksmojo Fortūnato siūlymui ir atsekė jam iš paskos į šią linksmybių jūrą, kuri jį, atrodo, nešė vis tolyn nuo anos aukštos, vienišos būtybės. Tuo tarpu viliojančios, meilikaujančios bangos užliejo susimąsčiusį jaunuolį ir nepastebimai nukreipė jo mintis į kitus dalykus. Šokių muzika, jeigu ir nesukrečia, nepakeičia mūsų sielos, vis dėlto tyliai mus užliūliuoja, jos garsai kaip pirmieji saulės spinduliai kerų galia pasiekia širdies gelmes ir pažadina ten įkalintas dainas; šaltiniai, gėlės, seni prisiminimai, visas sustingęs, apsunkęs gyvenimas tampa lengva, skaidria srove, kurioje širdis pakeltomis burėmis linksmai leidžiasi į kelionę, ieškodama seniai pamirštų svajonių. Visuotinė linksmybė greitai pagavo ir Floriją, jo nuotaika praskaidrėjo, atrodė, kad visos mįslės, sunkiai slėgusios jo širdį, pagaliau bus įmintos.

Smalsumo pagautas jis vėl susirado dailiąją graikę. Išvydo ją įsileidusią į kalbas su kitomis kaukėmis, bet taip pat pamatė, kad ir jos akys pokalbio įkarštyje kažko ieškodamos klaidžioja po salę ir iš tolo jį stebi. Jis pakvietė ją šokti. Ji maloniai nusilenkė, bet kai jis palietė ir suspaudė jos ranką, jos judrumas ir gyvumas tarytum užgeso. Ji sekė paskui jį tylėdama, nuleista galva, ir negalėjai suprasti, ar tai iš valiūkiškumo, ar iš liūdesio. Užgrojo muzika, ir jis neįstengė atitraukti akių nuo žavios viliokės, skrajojančios apie jį kaip pasakų figūros senuose paveiksluose.

– Tu mane pažįsti, – vos girdimai sušnibždėjo ji, kai kartą šokio sūkuryje jų lūpos akimirką vos nesusilietė.

Pagaliau šokis baigėsi, muzika nutilo. Tada Florijui pasirodė, kad jis *dar kartą* pamatė savo šokėją kitame salės gale. Tai buvo ta pati kaukė, tos pačios drabužių spalvos, tie patys papuošalai plaukuose. Gražuolė, regis, žiūrėjo nenuleisdama nuo jo akių, tyliai stovėdama pasklidusių šokėjų būryje tarytum linksma žvaigždė tarp lengvai skriejančių debesėlių, čia pasirodydama, čia vėl pranykdama. Dailioji graikė tarytum viso to nematė, o gal tiesiog nekreipė dėmesio; netardama nė žodžio lengvai spustelėjo šokėjui ranką ir skubiai nuėjo šalin.

Tuo tarpu salėje žmonių praretėjo. Visi leidosi į sodą, norėdami pasivaikščioti vėsesniame ore. Dingo ir paslaptingas antrininkės pavidalas. Florijas išėjo kartu su kitais ir susimąstęs ėmė vaikštinėti pavėnėse. Nuo daugelio šviesų ant virpančių lapų krito apgaulingi atšvaitai. Visur šmėžuojančios kaukės pakitusiais šaižiais balsais, keistai judėdamos apgaulingoje šviesoje atrodė dar keistesnės, kone vaiduokliškos.

Nejučia pasukęs nuošaliu taku ir kiek atsiskyręs nuo kitų, jis išgirdo dainuojant malonų balsą:

Štai balti kalnai jau švinta
Šaukdami tave į tolį,
Gailios sodo rasos krinta
Ir užkloja meilės guolį.

Tavo grožis paslaptingas!
Tyras balsas naktyje.
Ir paveikslas stebuklingas
Tyliai skleidžias širdyje.

Ak, nutilkite, šaltiniai!
Lai diena to neišgirsta.
Mėnesienoj sidabrinėj
Mano laimė teištirpsta.

Florijas nusekė paskui dainos garsus ir priėjo atvirą apvalią aikštelę, kurios viduryje mėnulio šviesoje linksmai žaidė fontanas. Graikė tarytum graži najadė sėdėjo ant akmeninio fontano krašto. Nusiėmusi kaukę ji mąsliai vedžiojo rože po mirguliuojantį vandens paviršių. Mėnesiena švelniai glostė akinamai baltą kaklą; jos veido jis negalėjo įžvelgti, nes ji sėdėjo į jį nugara. Išgirdusi šlamančias šakas, gražuolė greitai pašoko, užsidėjo kaukę ir kaip pabaidyta stirna nubėgo prie kitų svečių.

Florijas vėl įsiliejo į margą būrį. Nakties priedangoje girdėjosi tylūs ir švelnūs meilės žodžiai, mėnesiena nematomais spindulių siūlais visus vaizdus sunarpliojo į vieną auksinį meilės tinklą, tik kaukės ir jų drastiškos parodijos ardė šį tinklą, palikdamos jame juokingas skyles. Fortūnatas šį vakarą ne kartą persirengė ir nuolat kaitaliojo vaizduojamus personažus, suteikdamas jiems ypatingą prasmę, pasirodydavo vis kitas, nepažįstamas, stebindamas savo žaidimo drąsa, išradingumu ir gilia mintimi. Kartais jis nutildavo iš skausmo, kai kiti plyšo iš juoko.

Gražiosios graikės niekur nesimatė. Galėjai pamanyti, jog ji tyčia vengia susitikti su Floriju.

Tuo tarpu jam nedavė ramybės namų šeimininkas. Pjetras – toks buvo jo vardas – kiek dirbtinai ir be galo nuodugniai klausinėjo jį apie jo praeitį, keliones ir ateities planus. Florijas negalėjo jam nuoširdžiai atsakinėti, nes Pjetras jį visą laiką taip atidžiai stebėjo, jog galėjai pagalvoti, kad už jo mandagių klausimų slypi kažkoks ypatingas kėslas. Florijas veltui stengėsi atspėti, ką galėtų reikšti toks įkyrus smalsumas.

Šiaip taip atsikratęs šeimininko, Florijas, išeidamas iš alėjos, vėl sutiko keletą kaukėtų svečių, tarp kurių staiga pamatė ir graikę.

Kaukėti personažai nesustodami kalbėjo daug keistų dalykų, tarp jų vienas balsas jam pasirodė pažįstamas, tačiau kieno – negalėjo prisiminti. Netrukus vienas po kito kaukėti asmenys išsiskirstė, galų gale jis netikėtai liko vienas su mergaite. Ji stovėjo dvejodama ir kelias akimirkas tylėdama žvelgė į jį. Paskui nusiėmė kaukę, bet trumpas sniego baltumo šydas su keistais auksu siuvinėtais raštais dengė jos veidą. Florijas stebėjosi, kad nedrąsi mergaitė viena stovi šalia jo.

– Jūs klausėtės mano dainos, – maloniai pasakė.

Tai buvo pirmieji garsiai ištarti jos žodžiai. Melodingas mergaitės balsas pervėrė Florijui sielą. Rodėsi, kad ji priminė visa, kas jo gyvenime buvo miela, gražu ir džiaugsminga. Jis atsiprašė už savo įžūlų smalsumą ir sutrikęs ėmė aiškinti, jog jį tam pastūmėjusi vienatvė, išsiblaškymas, fontano čiurlenimas. Pasigirdo artėjantys žmonių balsai. Mergaitė nedrąsiai apsidairė ir greitai nuėjo į nakties tamsą. Regis, jai patiko, kad Florijas nusekė iš paskos.

Jis drąsiau ir nuoširdžiau paprašė ją nuo jo nebesislėpti ir pasakyti bent savo vardą, kad jos mielas pavidalas vėl nedingtų jam iš akių tarp tūkstančio apgaulingų reginių.

– Nereikia, – svajingai atsakė ji. – Džiugiai skinkite gyvenimo žiedus, naudokitės akimirka ir neieškokite šaknų, nes gelmėje viešpatauja tyla ir liūdesys.

Florijas pažvelgė į ją nustebęs, negalėdamas suprasti, kaip linksmõs mergaitės lūpos galėjo ištarti tokius mįslingus žodžius. Pro medžius ant jos krito mėnesienos blyksniai. Dabar ji jam pasirodė didesnė, aukštesnė ir kilnesnė negu prieš tai, kai juodu šoko ar kai buvo susitikę prie fontano.

Priėjo sodo pakraštį. Čia šviesos nedegė, tik retkarčiais tolumoje nuaidėdavo balsas. Toliau, užlieti mėnesienos, tyliai ir šventiškai plytėjo laukai. Pievoje Florijas įžiūrėjo prieblandoje judančius arklius ir žmones.

Čia jo palydovė staiga sustojo.

– Džiaugsiuosi, – tarė ji, – kada nors galėdama pamatyti jus savo namuose. Mano draugas jus atlydės. Likite sveikas.

Sulig šiais žodžiais ji pakėlė šydą, ir Florijas išsigandęs krūptelėjo. Tai buvo ta pati nuostabi gražuolė, kurios dainavimo jis aną kartą klausėsi vidurdienį tvankiame sode. Bet jos veidas, dabar ryškiai nušviestas mėnesienos, jam pasirodė išblyškęs, nejudrus, beveik toks pat kaip anos marmuro statulos prie tvenkinio.

Jis žiūrėjo, kaip ji eina per pievą, kaip ją sutinka keletas puikiai pasipuošusių tarnų ir kaip jie, paskubomis užmetę jai medžiotojos kostiumą, kelia ją ant balto arklio. Lyg pakerėtas iš nuostabos, džiaugsmo ir nesuprantamos baimės, jis stovėjo, kol arkliai, raiteliai, visas tas paslaptingas būrys dingo nakties tamsoje.

Floriją iš svajonių pažadino šūksnis. Jis pažino Fortūnato balsą ir nuskubėjo pas draugą, kuris jau seniai buvo jo pasigedęs ir veltui ieškojo. Vos pamatęs Floriją, Fortūnatas uždainavo:

Kas užgims
Miglose, –
Greit ištirps
Erdvėse.
Tarp vilionių
Saldžių
Veltui sieksi
Žvaigždžių.
Miręs laikas
Išslys
Ir širdis
Pasiklys.
Tik šios žemės
Dukra –
Tavo meilė
Tikra.

– Kur jūs taip ilgai klaidžiojote? – sušuko jis, baigęs dainą.

Florijas nieku gyvu nebūtų išdavęs paslapties.

– Ilgai? – paklausė jis ir pats nustebo, nes sodas buvo visiškai ištuštėjęs, beveik visos šviesos užgesusios, tik vienas kitas deglas neaiškiai lyg žaltvykslė plazdeno vėjyje.

Fortūnatas jo daugiau nekamantinėjo, juodu tylėdami kopė apmirusio namo laiptais.

– Dabar ištesėsiu duotą pažadą, – pasakė Fortūnatas, kai juodu pakilo į terasą ant vilos stogo, kur po žvaigždėtu dangumi tebebuvo susirinkusi nedidelė draugija. Florijas netrukus išvydo keletą pažįstamų veidų, kuriuos buvo matęs aną pirmą linksmą vakarą prie palapinių. Tarp jų pamatė ir savo gražiąją kaimynę. Bet gėlių vainiko šiandien ji nebuvo užsidėjusi, puikios garbanos be kaspinų ir be papuošalų bangavo apie galvą ir dailų kaklą. Ją pamatęs, jis nustebęs tylėjo. Ano vakaro prisiminimas užplūdo jį su keista ilgesinga jėga. Jam atrodė, kad visa tai buvo toli praeityje, kad nuo to laiko jau daug kas pasikeitė.

Mergaitė buvo vardu Bjanka. Jam buvo pasakyta, jog ji Pjetro dukterėčia. Kai jis prie jos prisiartino, ji labai susidrovėjo ir nedrįso pakelti į jį akių. Jis išreiškė nuostabą, kad šį vakarą nė karto jos nematė.

– Keletą kartų matėte, – tyliai atsakė ji, ir jam pasirodė, kad jos šnabždesį jis tikrai kažkur girdėjo.

Tuo tarpu ji pastebėjo prie jo krūtinės prisegtą rožę, kurią jam padovanojo graikė, ir paraudusi nuleido akis. Florijas prisiminė, kad po šokio jis matė graikę dviejose vietose. „O Dieve! – pagalvojo visiškai sutrikęs. – Kas gi tai galėjo būti?“

– Kaip keista, – nutraukė tylą mergaitė, – kai po triukšmo ir linksmybių staiga išeini į erdvią naktį. Pažvelkite, debesys skuba dangumi ir taip baugiai mainosi, kad ilgai žiūrėdamas gali visai pamesti galvą. Kartais jie atrodo kaip atšiaurūs kalnai su svaigiomis bedugnėmis ir aštriomis viršūnėmis, kartais panašūs į žmonių veidus, kartais į drakonus, tiesiančius ilgus kaklus, o apačioje lyg

auksinė gyvatė tamsoje paslaptingai rangosi upė. Tas baltas namas tolumoje atrodo tarytum marmuro statula.

– Kur? – sušuko Florijas, išsigandęs šių žodžių ir pabusdamas iš savo minčių.

Mergaitė nustebusi pažvelgė į jį. Abu valandėlę tylėjo.

– Ar greitai išvyksite iš Lukos? – pagaliau paklausė ji tyliai ir nedrąsiai, lyg bijodama jo atsakymo.

– Ne, – atsakė Florijas išsiblaškęs. – O, taip, žinoma, labai greitai!

Ji tarytum norėjo dar kažką pasakyti, bet nutylėjo ir nusigręžė į tamsą.

Ilgiau jis negalėjo tverti. Širdis buvo pritvinusi jausmų ir kartu tokia laiminga. Jis paskubomis atsisveikino, nulipo laiptais ir nelaukdamas Fortūnato vienas nujojo į Luką.

Jo kambario langas buvo praviras, ir jis dar kartą žvilgtelėjo į naktį. Kraštovaizdis atrodė tylus ir tarytum nepažįstamas, lyg keistai išraitytas hieroglifas apgaulingoje mėnulio šviesoje. Jis išsigandęs uždarė langą, griuvo ant lovos ir lyg karščiuojantis ligonis nugrimzdo į keisčiausius sapnus.

Tuo tarpu Bjanka dar ilgai sėdėjo stogo terasoje. Visi kiti nuėjo ilsėtis, kartais nubusdavo vyturys ir, aukštai iškilęs, nedrąsia giesmele suvirpindavo ramų orą. Sujudėjo medžių viršūnės, blausi ryto šviesa perbėgo jos gyvu, palaidų plaukų glostomu veidu. Sakoma, jog mergaitė, jeigu ji užmiega su vainiku, nupintu iš devynių rūšių gėlių, susapnuoja būsimą jaunikį. Po ano vakaro prie palapinių Bjanka sapne išvydo Floriją. O dabar paaiškėjo, jog visa tai apgaulė, jis buvo jai svetimas, išsiblaškęs, šaltas. Ji ėmė draskyti apgaulingus žiedus, kuriuos iki šiol saugojo kaip nuotakos vainiką. Paskui priglaudė kaktą prie šaltų turėklų ir pradėjo gailiai verkti.

Praėjo kelios dienos. Florijas vieną popietę apsilankė pas Donatį užmiesčio viloje. Jie leido vidurdienio kaitros valandas prie stalo, nukrauto vaisiais, prie vyno taurių, maloniai šnekučiuodamiesi, kol saulė smarkiai pakrypo vakarop. Donatis pakvietė tarną, paprašė jį paskambinti gitara, ir tas pasirodė esąs geras muzikantas. Dideli, platūs langai buvo praviri, pro juos veržėsi šiltas vakaro vėjelis, nešdamas gėlių kvapus. Tolumoje pro virpantį vakaro orą matėsi miestas, sodai ir vynuogynai, iš kurių sklido linksmi garsai. Florijo širdis džiaugėsi, nes jis slapta visą laiką galvojo apie gražiąją moterį.

Tuo tarpu iš tolo pasigirdo rago garsai. Čia arčiau, čia vėl toldami, jie tarytum kalbėjosi su žalių kalnų aidu. Donatis priėjo prie lango.

– Tai dama, – pasakė jis, – kurią matėte gražiajame sode. Grįžta iš medžioklės į pilį.

Florijas pažvelgė pro langą. Jis pamatė moterį, ant gražaus žirgo jojančią per žalią pievą. Jai ant rankos, auksine virvele pririštas prie diržo, tupėjo sakalas, brangakmenis, puošiantis jos krūtinę, vakaro saulės šviesoje mėtė žalsvai auksinius atspindžius ant pievos. Ji pažvelgė į jį ir maloniai linktelėjo galva.

– Panelė retai kada būna namie, – tarė Donatis. – Jei pageidaujate, galėtume dar šį vakarą ją aplankyti.

Išgirdęs šiuos žodžius Florijas tarytum atsitokėjo ir buvo pasirengęs pulti riteriui ant kaklo. Netrukus jie jau jojo pilies link.

Greitai priešais juos iškilo rūmai su linksmomis, puošniomis kolonomis, lyg vainiko apsupti gražaus sodo. Kartkartėmis pro krūmų viršūnes, žvilgėdamos vakaro auksu, džiaugsmingai šaudavo į viršų fontanų srovės. Florijas stebėjosi, kodėl jis iki šiol negalėdavo rasti šio sodo. Kai pagaliau jie pasiekė pilį, jo širdis iš vilties ir susižavėjimo ėmė smarkiau plakti.

Atskubėję tarnai nusivedė jų žirgus. Visa pilis buvo marmurinė, pastatyta kaip pagoniška šventykla. Gražios visų dalių proporcijos, kolonos, šaunančios aukštyn kaip jaunatviškos svajonės,

meniški piešiniai, vaizduojantys linksmų, seniai prabėgusių laikų istorijas, pagaliau gražios marmurinės dievų statulos, stovinčios visose nišose – visa tai pripildė sielą neapsakomo džiaugsmo. Jie įžengė į plačią galeriją, einančią per visus rūmus. Už lengvų kolonų mirgėjo sodas, skleisdamas gaivius kvapus.

Prie plačių, žvilgančių laiptų į sodą, jie pagaliau išvydo ir gražiąją rūmų šeimininkę, kuri labai meiliai juos pasveikino. Ji pusiaugulom sėdėjo ant sofos, užtiestos brangiais užtiesalais. Medžioklės drabužius buvo nusivilkusi, jos nuostabų kūną gaubė dangiškai mėlynas drabužis, sujuostas puošniu diržu. Šalia klūpojo mergaitė laikydama veidrodį puikiais rėmeliais, kitos puošė savo dailąją šeimininkę rožėmis. Prie jos kojų ant žolyno sėdėjo pulkelis mergaičių ir dainavo, pritardamos liutnia, čia be galo linksmai, čia tyliai ir graudžiai tarytum lakštingalos tyliomis vasaros naktimis.

Sode visur buvo pilna triukšmingai besilinksminančių svečių. Daug nepažįstamų ponų ir ponių maloniai šnekučiuodamiesi vaikštinėjo tarp rožių krūmų ir fontanų. Gražiai išsipuošę kilmingi jaunuoliai nešiojo vyną, gėlėmis uždengtus mandarinus ir kitokius vaisius sidabro induose. Toliau nuo sodo, kai liutnios garsai ir vakaro spinduliai pasklisdavo gėlėtais laukais, iš žiedų tarytum iš vidurdienio sapnų pakildavo gražios mergaitės, nusibraukdavo nuo kaktos tamsias garbanas, prasiplaudavo akis skaidriuose fontanuose ir įsiliedavo į linksmą svečių būrį.

Florijo žvilgsnį akino vaizdų margumynas, bet jis su kaskart didesniu svaiguliu nuolat grįždavo prie gražiosios rūmų šeimininkės. O ji tebebuvo užsiėmusi savo maloniu darbu. Čia tvarkė savo tamsias kvepiančias garbanas, čia apžiūrinėjo save veidrodyje, čia vėl kalbino jaunuolį, žaisdama lengvais ir žavingais žodžiais, kalbėdama apie nesvarbius dalykus. Kartais pasisukdavo į jį ir, pasipuošusi rožių vainikais, taip meiliai pažvelgdavo, kad žvilgsnis tiesiog perverdavo jam širdį.

Tuo tarpu neaiškūs vakaro šešėliai darėsi vis tamsesni, linksmas triukšmas, viešpatavęs sode, virto tyliais meilės kuždesiais, mėnesiena lyg burtų šydas uždengė gražius šventės vaizdus. Tada gražuolė pakilo nuo gėlėmis nubarstyto gulto, maloniai paėmė Floriją už rankos ir nusivedė į pilies vidų. Daugelis svečių nusekė jiems iš paskos. Ji kilo laiptais ir vėl leidosi žemyn, linksma draugija juokdamasi ir pokštaudama pasklido po galerijas, Donatis irgi dingo tarp svečių; netrukus Florijas ir gražuolė atsidūrė vieni gražiausiame rūmų kambaryje.

Čia jo gražioji vadovė atsisėdo ant šilkinių pagalvių, gulinčių ant grindų, ir ėmė sklaidyti savo platų kaip sniegas baltą šydą, atidengdama ir vėl lengvai paslėpdama puikias savo kūno formas. Florijas žiūrėjo į ją liepsningu žvilgsniu. Tada sode staiga suskambo nuostabi giesmė. Tai buvo sena, šventa giesmė, kurią jis ne kartą girdėjo vaikystėje, o vėliau, nuotykingose kelionėse, buvo beveik visai pamiršęs. Jis gerokai sutriko, nes jam pasirodė, kad tai Fortūnato balsas.

– Ar pažįstate dainininką? – greitai paklausė jis gražuolę.

Ji atrodė gerokai išsigandusi ir sumišusi pasakė, jog nepažįsta. Paskui ilgai sėdėjo tylėdama, susimąsčiusi.

Tuo tarpu Florijas galėjo geriau apžiūrėti nuostabią kambario puošybą. Kambaryje degė tik keletas žvakių, kurias laikė iš sienos kyšantys rankos pavidalo laikikliai. Aukštos, neregėtos gėlės, pamerktos į meniškas vazas, skleidė svaigų kvapą. Priešais stovėjo marmurinės statulos, kurių žavias formas godžiai glostė plazdančios žvakių liepsnos. Sienos buvo išmuštos brangiais, nuostabiai spalvingais kilimais, kuriuose šilku buvo išausti siužetai su natūralaus dydžio žmonių figūromis.

Florijas stebėjosi, kad kilimuose vaizduojamos moterys visiškai panašios į rūmų šeimininkę. Vienur ji buvo pavaizduota su sakalu, tupinčiu ant rankos, kaip jis neseniai ją matė, su jaunu riteriu jojanti į medžioklę, kitur – puikiame rožių sode su kilniu jaunuoliu, klūpančiu jai prie kojų.

Staiga jam pasirodė, kad ankstyvoje vaikystėje savo namuose dažnai matė šį vaizdą, gražią moterį tais pačiais drabužiais, riterį prie jos kojų, o toliau – didelį sodą su daugeliu fontanų ir dailiai apkarpytomis alėjomis, lygiai tokį, kokį ką tik matė čia ateidamas. Prisiminė ten matęs ir Lukos bei kitų žinomų miestų vaizdus.

Smarkiai susijaudinęs Florijas tai papasakojo moteriai.

– Tada, – kalbėjo jis, – kai aš tvankiomis popietėmis stovėdavau nuošalioje mūsų sodo pavėnėje prie senų paveikslų ir žiūrėdavau į keistus miestų bokštus, tiltus ir alėjas, kuriomis važinėjo prabangios karietos ir jodinėjo šaunūs raiteliai, sveikindami karietose sėdinčias damas, tada aš nemaniau, kad vieną kartą visa tai taps mane supančia tikrove. Tėvas dažnai pasakodavo man apie linksmus nuotykius iš savo jaunystės karo žygių į vieną ar kitą paveiksluose pavaizduotą miestą. Paskui paprastai jis susimąstęs ilgai žingsniuodavo tyliame sode. O aš atsiguldavau į vešlią žolę ir valandų valandas žiūrėdavau į debesis, plaukiančius virš įšilusių laukų. Žolės ir gėlių žiedai vilnydavo man virš galvos ausdami nuostabias svajones, vasaros ore be atvangos zvimbdavo bitės... Ak! Visa tai atrodė kaip tylos jūra, kurioje iš ilgesio skendo širdis!

– Negalvokite apie tai, – nutraukė jį gražuolė. – Kiekvienam atrodo, kad mane kažkada jau matė, nes mano paveikslas nušvinta ir pražysta visuose jaunystės sapnuose.

Ramindama ji nubraukė gražiajam jaunuoliui nuo kaktos kaštonines garbanas. Florijas atsistojo, priėjo prie atviro lango. Jo širdis buvo kupina subtiliausių jausmų. Medžiai šlamėjo, kartais pragysdavo lakštingala, tolumoje retsykiais blykstelėdavo žaibas. Tyliame sode be paliovos kaip skaidri, vėsi srovė skambėjo giesmė, žadindama senus jaunystės prisiminimus. Paveiktas šių garsų galios, jis giliai susimąstė. Staiga pasijuto čia labai svetimas, tarytum išklydęs iš savo kelio. Net paskutinieji gražuolės žodžiai, kurių iki galo nesuprato, keistai jį išgąsdino. Tada jis tyliai iš pačių sielos gelmių ištarė:

– Viešpatie Dieve! Neleisk man pasiklysti šiame pasaulyje!

Vos tik ištarė šiuos žodžius, lauke lyg prieš audrą pakilo tvankus vėjas ir neramiai palietė jo skruostus. Kartu jis pamatė ant palangės augančius žolių kuokštus tarytum senuose griuvėsiuose. Iš jų šnypšdama išsliuogė gyvatė ir sužvilgėjusi žalsvai auksinėmis spalvomis nukrito žemyn.

Florijas išsigandęs pasitraukė nuo lango ir grįžo prie gražiosios moters. Ji sėdėjo nejudėdama, tarytum kažko klausėsi. Paskui greitai pakilo, priėjo prie lango ir maloniu balsu, bet nepatenkinta, kažką ėmė kalbėti į naktį. Florijas negalėjo suprasti nė žodžio, nes vėjas tarytum nusinešdavo tolyn jos žodžius. Audra tuo tarpu vis artėjo, viesulas, pro kurį draskydami širdį prasiskverbdavo giesmės garsai, švilpė per visus rūmus ir, rodės, tuoj užpūs smarkiai plevenančias žvakių liepsneles. Kambario tamsą perskrodė ilgas žaibas. Florijas staiga atšoko keletą žingsnių atbulas, nes jam pasirodė, kad gražuolė stovi priešais jį užgesusiomis akimis, baisiai nublyškusiu veidu ir negyvomis rankomis. Dar kartą trumpai blykstelėjo žaibas, ir baisusis vaizdas išnyko taip pat netikėtai, kaip buvo pasirodęs. Kambarį vėl pripildė prieblanda, gražuolė pažvelgė į jį su šypsena, bet liūdnai, tylėdama, tarytum sunkiai tramdydama ašaras.

Tuo tarpu Florijas, iš siaubo traukdamasis atbulas, užkliudė vieną iš statulų, stovinčių pasieniuose. Statula tą pačią akimirką sujudėjo, judesys greitai persidavė kitoms, visos statulos, nebylios ir dėl to dar baisesnės, pakilo nuo savo postamentų. Florijas išsitraukė kardą ir dvejojančiu žvilgsniu pažvelgė į gražuolę. Ir tada pamatė, kad ji, iš sodo vis garsiau sklindant giesmės garsams, darosi blyškesnė ir blyškesnė tarytum gęstanti vakaro šviesa, kad jos mielos ir gyvos akys skęsta tamsoje. Jį apėmė mirtinas siaubas. Aukštos, vazose pamerktos gėlės ėmė bjauriai raitytis tarytum margos įpykusios gyvatės, visi kilimuose įausti riteriai staiga pasidarė panašūs į jį ir niekingai iš jo tyčiojosi, rankos, laikančios žvakes, tiesėsi pirmyn ir darėsi vis ilgesnės, lyg didžiulis

žmogus norėtų prasiveržti pro sieną. Visi šie pavidalai pripildė salę, žaibai mėtė grėsmingus atšvaitus ant judančių figūrų, Florijas pamatė, jog akmeninės statulos artinasi prie jo su tokia nenumaldoma jėga, kad jam pasišiaušė plaukai. Siaubo genamas jis išbėgo iš kambario ir leidosi laukan tuščiais, aidinčiais kambariais ir galerijomis.

Apačioje, sode, teliuškavo ramus tvenkinys, kurį jis matė aną pirmąją naktį, o šalia stovėjo marmurinė Veneros statula. Išvydo ir dainininką Fortūnatą. Tiesiai stovėdamas, kiek pasisukęs į šoną, jis plaukė valtimi tvenkiniu, retkarčiais brūkštelėdamas per gitaros stygas. Bet Florijas ir šį reginį palaikė klaidinančiu nakties vaiduokliu ir neatsigręždamas nubėgo tolyn, tolyn, kol tvenkinys, sodas ir rūmai išnyko iš akių. Priešais skaisčioje mėnesienoje plytėjo miestas. Tolumoje, prie horizonto, grumėjo nedidelė audra, šiaip naktis buvo giedra, puiki, vasariška.

Kai pasiekė miesto vartus, ryto danguje jau įsižiebė pirmieji aušros gaisai. Jis nuskubėjo ieškoti Donačio namų, norėdamas, kad tas paaiškintų, kas gi nutiko praėjusią naktį. Donačio vila stovėjo ant aukščiausios kalvos, nuo kurios gerai matėsi ne tik miestas, bet ir apylinkės. Todėl greitai rado tą vietą. Bet vietoj gražios vilos, kurioje dar vakar lankėsi, stovėjo žemutė lūšnelė, apaugusi vynuogienojais ir apsupta mažo sodelio. Pirmuosiuose ryto spinduliuose ant stogo burkuodami vaikštinėjo karveliai, visur viešpatavo didelė ramybė. Iš lūšnelės išėjo vyras su kastuvu ant pečių ir uždainavo:

Ilgai mes klaidžiojom nakty,
Bet burtai sklaidosi pikti,
Aušra nušvis tarp debesų,
Pašauks mus dievišku balsu.

Staiga, pamatęs atbėgantį išblyškusį svetimšalį sušiauštais plaukais, jis nutilo. Visiškai sumišęs Florijas paklausė, kur yra Donatis.

Bet sodininkas kaip gyvas nebuvo girdėjęs tokio vardo ir palaikė jaunuolį pamišusiu. Jo duktė, stovėdama ant slenksčio, ištiesė rankas, pasirąžė vėsiame ryto ore ir pažvelgė į nepažįstamąjį didelėmis, nustebusiomis akimis.

– O Dieve! – pusbalsiu sumurmėjo Florijas. – Kurgi aš taip ilgai buvau?

Jis nubėgo atgal prie vartų ir tuščiomis gatvelėmis leidosi ieškoti užeigos.

Užsidarė kambaryje ir sustingo, bandydamas ką nors suvokti. Begalinis moters grožis ir tai, kad ji iš lėto jo akyse mirė, kad dingo jos nuostabios akys, kėlė širdyje tokį neapsakomą skausmą, kad jis troško tik vieno – čia ir dabar numirti.

Apimtas tokių pragaištingų minčių ir svajonių, jis praleido visą dieną ir visą naktį.

Išaušus rytui, jis raitas pasuko prie miesto vartų. Nuolatiniai ištikimo tarno įkalbinėjimai paskatino jį iškeliauti iš šių vietų. Susimąstęs iš lėto jis jojo keliu iš Lukos į plačias apylinkes tarp tamsoje paskendusių medžių, kuriuose dar tebemiegojo paukščiai. Jam dar nenujojus toli nuo miesto prie jo prisidėjo dar trys raiteliai. Florijas pamatė, jog vienas iš jų – dainininkas Fortūnatas. Kitas buvo Bjankos dėdė, kurio viloje jis šoko aną lemtingą vakarą. Dėdę lydėjo berniukas. Jis tylėjo ir retai kada pakeldavo akis. Visi trys ketino paklajoti po gražiąją Italiją ir kvietė Floriją keliauti kartu. Jis tylėdamas nusilenkė, bet nepasakė nei taip, nei ne ir apskritai mažai su jais kalbėjosi.

Priešais jų akis virš nuostabaus kraštovaizdžio vis labiau skleidėsi aušra. Tada linksmasis Pjetras tarė Fortūnatui:

– Žiūrėkite, kaip keistai ryto šviesa žaidžia tuose senų griuvėsių akmenyse ant kalno. Kaip dažnai, dar vaikas būdamas, su nuostaba, smalsumu ir baimės nuojauta karsčiausi po tuos griuvėsius! Jūs esate girdėjęs daug sakmių ir legendų. Ar negalėtumėte mums papasakoti, kaip atsirado ir kaip sunyko tie rūmai, apie kuriuos apylinkėse pasakojamos visokiausios keistos istorijos?

Florijas žvilgtelėjo į kalną. Ten stūksojo seni, apleisti, nykstantys griuvėsiai, gražios, pusiau į žemę susmegusios kolonos, įmantriai iškalinėti akmenys. Viskas buvo apipinta vešlių žydinčių vijoklių, apleistų gyvatvorių ir aukštų piktžolių. Netoliese telkšojo tvenkinys, virš jo stiebėsi aptrupėjusi marmuro statula, skaisčiai nušviesta ryto šviesos. Nuo šio vaizdo Florijas išgąstingai krūptelėjo. Bet Fortūnatas linksmai atsakė:

– Jei norite, galiu jums apie tai padainuoti vieną seną dainą.

Ir ilgai nelaukdamas uždainavo aiškiu, linksmu balsu:

Kur stiebės rūmai šviesūs
Ir portikai balti,
Šiandieną – tik griuvėsiai,
Tik sodai apleisti.

Nugrimzdus mums po kojų
Į glūdumą nakties,
Italija vilioja
Šešėliais praeities.

Kai vėjai siausti ima
Pavasarį nakčia,
Tylus prisikėlimas
Prasideda slapčia.

Dievai kapuos nubunda,
Ir praeities dvasia
Lyg nemari pagunda
Suvirpa širdyse.

Pralėks audringi vėjai
Virš jūros mėlynos,
Ir pinijos alėjoj
Atgis ir uždainuos.

Ir ima vėl vaidentis
Pavasario nakty
Senovės meilės šventė
Ir burtai užmiršti.

Štai Venera jau kelias
Iš nuostabių sapnų,
Ją sveikina paukšteliai
Šimtais saldžių dainų.

Ir nori ji išvysti,
Kur dingo jos namai, –
Laiminga karalystė,
Klestėjusi linksmai.

Kolonada didinga
Sugriuvo jau seniai,
Šventovės, vilos dingo,
Užžėlė tvenkiniai.

Miškų tamsybėj tūno
Linksmoji Diana,
Pasislėpė Neptūnas
Viduržemio dugne.

Tiktai sirenų šauksmas
Čia kartais suaidės, –
Tame balse vien skausmas
Nuvargusios širdies.

Sustoja ji sustingus,
Apgaubia ją tyla,
Jos kūnas nemirtingas
Virs šalta statula.

Vaivorykštę kaip kelią
Išvystam erdvėse,
Virš jos – kita Mergelė[2],
Naujų laikų dvasia.

Štai Kūdikį mažytį
Liūliuoja Jos ranka,
Ir žemėje sužydi
Palaima ir taika.

Iš tamsumos pabunda
Linksmi žmonių vaikai,
Be burtų, be pagundų
Ir tiesūs jų takai.

Kaip vyturys palaukėj
Išnyra iš tamsos,
Taip mano sielą traukia
Prie dangiškos šviesos.

Visi nutilę klausėsi dainos.

– Jei teisingai supratau, – pagaliau ištarė Pjetras, – tai tie griuvėsiai kadaise buvo Veneros šventykla?

– Taip, iš tikrųjų, – atsakė Fortūnatas. – Tai rodo ir vaizdo visuma ir kai kurie puošybos dalykai. Pasakojama, kad gražiosios pagonių deivės dvasia nerandanti ramybės. Iš kraupios kapo glūdumos ji kiekvieną pavasarį burtais pažadinanti prisiminimus apie žemiškus džiaugsmus, prisišaukianti jaunuolius į savo rūmų griuvėsių vienatvę ir velniškomis gudrybėmis gundanti jaunas lengvabūdiškas sielas, kurios paskui išeina iš gyvenimo, bet, negalėdamos patekti į mirusiųjų ramybės karalystę, klaidžioja draskomos laukinių malonumų ir baisaus gailesčio, žudydamos ir kūną, ir sielą, graužia save, apimtos siaubingo nusivylimo. Gana dažnai

žmonės šiose vietose patiria vaiduoklių gundymus, kartais jiems pasirodo nuostabaus grožio moteris, kartais orūs ponai ir nusiveda pakeleivius į akimis regimą, nors ir išgalvotą sodą bei rūmus.

– Ar jums kada nors teko ten būti? – staiga paklausė Florijas, pabusdamas iš savo minčių.

– Užvakar vakare, – atsakė Fortūnatas.

– Ir nematėte ten nieko baisaus?

– Nieko, – pasakė dainininkas. – Tik ramų tvenkinį, paslaptingus baltus akmenis mėnulio šviesoje ir begalinį žvaigždėtą dangų virš galvos. Pagiedojau seną šventą giesmę, vieną iš tų pirmųjų giesmių, kurios ateina pas mus iš vaikystės rojaus sodų kaip gimtinės pasaulio aidai ir prisiminimai ir yra tikras ženklas, iš kurio poetai visą gyvenimą atpažįsta vieni kitus. Patikėkite, garbingas poetas gali daug kam ryžtis, nes kuklus ir doras menas užburia ir sutramdo laukines žemės dvasias, norinčias nusitraukti mus į prarają.

Visi tylėjo. Kaip tik patekėjo saulė, skleisdama žemėje spinduliuojančią šviesą. Tada Florijas visu kūnu pasipurtė, nušuoliavo gerą galą į priekį ir tyru balsu uždainavo:

O Dieve, dangiška šviesa
Krūtinėn veržias vėlei,
Blaivi, gaivinanti vėsa
Nublokš nakties šešėlį.

Sutraukęs melo grandines,
Aš vėl laimingas, laisvas.
O Tėve, laukei Tu manęs,
Manęs Tu neapleisi!

Po kiekvieno smarkaus sukrėtimo, sujaukiančio visą mūsų būtį, sielą aplanko tylus ir tyras džiaugsmas, panašiai kaip laukai po audros gaiviau sužaliuoja ir tarytum atsikvepia. Florijas irgi pajuto,

kad jo siela atgijo. Jis drąsiai žvelgė į priekį ir ramiai laukė bendrakeleivių, kurie iš lėto artinosi per žalius laukus.

Dailusis berniukas, lydintis Pjetrą, pakėlė galvą kaip ją pakelia gėlės, pajutusios pirmuosius ryto spindulius. Florijas nustebęs pamatė, jog tai Bjanka. Jis kiek išsigando, nes Bjanka atrodė labai išblyškusi palyginti su tuo pirmuoju vakaru prie palapinių, kur jis matė ją išdykėliškai linksmą. Vargšelę po nerūpestingų vaikiškų žaidimų staiga užklupo pirmosios meilės galia. O paskui, kai karštai mylimas Florijas, nelemtų jėgų viliojamas, pasidarė jai toks svetimas ir vis labiau nuo jos tolo, kai pagaliau ji suprato greitai jo neteksianti, ją apėmė didelis liūdesys, kuriuo ji negalėjo su niekuo pasidalinti. Tačiau gudrusis Pjetras viską puikiai matė ir nusprendė leistis su dukterėčia į tolimą kelionę, kad svečiose šalyse ir naujose padangėse ją jei ir neišgydytų, tai bent prablaškytų ir apsaugotų nuo dar didesnio sielvarto. Ji turėjo persirengti berniuku, kad galėtų nekliudomai keliauti ir lengviau pamirštų tai, kas liko praeityje.

Florijas su malonumu žvelgė į jos mielą figūrą. Keisti burtai iki šiol buvo tarytum migla aptraukę jam akis. Dabar jis labai nustebo pamatęs, kokia ji graži. Susijaudinęs nuoširdžiai ir ilgai su ja kalbėjosi. Ji, apstulbusi dėl tokios netikėtos laimės, nuolankiai tylėdama jojo šalia nuleidusi akis žemėn. Tik retkarčiais pažvelgdavo į jį pro ilgas juodas blakstienas. Šiame žvilgsnyje galėjai išvysti jos tyrą sielą. Atrodė, kad ji sako: „Žiūrėk, neapvilk manęs vėl!“

Tuo tarpu jie užjojo ant kalno, kur oras buvo lengvas ir tyras. Jiems už nugarų virpančiame ore skendėjo tamsūs Lukos bokštai. Tada Florijas tarė Bjankai:

– Jaučiuosi lyg naujai gimęs. Man rodosi, jog kai vėl jus sutikau, viskas pasisuko į gera. Niekad nenorėčiau su jumis skirtis, jei jūs leisite.

Bjanka, užuot ką nors atsakiusi, atsigręžė lyg klausdama, vos sulaikydama džiaugsmo ašaras, ir pažvelgė į jį tokiu atviru žvilgsniu, kad jam pasirodė, jog į jį iš mėlyno dangaus žvelgia linksmas

angelas. Jiems prieš akis per laukus slydo ilgi auksiniai ryto spinduliai. Medžiai buvo nutvieksti saulės, daugybė vieversių čyreno tyrame ryto ore. Ir taip laimingi įsimylėjėliai linksmai patraukė margomis pievomis žydinčio Milano link.

Ernst Theodor Amadeus Hoffmann

MAJORATAS

Apysaka

Iš vokiečių kalbos vertė
LEONAS PETRAVIČIUS

E. T. A. Hoffmann DAS MAJORAT
Poetische Werke in sechs Bänden. Zweiter Band.
Aufbau - Verlag Berlin, 1958

Netoli Baltijos kranto stovi didikų R. giminės pagrindinė pilis, vadinama Rasyte[1]. Vietos čia nykios ir nesvetingos, vos kur ne kur pro labai gilius klajojančius smėlynus prasikala žolės daigelis, o vietoje sodo, paprastai puošiančio dvarininkų rūmus, prie nuogų pilies sienų nuo sausumos pusės glaudžiasi retas pušynas, amžinai niūrus, keliąs liūdesį. Pavasarį jis nepražysta margais žiedais, o vietoj linksmo sugrįžusių paukščių klegesio aidi tik šiurpulingas varnų kranksėjimas ir besiblaškančių, audrą pranašaujančių žuvėdrų klyksmas. Bet po ketvirčio valandos kelio gamtovaizdis staiga keičiasi. Lyg burtininkui mostelėjus lazdele, atsiduri žydinčiose pievose, derlinguose laukuose ir ganyklose. Priešais akis atsiveria didelis turtingas kaimas, kurį labiausiai puošia erdvūs dvaro prievaizdo namai. Gražaus alksnyno pakraštyje stūkso pamatai didžiulės pilies, kurią kadaise ketino statyti vienas iš savininkų. Bet palikuonys, gyvendami Kurliandijos dvaruose, apleido šią statybą; nenorėjo jos tęsti ir baronas Roderichas fon R. Jis apsigyveno pagrindinėje pilyje, mat jo niūriam, atšiauriam būdui labiau tiko gyvenimas senajame, nuošaliai stovinčiame pastate. Jis liepė aptvarkyti griūvančią pilį ir užsidarė joje su paniurusiu kaštelionu bei negausiu tarnų būreliu. Kaime jį retai kada galėjai pamatyti, užtat pajūryje dažnai jodinėdavo čia vienon, čia kiton pusėn, o žmonės tvirtino, esą jis kalbasi su bangomis ir klausosi pakrantės mūšos ūžesio ir šniokštimo, lyg norėdamas išgirsti jūros

dvasių balsus ar atsakymą į savo klausimus. Pačiame pilies bokšto viršuje jis liepė įrengti kabinetą ir pastatyti ten teleskopus bei kitus astronomijos prietaisus; dieną, žvelgdamas į jūrą, stebėdavo laivus lyg baltus jūros paukščius, plaukiančius toli prie horizonto, žvaigždėtomis naktimis senojo kašteliono padedamas leisdavo laiką stebėdamas astronominius arba, kaip kai kas tvirtino, astrologinius reiškinius. Apskritai, kol baronas buvo gyvas, sklido legendos, jog jis užsiima paslaptingais mokslais, vadinamąja juodąja magija. Kažkokia nesėkminga finansinė operacija, labai skaudžiai užgavusi išdidžių aristokratų šeimą, privertė jį pasitraukti iš Kurliandijos. Menkiausia užuomina apie tenykštį gyvenimą sukeldavo jam siaubą, bet dėl visų ten nutikusių ir jo gyvenimą sužlugdžiusių nelaimių jis kaltino tik savo protėvius, lengvabūdiškai palikusius pagrindinę giminės pilį. Kad ateityje bent jau vyriausiąjį giminės sūnų pririštų prie pagrindinės pilies, jis paskelbė majorato[2] teisę. Provincijos valdžia šią instituciją mielai patvirtino, norėdama tuo tėvynėje išlaikyti riteriškomis dorybėmis garsėjančią giminę, kurios atšakos siekė ir svetimas šalis. Tačiau nei Rodericho sūnus Hubertas, nei dabartinis majorato šeimininkas – kaip ir jo senelis pakrikštytas Rodericho vardu – nenorėjo gyventi pagrindinėje pilyje; abu liko Kurliandijoje. Galima suprasti, kad jie, būdami linksmesnio būdo negu jų niūrusis tėvas ir senelis, pilni gyvenimo džiaugsmo, vengė nykios pilies vienatvės. Ponas Roderichas pilyje apgyvendino dvi senas, netekėjusias savo tėvo seseris, kurios, menkai aprūpintos, kukliai čia gyveno. Kartu su sena tarnaite jos glaudėsi mažuose, šiltuose fligelio kambariuose. Be jų ir virėjo, įsikūrusio pirmajame aukšte, didžiuliame kambaryje šalia virtuvės, po aukštus pagrindinio pastato kambarius ir sales vaikštinėdavo tik senyvas medžiotojas, kartu einąs ir kašteliono pareigas. Kiti tarnai gyveno kaime pas dvaro prievaizdą. Tik vėlyvą rudenį, kai iškrisdavo pirmasis sniegas ir prasidėdavo vilkų bei šernų medžioklės metas, niūri, apleista pilis staiga atgydavo. Iš Kurliandijos atvažiuodavo ponas Roderichas su žmona, lydimas

giminių, draugų ir didelio medžiotojų bei varovų būrio. Sulėkdavo kaimynai dvarininkai bei medžioklės entuziastai iš netolimo miesto. Pagrindinis pastatas ir priestatai vos galėdavo sutalpinti gausybę svečių, krosnyse ir židiniuose sutraškėdavo gerai kurstoma ugnis, nuo aušros iki nakties čirškėdavo ant iešmų kepama mėsa, laiptais aukštyn ir žemyn bėgiodavo šimtai linksmų žmonių, ponų ir tarnų, skambėdavo vyno taurės ir linksmos medžiotojų dainos, grojant skardžiai muzikai aidėdavo šokančiųjų žingsniai, visur – garsūs džiaugsmo šūksniai, juokas. Taigi keturias ar šešias savaites pilis atrodydavo panaši greičiau į puikią, prie judraus vieškelio stovinčią smuklę negu į aristokrato buveinę. Ponas Roderichas, kiek jam tai pavykdavo, skirdavo šį laiką rimtiems dalykams ir, pasišalinęs iš svečių šurmulio, rūpindavosi majorato valdymo reikalais. Jis ne tik pareikalaudavo išsamios ataskaitos apie pajamas, bet ir išklausydavo visų pasiūlymų, kaip pagerinti ūkį, išgirsdavo net menkiausią pavaldinių skundą, kiek įmanydamas bandė viską sutvarkyti, ištaisyti visas neteisybes bei blogybes. Šiuose darbuose jam sąžiningai padėdavo senasis advokatas V.[3], kuris kadaise pagelbėdavo ir Rodericho tėvui ir buvo Rasytės pilies reikalų tvarkytojas bei P. srities dvarų justicijos patarėjas. Advokatas V. į majorato valdas paprastai atvykdavo savaite anksčiau už baroną Roderichą. Taip ir 179...[4] metais atėjo laikas, kai senasis V. turėjo keliauti į Rasytę. Nors septyniasdešimties metų senukas dar jautėsi gana guvus, vis dėlto nusprendė, kad darbuose jam gali labai praversti pagalbininko ranka. Tarytum juokaudamas vieną dieną jis man tarė:

– Svaini! – taip jis kreipdavosi į mane, savo antros eilės sūnėną, be to, ir mano vardas buvo toks pat kaip jo. – Svaini! Manau, tau būtų ne pro šalį vieną gražią dieną iškišti nosį į šaltą pajūrį. Neatsisakyk, keliaujam kartu į Rasytę. Ten galėsi ne tik uoliai talkininkauti man gana kebliame darbe, bet ir medžioklėje pamiklinti ranką. Vieną rytą parašysi gražią, sklandžią ataskaitą, o kitą galbūt žvelgsi į žiburiuojančias akis kudlotam plėšrūnui vilkui ar iltis šiepiančiam šernui, o gal net ir nudėsi juos taikliu šūviu.

Buvau jau gana daug girdėjęs apie medžioklės sezono linksmybes Rasytės apylinkėse, be to, buvau visa širdimi prisirišęs prie savo šaunaus senojo dėdės, todėl be galo apsidžiaugiau, kad šį kartą jis ir mane kviečia į pilį. Turėjau nemažai patirties dirbti darbus, panašius į tuos, kurie jo laukė Rasytėje, todėl pasižadėjau labai stropiai jam padėti ir išvaduoti jį iš visų vargų bei rūpesčių. Kitą dieną mudu, susisupę į storus kailinius, sėdėjome karietoje ir per smarkią pūgą, pranašaujančią žiemos pradžią, važiavome į Rasytę. Kad neprailgtų kelionė, senukas man daug ką papasakojo apie baroną Roderichą, įsteigusį majoratą ir paskyrusį jį, mano dėdę, nežiūrint jo jauno amžiaus, justicijos patarėju bei testamento vykdytoju. Pasakojo apie šiurkštų, nežabotą senojo pono būdą, kurį, matyt, paveldėjo ir jo vaikai, kadangi net dabartinis majorato savininkas, kaip dėdė prisiminė, kadaise švelnus, galima sakyti, išlepintas jaunuolis, metams bėgant darėsi vis atšiauresnis. Jis mokė mane, jog turiu elgtis drąsiai ir nesivaržydamas, kad nepasirodyčiau baronui esąs koks liurbis, pagaliau papasakojo ir apie pilies kambarius, kuriuos visam laikui buvo išsirinkęs; tie kambariai esą šilti, patogūs gyventi ir tokie nuošalūs, kad mes, jei reikės, galėsime visiškai atsiriboti nuo laukinio įsilinksminusios draugijos triukšmo. Dėdės rezidencija visada esą du šiltomis draperijomis išmušti kambariai šalia didžiosios teismo salės nuošaliame fligelyje priešais tą, kuriame gyvena senosios baronaitės.

Pagaliau po neilgos, nors ir sunkios, kelionės mudu jau vėlyvą naktį atvykome į Rasytę. Pervažiavome kaimą. Kadangi buvo sekmadienis, smuklėje skambėjo muzika ir džiaugsmingi šūkaliojimai, dvaro prievaizdo namuose irgi visur degė šviesos, viduje aidėjo muzika ir dainos, todėl juo atšiauresnė mudviem pasirodė dykvietė, į kurią netrukus įsukome. Jūros vėjas kaukė gailiai vaitodamas, o varganos pušys, tarytum pažadintos iš gilaus burtų sapno, ošė, kartodamos duslias vėjo dejones. Sniego fone sujuodavo nuogos pilies sienos, mūsų karieta sustojo priešais užrakintus vartus. Nepadėjo nei riksmas, nei pliaukšėjimas botagu, nei

dundenimas, nei beldimas, atrodė, kad čia visi išmirę, nė viename lange nesimatė šviesos. Senukas tvirtu, skardžiu balsu sušuko:

– Francai, Francai!.. Kurgi išsislapstėte, velniai rautų? Greičiau judinkitės, kad jus kur galas! Norite, kad mes čia prie vartų sušaltume į ledą? Sniegas kerta į veidą vos ne iki kraujo. Judinkitės, kad jus kur nelabasis!

Kieme suinkštė šuo, žemutiniame aukšte sušvytavo žibintas, sužvangėjo raktai, ir netrukus sunkūs vartai girgždėdami prasivėrė.

– Ai, pone justicijos patarėjau! Sveiki atvykę, labai prašom į vidų! Ai, ai, ai, tokie baisūs orai!

Taip ėmė aimanuoti senasis Francas, aukštai iškėlęs žibintą, kad šviesa krito tiesiai jam į veidą, smarkiai susiraukšlėjusį ir keistai iškreiptą šypsenos. Karieta įvažiavo į kiemą, mudu išlipome, ir aš tik dabar galėjau aiškiau apžiūrėti keistą seną tarną, jo figūrą su plačia senamadiška, daugeliu virvučių gausiai apsiuvinėta jėgerio livrėja. Ant plačios baltos kaktos krito žilos garbanos, veidas atrodė sveikos spalvos, koks būna daugelio medžiotojų, ir nors iškreipti bruožai darė jį panašų į juokingą kaukę, simpatiją žadino kiek naivokas geraširdiškumas, šviečiąs akyse ir žaidžiąs aplink lūpas.

– Na, senasis Francai, – prašneko dėdė, priemenėje purtydamas sniegą iš kailinių, – na, senasis Francai, ar viskas paruošta? Ar išdulkintos draperijos mano kambariuose, ar įnešti patalai, ar vakar ir šiandien gerai iškūrenote krosnis?

– Ne, – labai ramiai atsakė Francas, – ne, didžiai gerbiamas pone justicijos patarėjau, nieko nepadaryta.

– Dėl Dievo malonės! – sušuko dėdė. – Juk aš, rodos, laiku parašiau, juk visada atvažiuoju tą dieną, kurią pažadu. Kas per žioplumas! Vadinasi, dabar mano kambariai šalti kaip ledas!

– Taip, didžiai gerbiamas pone justicijos patarėjau, – toliau kalbėjo Francas, žnyplėmis rūpestingai kirpdamas rusenantį ži-

binto dagtį, mesdamas žemėn ir mindamas žariją koja. – Matote, visa tai, ypač kūrenimas, neką ir padėtų, nes vėjas ir sniegas veržte veržiasi pro išdužusius langus, o be to...

– Ką? – nutraukė jo žodžius dėdė ir, plačiai praskleidęs kailinius, įsirėmė rankomis į šonus. – Ką? Išdaužyti langai? Ir jūs, šių namų kaštelionas, nepasirūpinote jų sutvarkyti?

– Taigi, didžiai gerbiamas pone justicijos patarėjau, – ramiai ir nuoširdžiai dėstė senukas. – Neįmanoma būtų ir artyn prieiti per nuolaužas ir akmenis, krūvomis gulinčius kambariuose.

– Iš kur, po šimts perkūnų, mano kambariuose atsirado nuolaužų ir akmenų? – sušuko dėdė.

– Į sveikatėlę, mano jaunasis pone, kad visuomet būtumėte žvalus ir linksmas! – šūktelėjo senukas mandagiai lenkdamasis, kadangi kaip tik tuo metu aš nusičiaudėjau, ir tuojau pat pridūrė: – Nuo didžio sukrėtimo įgriuvo vidinės sienos akmenys, nekalbu jau apie tinką.

– Gal čia įvyko žemės drebėjimas? – piktai šūktelėjo dėdė.

– Ne, žemės drebėjimo nebuvo, didžiai gerbiamas pone justicijos patarėjau, – atsakė senukas, plačiai visu veidu šypsodamas, – tačiau prieš tris dienas su baisiu trenksmu įgriuvo sunkios, paneliais išmuštos lubos didžiojoje teismo salėje.

– Bet juk tai... – Mano dėdė, karšto ir staigaus būdo, vos spėjo užgniaužti bjaurų keiksmą. Bet paskui, staiga iškėlęs aukštyn dešiniąją ranką, o kairiąja kilstelėjęs nuo kaktos lapinę kepurę, nutilo, pasisuko į mane ir garsiai juokdamasis tarė: – Kad tave kur galas, svaini! Verčiau užsičiaupkime ir daugiau neklausinėkime, kad neišgirstume apie kokias dar baisesnes nelaimes ar kad visa pilis neužgriūtų mums tiesiai ant galvų. Tačiau, – kalbėjo jis toliau, – tačiau, mielasis Francai, nejaugi jums nepakako proto paruošti ir iškūrenti mums kitą kambarį? Ar negalėjote greitomis įrengti kitą salę pagrindiniame korpuse, kur galėtų vykti teismo posėdžiai?

– Visa tai jau padaryta, – tarė senukas, maloniai rodydamas mums į laiptus, ir pats nedelsdamas pirmas ėmė jais kopti.

– Na, argi ne keistuolis, argi ne juokdarys? – šūkavo dėdė, ir mudu nužingsniavome senukui iš paskos.

Ėjome ilgais, aukštai skliautuotais koridoriais, blyksintis Franco žibintas mėtė keistus atšvaitus į gūdžią tamsą. Dažnai rodėsi, kad kolonos, kapiteliai ir margi skliautai plaukioja ore, šalimais sėlino mūsų šešėliai, bauginantys pavidalai ant sienų, per kuriuos šliaužė šešėliai, tarytum virpėjo, siūbavo, o balsai, susiliedami su skardžiu mūsų žingsnių aidu, šnibždėjo: „Nežadinkit mūsų, nežadinkit užburtų nelaimingų sielų, miegančių tarp šių šimtamečių akmenų!“

Kai praėjome daugybę niūrių, šaltų kambarių, Francas pagaliau atidarė salę, kurioje mus linksmai traškėdama svetingai pasitiko skaisčiai liepsnojanti židinio ugnis. Vos įžengėme vidun, mano nuotaika iš karto pagerėjo, tačiau dėdė sustojo salės viduryje, apsidairė aplinkui ir labai rimtu, kone iškilmingu balsu prabilo:

– Vadinasi, čia bus teismo salė?

Francas, iškėlęs žibintą aukštyn taip, kad ant plačios tamsios sienos nušvito dėmė tokio dydžio kaip durys, dusliu ir skausmingu balsu pratarė:

– Juk šičia vieną kartą jau vyko teismas!

– Ką jūs čia šnekate, senasis Francai? – sušuko dėdė, greitai nusimesdamas kailinius ir žengdamas prie židinio liepsnos.

– Šiaip, netyčiomis išsprūdo, – atsakė Francas, degdamas šviesas ir verdamas duris į gretimą kambarį, jaukiai sutvarkytą ir parengtą mums gyventi. Neilgai trukus priešais židinį buvo padengtas stalas, senukas ėmė nešti gardžiai paruoštus valgius, po kurių, dideliam mano ir dėdės džiaugsmui, atsirado didžiulis indas karšto punšo, pagaminto pagal puikų šiaurietišką receptą. Dėdė, pavargęs iš kelionės, tuoj po vakarienės atsigulė į lovą, tačiau mano jausmus labai sudirgino keista ir paslaptinga mūsų viešnagės atmosfera bei išgertas nemažas punšo kiekis, todėl apie miegą dar nė negalvojau. Francas nurinko stalą, pakurstė židinyje ugnį ir, maloniai linkčiodamas, paliko mane vieną.

Sėdėjau aukštoje, erdvioje riterių salėje. Pūga nustojo blaškiusi sniegą, vėjas aprimo, dangus išsigiedrijo, ir pro plačius skliautuotus langus suspindo mėnulio pilnatis, paslaptinga šviesa nušviesdama tamsius keisto pastato kampus, kurių nesiekė blausus žvakių liepsnų plazdėjimas nei židinio liepsnos atšvaitai. Kaip kartais galime matyti senose pilyse, salės sienos ir lubos buvo neįprastai senoviškai išpuoštos: lubos apmuštos sunkiais paneliais, sienos išpieštos fantastiška tapyba ir išmargintos paauksuotais drožiniais. Iš didžiulių freskų, dažniausiai vaizduojančių žiaurias grumtynes, kruvinas meškų bei vilkų medžiokles, staiga išsišaudavo iš medžio drožtos žvėrių bei žmonių galvos, pritvirtintos prie nupieštų kūnų, taigi ypač mirgančioje, plazdančioje židinio šviesoje, be to, mėnulio nusidabruota, visa tai atrodė gyva, tikra ir kėlė nejaukų virpulį. Tarp freskų buvo įsprausti natūralaus dydžio žmonių portretai, vaizduojantys medžioklės drabužiais apsirengusius riterius, tikriausiai medžioklę mėgusius pilies valdovų protėvius. Viskas – tapyba ir drožiniai buvo smarkiai patamsėję nuo daugelio prabėgusių metų. Todėl juo labiau krito į akis šviesi tuščia dėmė sienoje, kurioje buvo dvejos durys į gretimus kambarius; netrukus supratau, kad toje vietoje, atrodo, irgi būta durų, vėliau užmūrytų, ir kad kaip tik toji naujai užmūryta dėmė, dar neužtapyta ir nepapuošta drožiniais kaip kitas sienos plotas, taip smarkiai skiriasi ir taip ryškiai matoma.

Kas nežino, kaip paslaptingos galios suaudrina dvasią neįprastoje, slėpiningoje vietoje, kai joje netikėtai atsiduri, kaip net tingiausia vaizduotė staiga atbunda slėnyje, apsuptame fantastiškų formų uolų, tarp niūrių bažnyčios sienų ir panašiai, kaip tuomet žmogų apima neįtikimiausių dalykų nuojauta. Jeigu dar priminsiu, kad man buvo vos dvidešimt metų, kad išgėriau ne vieną taurę stipraus punšo, tai galbūt patikėsite, jog mane toje riterių salėje pagavo jausmas, kokio dar niekada nebuvau patyręs. Įsivaizduokite vidurnakčio tyloje duslų jūros ošimą, šaižų nakties vėjo švilpesį, garsus, panašius į akordus vargonų, kuriais groja paslaptingos

dvasios. Greiti debesys, šviesūs, žvilgantys, panėšėjo į kažkur skubančius milžinus, dažnai žvilgčiojančius pro vėjo tarškinamus langų stiklus. Iš tikrųjų, krečiamas lengvo virpulio pajutau, jog šią valandėlę man gali atsiverti paslaptingos erdvės, jog galiu jas pamatyti ir išgirsti. Toks šiurpulys nupurto girdint vaizdingai pasakojamą istoriją apie vaiduoklius ir klausytojui jis yra be galo malonus. Man atėjo į galvą mintis, kad dabar pati tinkamiausia nuotaika paskaityti knygą, kurią tada kaip ir kiekvienas romantiškas jaunuolis nešiojausi kišenėje. Toji knyga – Šilerio „Dvasių regėtojas“[5]. Aš skaičiau, skaičiau, ir mano fantazija vis labiau plieskėsi. Jau buvau pradėjęs jaudinančią istoriją apie galingąjį burtininką, pasirodantį grafo fon V. vestuvių šventėje. Kaip tik tuo metu, kai Šilerio istorijoje įžengia kruvina Jeronimo šmėkla, staiga su dideliu trenksmu atsidaro durys į salės priemenę... Persigandęs pašoku, knyga iškrinta iš rankų... Bet tą pačią akimirką viskas nutyla, ir man pasidaro gėda dėl tokio vaikiško išgąsčio. Galbūt duris atplėšė smarkus skersvėjis ar šiaip kas. Juk nieko neįvyko. Tai tik mano sudirginta vaizduotė mato vaiduoklius kiekviename visiškai natūraliame reiškinyje! Nusiraminęs pakeliu knygą nuo žemės ir vėl patogiai sėduosi fotelin... bet čia pat išgirstu, kaip kažkas tyliai, iš lėto, vienodu žingsniu žingsniuoja skersai salę, tarpais dūsaudamas ir dejuodamas, ir tas dūsavimas ir dejonė, rodos, trokšta išsakyti baisiausią žmogišką kančią, beviltiškiausią skausmą. Ak! Matyt, žemutiniame aukšte, uždarytas koks nors mirtinai sergąs žvėris. Kas gi nežino akustinių nakties iliuzijų, priartinančių tolimus garsus, kas gi ims būgštauti dėl tokių paprastų dalykų. Taip vėl bandau raminti save, bet kažkas ima draskyti nagais kaip tik tą naujai užmūrytą sienos vietą, o atodūsiai darosi vis garsesni, vis gailesni, atrodo, lyg kažkas alsuoja apimtas kraupiausios mirties baimės. „Taip, tai vargšas uždarytas žvėris... dabar aš garsiai suriksiu, smarkiai trenksiu koja į grindis, netrukus vėl viskas nutils, o gal žvėris ims inkšti aiškiau ir natūraliau!“ Tokios buvo mano mintys, bet kraujas stingsta gyslo-

se... kaktą išmuša šaltas prakaitas, sustingęs sėdžiu totelyje, nepajėgdamas atsistoti ar juo labiau sušukti. Pagaliau kraupus krebždesys nutyla... vėl pasigirsta žingsniai... manyje tarytum nubunda gyvybė ir sugebėjimas judėti, pašoku, žengiu porą žingsnių pirmyn, bet tada per salę nuskrieja ledinio šalčio gūsis, tą pačią akimirką mėnuo skaisčia šviesa nušviečia labai rimto, beveik grėsmingos išvaizdos vyro portretą, aiškiai išgirstu, kaip pro bangų mūšos garsus ir šaižų vėjo švilpesį sušnara jo įspėjamas balsas: „Nė žingsnio toliau... nė žingsnio, kitaip pakliūsi į neapsakomo dvasių pasaulio spąstus!“ Durys užsitrenkia su tokiu pat smarkiu poškesiu kaip ir buvo atsidariusios, priemenėje aiškiai girdžiu žingsnius... jie aidi laiptais žemyn... girgždėdamos atsidaro pilies paradinės durys ir vėl užsidaro. Paskui girdisi, lyg kažkas išveda iš tvartų arklį, o vėliau vėl nuveda jį vidun... tada viskas nutyla! Tą pačią akimirką išgirstu, kaip gretimame kambaryje baimingai dūsauja ir dejuoja mano senasis dėdė. Tas padeda man atsitokėti, stveriu žvakidę ir bėgu į jo kambarį. Atrodė, kad senąjį dėdę kamuoja baisus, sunkus košmaras.

– Pabuskite, pabuskite! – garsiai sušukau, švelniai imdamas jo ranką ir žvake nušviesdamas veidą.

Senukas, dusliu balsu šūktelėjęs, pabudo, paskui maloniai pažvelgė į mane ir tarė:

– Gerai padarei, svaini, kad mane pažadinai. Ak, susapnavau labai bjaurų sapną! Dėl to kaltas šis kambarys ir salė, mat prisiminiau prabėgusius laikus ir keistus įvykius, kurie čia kadaise dėjosi. Betgi dabar turime gerai išsimiegoti.

Tai sakydamas senukas tvirčiau susisupo į antklodę ir beregint užmigo. Kai užgesinau žvakes ir taip pat atsiguliau lovon, išgirdau, kad senasis dėdė tyliai meldžiasi.

Kitą rytą prasidėjo darbai, su sąskaitomis atėjo dvaro prievaizdas, ėmė lankytis žmonės, norėdami išspręsti kokį ginčą ar sutvarkyti kitą reikalą. Vidurdienį dėdė kartu su manimi nuėjo į šalutinį fligelį pagal visus formalumus prisistatyti dviem senosioms

baronaitėms. Francas joms pranešė apie mūsų vizitą, paskui turėjome dar valandėlę lukteleti, kol susikūprinusi, margais šilkais apsirengusi šešiasdešimties metų močiutė, pasisakiusi esanti maloningųjų panelių kambarinė, nuvedė mus sakytum į didžiausią šventovę. Senosios panelės, keistai išsipusčiusios pagal praeities laikų madą, priėmė mus, laikydamosi juokingo ceremonialo. Didžiausią jų nuostabą sukėliau būtent aš, kai dėdė, linksmai juokaudamas, pristatė mane ir pasakė, jog aš esąs teisininkas ir jo jaunasis padėjėjas. Ištįsę panelių veidai sakė, kad toks jaunas mano amžius kelia didelį pavojų Rasytės pavaldiniams. Visa toji scena pas senąsias baronaites buvo gana juokinga, tačiau mano širdis vis dar virpėjo nuo praėjusios nakties siaubo, jaučiausi lyg nepažįstamos jėgos paveiktas arba, tikriau sakant, man rodėsi, kad priėjau kažkokią tuštumą, kur užtenka tik vieno neatsargaus žingsnelio, ir tuoj į ją įsmuksiu ir beviltiškai pražūsiu; tarytum supratau, jog turiu sutelkti visas dvasios galias, kad apsisaugočiau nuo *tokio* siaubo, iš kurio galėtų išvaduoti tik nepagydoma beprotybė. Galbūt dėl tokių minčių man netgi senosios baronaitės su keistomis, aukštomis, iškedentomis šukuosenomis, neregėtais, margomis gėlėmis ir kaspinais išpuoštais apdarais pasirodė ne tiek juokingos, kiek gąsdinančios, panašios į vaiduokles. Seni, pageltę ir susiraukšlėję veidai, mirksinčios akys, prasta prancūzų kalba, gergždžianti iš jų įdubusių, pamėlynavusių lūpų ir pro smailias nosis, bylote bylojo, kad senosios panelės gerai sutaria su baisiomis pilyje siautėjančiomis pamėklėmis, o gal ir pačios išdarinėja kokias baisybes. Dėdė, nusiteikęs krėsti pokštus ir pagautas ironiškos nuotaikos, įsileido su senosiomis baronaitėmis į šmaikščius postringavimus, nuo kurių aš, jei būčiau buvęs kitaip nusiteikęs, tikriausiai būčiau netvėręs juokais ir nesugebėjęs to nuslėpti, tačiau, kaip jau minėjau, nepaisant juokingų plepalų, baronaitės man visą laiką atrodė vaiduokliškos būtybės, todėl senukas, norėjęs suteikti man ypatingą malonumą, keletą kartų žvilgtelėjo į mane labai nustebęs. Kai po pietų grįžome į savo kambarį, jis neištvėręs sušuko:

– Betgi, svaini, dėl Dievo malonės, sakyk, kas tau darosi? Tu nenori juoktis, nenori kalbėtis, valgyti nei gerti! Gal apsirgai? Gal šiaip kokios bėdos apniko?

Tada ryžausi, nieko neslėpdamas, papasakoti jam apie tą siaubą, tas baisybes, kurias teko patirti praėjusią naktį. Nenutylėjau nieko, net ir to, kad buvau išgėręs daug punšo ir kad skaičiau Šilerio „Dvasių regėtoją".

– Turiu būti visiškai atviras, – pridūriau baigdamas. – Gal tik mano sudirginta vaizduotė sukūrė visus šiuos reginius, gal jie tik mano perkaitusių smegenų vaisius?

Tikėjausi, kad po šio pasakojimo dėdė ims kandžiai šaipytis ir su jam būdingu sodriu humoru tyčiotis iš mano nakties vizijų, tačiau jis, priešingai, labai surimtėjo, nuleido galvą žemyn, paskui vėl pakėlė degančias akis ir, žvelgdamas į mane, tarė:

– Nežinau, kas tai per knyga, svaini! Tačiau vaiduoklis atėjo ne iš jos puslapių ir ne iš punšo garų. Noriu tau pasakyti, kad ir aš sapne regėjau tą nutikimą. Sėdėjau kaip ir tu (taip aš sapnavau) fotelyje prie židinio, ir tai, ką tu girdėjai, aš aiškiai regėjau dvasios akimis. Taip! Regėjau, kaip tas baisus padaras įėjo, kaip bejėgiškai prislinko prie užmūrytų durų, kaip su baisia neviltimi ėmė gremžti sieną, kad iš sueižėjusių panagių net ištryško kraujas, kaip paskui nulipo laiptais žemyn, išsivedė iš tvartų arklį ir vėl įvedė vidun. Ar girdėjai, kaip tolimoje kaimo sodyboje pragydo gaidys? Tada tu mane pažadinai, ir aš atsikračiau pikto vaiduoklio, baisaus žmogaus, kuris vis dar geba apkartinti kitiems šį šviesų gyvenimą.

Senukas nutilo, o aš nenorėjau šią akimirką jį toliau klausinėti gerai žinodamas, jog tinkamu metu pats man viską paaiškins. Valandėlę jis sėdėjo susimąstęs, paskui vėl prabilo:

– Svaini, ar tau pakaks drąsos dabar, kai žinai, kas čia dedasi, dar kartą susitikti su vaiduokliu? Šį sykį aš būsiu su tavimi.

Žinoma, pareiškiau, kad man nepritrūks drąsos.

– Tada mudu, – toliau kalbėjo senukas, – kitą naktį budėsime kartu. Širdies balsas man sako, jog piktasis vaiduoklis pasitrauks, vengdamas susidurti su mano dvasios galia ir drąsa, kuri remiasi tvirtu tikėjimu. Tai nebus įžūlus ar šventvagiškas veiksmas, o doras ir narsus žygdarbis, nes aš rizikuosiu sveikata ir gyvybe ir bandysiu sutramdyti piktąją pamėklę, norinčią išvaryti sūnus iš paveldėtos protėvių pilies. Ką gi, galbūt neverta nė kalbėti apie riziką, nes tokia tvirta ir dora nuostata, toks šventas pasitikėjimas, kokį jaučiu širdyje, turi laimėti. Tačiau jei gerasis Dievas leis, kad piktoji dvasia mane pražudytų, tu, svaini, visiems pranešk, jog žuvau garbingoje krikščionio kovoje su pragaro dvasia, kuri šioje pilyje dirba savo pražūtingą darbą! Na, o tu laikykis atokiai! Tada tau nieko blogo nenutiks.

Dienos darbai kiek prablaškė mūsų mintis. Pagaliau atėjo vakaras. Francas, kaip ir vakar, po vakarienės nurinko stalą ir atnešė mums punšo; debesys spindėjo apšviesti pilnaties, šniokštė jūros bangos, nakties vėjas staugdamas drebino gotikinių langų stiklus. Nors mūsų širdys virpėjo iš jaudulio, įsileidome į kalbas apie visai kitus dalykus. Senukas pasistatė ant stalo valandas mušantį laikrodį, kuris pagaliau išmušė dvyliktą. Tada su baisiu trenksmu atsilapojo durys, kaip ir vakar tylūs, lėti žingsniai nučiuženo skersai salę, pasigirdo dejonės ir atodūsiai. Senukas labai išblyško, bet jo akys suspindo neįprasta liepsna, jis pakilo iš fotelio, ir kai atsistojo visu aukštu ūgiu, tiesus, kairiąja ranka įsirėmęs į šoną, dešiniąją ištiesęs salės vidurio link, atrodė kaip tikras padėties viešpats ir didvyris. Tačiau dejonės ir atodūsiai darėsi vis graudesni ir garsesni, o paskui nežinoma būtybė dar kraupiau negu vakar ėmė nagais gremžti sieną. Tada senukas žengė pirmyn, tiesiai užmūrytų durų link, žengė tokiu tvirtu žingsniu, kad sudundėjo akmeninės grindys. Priėjęs prie pat tos vietos, kur girdėjosi kraupus gremžimas, ramiai sustojo ir garsiai, pakiliu balsu, kokio dar niekad nebuvau girdėjęs, tarė:

– Danieliau, Danieliau! Ką čia veiki šią nakties valandą?

Pasigirdo baisus, kraują stingdantis spiegimas ir duslus smūgis, lyg koks sunkus daiktas būtų nukritęs ant žemės.

– Maldauk malonės ir gailestingumo prie Aukščiausiojo sosto, ten tau vieta! Nešdinkis iš šio gyvenimo, kuriame tau nebėra ko veikti!

Taip dar garsiau negu pirma sušuko senasis dėdė. Pasigirdo tylus verkšlenimas, jis susiliejo su kaip tik tuo metu pratrūkusios audros šniokštesiu. Dėdė žengė prie durų ir užtrenkė jas taip smarkiai, kad per visą tuščią priemenę nuaidėjo gūdus aidas. Senuko kalba, judesiai dvelkė kažkuo antžmogišku, kad man net baisu pasidarė. Kai vėl atsisėdo į fotelį, jo žvilgsnis atrodė nuskaidrėjęs, jis susidėjo rankas ir ėmė tyliai melstis.

Prabėgo gal kelios minutės, ir dėdė švelniu, giliai širdin smingančiu, puikiai tramdomu balsu tarė:

– Na, svaini?

Apimtas virpulio, siaubo, baimės, šventos pagarbos ir meilės, aš puoliau ant kelių, vilgydamas paduotą man ranką karštomis ašaromis. Senukas apkabino mane ir, tvirtai spausdamas prie krūtinės, labai švelniai pasakė:

– Dabar galėsime ramiai pamiegoti, mielas svaini!

Taip ir padarėme. Kitą naktį mūsų daugiau niekas negąsdino, todėl greitai atgavome linksmą nuotaiką. Tas nelabai patiko senosioms baronaitėms, kurios atrodė kiek vaiduokliškos, bet jų keistenybės buvo panašios į juokingus pokštus, o dėdė jas dar paskatindavo, gudriai provokuodamas.

Pagaliau po kelių dienų atvažiavo pats baronas su žmona ir gausia medžioklės palyda, susirinko kviesti svečiai ir staiga atgijusioje pilyje prasidėjo linksmas, garsus šurmulys, apie kurį jau esu kalbėjęs. Kai baronas, vos atvykęs, įėjo į mūsų salę, jį, regis, labai nemaloniai nustebino, jog mes priversti gyventi ne ten kur paprastai; jis niūriai dėbtelėjo į užmūrytas duris ir, staiga nusigręžęs, persibraukė ranka per kaktą, lyg norėdamas atsikratyti slogių

prisiminimų. Dėdė jam papasakojo, kaip nuniokota teismo salė ir gretimi kambariai. Baronas ėmė murmėti, kad Francas galėjęs apgyvendinti mus geresnėje vietoje, ir draugiškai paragino senuką atvirai pasakyti, jeigu naujajame kambaryje, o jis, žinoma, daug blogesnis už tuos, kuriuose justicijos patarėjas visada gyvendavęs, jam kas nors nepatinka ar kelia nepatogumų. Apskritai baronas elgėsi su mano senuoju dėde ne tik maloniai, bet ir su savotiška, tarytum vaikiška pagarba, lyg baronas ir senukas būtų giminės, turį gerbti vienas kitą. Bet tai buvo vienintelis bruožas, už kurį galėjau atleisti baronui jo šiaip jau šiurkštų ir valdingą būdą, kasdien atsiskleidžiantį vis ryškiau. Manęs jis, rodos, visai nepastebėjo, matyt, laikydamas paprastu raštininkėliu. Jau pirmąjį kartą, kai ėmiausi rašyti vieną bylą, jam mano redakcija kažkuo neįtiko, man užvirė kraujas, ir jau buvau beatsakąs kažką kandaus, tačiau dėdė netruko įsiterpti pareikšdamas, jog aš viską darąs pagal jo nuorodas, o čia, kur sprendžiamos bylos, jo nuomonės turėtų būti paisoma. Kai likome vienudu, pradėjau piktai kalbėti apie baroną, kuriam sielos gilumoje ėmiau jausti vis didesnį priešiškumą.

– Patikėk, svaini, – atsiliepė dėdė, – kad baronas, nors ir atšiauraus būdo, yra puikiausias ir doriausias žmogus pasaulyje! O jo atšiaurumas, kaip jau esu minėjęs, atsirado tik tada, kai jis tapo majorato šeimininku; iki tol buvo labai švelnus ir kuklus jaunuolis. Ir apskritai, man rodos, su juo ne taip blogai kaip su tavimi. Norėčiau žinoti, kuo gi jis tau taip neįtiko?

Senukas, ištaręs tuos žodžius, pašaipiai žvilgtelėjo į mane, ir man veidą išpylė karštas raudonis. Argi aiškiai nežinojau, kas dedasi mano širdyje, argi puikiai nesuvokiau, kad toji keista neapykanta atsirado dėl to, kad pamilau, tikriau, įsimylėjau būtybę, kuri man atrodė dailiausia ir iškiliausia iš visų, kokios tik kada nors vaikščiojo šia žeme? Toji būtybė buvo ne kas kitas kaip pati baronienė. Jau tada, kai ji čionai atvyko, įsisupusi į rusiškų sabalų kailinius, prigludusius prie grakštaus liemens, galvą apsigaubusi

puikiu šydu, kai žengė per pilies menes, pasijutau lyg paveiktas galingų, neįveikiamų kerų. Netgi tada, kai pamačiau ją einančią kartu su senosiomis tetomis, kurios su savo keistais apdarais ir senoviškais kykais tipeno abipus jos, čiauškėdamos ir sveikindamos baronienę prancūziškai, o ji, neapsakomai švelniomis akimis žvalgėsi aplinkui, maloniai linkčiodama čia vienam, čia kitam, arba staiga lyg lakštingala sučiulbėdavo keletą vokiškų žodžių skambia Kurliandijos tarme, net ir tada įžvelgiau kažką stebuklinga ir egzotiška; vaizduotė nejučiomis šį reginį gretino su ana baisia šmėkla, ir baronienė atrodė kaip šviesos angelas, kuriam lenkiasi piktos vaiduokliškos jėgos. Ši pasakiška moteris tebegyvena mano mintyse. Tuomet ji buvo gal vos devyniolikos metų, veidas toks pat gležnas kaip ir figūra ir švietė angelišku gerumu, bet tamsių akių žvilgsnyje, kupiname slėpiningų kerų, kaip mėnulio spindulys ant rasos kartkartėmis blykstelėdavo skausmingas ilgesys, nors nuostabi šypsena bylojo apie tikrą dangų, pilną džiaugsmo ir palaimos. Kartais ji atrodydavo visiškai paskendusi mintyse, ir tada kilniais jos veido bruožais tarytum perbėgdavo niūrūs debesų šešėliai. Galėjai pamanyti, kad tokiomis akimirkomis ją pagauna kažkoks sielvartingas nerimas, nusmelkia liūdnos, nelaimingos ateities nuojauta, ir tą aš taip pat – nežinau kodėl – siejau su pilies vaiduokliu.

Kitą rytą po barono atvykimo, kai svečiai susirinko pusryčių, dėdė pristatė mane baronienei ir, kaip dažnai būna, kai esi tokios nuotaikos, kokia buvo manoji, ėmiau elgtis neapsakomai kvailai. Atsakinėdamas į paprasčiausius šios nuostabios moters klausimus, pavyzdžiui, kaip man patinka pilyje, ar panašius, įsileisdavau į keisčiausius, sudėtingiausius išvedžiojimus, jog net senosios tetos, matyt, pamaniusios, kad aš toks drovus tik iš didelės pagarbos pilies šeimininkei, ryžosi mane maloningai globoti ir prancūziškai ėmė girti, jog aš esąs gerai išauklėtas ir sumanus jaunuolis, *garçon très joli** ir taip toliau. Tai mane suerzino, ir aš, staiga vi-

* Labai gražus vaikinas *(pranc.)*.

siškai susitvardęs, išdrožiau kalambūrą daug geresne prancūzų kalba negu senosios tetulės. Jos pažvelgė į mane išpūtusios akis ir ėmė kimštis didžiulius tabako žiupsnius į smailias ilgas savo nosis. Baronienės žvilgsnis surimtėjo, ji nusigręžė nuo manęs ir kažką pasakė kitai damai. Supratau, jog mano kalambūras pasirodė jai gana kvailas, tai mane dar labiau supykdė, ir aš širdyje pradėjau keikti senąsias baronaites, linkėdamas joms prasmegti pragaro gelmėse. Dėdė pašaipiais patarimais jau seniai buvo atpratinęs mane nuo pastorališkų dūsavimų, nuo vaikiškos saviapgaulės ir bergždžių meilės svajonių, tačiau pajutau, jog baronienė palietė mano sielos gelmes daug giliau ir stipriau nei bet kokia kita moteris iki šiol. Tik ją vieną regėjau, tik jos žodžiai skambėjo ausyse, bet sykiu blaiviai ir aiškiai suvokiau, kaip banalu ir beprotiška būtų bandyti megzti su ja romaną, nors, kita vertus, buvo gėda vien iš tolo ja žavėtis ir dūsauti kaip iki ausų įsimylėjusiam vaikėzui. Galėjau ir norėjau tik vieno – suartėti su šia nuostabia moterimi, neatskleisdamas jai savo giliausių jausmų, gerti saldžius jos žvilgsnių, jos žodžių nuodus, o paskui, kai būsiu toli nuo jos, ilgai, galbūt amžinai nešioti ją savo širdyje. Tokia romantiška, gal net riteriška meilė, kurią susigalvojau bemiegę naktį, taip įtempė man nervus, kad ėmiau lyg vaikas kalbėtis su savimi ir kartą labai gailiai atsidusau:

– Serafina, ak Serafina!

Senasis dėdė nubudo ir šūktelėjo man:

– Svaini! Svaini! Rodos, tu pradėjai per garsiai fantazuoti! Būk toks malonus, šūkauk dieną, o naktį duok ramiai miegoti!

Sunerimau, kad senukas, aiškiai matęs, kaip susijaudinau tą dieną, kai baronienė atvyko, galbūt dabar išgirdo mane tariant jos vardą ir ims sarkastiškai tyčiotis, bet kitą rytą jis nieko nesakė, tik kai žengėme pro teismo salės duris, pratarė:

– Dieve, suteik kiekvienam pakankamai proto ir sugebėjimo juo tinkamai naudotis. Blogai, kai nei iš šio, nei iš to staiga tampi bailiu.

Sulig tais žodžiais atsisėdo prie didžiulio stalo ir paliepė:

– Rašyk dailiai ir aiškiai, mielas svaini, kad galėčiau be vargo perskaityti.

Mandagumas, netgi vaikiška pagarba, kurią baronas rodė mano dėdei, reiškėsi kas žingsnis. Todėl ir prie vaišių stalo jam visada tekdavo vieta šalia baronienės, apie kurią kiti galėjo tik svajoti, o aš atsitiktinai pakliūdavau čia vienur, čia kitur, tačiau dažniausiai šalia manęs sėdėdavo keletas karininkų iš netoliese esančios sostinės; jie daug plepėdavo apie sostinės naujienas bei linksmybes, žinoma, nepamiršdami ir taurelės. Taigi aš keletą dienų sėdėjau gana toli nuo baronienės, kitame stalo gale, kol pagaliau netyčia atsidūriau visai arti jos.

Kai susirinkusiems svečiams buvo atidarytos vaišių salės durys, mane įtraukė į pokalbį baronienės palydovė, ne visai jauna panelė, nors šiaip jau nebjauri ir gana sąmojinga; pokalbis jai pasirodė įdomus. Kaip reikalauja paprotys, turėjau paimti panelę už parankės ir labai apsidžiaugiau, kai ji atsisėdo netoli baronienės, o ši maloniai jai linktelėjo. Galite suprasti, kad dabar visus savo žodžius skyriau ne pašnekovei, o pačiai baronienei. Galimas dalykas, kad jausmų įtampa viskam, ką kalbėjau, suteikė ypatingą polėkį, šiaip ar taip, panelė klausėsi manęs vis atidžiau ir galų gale visiškai susižavėjo smagiu vaizdų margumynu, kurį rezgė mano vaizduotė. Kaip jau sakiau, panelė irgi nestokojo sąmojo, todėl netrukus mūsų pokalbis, nors kitų svečių žodžiai ir šūksniai skraidė iš vieno salės galo į kitą, darėsi visai savarankiškas, ir aš galėjau pasiųsti keletą žiežirbų ton pusėn, kurion labiausiai troškau. Pastebėjau, kad panelė kartkartėmis žvilgčioja į baronienę reikšmingu žvilgsniu ir kad baronienė stengiasi sekti mūsų pokalbį. Tai ypač buvo matyti, kai pokalbis nukrypo į muziką ir kai aš su dideliu užsidegimu ėmiau postringauti apie šį nuostabų, šventą meną, prisipažindamas, jog ir aš, kad ir būdamas sausas, nuobodus teisininkas, gana neblogai skambinu fortepijonu, dainuoju ir esu sukūręs ne vieną dainą.

Svečiai perėjo į kitą salę gerti kavos ir likerio, ir aš staiga, nė pats nežinau kaip, atsidūriau šalia baronienės, kuri šnekėjosi su panele. Baronienė tuojau pat mane užkalbino, vėl kaip ir praėjusį kartą klausdama, kaip man patinka pilyje ir taip toliau, tačiau šį kartą ji kreipėsi į mane malonesniu balsu, taip, kaip kreipiamasi į gerai pažįstamą asmenį. Patikinau ją, kad nors pirmosiomis dienomis nyki, bauginanti aplinka ir senoviška pilis nuteikė mane keistokai, tačiau kaip tik ši nuotaika leido patirti ir daug džiugių dalykų ir dabar trokštu tiktai vieno – kad nereikėtų dalyvauti triukšmingose medžioklėse, kurių nelabai mėgstu. Baronienė nusišypsojo ir tarė:

– Suprantu, kad laukinis siautėjimas mūsų pušynuose jums gali ne visai patikti. Jūs mėgstate muziką, be to, jei mano nuojauta neklysta, esate dar ir poetas! Be galo žaviuosi šiais menais! Aš pati šiek tiek skambinu arfa, bet Rasytėje turiu atsisakyti šio džiaugsmo, nes mano vyras nenori, kad vežčiausi čionai instrumentą, kurio švelnūs garsai nesiderintų su šiurkščiais šūkaliojimais, su šaižiais medžioklės rago garsais, dėl kurių *čia* visi ir susirenka. O Dieve! Kaip malonu būtų čia pasiklausyti muzikos!

Patikinau ją, jog padaryčiau viską, ką tik sugebu, kad patenkinčiau jos norą. Pilyje, be abejo, atsiras koks nors instrumentas, bent jau senas fortepijonas. Tada panelė Adelheida (baronienės palydovė) skambiai nusijuokė klausdama, ar aš dar nežinąs, kad, kiek žmonės mena, pilyje niekas nėra girdėjęs kitokio instrumento, išskyrus prikimusius trimitus, aimanuojančius medžioklės ragus, prastus valkataujančių muzikantų smuikelius, išsiderinusius kontrabosus ir mekenančius obojus. Tačiau baronienė užsispyrusi kartojo norinti pasiklausyti muzikos, ypač mano grojamos, ir jos abi su Adelheida ėmė svarstyti, kur gauti pakenčiamą fortepijoną. Kaip tik tą valandėlę per salę ėjo senasis Francas.

– Štai žmogus, kuris visada randa išeitį ir gali pasirūpinti tuo, kas atrodo neįmanoma ir nepasiekiama!

Ištarusi šiuos žodžius, panelė Adelheida pasišaukė Francą ir ėmė jam aiškinti, ko mums taip staiga prireikė, tuo tarpu baronienė, susinėrusi rankas ir palenkusi galvą, klausėsi jų pokalbio ir švelniai šypsodama žvelgė senukui į akis. Ji atrodė žavi kaip tyras, mielas kūdikis, trokštantis laikyti rankose išsvajotą žaisliuką. Francas senu įpratimu iš pradžių ilgai postringavo, skaičiuodamas visas priežastis, kodėl šiuo metu niekaip neįmanoma gauti tokio šiose vietose reto instrumento, pagaliau gudriai šyptelėjo, patenkintas pasiglostė barzdą ir tarė:

– Tiesa, turiu pasakyti, kad ponia dvaro prievaizdo žmona, gyvenanti gretimame kaime, nepaprastai guviai skambina klavesinu – ar kaip ten vadinasi tas užsienietiškas daiktas – be to, skambindama taip švelniai ir graudžiai dainuoja, kad beklausant žmogui net akys parausta ir užeina noras strakséti abiem kojomis.

– Ir ji turi fortepijoną! – nutraukė jo ilgus išvedžiojimus panelė Adelheida.

– Na, žinoma, – toliau kalbėjo senukas. – Parsigabeno tiesiai iš Drezdeno. Tai iš tiesų puikus...

- O, kaip nuostabu! – pertraukė jį baronienė.

– Tai iš tiesų puikus instrumentas, – nesutrikdamas toliau kalbėjo senukas, – tiktai truputėlį apgadintas. Mat vargonininkas neseniai bandė pagroti juo giesmę: „Ką veikčiau, kur keliaučiau, – visur ranka Aukščiausio...“ ir taip išderino, jog neįmanoma nė žmogui apsakyti, taigi...

– O Viešpatie! – sušuko baronienė ir panelė Adelheida vienu balsu.

– Taigi, – toliau aiškino Francas, – fortepijoną su dideliais vargais teko gabenti taisyti į R[7].

– Ar jau pataisė? – nekantraudama paklausė panelė Adelheida.

– Na, žinoma, maloningoji panele! Manau, kad poniai prievaizdienei bus didelė garbė...

Tą akimirką pro šalį kaip tik ėjo baronas. Jis nustebęs atsigręžė į mus visus ir pašaipiai sušnibždėjo baronienei:

– Ar jau vėl prisireikė Franco patarimų?

Baronienė paraudusi nuleido akis, o senasis Francas išsigandęs nutilo. Jis stovėjo pakėlęs galvą, prispaudęs prie šonų nuleistas rankas kaip pasitempęs kareivis prieš savo viršininką. Senosios tetos atplaukė prie mūsų šiugždėdamos prašmatniais drabužiais ir nusivedė baronienę. Jai iš paskos nusekė ir panelė Adelheida. Likau stovėti lyg pakerėtas. Džiaugsmas, kad galėsiu pabūti arčiau jos, dievinamos moters, užkariavusios visus mano jausmus, kovojo su niūriu apmaudu ir pykčiu baronui, kuris atrodė man nepataisomas šiurkštus despotas. Jeigu tai netiesa, argi senasis tarnas, žilas kaip obelis, turėtų taip vergiškai drebėti?

– Na štai, pagaliau viską pamatei ir išgirdai! – sušuko dėdė tapšnodamas man per petį, kai lipome laiptais į savo kambarį. – Nesigretink prie baronienės, – kalbėjo jis toliau, kai įėjome vidun. – Kokia tau iš to nauda? Palik ją jauniems pamaivoms, kurių čia pilna ir kurie tiesiog degte dega iš nekantrumo su kuo nors paflirtuoti.

Papasakojau jam, kaip viskas įvyko, ir prašiau paaiškinti, ar nusipelniau priekaišto. Bet jis nieko neatsakė, tik po nosimi sumurmėjo: „Hm, hm“. Paskui užsivilko chalatą, užsidegęs pypkę atsisėdo į fotelį ir ėmė kalbėti apie vakarykštę medžioklę, šaipydamasis iš mano netaiklių šūvių. Pilyje nutilo triukšmas, ponai ir ponios savo kambariuose puošėsi artėjančios nakties linksmybėms. Mat atvyko muzikantai su džeržgiančiais smuikais, išsiderinusiais kontrabosais ir mekenančiais obojais, kuriuos buvo minėjusi panelė Adelheida. Šiąnakt turėjo įvykti svarbus dalykas – iškilmingas balius su visais įmanomais formalumais. Senasis dėdė, kuriam nerūpėjo paikos naktinės pramogos ir kuris troško ramiai išsimiegoti, liko kambaryje, o aš jau buvau apsirengęs baliui, tik staiga į mūsų duris tyliai pasibeldęs įėjo Francas, su patenkinta šypsena

pranešdamas, jog ką tik atvežė rogėmis ir nunešė pas baronienę ponios prievaizdo žmonos klavesiną. Panelė Adelheida prašanti mane tuojau pat ateiti. Galite įsivaizduoti, kaip smarkiai suspurdėjo man širdis, koks saldus virpulys nukrėtė, kai įėjau į kambarį, kuriame laukė *ji.* Mane maloniai sutiko panelė Adelheida. Baronienė, jau išsipuošusi baliui, susimąsčiusi sėdėjo prie paslaptingo instrumento, saugančio miegančius garsus, kuriuos turėjau pažadinti. Ji pakilo švytėdama tokiu grožiu ir spindesiu, kad aš, nepajėgdamas ištarti nė žodžio, įsmeigiau į ją akis.

– Na, Teodorai, – (maloniu šiaurės kraštų papročiu, kurį sutinkame ir eidami toliau į pietus, ji visus paprastai vadindavo vardais) – na, Teodorai, – tarė ji man švelniu balsu, – instrumentas jau čia ir, duok, Dieve, kad jis būtų vertas jūsų talento.

Vos pakėliau antvožą, sušnarėjo daugybė nutrūkusių stygų, o kai bandžiau pagroti vieną kitą akordą, jie, kadangi sveikos stygos buvo visiškai išderintos, suskambo šaižiai ir bjauriai.

– Matyt, švelniomis rankytėmis vėl bus pasidarbavęs vargonininkas, – juokdamasi sušuko panelė Adelheida.

Tuo tarpu baronienė, visiškai nusiminusi, prabilo:

– Kokia nesėkmė! Ak, matyt, čia man nelemta patirti džiaugsmo!

Laimė, pažvelgęs į instrumento stalčiuką, radau keletą ritinėlių stygų, tačiau plaktukėlio nebuvo! Baronienė vėl pradėjo aimanuoti!

Paaiškinau, kad čia tiktų bet koks raktas, kuris tilpų į varžtelį. Baronienė ir panelė Adelheida apsidžiaugė, nubėgo ieškoti, ko prašiau, ir netrukus priešais mane ant instrumento gulėjo didelis blizgančių raktelių rinkinys.

Išsijuosęs ėmiausi darbo, o panelė Adelheida ir net pati baronienė stengėsi man padėti, bandydamos vieną ar kitą raktelį. Štai įtempiu atsileidusią stygą, ir jos nudžiugusios ima šaukti:

– Puiku, puiku!

Styga, vargais negalais įtempta iki švaraus skambesio, staiga šaižiai suspigusi nutrūksta, ir jos abi išsigandusios atšoka. Baro-

nienė švelniomis rankomis rausiasi tarp stangrių stygų, paduoda man numerius, kurių prašau, rūpestingai prilaiko išvyniojamą ritinėlį; netikėtai viena styga taip suspurda, kad baronienė išsigandusi šūkteli: „Ak!“ Panelė Adelheida garsiai nusijuokia, aš vejuosi susiraizgiusį kamuolį iki pat menės kampo, visi kartu bandome ištraukti iš jo bent vieną tinkamą stygą, tačiau kai įtempiame, styga vėl nutrūksta. Bet pagaliau, pagaliau... Randame ritinėlių su sveikomis stygomis, jos jau nebetrūkinėja, iš nedarnaus zvimbesio ryškėja aiškūs, švarūs akordai!

– Ak, gerai, puiku! Instrumentas pradeda skambėti! – šaukia baronienė, žvelgdama į mane su nuostabia šypsena.

Kaip greitai bendras darbas išsklaidė oficialaus etiketo šaltį ir atstumą, koks jaukus atrodė tas pasitikėjimas ir artumas, nuo kurio suvirpėjau lyg nuo elektros srovės, kaip greitai jis ištirpdė mano stingulį ir drovumą, tarytum ledas spaudusius širdį! Nepaprastas entuziazmas, pagaunantis staiga įsimylėjusį žmogų, manęs ir dabar neapleido, todėl atsitiko taip, kad aš, kai instrumentą vargais negalais sustygavome, užuot pasitelkęs vaizduotę reikšti savo širdies jausmams, kaip buvau ketinęs, ėmiau dainuoti žinomas saldžias, jausmingas kanconetes, atkeliavusias pas mus iš pietų kraštų. Kai dainavau visas tas „Senza di te“* ir „Sentimi idol mio“**, tas „Almen se non poss'io“*** ir šimtus kartų „Morir mi sento“****, „Addio“ ir „O dio“*****, Serafinos žvilgsnis ėmė vis labiau švytėti. Ji atsisėdo prie pat manęs šalia instrumento, ant savo skruosto pajutau jos kvėpavimą, o kai ji ranka atsirėmė į kėdės atlošą už mano nugaros, baltas jos lengvos balinės suknelės kaspinas nusileido man ant peties ir, kilojamas mano balso bei

---

* Be tavęs *(it.)*.

** Ar prisimeni, mano meile? *(It.)*

*** Jei negalėčiau... *(It.)*

**** Jaučiu, kaip mirštu *(it.)*.

***** „Sudie“ ir „O Dieve“ *(it.)*.

tylių Serafinos atodūsių, plazdėjo nuo jos prie manęs ir atgal kaip ištikimas meilės pasiuntinys! Reikia tik stebėtis, kaip aš nepraradau blaivaus proto. Kai prisiminęs kažkokią naują dainelę rankiojau padrikus akordus, menės kampe sėdėjusi Adelheida pribėgo prie baronienės, suklupo šalia jos ant kelių, stvėrė ją už abiejų rankų, prispaudė jas sau prie krūtinės ir ėmė prašyti:

– Serafinute, padainuok ir tu!

Baronienė atsakė:

– Kokius čia niekus kalbi, Adelheida! Kaip aš su tokiu varganu balseliu pasirodysiu mūsų virtuozui!

Miela buvo žiūrėti, kaip ji lyg kuklus susigėdęs vaikas nuleido akis ir išraudo, kovodama su savo drovumu ir kartu su dideliu troškimu. Galite įsivaizduoti, kaip aš ją maldavau, kaip nenustojau maldavęs, kai ji paminėjo liaudiškas Kurliandijos daineles, kol pagaliau ištiesė kairiąją ranką ir palietė keletą klavišų, ieškodama reikiamo tono. Norėjau užleisti jai vietą prie instrumento, bet ji nesutiko sakydama, jog nesugebėsianti paskambinti nė vieno akordo, todėl ir jos dainavimas be akompanimento labai menkas ir nevykęs. Trapiu, grynu kaip varpelis, giliai iš širdies einančiu balsu ji ėmė dainuoti dainą ir paprasta jos melodija atskleidė savybes tų liaudies dainų, kurios taip aiškiai nušviečia mūsų vidų ir pažadina ten slypinčią aukštesniąją poetinę prigimtį. Kuklūs tokių dainų žodžiai spinduliuoja paslaptingus kerus, tampančius simboliu nenusakomų dalykų, glūdinčių mūsų krūtinėje. Gana tik prisiminti ispaniškąją kanconetę, kurios žodžiai pasako nieką daugiau negu: „Su savo mergele aš išplaukiau į jūrą, audra pakilo, ir mergelė mano išsigandus susvyravo. Ne, niekada neplauksiu aš su savo mergele į jūrą!“ Panašiai nedaug ką sakė ir baronienės dainos žodžiai: „Su mylimuoju šokau aš vestuvių puotoj, ir man gėlė iškrito iš plaukų. Jis ją pakėlė, padavė ir tarė: „Kada, manoji meile, eisim vėl į vestuves?“

Kai aš antrajai strofai ėmiau pritarti lengvais kaip arfos akordais, kai įkvėpimo pagautas iš baronienės lūpų tarytum iš anksto

atspėdavau kitų dainų melodijas, jai ir panelei Adelheidai pasirodė, jog esu didžiausias kompozicijos meistras, ir jos apipylė mane komplimentais. Šoninio fligelio pokylių salėje uždegtų žvakių šviesa siekė ir baronienės kambarį, nedarnus trimitų ir ragų spiegimas skelbė, jog laikas skubėti į balių.

– Ak, jau turiu eiti! – sušuko baronienė, ir aš pašokau nuo instrumento. – Jūs suteikėte man nuostabią valandėlę... Tai buvo nuostabiausios akimirkos, kokias tik esu kada nors patyrusi čia, Rasytėje.

Tardama šiuos žodžius, baronienė padavė man ranką; ir kai aš, neapsakomo susižavėjimo pagautas, prispaudžiau ją prie lūpų, pajutau, kaip jos pirštai, smarkiai drebėdami, suspaudė manuosius! Nebeprisimenu, kaip nuėjau į dėdės kambarį, kaip patekau į pokylių salę. Anekdotai pasakoja apie gaskoną[8], kuris bijo kautynių, kadangi kiekviena žaizda jam būtų mirtina, nes visas jo kūnas esąs tik širdis. Aš buvau panašus į jį, panašus į jį būtų kiekvienas, manim dėtas! Bet koks prisilietimas darosi mirtinas. Baronienės ranka, virpantys jos pirštai sužeidė mane lyg užnuodytos strėlės, kraujas virė mano gyslose! Dėdė, nors nieko manęs neklausinėjo, kitą rytą jau žinojo apie vakarą, praleistą su baroniene, ir aš gerokai sutrikau, kai jis, garsiai juokdamasis ir kalbėdamas linksmu balsu, staiga labai surimtėjo ir tarė:

– Labai prašau, svaini, mesk tą paikystę, kuri smarkiai tau susuko galvą! Žinok, jog tavo elgesys, kad ir koks nekaltas atrodo, gali turėti baisiausių pasekmių. Nesuvokdamas savo beprotybės, atsidūrei ant labai plono ledo, nespėsi nė susivokti, kai jis įlūš, ir įpulsi į didelę balą. Nemanyk, kad trauksiu tave už švarko skverno – žinau, jog ir pats išsikapanosi ir tada, mirtinai susirgęs, veblensi: „Per sapną gavau lengvą slogą“. Tačiau baisi karštligė siurbs tavo gyvybės jėgas, turės praeiti daug metų, kol atsigausi. Velniop tą muziką, jeigu iš jos neišeina nieko protingesnio kaip drumsti jausmingoms moterėlėms ramybę.

– Betgi man ir mintis į galvą neateina, – pertraukiau aš jo kalbą, – regzti su baroniene meilės intrigą!

– Mulki! – sušuko senukas. – Jeigu tai įtarčiau, tuojau išmesčiau tave štai pro šį langą!

Nemalonų pokalbį nutraukė baronas, ir dienos darbai atplėšė mane nuo meilės svajonių, kuriose mačiau Serafiną, kuriose galvojau tik apie ją. Svečių būryje ji retkarčiais pratardavo man vieną kitą malonų žodelį, bet kone kiekvieną vakarą panelė Adelheida slapta atsiųsdavo žinutę, jog manęs laukianti baronienė. Neilgai trukus ėmėme šnekučiuotis ne tik apie muziką, bet ir šiaip apie įvairius dalykus. Panelė Adelheida, nors jos amžiui ir nelabai tiko toks naivumas ir paikystė, dažnai įsiterpdavo savo juokingomis, padrikomis kalbomis, ypač tada, kai mudu su Serafina imdavome skęsti jausmingose nuojautose ir svajonėse. Kai kurios užuominos netrukus leido man pajusti, kad baronienei tikrai slegia širdį kažkokia neganda, kurią iš karto pastebėjau jos žvilgsnyje vos pirmąsyk ją išvydęs, ir man pasidarė visiškai aišku, jog tai pavojinga namų vaiduoklio įtaka. Buvo įvykę arba turėjo įvykti kažkas siaubinga. Ne kartą norėjau papasakoti Serafinai, kad ir mane buvo palietęs nematomas priešas ir kad dėdė jį, be abejo, amžinai išvarė, tačiau sunkiai paaiškinamas drovumas sukaustydavo man lūpas kaip tik tą akimirką, kai norėdavau apie tai prabilti.

Vieną dieną baronienė nepasirodė prie pietų stalo; kalbėjo, kad ji sirguliuoja ir todėl neišeina iš savo kambario. Svečiai susirūpinę klausinėjo baroną, ar negalavimas rimtas. Baronas klastingai šyptelėjo ir su kandžia pašaipa tarė:

– Nieko baisaus. Nedidelė sloga nuo žvarbaus jūros vėjo. Mat čia ne vieta čiulbėti saldžiais balseliais, čia vienintelė muzika – skardus medžioklės ragas.

Tardamas šiuos žodžius, baronas geliamai žvilgtelėjo į mane, sėdintį kitoje stalo pusėje. Jis tikrai kalbėjo ne savo kaimynui, o man. Panelė Adelheida, sėdinti šalia manęs, nuraudo kaip putino uoga. Nereginčiu žvilgsniu žiūrėdama į savo lėkštę ir braukydama per ją šakute, ji sukuždėjo:

– Ir vis dėlto tu dar šiandien galėsi pamatyti Serafinutę, šiandien tavo svaiginamos dainelės apramins jos sužeistą širdį.

Adelheidos žodžiai irgi buvo skirti man, tačiau tą akimirką man pasivaideno, lyg būčiau užmezgęs su baroniene nedorą, neleistiną meilės ryšį, kuris gali baigtis tik siaubingu dalyku, tik nusikaltimu. Senojo dėdės įspėjimas sunkiai slėgė man širdį. Ką turėjau daryti? Gal daugiau su ja nesusitikti? Kol esu pilyje, tai neįmanoma, o jeigu ir galėčiau išvykti iš pilies ir grįžti į K.[9], vis tiek neištverčiau jos nematydamas. Ak, pernelyg aiškiai supratau, jog nepakaks jėgų nusikratyti sapno, vylingai žadančio pasakišką laimę. Adelheida kartais man atrodydavo tiesiog vulgari, paniekos verta suvedžiotoja, tačiau netrukus vėl imdavau gėdytis savo kvailumo. Argi tomis palaimos kupinomis vakaro valandomis vyko kas nors, ką būtų galima pavadinti artimesniais santykiais su Serafina, peržengiančiais pagarbos ir padorumo ribas? Kaip man galėjo ateiti galvon mintis, kad Serafina ką nors man jaučia? Tačiau, šiaip ar taip, buvau įsitikinęs, jog man gresia didelis pavojus.

Vaišės baigėsi truputį anksčiau negu paprastai, kadangi visi rengėsi medžioti vilkų, neva atsibasčiusių į pušynus prie pat pilies. Buvau toks sunerimęs, jog medžioklė man pasirodė puikus dalykas, ir aš pareiškiau senajam dėdei, kad noriu joje dalyvauti. Jis patenkintas nusišypsojo ir tarė:

– Šaunuolis, kad nusprendei prasiblaškyti. Aš liksiu pilyje, todėl gali pasiimti mano šautuvą, be to, prisisek ir mano medžioklinį peilį, nes kilus pavojui, jeigu tik nepamesi galvos, tai gana geras ir patikimas ginklas.

Medžiotojai apsupo tą miško vietą, kur tariamai slėpėsi vilkai. Spigino šaltis, vėjas švilpė tarp pušų, snaigės skaudžiai čaižė man veidą, todėl, kai ėmė temti, vos galėjau įžvelgti keletą žingsnių į priekį. Visiškai sužvarbęs palikau man nurodytą vietą ir ėmiau ieškoti užuovėjos miško tankmėje. Ten, pasikišęs šautuvą po pažasčia, atsirėmiau į pušies kamieną. Greitai pamiršau medžioklę, mintys nuskrido pas Serafiną į man gerai pažįstamą jaukų jos

kambarį. Kažkur tolumoje poškėjo šūviai. Kaip tik tuo metu švendryne kažkas sušnarėjo, ir aš vos už dešimties žingsnių pamačiau bandantį sprukti pro šalį stiprų, didelį vilką. Prisidėjau šautuvą, iššoviau, bet nepataikiau. Žvėris degančiomis akimis šoko ant manęs, man būtų buvęs galas, jeigu nebūčiau susivokęs išsitraukti peilio, kurį suvariau puolančiam žvėriui giliai į gerklę. Ištryškęs žvėries kraujas pasiliejo man ant rankų. Vienas iš barono medžiotojų, stovėjęs netoliese, rėkdamas pasileido bėgti prie manęs. Jam dar keletą kartų surikus, apie mus susirinko visi medžiotojai. Baronas tekinas pribėgo prie manęs.

– Dėl Dievo malonės! Jūs visas kruvinas! Kraujas... Ar jūs sužeistas?

Užtikrinau jį, jog esu sveikas. Tada baronas ėmė barti medžiotoją, stovėjusį arčiausiai manęs, piktai priekaištavo, kodėl jis nešovęs po mano nesėkmingo šūvio, ir nors medžiotojas aiškino, kad tai buvę neįmanoma, nes vilkas tą pačią sekundę puolęs ir šūvis galėjęs pataikyti į *mane,* baronas neatlyžo, kartu kaltindamas ir save, kad paliko mane, mažiau patyrusį medžiotoją, be ypatingos priežiūros. Tuo tarpu vyrai pakėlė negyvą žvėrį, didžiulį, kokį jau seniai kas buvo matęs; visi žavėjosi mano drąsa ir ryžtu, nors man pačiam mano elgesys atrodė visiškai natūralus, aš nė nespėjau pagalvoti apie gresiantį pavojų. Ypač susirūpinęs manimi buvo baronas, nuolat klausinėjo, ar aš, kad ir nesužeistas, nepatyriau išgąsčio. Visi patraukėme į pilį, baronas man tarytum geram draugui paėmė už parankės, o šautuvą padavė nešti vienam iš medžiotojų. Jis nesiliovė kalbėjęs apie didvyrišką mano drąsą, todėl ir aš pats galų gale patikėjau esąs tikras didvyris, nusimečiau drovumą ir pasijutau net barono akivaizdoje nepaprastai drąsus ir labai ryžtingas vyras. Mokinys sėkmingai išlaikė egzaminą, jis jau nebe mokinys, prarado mokinio baimę ir nuolankumą. Pasijutau turįs teisę rungtis dėl Serafinos prielankumo. Juk žinote, kokią juokingą logiką kartais susikuria įsimylėjusio jaunuolio vaizduotė.

Pilyje, prie židinio, su garuojančio punšo taure rankoje tapau dienos didvyriu; išskyrus mane, tiktai baronas tą dieną nudėjo gana didelį vilką, tuo tarpu kiti dėl savo netaiklių šūvių kaltino bjaurų orą, tamsą ir pasakojo baugias istorijas apie kadaise medžioklėse patirtą sėkmę ar išgyventus pavojus. Tikėjausi, kad mane labai pagirs, kad ims manimi žavėtis ir mano senasis dėdė; laukdamas jo komplimentų, labai smulkiai nupasakojau jam, kas atsitiko, nepamiršdamas ypač ryškiomis spalvomis nupiešti žiaurią, kraugerišką laukinio žvėries išvaizdą. Bet senukas nusijuokė man tiesiai į akis ir tarė:

– Dievo galybė ateina per mažutėlius!

Kai man nusibodo išgertuvės ir draugija, išėjau koridoriun ir pasukau teismo salės link. Priešais mane salėn įsmuko žmogysta su žvake rankoje. Įėjęs paskui ją, pažinau panelę Adelheidą.

– Ar dabar turėsiu kaip šmėkla, kaip lunatikė klajoti patamsiuose, ir ieškoti jūsų, narsusis vilkų tramdytojau? – sušnibždėjo ji, stverdama man už rankos. – Žodžiai „lunatikė", „šmėkla", ištarti šioje vietoje, sunkiai užgulė man širdį; tą pačią akimirką mano sieloje atgijo anos dvi šiurpios naktys bei jų vaiduokliški reginiai; kaip ir tada jūros vėjas gaudė lyg žemi vargonų registrai, šiurpiai švilpdamas ir terškindamas gotikinius langus, o blyški mėnulio šviesa krito kaip tik ant tos paslaptingos sienos, kur aną kartą girdėjau krebždesį. Man net pasirodė, kad matau ant tos sienos srūvantį kraują. Panelė Adelheida, vis dar laikydama mane už rankos, matyt, pajuto mane krečiantį lediną šaltį.

– Kas gi jums darosi? – paklausė ji negarsiai. – Juk jūs visas sustingęs! Bet aš jus atgaivinsiu. Ar žinote, kad baronienė laukia nesulaukia, kada galės jus pamatyti? Ir tik pamačiusi patikės, kad piktasis vilkas tikrai jūsų nesudraskė. Ji be galo nerimauja! Ai, ai, ai, mano mielasis, ką gi jūs padarėte mano Serafinutei! Dar niekad jos tokios nemačiau. Ak, kaip smarkiai pradėjo daužytis jūsų pulsas, ak, kaip mano mielasis staiga pabudo iš mirties stingulio! Na, eime, tyliai tyliai, eime pas dailiąją baronienę!

Leidausi tylomis vedamas už rankos; tonas, kuriuo Adelheida kalbėjo apie baronienę, pasirodė man nederamas, o ypač žema atrodė tai, kad ji stengiasi pavaizduoti save ir mane lyg kokius sąmokslininkus. Kai mudu su Adelheida įėjome, Serafina skubiai žengė keletą žingsnių artyn, tyliai aiktelėjo ir sustojo kambario viduryje, lyg nesiryždama žengti toliau. Išdrįsau stverti jos ranką ir prispaudžiau ją prie lūpų. Baronienė neištraukė savo rankos iš manosios ir po kiek laiko tarė:

– Betgi, Dieve brangiausias! Argi jūsų amatas grumtis su vilkais? Argi pamiršote, kad nuostabūs Orfėjo ir Amfijono[10] laikai seniai praėjo, kad laukiniai žvėrys prarado pagarbą nuostabiems dainininkams?

Šie žavingi baronienės žodžiai rodė jos didelį susirūpinimą ir kartu leido teisingai įvertinti dvilypę situaciją, todėl ir aš akies mirksniu atgavau deramą toną ir taktą. Nežinau, kaip atsitiko, bet aš atsisėdau ne prie instrumento kaip paprastai, o ant sofos šalia baronienės. Ji mane paklausė:

– Kaipgi jūs galėjote taip rizikuoti?

Klausimas buvo tarytum bežodis susitarimas, kad šis vakaras skirtas ne muzikai, o pokalbiui. Kai papasakojau savo nuotykius miške, paminėdamas ir didelį barono rūpestį bei pagalbą ir atsargiai leisdamas suprasti, kad iš barono to nesitikėjau, baronienė prabilo labai švelniu, kone skausmingu balsu:

– Iš tiesų baronas jums tikriausiai atrodo labai šiurkštus, labai staigaus būdo, bet patikėkite, jis taip pasikeičia tik atsidūręs tarp šių niūrių, nejaukių sienų, tik per triukšmingas medžiokles gūdžiuose pušynuose. Labiausiai jam drumsčia nuotaiką ir nuolat persekioja mintis, kad čia turi įvykti kažkoks siaubingas dalykas, todėl jį, be abejo, smarkiai sukrėtė ir jūsų nuotykis, laimė, nepasibaigęs didele tragedija. Jis stengiasi, kad net menkiausiam jo tarnui čia negrėstų joks pavojus, juo labiau mielam, ką tik įgytam draugui, todėl esu tikra, jog Gotlibui, kurį jis kaltina, kad paliko jus pavojuje, gresia jeigu ne kalėjimas, tai bent jau žeminanti

medžiotojų bausmė: jis turės dalyvauti medžioklėje be šaunamojo ginklo, vien su vėzdu rankoje. Čionykštės medžioklės, žinoma, visada pavojingos, tačiau baronas, nuolat baimindamasis, jog įvyks nelaimė, prieštaravimų draskomas, vis dėlto su džiaugsmu ir pasimėgavimu erzina piktąjį demoną. Tai daro blogą poveikį ir man. Žmonės pasakoja keistų dalykų apie prosenelį, įsteigusį majoratą, ir aš gerai žinau, jog tarp šių sienų slypi kažkokia šiurpi šeimos paslaptis, kuri lyg kraupus vaiduoklis išbaido pilies savininkus, ir tik triukšmingas svečių šurmulys leidžia jiems čia ištverti kelias dienas. O aš? Kokia vieniša aš jaučiuosi šioje sumaištyje! Kaip baisiai mane gąsdina nelemta paslaptis, dvelkianti iš visų pilies sienų! Jūs, mano mielasis drauge, savo menu suteikėte vienintelės šviesesnes akimirkas, kurias čia esu patyrusi! Nerandu žodžių jums už tai atsidėkoti!..

Pabučiavau man paduotą ranką ir prasitariau, jog ir aš pačią pirmąją dieną, tikriau pasakius, pirmąją naktį su didžiausiu siaubu pajutau baisias šios pilies paslaptis. Baronienė sustingusiu žvilgsniu žvelgė man į veidą, ir aš ėmiau aiškinti, jog baimę man sukėlė pats pilies pastatas, ypač teismo salės puošyba, jūros vėjo švilpesys ir taip toliau. Galbūt mano balsas ar veido išraiška rodė, kad dar kažką turiu galvoje, šiaip ar taip, kai nutilau, baronienė susijaudinusi sušuko:

– Ne, ne, jums atsitiko dar kažkas siaubinga toje salėje, kurion įžengusi visada pašiurpstu! Maldauju, papasakokite man viską!

Serafinos veidas mirtinai išblyško, ir aš supratau, jog verčiau iš karto nuoširdžiai prisipažinti viską, kas man atsitiko, negu leisti, kad įaudrinta Serafinos vaizduotė susikurtų vaiduoklį, dėl man nežinomų priežasčių galbūt dar baisesnį negu tas, su kuriuo teko susidurti. Ji klausėsi mano pasakojimo, o jos baimė ir nerimas vis didėjo. Kai pasakiau, jog girdėjau, kaip vaiduoklis gremžia nagais sieną, ji suriko:

– Tai siaubinga! Taip, taip! Kaip tik toji siena dengia baisiąją paslaptį!

Papasakojau, kaip dėdė savo dvasios galia ir tikėjimu išvarė vaiduoklį, ir ji giliai atsiduso lyg išsivadavusi iš baisios naštos, slėgusios jai krūtinę. Ji atsilošė ir abiem rankomis užsidengė veidą. Tik dabar pastebėjau, jog Adelheida kažkur dingo. Aš jau seniai baigiau pasakoti, ir kadangi Serafina vis dar nepratarė nė žodžio, tyliai atsistojau, priėjau prie instrumento ir harmoningais akordais bandžiau prisišaukti ramybės dvasias, idant jos išvestų Serafiną iš tamsos karalystės, į kurią ją nugramzdino mano pasakojimas. Netrukus ėmiau kaip įmanydamas švelniau skambinti vieną iš nuostabių, tiesiog šventų abato Stefanio kanconečių[11]. Kai suskambo graudūs kanconetės „Ochi, perchè piangete“* garsai, Serafina tarytum nubudo iš niūraus sapno ir švelniai šypsodamasi ėmė klausytis mano muzikos, o akyse jai sužvilgo ašarų perlai. Nežinau, kaip atsitiko, kad aš suklupau šalia jos, ji pasilenkė prie manęs, aš apkabinau ją ir pajutau ant savo lūpų ilgą karštą bučinį. Kaip galėjo atsitikti, kad nepraradau nuovokos? Kad pajutęs, jog ji švelniai spaudžia mane prie krūtinės, paleidau ją iš savo glėbio, greitai atsikėliau ir priėjau prie instrumento? Nusigręžusi nuo manęs, baronienė žengė keletą žingsnių lango link, paskui atsigręžė ir su šiaip jau nebūdingu jai išdidumu prisiartino prie manęs. Žvelgdama man tiesiai į akis ji tarė:

– Jūsų dėdė yra garbingiausias senelis, kokį pažįstu. Jis mūsų šeimos angelas sargas. Tegul savo nuoširdžiose maldose nepamiršta ir manęs!

Nepajėgiau ištarti nė žodžio. Baisūs nuodai, su bučiniu patekę į kūną, liepsnojo mano gyslose, nervų skaidulose! Įėjo panelė Adelheida. Įnirtingos grumtynės, vykusios mano sieloje, išsiveržė paviršiun karštomis ašaromis, kurių neįstengiau sulaikyti! Adelheida žvelgė į mane nustebusi, dviprasmiškai šypsodamasi – būčiau galėjęs ją užmušti! Baronienė padavė man ranką ir neapsakomai švelniai pratarė:

---

* Akys, kodėl verkiate? *(It.)*

– Likite sveikas, mano mielasis drauge! Likite sveikas ir nepamirškite, jog galbūt niekas nesuprato jūsų muzikos geriau už mane. Ak! Tie stebuklingi garsai dar ilgai ilgai skambės mano širdyje.

Vargais negalais pralemenau keletą kvailų, padrikų žodžių ir išbėgau į savo kambarį. Senasis dėdė jau buvo atsigulęs miegoti. Likau vienas salėje, puoliau ant kelių, ėmiau garsiai raudoti, šaukiau mylimąją vardu, žodžiu, visiškai pasidaviau įsimylėjusio žmogaus beprotystėms. Atsipeikėjau tik tada, kai senukas, mano siautulio pažadintas, garsiai suriko:

– Svaini, ar jau visai išprotėjai? Gal vėl pradėjai galynėtis su vilkais? Būk toks gerutis, eik miegoti!

Tik dėdės riksmas privertė mane eiti į kambarį, ir aš atsiguliau tvirtai pasiryžęs sapnuoti tik Serafiną ir daugiau nieko. Turbūt jau po vidurnakčio, vis dar negalėdamas užmigti, tolumoje išgirdau balsus, bėgiojančių žmonių žingsnius, varstomų durų trinksėjimą. Įtempęs klausą, girdėjau, kaip koridoriumi vis arčiau ataidi žingsniai, kažkas atidarė salę, netrukus pasibeldė ir į mūsų kambario duris.

- Kas ten? – garsiai sušukau.

Už durų atsiliepė:

– Pone justicijos patarėjau, pone justicijos patarėjau, pabuskite, kelkitės!

Pažinau Franco balsą ir paklausiau:

– Gal pilyje gaisras, ar ką?

Tuo metu dėdė nubudo ir sunerimęs ėmė šaukti:

– Ką, gaisras? Gal vaiduokliai vėl kelia velniavas?

– Ak, pone justicijos patarėjau, kelkitės, – aimanavo Francas, – jus kviečia ponas baronas!

– Ko iš manęs nori baronas? – paklausė dėdė. – Ko jis mane kviečia nakties vidury? Gal nežino, kad visa justicijos taryba ir justicijos patarėjas naktį gulasi lovon ir miega taip pat puikiai kaip ir jis pats?

– Ak, – pagaliau ištarė Francas, – mielasis pone justicijos patarėjau, maldauju, kelkitės, maloningoji ponia baronienė miršta!

Surikęs siaubingu balsu šokau iš lovos.

– Atidaryk Francui duris, – liepė man dėdė.

Svirduliavau po kambarį nieko nesuvokdamas, nerasdamas nei durų, nei užrakto. Dėdė turėjo atidaryti pats. Išblyškęs, sutrikęs Francas įėjo vidun ir uždegė šviesas. Vos spėjome užsitempti drabužius, salėje pasigirdo barono balsas:

– Norėčiau su jumis pasikalbėti, pone V.

– O kurgi tu susirengei, svaini? – paklausė senukas jau žengdamas per slenkstį. – Man rodos, baronas kviečia tik mane!

– Turiu eiti, turiu ją pamatyti ir tada mirti, – pratariau dusliu balsu, visiškai sugniuždytas beviltiško skausmo.

– Štai kaip! Puiku, svaini, neblogai sugalvojai! – Tai pasakęs dėdė užtrenkė man prieš nosį duris, net vyriai sudrebėjo, ir užrakino jas iš lauko.

Pirmąją akimirką, įtūžęs dėl tokios prievartos, norėjau išlaužti duris, bet paskui apsigalvojau, kad toks netramdomas šėlsmas turėtų daug nemalonių pasekmių, nusprendžiau laukti dėdės grįžtant, o tada žūtbūt pasprukti iš jo priežiūros. Girdėjau, kaip senukas susijaudinęs kalbasi su baronu ir keletą kartų mini mano vardą, tačiau daugiau nieko negalėjau suprasti. Sekundės bėgo, o mano būklė darėsi nebepakeliama. Pagaliau išgirdau, kad baronui perdavė kažkokią žinią, ir jis greitai nubėgo. Dėdė įėjo į kambarį.

– Ji mirė! – puoliau prie senuko, baisiai šaukdamas.

– O tu išprotėjai, – ramiai atsakė jis ir, suėmęs mane už pečių, pasodino į kėdę.

– Turiu eiti, – šaukiau aš, – turiu eiti ir ją pamatyti, net jeigu tas man kainuotų gyvybę!

– Gali taip ir padaryti, mielas svaini, – tarė senukas, užrakindamas duris, o raktą dėdamasis į kišenę.

Mane apėmė begalinis įtūžis, stvėriau užtaisytą šautuvą ir surikau:

– Jeigu tučtuojau neatidarysite durų, čia pat jūsų akyse susivarysiu į galvą kulką!

Tada senukas priėjo prie manęs, pervėrė skvarbiu žvilgsniu ir, nenuleisdamas nuo manęs akių, tarė:

– Vaike, nejaugi tikiesi mane išgąsdinti tokiu niekingu grasinimu? Manai, kad man ko nors verta gyvybė, kurios tu pats iš vaikiško paikumo nori atsikratyti kaip nusibodusio žaislelio? Kas tau darbo barono žmona? Kokią turi teisę kaip įkyrus pamaiva brautis ten, kur tau ne vieta, kur tavęs niekas nelaukia? Gal ketini skaudžią mirties valandą vaidinti flirtuojantį meilužį?

Priblokštas susmukau fotelin. Po valandėlės senukas vėl prabilo, šį kartą jau švelnesniu balsu:

– Jei nori žinoti, baronienės gyvybei, man rodos, jokio pavojaus nėra. Panelė Adelheida linkusi viską dramatizuoti. Jeigu jai ant nosies galiuko užtykšta lietaus lašas, ji ima šaukti: „Ai, kokia baisi audra!“ Blogiausia, kad žinia jau pasiekė ir senąsias tetules, ir jos garsiai raudodamos atlėkė su didžiausiu arsenalu širdies lašelių, gyvybės eleksyrų ir dar dievai žino ko. Baronienė tiesiog nualpo.

Senukas nutilo turbūt matydamas, kokia kova vyksta mano širdyje. Ėmė žingsniuoti po kambarį, paskui vėl sustojo prie manęs ir nuoširdžiai nusijuokęs tarė:

– Svaini, svaini, ar ne laikas baigti kvailystes? Nejau šėtonas šioje pilyje krečia savo pokštus visokiausiais būdais. Tu kaip be galvos puolei jam į glėbį, ir dabar jis šokdina tave pagal savo dūdelę.

Dėdė vėl ėmė žingsniuoti po kambarį, paskui kalbėjo toliau:

– Užmigti turbūt jau nepavyks. Geriausia bus parūkyti pypkę ir kaip nors išlaukti likusias nakties valandas.

Tai pasakęs pasiėmė nuo lentynos savo molinę pypkę, niūniuodamas po nosimi iš lėto, rūpestingai ją prisikimšo, paskui ėmė raustis popieriuose, išplėšė vieną lapą, susuko iš jo dagtį ir uždegė. Pūsdamas tirštus dūmų debesis, jis pro dantis tarė:

– Na, svaini, kaipgi ten buvo su tuo vilku?

Rami senuko laikysena mane paveikė labai keistai. Atrodė, kad aš atsidūriau kažkur toli toli nuo Rasytės, baronienė irgi ėmė vis labiau tolti nuo manęs, būčiau nebent sparnuotomis svajonėmis galėjęs ją pasiekti! Tačiau senuko klausimas mane suerzino.

– Nejaugi, – pasakiau aš, – nejaugi mano medžioklės nuotykis yra toks juokingas, vertas tik patyčių?

– Nieku gyvu, – atsakė dėdė, – nieku gyvu, pone svaini. Bet tu nė nenumanai, kokią rimtą grimasą nutaiso toks jaunikl is kaip tu, kaip komiškai jis elgiasi, kai Viešpats Dievas siunčia jam malonę patirti ką nors ypatinga. Dar studijų laikais turėjau draugą, ramų, protingą ir santūrų jaunuolį. Netyčia, visiškai ne dėl savo kaltės, jis įsipainiojo į vaidus ir dvikovą ir tada, daugumos laikomas mamytės sūneliu bei naivuoliu, ėmė apsimetinėti tokiu ryžingu, tokiu rimtu, kad visi be galo stebėjosi. Nuo tada visiškai pasikeitė. Iš darbštaus, protingo jaunuolio virto pagyrūnu ir nepakenčiamu mušeika. Ėmė lėbauti, pramogauti, iš vaikiško lengvabūdiškumo grūmėsi dvikovose, kol kartą jį dvikovoje nudūrė vienos studentų draugijos vadovas, nes tą draugiją buvo labai šiurkščiai įžeidęs. Visa tai pasakoju tik šiaip sau, svaini, gali galvoti, ką nori. O dėl baronienės ir jos ligos...

Kaip tik tuo metu salėje pasigirdo lėti žingsniai, o aš kažkur virš savo galvos tariausi girdįs baisias dejones. „Ji mirė!“ – kaip žaibas persmelkė mane mintis. Senukas greitai pakilo ir garsiai sušuko:

– Francai! Francai!

– Klausau jūsų, mielasis pone justicijos patarėjau, – atsakė Francas už durų.

– Francai, – toliau kalbėjo dėdė, – pakurstyk židinyje ugnį ir, jeigu nesunku, užplikyk mums porą puodelių geros arbatos!

– Darosi velnioniškai šalta, – dabar senukas kreipėsi į mane, – todėl geriausia pasėdėti ir pasišnekėti prie židinio.

Dėdė atidarė duris, aš, nieko negalvodamas, nusekiau jam iš paskos.

– Kas gera apačioje? – paklausė dėdė.

– Na, – atsakė Francas, – paaiškėjo, kad nieko rimto neatsitiko. Maloningoji ponia baronienė visiškai atsigavo ir aiškina, kad buvo nualpusi dėl baisaus sapno.

Norėjau surikti iš džiaugsmo ir palengvėjimo, bet dėdė labai rimtu žvilgsniu įspėjo mane, liepdamas nusiraminti.

– Taigi, – pratarė dėdė, – atvirai kalbant, dabar būtų ne pro šalį dar valandėlę numigti. Ačiū, arbatos kol kas nereikia, Francai.

– Kaip įsakysite, pone justicijos patarėjau, – atsakė Francas ir išėjo iš salės, linkėdamas ramios *nakties*, nors jau girdėjosi pirmųjų gaidžių giedojimas.

– Klausyk, svaini, – pasakė dėdė, kratydamas pypkės pelenus į židinį. – Klausyk, svaini, vis dėlto gerai, kad tau neatsitiko nelaimė nei dėl vilko, nei dėl užtaisyto šautuvo!

Dabar aš viską gerai supratau ir susigėdau, kad priverčiau senuką tramdyti mane kaip išdykusį vaiką.

– Būk toks malonus, – pasakė man senukas rytą, – būk toks malonus, svaini, nusileisk laiptais žemyn ir pasiteirauk, kaip jaučiasi ponia baronienė. Pasikviesk panelę Adelheidą, ji tikrai pateiks tau išsamiausią ligos istoriją.

Galite įsivaizduoti, kaip skubėjau sužinoti naujienų. Tačiau kai tyliai pasibeldžiau į baronienės prieškambarį, iš jo greitu žingsniu išėjo pats baronas. Jis nustebęs sustojo, verdamas mane niūriu, skvarbiu žvilgsniu.

– Ko jums čia reikia? – piktai išsprūdo jam.

Nors iš susijaudinimo man smarkiai plakė širdis, suėmiau save į rankas ir tvirtu balsu atsakiau:

– Dėdės pavedimu noriu pasiteirauti, kaip jaučiasi maloningoji ponia.

– Nieko blogo neįvyko, paprastas nervų priepuolis. Ji ramiai miega. Esu tikras, kad prie pietų stalo ateis visiškai sveika ir žvali.

Pasakykite tai, pasakykite visiems! – Baronas kalbėjo taip garsiai ir jausmingai, kad man pasirodė, jog jis baronienės būkle susirūpinęs daug labiau negu nori parodyti.

Pasisukau eiti atgal, bet baronas staiga čiupo man už rankos ir, žvelgdamas liepsnojančiu žvilgsniu, sušuko:

– Turiu su jumis pasikalbėti, jaunuoli!

Gal priešais mane stovi smarkiai įžeistas vyras, gal manęs laukia nemaloni scena ir didžiulis pažeminimas? Ginklo neturėjau, bet tą akimirką prisiminiau, jog kišenėje nešiojuosi gražų medžioklinį peilį, kurį dėdė man čia, Rasytėje, padovanojo. Sekiau paskui sparčiai žengiantį baroną, pasiryžęs nepagailėti nei jo, nei savo gyvybės, jeigu su manimi bus elgiamasi nederamai. Įėjome į barono kabinetą, baronas užrakino duris, ėmė nervingai žingsniuoti po kambarį susinėręs ant krūtinės rankas, paskui sustojo priešais mane ir pakartojo:

– Turiu su jumis pasikalbėti, jaunuoli!

Pasijutau be galo narsus ir, pakėlęs balsą, atsakiau:

– Tikiuosi, kad jūsų žodžiai nebus man iššūkis!

Baronas pažvelgė į mane nustebęs, lyg nesuprasdamas, ką noriu pasakyti. Paskui niūriai nuleido akis, susidėjo rankas už nugaros ir vėl ėmė vaikštinėti po kambarį. Nusikabino nuo sienos šautuvą ir įkišo į vamzdį metalo strypą, lyg tikrindamas, ar šautuvas užtaisytas, ar ne. Kraujas man užvirė gyslose, sugniaužiau peilį ir priėjau visiškai arti, kad baronas negalėtų į mane nusitaikyti.

– Gražus šautuvas, – kalbėjo baronas, statydamas šautuvą į kampą.

Pasitraukiau keletą žingsnių atbulas, baronas vėl priėjo prie manęs, gana smarkiai trinktelėjo man per petį ir pasakė:

– Tikriausiai atrodau smarkiai sutrikęs ir susijaudinęs, Teodorai. Iš tikrųjų taip ir yra, nes praėjusią bemiegę naktį išgyvenau didelį išgąstį. Dabar suprantu, kad nervų priepuolis, ištikęs mano žmoną, buvo visai nepavojingas, bet čia, šioje pilyje, kur apsigyveno tamsos dvasia, visą laiką bijau, kad atsitiks kažkas siaubin-

ga, be to, tai buvo pirmas kartas, kad ji čia susirgo. Jūs, jūs vienas dėl to kaltas!

Kuo ramiau atsakiau jam, jog nesuprantu, ką jis norįs pasakyti.

– Ak, – sušuko baronas, – tas prakeiktas, nelaimingas instrumentas, verčiau jis būtų sudužęs ant ledo į tūkstantį skeveldrų, verčiau jau jūs... Bet ne, ne! Tai turėjo įvykti, tai buvo neišvengiama, ir tik aš pats dėl visko kaltas. Turėjau tą pačią akimirką, kai pradėjote skambinti mano žmonos kambaryje, išaiškinti jums padėtį, papasakoti apie žmonos emocinę būklę.

Išsižiojau norėdamas jam kai ką atsakyti.

– Nepertraukite manęs! – sušuko baronas. – Neskubėkite daryti išvadų. Tikriausiai laikote mane šiurkščiu, meno nekenčiančiu žmogumi. Aš toks nesu, bet atsargumas, paremtas tvirtu įsitikinimu, verčia mane neįsileisti čionai jokios muzikos, audrinančios kiekvieno žmogaus – taip pat ir mano – jausmus. Žinokite, jog mano žmonai kelia grėsmę susijaudinimas, kuris gali sunaikinti bet kokį gyvenimo džiaugsmą. Tarp šių prakeiktų sienų ją apima įtampa bei irzlumas, kurie kitur pasireiškia tik retkarčiais ir tik labai trumpai, beje, dažnai tai būna rimtos ligos pranašas. Turite teisę paklausti, kodėl leidžiu tokiai jautriai moteriai lankytis šioje šiurpioje pilyje ir klausytis laukinio medžiotojų gyvenimo triukšmo? Galite tai vadinti silpnybe, šiaip ar taip, nieku gyvu negaliu palikti jos vienos. Mane kankintų tūkstančiai nuogąstavimų, negalėčiau imtis jokio rimtesnio darbo, nes žinau, kad mane ir miške, ir teismo salėje persekiotų baisiausi vaizdai, kad regėčiau visokiausias jai neva nutinkančias negandas... Be to, man rodos, silpną moterį kaip tik tokia vieta kaip ši turėtų sustiprinti ir užgrūdinti. Iš tikrųjų, jūros vėjas, keistais balsais švilpiąs pušynuose, kimus medžioklinių šunų lojimas, šaunus, žvaliai skardenantis medžioklės ragas turi nugalėti sentimentalų, jaudulingą fortepijono klinksėjimą! *Taip* neturėtų groti nė vienas vyras, bet jūs, atrodo, ketinate sistemingai kamuoti mano žmoną, kol ji nukeliaus į aną pasaulį!

Baronas kalbėjo garsiai, žaibuodamas akimis, aš ryžtingai mostelėjau ranka, norėdamas atsakyti, bet jis nedavė man prabilti.

– Žinau, ką norite pasakyti, – vėl prašneko jis, – žinau ir dar kartą kartoju, kad jūs stumiate mano žmoną į pražūtį, nors anaiptol negaliu jūsų dėl to kaltinti. Tačiau supraskite, kad turiu tam padaryti galą. Vienu žodžiu, savo skambinimu ir dainavimu jūs kurstote mano žmonos egzaltaciją, o kai ji be irklo ir vairo plaukioja begalinėje jūroje svajingų vizijų ir nuojautų, kurias lyg pikti burtai prišaukia jūsų muzika, kaip tik tada jūs gramzdinate ją į dugną pasakomis apie kraupų vaiduoklį, neva pasirodžiusį jums teismo salėje. Jūsų dėdė man viską papasakojo, betgi prašau jus, pakartokite man viską, papasakokite, ką matėte ir ko nematėte, ką girdėjote, jautėte, spėjote...

Suėmiau save į rankas ir ramiai papasakojau viską nuo pradžios iki galo. Baronas retkarčiais įterpdavo vieną kitą nuostabos kupiną žodį. Kai papasakojau, kaip senukas su dievobaimingu ryžtu stojo vaiduokliui skersai kelio ir jį įsakmiais žodžiais išvarė, baronas pakėlė į dangų sunertas rankas ir susižavėjęs sušuko:

– Tikrai, jis mūsų šeimos angelas sargas! Jo palaikai ilsėsis mūsų šeimos kapo rūsyje!

Baigiau savo pasakojimą.

– Danieliau, Danieliau! Ką čia veiki vėlyvą nakties valandą? – sumurmėjo po nosimi baronas, žingsniuodamas po kambarį, susinėręs ant krūtinės rankas.

– Ar jums manęs daugiau nebereikės, pone barone? – garsiai paklausiau, norėdamas eiti savais keliais.

Baronas krūptelėjo lyg pažadintas iš miegų, draugiškai paėmė mane už rankos ir pasakė:

– Taigi, mielasis drauge, dabar padėkite atsigauti mano žmonai, kuriai taip smarkiai pakenkėte, nors to ir nenorėjote... Tik jūs vienas galite tai padaryti.

Jaučiau, jog paraudau, o jei būčiau stovėjęs priešais veidrodį, be abejo, būčiau jame išvydęs labai kvailą savo veido išraišką bei

nuostabą. Baroną, rodos, labai linksmino toks mano sumišimas. Kandžiai, pašaipiai šypsodamas, jis žvelgė man tiesiai į akis.

– Kaipgi, dėl Dievo malonės, galėčiau tai padaryti? – pagaliau ištariau smarkiai mikčiodamas.

– Na, na, – nuramino mane baronas, – turėsite reikalą su nelabai sunkiai sergančia paciente. Visiškai pasitikiu jūsų menu. Kadangi baronienė jau šiaip ar taip įsipainiojo į jūsų muzikos pinkles, būtų žiauru ir kvaila ją staiga iš jų išplėšti. Taigi skambinkite, dainuokite ir toliau. Vakaro valandomis visada būsite laukiamas svečias mano žmonos kambariuose. Tačiau pamažu vis eikite prie gyvesnės muzikos, sumaniai junkite linksmybę su rimtimi, o be to, svarbiausia, dažnai kartokite pasakojimą apie šiurpųjį vaiduoklį. Baronienė prie to pripras, pamirš, kad vaiduoklis klajoja šioje pilyje, visa ta istorija jai ims rodytis panaši į kitas pasakas, į romanų nuotykius ar knygas apie vaiduoklius. Padarykite tai, mano mielasis drauge!

Tai pasakęs baronas leido man eiti... Išėjau... Širdyje jaučiausi visiškai suniekintas, pažemintas kaip neišmanėlis, kaip naivus vaikelis! O aš, beprotis, galvojau, kad barono širdį galbūt graužia pavydas. Ir štai jis pats siunčia mane pas Serafiną, laiko bevaliu įrankiu, kuriuo galima pasinaudoti savo užgaidoms arba numesti į šalį! Vos prieš kelias minutes bijojau barono, slaptuose širdies užkampiuose suvokiau savo kaltę, bet toji kaltė leido man aiškiai pajusti, jog bręstu aukštesniam, turiningesniam gyvenimui; o dabar viskas grimzdo į juodą naktį, tebuvau tik kvailas vaikas, iš naivumo palaikęs popierinę karūną, užsimautą ant perkaitusios galvos, grynu auksu.

Nuskubėjau pas dėdę, jau laukiantį manęs.

– Na, svaini, kurgi dingai, kur tave nelabasis nešioja?

– Kalbėjausi su baronu, – paskubomis tyliai atsakiau, nedrįsdamas pažvelgti jam į akis.

– Po šimts kalakutų! – sušuko senukas tarytum labai nustebęs. – Po šimts kalakutų, iš karto taip ir pamaniau! Aišku, baronas tave pakvietė į dvikovą, svaini?

Neiškentęs senukas pratrūko skardžiai kvatoti, ir tas man parodė, jog jis ir šį kartą, kaip visada, permato mane kiaurai. Sukandau dantis ir nepratariau nė žodžio, nes gerai žinojau, kad jis tik to ir laukia, kad tuoj apipils mane tūkstančiais patyčių, jau besprūstančių jam nuo liežuvio.

Baronienė atėjo prie stalo apsivilkusi puošnia, akinamai balta, baltesne už ką tik iškritusį sniegą rytine suknele. Atrodė kiek išsiblaškiusi ir nuvargusi, bet kai tyliai tardama melodingus žodžius pakėlė juodas akis, iš tamsios jų liepsnos blykstelėjo švelnus, viliojantis ilgesys, o lelijų baltumo veidu staiga perbėgo raudonis. Buvo graži kaip niekada iki šiol... Kas gali išmatuoti paikumą jaunuolio, kurio širdyje ir galvoje tvinksi per karštas kraujas! Visą barono pažadintą kartėlį dabar nukreipiau į baronienę. Viskas man regėjosi nelaimę lemiančia mistifikacija, todėl nusprendžiau parodyti, jog nė kiek nepraradau blaivaus proto ir juos kiaurai permatau. Kaip įžeistas vaikas pasiryžau nesiartinti prie baronienės, vargais negalais pabėgau nuo mane persekiojančios Adelheidos ir, kaip buvau ketinęs, atsidūriau pačiame stalo gale tarp dviejų karininkų, su kuriais ėmiau lenkti vieną taurę po kitos. Kai atnešė desertą, mes smagiai susidaužėme taurėmis; kaip paprastai atsitinka, kai esi tokios nuotaikos, elgiausi linksmai ir daug triukšmavau. Tarnas pakišo man lėkštę, kurioje gulėjo keletas saldainių su rašteliu: „Nuo panelės Adelheidos“. Paėmęs vieną saldainį, pamačiau, jog ant jo sidabriniu pieštuku iškeverzoti žodžiai: „O kaipgi Serafina?“ Man užvirė kraujas gyslose. Atsigręžiau į Adelheidą, o ji, žvelgdama į mane gudriu, klastingu žvilgsniu, kilstelėjo taurę ir vos pastebimai linktelėjo galva. Nejučiomis tyliai sumurmėjau: „Serafina!“ Paskui pakėliau taurę ir ištuštinau vienu mauku. Mano žvilgsnis nuskrido pas ją, pamačiau, jog ir ji kaip tik tą akimirką išgėrė ir pastatė taurę ant stalo. Jos žvilgsnis susitiko su manuoju, o kažkoks piktdžiugiškas velnias sukuždėjo man į ausį: „Nenaudėli! Juk ji myli tave!“

Vienas svečias atsistojo ir šiaurietišku papročiu pakėlė tostą už namų šeimininkės sveikatą. Garsiai, linksmai suskambėjo taurės. Mano širdį draskė neviltis ir susižavėjimas, krūtinė tarytum liepsnojo, įkaitusi nuo vyno, viskas ėmė suktis vis svaigesniu ratu, rodėsi, jog visų akyse griūsiu jai po kojomis ir išleisiu paskutinį kvapą!

– Kas jums darosi, mielas bičiuli?

Kaimyno klausimas grąžino mane į realų pasaulį, tačiau Serafina buvo dingusi. Vakarienė baigėsi, ir aš jau ketinau eiti. Adelheida nenorėjo manęs išleisti, kalbėjo kažkokius dalykus, o aš klausiausi, nepajėgdamas suvokti nė žodžio. Ji stvėrė mane už abiejų rankų ir garsiai juokdamasi kažką sušuko man į ausį. Tarytum stabo ištiktas stovėjau netardamas nė žodžio ir nejudėdamas. Prisimenu tik, kad galų gale mechaniškai, nieko nesuvokdamas, paėmiau iš Adelheidos rankų taurę likerio ir išgėriau, kad vėliau kažkaip atsidūriau vienas lango nišoje, paskui strimagalviais puoliau iš salės, nulėkiau laiptais žemyn ir išbėgau į mišką. Krito tirštos snaigės, dejavo audros lankstomos pušys, o aš lyg beprotis laksčiau po mišką, kvatojau ir kaip laukinis šūkavau:

– Žiūrėkit, žiūrėkit! Valio! Velnias susuko galvą vaikėzui, užsimaniusiam paragauti draudžiamo vaisiaus!

Dievai žino, kaip būtų baigęsis mano beprotiškas šėlsmas, jei nebūčiau išgirdęs, kaip miške kažkas garsiai šaukia mane vardu. Audra kiek aprimo, pro debesų properšas suspindo skaistus mėnulis, išgirdau lojančius šunis ir pamačiau prie manęs besiartinančią žmogystą tamsiais drabužiais. Tai buvo senasis medžiotojas.

– Ai, ai, ai, mielasis pone Teodorai! – prabilo jis. – Kurgi tamsta išklydai per tokią darganą? Ponas justicijos patarėjas labai tamstos laukia!

Tylėdamas nusekiau jam iš paskos. Dėdę radau teismo salėje užsivertusį darbais.

– Na, čia tu gerai padarei! – sušuko jis, kai įėjau vidun. – Labai puiku, kad truputį išėjai į lauką atsivėsinti. Negerk tiek daug vyno, dar per jaunas esi, kurgi tai matyta!

Negalėjau ištarti nė žodžio ir tylėdamas atsisėdau už stalo.

– Betgi papasakok, mielas svaini, ko iš tavęs norėjo baronas?

Aš viską papasakojau, baigdamas tuo, kad nesutikau su abejotinu gydytojo vaidmeniu, kurį man baronas siūlė.

– Iš to nieko ir neišeitų, mielas svaini, – pertraukė mane senukas. – Rytoj anksti rytą mes iš čia iškeliaujame!

Taip viskas ir įvyko. Serafinos aš daugiau nebepamačiau!..

Vos atvykome į K., senasis dėdė ėmė skųstis, jog sunki kelionė jį nepaprastai nukamavo. Iš niūraus jo tylėjimo ir kartkartėmis prasiveržiančių pykčio bei irzlumo priepuolių supratau, kad jį vėl ėmė varginti įsisenėjusi podagra. Vieną dieną mane pašaukė prie dėdės, ir aš pamačiau, jog jis, ištiktas apopleksijos, be žado guli patale, o jo ranka, mėšlungiškai sugniaužusi laiko suglamžytą laišką. Pažinau Rasytės prievaizdo rašyseną, tačiau, didžiulio skausmo apimtas, neabejodamas, jog senukas tuojau pat gali numirti, nedrįsau plėšti laiško jam iš rankos. Bet dar nespėjus atbėgti gydytojui, jo gyvybės jėgos vėl suplastėjo, nuostabiai tvirta septyniasdešimtmečio prigimtis paėmė viršų, mirtinas priepuolis baigėsi ir dar tą pačią dieną gydytojas pareiškė, jog mirties pavojus praėjo. Toji žiema buvo labai atšiauri, o pavasaris irgi gana šaltas ir rūškanas, todėl senukui ir dėl ano priepuolio, ir dėl podagros, paūmėjusios nuo bjaurių orų, teko ilgą laiką gulti į ligos patalą. Kaip tik tada jis nusprendė pasitraukti iš savo pareigų. Justicijos patarėjo darbus užleido kitiems, todėl turėjau pamiršti bet kokią viltį, jog dar kada nors nukeliausiu į Rasytę. Senukas tik *mane* prisileisdavo prie savo patalo, norėjo, kad tik *aš* su juo kalbėčiausi ir jį slaugyčiau. Nors kai sumažėjo skausmai, grįžo jo buvęs linksmumas, nors netrūkdavo šiurkštokų pokštų ir juokų, nors ėmėme kalbėtis ir apie medžioklės istorijas ir aš jau bijojau, kad vėl turėsiu klausytis patyčių iš savo didvyriško žygio, kai medžiokliniu

peiliu nudobiau plėšrūną vilką, nė karto, nė vieno kartelio jis neužsiminė apie mudviejų viešnagę Rasytėje, ir kiekvienas supras, jog ir aš drovėjausi ir vengiau jam tiesiai apie tai užsiminti. Sunkus rūpestis ir būtinybė nuolatos slaugyti senuką pamažu užgožė Serafinos paveikslą. Bet kai dėdės negalavimai palengvėjo, aš vėl ėmiau labai gyvai prisiminti tą akimirką baronienės kambaryje. Ji dabar atrodė kaip žvaigždė, amžinai man nusileidusi.

Vienas įvykis priminė man visą tuomet išgyventą skausmą ir kartu lyg dvasių pasaulio vizija privertė mane sudrebėti lediniu virpuliu. Mat vieną vakarą atsiverčiau užrašų knygelę, kurią nešiojausi Rasytėje, ir iš jos kartu su pabirusiais popieriais iškrito tamsi, baltu kaspinu perrišta garbana. Tučtuojau supratau, jog tai Serafinos plaukų sruoga. Bet kai apžiūrėjau kaspiną iš arčiau, aiškiai pastebėjau kraujo pėdsaką! Matyt, Adelheida anomis aklos beprotybės akimirkomis, apėmusiomis mane paskutiniąją buvimo pilyje dieną, sugebėjo vikriai įbrukti man šią atminimo dovanėlę. Tačiau iš kur atsirado kraujo lašas, keliąs man pačias baisiausias nuojautas ir šį, galima sakyti, sentimentalų niekutį paverčiąs grėsmingu įspėjimu dėl aistros, galinčios pareikalauti širdies kraujo kainos? Tai buvo tas pats baltas kaspinas, kuris, kai pirmą kartą prisiartinau prie Serafinos, taip žaismingai plazdėjo man apie galvą, o štai dabar tamsybių jėgų galia tapo mirtinos žaizdos simboliu. Berniukui nevertėjo žaisti ginklu, kurio pavojingumo jis negali suvokti!

Pavasario audros pagaliau liovėsi šėlti, savo teises vis labiau ėmė reikšti vasara, bet kaip kadaise spaudė nepakeliamas speigas, taip dabar, atėjus liepos mėnesiui, darėsi nepakenčiamai karšta. Senukas gerokai sustiprėjo ir kaip kasmet persikėlė į priemiesčio sodą. Vieną ramų ir šiltą vakarą mudu sėdėjome pavėsinėje, skęstančioje kvepiančių jazminų krūmuose. Senukas buvo nusiteikęs nepaprastai linksmai, tačiau be jam būdingos sarkastiškos ironijos, kupinas švelnumo, kone graudulio.

– Svaini, – kalbėjo jis, – nežinau, kas man šiandien darosi, bet mane lyg elektros srovė persmelkė nepaprastai malonus jausmas, kokio nepatyriau jau daugelį metų. Gali būti, kad tai artėjančios mirties ženklas.

Stengiausi nukreipti senuko kalbas nuo tokių temų.

– Gerai jau, gerai, svaini, – kalbėjo jis. – Ilgai šioje ašarų pakalnėje, šiaip ar taip, nebeužsibūsiu, o prieš išeidamas norėčiau tau sumokėti vieną skolą! Ar dar prisimeni rudens dienas Rasytėje?

Senuko klausimas pervėrė mane kaip žaibas, bet nespėjau nieko atsakyti, o jis kalbėjo toliau:

– Dangus taip lėmė, kad tu įžengei ten labai savitu keliu ir, pats to nenorėdamas, įsipainiojai į didžiausias tos šeimos paslaptis. Atėjo laikas tau viską sužinoti. Ne kartą, svaini, esame kalbėję apie dalykus, kuriuos tu ne tiek supratai, kiek nujautei. Gamtoje žmogaus gyvenimo ciklą simboliškai pakartoja metų laikų kaita. Taip visi sako, bet aš manau kitaip nei visi. Pavasario rūkai išsisklaido, vasaros kaitra išgaruoja, ir tik tyro rudens eteriškas oras ryškiai parodo tolimus horizontus, kol pagaliau gyvenimas nugrimzta į nakties tamsą. Noriu pasakyti, kad senatvės aiškiaregystė ryškiausiai parodo nesuvokiamų jėgų sąveiką. Senatvei suteikiama malonė pažvelgti į pažadėtąją žemę, kurion piligrimas iškeliauja po mirties. Kaip ryškiai man šią akimirką atsiveria paslaptingoji lemtis tos šeimos, su kuria buvau susirišęs tvirtesniais ryšiais, negu juos užmezga kraujo giminystė! Kaip aiškiai viskas atsiskleidžia priešais mano sielos akis! Tačiau nors viską regiu taip, kad, rodos, galėtum ranka paliesti, vis dėlto pačios esmės neįstengčiau perteikti žodžiais, to nepajėgtų nė vieno žmogaus lūpos. Išklausyk, mano sūnau, ką tau papasakosiu kaip keistą istoriją, kuri galbūt galėjo atsitikti. Slėpk giliai širdyje žinojimą, jog slaptas ryšys, kurį išdrįsai užmegzti turbūt ir kitos pusės skatinamas, galėjo tave pražudyti!.. Tačiau... Dabar jau viskas – praeitis...

Rasytės majorato istorija, kurią papasakojo senukas, taip giliai įstrigo man atmintin, kad galiu ją pakartoti kone žodis žodin (dėdė pasakojo ją savo vardu ir trečiuoju asmeniu).

Audringą 1760 metų naktį Rasytės pilies tarnus iš gilaus miego pažadino baisus trenksmas, toks, jog rodėsi, kad visas plačiai išsidriekęs pastatas subyrėjo į tūkstančius skeveldrų. Akies mirksniu visi pašoko ant kojų, užsidegė žibintus, uždusęs atbėgo kaštelionas su raktų ryšuliu, tačiau kokia visus apėmė nuostaba, kai mirtinoje tyloje, kurioje girdėjosi tik sunkiai rakinamų spynų gergždesys ir kraupokas žingsnių aidas, atsiverdavo nepaliesti koridoriai, sveikutėliai kambariai ir salės. Niekur nė menkiausio griuvėsių pėdsako. Tačiau kaštelioną staiga pagavo grėsminga nuojauta. Jis užbėgo aukštyn į didžiąją riterių salę, kur šoniniame kabinete paprastai miegodavo baronas Roderichas fon R., kai būdavo įsigilinęs į astronominius stebėjimus. Pro grotas, įtaisytas sienoje tarp šio ir gretimo kabineto, galėjai patekti į siaurą koridorių, o iš ten tiesiai į observatorijos bokštą. Bet vos Danielius (toks buvo kašteliono vardas) pravėrė šias grotas, audringas vėjas, šiurpiai staugdamas ir dejuodamas, bloškė jam veidan tinko ir sutrupėjusių plytų krušą, ir jis, siaubo apimtas, smarkiai šoko atgal. Žibinto žvakės sušnypštė ir užgeso, o kaštelionas, išmetęs žibintą ant žemės, garsiai suriko:

– O dangaus Viešpatie! Užsimušė nelaimingasis baronas!

Tą akimirką iš barono kabineto pasigirdo dejonės. Danielius išvydo tarnus, susirinkusius prie savo šeimininko lavono. Jie rado jį sėdintį didžiuliame puošniame fotelyje, visiškai apsirengusį, beje, prabangiau negu paprastai. Ramus veidas skleidė rimtį, atrodė, lyg baronas ilsisi, nuveikęs svarbų darbą. Tačiau tai buvo mirties ramybė. Kai išaušo diena, paaiškėjo, jog įgriuvusi viršutinė bokšto dalis. Didžiuliai tašyti akmenys įlaužė astronomijos kabineto lubas ir grindis, o su dviguba jėga krintantys galingi perden-

ginių rąstai įgriovė apatinį skliautą bei išvertė dalį pilies sienos ir užvertė siaurą koridorių. Pro salės duris negalima buvo žengti nė žingsnio, – būtum tučtuojau nugarmėjęs į mažiausiai aštuoniasdešimties pėdų prarają.

Senasis baronas savo mirtį nuspėjo valandos tikslumu ir iš anksto davė žinią sūnums. Taigi jau kitą dieną atvyko vyriausiasis sūnus, baronas Volfgangas fon R., dabar tapęs majorato šeimininku. Tikėdamas senojo tėvo nuojauta, jis, vos gavęs laišką, tučtuojau išvyko iš Vienos, kur buvo nukeliavęs su reikalais, ir kuo greičiau atskubėjo į Rasytę. Kaštelionas išmušė didžiąją salę juoda gelumbe ir paguldė senąjį baroną ant prabangios lovos su drabužiais, kuriais jis vilkėjo mirties valandą, o aplinkui sustatė aukštas sidabrines žvakides su degančiomis žvakėmis. Volfgangas tylėdamas pakilo laiptais, įėjo salėn ir prisiartino prie tėvo palaikų. Stovėjo sukryžiavęs ant krūtinės rankas, suraukęs antakius ir niūriu, sustingusiu žvilgsniu žvelgė į blyškų tėvo veidą. Volfgangas atrodė panašus į statulą, jo akys buvo sausos. Pagaliau kone mėšlungišku judesiu ištiesė dešiniąją ranką mirusio tėvo pusėn ir dusliai sumurmėjo:

– Ar žvaigždės tave privertė įstumti nelaimėn sūnų, kurį mylėjai?

Susinėręs rankas už nugaros, baronas žingtelėjo atbulas, pakėlė akis aukštyn ir tyliu, beveik švelniu balsu tarė:

– Apgailėtinas, apkvailintas senoli! Štai ir pasibaigė nevykę triukai ir Užgavėnių pokštai! Gal dabar jau išvydai, kad varganas šios žemės turtas nieko nereiškia tikrovėje anapus žvaigždžių... Kokia valia, kokios likimo jėgos siekia toliau negu kapo duobė?

Baronas valandėlę patylėjo, paskui rūsčiai sušuko:

– Niekada neleisiu, kad tavo kieta širdis pagrobtų iš manęs bent trupinėlį mano žemiškos laimės!

Tai taręs staigiu judesiu išsitraukė iš kišenės sulankstytą popieriaus lapą, suėmęs dviem pirštais pakėlė prie žvakės, degančios visiškai šalia lavono. Liepsnos pagautas popierius užsidegė ryškia šviesa, sumirgėję atspindžiai ėmė bėgioti numirėlio veidu.

Galėjai pamanyti, jog senojo barono veido raumenys sujudėjo, jog jis taria kažkokius negirdimus žodžius. Atokiau stovinčius tarnus apėmė šiurpulys ir siaubas. Jaunasis baronas ramiai sudegino laišką, rūpestingai sutrynė koja paskutinę skiautelę, kuri liepsnodama buvo nukritusi ant grindų. Tada dar kartą rūsčiai pažvelgė į tėvą ir greitu žingsniu išėjo iš salės.

Kitą dieną Danielius aprodė baronui ką tik įgriuvusį bokštą, smulkiai nupasakojo, kas įvyko senojo velionio barono mirties naktį, ir baigė savo kalbą ragindamas kuo greičiau atstatyti bokštą, nes jei griūtų likusi bokšto dalis, paverstų griuvėsiais visą pilį ar bent jau smarkiai ją apgadintų.

– Atstatyti bokštą? – pykčiu žaibuojančiomis akimis sudraudė baronas senąjį tarną. – Atstatyti bokštą? Niekada! Argi nesupranti, – kalbėjo jis toliau kiek ramesniu balsu, – argi nesupranti, seni, kad bokštas negalėjo taip be niekur nieko imti ir įgriūti? O kas, jeigu tėvas pats norėjo sunaikinti vietą, kur išdarinėjo nelemtus astrologinius burtus, jeigu jis pats viską parengė, kad galėtų kada panorėjęs nugriauti bokšto viršūnę ir sutrupinti viską, kas buvo bokšte? Bet kas buvo – tebūnie. Net jeigu ir visa pilis subyrėtų, man vis tiek. Gal manai, jog ketinu apsigyventi šiame niūriame pelėdų uokse? Niekada! Man išeitį parodė anas protingas prosenis, padėjęs pamatus naujai piliai gražiame slėnyje. Noriu pasekti jo pavyzdžiu

– O tada, – nedrąsiai pralemeno Danielius, – tada senieji ištikimieji tarnai turbūt turės išsinešdinti su elgetos krepšiu...

– Suprantama, – atšovė baronas, – kad man netarnaus nevėkšlos išklibę seniai, tačiau išvaryti nė vieno neišvarysiu. Galėsite ir nedirbdami sočiai valgyti mano duonos.

– Ir mane, – užsigavęs sušuko senis, – mane, kaštelioną, priversite trintis be jokio darbo!

Tada baronas, jau atsukęs seniui nugarą ir beišeinąs iš salės, staiga atsigręžė ir, paraudonavęs iš įniršio, žengė prie senio, pakišo jam po nosimi sugniaužtą kumštį ir baisiu balsu suriko:

– O tave, niekše ir veidmaini, tave, išdarinėjusį bokšte kartu su senuoju tėvu visas tas vaiduokliškas bjaurystes, kaip vampyrą prisisiurbusį jam prie širdies, galbūt piktnaudžiavusį senio pamišimu ir privertusį jį padaryti tuos pragariškus sprendimus, atvedusius mane ant nevilties slenksčio, tave pirmą turėčiau išspirti iš čia kaip nususus į šunį!

Senis, išgąsdintas šių siaubingų žodžių, suklupo ant kelių tiesiai baronui po kojomis, ir atsitiko taip, kad baronas, galbūt nevalingai, kadangi pykčio pagautas kūnas mechaniškai paklūsta minčiai, o mintis virsta veiksmu, taigi baronas, tardamas paskutiniuosius žodžius, taip smarkiai spyrė kairiąja koja kaštelionui į krūtinę, kad tas dusliai suriko ir griuvo ant grindų. Paskui vargais negalais pakilo, dar kartą suriko keistu balsu, panašiu į mirtinai sužeisto žvėries riaumojimą, ir pervėrė baroną žvilgsniu, degančiu iš įniršio ir nevilties. Pinigų kapšelio, kurį baronas jam numetė išeidamas, senis nė nepalietė ir paliko jį gulėti ant žemės.

Tuo metu susirinko arčiau gyveną giminaičiai, ir senasis baronas buvo palaidotas su didelėmis iškilmėmis šeimos rūsyje Rasytės bažnyčioje, o kai svečiai išsiskirstė, naujasis majorato šeimininkas tarytum nusikratė bjaurios nuotaikos ir ėmė nuoširdžiai džiaugtis įgyta nuosavybe. Kartu su senojo barono justicijos patarėju V., kuriam, vos su juo pasikalbėjęs, pareiškė visišką pasitikėjimą ir pavedė toliau tvarkyti reikalus, jis ėmėsi rūpestingai skaičiuoti majorato pajamas ir svarstyti, kiek lėšų galėtų skirti remontui ir naujosios pilies statybai. V. spėjo, kad velionis baronas niekaip negalėjo iššvaistyti savo metinių pajamų, bet kadangi tarp dokumentų buvo tik keletas menkos vertės banko čekių, o metalinėje skrynioje vos kiek daugiau kaip tūkstantis talerių grynais, vadinasi, pinigai turėjo būti kažkur paslėpti. Kas gi daugiau galėtų apie tai žinoti, jei ne Danielius? Bet senis, kaip visada atkaklus ir užsispyręs, galbūt su piktu džiaugsmu tik ir laukė, kad jį apie tai paklaustų. Baronas gerokai susirūpino manydamas, kad Danielius, jo taip skaudžiai įžeistas, greičiau leis, kad kažkur

užslėpti turtai sutrūnytų, negu juos parodys, ir tai padarys ne iš godumo, nes kam jam, senam ir bevaikiui, norinčiam baigti savo dienas Rasytės pilyje, kad ir didžiausi pinigai; jis gali viską nuslėpti tiesiog iš keršto už patirtą nuoskaudą. Baronas smulkiai papasakojo V. apie savo barnį su Danieliu, baigdamas tuo, kad jį pasiekusi ne viena žinia, jog ne kas kitas kaip Danielius sugebėjęs nuteikti senąjį baroną taip, kad tas dėl nesuprantamų priežasčių ėmęs bjaurėtis savo sūnumis ir nenorėjęs jų matyti Rasytėje. Justicijos patarėjas pareiškė, jog tokios žinios visiškai klaidingos, kadangi joks žmogus pasaulyje nebūtų sugebėjęs nė trupučio paveikti senojo barono sprendimų, juo labiau daryti jam didesnės įtakos, ir, beje, pažadėjo išvilioti iš Danieliaus paslaptį, kokiame užkaboryje galėtų būti paslėpti pinigai. Tačiau tokių pastangų net neprireikė. Justicijos patarėjas tik spėjo paklausti:

– Kaip čia atsitiko, Danieliau, kad senasis ponas paliko tiek mažai pinigų?

Danielius, bjauriai išsišiepęs, atsakė:

– Pone justicijos patarėjau, ar jūs turite galvoje tuos kelis varganus talerius, rastus mažojoje skrynutėje? Kiti paslėpti skliaute šalia velionio maloningojo pono miegamojo! Tačiau didžiausia dalis, – toliau kalbėjo Danielius, dar bjauriau šiepdamasis ir akimis svaidydamas kruvinus žaibus, – tačiau didžiausia dalis, daug daug tūkstančių auksinių, užversti griuvėsių!

Justicijos patarėjas tučtuojau pasikvietė baroną, visi nuėjo į miegamąjį, kurio kampe Danielius nustūmė sienos panelius, ir čia pasirodė spyna. Kol baronas godžiai žvelgė į spyną, kol paskui prie blizgančios spynos taikė raktus, surištus į didžiulį ryšulį, kurį jis žvangindamas ir su nemažomis pastangomis išsitraukė iš kišenės, Danielius stovėjo ištiesęs nugarą ir išdidžiu, klastingu žvilgsniu iš aukšto žiūrėjo į baroną, pasilenkusį prie spynos. Paskui, mirtinai išblyšęs, drebančiu balsu Danielius prabilo:

– Jeigu aš šuo, didžiai maloningas barone, tai širdyje išsaugojau ir šuns ištikimybę!

Tai taręs padavė baronui žvilgantį plieninį raktą, kurį šis nekantriai išplėšė jam iš rankų ir nesunkiai atrakino dureles. Jie įžengė į mažą skliautuotą patalpą, kurioje stovėjo didžiulė geležinė skrynia su atvožtu dangčiu. Ant pinigų maišų gulėjo raštelis. Velionis baronas visiems gerai pažįstama senoviška rašysena buvo užrašęs:

„Vienas šimtas penkiasdešimt tūkstančių taleriais ir senaisiais frydrichsdorais[18], sutaupyta iš Rasytės dvaro pajamų. Šioji suma skiriama pilies statybai. Be to, mano paveldėtojas, naujasis majorato šeimininkas, iš šių pinigų privalo ant aukščiausios kalvos į rytus nuo pilies bokšto, kurį jis ras sugriuvusį, pastatyti aukštą švyturį, rodantį kelią jūreiviams, ir pasirūpinti, kad kiekvieną naktį jame degtų šviesa.

Rasytė, 1760 metų šventojo Mykolo naktį.

Roderichas, baronas fon R."

Baronas, vieną po kito pakilnojęs maišus ir vėl numetęs juos skrynion, pasidžiaugęs smagiu aukso žvangesiu, staiga atsigręžė į senąjį kaštelioną, padėkojo jam už parodytą ištikimybę ir patikino, jog tik šmeižikiškos paskalos kaltos dėl to, kad jis iš pradžių taip piktai su juo elgėsi. Paprašė jį ne tik likti pilyje, bet ir toliau eiti pilies kašteliono pareigas už dvigubą atlyginimą.

– Privalau išpirkti įžeidimą! Jei nori aukso, imk vieną iš šių maišų!

Tokiais žodžiais baigęs savo kalbą, baronas nuleido akis stovėdamas priešais kaštelioną ir parodė į skrynią, bet paskui pats dar kartą priėjo artyn ir vėl ėmė žiūrinėti maišus. Kašteliono veidas staiga užsiplieskė raudoniu, jis sudejavo baisiu, tarytum staugiančiu ir kartu verksmingu balsu, panašiu į mirtinai sužeisto žvėries riaumojimą, apie kurį baronas justicijos patarėjui jau buvo pasakojęs. Justicijos patarėjas sudrebėjo, nes jam pasirodė, kad kaštelionas prakošė pro dantis žodžius: „Kraujas už auksą!"

Baronas, grožėdamasis savo lobiais, viso to nė nepastebėjo. Tuo tarpu Danielius, sudrebėjęs visais sąnariais lyg nuo karštligiško mėšlungio, nuleidęs galvą nuolankiai prisiartino prie barono, pabučiavo jam ranką ir prašneko proverksmiais, trindamasis akis nosine, tarytum braukdamas ašaras:

– Ak, mano brangusis, maloningasis pone, kam man, bevaikiui seniui, auksas? Bet dvigubą atlyginimą su džiaugsmu priimu ir stengsiuos stropiai ir nepriekaištingai eiti savo pareigas!

Baronas, mažai kreipdamas dėmesio į senio žodžius, užvertė sunkų skrynios dangtį, kad net skliautas sudrebėjo, ir, užrakinęs skrynią bei rūpestingai ištraukęs raktą, greitomis pratarė:

– Gerai, gerai, seni! Bet juk tu dar kalbėjai, – priminė baronas, – kalbėjai apie daug auksinių, neva esančių po įgriuvusiu bokštu?

Senis tylėdamas priėjo prie grotuotų durų ir vargais negalais jas atidarė. Bet vos tik pravėrė dvivėres duris, įsišėlusi pūga pradėjo blokšti salėn tirštą sniegą; pabaidytas įplasnojo juodvarnis, ėmė krankdamas blaškytis po salę ir juodais sparnais daužytis į langus, kol pagaliau iššovė pro praviras duris ir puolė žemyn į bedugnę. Baronas įžengė koridoriun, bet, vos žvilgtelėjęs į gelmę, sudrebėjo ir atsitraukė atbulas.

– Baisus vaizdas... Svaigsta galva! – spėjo pratarti ir lyg alpdamas susmuko ant justicijos patarėjo rankų.

Tačiau netrukus baronas atsipeikėjo ir, aštriu žvilgsniu pervėręs senį, paklausė:

– O kas ten, apačioje?

Tuo tarpu senis vėl užvėrė duris, iš paskutinių jėgų jas stumdamas, šniokšdamas ir dejuodamas, pagaliau ištraukė didžiulius raktus iš smarkiai surūdijusių spynų. Baigęs šį darbą, atsisuko į baroną ir su keista šypsena, sukiodamas rankose milžiniškus raktus, tarė:

– Taigi, apačioje guli tūkstančių tūkstančiai... Puikūs velionio pono instrumentai... Teleskopai, kampmačiai, gaubliai... Nakties veidrodžiai...

Viskas sudaužyta, viskas tarp griuvėsių, tarp akmenų ir rąstų!

– O pinigų, grynų pinigų? – pertraukė jį baronas. – Tu kalbėjai apie auksines monetas, seni!

– Aš turėjau galvoje tik įrenginius, – atsakė kaštelionas, – įrenginius, kainavusius daug tūkstančių auksinių.

Daugiau iš jo nieko negalėjai išgauti.

Baronas labai apsidžiaugė, kad pavyko rasti lėšų, reikalingų įgyvendinti jo svajonei – pastatyti naują puikią pilį. Tiesa, justicijos patarėjas išdrįso priminti, jog mirusiojo valia esanti tik suremontuoti ir visiškai atstatyti senąją pilį, be to, naujas statinys vargu ar išeis toks orus ir didingas, toks santūrus ir paprastas kaip senoji šeimos buveinė, bet baronas užsispyręs laikėsi savo, sakydamas, jog taip spręsti jam nedraudžia pilies įkūrimo nuostatai, o mirusiojo valia dabar nedaug ką reiškianti. Tais žodžiais jis leido suprasti, kad jo pareiga esanti padaryti gyvenimo sąlygas Rasytėje tokias puikias, kokias leidžia čionykštis klimatas, žemės derlingumas ir visa aplinka, kadangi neilgai trukus būtybė, kuriai negaila pačių didžiausių aukų, tapsianti jo mylima žmona.

Baronas kalbėjo apie galbūt slapta jau užmegztą ryšį taip mįslingai, kad justicijos patarėjas negalėjo daugiau klausinėti, be to, į barono sprendimą jis ėmė žiūrėti kiek ramiau, nes suprato, jog turto troškimas rodo greičiau ne barono godumą, o norą padėti mylimai moteriai pamiršti jos, galimas dalykas, gražesnę tėviškę, kurią jai teks palikti. Kita vertus, vis dėlto jis negalėjo nematyti barono godulio ar bent jau noro turėti kuo daugiau, kai tas, saujomis žarstydamas auksą, grožėdamasis senaisiais frydrichsdorais, neištverdavo ir nuolat piktai šūkčiojo:

– Aišku, kad senasis nenaudėlis nuslėpė nuo mūsų didžiausią turtą! Bet vos išauš pavasaris, liepsiu mano akyse iškuopti visą bokštą!

Atvyko meistrai, su kuriais baronas ilgai planavo, kaip geriausia pradėti statybos darbus. Baronas atmetė vieną projektą po

kito, jokia architektūra jam neatrodė pakankamai puošni, pakankamai puiki. Paskui ėmėsi projektuoti pats, ir šis užsiėmimas, leidžiąs jam įsivaizduoti saulėtą laimingą ateitį, taip jį pralinksmino, taip nuskaidrino nuotaiką, kad viskas atrodė panašu į išdykėlišką žaidimą, be to, jis sugebėjo panašia nuotaika užkrėsti ir kitus. Kilnus dosnumas, vaišių gausybė tikrai liudijo, jog baronas nėra godus žmogus. Atrodo, Danielius irgi pamiršo pažeminimą. Visada buvo tylus, nuolankus savo ponui, kuris ne kartą sekė jį įdėmiu žvilgsniu, prisimindamas po griuvėsiais paslėptus lobius. Tačiau labiausiai visus stebino, kad senis kasdien tarsi ėjo jaunyn. Gal jį buvo palaužęs sielvartas dėl senojo barono mirties ir dabar jis pamažu pamiršo netektį, o gal jo būklė pagerėjo todėl, kad dabar jam nebereikėjo kaip anksčiau be miego šaltomis naktimis budėti astronomijos bokšte, kad valgė geresnį maistą ir gėrė vyną, koks tik jam patikdavo, šiaip ar taip, galėjai aiškiai matyti, kaip senis virsta tvirtu ir sveiku vyru raudonais skruostais ir stangriais raumenimis, koks spartus darosi jo žingsnis, kaip jis kvatoja, išgirdęs kokį pokštą.

Linksmą Rasytės gyvenimą sudrumstė atvykęs žmogus, kuriam, rodos, kaip tik čia ir buvo vieta. Tas žmogus – tai jaunesnysis Volfgango brolis Hubertas.

Volfgangas, vos jį išvydęs, mirtinai išblyško ir garsiai sušuko:

– Nelaimingasis, kurių galų tu čia atsibastei?

Hubertas puolė broliui į glėbį, bet tas stvėrė jį už parankės, nusivedė šalin į tolimą pilies kambarį ir užrakino duris. Abu broliai ten praleido keletą valandų, kol pagaliau Hubertas nusileido laiptais ir, visiškai sutrikęs, liepė kinkyti arklius. Justicijos patarėjas pastojo jam kelią, bet Hubertas bandė jį aplenkti. V., pagautas nuojautos, kad kaip tik čia galėtų baigtis mirtina brolių nesantaika, maldavo jį pasilikti dar bent keletą valandų. Tuo tarpu pasirodė ir Volfgangas, garsiai šaukdamas:

– Pasilik, Hubertai, ir apsigalvok!

Huberto žvilgsnis nusigiedrijo, jis susitvardė, greitai nusimetęs puošnius kailinius, atidavė juos tarnui, paskui paėmė V. už rankos ir, grįždamas kartu su juo į pilies kambarius, su kandžia šypsena pasakė:

– Vadinasi, majorato šeimininkas manęs dar neišvaro!

V. pareiškė, jog dabar būtinai reikia išspręsti lemtingą nesusipratimą, kuris galbūt atsirado tik todėl, kad broliai taip retai susitinka. Hubertas paėmė metalines žnyples, stovinčias prie židinio, padaužė jomis šakotą, rūkstančią pliauską, pažarstė nuodėgulius, kad ugnis geriau įsiliepsnotų, o tada pasakė V.:

– Matote, pone justicijos patarėjau, aš ramus žmogus, moku tvarkyti židinį ir dirbti kitokius naudingus darbus namuose. O Volfgangas apsėstas keisčiausių prietarų, be to, šykštuolis, kokių reta.

V. nedrįso leistis į kalbas apie brolių asmeniškus santykius, juo labiau kad iš Volfgango veido[12], laikysenos ir balso aiškiai matei, jog jo sielą drasko nenumaldomos aistros.

Vėlai vakare, norėdamas sužinoti barono nuomonę kažkokiu majorato ūkio reikalu, V. nuėjo į Volfgango kambarį. V. rado baroną susijaudinusį, greitais žingsniais žingsniuojantį iš vieno kambario kampo į kitą. Pagaliau, pamatęs justicijos patarėją, jis sustojo, paėmė V. už abiejų rankų ir, niūriai žvelgdamas jam į akis, palūžusiu balsu tarė:

– Atvažiavo brolis! Žinau, – kalbėjo toliau baronas, nes V. stovėjo nepraverdamas burnos, – žinau, ką norėtumėte pasakyti. Ak, jūs nieko nesuprantate! Nežinote, kad mano nelaimingasis brolis – taip, tikrai laikau jį nelaimingu – kad jis kaip piktoji dvasia visur stoja man skersai kelio, neduoda man ramybės. Ne jo nuopelnas, kad aš netapau nelaimingiausiu žmogumi, jis padarė, ką galėjo, bet dangus lėmė ką kita. Nuo tada, kai sužinojo apie majorato įsteigimą, persekioja mane su mirtina neapykanta. Pavydi turto, kurį pats iššvaistytų kaip pelus vėjyje. Tai didžiausias lėbautojas ir vėjavaikis, kokį tik galima įsivaizduoti. Jo skolų našta jau smarkiai

peržengė pusę jam priklausančios laisvos nuosavybės Kurliandijoje, o dabar, kreditorių persekiojamas ir kankinamas, atlekia čia ir maldauja pinigų.

– O jūs, jo brolis, atsisakote... – bandė pertraukti jį V., bet baronas, paleisdamas V. rankas, atšoko žingsnį atbulas ir piktai sušuko:

– Nutilkite! Taip, atsisakau! Iš majorato pajamų negaliu ir neketinu duoti jam nė vieno talerio!.. Bet pirma paklausykite, ką aš tam bepročiui prieš kelias valandas pasiūliau, ir tada teiskite mane už brolio pareigų nevykdymą. Laisvas turtas Kurliandijoje, kaip žinote, yra nemažas, ir aš norėjau atsisakyti man priklausančios pusės jo šeimos naudai. Hubertas Kurliandijoje vedė gražią, bet neturtingą panelę. Ji pagimdė jam vaikų ir kenčia su jais skurdą. Dvarams paskyrus valdytojus, iš gaunamų pajamų galima pragyventi. Kreditorius reikėtų nuraminti sutartimi. Bet kas jam ramus, be rūpesčių gyvenimas, kas jam žmona ir vaikai! Jis trokšta tik pinigų, grynų pinigų, didžiulių sumų, kad galėtų su prakeiktu lengvabūdiškumu juos švaistyti! Koks demonas išdavė jam paslaptį apie šimtą penkiasdešimt tūkstančių talerių! Jis reikalauja pusės, ir užsispyręs it beprotis tvirtina, jog šie pinigai nesusiję su majoratu ir juos galima laikyti laisva nuosavybe. Negaliu jam jų atiduoti ir neatiduosiu, bet mane kankina nuojauta, kad širdyje jis rengia man pražūtį!

Kad ir kaip V. stengėsi išsklaidyti barono įtarinėjimus dėl brolio, nors, nežinodamas smulkesnių dalykų, galėjo apsiriboti tik labai bendrais moraliniais, gana lėkštais argumentais, jam nė iš tolo nepavyko to padaryti. Baronas pavedė jam derėtis su priešiškai nusistačiusiu, pinigų ištroškusiu Hubertu. V. to ėmėsi su didžiausiu atsargumu ir labai apsidžiaugė, kai Hubertas galų gale pareiškė:

– Tegul bus taip, priimu majorato šeimininko pasiūlymą, bet su sąlyga, kad jis man dabar, šiuo sunkiu metu, kai dėl kreditorių kietumo galiu amžinai prarasti garbę ir gerą vardą, duotų

tūkstantį frydrichsdorų grynais ir leistų bent kiek laiko pagyventi puikiojoje Rasytėje pas mieląjį brolelį.

– Nė už ką pasaulyje! – sušuko baronas, kai V. pranešė jam brolio sprendimą, – nė už ką pasaulyje neleisiu, kad Hubertas bent minutę pasiliktų po mano stogu, kai parsivesiu čionai žmoną! Eikite, mano mielas bičiuli, pasakykite tam ramybės drumstėjui, jog duosiu jam du tūkstančius frydrichsdorų, ne paskolinsiu, o padovanosiu, kad tik jis išsinešdintų!

V. dabar staiga suprato, jog baronas jau buvo vedęs be tėvo žinios ir jog tos vedybos, matyt, ir yra brolių nesantaikos priežastis. Hubertas ramiai ir išdidžiai išklausė justicijos patarėją, o kai tas baigė savo kalbą, niūriai, dusliu balsu tarė:

– Aš viską apgalvosiu, o kol kas keletą dienų liksiu čia!

V. bandė nepatenkintam Hubertui paaiškinti, kad baronas iš tikrųjų daro viską, ką gali, ir, užleisdamas laisvąjį turtą, nori jam kiek įmanoma atsilyginti už majorato privilegiją, todėl skųstis iš tikrųjų nėra ko, nors reikia pripažinti, kad tokia majorato nuostata, duodanti pirmgimiui visas teises, o kitus vaikus nustumianti į šalį, iš tiesų yra gana žiauri. Hubertas, tarytum norėdamas suspausta krūtine giliau įkvėpti oro, persiplėšė liemenę nuo viršaus iki apačios; vieną ranką užsikišęs už praviros, nėriniuotos marškinių apykaklės, kita įsirėmęs į šoną, vikriu šokėjo judesiu apsisuko ant vienos kojos ir šaižiai suriko:

– Cha! Žiaurumas gimsta iš neapykantos!

Paskui Hubertas skardžiai nusijuokė ir pasakė:

– Kokią malonę padarys majorato šeimininkas, numesdamas vargšui elgetai keletą auksinių!

V. suprato, kad apie tikrą brolių susitaikymą negali būti nė kalbos.

Hubertas įsikūrė jam skirtuose šoninio fligelio kambariuose ir, dideliam brolio pykčiui, rodos, rengėsi čia ilgai paviešėti. Kai kas pastebėjo, jog jis dažnai ir ilgai kalbasi su kaštelionu, kartais netgi eina su juo medžioti vilkų. Šiaip jau jį matydavo retai, o

susitikti su broliu akis į akį jis apskritai vengė, ir brolis buvo tuo visiškai patenkintas. V. jautė šią slogią atmosferą ir pats turėjo pripažinti, kad gąsdinantis Huberto elgesys, jo nuolatinis noras užgesinti nors ir menkiausią džiaugsmą, pasireikšdavo kas žingsnis. Dabar V. ėmė geriau suprasti barono išgąstį tą dieną, kai Hubertas įkėlė koją į pilį.

Kartą, kai V. vienas, užsivertęs dokumentais, sėdėjo teismo kontoroje, įėjo Hubertas, rimtesnis ir ramesnis negu paprastai, ir kone graudžiu balsu pratarė:

– Priimu visus brolio pasiūlymus. Pasirūpinkite, kad dar šiandien gaučiau tuos du tūkstančius frydrichsdorų, naktį ketinu iškeliauti... raitas... visiškai vienas...

– Su pinigais? – paklausė V.

– Ak, tiesa, – atsakė Hubertas. – Suprantu, ką norite pasakyti – per didelis svoris. Išrašykite pinigus vekseliais Isako Lazaro, gyvenančio K., vardu.

Šiąnakt išjoju į K. Nebegaliu čia ilgiau ištverti. Senis priveisė per daug piktųjų dvasių!

– Ar jūs kalbate apie savo tėvą, pone barone? – labai susirūpinęs paklausė V.

Huberto lūpos sudrebėjo, jis pasirėmė į kėdės atlošą, tarytum bijodamas nualpti, paskui susitvardė ir sušuko:

– Taigi šiandien pat, pone justicijos patarėjau! – ir vos galėdamas paeiti, nusvirduliavo durų link.

– Pagaliau suprato, kad jokie triukai nebepadės, kad nepalauš mano tvirtos valios, – kalbėjo Volfgangas, rašydamas vekselį Isako Lazaro vardu.

Brolio išvykimas jam tarytum nuvertė nuo krūtinės sunkią naštą. Retai kada Volfgangas buvo toks linksmas kaip tą vakarą prie vakarienės stalo. Hubertas pareiškė neateisiąs vakarieniauti, niekas jo ir nepasigedo.

V. gyveno nuošaliame kambaryje su langais į pilies kiemą. Tą naktį jis staiga pašoko iš miegų: kažkur toli pasigirdo gaili dejonė.

Tačiau kad ir kaip atidžiai klausėsi, visur viešpatavo mirtina tyla, todėl galų gale nusprendė, jog jam ausyse nuaidėjęs balsas tebuvo sapno apgaulė. Tačiau jį apėmė tokia neapsakoma baimė ir siaubas, kad jis nebegalėjo tverti lovoje. Atsikėlęs priėjo prie lango. Neilgai trukus kažkas atidarė pilies vartus, žmogysta su degančia žvake rankoje išėjo iš pilies ir nužingsniavo per kiemą. V. pažino senąjį Danielių, matė, kaip jis įėjo į arklides ir po kiek laiko išvedė pabalnotą arklį. Iš tamsos išniro dar viena figūra, įsisupusi į kailinius, su lapenos kepure ant galvos. V. pažino Hubertą, kuris keletą minučių kažką įsakmiai kalbėjo Danieliui, paskui grįžo atgal. Danielius nuvedė arklį atgal į arklides, uždarė duris ir, grįždamas per kiemą, užsklendė ir pilies vartus. Buvo aišku, kad Hubertas ketino išjoti, bet paskutinę akimirką apsigalvojo. Kartu paaiškėjo, kad Hubertą ir Danielių sieja kažkoks pavojingas sąmokslas. V. nekantraudamas laukė, kol išauš rytas, norėdamas papasakoti baronui apie nakties įvykius. Iš tiesų reikėjo kaip nors pasirengti klastingojo Huberto pinklėms. V. dabar buvo įsitikinęs, kad dar vakar iš Huberto laikysenos galėjai suprasti, jog jis sumanė kažką negera.

Kitą rytą, tą valandą, kai baronas paprastai keldavosi, V. išgirdo bėgiojančių žmonių žingsnius, durų trinksėjimą, padrikas kalbas ir riksmus. Jis išėjo iš savo kambario ir pamatė, jog visur pilna tarnų, kurie, nekreipdami į jį dėmesio, išblyškę lakstė kaip be galvos laiptais aukštyn ir žemyn, po visus kambarius ir sales. Pagaliau sužinojo, jog tarnai pasigedo barono ir jau visą valandą niekur jo neranda. Jėgeris matė, kaip baronas gulėsi į lovą, bet paskui, matyt, jis atsikėlė ir kažkur išėjo su vienomis šlepetėmis ir naktiniu chalatu, su žvakide rankose, nes tik tų daiktų rytą ir pasigesta. V. , baisios nuojautos genamas, nubėgo į nelemtąją salę, šalia kurios Volfgangas kaip kadaise jo velionis tėvas kabinete buvo įsirengęs miegamąjį. Grotuotos durys į bokštą buvo plačiai atvertos. V. persigandęs suriko:

– Jis guli dugne, jis užsimušė!

Taip iš tikrųjų ir buvo. Naktį pasnigo, todėl iš viršaus matėsi tik sustingusi nelaimingojo ranka, kyšanti tarp akmenų.

Praėjo daug valandų, kol darbininkai, patys rizikuodami gyvybe, surišę keletą kopėčių, nusileido žemyn ir virvėmis ištraukė lavoną. Mirties baimės apimtas baronas buvo mėšlungiškai sugniaužęs sidabrinę žvakidę, ją laikanti ranka liko vienintelė nesužalota kūno dalis, visa kita nuo smarkaus kritimo ant aštrių akmenų buvo bjauriai sudarkyta.

Nevilties furijų genamas atbėgo Hubertas. Lavoną tuo metu kaip tik iškėlė ir paguldė ant plataus stalo salėje, kaip tik toje vietoje, kur prieš keletą savaičių gulėjo senasis Roderichas. Kraupaus vaizdo pritrenktas, Hubertas net sustaugė:

– Broli! O mano vargše broli! Ne, aš tikrai neprašiau, kad mane apsėdę šėtonai tai padarytų!

V., išgirdęs tokią padriką kalbą, vos ištvėrė nepuolęs Huberto ir neapkaltinęs jo nužudžius brolį. Hubertas be sąmonės griuvo ant grindų, jį nunešė į lovą, kur jis nuo gaivinamojo gėrimo netrukus atsigavo. Labai išblyškęs, niūrus, liūdesio kupinu, prigesusiu žvilgsniu Hubertas atėjo į V. kambarį ir, iš silpnumo nepastovėdamas ant kojų, iš lėto susmukęs į fotelį, prašneko:

– Aš norėjau brolio mirties dėl to, kad tėvas kvailu testamentu skyrė jam geriausią palikimo dalį... ir štai dabar brolį ištiko tokia baisi mirtis... Dabar aš – majorato šeimininkas, bet mano širdis kraujuoja iš skausmo, aš negaliu, aš niekada nebūsiu laimingas. Skiriu jus tvarkyti reikalus, gausite plačiausius įgaliojimus valdyti majoratą, aš negalėsiu čia gyventi!

Hubertas išėjo iš kambario ir po kelių valandų jau buvo pakeliui į K. Matyt, atsitiko taip, kad nelaimingasis Volfgangas naktį atsikėlė ir galbūt norėjo eiti į gretimą kabinetą, kur buvo biblioteka. Neprasiblaivęs iš miego, supainiojo duris, atidarė grotas, žengė žingsnį ir nulėkė bedugnėn. Tiesa, toks aiškinimas neatrodė labai įtikimas. Jeigu baronas negalėjo užmigti, jeigu norėjo iš bibliotekos atsinešti paskaityti knygą, vadinasi, negalėjo būti labai

užsimiegojęs, o tik užsimiegojęs žmogus gali supainioti duris ir nejučiomis atrakinti grotas. Be to, grotos buvo tvirtai rakinamos, jas atidaryti reikėjo nemažų pastangų.

– Ak, – prašneko barono jėgeris Francas, kai V. susirinkusiems tarnams ėmė aiškinti, jog tokia istorija neįtikima. – Ak, mielasis pone justicijos patarėjau, viskas įvyko ne taip!

– O kaipgi kitaip? – krūptelėjo V.

Francas, ištikimas, garbingas vyras, pasirengęs dėl savo pono ir gyvybę atiduoti, nenorėjo kalbėti visiems girdint, bet leido suprasti, kad galėtų kai ką papasakoti justicijos patarėjui akis į akį. V. sužinojo, kad baronas labai dažnai kalbėdavęs Francui apie didelius turtus, neva gulinčius po griuvėsiais, kad dažnai, lyg piktų dvasių genamas, naktį atsidarydavęs grotas, kurių raktą Danielius turėjęs jam atiduoti, ir su goduliu žvelgdavęs žemyn į tariamus lobius. Todėl ir aną lemtingą naktį baronas, kai jėgeris buvo jau išėjęs, matyt, vėl norėjo pasižiūrėti nuo bokšto žemyn, čia jam susvaigo galva, ir jis nukrito. Danielius, atrodo, irgi labai sukrėstas baisios pono mirties, patarė, kad geriausia būtų nelemtą grotuotą angą visiškai užmūryti. Tas netrukus ir padaryta. Baronas Hubertas fon R., dabartinis majorato šeimininkas, Rasytėje daugiau nebepasirodė ir grįžo į Kurliandiją. V. gavo visus įgaliojimus, reikalingus be kliūčių tvarkyti majorato reikalus. Naujosios pilies statyba sustojo, o senoji pilis kiek įmanoma suremontuota. Po kelerių metų Hubertas vėlų rudenį pirmą kartą atvyko į Rasytę, keletą dienų sėdėjo užsidaręs kambaryje su V., paskui grįžo į Kurliandiją. Keliaudamas per K., tenykštei valdžiai paliko testamentą.

Kai lankėsi Rasytėje, baronas atrodė visa savo esybe smarkiai pasikeitęs, daug kalbėjo apie artėjančios mirties nuojautą. Nuojauta išsipildė, jis mirė maždaug po metų. Jo sūnus, kaip ir tėvas vardu Hubertas, skubiai atvyko į Rasytę perimti turtingo majorato. Jį atlydėjo motina ir sesuo. Jaunuolis, regis, buvo paveldėjęs visas blogas savo protėvių savybes, buvo išdidus, staigaus ir karšto būdo, godus, nesutramdomas ir tą parodė vos spėjęs atvykti į

Rasytę. Norėjo čia tučtuojau pakeisti viską, kas, jo nuomone, buvo netinkama ar neparanku. Pirmiausia iš pilies išvijo virėją, paskui bandė sumušti vežiką, tačiau nesėkmingai, nes plačiapetis žaliūkas turėjo pakankamai įžūlumo jam pasipriešinti. Vienu žodžiu, išsijuosęs darė viską, kad greičiau įsijaustų į griežto šeimininko vaidmenį, tačiau tam rimtai ir griežtai užkirto kelią V., labai aiškiai pareikšdamas, jog pilyje niekas nepajudins iš vietos nė vienos kėdės ir neišvarys nė vienos katės, jeigu jai patinka čia gyventi, kol bus atplėštas testamentas.

– Kaip jūs drįstate taip sakyti naujajam majorato šeimininkui?.. – mėgino priešintis baronas. Bet V. nedavė iš pykčio apsiputojusiam jaunuoliui baigti kalbos, pervėrė jį skvarbiu žvilgsniu ir tarė:

– Nesikarščiuokite, pone barone! Jums tikrai neleisime čia šeimininkauti, kol neatplėšime testamento, nes kol kas tik *aš, aš* esu čia šeimininkas ir į smurtą mokėsiu atsakyti smurtu. Nepamirškite, jog aš, turėdamas įgaliojimus vykdyti jūsų tėvo testamentą bei teismo sprendimus, galiu uždrausti jums gyventi Rasytėje, todėl patariu, kad išvengtume nemalonumų, ramiai keliauti į K.

Rimtas justicijos patarėjo įspėjimas ir ryžtingas balso tonas suteikė jo žodžiams reikiamo svorio, todėl baronas, bandęs aštriais ragais šturmuoti tvirtą sieną, pajuto, kad jo ginklai per silpni, taigi tik pašaipiu juoku mėgino pridengti savo pažeminimą.

Prabėgo trys mėnesiai, ir atėjo diena, kai turėjo būti paskelbtas testamentas, mirusiojo valia saugomas K. Teismo salėje, be teismo atstovų, barono ir V., sėdėjo ir vienas kilnios išvaizdos jaunuolis, kurį V. buvo atsivedęs ir kurį daugelis palaikė V. sekretoriumi, kadangi jam iš viršutinės kišenės kyšojo kažkoks susegtas dokumentas. Baronas į šį jaunuolį, kaip ir beveik į visus kitus, išdidžiai žvelgė per petį, nekantriai reikalaudamas greičiau, be ilgos rašliavos ir ilgų postringavimų baigti nuobodžią ir nereikalingą procedūrą. Jis sakėsi apskritai nesuprantąs, kaip šiuo atveju paveldėjimas, ypač majorato teisė, gali priklausyti nuo testamento,

taigi, jeigu testamentas ir keltų kokias nors sąlygas, tik nuo paveldėtojo valios priklausysią, ar jis tai vykdysiąs, ar ne. Niūriai ir paskubomis užmetęs akį, baronas paliudijo mirusio tėvo rašyseną ir antspaudą, paskui, kai teismo sekretorius pradėjo garsiai skaityti testamentą, abejingai pažvelgė pro langą, dešiniąją ranką nerūpestingai užmetęs ant fotelio atlošo, o kairiosios pirštais barbendamas į žalia staltiese užtiestą stalą. Po trumpos įžangos velionio barono Huberto fon R. testamente buvo rašoma, jog jis niekada nevaldęs majorato kaip tikras šeimininkas, o tik mirusiojo barono Volfgango fon R. vienintelio sūnaus vardu. Tas sūnus, kaip ir jo senelis, pakrikštytas Roderichu. Jam pagal šeimos paveldėjimo tvarką po tėvo mirties ir atitenkąs majoratas. Tikslias sąskaitas apie pajamas ir išlaidas, apie dabartinę majorato būklę ir visa kita galima rasti jo pridedamuose dokumentuose. Volfgangas fon R., toliau buvo dėstoma testamente, dažnai vykdavęs į Ženevą, ten susipažinęs su panele Julija fon Sankt Val ir pajutęs jai tokią stiprią meilę, jog nusprendęs daugiau su ja nebesiskirti. Panelė buvusi labai neturtinga, o jos šeima, nors ir aukštų aristokratų kilmės, gerokai nusigyvenusi. Todėl Volfgangas negalėjęs tikėtis senojo Rodericho palaiminimo šiam ryšiui, nes baronas Roderichas iš visų jėgų stengęsis pakelti majorato ūkį ir užtikrinti jo klestėjimą. Vis dėlto iš Paryžiaus Volfgangas išdrįsęs atskleisti tėvui savo širdies troškimą, bet įvykę, ką ir taip buvę galima numatyti: senasis tėvas ryžtingai pareiškęs, jog pats išrinko nuotaką būsimam majorato šeimininkui ir apie jokią kitą negali būti nė kalbos. Volfgangas, užuot išvykęs į Angliją, kaip jam buvę liepta, grįžęs Ženevon, pasivadinęs Borno pavarde ir apsivedęs su Julija. Prabėgus metams ji pagimdžiusi jam sūnų, kuris po Volfgango mirties tapo majorato šeimininku. Kodėl Hubertas, žinodamas tikrąją padėtį, taip ilgai tylėjęs ir elgęsis, lyg pats būtų majorato šeimininkas, testamente buvo aiškinama įvairiomis priežastimis, neva ankstesniu susitarimu su Volfgangu ir panašiai, tačiau šios priežastys atrodė išlaužtos iš piršto ir neįtikimos.

Baronas lyg perkūno trenktas spoksojo į teismo sekretorių, monotonišku, gergždžiančiu balsu skelbiantį jam didžiausią nelaimę. Kai sekretorius baigė skaityti, V. atsistojo, paėmė jaunuoliui, kurį buvo pasikvietęs, už rankos ir, nusilenkęs visiems teismo dalyviams, tarė:

– Mano ponai, turiu garbės supažindinti jus su baronu Roderichu fon R., Rasytės majorato šeimininku!

Baronas Hubertas, sunkiai tramdydamas pyktį degančiose akyse, žvelgė į jaunuolį, kuris, tarytum iš dangaus nukritęs, atėmė iš jo turtingą majoratą ir pusė laisvosios nuosavybės Kurliandijoje, paskui pagrūmojo sugniaužtu kumščiu ir, nepajėgdamas pratarti nė žodžio, išbėgo iš teismo salės. Teismo narių paragintas baronas Roderichas išsitraukė dokumentus, įrodančius jo asmens tapatybę. Padavė teisininkams patvirtintą bažnyčios, kurioje tuokėsi tėvas, knygų išrašą. Ten buvo parašyta, jog tokią ir tokią dieną pirklys Volfgangas Bornas, gimęs K., kunigo laiminamas liudytojų akivaizdoje susituokė su panele Julija fon Sankt Val. Parodė ir krikšto liudijimą: pakrikštytas Ženevoje ir yra teisėtas pirklio Borno bei jo žmonos Julijos, mergautine pavarde fon Sankt Val, sūnus. Be to, buvo daug tėvo laiškų, rašytų jau seniai mirusiai motinai, tačiau visi laiškai pasirašyti tiktai „V“.

V. niūriu veidu peržvelgė visus dokumentus, gerokai susirūpinęs vėl juos susegė ir tarė:

– Na, tikėkimės, kad Dievas padės!

Jau kitą dieną baronas Hubertas fon R. su advokatu, kuriam pavedė rūpintis savo byla, įteikė K. krašto vyriausybei pareiškimą, kuriame reikalavo ne daugiau ir ne mažiau kaip tučtuojau perduoti jam Rasytės majoratą. Esą suprantama, kad nei laikydamasis testamento, nei kaip nors kitaip velionis baronas Hubertas fon R. negalėjęs valdyti majorato.

Taigi jo testamentas – ne kas kita kaip užrašyta ir teismui perduota jo ištartis, teigianti, jog baronas Volfgangas fon R. neva perdavęs majoratą sūnui, kuris esąs dar gyvas, bet tam nėra nei

reikiamų įrodymų, nei liudytojų, todėl neįmanoma įrodyti tariamojo barono Rodericho fon R. tapatybės. Priešingai, šis pretendentas turįs per teismą įrodyti savo paveldėjimo teisę, prieš kurią pareiškimo autorius kategoriškai protestuoja, taip pat įrodyti, kad pretenzijos į majoratą, kuris paveldėjimo teise atitekęs baronui Hubertui fon R., teisėtos. Po tėvo mirties nuosavybė savaime perėjusi sūnaus valdžion, tad joks pareiškimas, kad paveldėtojas perima nuosavybę, nereikalingas; tas prieštarautų majorato nuostatams, be to, dabartinio majorato šeimininko nuosavybei gali pakenkti tokie nemokaus pretendento veiksmai. Visai nesvarbu, dėl kokių priežasčių velionis paskyręs kitą majorato šeimininką, galima įtarti, o gal net įrodyti iš esamų dokumentų, kad jis pats Šveicarijoje turėjęs meilės romaną, todėl tariamas brolio sūnus galbūt esąs jo paties iš neleistino ryšio gimęs vaikas, kuriam, gailesčio apimtas, dabar norįs padovanoti turtingą majoratą...

Kad ir kaip panašios į tiesą buvo testamente išdėstytos aplinkybės, kad ir kaip teisėjus papiktino paskutinis pareiškimo sakinys, kur sūnus nesidrovėdamas prikišo tėvui tariamą nusikaltimą, vis dėlto buvo pripažinta, kad reikalas pareiškime išdėstytas teisingai, ir tik begalinėmis V. pastangomis pavyko atidėti majorato perdavimą ir palikti jį valdytojo tvarkomą, kol reikalas bus galutinai išaiškintas. V. ryžtingai pareiškė, jog netrukus bus išsamiai ištirti ir pateikti teismui barono Rodericho fon R. tapatybės įrodymai.

V. puikiai suprato, kaip sunku jam bus įvykdyti šį pažadą. Jis išnaršė visus senojo Rodericho laiškus, bet nerado nė vieno, nė menkiausio raštelio, galinčio paliudyti Volfgango santykius su panele fon Sankt Val. Susimąstęs jis sėdėjo Rasytėje, senojo Rodericho miegamajame, kurį visą buvo apvertęs aukštyn kojomis, ir rašė prašymą Ženevos notarui – jį jam draugai rekomendavo kaip veiklų ir sumanų vyrą surinkti reikalingiems dokumentams ir suteikti aiškumo jaunojo barono bylai.

Artėjo vidurnaktis, mėnulio pilnatis skaisčiai švietė į šalimais esančią salę, kurios durys buvo praviros. Staiga jam pasigirdo, kaip kažkas sunkiai, iš lėto lipa laiptais, žvangindamas raktų ryšuliu. V. sukluso, atsikėlė, nuėjo į salę ir dabar dar aiškiau išgirdo, kad kažkas koridoriumi artinasi prie salės durų. Netrukus durys prasivėrė, ir salėn iš lėto įžengė žmogus mirtinai išblyškusiu perkreiptu veidu, apsivilkęs naktiniais drabužiais, vienoje rankoje laikydamas žvakidę su uždegtomis žvakėmis, kitoje didžiulį ryšulį raktų. V. akies mirksniu pažino, jog tai kaštelionas, ir norėjo jam šūktelėti, ką jis čia veikiąs tokią vėlyvą nakties valandą, bet netrukus visa senio esybė, jo mirtinai sustingęs veidas padvelkė kažkuo paslaptingu, vaiduokliška, panašiu į lediną šaltį. V. suprato matąs prieš save lunatiką. Senis lėtu žingsniu perėjo skersai salę ir nužingsniavo tiesiai prie kadaise užmūrytų durų į bokštą. Prie pat jų jis sustojo, ir jam iš krūtinės gelmių išsiveržė klyksmas, lyg būtų sustaugęs žvėris, ir taip baisiai nuaidėjo per visą salę, jog V. suvirpėjo iš siaubo. Paskui, pastatęs žvakidę ant grindų, o raktų ryšulį prisirišęs prie juosmens, Danielius ėmė abiem rankomis taip gremžti sieną, kad netrukus jam iš panagių pasruvo kraujas. Jis visą laiką dejavo ir aikčiojo lyg draskomas neapsakomos, mirtinos kančios. Paskui priglaudė ausį prie sienos lyg norėdamas kažką išgirsti, ėmė mojuoti ranka tarytum kažką ramindamas, vėl pasilenkė, pakėlė nuo grindų žvakidę ir tykiu, lėtu žingsniu nusėlino prie durų. V., irgi pasiėmęs žvakidę, atsargiai nusekė jam iš paskos. Senis leidosi laiptais žemyn, atidarė didžiąsias pilies duris, V. tuo tarpu vikriai prasmuko jam pro šalį; dabar senis pasuko į arklides ir, didelei V. nuostabai, pastatė žvakidę taip sumaniai, kad visa arklidė pakankamai nušvito, bet nekilo jokio pavojaus ką nors padegti. Senis pasiėmė balną ir apynasrį, labai rūpestingai diržais apjuosė arklį, pirma atrišęs jį nuo ėdžių, ir pririšo balnakilpes. Paglostęs virš apynasrio dirželio karančius karčius, čeksėdamas liežuviu ir tapšnodamas arkliui sprandą, paėmė jį už apynasrio ir išvedė iš arklidžių. Kieme keletą sekundžių stovėjo

tarytum klausydamasis kažkieno įsakymų, linksėdamas galva ir žadėdamas juos įvykdyti. Paskui nuvedė arklį atgal į tvartą, nubalnojo ir vėl pririšo prie ėdžių. Tada pasiėmė žvakidę, užrakino arklides, grįžo į pilį ir pagaliau dingo savo kambaryje, iš vidaus rūpestingai užsirakindamas duris. V. visas šis reginys sukrėtė iki sielos gelmių, tarytum tamsus pragaro vaiduoklis išryškėjo baisios piktadarybės nuojauta, kurios jis niekaip negalėjo atsikratyti. Susirūpinęs grėsminga savo globotinio padėtimi, V. tikėjosi jo labui panaudoti tai, ką išvydo.

Kitą dieną, jau pavakare, Danielius atėjo į jo kambarį pasiklausti kažkokių dalykų dėl namų tvarkos. Tada V. paėmė jį už abiejų rankų ir maloniai pasodinęs fotelin prašneko:

– Klausyk, senasis bičiuli Danieliau! Jau seniai noriu tave paklausti... Ką tu manai apie visą tą painiavą, užgriuvusią mums ant galvų dėl keisto Huberto testamento? Ar tiki, kad jaunuolis tikrai yra Volfgango sūnus, gimęs iš teisėtos santuokos?

Senis, atsilošė vengdamas aštraus į jį nukreipto V. žvilgsnio ir nepatenkintas sušuko:

– Cha! Gal taip, o gal ir ne. Kas man darbo? Ar vienas taps čia šeimininku, ar kitas, man vis tiek.

– Betgi man atrodo, – toliau kalbėjo V., priėjęs arčiau prie senio ir uždėjęs ranką jam ant peties, – man atrodo, kad senasis baronas visiškai tavimi pasitikėjo, taigi nenutylėjo ir tiesos apie savo sūnus. Ar jis nieko nepasakojo tau apie santuoką, kurią Volfgangas sudarė prieš jo valią?

– Negaliu prisiminti, kad būtų ką nors panašaus pasakojęs, – atsakė senis ir gana nemandagiai garsiai nusižiovavo.

– Atrodai mieguistas, senuk, – pasakė V. – Gal naktį tau kas nors nedavė ramybės?

– Nežinau, kas galėtų mane neraminti, – šaltai atsakė senis. – Bet man jau metas eiti pasakyti, kad ruoštų vakarienę.

Jis sunkiai pakilo nuo fotelio, pasitrynė sulinkusią nugarą ir vėl nusižiovavo, dar garsiau negu pirmąjį kartą.

– Pasėdėk dar, senasis bičiuli, – sušuko V. stverdamas jį už rankos ir norėdamas vėl pasodinti, bet senis liko stovėti priešais rašomąjį stalą, pasirėmęs į jį abiem rankomis, pasilenkęs prie V., ir nepatenkintas paklausė:

– Nagi, ką visa tai reiškia? Man nerūpi testamentas, man nerūpi ginčai dėl majorato teisės...

– Apie tai, – pertraukė jo žodžius V., – mes daugiau ir nekalbėsime. Pašnekėkime apie visai ką kita, mielasis Danieliau! Tu paniuręs, žiovauji, iš visko matyti, kad esi gerokai išvargęs. Be to, man atrodo, kad praėjusią naktį ten iš tikrųjų buvai *tu*.

– Kur aš buvau praėjusią naktį? – paklausė senis, nesijudindamas iš vietos.

– Kai aš, – toliau kalbėjo V., – praėjusį vidurnaktį sėdėjau senojo pono kabinete šalia didžiosios salės, tu įžengei pro duris, sustingęs ir išblyškęs, nuėjai prie užmūrytų durų, ėmei gremžti sieną abiem rankomis ir dejavai lyg kęsdamas didžiules kančias. Ar tu lunatikas, Danieliau?

Senis atbulas griuvo į fotelį, kurį V. vos spėjo jam pristumti. Nepratarė nė garso, sutemose buvo neįmanoma įžvelgti jo veido, V. tiktai išgirdo, kad jis sunkiai gaudo kvapą ir kad jo dantys barška.

– Taigi, – po trumpos valandėlės vėl prašneko V., – taigi, su lunatikais dedasi keisti dalykai. Kitą dieną jie nebeprisimena tos keistos būsenos, nieko, ką veikė, rodos, būdami visiškai sąmoningi.

Danielius tylėjo.

– Panašių dalykų, – toliau kalbėjo V., – aš jau esu patyręs. Turėjau vieną draugą, kuris, kaip ir tu, klajodavo naktimis kiekvieną kartą stojus pilnačiai. Kartais netgi atsisėsdavo ir rašydavo laiškus. Bet keisčiausia, jog kai imdavau labai tyliai kuždėti jam į ausį, man visada pavykdavo jį prakalbinti. Jis klusniai atsakinėdavo į visus klausimus. Netgi tai, ką būdamas budrus rūpestingai slėpė, dabar nejučiomis išsprūsdavo jam iš lūpų, jis tarytum nega-

lėjo atsispirti kažkokiai jėgai. Velniai rautų! Man atrodo, kad ir kaip lunatikas slėptų padarytą nusikaltimą, patekęs į tą keistą būseną viską papasakotų. Bepigu tam, kieno sąžinė švari, kaip, pavyzdžiui, mudviejų, gerasis Danieliau. Kad ir kokie būtume lunatikai, iš mudviejų neišpeši jokio prisipažinimo. Betgi klausyk, Danieliau, tu, matyt, nori patekti į observatoriją, kad taip bjauriai gremži tą sieną? Nori ten daryti bandymus kaip senasis Roderichas? Na, gerai, kitą kartą aš iš tavęs viską išklausiu!

Kol V. visa tai kalbėjo, senį vis labiau ir labiau purtė drebulys, pagaliau visą jo kūną ėmė tąsyti bjaurūs traukuliai, Danielius pradėjo šaižiu balsu kažką nesuprantamai vapėti. V. paskambino skambučiu, kviesdamas tarnus. Uždegė šviesas. Senio būsena nepagerėjo, jį pakėlė kaip automatiškai trūkčiojantį žaislą ir nunešė į lovą. Tokia jo būklė truko gerą valandą, paskui jis nugrimzdo į gilų miegą, panašų į sunkų alpulį. Pabudęs pareikalavo vyno, o kai jam padavė, išvijo tarną, ketinusį prie jo budėti, ir kaip paprastai užsirakino kambaryje. V. tuo metu, kai kalbėjosi su Danieliu, iš tikrųjų nusprendė pabandyti jį išklausinėti, nors turėjo pripažinti, kad pirmiausia Danielius, gal tik dabar sužinojęs apie savo lunatiškus pasivaikščiojimus, padarys viską, kad išvengtų dar vieno tokio susitikimo, be to, prisipažinimas, duotas tokiomis aplinkybėmis, ne daug turėtų svorio ir reikšmės. Vis dėlto jis prieš vidurnaktį nuėjo į salę tikėdamasis, jog Danielius, kaip paprastai atsitinka sergant tokia liga, bus priverstas veikti prieš savo valią. Apie vidurnaktį kieme kilo didelis triukšmas. V. aiškiai girdėjo, kaip kažkas išdaužė langą; jis nuskubėjo laiptais žemyn ir bėgdamas koridoriais pamatė dvokiančių dūmų kamuolius, kurie, kaip jis netrukus suprato, virto iš atviro Danieliaus kambario. Patį Danielių, mirtinai sustingusį, žmonės išnešė iš jo kambario į gretimą ir paguldė lovon. Tarnai papasakojo, jog vienas iš samdinių vidury nakties pabudo nuo keisto duslaus bildesio, pamanė, kad seniui nutiko kažkas negera, ir atsikėlė, norėdamas jam padėti, tuo tarpu sargas kieme ėmė garsiai rėkti: „Gaisras! Gaisras! Iš pono

kašteliono kambario virsta liepsnos!" Išgirdę riksmą, tučtuojau pasirodė keli tarnai, bet visos pastangos išlaužti kambario duris buvo veltui. Tada jie išskubėjo į kiemą, bet ryžtingas sargas jau buvo išdaužęs žemo pirmo aukšto kambario langą ir nutraukęs liepsnojančias užuolaidas, kurioms užgesinti užteko poros kibirų vandens. Kaštelioną rado nualpusį, gulintį ant grindų kambario viduryje. Rankoje jis vis dar laikė žvakidę, nuo kurios žvakių užsiliepsnojo užuolaidos ir kilo gaisras. Krintančios užuolaidų skiautės nudegino seniui antakius ir dalį galvos plaukų. Jei sargas nebūtų pastebėjęs ugnies, Danielius be pagalbos tikrai būtų sudegęs. Gerokai nustebę tarnai pamatė, kad kambario durys iš vidaus buvo užšautos dviem naujai pritaisytais skląsčiais, kurių praėjusį vakarą dar niekas nematė. V. suprato, jog senis norėjo užsidaryti kambaryje taip, kad negalėtų išeiti, nes atsispirti aklam instinktui nesugebėjo. Danielius susirgo labai sunkiai, nieko nekalbėjo, valgė labai mažai, visą laiką žvelgdamas priešais save tarytum sukaustytas siaubingos minties, iš jo akių, rodos, žvelgė pati mirtis. V. pradėjo galvoti, jog senis jau nebepakils iš ligos patalo. V. buvo padaręs viską, ką galėjo, kad apgintų savo globotinio interesus, dabar reikėjo tik ramiai laukti rezultatų, todėl jis ketino grįžti į K. Iškeliauti rengėsi kitą rytą. Iš vakaro susirinko reikalingus dokumentus, ir čia jam į rankas pakliuvo nedidelis paketėlis, kurį jam užantspauduotą buvo perdavęs baronas Hubertas fon R. ir savo ranka užrašęs: „Perskaityti, kai bus paskelbtas mano testamentas". Tiesiog nesuprantama, kaip iki šiol V. galėjo pamiršti tai padaryti. Buvo jau belaužiąs paketėlio antspaudą, tik staiga atsidarė durys ir tyliai it vaiduoklis įžengė Danielius. Jis padėjo ant stalo atsineštą juodą aplanką, lyg prieš mirtį sunkiai atsidusdamas suklupo ant abiejų kelių, mėšlungiškai stvėrė V. už rankų ir dusliu, gūdžiu balsu tarytum iš kapo tarė:

– Nenorėčiau mirti ant ešafoto! Teisti gali tik Tas, kas yra ten, danguje!

Paskui, sunkiai alsuodamas, šiaip ne taip atsikėlė ir išėjo iš kambario tokiu pat žingsniu, kokiu buvo atėjęs.

V. kiaurą naktį skaitė tai, kas buvo juodajame aplanke ir Huberto paketėlyje. Ir vieni, ir kiti dokumentai tvirtino vieną ir tą patį, todėl dabar savaime paaiškėjo, kaip elgtis toliau. Vos atvykęs į K., V. nuėjo pas baroną Hubertą fon R., kuris sutiko jį su baronui būdingu išdidumu ir šiurkštumu. Pokalbio, užtrukusio nuo vidurdienio iki vėlyvos nakties, pasekmės buvo labai netikėtos: baronas kitą dieną teisme pareiškė, jog jis, remdamasis tėvo testamentu, pripažįsta teisėtu majorato paveldėtoju ir šeimininku pretendentą Roderichą fon R., gimusį iš vyresniojo barono Rodericho fon R. sūnaus Volfgango teisėtos santuokos su panele Julija fon Sankt Val. Kai jis lipo laiptais iš teismo salės, prie durų jau laukė karieta su pašto arkliais, baronas išvyko paskubomis, palikdamas seserį ir motiną. Laiške, kurį joms parašė, tarp daugelio mįslingų užuominų buvo ir žodžiai, kad jos, galimas dalykas, jo daugiau nebepamatysiančios. Roderichą toks bylos posūkis labai nustebino, jis nedavė ramybės V., prašydamas paaiškinti, kaip galėjo įvykti toks stebuklas, kokios paslaptingos jėgos čia veikė. V. ramino jį, sakydamas, jog viską paaiškinsiąs vėliau, kai Roderichas perimsiąs majorato nuosavybę. Majoratas iki šiol negalėjo būti perduotas naujam savininkui todėl, kad teismui nepakako ano Huberto pareiškimo, be to, teismas reikalavo tikrų Rodericho asmenybės įrodymų. V. pakvietė baroną apsigyventi Rasytėje, įspėjęs, jog Huberto motina ir sesuo, šiam netikėtai išvykus, pateko į keblią padėtį, ir joms būtų daug maloniau tyliai pagyventi giminės dvare negu brangiame ir triukšmingame mieste. Roderichą labai sužavėjo mintis bent trumpą laiką pabūti su baronaite ir jos motina po vienu stogu, ir iš to galėjai spręsti, kokį didelį įspūdį jam padarė Serafina, švelni ir maloni būtybė. Ir iš tikrųjų, Roderichas savo viešnagę Rasytėje, regis, išnaudojo nebiogai, nes vos praėjus kelioms savaitėms jis laimėjo karštą Serafinos meilę ir jos motinos pritarimą jų ryšiui. V. nuomone, viskas

vyko per greitai, nes Rodericho įteisinimas majorato šeimininku dar kėlė nemažai abejonių. Laiškai iš Kurliandijos nutraukė idiliškas dienas Rasytėje. Hubertas nė nepasirodė Kurliandijos dvaruose. Jis išvyko tiesiai į Perterburgą, stojo tarnauti armijon ir jau buvo fronte, kadangi Rusija įsivėlė į karą su Persija. Tai privertė motiną ir dukterį nedelsiant vykti Kurliandijon žiūrėti tvarkos ir apleistų ūkio reikalų. Roderichas, jausdamasis šeimos nariu, panoro lydėti mylimąją, V. taip pat grįžo į K., ir pilis liko tuščia kaip ir iki tol. Kaštelionas nesikėlė iš ligos patalo ir ėjo vis silpnyn, taigi niekas nesitikėjo, kad jis dar atsigaus. Jo pareigas perėmė senas medžiotojas ir ištikimas Volfgango tarnas Francas. Pagaliau V. sulaukė gerų naujienų iš Šveicarijos. Kunigas, tuokęs Volfgangą, buvo jau seniai miręs, tačiau bažnyčios metrikose rastas jo ranka rašytas įrašas, jog asmuo, pasivadinęs Bornu ir susituokęs su panele de Val, visiškai įrodė savo tikrąją tapatybę ir buvo baronas Volfgangas fon R., vyresnysis Rasytės barono Rodericho fon R. sūnus. Be to, surasti du liudytojai, vienas Ženevos pirklys, antrasis – senas, vėliau į Lioną išvykęs prancūzų kapitonas, kuriems Volfgangas buvo irgi pasisakęs, kas esąs. Juodu priesaika patvirtino kunigo įrašą bažnyčios metrikose. Turėdamas rankose teisiškai patvirtintus dokumentus, V. dabar galėjo galutinai įrodyti ieškovo teises, neliko jokių kliūčių perduoti majoratą. Tas turėjo įvykti ateinantį rudenį. Hubertas žuvo pirmajame mūšyje, jį ištiko toks pat likimas kaip ir jo jaunesnįjį brolį, kuris prieš metus iki tėvo mirties irgi krito mūšyje; taigi Kurliandijos dvarai atiteko baronaitei Serafinai fon R., tapo jos kraičiu, o Roderichas skrajojo laimės padebesiais.

Lapkričio pradžioje baronienė ir Roderichas su savo nuotaka atvyko į Rasytę. Majoratą perdavus Roderichui, atšventė ir vestuves. Puotos ir linksmybės truko keletą savaičių, kol persisotinę ir nuvargę svečiai pamažu ėmė skirstytis, dideliam V. džiaugsmui, nes jis negalėjo išvykti iš Rasytės, smulkiai nepaaiškinęs jaunajam majorato šeimininkui visų jo įgytos nuosavybės ypatumų.

Rodericho dėdė labai tvarkingai skaičiavo pajamas ir išlaidas, todėl, kadangi Roderichui buvo skirta tik nedidelė metinė suma pragyventi, dėl pajamų pertekliaus ir senojo barono palikimo atsirado daug grynųjų pinigų. Tik pirmuosius trejus metus majorato pajamas Hubertas naudojo savo reikalams, tačiau surašė skolos raštą ir apdraudė jį savąja Kurliandijos dvarų dalimi.

Nuo to laiko, kai susidūrė su lunatiku Danieliu, V. apsigyveno senojo Rodericho miegamajame, norėdamas išklausti, ką Danielius vėliau savo noru prisipažino. Taigi šiame kambaryje ir greta esančioje salėje baronas susitikdavo su V. aptarti ūkio reikalų. Vieną vakarą jie užsisėdėjo prie skaisčiai liepsnojančio židinio už didžiulio stalo, V. su plunksna rankoje žymėjosi sumas ir skaičiavo majorato pajamas, o baronas, pasirėmęs ranka, žvilgčiojo į atverstas sąskaitų knygas ir kitus solidžius dokumentus. Nė vienas iš jų nekreipė dėmesio į duslų jūros ošimą, į baimingą klykavimą žuvėdrų, kurios, pranašaudamos didelę audrą, blaškėsi ir sparnais daužėsi į langus, nė vienas nepastebėjo vidurnaktį kilusios audros, kuri taip įsišėlo, jog švilpte švilpė po visą pilį, it vaiduoklis ūkčiodama židiniuose ir siauruose koridoriuose. Visoje pilyje girdėjosi šiurpūs stūgavimai ir dejonės. Kartą, kai po stipraus vėjo gūsio, nuo kurio, rodos, sudrebėjo visas pastatas, salę užliejo paslaptinga pilnaties šviesa, V. sušuko:

– Koks baisus oras!

Baronas, paskendęs mintyse apie nelauktai jam atitenkančius turtus, su pasitenkinimo šypsniu versdamas pajamų knygos lapą, abejingai atsakė:

– Iš tiesų, smarki audra įsišėlo.

Bet tuojau pat, lyg pajutęs geležinius siaubo gniaužtus, pašoko, nes kaip tik tuo metu atsilapojo salės durys ir išblyškusi vaiduokliška būtybė su mirties antspaudu veide, įžengė į salę. Tai buvo Danielius. Nei V., nei kas kitas, žinodami, jog Danielius guli mirties patale, neįtarė, jog jis dar galėtų bent pirštą pajudinti, tačiau senis, ištiktas somnambulizmo priepuolio, vėl leidosi į nakties

klajones. Baronas, nepajėgdamas ištarti nė žodžio, žvelgė į Danielių, o kai šis baimingai dūsaudamas ėmė draskyti nagais sieną, Roderichą apėmė nenusakomas siaubas. Mirtinai išblyškęs, piestu pasistojusiais plaukais, jis pašoko, grėsmingai žengė prie senio ir suriko taip garsiai, kad balsas nuaidėjo per visą salę:

– Danieliau! Danieliau! Ką čia veiki vėlyvą nakties valandą?

Senis kraupiai sudejavo ir sustaugė lyg mirtinai sužeistas žvėris, panašiai kaip tada, kai Volfgangas jam už ištikimybę pasiūlė aukso, ir susmuko ant grindų. V. pašaukė tarnus, senį pakėlė, bandė gaivinti, bet viskas veltui. Tada baronas, visai netekęs galvos, sušuko:

– Viešpatie Dieve! Juk ne kartą girdėjau, kad lunatikas, pašauktas vardu, gali numirti vietoje! Tai aš, aš, nelaimingasis, kaltas dėl vargšo kašteliono mirties! Dabar kol gyvas neturėsiu ramybės!

Kai tarnai išnešė lavoną ir salėje nebeliko pašalinių žmonių, V. paėmė vis dar sielvartaujantį baroną už rankos, tylėdamas pasivedėjo prie užmūrytų durų ir pasakė:

– Tas, kuris čia negyvas susmuko jums po kojomis, barone Roderichai, buvo negailestingas jūsų tėvo žudikas!

Lyg išvydęs pragaro dvasias, baronas išplėtė akis ir pažvelgė į V. Tuo tarpu V. kalbėjo toliau:

– Atėjo laikas atskleisti jums siaubingą paslaptį, gaubusią šį baisų žmogų ir vertusią jį, prakeikimo slegiamą, klajoti miego valandomis. Dangiškosios galios panorėjo, kad sūnus atkeršytų tėvo žudikui. Žodžiai, kuriuos jūs taip garsiai surikote baisiajam lunatikui į ausį, buvo paskutiniai žodžiai, ištarti jūsų nelaimingojo tėvo!

Virpėdamas, nepajėgdamas pratarti nė žodžio, baronas atsisėdo šalia V., patogiai įsitaisiusio priešais židinį. V. ėmė pasakoti baronui apie Huberto paliktą laišką, kurį jis galėjęs atplėšti tik po to, kai buvo paskelbtas testamentas. Hubertas atgailos kupinais žodžiais kaltino save dėl baisios neapykantos vyresniajam broliui, išsikerojusios jo širdyje nuo tos akimirkos, kai senasis Roderichas

įsteigė majoratą. Iš Huberto buvo atimti visi ginklai; net jeigu jam klasta būtų pavykę supykdyti sūnų su tėvu, tas nieko nebūtų pakeitę, kadangi ir pats Roderichas neteko galios atimti iš vyriausiojo sūnaus pirmgimio teisių, be to, dėl savo tvirtų principų nebūtų taip pasielgęs net tada, jeigu jo širdis ir jausmai būtų visiškai nusigręžę nuo sūnaus. Tik tada, kai Volfgangas užmezgė meilės ryšį su Julija fon Sankt Val, Hubertui pasirodė, jog gali sužlugdyti brolį. Kaip tik tuo metu jis, susitaręs su Danieliu, norėjo klasta priversti senąjį baroną imtis veiksmų, galinčių įvaryti vyresnįjį sūnų į neviltį.

Jis žinojo, kad senojo Rodericho nuomone, tik ryšys su viena iš seniausių šalies giminių gali garantuoti ilgą ir tikrą majorato klestėjimą. Tokią sąjungą senasis baronas pamatė stebėdamas žvaigždes, todėl įžūlus pasipriešinimas joms galėjo majoratui atnešti tik pražūtį. Volfgango ryšys su Julija senajam baronui atrodė nusikalstamas pasikėsinimas, nukreiptas prieš valią tų jėgų, kurios padėdavo jam visuose žemiškuose reikaluose. Bet koks bandymas pražudyti Juliją, kuri lyg demoniškas principas žlugdė jo planus, jam atrodė teisėtas. Hubertui nebuvo paslaptis, kad brolis myli Juliją vos ne iki beprotybės, todėl jos netekęs visiškai sužlugtų, galbūt net mirtų. Hubertas su džiaugsmu ėmėsi padėti senajam baronui regzti pinkles, nes pats pajuto neleistiną potraukį prie Julijos ir tikėjosi pasigrobti ją sau. Tačiau dangus ir likimas lėmė taip, kad ir klastingiausi planai atsitrenkė į kietąVolfgango ryžtą, jam netgi pavyko apdumti broliui akis. Hubertas nė nesužinojo apie teisėtas Volfgango vedybas ir sūnaus gimimą. Kartu su artėjančios mirties nuojauta senajam Roderichui kilo mintis, jog Volfgangas vedė jo nekenčiamą Juliją; laiške jis liepė sūnui paskirtą dieną atvykti į Rasytę ir perimti majoratą, tačiau kartu prakeikė jį, jeigu nenutrauks ryšio su Julija. Šį laišką Volfgangas sudegino stovėdamas prie tėvo lavono.

Hubertui senasis baronas parašė, jog Volfgangas vedė Juliją, tačiau jis, tėvas, suardysiąs šią santuoką. Hubertas tokį tėvo keti-

nimą palaikė seno žmogaus fantazijomis, bet gerokai išsigando, kai Volfgangas, atvykęs į Rasytę, be jokios baimės ne tik patvirtino senojo barono nuojautą, bet ir pasakė, kad Julija pagimdžiusi jam sūnų ir kad jis netrukus galėsiąs ją labai pradžiuginti, vis dar tebelaikančią jį pirkliu Bornu iš M., papasakodamas apie tikrąją savo padėtį ir paveldimus turtus. Todėl dabar ketinąs vykti į Ženevą parsivežti mylimos žmonos. Tačiau nespėjo įvykdyti šio ketinimo, – jį ištiko mirtis. Hubertas rūpestingai nutylėjo, ką žino apie sūnų, gimusį iš Volfgango santuokos su Julija, ir pats pasiglemžė šiam sūnui priklausantį majoratą. Tačiau praėjo keletas metų, ir jis ėmė gailėtis to, ką padarė. Likimas labai žiauriai parodė jam jo klaidą, nes tarp jo paties dviejų sūnų įsižiebė ir įsiliepsnojo didžiausia neapykanta.

– Tu vargšas nevykęs nusmurgėlis, – sakydavo vyresnysis Huberto sūnus, dvylikos metų berniukas, jaunesniajam. – O aš po tėvo mirties paveldėsiu Rasytės majoratą. Turėsi man žemai nusilenkti ir pabučiuoti ranką, jei norėsi gauti pinigų nusipirkti naują švarką.

Jaunesnysis, įsiutęs ant brolio už tokį pasipūtimą ir patyčias, sviedė į jį peilį, kurį kaip tik laikė rankose, pataikė ir vos ne mirtinai sužeidė. Hubertas, bijodamas dar didesnės nelaimės, išsiuntė jaunesnįjį sūnų į Peterburgą, kur jis tapo karininku, vėliau kariavo Suvorovo armijoje su prancūzais ir krito mūšio lauke. Gėda neleido Hubertui prisipažinti prieš visą pasaulį, kad jis slaptai ir negarbingais keliais įsigijo turtą, bet iš teisėto paveldėtojo daugiau nebesisavino nė skatiko. Pasiteiravęs Ženevoje išgirdo, jog ponia Born mirė iš liūdesio, kai jos vyras taip mįslingai dingo, bet jaunąjį Roderichą Borną pasiėmė ir užaugino vienas doras žmogus. Tada Hubertas svetimu vardu pasiskelbė esąs jūroje žuvusio pirklio Borno giminaitis ir ėmė siųsti pinigų, kurių pakako, kad jaunasis majorato paveldėtojas gautų gerą ir padorų išsilavinimą. Jau žinome, kaip rūpestingai jis kaupė majorato pajamas ir koks buvo jo testamentas. Apie brolio mirtį Hubertas kalbėjo keistais,

mįslingais žodžiais, iš kurių galima buvo tik spėti, jog tai paslaptingas reikalas ir jog Hubertas bent netiesiogiai susijęs su kraupiu nusikaltimu. Viską atskleidė juodojo aplanko turinys.

Tarp sąmokslininkiškų Huberto ir Danieliaus laiškų gulėjo lapas, parašytas ir pasirašytas Danieliaus. V. perskaitė prisipažinimą, nuo kurio jam net širdis sudrebėjo. Danieliaus paragintas Hubertas atvyko į Rasytę. Danielius parašė jam apie rastus šimtą penkiasdešimt tūkstančių talerių. Jau žinome, kaip brolis sutiko Hubertą, kaip šis, jausdamas, kad visi jo norai, visos viltys žlunga, norėjo išvykti, ir kaip V. jį sulaikė. Danieliaus širdyje degė troškimas atkeršyti jaunajam šeimininkui, norėjusiam jį išvyti kaip nusususį šunį. Danielius nuolat kurstė ugnį, deginančią vilties netekusį Hubertą. Vilkų medžioklės metu, siaučiant audrai ir pūgai, juodu susitarė pražudyti Volfgangą.

– Šalin... – sumurmėjo Hubertas, nusigręžęs į šoną ir taikydamasis šautuvu.

– Tikrai, jį reikia pašalinti, – nusišaipė Danielius, – bet ne *tokiu* būdu, ne *tokiu.*

Jis tvirtai ir nedvejodamas pažadėjo nužudyti baroną taip, kad nė vienas šuo nesulos. Hubertas, pagaliau gavęs pinigų, ėmė gailėtis savo sumanymo ir norėjo išvykti, bėgdamas nuo pagundos. Pats Danielius naktį pabalnojo arklį ir išvedė jį iš arklidžių, bet kai baronas jau ketino šokti į balną, Danielius gergždžiančiu balsu pratarė:

– Man rodos, barone, tau reikėtų pasilikti majorate, kuris kaip tik šią akimirką atiteko tavo valdžion, nes išpuikėlis majorato šeimininkas užsimušė nukritęs į bokšto dugną!

Danielius ne kartą matė, kad aukso troškulio kankinamas Volfgangas dažnai keliasi naktį, eina prie bokšto durų ir godžiu žvilgsniu žvelgia į bedugnę, kur, kaip Danielius tvirtino, galėtų būti didžiuliai lobiai. Aną lemtingąją naktį Danielius tykojo prie salės durų. Vos tik išgirdęs, kad baronas atidarė duris į bokštą, jis įsėlino koridoriun ir prisiartino prie pono, stovinčio ant bedugnės kraš-

to. Baronas atsigręžė ir, išvydęs klastingąjį tarną, kurio akys jau liepsnojo troškimu žudyti, persigandęs sušuko:

– Danieliau, Danieliau, ką čia veiki vėlyvą nakties valandą?

Bet Danielius tiktai suriko lyg pamišęs:

– Lėk į bedugnę, nususęs šunie!

Ir smarkiu kojos spyriu nustūmė nelaimingąjį baroną į prarają.

Sukrėstas šiurpaus nusikaltimo, baronas Roderichas nebegalėjo ramiai gyventi pilyje, kur buvo nužudytas jo tėvas. Persikėlė į savo dvarus Kurliandijoje, o Rasytę kas metai aplankydavo tik rudenį. Francas, senasis Francas tvirtino, jog Danielius, kurio nusikaltimą jis nujautė, dažnai per mėnulio pilnatį klajojąs po pilį, ir nupasakojo vaiduoklį kaip tik tokį, kokį jį vėliau pamatė ir išvijo V. Atskleidus šias aplinkybes, nedarančias garbės mirusio tėvo atminimui, ir jaunasis baronas Hubertas ryžosi ieškoti laimės plačiajame pasaulyje.

Taip man viską papasakojo dėdė, paskui paėmė mane už rankos ir ašarų pilnomis akimis labai švelniu balsu pasakė:

– Svaini, svaini... Piktoji lemtis, paslaptingoji galia, įsiviešpatavusi tos šeimos pagrindinėje pilyje, neaplenkė ir *jos*, nuostabiosios moters! Po dviejų dienų, kai mudu išvykome iš Rasytės, baronas, baigdamas tų metų medžioklės sezoną, surengė iškylą rogėmis. Jis pats vadelėjo roges, kuriomis vežėsi žmoną, tačiau, leidžiantis į slėnį, arkliai, visiškai nežinia ko pasibaidę, baisiai šnopuodami, ima lėkti kaip pašėlę ir visiškai pameta nuovoką. „Senis... senis mus vejasi!“ – suklinka baronienė skardžiu balsu. Tą pačią akimirką rogės nuo smūgio išvirsta, moterį nusviedžia toli į šoną... Ją pakelia jau be sąmonės, ji miršta! Barono niekas nesugeba paguosti, jo ramybė – tai mirštančio žmogaus ramybė! Niekuomet daugiau nebenuvažiuosime Rasytėn, svaini!

Mano senasis dėdė nutilo, o aš nuėjau šalin su gilia žaizda širdyje. Tik viską numaldantis laikas sušvelnino begalinį skausmą, nuo kurio, kaip tada atrodė, ir mane galėjo ištikti mirtis.

Prabėgo daug metų. V. jau seniai ilsėjosi kape, o aš išvykau iš gimtųjų kraštų. Karo audros[13], besiritančios per Vokietiją ir ją niokojančios, kartą nubloškė mane į šiaurę, į Peterburgą. Grįždamas atgal, jau nebetoli K., tamsią vasaros naktį važiavau Baltijos pajūriu, ir staiga priešais danguje išvydau didžiulę spinduliuojančią žvaigždę. Kai privažiavome arčiau, iš raudonos blyksinčios liepsnos supratau, kad tai, ką palaikiau žvaigžde, iš tikrųjų yra ugnis, tik vis dar nesusivokiau, kaip ji gali degti taip aukštai ore.

– Brolau, – paklausiau pašto vežiką, – kas ten per liepsna priešais mus?

– Ė, – atsakė jis. – Ė, tai ne liepsna, tai Rasytės švyturys.

Rasytė!.. Vos tik vežikas ištarė šį vardą, man prieš akis iškilo gyvas vaizdas anų lemtingų rudens dienų, kurias čia teko išgyventi. Tarytum gyvą išvydau baroną... Serafiną, kartu ir senąsias keistuoles tetas, save patį dar visai jaunuolišku veidu, gražiai sugarbiniuotais, pudra apibarstytais plaukais, apsivilkusį šviesiai mėlyna eilute... Taip, išvydau patį save, įsimylėjusį iki ausų, dūsaujantį lyg židinio kaminas[14], niūniuojantį liūdnas dainas apie mylimosios akis! Mane apėmė liūdesys, bet kartu lyg skaidrios švieselės sumirgėjo šiurkštūs V. juokai, dabar man pasirodę daug linksmesni negu tada. Skausmo ir keisto ilgesio genamas ankstyvą rytą išlipau iš karietos, kai ji sustojo prie pašto stoties. Vėl išvydau prievaizdo sodybą ir paklausiau, kas jos šeimininkas.

– Malonusis pone, – tarė pašto raštininkas, išsiėmęs iš burnos pypkę ir taisydamasis naktinę kepurę, – malonusis pone, čia nebėra prievaizdo, čia karaliaus valdos, o ponas vietininkas dar tebesiilsi.

Pasiklausinėjęs sužinojau, kad paskutinysis majorato šeimininkas baronas Roderichas fon R. prieš šešiolika metų mirė nepalikdamas paveldėtojų, todėl majoratas, kaip reikalauja jo įsteigimo dokumentai, atiteko valstybei...

Nuėjau prie pilies. Iš jos buvo likę tik griuvėsiai. Didelė dalis plytų panaudota švyturio statybai. Tai papasakojo išėjęs iš pušyno

senyvas kaimietis, su kuriuo įsileidome į kalbas. Jis papasakojo man ir apie vaiduoklį, kuris, kaip žmonės tvirtina, klajojąs po pilį, be to, pridūrė, jog ir dabar dažnai, ypač kai šviečia pilnatis, iš griuvėsių pasigirsta visus gąsdinančios dejonės.

Vargše senasis trumparegi Roderichai! Kokias piktąsias jėgas pasitelkei pagalbon, kad jos mirtinais nuodais užnuodijo vos prasidedančią giminę, kurią tu pats norėjai čionai pasodinti, kad ji tvirtai suleistų šaknis amžių amžiams!

SPALVINGAS ROMANTIZMO PROZOS SPEKTRAS

Romantizmas – viena pakiliausių ir šviesiausių literatūros istorijos epochų. Jis atsirado kaip atsakas į švietėjiškas žmogaus, visuomenės, mokslo ir meno koncepcijas ir paskelbė dvasinę bei intelektualinę laisvę. Anksčiausiai – XVIII a. pabaigoje – romantizmas susiformavo Vokietijoje, o vėliau pasklido ir po kitas Europos šalis. Apie tris dešimtmečius gyvavęs vokiečių romantizmas subrandino nepaprastai turtingą ir įdomią literatūrą, platų idėjų ir problemų spektrą, raiškos formų įvairovę, eksperimentavimo galimybę, spalvingą veikėjų, tapusių įtaigiais to laiko simboliais, paveikslų galeriją. Romantikai atspindėjo epochos krizę, žmonių susvetimėjimą, atotrūkį tarp idealo ir tikrovės, tačiau svajojo susigrąžinti „prarastą rojų", aukštino grožį, meilę, fantaziją, poeziją, gamtą, begalybę. Romantizmo literatūra artima visų laikų skaitytojams, ji atliepia ir nūdienos žmogaus idealus, viltis, mentalitetą, grožio ilgesį.

Romantizmo judėjimas formavosi beveik lygiagrečiai su klasikine estetika ir literatūra. Vokiečių klasika (kitaip dar – Veimaro klasika) laikoma Johanno Wolfgango Goethe's ir Friedricho Schillerio kūryba, šie autoriai suformulavo ir jos teorines nuostatas. Vokiečių klasika prasideda nuo J. W. Goethe's kelionės į Italiją (1768–1788), kur jis susižavi antikine šios šalies praeitimi, Renesanso menu, pietietiška krašto gamta. J. W. Goethe ir jo bendramintį F. Schillerį siejo bendras orientyras – antikos filosofija, menas ir literatūra. Ypač aukštai iškeliamas švietimo (*Bildung*) idealas. Prasminga galinti būti tik apsišvietusio, didingą ir humanišką praeities kultūrą įsisavinusio ir savo laiko reikalavimus suvokiančio žmogaus egzistencija. XVIII–XIX a. sandūroje tikima išlaisvinančia meno galia, žmonijos estetinio auklėjimo perspektyva. Pagrindiniu kūrybos siekiniu tampa gėrio, grožio ir tiesos vienovė, o etiniu idealu – kilni, dvasinga, harmoninga asmenybė, gebanti atsisakyti savanaudiškų interesų, įkūnijanti humaniškumo principus. Veimaro klasikai renkasi objektyvią, saikingą, skaidrią formą, atsisako *„Audros ir veržimosi"* (*Sturm und Drang*) laikotarpio kūrybai būdingo subjektyvumo, emocingumo, patetikos.

Pirmieji vokiečių romantikų kūriniai dienos šviesą išvysta apie XVIII a. paskutiniojo dešimtmečio vidurį. Klasikos pabaiga siejama su F. Schillerio mirtimi (1805), o vėlyvasis J. W. Goethe išgyvena dar vieną kūrybos periodą, kuriam būdingas idėjų universalizmas, filosofinė problematika, simbolinė raiška. J. W. Goethe miršta 1832 m., o romantizmo banga atslūgsta taip pat panašiu metu. Tarp abiejų krypčių tvyrojo tam tikra įtampa, nors romantikai J. W. Goethę gerbė ir laikė nepajudinamu autoritetu. Friedrichas Schlegelis, nurodydamas tris pagrindinius epochos reiškinius, šalia Prancūzų revoliucijos (1789) ir Johanno Gottliebo Fichte's filosofijos mini J. W. Goethe's romaną *Vilhelmo Meisterio mokymosi metai* (*Wilhelm Meisters Lehrjahre*, 1796). Klasikų idėjos romantikams anaiptol nebuvo svetimos (vieni ir kiti kėlė tobulo žmogaus idealą), jų poveikį galima įžvelgti ne viename romantiko kūrinyje. J. W. Goethe į romantikus žvelgė iš aukšto ir paskelbė griežtą verdiktą: „Klasikiniu vadinu tai, kas sveika, o romantiniu – tai, kas liguista“[1]. Nors ši Veimaro olimpiečio nuomonė vienpusiška ir pernelyg kategoriška, tačiau klasika ir romantizmas paprastai vertinami kaip skirtingos meno bei pasaulėžiūros sistemos, kaip skirtingi tikrovės įprasminimo būdai. Literatūrologas Fritzas Strichas savo veikale *Vokiečių klasika ir romantizmas* (*Deutsche Klassik und Romantik*, 1922) šį poliariškumą nusakė „tobulumo“ (Vollendung) ir „begalybės“ (Unendlichkeit) kategorijomis.[2]

Friedricho Hölderlino (1770–1843) kūryba įsiterpia tarp klasikos ir romantizmo. Švabijos miestelyje Lauffene teisininko ir vienuolyno valdytojo šeimoje gimusiam Johannui Christianui Friedrichui Hölderlinui buvo numatytas dvasininko kelias. Jis lankė Denkendorfo ir Maulbronno vienuolyno mokyklas, kuriose buvo puoselėjamos pietizmo tradicijos. Kita vertus, Švietimo epochos idėjos neaplenkė net ir religijos institucijų: dievobaimingumas čia derinosi su kritišku bei švietėjišku mąstymu. Tačiau vienuolyno atmosfera būsimąjį poetą slėgė. 1788–1793 m. F. Hölderlinas studijuoja filosofiją ir teologiją aukštesniojoje Tiubingeno seminarijoje, vadinamajame „Tübinger Stift“. Tai buvo elitinė mokykla, garsėjanti aukštu dėstymo lygiu ir žymiais auklėtiniais. Tuo pat metu kaip ir F. Hölderlinas čia studijavo būsimi vokiečių idealizmo filosofijos pagrindėjai Georgas Wilhelmas Friedrichas Hegelis (1770–1831) ir Friedrichas Wilhelmas Schellingas (1775–1854). Tai buvo karta, pasiekusi aukš-

[1] *Johann Peter Eckermann.* Pokalbiai su Goethe paskutiniaisiais jo gyvenimo metais. – Vilnius, Aidai, 1999. – P. 245.

[2] *Romantik-Handbuch.* Herausgegeben von Helmut Schanze. – Stuttgart: Alfred Kröner, 1994. – P. 187.

čiausią to meto intelektualinį, mąstymo lygį ir vedama aukštų idealų – didingų žmonijos tobulinimo projektų. Studentų nuotaikas veikė 1789 m. prasidėjusios Prancūzų revoliucijos idėjos, o svarbiausias filosofijos autoritetas jiems buvo Immanuelis Kantas (1724–1804). Jaunus žmones traukė aukštieji laisvės, dvasingumo idealai, bet konkrečioje Vokietijos tikrovėje tie idealai neišvengiamai susidūrė su tam tikrais suvaržymais. Brendo pasipriešinimas politikai ir ortodoksinėms nuostatoms. Ši įtampa ir jaunuolių dvasinė patirtis formavo unikalų kūrybinį ir intelektualinį seminarijos klimatą. Tiubingene praleisti metai nubrėžė F. Hölderlino kūrybos kryptį: filosofinį teologinį jo kūrybos pobūdį. Būsimasis rašytojas dar vienuolyno mokykloje ėmė kurti eilėraščius, kuriuose juntama sentimentalizmo poetų įtaka. Bene ryškiausią poveikį jam darė Friedricho Gottliebo Klopstocko (1724–1803) poezija. Tiek ankstyvoji poezija, tiek F. Hölderlino laiškai giminėms bei draugams rodo jo ypatingą dvasinį jautrumą. Vaikystėje sukrėstas tėvo, o vėliau ir patėvio mirties jis buvo stipriai prisirišęs prie motinos ir suaugęs jautė sąžinės graužatį, kad negali patenkinti jos vilčių matyti sūnų einantį garbingas dvasininko pareigas. Psichologinį F. Hölderlino portretą grindžia kontrastai: jis linkęs į uždarumą, vienatvę, bijo žmonių, greitai pasiduoda depresijai, bet kartu išdidus, ambicingas, lengvai susižavintis. Grožį, fizinį ir dvasinį tobulumą iškėlęs kaip aukščiausią egzistencijos tikslą, stoiškai pasitinka gyvenimo negandas, mokosi jas suprasti ir nugalėti kaip laikinas kliūtis, siekiant užsibrėžto idealo.

Tiubingeno laikotarpio poetinėje kūryboje vyrauja dainos, odės, himnai. Patetinė energija, mitologijos motyvai, retorinė struktūra, filosofinis pobūdis ir netgi metrinė sandara rodo F. Schillerio įtaką. Iš F. Schillerio jaunasis F. Hölderlinas ne tik mokosi, bet ieško dvasinės paramos. Viena iš poeto dvasinių kančių priežasčių ta, kad savo talentu jis jaučiasi prilygstąs Veimaro genijams, bet realiame gyvenime yra nepripažintas, užgožtas kitų, nesugeba įsitvirtinti visuomenėje, gyventi iš kūrybos, o turi kaip privatus šeimos mokytojas (vok. *Hofmeister*) klajoti iš vieno miesto į kitą. Esminis biografijos lūžis įvyksta 1795 m. pabaigoje. Jis pakviečiamas į Frankfurtą prie Maino mokyti vieno bankininko vaikų. Čia F. Hölderlinas įsimyli vaikų motiną Susettę Gontard, vėliau tapusią jo poetine mūza Diotima. 1798 m. priverstas palikti Gontardų namus, jis bėga į Homburgą. Čia jį dvasiškai ir materialiai globoja ištikimas draugas, vyriausybės patarėjas Isaakas von Sinclairas. F. Hölderlinas palaiko ryšius su reformų siekiančiais politikos veikėjais. Kūrybiniuose planuose – tragedija apie legendinio graikų filosofo Empedoklio likimą. Empedoklis išreiškia pačiam autoriui būdingą dvasinį maksimalizmą: jis trokšta žmonijai sugrąžinti dievišką tvarką, vardan idealų paaukoja ir savo gyvybę (šoka į Etnos ugnikalnį). F. Hölderlinas šios tragedijos nebaigė, jos fragmentas buvo išleistas tik 1826 m.

Rašytojo gyvenimas darosi vis sudėtingesnis, jis neranda dvasinės pusiausvyros. 1801 m. jis vėl moko vieno pirklio vaikus Šveicarijoje, kur vienintelę atgaiva jam teikia nuostabi Alpių krašto gamta. Paskui vyksta į Prancūziją, ir ten jį pasiekia žinia apie Susette's-Diotimos ligą. Į Vokietiją grįžta išsekęs, palūžęs. 1802 m. Diotima miršta, o F. Hölderlinui konstatuojama sunki psichikos liga. Šviesesnėmis akimirkomis jis verčia graikų autorius Sofoklį, Pindarą. Jo vėlyvojoje poezijoje skamba tragiško likimo tema, paskutiniuosiuose eilėraščiuose ryšku dvasinės ligos ženklai. Nuo 1807 m. iki pat mirties F. Hölderlinas, vienas genialiausių vokiečių poetų, gyveno aptemusiu protu. Jį prižiūrėjo viena Tiubingeno miesto staliaus šeima.

Šio iškilaus rašytojo biografija ir kūryba plačiai tyrinėjama. Vieni tyrinėtojai pabrėžia demonišką F. Hölderlino asmenybės pradą, kiti teigia, kad liga nesusijusi su kūryba arba kad rašytojas savo ligą tik simuliavęs, nenorėdamas būti apkaltintas už politinę veiklą praeityje.

F. Hölderlino asmenybė tarsi sutelkė visa, kas klasikos bei romantizmo buvo kilniausia ir šviesiausia. Jo pasaulėvaizdis brendo veikiamas antikos kultūros, panteizmo, vokiečių idealizmo filosofijos. Senovės Graikija iškyla kaip tobulos, nepažeistos, natūralios egzistencijos pavyzdys, kaip harmoningo žmogaus santykio su daiktais, gamta, kultūra, kūryba pavyzdys. Modernieji laikai nespinduliuoja tokia harmoninga palaima, įsivyrauja susvetimėjimas, individo susiskaidymas, o poezija tampa reflektuojančia (pasak F. Schillerio – „sentimentalia“). Atsigręžimas į graikiškąją antiką reiškė esminį impulsą, galbūt paskutinę galimybę semtis iš praeities, tikėjimą pasiekti idealią praeities ir dabarties sintezę, atgaivinti antikos idealus.

Hiperionas, arba Graikijos atsiskyrėlis (Hyperion oder Der Eremit in Griechenland) – vienintelis Hölderlino epinis kūrinys. Sumanymas parašyti „graikišką romaną“ kilo dar studijuojant Tiubingeno seminarijoje. 1794 m. *Hiperiono* fragmentas buvo išspausdintas Schillerio leistame žurnale *Neue Thalia*. Vėliau šį fragmentą Hölderlinas bandė perteikti ir eiliuota forma – penkiapėdžiais jambais. Lemiamas impulsas baigti kelerius metus brandintą kūrinį buvo susitikimas su Susette Gontard, kurios bruožus autorius įkūnijo Diotimos paveikslu. 1797-aisiais Tiubingene išėjo pirmas, o po dvejų metų – antras romano tomas.

Hiperionas atspindi besąlygišką Hölderlino žavėjimąsi Heladės kultūra. Graikofilija buvo bendra XVIII a. paskutiniųjų dešimtmečių tendencija. Net ir F. Schlegelio, svarbiausio Jenos romantizmo teoretiko, ankstyvieji darbai skirti graikų poezijai ir kultūrai. O aštuntąjį dešimtmetį prasidėjusios graikų

tautos kovos už savo šalies laisvę ir nepriklausomybę beveik visoje Europoje sukėlė ne tik politinį ažiotažą, bet ir naują helenizmo bangą. Nors Hölderlino romano veiksmas vyksta XVIII a. Graikijoje, tačiau visos jo veikėjo mintys, svajonės, troškimai nukreipti į antikos laikus. Prasmingas ir veikėjo vardas – antikos mitologijoje Hiperionas yra titano, saulės dievo sūnus (taip pat vartojamas ir kaip saulės dievo Helijo epitetas). Hölderlinas nepaprastai išaukština, poetizuoja senovės Graikiją. Ji iškyla kaip dieviškos harmonijos, palaimos, grožio ir gėrio šaltinis. Šis „aukso" (tai vienas mėgstamiausių rašytojo epitetų) amžius priešinamas naujiesiems laikams. Šis kontrastas romane nuolatos akcentuojamas. Svarbiausias Hiperiono troškimas – pajusti sąlytį su unikalios, nuostabios antikos kultūros versmėmis, atgaivinti senosios Graikijos idealus ir tuo padėti tobulinti naujųjų laikų žmoniją. Kita vertus, Hiperionas suvokia, kad jo idealistiniams siekiams nelemta išsipildyti, nes aplinkui viešpatauja chaosas, prievarta, materializmas. Atskirais savo gyvenimo tarpsniais Hiperionas patiria, kas yra laimė – laimė susilieti su gamta, mylėti dievišką moterį, išgyventi aistringą vyrišką draugystę ir heroizmo būsenas, tačiau jam skirta visa tai ir prarasti. Nors Hölderlino gyvenamuoju metu buvo plačiai svarstoma antikos ir moderniosios epochų sintezės idėja, tačiau romane tokia galimybe nusiviliama – neatsitiktinai tekste gana dažnai akcentuojami griuvėsių vaizdai. Hiperiono gyvenimą autorius vaizduoja kaip žlugimo istoriją. Vienintelį būdą atgaivinti antikinės Graikijos laikus teikia dvasinė sfera – kūryba, poezija. Hiperionas susitaiko su savo padėtimi, išgyvenimus ir patirtį išliedamas pakiliuose, himniškuose laiškuose. Todėl Hiperioną galima laikyti ir paties autoriaus *alter ego* – niekas iš to meto vokiečių rašytojų ar poetų nekūrė tokių entuziastingų himnų auksinei, saulėtajai Heladei ir galbūt niekas taip skausmingai, kone fiziškai neišgyveno jos praradimo skausmo.

Hölderlinas naudoja XVIII a. Vakarų Europos literatūroje (Jean-Jacques Rousseau, Samuelis Richardsonas) populiarią laiškų formą. Garsiausias epistolinis vokiečių romanas – Goethe's *Jaunojo Verterio kančios* (*Die Leiden des jungen Werthers*, 1774), kurio įtaka juntama ir F. Hölderlino kūrinyje. Hiperiono laiškų adresatas – vokietis Belarminas. Tačiau skirtingai negu Verteris, karštligiškai fiksuojantis savo dramatiškus išgyvenimus, Hiperionas (išskyrus įterptus laiškus Diotimai bei Diotimos laiškus Hiperionui) draugui pasakoja apie savo praeitį. Be to, F. Hölderlino romane labiau pabrėžiamas ne individualus veikėjo, o visos žmonijos likimas, mąstoma visuotinėmis kategorijomis, sielvartaujama dėl prarastos pirmapradės palaimos ir harmonijos.

Laiškų autorius – jau nebejaunas, atsiskyrėlio dalią pasirinkęs žmogus. Pagrindinis jo apmąstymų objektas – seniai pradingęs idealusis antikos pasaulis.

Beje, rašytojas Graikijos niekada nebuvo matęs – kurdamas romaną, jis naudojosi savo amžininkų, prancūzų ir anglų keliautojų, pasakojimais. Hölderlino romane svarbus yra kelionės (iš tikrųjų – gyvenimo kelionės) motyvas. Geografinė erdvė nėra vien formalusis veiksmo lygmuo, o intensyvių vidinių veikėjo išgyvenimų ir refleksijų sfera. Atskiros vietovės, miestai iškyla kaip senosios Graikijos istorijos ir kultūros ženklai, įprasmina veikėjo biografijos vingius ir lūžius. Ypatingą vietą užima gamtos vaizdai. Palaimingas Hiperiono gyvenimo akimirkas visuomet lydi stiprūs gamtos išgyvenimai. Hiperiono santykis su gamta – panteistinis. Gamtos aprašymus išplečia gausūs epitetai, vaizdingi palyginimai, įtaigios metaforos. Saulės šviesa, snieguotos kalnų viršūnės, padangėje sklandantys paukščiai, žemės žaluma, augalijos žydėjimas, upių šniokštesys, vėjo dvelkimas, medžių šlamėjimas – visa tai veikėjas išgyvena kaip ypatingą dieviškosios dvasios atsivėrimą, kaip žemiškojo rojaus sugrįžimo viltį. Didžiąją gyvenimo kelio dalį nuėjęs Hiperionas apgailestauja, kad praeityje buvo pasirinkęs politinės, revoliucinės veiklos kelią. Todėl grįžimas į „gamtos glėbį“, į savo ištakas jam atrodo kur kas prasmingesnis.

Nors F. Hölderlino kūrinys turi gana apčiuopiamą epinį karkasą ir kone simetrišką struktūrą, įvykiai ištirpsta refleksijų sraute ir lyrizmo stichijoje. Vaizdžiai tariant, skaitytojas siužeto turi „ieškoti“. *Hiperiono* stilistinis kodas – lyrinis, poetinis: romano struktūros pagrindą sudaro ne įvykiai, o pasakotojo paveikslas. Hiperionas nėra vienareikšmis charakteris. Jis titaniškos prigimties, išskirtinė asmenybė. Jam būdingas siekis kurti, formuoti pasaulį ir žmoniją – tuo aiškintinas ir jo ryžtas prisidėti prie išsivadavimo kovos. Kita vertus, jis narciziško tipo žmogus, susitelkęs į savo emocijas ir nuotaikas, svyruojantis tarp kraštutinių būsenų, heroizmo ir melancholijos. Svarbiausia romane yra subjektyvi tikrovė: įvykiai perlūžta subjekto sąmonėje, apipinami refleksijomis. Taigi F. Hölderlinas ir epinio žanro kūrinyje išlieka pirmiausia lyrikas. Romano intonacija – lyrinė, gimininga šio rašytojo himnų, odžių, elegijų kalbai.

Tačiau *Hiperione* susipina ir kitų žanrinių formų – filosofinio, didaktinio, politinio romano – elementai. Jame polemizuojama apie valstybės, kultūros formas, žmonijos likimo ir istorinių procesų dialektiką, žmogaus santykį su tikrove, siekiama įteigti antikos idealų atgaivinimo būtinybę. Hölderlino kūrinys įdomus ir kaip to meto dokumentas. Jame autorius užšifruoja savo nuomonę apie 1789 m. Prancūzų revoliucijos įžiebtus įvykius. Vaizduojamas graikų sukilimas ir yra tų įvykių paralelė. Hiperionas – tipiškas tų laikų kūdikis, jam nesvetima maišto dvasia. Bet jis greitai nusivilia, jį šokiruoja sukilėlių vandalizmas, plėšikavimas. Daugeliui Europos intelektualų panašų šoką sukėlė žiaurūs jakobinų diktatūros metodai.

Pagrindinė siužetinė romano gija yra veikėjo gyvenimo kelias. Iš Hiperiono laiškų sužinome, kad jis antrojoje XVIII a. pusėje augo Tinos saloje, kad jo tėvas buvo pasiturintis ir gerbiamas žmogus. Kaip kad įprasta vokiečių auklėjimo romane (*Erziehungsroman*), veikėjo (paprastai daug žadančio jaunuolio) asmenybės formavimą esmingai lemia jo gyvenimo kelyje sutikti žmonės – „pedagogikos autoritetai". Didžiausią įtaką Hiperionui turi trys personažai – Adamantas, Alabanda ir Diotima. Jie reprezentuoja kertinius Hiperiono egzistencijos principus: išmintį, didvyriškumą ir grožį (kartu ir meilę).

Mokytojas Adamantas, tauri ir išmintinga asmenybė, jaunajam Hiperionui atveria senovės Graikijos istorijos, kultūros, poezijos lobius, įstabų senųjų graikų dievų pasaulį, sužadina susižavėjimą gimtinės praeitimi, meilę gamtai, aprodo kultines graikų žemės vietas. O svarbiausias pamokymas, kurį Hiperionui perteikia mokytojas, yra tai, kad žmogus turi siekti dieviškumo. Adamantas Hiperioną ragina būti tokiu kaip saulės dievas. Toks maksimalistinis reikalavimas jaunąjį mokinį įkvepia siekti svaiginančių aukštumų; kita vertus, turint tokį tikslą juo skaudžiau juntamas žmogaus galių ribotumas, žmogaus prigimties paradoksalumas. Jau iš brandaus gyvenimo perspektyvos Hiperionas vis dar svarsto kankinantį klausimą, kodėl žmogus linkęs vergauti, jei jis galėtų būti dievu.

Išsiskyrimas su Adamantu Hiperionui reiškia ir atsisveikinimą su vaikyste bei ankstyvąja jaunyste. F. Hölderlino romane, kaip ir jo poezijoje, šios būsenos poetizuojamos, siejamos su palaima, tyrumu, tikėjimu nepaprastomis būties galiomis, optimizmu ir iškyla kaip paralelė žmonijos „aukso amžiui". Čia F. Hölderlinas pasireiškia kaip romantikas, svajonę, jausmą, vienovę su gamta vertinantis aukščiau už protą bei išmintį. Nors mokslo, lavinimosi vaidmuo romane ne kartą pabrėžiamas, tačiau „tikroji" mokykla Hiperionui – senovės mitai ir Graikijos gamta. Tolesnis veikėjo gyvenimo tarpsnis – studijų Smirnoje metai – vertinami neigiamai. Hiperionas praranda šventą, naivų santykį su būtimi, jam atsiveria dabarties proziškumas. Žmonės, tapę barbarais, niekina Hiperiono idealizmą, jo meilę praeičiai. Dabarties laikus Hiperionas vaizdingai palygina su dykuma ir ledynais, kur bergždžias darbas ieškoti vynuogių ar gėlių.

Susitikimas su Alabanda ženklina naują veikėjo gyvenimo etapą. Alabanda skatina Hiperioną išbandyti save, priimti atsakingus ir ryžtingus sprendimus. Alabandos ir Hiperiono santykiai romane išplėtoti, dinamiški. Alabanda yra gyvybingiausias, įdomiausias romano personažas. Jis Hiperiono kelyje pasirodo kaip tik tada, kai šis išgyvena didžiausią nusivylimą, bet dar nepraradęs vilties atrasti pasaulį *viename* žmoguje, *vienoje* sieloje. Romano veikėjui Ala-

banda padaro nepaprastą įspūdį, primena antikinę statulą, atrodo lyg pusdievis ar jaunas titanas. Kartu Alabanda – Hiperiono priešingybė, nes jis yra veiklos žmogus. Anksti pažinęs skurdą, pažeminimus, neteisybę, jis tampa atkaklus ir rūstus, pasiryžta aktyviai kovai. Taigi jaunuolių gyvenimo patirtis skirtinga, tačiau tarp jų atsiranda stipri dvasinė trauka (romane gausu aliuzijų ir į jųdviejų homoerotinius santykius).

Hiperionas pamiršta neviltį ir nuobodulį. Juos jungia ir bendras skausmas dėl pavergtos tėvynės. Alabanda savo draugą bando įtikinti politinės kovos būtinybe, įtraukti į slaptą politinę „Nemesidės" sąjungą. Tačiau idealistui ir svajotojui Hiperionui Alabandos kovos draugai pasirodo esą tikri barbarai. Jis pasibaisi, pasijunta dvasiškai išduotas. Pirmasis Hiperiono ir Alabandos draugystės etapas baigiasi kivirču, šiurkščiu jų „meilės sodo" sunaikinimu.

Pasakojimo kompozicija grindžiama kontrastingų veikėjo būsenų kaita. Antroje pirmos dalies knygoje (pradedant antru laišku) dominuoja begalinio susižavėjimo, džiūgavimo, nepaprasto dvasinio ir emocinio pakilimo intonacijos – čia Hiperionas sutinka savąją Diotimą. Visa, kas buvo nemalonu, šalta, svetima, lieka praeityje. Diotimos dėka Hiperiono svajonė apie senovės graikams būdingą pirmapradį, harmoningą gyvenimą vienovėje su gamta virsta realybe. Kalaurėja jam tampa palaimintąja sala, kurioje jis išgyvena laimingiausią savo gyvenimo tarpsnį.

Diotima – vienas gražiausių, tauriausių XVIII a. vokiečių literatūros moteriškųjų personažų. Ji žemiška, bet kartu ir ideali, tarsi iš antikos laikų nužengusi būtybė. Hiperionas *turėjo* sutikti savąją Diotimą, nes pagal Hölderlino filosofiją būties tėkmė pagrįsta vienijimosi dėsniu: visa tai, kas pradžioje buvo vientisa, kažkada suskyla, išsiskiria, paskui vėl susijungia. Hiperiono ir Diotimos susitikimas tampa švenčiausia paslaptimi, nes mylintiesiems atrodo, kad jie vienas kitą jau seniai pažįsta. Hiperionui Diotima įkūnija brangiausias, aukščiausias vertybes, tobulą dvasios, grožio ir išminties vienovę, o jos grožis, jos natūralus būdas ir vidinė esmė simbolizuoja naują ateities žmogų, naujos dievybės viešpatiją.

Diotima ragina Hiperioną kurti naują gražesnį pasaulį, tapti tautos auklėtoju. Jis turi išmokti prabilti į graikų protus ir širdis, idant jie pabustų kovai prieš pavergėjus. Ji pabrėžia, jog Hiperionas turi lavintis, šviestis, aplankyti kitas šalis. Taigi herojui skiriama didinga misija ir galimybė realizuoti save. Bet jaunas XVIII a. graikas Hiperionas stiprus tik troškimais: realiame gyvenime savo simbolinio vardo pateisinti jis nepajėgia. Tiesa, jis, tarsi ugnies nešėjas, dar bando save istorinėse kovose, tačiau Prometėju jam tapti nelemta.

Hiperionui svetima brutali karo kasdienybė. Jį supa ne kilnūs kovotojai, o vien materialinės naudos siekiantys žmonės. Užimant Misistrą, jo ir Alabandos vadovaujamų karių būrys pakrinka, pradeda plėšikauti ir žudyti. Idealistas Hiperionas skaudžiai pajunta savo vienišumą. Bėgdamas nuo tikrovės, o kartu tarsi mesdamas iššūkį likimui, jis ieško mirties jūrų mūšyje, tačiau išlieka gyvas. Hiperiono ir Diotimos meilės ryšys toks pat stiprus kaip ir anksčiau, bet sugrįžti į laimės Elisiją jiems nelemta. Hiperionas jaučiasi pralaimėjęs, nevertas savo mylimosios, o Diotima, nepakėlusi išsiskyrimo ir nuolat besibaiminanti dėl Hiperiono likimo, miršta, nors iki pat paskutinės gyvenimo akimirkos išlieka tauri ir stoiška. Tokia santykių baigtis iliustruoja to meto vokiečių literatūroje (ypač J.W. Goethe's kūryboje) paplitusią atsižadėjimo (*Entsagung*) idėją: kilni asmenybė sąmoningai atsisako laimės, nugali egoistinius siekius ir pasiaukoja dėl aukštesnių etinių idealų. Slegiamas liūdesio ir vienatvės, Hiperionas keliauja į Belarmino gimtinę Vokietiją. Tačiau ir čia jo laukia didelis nusivylimas. Hiperiono laiškais Hölderlinas reiškia radikalią, negailestingą Vokietijos kritiką. Vokiečiai kaltinami barbariškumu, nesugebėjimu jausti dieviškumo kibirkšties, žmogiškosios substancijos praradimu. Jie beviltiškai susiskaidę – egzistuoja tik amatininkai, mąstytojai, dvasininkai, tačiau nebelikę *žmonių*. Skaitant šiuos laiškus, galima aiškiai pajusti, kokia nepakeliama pačiam Hölderlinui atrodė gyvenamojo meto tikrovė, kokia neįveikiama praraja glūdėjo tarp jo vaizduotėje aukso spalvomis tviskančios Helados ir niūrios, pragmatiškos naujųjų laikų Vokietijos.

Hiperionas sugrįžta į Graikiją, jo išvarginta siela randa ramybę gamtoje. Nors jam daugiau ir neskirta pajusti palaimingo, visaverčio gyvenimo, kurio svarbiausios prielaidos – grožis, meilė, harmonija, jis praturtėja gyvenimiškąja išmintimi. Romano pabaigoje nuskamba svarbi Hölderlino pasaulėžiūros idėja, jog disonansai neišvengiami, tačiau atskirybėms lemta vėl susitikti, įveikti pražūtingą dvasios susiskaidymą ir harmoningai susivienyti.

Idealioji antika iškyla kaip kontrastas nesvetingai realybei, tačiau kartu potekstėje tarsi siekiama įteigti, jog senojo pasaulio harmonija turi būti tas dvasinis orientyras, padėsiantis įveikti naujųjų laikų chaosą ir dualizmą. Romane apmąstoma Prancūzų revoliucijos patirtis, parodoma, kad politinė prievarta, aklas valdžios troškimas, teroras nesuderinami su žmogiškumo idealais, kita vertus, neskatinama ir užsisklęsti siaurame tautinių idėjų rate. Kaip įveikti šį konfliktą? Atrodo, jog Hiperionas, Hölderlino *alter ego*, mato vienintelį kelią, kurį jam išpranašavo dar Diotima: prieštaras tarp humaniškumo idealų ir aktyvios politinės veiklos galima įveikti tik poetinėje kūryboje.

Pats autorius Hiperioną apibūdino kaip elegišką charakterį. Akivaizdu, jog vientisumo ir meninės gyvybės kūriniui suteikia lyrinis, eleginis patosas, jis įsišaknijęs kalbos stichijoje. Jį reikia skaityti tarsi lyrinę epinę poemą. Stefanas Zweigas, puikaus esė apie F. Hölderliną autorius, rašo, jog į šį romaną reikia įsijausti tarsi į muzikinį kūrinį, pasiduoti ekstazei, ritmo tėkmei.

Nors amžininkų *Hiperionas* nebuvo suprastas ir deramai įvertintas, šiandien jis laikomas esminiu rašytojo tekstu, atskleidžiančiu ne tik autoriaus pasaulėžiūrą, bet ženklinančiu ir modernizmo pradžią. Pražūtingas atotrūkis tarp idealistinių vizijų ir realios istorinės situacijos, tarp „dvasios“ (*Geist*) ir valdžios principų rūpėjo ne vien F. Hölderlinui. Šią dilemą kėlė ir daugelis vokiečių rašytojų. Anot Peterio J. Brennerio, Hölderlinas parodė, kad klasikiniai idealai neįgyvendinami – nei antropologiniu, nei filosofiniu, nei istoriniu, pagaliau nei formaliu (klasikai siekė formos tobulumo) požiūriu. Būtent ši įžvalga jo kūrybą priartina prie moderniosios literatūros[3].

Friedricho Schlegelio (1772–1829) romanas *Liusinda* (*Lucinde*) pasirodė tais pačiais metais (1799) kaip ir Hölderlino *Hiperiono* antroji dalis. Abu kūrinius jungia idealiõs žmogaus/žmonijos būties galimybės problema, svajonė apie „aukso amžių“, meilės absoliutizacija.

Romantikai sąmoningai laužo tradicines pasakojimo formas, parodijuoja įprastinius naratyvinius modelius, drąsiai eksperimentuoja. Žinoma, tas pasakytina ne apie visų romantizmo autorių romanus, bet iš esmės jiems rūpi ne tiek papasakoti įdomią istoriją, kiek pademonstruoti patį pasakojimą. Tai romantizmo prozą suartina su (post)moderniąja literatūra. Romantizmo epochos romanuose vaizduojamus ar aprašomus įvykius dažnai nustelbia gausios refleksijos, filosofinio ir teorinio pobūdžio samprotavimai, maišomos įvairios literatūrinės ir paraliteratūrinės raiškos formos. Romantikai manė, kad romano žanras teikia didžiausią laisvę kūrėjui, kad jo meninės galimybės neišsemiamos. (Ir pati „romantizmo“ sąvoka etimologiškai siejasi su žodžiu „romanas“. Senosios prancūzų kalbos žodis *romanz, romant, roman* reiškė liaudies kalba – *linqua romana* – parašytą eiliuotą kūrinį, tai yra, romaną, kuriame buvo gausu fantastinių, legendinių įvykių ir nuotykių.) Kaip tik F. Schlegelio *Liusinda* yra bene žinomiausias tokio eksperimentavimo pavyzdys. Žinomiausias dar ir dėl to, kad autorius pasirinko ne tik novatorišką pasakojimo būdą, bet ir išdėstė

[3] *Peter J. Brenner.* Neue deutsche Literaturgechichte. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1996. – P. 113–114.

itin savitą meilės, lyčių santykių sampratą, kuri XVIII–XIX a. sandūros skaitytojui pasirodė neregėtai drąsi.

F. Schlegelis – viena iš svarbiausių ankstyvojo romantizmo figūrų. Kaip šio judėjimo „varikliai“ paprastai minimi abu broliai Schlegeliai. Friedrichas kartu su vyresniuoju broliu Wilhelmu Augustu Schlegeliu (1767–1845) leido programinį žurnalą *Athenäum* (1798–1800). Vėliau Wilhelmas Augustas atsidėjo literatūros ir meno istorijos tyrinėjimams, į vokiečių kalbą vertė pasaulinės literatūros klasiką. F. Schlegelis savo darbais pagrindė romantizmo teoriją ir estetiką, jos principus įdiegė ir *Liusindoje* – savo, beje, vieninteliame romane.

Būsimieji romantizmo judėjimo įkvėpėjai augo ir brendo palankioje dvasinėje ir intelektualinėje terpėje: tėvas – dvasininkas ir mokytojas Johannas Adolfas Schlegelis, taip pat jo brolis Johannas Elijas Schlegelis buvo žinomi Švietimo amžiaus kūrėjai ir literatūros tyrinėtojai. Ši aplinkybė gana būdinga romantikų kartai. Vokiečių romantikai, gimę miestuose, solidžiose biurgerių ar aristokratų šeimose, buvo puikiai išsilavinę. Tai lėmė *intelektualinį* vokiečių romantizmo, ypač jo ankstyvojo laikotarpio, pobūdį. (Tik vėliau, XIX a. pirmuoju dešimtmečiu, vykstant išsivadavimo kovoms prieš Napoleono armiją, judėjimas pakrypo tautine, patriotine linkme, buvo orientuojamasi į liaudies kūrybą, senąją vokiečių literatūrą.) Friedrichas gana anksti paliko savo gimtąjį Hanoverio miestą. Jo studijos, kaip buvo tais laikais įprasta, neapsiribojo viena disciplina – Getingeno, Leipcigo universitetuose jis išklausė filologijos, teisės, istorijos, filosofijos, klasikinės filologijos, meno istorijos kursus. Baigęs studijas gyveno Berlyne, Drezdene, Jenoje, kur sutiko iškilių asmenybių, turėjusių įtaką jo tolesnei dvasinei raidai.

Vienas iš vokiečių romantizmo judėjimo požymių – itin glaudus įvairių mokslo, literatūros ir meno sričių atstovų bendravimas. Kadangi romantizmas atsirado iš esmės kaip opozicinis reiškinys, jis galėjo bręsti ir stiprėti tik intensyviomis *bendromis* „išpažinėjų“ pastangomis. Judėjimas sutelkė daug intelektualių, kūrybingų, originalių asmenybių ir talentų. Jų gausa, jų pražydėjimas beveik vienu metu dar ir šiandienos akimis žiūrint atrodo kaip dvasios stebuklas. Tiesioginiai intelektualų, menininkų, literatų ryšiai lėmė dinamišką, poleminį sąjūdžio ypatumą – pasikeitimas dvasine patirtimi buvo itin aukštai vertinamas, laikomas esmine žmonių santykių sąlyga. Vienas iš traukos centrų Berlyne buvo intelektualių, pasiturinčių moterų Dorotėjos (Dorothea) Veit, Henriette's Herz ir Rahelės Varnhagen von Ense salonai. Jos buvo žydų kilmės, bet visos vėliau priėmė krikščionių tikėjimą (beje, romantizmo laikotarpiu tai atsitikdavo dažnai; specifinis reiškinys – protestantų, tarp jų ir F. Schlegelio, perėjimas į katalikybę). Salonuose buvo užmezgamos svarbios pažintys, vyko

intensyvi dvasinė cirkuliacija. H. Herz salone nuolat lankydavosi filosofas, evangelikų teologas Friedrichas Schleiermacheris (1768–1834), kurio pažiūros – religinį tikėjimą jis apibrėžė kaip *begalybės* pojūtį – ankstyviesiems romantikams turėjo svarbią reikšmę. Čia 1797 m. F. Schlegelis sutiko ir savo gyvenimo moterį. Dorotėja buvo žymaus filosofo Mose's Mendelssohno duktė, ištekėjusi už bankininko Simono Veito. Susipažinusi su Schlegeliu, ji ryžosi nutraukti santuoką ir savo tolesnį likimą susieti su maištinguoju romantizmo lyderiu. Dorotėja taps Liusindos prototipe.

Nuo 1799 m. rudens F. Schlegelis kartu su Dorotėja gyvena Jenoje, kur buvo susitelkęs visas ankstyvojo vokiečių romantizmo žiedas: vėliau „romantizmo karaliumi" vadintas Ludwigas Tieckas su žmona, charizmatiškasis Novalis, romantinę literatūrą stipriai paveikusios „natūrfilosofijos" kūrėjas Friedrichas Wilhelmas Schellingas (1775–1854), Augustas Wilhelmas Schlegelis su žmona Karolina, viena ryškiausių romantizmo epochos moterų. Įdomu, kad jie ir gyveno praktiškai po vienu stogu, sudarydami tais laikais neįprastą bendruomenę, savotišką komuną. Beje, „padoriems" biurgeriams vadinamasis „romantikų namas" buvo lyg krislas akyse. Romantikai bandė įgyvendinti idealios bendruomenės projektą, kurio svarbiausia idėja buvo (tikriau, turėjo būti) vyro ir moters lygiateisiškumas, demokratiškais pagrindais pagrįsta partnerystė. Tam susiklostė realios sąlygos – tiek Dorotėja, tiek Karolina buvo intelektualios, kūrybingos asmenybės, rašė kritikos straipsnius, recenzijas, vertė knygas. Kasdienybės vaizdas atrodė truputį kitoks: moterys buvo priverstos rūpintis gausiu gyventojų būriu, gaminti valgį, skalbti, prižiūrėti vaikus. Įprastas jų užsiėmimas buvo ir vyrų rankraščių perrašinėjimas. Paradoksaliausia, kad savo moterų nuopelnus vyrai neretai nutylėdavo arba priskirdavo sau. Pavyzdžiui, Dorotėjai parašius romaną *Florentinas (Florentin)*, šis F. Schlegelio 1801 m. buvo išleistas anonimiškai. Taip pat ir vėliau, Paryžiaus laikotarpiu, Dorotėjos išverstą Germaine's de Staël romaną *Korina, arba Italija (Corinne, ou l'Italia*, 1807) Schlegelis išleidžia savo vardu ir nurodo, kad jis taip pat ir romano vertėjas. Neilgai trukus Jenos romantikų bendruomenė pradėjo irti, o viena to irimo priežasčių buvo pavydas ir konkurencija. Pavydas temdė ir santykius tarp Dorotėjos ir Karolinos. Karolina spinduliavo nepaprastą žavesį, moteriškumą, kuriam retas galėjo likti abejingas. Friedrichui ji taip pat buvo daugiau negu brolio žmona: rašydamas traktatą *Apie Diotimą*, omenyje jis turėjo ne tik Dorotėją, bet ir Karoliną.

F. Schlegelis kurį laiką dėsto Jenos universitete, o vėliau susidomi sanskritu ir 1801 m. kartu su Dorotėja vyksta į Paryžių ir ten atsideda orientalistikos studijoms. 1804 m., Dorotėjai priėmus protestantų tikėjimą, Paryžiuje jie susi-

tuokia. Po ketverių metų (1808) sutuoktinių pora Kelno mieste priima katalikybę. Paskutinieji du F. Schlegelio gyvenimo dešimtmečiai skirti diplomatinei, žurnalistinei ir politinei veiklai, daugiausiai Vienoje ir Frankfurte prie Maino. Kilus karui tarp Austrijos ir Prancūzijos (1809), jis Austrijos imperijos užsakymu rašo antiprancūziškas proklamacijas. Vėliau vėl grįžta prie orientalistikos tyrinėjimų, skaito istorijos, literatūros, filosofijos paskaitas. Nuo ankstesnių romantinių pažiūrų griežtai atsiriboja. Paskutinė gyvenimo stotis – Drezdenas. F. Schlegelis miršta ištiktas širdies smūgio.

Kalbant apie estetines F. Schlegelio pažiūras, reikėtų išskirti du pagrindinius jų raidos etapus – klasikinį ir romantinį. Dar studijų metais būsimasis romantizmo teoretikas aistringai žavėjosi antikos literatūra ir aštriai kritikavo naujųjų laikų poeziją, kuri jam atrodė nereikšminga, besivaikanti vien įdomių siužetų, beformė, nihilistiška. Sekdamas žymiais amžininkais Johannu Gottfriedu Herderiu, J. W. Goethe, F. Schilleriu, F. Schlegelis aukština antikos poeziją, pabrėžia jos objektyvumą, visuotinumą, grožį, kilnumą, tobulą formą, ragina šiuos principus taikyti naujųjų laikų literatūrai. F. Schlegelio nuomone, vienintelis būdas įveikti vokiečių literatūros krizę – tai antikinės ir moderniosios poezijos sintezė. Tokios sintezės užuomazgas jis matąs J. W. Goethe's kūryboje. Radikalus moderniosios poezijos nuvertinimas, kategoriškas tonas provokavo literatūrinę visuomenę. F. Schilleris atsakė kandžia epigrama. Netrukus tarp plačiai pripažinto F. Schillerio ir jauno F. Schlegelio įsiliepsnojo kivirčas, jie tapo nesutaikomais priešais. Šia nesantaika baigėsi literatūros kritiko F. Schlegelio klasikinis periodas.

Romantinės literatūros koncepcija gimė ne iš karto. Savo teoriniuose darbuose F. Schlegelis ir nekalba apie romantizmą kaip alternatyvą klasikinei literatūrai. Sąvoką „romantinis“ jis vartoja daugiausiai kaip būdvardį ir ja apibūdina naujai besiformuojančius reiškinius. Kituose kontekstuose šis žodis iškyla kaip antikos literatūros priešingybė, „romantiniais“ laikomi viduramžių epai. F. Schlegelis nesukūrė vientisos, uždaros romantizmo teorijos sistemos. Jis manė, kad sudėtingus tikrovės reiškinius galima tik pavieniui užfiksuoti ir atitinkamai juos aiškinti. F. Schlegelis savo įžvalgas reiškė *fragmento* pavidalu ir teigė, jog būtent fragmentas yra adekvati modernaus mąstymo forma. F. Schlegelis taip pat vertino sąmojį, paradoksą, dauguma jo fragmentų panašūs į aforizmus. Naująsias estetines pažiūras jis išdėstė trijuose rinkiniuose: *Kritiniai fragmentai* (*Kritische Fragmente*, 1797), *Fragmentai* (*Fragmente*, 1798) ir *Idėjos* (*Ideen*, 1800). F. Schlegelis pagrindžia „absoliučios“, tai yra autonomiškos, poezijos (literatūros) koncepciją: kūrėjas nesiekia pragmatinų tikslų, neseka tikrove, o duoda laisvę savo vaizduotei, norėdamas išreikšti „gyvenimo muziką“. Itin aukš-

tai vertinamas poeto, menininko vaidmuo – taigi F. Schlegelis yra vienas pirmųjų *poezijos, meno kulto,* persmelkiančio visą vokiečių romantizmą, propaguotojų. Romantizmo teorijai itin svarbūs F. Schlegelio samprotavimai apie „universaliąją poeziją" (*Universalpoesie*) ir romantinę ironiją. „Universaliosios poezijos" samprata – originalus iššūkis griežtų normų reikalavusiai klasicizmo estetikai. F. Schlegelis rašo, jog naujųjų laikų literatūra turi ištrinti ribas tarp žanrų, sąmoningai maišyti įvairias formas ir stilius. „Universaliąją poeziją" F. Schlegelis įsivaizduoja kaip tam tikrą visumą, susiejančią įvairias dvasinės ir mokslinės veiklos sferas: poeziją, filosofiją, retoriką, prozą, genialumą, kritiką, „gamtos poeziją" (*Naturpoesie*), „meno poeziją" (*Kunstpoesie*). Tik tokia vienovė gali atitikti, anot F. Schlegelio, naujųjų laikų dvasią. Beje, romantikai garbino chaosą, laikė jį natūraliu pasaulio būviu. Juk pasaulis nuolat kinta, vystosi. Todėl ir meno kūrinys iš esmės negali būti „baigtas", jis turi perteikti tą tikrovės formų kitimą, maišymąsi, intensyvėjimą. F. Schlegelis teigia, jog „universalioji poezija" turi būti progresyvi (*progressiv*), perteikti nuolatinio tapsmo idėją. O aukščiausiu kūrybos principu jis laikė *ironiją* – absoliučios menininko laisvės išraišką. Ironija kūrėjui leidžia iš nuotolio žvelgti ne tik į išorinį pasaulį, bet ir į savo paties kūrinį, „žaisti" su sukurta tikrove. F. Schlegelis skiria keletą ironijos rūšių, o aukščiausia laiko „ironijos ironiją". Taigi meninė kūryba suvokiama kaip nepertraukiamas savikūros ir savinaikos procesas.

Bene didžiausią laisvę kūrėjui suteikia, kaip F. Schlegelis samprotauja *Laiške apie romaną* (*Brief über den Roman*, 1800), romano žanras. Jis turi sujungti visas poetines raiškas: „pasakojimą, giesmę ir kitas formas", o jo struktūra turi panėšėti į arabeską. Romanas kaip poetiškumo įsikūnijimas duoda galimybę išreikšti „nuostabaus vaizduotės sąmyšio", „pirmykščio žmogaus prigimties chaoso" ilgesį. O šio žanro teorija F. Schlegeliui neatskiriama nuo paties romano, tai yra romano teorija turi virsti romanu.

Liusinda kaip tik ir yra romanas ne vien apie meilę, bet ir romantinio romano kūrimo iliustracija, F. Schlegelio poetikos alegorija. Tai estetinis eksperimentas, kuriuo autorius siekė sugriauti įprastinę žanro sampratą, nevienalyčius elementus sujungti į aukštesnę vienovę. Nors autorius ketino sukelti „dirbtinio chaoso" įspūdį, tačiau atidžiau pažvelgus matyti, kad romano kompozicija gerai apgalvota. Be trumpo prologo, kūrinį sudaro trylika dalių, simetriškai sugrupuotų apie romano branduolį – skyrių „Vyriškumo mokymosi metai" (aliuzija į J. W. Goethe's romano *Vilhelmo Meisterio mokymosi metai* pavadinimą). Tai vienintelis siužetiškas pasakojimas, pateiktas kaip pasakotojo ir veikėjo Julijaus gyvenimo istorija, savotiškas trumpas auklėjimo romanas, „romanas romane". Apie jį tarsi ornamente išsidėstę skirtingi tekstai: laiškai,

alegorijos, ditirambai, apmąstymai, dialogai, vizijos. Jų funkcija – įvairiais rakursais išryškinti pagrindinę romano temą. Meilei suteikiama gili filosofinė prasmė. Julijus siekia atskleisti tikrąją meilę, laisvą nuo prietarų, normų, veidmainiškos moralės, šventeiviškumo. Galutinis, aukščiausias meilės tikslas – pakeisti žmoniją ir pasaulį. Kad veikėjas suvoktų šią misiją, jis turi pereiti gyvenimo ir meilės mokyklą. Jaunystėje Julijus be saiko mėgaujasi meilės malonumais, vadovaujasi vien savo geismais, nepaiso nei moralės, nei žmogiškumo. Tačiau erotiniai nuotykiai neatneša laimės, neužpildo egzistencijos tuštumos. Pajutęs vienatvę, ištiktas didelės vidinės krizės jis galvoja apie savižudybę. Bet Julijui susipažinus su jauna menininke Liusinda, jo gyvenimas visiškai pasikeičia.

Panašiai kaip Hölderlino Hiperionas, kuriam Diotima – visas pasaulis, Julijui Liusinda yra gimininga siela, vienijanti visa, ką jis iki šiol matė atskirai. (Šiuose romanuose skiriasi tik eroso traktuotė – *Hiperione* meilės jausmas sublimuojamas, o *Liusindos* autorius atvirai šlovina kūnišką meilę.) F. Schlegelio romano veikėjus jungia ir vienoda „romantinės" egzistencijos samprata, tai yra gebėjimas atsiriboti nuo tikrovės ir gyventi savo pačių susikurtoje erdvėje. Abu nepaiso visuomenės normų. Julijus sužino, kad Liusinda yra taip pat ryžtingai nutraukusi saitus su praeitimi, apsisprendusi gyventi laisvai ir nepriklausomai. Liusinda įkvepia Julijų meninei kūrybai, jo paveikslai atgyja, suspindi sodriomis gyvenimo spalvomis. Simboliškas ir veikėjos vardas – Liusinda reiškia „spindinčioji". Meilę abu veikėjai suvokia kaip būties esmę. F. Schlegelis platoniškos meilės idėją papildo sensualizmu: meilės pilnavertiškumą Liusinda ir Julijus patiria per dvasinės ir juslinės meilės *vienovę*. Jie gėrisi vienas kito kūno grožiu, audringai išgyvena aistros valandas. Meilės aktas estetizuojamas, perteikiamas gėlių, kvapsnių, auksinių egzotiškų vaisių metaforomis, o tai savo ruožtu nuoroda į „aukso laikus", į rojaus būseną, kai žmonės gyveno palaimingoje harmonijoje. F. Schlegelis jungia platoniškosios meilės idėją su sensualistine pasaulėjauta. Romane taip pat matome, kaip per meilę atsiskleidžia partnerių *vyriškumas* ir *moteriškumas*. Iki susitikimo su Liusinda Julijus, kaip vyras, dar nesubrendęs. Jis visais atžvilgiais jaučiasi nevykėlis. Vyriškumas romane parodomas kaip asmenybės daugiasluoksniškumas ir sykiu kaip jos susiskaidymas. O moteris laikoma „gamtos dukterimi", kuri spinduliuoja harmoniją ir jau vien savo esybe tarsi sulydo vyriškumo apraiškas į darnų vienį. Motinystė sakralizuojama, mylimoji prilyginama Šventajai Mergelei. Liusinda – emancipuota moteris, bet netgi emancipuotos moters laisvė yra ribota: Julijus išvyksta į tolimą kraštą tobulinti savo meno, o ji lieka viena. Nuskamba ir „nuosavo židinio" motyvas, rodos, toks tolimas romantinei pasaulėjautai.

Nors meilė, kokią ją vaizduoja romantikas F. Schlegelis, partnerius sujungia ir leidžia jiems išgyventi mistinę vienovę, ji nepanaikina individualumo pojūčio, neištrina asmenybės identiteto. Priešingai, meilė ją praturtina, suaktyvina jos kūrybines galias. Mylėdamas žmogus pajunta savo asmenybės savitumą ir vertę. *Liusindoje* meilės jausmas yra absoliutus, apimantis visas žmogaus būties sferas, net ir gyvenimą po mirties. Iškilus grėsmei mylimosios gyvybei, Julijus neabejoja, jog meilės jausmas stipresnis už mirtį. Meilės ir mirties vienumo (*Liebestod*) idėja buvo populiari vokiečių romantikų kūryboje, tačiau ji ateina iš viduramžių, iš siužetų apie Tristaną ir Izoldą.

Tačiau F. Schlegelio Liusinda nemiršta, nes jai kartu su Julijumi skirta įgyvendinti kilnią misiją – perkeisti visuomenę, padėti užsimegzti naujiems, harmoningiems žmonių santykiams. O kitus žmones laimingus gali padaryti tik tie, kurie patys laimingi ir kurių gyvenimas visavertis. Ideali visuomenė gali funkcionuoti kaip viena didelė šeima – tokį idealų žmonių bendrabūvio modelį F. Schlegelis siūlo kaip alternatyvą tradicinei patriarchalinei šeimai bei valstybės ir Bažnyčios įteisintai santuokai. Santuokos instituciją rašytojas kritikavo ir savo teoriniuose veikaluose. Santuoka varžanti žmogaus laisvę, gniuždanti jo galimybes.

Ieškodami tobulo žmogaus, romantikai prisimena mitą apie androginines būtybes, atseit gyvenusias priešistoriniais laikais, kai žmonija dar nebuvo susiskaldžiusi į vyrus ir moteris. Androginas sulydo vyriškumą ir moteriškumą, panaikina lyčių prieštaras. Julijus svajoja, kad vyras ir moteris vėl būtų tarsi *vieno* augalo žiedai, *vienos* gėlės lapai. Erotinėse scenose veikėjai susikeičia „moteriškais“ ir „vyriškais“ vaidmenimis, tarsi siekdami priartinti idealaus sambūvio galimybę. Androginijos idėją plėtojo ir kiti romantikai (tarp jų ir Novalis bei J. von Eichendorffas).

F. Schlegelio kūrinys yra vienas pirmųjų romantizmo dokumentų, kuriuose žmonijos istorija modeliuojama kaip triada. Jos periodai – laimingasis „aukso amžius“, niūri dabartis ir viltinga ateitis, grąžinsianti prarastą rojų. Kaip jo paralelė šmėsteli vizija, piešianti idilišką gyvenimą kaimo ramybėje, gamtos prieglobstyje. Charakteringa ir tai, kad romane dabarties problemos beveik neanalizuojamos: prisiminimai sutelkti į praeitį, o ideali būtis pateikiama kaip ateities projekcija. Į romano tekstą autorius bando perkelti savitą estetinių, visuomeninių, antropologinių vaizdinių sistemą. Akivaizdu, kad ji realiomis sąlygomis neįgyvendinama, ir tai tik idealios, elitinės egzistencijos pavyzdys. F. Schlegelio romanas parodo *utopiškąją* romantizmo literatūros dimensiją.

Autorius ketino rašyti antrą dalį, kurioje meilę norėjo pavaizduoti Liusindos akimis, tačiau šios idėjos neįgyvendino. *Liusinda* sukėlė didelę skaitytojų ir

apskritai visos visuomenės pasipiktinimo audrą. Rašytojas buvo smerkiamas už intymias scenas, už tai, kad aukštino laisvą, įstatymais nesutvirtintą santuoką, be to, neigė pozityvios visuomenės vertybes: darbštumą, aktyvumą, nuolatinį pažangos siekimą, o dykinėjimą liaupsino kaip būseną, priartinančią žmogų prie dieviškumo (*Idilė apie dykinėjimą*). Romane kiekvienas lengvai galėjo atpažinti Dorotėją Veit, su kuria rašytojas tuo metu gyveno nesusituokęs. Pagaliau įžiūrėta ir nepagarba jos tėvo Mose's Mendelssohno atminimui, kuris buvo Gottholdo Ephraimo Lessingo dramos *Natanas Išmintingasis* (*Nathan der Weise*, 1779) veikėjo prototipas, įkūnijęs išmintį, humaniškumą, religinės tolerancijos idėją. Šis kontrastas tarp tėvo ir dukters publiką šiurpino. Autoriui šis romantinio laikotarpio kūrinys net praėjus keliems dešimtmečiams buvo tapęs kliūtimi siekiant valstybinės tarnybos. Tačiau F. Schlegelis turėjo ir autoritetingų užtarėjų: J. G. Fichte *Liusindą* laikė „genijaus produktu“, o šiuo romanu sužavėtas F. Schleiermacheris rašė: „Meilė turi prisikelti <...> ir išstumti tuščius tariamų dorybių šešėlius“.

F. Schlegelio idėjos tarp romantikų, ypač romano kūrėjų, susilaukė atgarsio. Jis davė stiprų impulsą kūrybinei laisvei. Buvo įteisintas eksperimentas, nukrypimai nuo pagrindinės siužeto linijos, vaizduojamojo meno principų taikymas literatūros kūrinyje. Šiandien tai vertintina kaip progresyvus reiškinys. Kai kurie tyrinėtojai F. Schlegelio *Liusindą* laiko istoriškai tokiu pat reikšmingu romanu kaip garsusis Jameso Joyce'o *Ulisas* (*Ulysses*, 1922).

Novalio (tikroji pavardė Friedrichas von Hardenbergas, 1772–1801) romanas *Heinrichas fon Ofterdingenas* (Heinrich von Ofterdingen, išsp. 1802) – itin charakteringas vokiečių romantizmo prozos veikalas. Jame sutelktas šviesusis romantinės pasaulėjautos pradas, jos grožis ir savitumas. Romaną autorius kūrė 1799–1800 m., o parašė per kelis mėnesius. Pasakojimą sudaro dvi dalys – „Laukimas“ ir „Išsipildymas“; antros dalies Novalis nespėjo baigti, kūrinys (kartu su L. Tiecko komentarais) išėjo po autoriaus mirties.

Būsimasis rašytojas gimė Obervyderštedte (Saksonijoje) kilmingoje, senas aristokratiškas šaknis turinčioje šeimoje. Tačiau tiek tėvams, tiek pačiam Novaliui aristokratiškos ambicijos buvo svetimas dalykas. Nors tėvui priklausė keletas dvarų, jis dirbo druskos kasyklų direktoriumi. Šeimoje viešpatavo pietizmo atmosfera, pagarbūs santykiai. Iš čia – gilus būsimo poeto religingumas, atsakomybės jausmas. Novalis, kaip ir kiti jauni tos kartos žmonės, svarbiausia pareiga laikė išsilavinimą, išsimokslinimą, ne tik savo asmenybės, bet ir visos žmonijos ugdymą. Jis buvo įsitikinęs, jog poetai pašaukti „šviesti žemę“. 1790 m.

jaunasis Friedrichas atvyksta į Jeną, čia studijuoja filosofiją. Bendrauja su F. Schilleriu, J. G. Fichte, broliais Schlegeliais. Vėliau tėvo skatinamas pradeda teisės studijas Vitenberge ir Leipcige. Nedideliame Tiuringijos miestelyje Tenštedte, kur dirbo apskrities viršininko sekretoriumi, jis susipažįsta su jaunute Sophie von Kühn, su kuria 1795 metais susižada. Tačiau net penkiolikos metų nesulaukusią sužadėtinę pasiglemžia mirtis. Po kelių mėnesių jis netenka ir mylimo brolio. Novalis išgyvena didelę egzistencinę krizę, meilės ir mirties vienovės misteriją, kurią įprasmina *Himnuose nakčiai* (*Hymnen an die Nacht*, 1797). Novalis, kitaip negu dauguma romantikų, domėjosi ne tik humanitariniais, bet ir gamtos mokslais, jam rūpėjo krašto pramonės plėtra. 1797 m. jis pradeda kalnakasybos studijas Freiberge. Čia susižada su Julie von Charpentier. Novalis paskiriamas Veisenfelso druskų kasyklų asesoriumi, jam buvo numatytos ir aukštesnės tarnybinės pareigos. Deja, jis nepagydomai suserga plaučių tuberkulioze.

Novalio gyvenimas buvo trumpas, tačiau nepaprastai intensyvus. Jis priklausė Jenos romantikų sambūriui, savo darbus skelbė žurnale *Athenäum*, buvo vienas iš svarbiausių ankstyvojo romantizmo estetikos ir ideologijos pagrindėjų. Jo subtilus poetiškumas ir polinkis į mistiką jungėsi su racionalumu, plačiu požiūriu į fundamentalius dalykus. Novalį, kaip ir daugumą romantikų, itin veikė Platono, Jakobo Böhme's, Spinozos, I. Kanto, J. G. Fichte's, F. W. Schellingo idėjos, taip pat XVIII a. nyderlandų filosofo Franso Hemsterhuiso„aukso amžiaus“ koncepcija. Savo pažiūras poezijos, religijos, filosofijos, istorijos ir gamtos mokslų klausimais Novalis išdėstė aforizmų ir fragmentų rinkinyje *Žiedadulkės* (*Blütenstaub,* 1798), traktate *Krikščionija, arba Europa* (*Die Christenheit oder Europa*, 1799) ir kt., nebaigtame romane *Mokiniai Zaiso šventykloje* (*Die Lehrlinge zu Sais*, išsp. 1802), kuriame įterpta ir glausta simboline forma romantinį pasaulėvaizdį perteikianti *Pasaka apie Hiacintą ir Rožiažiedę* (*Das Märchen von Hyazinth und Rosenblüte*). Novalis dar sukūrė apie 300 eilėraščių, religinių giesmių.

Novalio biografija ir asmenybė apipinta legendomis. Amžininkus jis traukė anksti išsiskleidusiu poetiniu talentu, intelektualine ir pilietine branda. Pakilius žodžius Novaliui skyrė gamtos filosofas Hansas Steffensas (1773–845): „Jo giliose akyse glūdėjo nežemiška liepsna. Jis buvo poetas visa savo esybe. Visa būtis jam buvo virtusi tikru mitu“. Tieckas susižavėjęs rašo, kad Novalis spinduliavo „nemirtingumo dvasia“. Savo išvaizda jis buvo panašus į Albrechto Dürerio paveiksle (1526) pavaizduotą apaštalą Joną. Ir vėlesniuose (ypač dvasinės istorinės kritikos atstovų) biografiniuose ar kritiniuose veikaluose apie Novalį nestokojama tokių epitetų kaip „dieviškas jaunuolis“, „svajotojas“, „žemiškojo

gyvenimo svečias", „mistikas", „šventasis". Tragiškos gyvenimo aplinkybės Novaliui lėmė ir „kankinio" aureolę.[4] Savo asmenybe ir kūryba jis tarsi sulydė romantinės pasaulėjautos priešybes – optimizmą, tvirtą tikėjimą poezijos bei grožio galia ir tragizmą, mistiškumą, mirties ilgesį.

Novalis savitas tuo, kad jis, gerai susipažinęs su naujausiais humanitarinių ir gamtos mokslų laimėjimais, svarbiausiu dvasinės žmogaus veiklos veiksniu laikė ne mokslą, o intuiciją ir poeziją. Poezija, pasak jo, yra „raktas į filosofiją, jos tikslas ir tikroji reikšmė". Tik poetinė kūryba atskirus tikrovės reiškinius gali sujungti į visumą. Novalis kvietė suromantinti pasaulį, tai yra laikiniems, žemiškiems reiškiniams suteikti paslapties skraistę, begalybės regimybę. Romantizmas, jo nuomone, turi prasismelkti ir į mokslų sritį, poetas turi tapti pranašu, pasaulis virsti pasaka. Novalis teigė išorinio ir vidinio pasaulio vienovę: žmoguje glūdi amžinybė, praeitis ir ateitis. Paslaptingasis pažinimo kelias veda „į save" („*Nach innen geht der geheimnisvolle Weg*"). Tyrinėdamas būtį, žmogus tarsi brėžia magišką ratą – pasaulyje jis atranda save, o savyje atpažįsta visatos paslaptis. Savo vidinėmis galiomis žmogus netgi pajėgus įveikti gyvenimą ir mirtį skiriančią ribą. Novalis taip pat pabrėžia dvasinio aktyvumo būtinybę, nes tik aktyvios sąmonės žmogus sugebės įsisavinti pasaulio dėsnius, sukurti naują humaniškumo ir harmonijos viešpatiją.

Šių romantinių tiesų gyvybingumą ir simbolizuoja Novalio romano *Heinrichas fon Ofterdingenas* veikėjo kelias. Veikėjo prototipas – legendinis minezingeris, kuris, kaip teigia rašytiniai šaltiniai, dalyvavo Eizenacho mieste Vartburgo pilyje vykusiose poetų varžybose. Rašydamas romaną, Novalis rėmėsi istorinėmis kronikomis. Tai, kad veiksmas nukeliamas į viduramžius ir ši epocha idealizuojama, taip pat būdinga ne tik ankstyvajam, bet ir visam vokiečių romantizmui. Nors čia matome viduramžių personažus (pirklius, riterius), charakteringą topografiją (veikėjas iš savo gimtojo Eizenacho keliauja į dvasinei ir ekonominei viduramžių kultūrai reikšmingą Augsburgą), Novalio kūrinys nėra istorinis romanas. Autoriui rūpėjo pavaizduoti savąją tikrovės poetizacijos sampratą. Heinricho fon Ofterdingeno tikslas – suvokti poezijos paslaptis, materialią būtį perkeisti į poetinę, idealią.

Novalio romanas ženklina ir tą takoskyrą, kuri atsiranda tarp klasikos ir romantizmo. Autorius sugebėjo įveikti daugumą romantikų slėgusią „priklausomybę" nuo J. W. Goethe's romano *Vilhelmo Meisterio mokymosi metai*. Iš pradžių šiuo romanu žavėjęsis, Novalis vėliau jį smarkiai kritikavo dėl pernelyg

[4] Žr. *Hans-Joachim Mähl.* Friedrich von Hardenberg (Novalis) / Kn.: Deutsche Dichter der Romantik. Ihr Leben und Werk. Hrsg. Benno von Wiese. – Berlin, Erich Schmidt Verlag, 1971. – P. 224.

pragmatiškų veikėjo interesų, dėl to, kad jis paklūsta visuomenės reikalavimams, paaukoja savąjį menininko pašaukimą. Heinrichas fon Ofterdingenas, priešingai negu Vilhelmas Meisteris, vadovaujasi vien savo širdies balsu ir poetine intuicija. Laiške L. Tieckui (1800.02.23) Novalis savo tikslą apibūdino kaip „poezijos apoteozę". *Romantinė poezija* iš tiesų ir yra pagrindinė romano figūra.

Romane ryški idealo ir tikrovės, svajonės ir kasdienybės priešprieša. Jau veiksmo pradžioje plėtojamas romanui itin reikšmingas sapno motyvas. Veikėjas sapne išvysta mėlynąją gėlę (*die blaue Blume*), ir ji tampa esmine jo būties kelrode, romantinio ilgesio simboliu. Jeigu Novalis be šio romano daugiau ir nieko nebūtų parašęs, vis tiek būtų tapęs vienu iš žymiausių vokiečių romantikų, nes „mėlynoji gėlė" yra tapusi pagrindiniu romantizmo įvaizdžiu. Manoma, kad spalvos semantika perimta iš J. W. Goethe's spalvų teorijos. Anot J. W. Goethe's, mėlyna spalva reiškia nerimastingą, švelnų, ilgesingą jausmą. Novalis pastabose apie savo romaną pažymi, kad visi jo knygos įvykiai panardinti į mėlynę, kad spalva yra pagrindinis romano kodas. Mėlynoji gėlė – daugiaprasmis simbolis. Heinricho sapne ji susilieja su moters veidu, pažadina meilės jausmą. Sapno sceną interpretuojant psichoanalitiškai, galima įžvelgti jos erotinį atspalvį – ola yra moters įsčių metafora, o vandenį Novalis taip pat laiko erotiniu elementu. Anot E. ir E. von Börries'ų, sapnas atspindi pirmiausia ne veikėjo troškimą paliesti ir susijungti su dar nežinoma mylimąja, o jo pašaukimą poeto misijai, savotišką įšventinimą (iniciaciją).[5] Taigi mėlynoji gėlė simbolizuoja ir pačią poeziją.

Romantinis veikėjas visuomet yra išskirtinė asmenybė, ginanti teisę į savo svajonių ir idealų pasaulį. Novalio romano pradžia būdinga daugumai vokiečių romantinės prozos tekstų: veikėją, iki tol gyvenusį „normalioje" biurgeriškoje aplinkoje, staiga apima nenumaldomas troškimas keliauti, veržtis į tolius, susilieti su begalybe. Romantinės energijos šaltinis, literatūrologo Lotharo Pikuliko žodžiais tariant, yra *nepasitenkinimas normalybe.*[6] Romantikų personažai pasaulį mato kitaip negu aplinkiniai. Įdomi šiuo požiūriu Heinricho ir jo tėvo diskusija apie sapną: nors tėvas taip pat tiki, kad sapnas gali būti pranašiškas, tačiau savo paties sapną aiškina gana pragmatiškai. Heinrichui be galo keista, kad tėvas neprisimena, kokios spalvos buvo jo susapnuota gėlė. Miesčioniškas mąstymo ir gyvenimo modelis romantikų personažui nepriimtinas. Jo „užduotis" yra ne aktyvi veikla, o kontempliacija ir giluminių būties tiesų paieškos.

---

[5] *Erika und Ernst von Börries.* Deutsche Literaturgeschichte. Band 5. Romantik. – München, Deutcher Taschenbuch Verlag, 1997. – P. 97–99.

[6] *Lothar Pikulik.* Romantik als Ungenügen an der Realität. – Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1979.

Romane svarbi svetimšalio figūra, žadanti jaunajam Heinrichui romantinių stebuklų pasaulį. Heinrichas pradeda tolti nuo kasdienybės, pasineria į svajas. Ši būsena pažadina naujas, pasąmonėje slypinčias galias, sukelia nuostabų gamtos pojūtį. Būsimasis poetas Heinrichas apdovanotas ypatingu dvasiniu subtilumu. Kuo labiau jis gilinasi į savo sielą ir vaizduotę, tuo ryškiau jam atsiveria būties paslaptys.

Romano pirmos dalies siužetinę ašį sudaro Heinricho kelionė į Augsburgą. Nors tos kelionės tikslas gana konkretus – motina nori aplankyti savo tėvą, supažindinti sūnų su savo gimtuoju miestu – ji virsta simboline veikėjo kelione į meilės ir poezijos viešpatiją. Visi sutikti personažai įkūnija atskirus pažinimo objektus – viduramžių riteriją, žemės gelmes, istorijos pasaulį. Taigi Heinrichas mokosi suprasti ir išorinę, ne vien subjektyvią būtį, praplečia savo akiratį. Tačiau tikrasis šių įvykių ir šalutinių veikėjų vaidmuo – padėti Heinrichui suvokti poezijos esmę. Ypač lemtingas jo susitikimas su Klingsoru, kuris jį moko poezijos paslapčių. Anoniminiame viduramžių tekste *Vartburgo karas* (*Der Wartburgkrieg*, apie 1260) Klingsoras yra burtininkas, dainiaus Heinricho von Ofterdingeno pasitelktas padėti per minezingerių varžybas. Novalio romane Klingsoras – išmintingas mokytojas (kritikai teigia, kad jo prototipas – J. W. Goethe), savo mokiniui įdiegęs taisyklę, kad poetui neužtenka entuziazmo, kad kūryboje būtina paisyti klasikinių formos reikalavimų. Esminis Heinricho išgyvenimas – meilė Klingsoro dukrai Matildei. Į Matildės paveikslą Novalis perkėlė sutaurintus savo sužadėtinės Sofijos bruožus, pavertė ją meilės ir poezijos simboliu. Panašiai kaip ir anksčiau aptartų F. Hölderlino ir F. Schlegelio romanų veikėjams Hiperionui ir Julijui, Heinrichui mylima moteris tampa gelbėtoja ir išganytoja. Deja, Novalis negali atsiplėšti nuo savo biografijos – Matildė miršta. Heinrichas išgyvena gilios nevilties būseną.

Antroje romano dalyje tikrovė vis labiau praranda savo realius kontūrus, susilieja su romantinėmis vizijomis. Tikrąja būties sfera Heinrichui tampa sapnas ir pasaka. Išnyksta ribos tarp erdvės ir laiko, tarp dabarties ir ateities. Pagal Novalio sumanymą personažo gyvenimo kelio kulminacija turėjo būti metamorfozė, sutapatinanti jį su gamtos reiškiniais. Novalio romane įprasminama viena iš esminių ankstyvojo vokiečių romantizmo koncepcijų: tikrasis išganymas patiriamas per meilę ir poeziją, o poetas tarsi magas ar mistikas žmonijai priartina dieviškumo idėją, idealios harmonijos būvį. Kitaip negu, pavyzdžiui, F. Hölderlinas, Novalis pabrėžia ne būties disonansus, o *romantinės sintezės* idėją. Su F. Schlegelio *Liusinda* Novalio romaną sietų mintis apie žmonijos atsinaujinimo būtinybę, meilės sakralizavimas, nors šių abiejų autorių meilės koncepcijos skiriasi.

Novalio romano struktūra žanriniu požiūriu artimesnė tradiciniam modeliui negu anksčiau aptartų romanų, bet ir čia matome charakteringų romantinės prozos bruožų: įterptinės alegorijos, pasakos, lyriniai tekstai aiškina, papildo ar „pranašauja“ romano vyksmą, nurodo paslaptingas vaizduojamų reiškinių sąsajas.

Novalis – ne tik simbolinė romantizmo figūra ir svajingas „mėlynosios gėlės“ autorius – jo kūrybos ir idėjų svarbą rodo didelė įtaka prancūzų simbolistams, tokiems reikšmingiems vokiečių ir austrų rašytojams kaip Thomui Mannui, Hugo von Hofmannsthaliui, Robertui Musiliui, Hermannui Hesse'i.

Josephas von Eichendorffas (1788–1857) atstovauja vėlesnei vokiečių romantikų kartai, kuri formavosi veikiama ne sudėtingų filosofinių ir teorinių sistemų, o tiesioginės istorinės patirties. XIX a. pradžioje dalį Vokietijos teritorijos buvo užėmusi Napoleono armija, šalyje vyko išsivadavimo kovos. Rašytojams, intelektualams rūpėjo skelbti tradicines vertybes, žadinti vokiečių tautinę sąmonę, patriotinius jausmus, raginti priešintis ir dvasiškai, todėl buvo atsigręžta į praeities (viduramžių, baroko) kultūrą, liaudies kūrybą, kurioje, romantikų įsitikinimu, glūdėjo tautos dvasia, tautinės tapatybės šaknys. Antroji romantizmo banga kilo Heidelberge, o svarbiausiu Heidelbergo romantizmo literatūros paminklu tapo Clemenso Brentano ir Achimo von Arnimo sudarytas senų vokiečių dainų rinkinys *Stebuklingas berniuko ragas* (*Des Knaben Wunderhorn*, 1805–1806).

J. von Eichendorffas buvo visų šių įvykių liudytojas ir dalyvis. Savo kūryboje nerimastingai kasdienybei jis priešina šviesų romantinį pasaulį. Lyrikos ir prozos tekstams būdingi „tipiški“ romantiniai atributai: paslaptinga atmosfera apgaubtos senos pilys, parkai, fontanai, mėnesiena, žvaigždės, miškai, kalnai, šaltiniai, uolos. Gamtos peizažai jaukūs, intymūs, bet kartu nurodo ir aukštesnę, transcendentinę būtį. J. von Eichendorffo romantinis veikėjas dažniausiai yra keliautojas, muzikantas, menininkas. Kaip ir kitų vokiečių romantikų kūriniuose, J. von Eichendorffo lyrikos ir prozos tekstuose aukštinamas begalybės ilgesys. Tačiau jo kuriamas pasaulis idiliškas tik iš pirmo žvilgsnio. Iš tikrųjų jis dramatiškas, nes tiek išoriniame pasaulyje, tiek pačioje žmogaus sieloje glūdi pavojus, kad tikrovė gali atsiverti pražūtinga, demoniška puse. Tačiau J. von Eichendorffo veikėjai dažniausiai įstengia nugalėti pasitaikančias kliūtis. Populiariausias rašytojo kūrinys (išverstas ir į lietuvių kalbą) – novelė *Iš vieno nenaudėlio gyvenimo* (*Aus dem Leben eines Taugenichts*, 1826), kurioje poetizuojama pati romantinė egzistencija kaip alternatyva pragmatiškam, racionaliam gyvenimo būdui. Kita vertus, nenaudėlio klajonės ir nuotykiai panašūs į pasaką –

tikrovėje tokio giedro, nerūpestingo, laimingo gyvenimo modelis neįmanomas. Ši samprata itin charakteringa vėlyvojo romantizmo autoriams.

J. von Eichendorffo gimtinė – Aukštutinės Silezijos žemė. Lubovico dvaras, kur augo būsimasis rašytojas, buvo apsuptas pievų, vaizdingų miškų. Idiliškoje aplinkoje prabėgusi vaikystė buvo tarsi „aukso amžiaus" analogas, patirti išgyvenimai ir įspūdžiai visam gyvenimui įsirėžė į rašytojo sielą. Ir vėliau, atsidūręs toli nuo gimtinės, jis mintimis ir poetiniais vaizdais nuolat grįžta į šį rojaus kampelį. Lubovico dvaro praradimas (parduotas iš varžytinių) J. von Eichendorffui buvo didžiulė netektis ir dar labiau sustiprino jo neigiamą požiūrį į materializmo dvasios persmelktą naujųjų laikų visuomenę. Būsimasis rašytojas studijavo teisę ir filosofiją Halės universitete, o 1807–1808 m. Heidelberge. Pažintis su tuo metu čia gyvenusiais romantikais J. von Eichendorffui suteikė stiprų kūrybinį impulsą. Jis taip pat susižavėjo liaudies dainomis, jų žodynu, įvaizdžiais, melodika naudojosi ir savo paties lyrikoje. J. von Eichendorffas gyveno intensyvų, pilnakraujį gyvenimą, daug keliavo, palaikė ryšius su žinomais romantizmo rašytojais ir menininkais. Vienoje bendravo su F. Schlegelio šeima. Vėlyvieji romantikai, kitaip negu kraštutinį subjektyvumą, laisvę, savivalę, ironiją aukštinę Jenos mokyklos atstovai, brangino tradicines vertybes, svarbiausiomis būties atramomis laikė tikėjimą, šeimą, valstybę. 1813 ir 1815 m. J. von Eichendorffas dalyvauja išsivadavimo kovose prieš prancūzų armiją. Beveik keturis savo gyvenimo dešimtmečius jis skiria valstybės tarnybai, užima atsakingas pareigas įvairiose kultūros, švietimo institucijose Breslau (dab. Vroclavas), Berlyne, Karaliaučiuje. Mirė Neisėje (dab. Nysa).

J. von Eichendorffo kūryba tematikos, idėjų, stiliaus požiūriu gana vientisa, patraukli skaitytojui. Tą vientisumą lemia ir tvirtos rašytojo moralės, etikos ir religijos nuostatos. J. von Eichendorffo pasaulėžiūros pagrindas – krikščionybė (katalikybė). Tačiau jos idėjos įprasminamos labai subtiliai, įtikinamai, be jokios didaktikos. Rašytojas atskleidžia ne tik sąmoningą žmogaus gyvenimą, bet ir jo tamsiąją pusę, instinktų ir pasąmonės sferą.

Apsakymas *Marmuro statula* (*Das Marmorbild*, 1818) ir įveda mus į šį pasaulį. Veiksmo vieta – Italijos miestas Luka, į kurį atvyksta jaunas aristokratas, poetiškos prigimties Florijas. Jo, kaip ir kitų J. von Eichendorffo veikėjų, kelionė yra simbolinė, ženklina svarbų egzistencijos tarpsnį. Florijas, palikęs savo tėvų namus, iš kaimiškos idilės patenka į pilną linksmybių ir pagundų miestą. Tačiau jis anaiptol nėra naivus jaunuolis ar „tabula rasa". Apsakyme svarbūs lyriniai intarpai, kurie yra tarsi raktas į veikėjo pasąmonę, jo prisiminimų ir pojūčių erdvę, kurioje užkoduoti mitiniai, archetipiniai vaizdiniai. Fortūnato daina apie paslaptingą, viliojantį pasaulį, Bakcho ir Veneros viešpatiją Florijui

pažadina keistus jausmus. Naktinio pasivaikščiojimo metu Florijas išvysta marmurinę Veneros statulą ir pajunta nenusakomą trauką. Rūstus riteris Donatis lyg šėtoniškas gundytojas palydi jį pas nepaprasto grožio moterį, nuostabiai panašią į jaunuolį apžavėjusią statulą. Tarsi legendinis Tanhoizeris, Veneros kalne patekęs į meilės žabangas, Florijas šios paslaptingos moters pilyje visiškai atsiduoda pavojingiems meilės kerams. Pilis atgyja tik naktį, o dieną ji atrodo apleista ir niūri. Ieškodamas pilies, Florijas klaidžioja lyg po magišką labirintą. Jis visiškai praranda tikrovės jausmą, savo tapatumą, atsiduria ties beprotybės riba. Jį išgelbsti Fortūnato daina apie šviesų ir tyrą pasaulį. Bet svarbiausia išganymo figūra tampa jaunutė Bianka, iki tol slėpusi savo jausmus Florijui. Auštant rytui, draugija išjoja iš miesto ir Florijas tarsi pabunda iš slogaus sapno: jo laukia naujas gyvenimas. J. von Eichendorffo kūryboje reikšmingas sugrįžimo motyvas interpretuotinas ir kaip sugrįžimas prie Dievo.

Apsakyme galime įžvelgti nedviprasmišką autoriaus polemiką su tais rašytojais ir menininkais, kurie skleidė antikos kultą. Antikinė Veneros statula klasikams buvo grožio ir harmonijos idealas, o J. von Eichendorffas rodo, kad šis grožis slepia demoniškas, destruktyvias galias. Pagoniškoji antika priešinama krikščionybei, gundančioji ir pražūtingoji Venera – Šventajai Mergelei Marijai, kurią simbolizuoja Biankos paveikslas. Tačiau autorius siekė ne nuneigti pačią antikos kultūrą ir jos pagoniškąją religiją, o atskleisti jos poveikį kuriančiai sąmonei. Anot Wilhelmo Gössmanno, rašytojas norėjo parodyti, kaip romantizmo menas turi aiškinti iš poetinio, religinio ir erotinio išgyvenimo gelmių kylančios „tamsiosios sąmonės“ apraiškas.[7] Romantinė poezija turinti atskleisti šviesiųjų pradų pergalę prieš tamsiąsias jėgas, prieš laukinius žemės gaivalus. Todėl Florijo neištinka Tanhoizerio likimas.

Pražūtingas meilės žabangas spendžiančios Veneros motyvas buvo populiarus XIX a. literatūroje. Pora dešimtmečių vėliau prancūzų rašytojas Prosperas Mérimée parašo novelę *Ilio Venera* (*La Vénus d'Ille*, 1837), laikomą fantastinės literatūros šedevru, o 1870 m. austrų rašytojas Leopoldas Sacher-Masochas išleido savo skandalingą *Venerą su kailiu* (*Venus im Pelz*). Galima teigti, jog visi šie tekstai padėjo formuoti XIX–XX amžių sandūros literatūroje ir mene plačiai paplitusį „fatališkos moters“ įvaizdį.

Daugiasluoksniai, savitos simbolikos, filosofiški vėlyvojo romantiko J. von Eichendorffo kūriniai turi daug bendro ir su garsių modernizmo autorių Thomo Manno, Franzo Kafkos ir kt. kūriniais.

---

[7] *Joseph von Eichendorff.* Seine literarische und kulturelle Bedeutung. Hrsg. Wilhelm Gössmann u.a. Paderborn – München, Ferdinand Schöningh, 1995. – P. 331.

Ernstas Theodoras Amadeus Hoffmannas (1776–1822) iš šio tomo autorių bene geriausiai pažįstamas lietuvių skaitytojui. Apysaka *Majoratas* (*Das Majorat*, 1817) jam bus įdomi dar ir tuo, kad jos veiksmas vyksta Kuršių Nerijoje, kurios vietinį koloritą rašytojas įtaigiai perteikia. Patrauks ir gyva, sodri, intriguojanti pasakojimo maniera, unikali vaizduotės žaismė, siaubo estetika, būdinga ir E. T. A. Hoffmanno kūrybai, ir visai romantizmo literatūrai. Novelė įeina į ciklo „Nakties vaizdai" (*Nachtstücke*, 1816–1817) antrąją dalį.

Kalbėdami apie romantikų estetiką ir pasaulėžiūrą, pabrėžėme filosofijos, religijos, istorijos svarbą. E. T. A. Hoffmanno kūryboje šie dalykai nėra esminiai. Užtat jis pačia savo asmenybe įkūnijo romantinių menų sintezės idėją, romantizmo menininko idealą. E. T. A. Hoffmannas buvo universalus – rašytojas, dailininkas (ypač artima jam buvo karikatūra), kompozitorius, dirigentas, muzikos kritikas. Jo interesų ratas platus, įvairi ir jo kūrybos tematika, tačiau svarbiausia jo, kaip ir kitų romantikų, kūryboje yra idealo ir tikrovės prieštara, realios gyvenimo aplinkos ir romantinės egzistencijos dualizmas. Esminis E. T. A. Hoffmanno kuriamo pasaulio bruožas – dviplaniškumas. Tiesa, idealas nėra besąlygiškas, absoliutus, kaip, tarkim, ankstyvųjų romantikų kūryboje. Pripažįstama, kad jis – tik iliuzija, žmogiškosios, romantinės vaizduotės vaisius. Pašiepiama ne tik miesčioniška tikrovė, bedvasiai ir pragmatiški biurgeriai, bet dažnai ir pats romantinis veikėjas. Didesnis vaidmuo nei aptartų autorių kūriniuose čia tenka satyrai ir groteskui, visuomenės kritikai. Gilinamasi į meno ir menininko pasaulį, tačiau ir menininko paveikslas (per daugelį kūrinių pereina simbolinis muzikanto, kompozitoriaus Johano Kreislerio, – rašytojo *alter ego* paveikslas) dažnai ambivalentiškas, atskleidžiamas demoniškų jėgų poveikis. E. T. A. Hoffmannas priklausė tiems romantikams, kurie ypač domėjosi tamsiaisiais žmogaus prigimties pradais, žmogaus ir gamtos „naktine puse". *Majoratas* į tokį pasaulį skaitytoją ir įveda.

Būsimasis rašytojas ir menininkas gimė advokato šeimoje, Karaliaučiuje (Kenigsberge, dab. Kaliningrade). Gimtajame mieste studijavo teisę, dėstė muziką. Baigęs studijas Berlyne dirbo teismo valdininku, vėliau vyriausybės patarėju Poznanėje, Plocke, Varšuvoje (šie miestai tuomet priklausė Prūsijai). 1802 m. E. T. A. Hoffmannas vedė lenkę Michaeliną Rorer-Trzcinską. Įsiveržus prancūzų armijai, teismo įstaigos buvo uždarytos ir E. T. A. Hoffmannas neteko darbo. Tolesnį gyvenimo kelią jis troško susieti su muzika, atsiduoti savo meniniams polinkiams. 1808 m. persikėlęs į Bavarijos miestą Bambergą, dirbo kapelmeis-

teriu, režisieriumi, scenos dekoratoriumi, kūrė muziką. Bamberge jo laukė ir aistringas išgyvenimas – mokydamas dainavimo penkiolikametę Juliją Marc, E. T. A. Hoffmannas ją įsimyli, bet netrukus tėvų ji buvo ištekinta už turtingo pirklio. Julija taps E. T. A. Hoffmanno poetinė mūza. Tuo tarpu būsimasis romantizmo genijus kentė nuolatinį nepriteklių. 1813 m. Drezdeno ir Leipcigo miestuose vadovavo operos trupei. Išsivadavimo karai E. T. A. Hoffmanno tiesiogiai nepaveikė, bet nuolat važinėdamas iš vieno miesto į kitą jis buvo tiesioginis jų liudytojas. Nuo 1814 m. iki mirties rašytojo gyvenimas susijęs su Berlynu. Tai produktyviausias jo kūrybos laikotarpis. 1816 m. pastatoma jo opera *Undinė*, apvainikavusi ligšiolinę muzikinę autoriaus veiklą. Bet E. T. A. Hoffmannas pamažu nutraukia saitus su muzikos pasauliu ir savo energiją skiria literatūrinei kūrybai. Norėdamas pagerinti šeimos materialinę padėtį, vėl grįžta prie ankstesnio darbo, dirba Rūmų teisme Berlyne. E. T. A. Hoffmannas buvo kvalifikuotas teisininkas, nors pats gana kritiškai vertino tuometinę teismų sistemą, prūsiškąją biurokratiją ir dėl savo pažiūrų turėjo konfliktų su valdžia. Turtinga teisininko patirtis lėmė ir E. T. A. Hoffmanno kūrybos tematiką. Neretai jo stilius panašus į kanceliarinį (nors galima atpažinti ir kanceliarinės kalbos parodijavimą), kai kurie puslapiai – į teismo protokolų ištraukas.

Šalia tarnybinių pareigų E. T. A. Hoffmannas gyveno tarsi antrą gyvenimą. Maždaug nuo 1810 m. Berlynas buvo tapęs vokiečių romantikų traukos centru, čia gyveno ir kūrė daug žymių romantizmo menininkų, klestėjo teatrai, virė dinamiškas kultūros gyvenimas. Kartu su draugais E. T. A. Hoffmannas įkūrė literatūros draugiją – „Serapinų ordiną“ (*Seraphinenorden*). Vakarais, naktimis E. T. A. Hoffmanną galėjai nuolat sutikti bohemos draugijoje, kavinėse ir vyninėse. Svaigulys – dažna ir jo literatūros veikėjų būsena, apsvaigę jie išgyvena kitokią, nematomą tikrovę, užmezga ryšį su dvasių pasauliu. Tyrinėdamas „Hoffmanno kompleksą“, žymus filosofas ir literatūrologas Gastonas Bachelard'as pažymi: „Hoffmanno alkoholis liepsnoja, pažymėtas kokybiniu ugnies visiško užsimiršimo ženklu“.[8] E. T. A. Hoffmannas, savo pirmąjį literatūros kūrinį – apsakymą *Riteris Gliukas* (*Ritter Gluck*) – išspausdinęs 1809 m., dabar rašo dideliu tempu, išsiskleidžia jo unikalus epinis talentas. Greitai sulaukia pripažinimo, jo kūriniai spausdinami, skaitomi, perkami. Viena iš šios sėkmės priežasčių ta, kad rašytojas sugeba įspūdingai pasakoti istorijas, plėtoti įdomų,

[8] *Gaston Bachelard.* Svajonių džiaugsmas. – Vilnius, Vaga, 1993. – P. 99.

įtemptą siužetą, kurti unikalius tipažus, ypatingą atmosferą, panardinti skaitytojus į dinamišką įvykių sūkurį. Jo humoras, ironija, gebėjimas keisti nuotaikų registrą tiesiog nepakartojami. Nors kai kurie amžininkai jį kritikavo, kad siekdamas komercinės sėkmės ir populiarumo pernelyg pataikauja skaitytojų skoniui, vaikosi efektų, būdingų pramoginei, o ne „aukštajai" literatūrai. Vis dėlto E. T. A. Hoffmannui buvo lemta tapti neabejotinai populiariausiu romantizmo autoriumi, kurio kūryba jam dar esant gyvam buvo žinoma ne tik Vokietijoje. Vėlyvuosiuose E. T. A. Hoffmanno kūriniuose ryškėja realistinė tikrovės traktuotė. Paskutinieji rašytojo gyvenimo metai buvo aptemdyti sunkios ligos, ši būsena įprasminta apsakyme *Kampinis pusbrolio langas* (*Des Vetters Eckfenster*, 1822).

Reikšmingiausi E. T. A. Hoffmanno kūriniai – romanai *Velnio eliksyras* (*Die Elixiere des Teufels*, 1816), *Katino Murklio pažiūros į gyvenimą* (*Lebensansichten des Katers Murr*, 1819–1821), novelės ir pasakos *Aukso puodas* (*Der goldene Topf*, 1814), *Spragtukas ir pelių karalius* (*Nußknacker und Mäusekönig*), *Smėlio žmogus* (*Der Sandmann*, abi 1816), *Mažasis Cachesas, pasivadinęs Cinoberiu* (*Klein Zaches genannt Zinnober*, 1818), *Nuotakos rinkimasis* (*Die Brautwahl*), *Panelė de Scuderi* (*Das Fräulein von Scuderi*, abi 1819), *Princesė Brambila* (*Prinzessin Brambilla*, 1820) ir daugybė kitų. E. T. A. Hoffmannas sėkmingai tęsė ankstyvųjų romantikų įtvirtintą literatūrinės pasakos (*Kunstmärchen*) bei fantastinės novelės žanrą, daugumą jų jungė į ciklus.

Nakties vaizduose ryškiai matyti romantizmo epochoje populiarių gamtos mokslų, (para)medicinos, psichologijos teorijų įtaka. Buvo domimasi tokiais reiškiniais kaip animališkuoju magnetizmu, hipnoze, telepatija, somnambulizmu, beprotybe. Pats E. T. A. Hoffmannas (ypač Bambergo laikotarpiu) bendravo su medikais, studijavo specialią literatūrą. Romantinė žmogaus ir tikrovės samprata rėmėsi įžvalga, kad tarp materialaus ir dvasinio pradų egzistuoja slaptas ryšys, kad žmogų gali esmingai paveikti svetimos psichinės jėgos, kad „išjungus" sąmonę atsiskleidžia gilesnis individo ryšys su gamta ir kolektyvine pasąmone, todėl tam tikrais metodais įmanoma atverti žmoguje vykstančius procesus, iššifruoti jo vidinius hieroglifus, sapnų vaizdinius. Madingos buvo Franzo Mesmerio ir Heinricho Gotthilfo Schuberto teorijos. Gamtos filosofo, rašytojo H. G. Schuberto veikalai *Požiūris į gamtos mokslų naktinę pusę* (*Ansichten von der Nachtseite der Naturwissenschaften*, 1808) ir *Sapno simbolika* (*Symbolik des Traumes*, 1814) buvo gerai žinomi ir E. T. A. Hoffmannui. Jį stipriai

traukė tikrovės ir žmogaus „nakties pusė“, vidinių žmogaus demonų sfera. Tarp dienos ir nakties, tarp proto ir sapno, vizijų, haliucinacijų jo kūriniuose tarsi ieškoma to mįslingo centro, kuris galėtų paaiškinti vaizduojamus įvykius, personažų elgsenos ir veiksmų motyvus. Tačiau šio rašytojo kūrybos aspekto svarbos negalima apriboti vien minėtų teorijų įtaka. E. T. A. Hoffmannas sumaniai panaudojo tuo metu taip pat skaitytojų mėgstamų žanrų – „gotikinio“ bei kriminalinio romano – poetiką. Jo kūriniuose siaubas ir nusikaltimai dažniausiai grindžiami patologinėmis veikėjų būsenomis. Pažymėtina, kad E. T. A. Hoffmanno vaizduojamais reiškiniais, ypač siaubo fenomenu, domėjosi ir psichoanalizės pagrindėjas Sigmundas Freudas (1856–1939). Dar viena sritis, paveikusi *Nakties vaizdų* poetinę koncepciją, – vaizduojamasis menas. Jau XVII a. Vakarų Europos dailėje buvo paplitęs „nakties paveikslų“ (it. *pittura di notte*) žanras. Salvatoro Rosa'os, Pieterio Brueghelio jaunesniojo, Rembrandto darbai E. T. A. Hoffmanną traukė šiurpiomis žudynių ir kraujo scenomis, šviesos ir tamsos kontrastais. Visi minėti faktoriai apysakoje *Majoratas* susipynę į glaudžią poetinę vienovę. Anot Detlefo Kremerio, E. T. A. Hoffmannas yra svarbiausias vokiečių literatūros autorius, „nakties vaizdo“ žanrui suteikęs nepakartojamą atspalvį.[9]

Apysakoje *Majoratas* pasakojama vienos baltų aristokratų giminės trijų kartų istorija. Ši istorija ypatinga tuo, kad giminę lydi amžina tarpusavio nesantaika, kerštas, neapykanta. Galima aiškinti, jog šio prakeiksmo, galop sunaikinančio giminę, priežastis – turto troškimas. Vyriausias atstovas, baronas Roderichas, tarsi norėdamas amžinai įtvirtinti giminės šaknis, Kuršių Nerijoje, Rasytėje (dab. Ribačis) priklausantį dvarą užrašo vyriausiajam sūnui, tai yra įsteigia majoratą. Majorato motyvas buvo populiarus to meto vokiečių literatūroje, leido atskleisti šeimos tragedijas, ypač nesantaiką tarp brolių. Nors mintis, jog giminę pražudė žiaurumas, turto ir aristokratiškos galybės troškimas, E. T. A. Hoffmanno apysakoje ir pabrėžiama, tačiau autoriui tikriausiai svarbiau buvo sukurti romantinę, baugią, grėsmės ir siaubo kupiną atmosferą, išryškinti negailestingą lemties, iracionalių demoniškų jėgų galią. Košmariški, lemtingi įvykiai susiję su tamsa, naktimi – veiksmo įtampa ir poetiškumas grindžiamas tamsos ir šviesos, nakties ir dienos priešprieša, šešėlių žaismu, vyrauja balta, pilka ir juoda spalvos. Šioje novelėje E. T. A. Hoffmanno mėgstama

---

[9] *Detlef Kremer.* E. T. A. Hoffmann zur Einführung. Hamburg, Junius, 1998. – P. 67.

vaiduoklių tema; vienas svarbiausių personažų, tarnas Danielius – lunatikas ir nusikaltėlis. Fatališka, kruvina giminės santykių drama rutuliojasi nesvetingoje, niūrioje, tik per medžioklės puotas atgyjančioje pilyje. Galiausiai iš jos belieka tik griuvėsiai, simbolizuojantys giminės žlugimą.

Apysakoje įvykiai pasakojami ne chronologine tvarka, bet iš įvairių laiko perspektyvų. Visų trijų kartų gyvenimo istorijos liudytojas yra pasakotojo, jauno teisininko Teodoro dėdė V., patyręs ir gerbiamas advokatas, tvarkantis juridinius giminės reikalus. Teodoras, kaip padėjėjas, lydi savo dėdę ir čia ne tik išgyvena paslaptingus ir šiurpulingus tarp pilies sienų vykstančius dalykus, bet patiria ir audringą jausmų dramą. Antra apysakos dalis skaitytoją supažindina su lemties prakeiktos giminės priešistore, kurią trečiuoju asmeniu pasakoja V. Baigiamojoje dalyje, savotiškame epiloge, kur pasakotojas po ilgesnės pertraukos vėl atsiduria Kuršių Nerijoje, Rasytėje, sužinome, kad giminė išnyko ir turtas perėjo valdžios nuosavybėn. Tokia pabaiga leidžia į majorato istoriją pažvelgti iš nuotolio, o pasakotojas tarsi tik dabar suvokia, į kokią pražūtį jį galėjo įstumti tuometinė beprotiška aistra baronienei Serafinai. Istorija baigiama ne nakties, o šviesos vaizdu. Švyturio skleidžiama šviesa ženklina ir vidinį pasakotojo praregėjimą. Apysakoje, regis, visą laiką vyksta „polemika" tarp romantinės ir realistinės įvykių traktuotės, romantinės pasaulėjautos apraiškos (įsiliepsnojęs Teodoro jausmas jaunajai baronienei – grynai „romantinis" nuotykis) ironizuojamos. Gaivaus realizmo pasakojimui suteikia Teodoro dėdės, advokato V., paveikslas, įkūnijantis gyvenimo patirtį, išmintį, teisingumą. Tai vienas iš meistriškiausiai sukurtų E. T. A. Hoffmanno personažų.

Apysakos įvykiai turi autobiografinį pagrindą. Pradedantį teisininką E. T. A. Hoffmanną Karaliaučiaus laikotarpiu taip pat globojo senelio brolis, justicijos patarėjas Christophas Ernstas Voeteris (1722–1795), Karaliaučiuje būsimasis *Majorato* autorius išgyveno nelaimingą meilę ištekėjusiai moteriai Dorotėjai (Dorai) Hatt. Serafinos žūties scena – paties rašytojo patirtas išgyvenimas 1813 m. važiuojant iš Drezdeno į Leipcigą, kai apvirtus pašto karietai susižalojo jo žmona Michalina. Tačiau, kaip tvirtina rašytojo biografai, apysakoje pavaizduotų vietovių jis nepažinojo, taip pat nėra buvęs, kaip pasakotojas Teodoras, ir St. Peterburge.

E. T. A. Hoffmanno apysaką *Majoratas* aukštai vertino anglų romantikas Walteris Scottas ir kiti.

Vokiečių rašytojų F. Hölderlino, F. Schlegelio, Novalio, J. von Eichendorffo, E. T. A. Hoffmanno kūriniai mus nukelia į menine ir dvasine raiška turtingą ir viliojančią romantizmo epochą, teikia stiprių estetinių išgyvenimų ir patvirtina

tiesą, kad grožinė literatūra ir menas sujungia praeitį ir dabartį, leidžia pažinti universalias tiesas. Romantikai daug kalbėjo apie žmonijos „aukso amžių“, bet ir patį romantizmą taip pat galima pavadinti literatūros aukso amžiumi.

Lietuvių skaitytojams vokiečių romantikų kūriniai žinomi iš „Vagos“ leidyklos išleistų trumposios prozos antologijų *Iš vieno nenaudėlio gyvenimo* (1965), *Taurė* (1971), pristačiusių Ludwigo Tiecko, Clemenso Brentano, Achimo von Arnimo, Adelberto von Chamisso, Heinricho von Kleisto ir kitų autorių apsakymus bei apysakas, Ernsto Theodoro Amadeus'o Hoffmanno romaną *Katino Murklio pažiūros į gyvenimą* (I laida 1964).

Jadvyga Bajarūnienė

PAAIŠKINIMAI

Friedrich Hölderlin
HIPERIONAS, ARBA ATSISKYRĖLIS GRAIKIJOJE

[1] *...ant Korinto Istmo viršūnių...* – *Korinto Istmas* – sąsmauka, jungianti Peloponeso pusiasalį su žemynine Graikija. Joje vykdavo Poseidonui skirtos žaidynės.

[2] *Tarp... Helikono dykynės ir Parnaso... tarp rojiškos Sikiono lygumos...* – *Helikonas* – Apolono ir mūzų kalnas Bojotijoje, Korinto įlankos šiaurėje. Jo papėdėje trykšta garsusis Hipokrenės šaltinis. *Parnasas* – kalnų masyvas Vidurio Graikijoje, netoli Delfų; Apolono ir mūzų buveinė. *Sikionas* – miestas šiaurinėje Peloponeso pusiasalio pakrantėje netoli Korinto.

[3] *...prieš jo Uraniją...* – *Uranija* – astronomijos mūza (taip pat vienas iš Afroditės vardų); Hölderlino kūryboje Uranija dažniausiai įkūnija visatos harmoniją.

[4] *...ant Tinos viršūnių* – *Tinas* – sala Egėjo jūroje, Kikladų salyne; Hiperiono gimtinė.

[5] *...lydimai senų jaunuolių...* – Hölderlinas čia turi galvoje žvaigždes, vadinamas amžinai jaunų (taigi jau senų) dievų vardais.

[6] *...ieškoti dar vieno...* – Turbūt nereikia priminti, kad tokie pasakymai neturėtų nieko papiktinti, nes tai tik žmogaus būdo pasireiškimai. *(Autoriaus pastaba).*

[7] *...kaip vienas kitą mylėjo Platonas ir jo Stela.* – Atėnų filosofas kai kurias savo epigramas dedikavo mylėtam jaunuoliui.

[8] *...Adamanto dvasia...* – Hiperiono globėjo vardas paimtas iš Homero „Iliados“, kur Adamantu vadinamas Trojos karys.

[9] *...it praėjusių laikų manai... pakilome į Atoną... Manai* – Protėvių vėlės. *Atonas* – Egėjo jūrą siekiantys kalnai; pasak padavimo, milžinas Atonas juos numetęs iš Trakijos į Makedoniją.

[10] *...vienišo Euroto kranto...* – *Eurotas* – svarbiausia Peloponeso upė.

[11] *...papasakoti taip tiksliai kaip Nestoras...* – *Nestoras* – graikų karalius „Iliadoje“, labai gerbiamas dėl savo išminties ir iškalbumo.

[12] *...ant Delo... ant granitinės Kinto sienos.* – *Delas* – nedidelė sala Egėjo jūroje, Kikladų salyne. Greta Delfų, svarbiausias Apolono garbinimo centras. *Kintas* – kalnas Delo saloje, ant kurio stovėjo Apolono ir Atėnės šventyklos.

[13] *...kaip Achilas į Stiksą...* – *Achilas* – didžiausias graikų didvyris Trojos kare, mirmidonų karaliaus Pelėjo sūnus; jo motina Tetidė, norėdama padaryti Achilą nemirtingą, kūdikį išmaudė požemio upėje Stikse; bet motina laikė jį už kulno, tad jis liko pažeidžiamas.

[14] *Būk kaip jis!* – Adamanto užuomina į herojaus vardą: graikų mitologijoje titanas Hiperionas yra saulės dievo Helijo tėvas. Hiperionu kai kas (pavyzdžiui, Homeras) vadina ir patį Heliją.

[15] *Palydėjau jį iki Nijos.* – Kitaip Ios. Sala Egėjo jūroje, į pietus nuo Tinos; manoma, kad ten ilsisi Homero palaikai.

[16] *...dvasia, nenuraminta Acheronto...* – *Acherontas* – mirusiųjų karalystės upė, per kurią turi persikelti Hadan keliaujančios vėlės.

[17] *...mane užpuolė keli karaborniečiai plėšikai...* – *Karaborniečiai* – pietinio kalnuoto, sunkiai prieinamo kyšulio Smirnos pusiasalyje gyventojai, garsėję plėšikavimu.

[18] *Nemesidė* – teisingumo deivė, atlyginanti teisiesiems ir baudžianti už blogus darbus, ypač už puikybę.

[19] *...išvykome... į Chiją...* – *Chija* – sala Egėjo jūroje, netoli vakarinės Mažosios Azijos pakrantės, kur, pasak legendos, ilgai gyvenęs Homeras.

[20] *...su Megaira kovojantį jauną Heraklį.* – *Megaira* – viena iš trijų keršto deivių erinijų (antikiniuose šaltiniuose Heraklio kovos su erinija motyvas nesutinkamas).

[21] *...parodžiau jam Dioskūrų žvaigždyną...* – *t. y. Dvynių žvaigždyną. Dioskūrai* – dvyniai Kastoras ir Polideukas (Poluksas), anot mito, išsiritę iš kiaušinio, kurį pagimdė Leda, broliškos meilės ir ištikimybės simboliai. Kadangi iš jųdviejų nemirtingas buvo tik Polideukas, jis išprašė Dzeuso, kad kartu su žuvusiu broliu pusę laiko galėtų praleisti Olimpe, pusę – Hade. Hiperionas Alabandai rodo Dvynių žvaigždyną.

[22] *...vaikštinėjome po Idos miškus...* – *Ida* – kalnai šiaurės vakarų Mažojoje Azijoje; jų papėdėje stovėjo Trojos miestas.

[23] *Tėjas* – miestas Mažojoje Azijoje į pietus nuo Smirnos, graikų poeto Anakreonto gimtinė.

[24] *Elisijas* – į rojų panaši mirusių didvyrių ir dievų numylėtinių buveinė; anot Hesiodo – mirusiųjų salos vandenyno pakraštyje.

[25] *...amžinai tuščia danaidžių statinė...* – Penkiasdešimt graikų karaliaus Danajo dukterų Hade už tai, kad pirmąją vestuvių naktį nužudė savo vyrus, už kurių buvo prievarta ištekintos, turėjo nešti vandenį į kiaurą statinę.

[26] *Jonijos dangau...* – *Jonijos* pavadinimas kilęs iš graikų jonėnų genties, gyvenusios Atikoje, Eubojoje, Egėjo jūros salose ir vakarinėje Mažosios Azijos pakrantėje; neretai vartojamas kaip visos Graikijos sinonimas.

[27] *...užaugęs su Temistokliu... gyvenęs su Scipionais... – Temistoklis – Atėnų politikas ir karo vadas, prieš persus laimėto Salamino mūšio strategas. Scipionai* – Romos patricijų šeima, iš kurios kilę daug garsių konsulų ir karvedžių.

[28] *Pelionas ir Osa* – kalnai Tesalijoje. Ant Peliono viršūnės stovėjo Dzeuso šventykla.

[29] *...Ajanto saloje, brangiajame Salamine.* – *Ajantas* – žymiausias po Achilo achajų didvyris Trojos kare, kilęs iš Salamino. *Salaminas* – sala prie Atikos krantų; prie jos vyko garsus jūrų mūšis, kuriame graikai sutriuškino persus.

[30] *Tarsi Jupiterio erelis...* – *Jupiteris*, graikiškai Dzeusas – dangaus ir perkūnijos dievas, vyriausiasis dievas. *Erelis* – pastovus jo ženklas ir palydovas.

[31] *Tarsi paladiją...* – *Paladijas* – ginkluotos dievybės, miesto globėjos, atvaizdas, laikomas paslėptas nuo žmonių. Paladijo pagrobimas ar išniekinimas reiškė nelaimę visam miestui.

[32] *O Diotima...* – *Diotima* – šį vardą Hölderlinas pasiskolino iš Platono „Puotos“, kurioje Sokratas perpasakoja savo pašnekesį su išmintinga moterimi Diotima, jos mintis apie meilę kaip grožio ir filosofijos ilgesį.

[33] *...kaip erelis savąjį Ganimedą...* – *Ganimedas* – gražus jaunuolis, kurį įsimylėjo Dzeusas ir pasivertęs ereliu nusinešė į Olimpą, kur jis tapo nektaro pilstytoju.

[34] *Ji buvo mano Leta...* – *Leta* – požemio upė, iš kurios atsigėrusios vėlės pamiršdavo buvusį gyvenimą.

[35] *Harmodijas ir Aristogeitonas* – du susibičiuliavę jauni atėniečiai, kurie 514 pr. Kr. nužudė tirono Peisistrato sūnų Hiparchą. Atėnuose buvo šlovinami kaip tironų žudikai.

[36] *...su Minojo griežtumu.* – *Minojas* – Kretos karalius, po mirties – mirusiųjų teisėjas Hade.

[37] *...sėdėti prie dievų stalo kaip Tantalui. – Tantalas* – Sipilo miesto Mažojoje Azijoje karalius; norėdamas patikrinti, ar dievai visažiniai, užmušė savo sūnų Pelopą ir puotaudamas su dievais patiekė jiems sūnaus mėsą.

[38] *...kaip Alfėjas savo Aretusos... – Alfėjas,* netoli Olimpo tekančios upės dievas, įsimylėjo nimfą *Aretusą* ir sekė paskui ją iki Ortigijos salos prie Sicilijos.

[39] *Atėnai tapo Aleksandro kekše...* – Aleksandras Makedonietis (356–323 pr. Kr.) numalšino Graikijos miestų maištą, sugriaudamas Tėbus ir sutramdydamas Atėnus.

[40] *...iš sutemų... išnirdavo Olimpėjono pamėklė... – Olimpėjonas* – Dzeuso Olimpiečio šventykla į pietryčius nuo Atėnų Akropolio, baigta statyti Romos imperatoriaus Hadriano.

[41] *...iki Peisistrato ir Hiparcho laikų... – Peisistratas* – Atėnų tironas (605–527 pr. Kr.). *Hiparchas* – jo sūnus, kurį nužudė Harmodijas su Aristogeitonu.

[42] *Lakedaimonas* – kraštas Peloponese su sostine Sparta.

[43] *Likurgas* – spartietis, anot padavimo, griežtų Spartos įstatymų kūrėjas.

[44] *...Tesėjo poelgį... – Tesėjas* – legendinis Atėnų karalius ir valstybės įkūrėjas.

[45] *Drakonas jam netinka. – Drakonas* – Atėnų aristokratas, 621 pr. Kr. pirmasis įvedęs rašytinius įstatymus, kurie pasižymėjo nepaprastu griežtumu, tapusiu priežodžiu.

[46] *...užlipome ant Likabeto... – Likabetas* – status kalnas į šiaurę nuo Akropolio.

[47] *Partenonas* – Atėnės šventykla Akropolyje.

[48] *...agora ir Akademo giraitė. – Agora* – miesto piliečių susirinkimo vieta ir turgavietė. Prie herojaus *Akademo* giraitės, priešais miesto vartus, Platonas buvo įsigijęs sodą ir jame įkūręs seniausią ir ilgiau kaip 800 metų veikusią Atėnų filosofijos mokyklą.

[49] *Himeto ir Pentelės uolos* – kalnagūbriai netoli Atėnų, garsėjantys ypatingų atspalvių marmuru.

[50] *Sunijus* – kyšulys pietinėje Atikoje, kuriame stovėjo iki šiol iš dalies išlikusi Poseidono šventykla.

[51] *...apžiūrėjome Bakcho teatro vietą, Tesėjo šventyklą... – Bakcho teatras* – autorius vartoja lotynišką dievo Dioniso, iš kurio šlovinimo apeigų atsirado tragedija, vardą. Manoma, kad pirmieji teatro vaidinimai Europoje vyko pietrytiniame Akropolio šlaite stovėjusioje Dioniso Eleuterėjo šventykloje. *Tesėjo šventykla* – dorėniška šventykla netoli Akropolio.

[52] *O jūs, Angelės giraitės... – Angelė* – vietovė į rytus nuo Atėnų.

[53] *Arabų pirklys...* – Hiperionas turi galvoje Mahometą.

[54] *Rasi mane kaime prie Korono, jei keliausi iš Misistros.* – *Koronas* – įtvirtintas miestas pietinėje Peloponeso pakrantėje. *Misistra,* kitaip *Mistra* – miestas ir pilis netoli senosios Spartos.

[55] *...užsiversti ant savęs Atlantą...* – Pasak mito, Hesperidžių obuolių gauti išsiruošęs Heraklis kurį laiką pavadavo titaną Atlantą ir laikė dangaus skliautą. Vėliau Atlanto vardu vadinti kalnai Šiaurės Afrikoje, juos, matyt, ir turi omeny Hiperionas.

[56] *...pergalės šauklys, atbėgęs nuo Maratono...* – 490 m. pr. Kr. Maratono lygumoje atėniečiams nugalėjus persų kariuomenę, vienas jaunas karys nubėgo į Atėnus pranešti apie pergalę.

[57] *...kaip pasakoja poetai...* – Ovidijaus „Metamorfozėse" pasakojama apie saulės dievo *Febo* (Apolono) vežimą traukiusius žirgus, kurie mito ambrozija.

[58] *...papasakoti apie Agidą ir Kleomeną...* – *Agidas IV* – Spartos karalius (245–241 pr. Kr.) , bandęs reformuoti valstybę ir nužudytas priešininkų. *Kleomenas III* – Agido įpėdinis (235–219 pr. Kr.), pratęsęs pirmtako reformas, išdalijęs žemę visiems piliečiams, vėl įvedęs Likurgo įstatymus. Mėgino užkariauti visą Peloponesą, tačiau buvo nugalėtas ir gyvenimą baigė savižudybe.

[59] *...po Dodonės giraitę...* – *Dodonės giraitė* – garsi Dzeuso garbinimo vieta Epyre; senas jos ąžuolas buvo vienas iš svarbiausių Graikijos orakulų – jo šlamėjimas buvo laikomas dievo balsu.

[60] *Pelopidas* – kilmingas tėbietis, išvadavęs savo gimtąjį miestą, kuris 383 pr. Kr. buvo patekęs Spartos valdžion.

[61] *Modonas* – įtvirtintas miestas Peloponeso pietvakariuose.

[62] *...stovi makedonų eile...* – *Makedonų* falangoje kariai stovėdavo labai arti ir pridengdavo vienas kitą skydais ir ietimis.

[63] *Navarinas* – miestas pietvakarinėje Peloponeso pakrantėje tarp Korono ir Modono.

[64] Prie Bojotijos miesto Platajuose graikai 479 m. pr. Kr. iškovojo lemiamą pergalę prieš persus.

[65] *...epidemija Morėjoje...* – *Morėja* – kitas Peloponeso pusiasalio pavadinimas.

[66] *Tripolisa* – Arkadijos krašto Peloponeso centre sostinė.

[67] *...pasakė Poliksenai motina...* – *Poliksena* – Trojos karaliaus Priamo duktė. Ją mylėjo Achilas, kurio dvasia po mirties reikalavo paaukoti ją ant jo kapo prie Trojos.

[68] *...netoli Česmės. – Česmė* – sala prie vakarinės Mažosios Azijos pakrantės. Čia 1770 metų birželį rusų laivynas sutriuškino turkų jūrų pajėgas.

[69] *Paras* – sala Kikladų salyne Egėjo jūroje.

[70] *Iliso klevas – Ilisas* – nedidelė upė Atikos lygumoje netoli Atėnų. Šis klevas, arba platanas Platono „Faidre" girdi pokalbį tarp Sokrato ir Faidro.

[71] *...sutiko jaunas tinietis* – t. y. Hiperionas, kilęs iš Tinos salos.

[72] *...keliauti į Delfus... – Delfai – m*iestas Vidurio Graikijoje su Apolono šventykla, svarbiausia šalies orakulo buveinė, kurioje pranašaudavo pitijos, t.y. žynės pranašės.

[73] *...didžioji romėnė... mirė tylėdama.* – Turima galvoje Porcija, Bruto žmona, kuri, 42 m. pr. Kr. Romos respublikonams pralaimėjus ir vyrui nusižudžius, sielvartaudama taip pat nusižudė.

[74] *...graužia sausas figų šaknis...* – Iš tikrųjų irisų. Džiovintas irisų šaknis duodavo čiulpti vaikams, kuriems kaldavosi dantys.

[75] *...kaip tu kadaise verkei dėl Adonio... – Adonis* – Afroditės mylėtas gražus jaunuolis, žuvęs medžioklėje. Afroditė taip gedėjo Adonio, jog išsireikalavo, kad dalį laiko jis praleistų su ja, o dalį – mirusiųjų karalystėje.

[76] *...prisimininiau tą didįjį sicilietį...* – Turimas galvoje filosofas ir poetas Empedoklis.

[77] *...protėjiški triukai... – Protėjas* – aiškiaregis jūrų senis, gebėjęs pasiversti visais įmanomais pavidalais.

Friedrich von Schlegel

LIUSINDA

[1] *Linėjus (Karlis Linné, Linnaeus, 1707–1778)* – švedų gamtininkas. Sukūrė pasaulio augalų ir gyvūnų sistemą („Gamtos sistema", 1735), kurioje apibendrino XVIII a. pirmos pusės botanikų ir zoologų darbus.

[2] Žr. 75 Fr. Hölderlino „Hiperiono" paaišk.

[3] *...kaip erelis Ganimedą...* – Žr. 33 „Hiperiono" paaišk.

Novalis
HEINRICHAS FON OFTERDINGENAS

[1] *Heinrichas fon Ofterdingenas* (Heinrich von Ofterdingen) – legendinis minezingeris, minimas 1260 metais sukurtame eilėraštyje apie Vartburgo „poetų karą“. Čia jis pralaimi varžybose su Wolframu von Eschenbachu (apie 1170–po 1220) ir Waltheriu von der Vogelweide (apie 1170–1230).

[2] *...priėjau aukštą kalną.* – T. y. Kyfhoizerį, miškingą kalnyną šiaurės Tiuringijoje, netoli Harco.

[3] *...kol priėjau olą...* – Autorius turi galvoje sakmę apie imperatorių Rotbartą, kurioje pasakojama, jog Barbarosos oloje gyvena Frydrichas I (1152–1190), ketinąs kada nors išeiti į pasaulį ir sukurti teisingesnę ir geresnę Vokietiją.

[4] *...nebuvo nukeliavęs toliau gimtojo miesto...* – T. y. Eizenacho.

[5] *Gyvenimas landgrafo rūmuose...* – Tiuringijos landgrafas Hermanas (1190–1216) garsėjo rūmuose rengiamomis šventėmis ir buvo minezingerių globėjas. Jo rūmai apie 1200 metus buvo svarbus kultūros centras.

[6] *Heinricho krikštamotė...* – T. y. landgrafo Hermano žmona Sofija Tiuringietė.

[7] *Labai senais laikais ... gyveno poetai...* – Graikų mituose pasakojama, jog Tėbų miesto sienos pačios susijungusios, kai Dzeuso sūnus Amfijonas grojo lyra. Orfėjo dainavimas ir skambinimas kitara priversdavęs judėti augalus ir žvėris šokti.

[8] *...vienas iš tų nuostabių poetų...* – Pirkliai pasakoja legendą apie graikų poetą Arijoną (apie 600 m. pr. Kr.), kurią randame Herodoto istorijose.

[9] *...išniro jūrų pabaisa...* – Legendoje kalbama apie delfiną.

[10] *Rustamas* – persų nacionalinio epo „Šachnamė“ (Karalių knyga) pagrindinis veikėjas. Epo autorius – persų poetas Abulkasimas Mansuras Firdousi, gyvenęs apie 935–1020 m.

[11] *...kad Atlantida...* – Graikų filosofas Platonas (427– 347 m. pr. Kr.) pasakoja apie didžiulę Atlanto vandenyne buvusią salą, kuri nuskendo į jūros dugną.

[12] *Artėja dar vienas kryžiaus žygis.* – Tai turėtų būti 1197 m. prasidėjęs kryžiaus žygis, kuriam vadovavo imperatorius Henrikas VI. Dėl staigios imperatoriaus mirties žygis buvo nutrauktas.

[13] *...pas garsų poetą.* – Čia tikriausiai kalbama apie XII a. azerbaidaniečių poetą Nizami (1141–1209), rašiusį persų kalba.

[14] *Eula* – dab. Jilova, vietovė į pietus nuo Prahos, viduramžiais garsėjusi aukso kasyklomis.

[15] *...kovo šešioliktą dieną...* – kovo šešioliktoji buvo Novalio sužadėtinės gimimo diena.

[16] *Jo pavadė buvo Verneris...* – Suteikdamas personažui šį vardą, Novalis, matyt, norėjo išreikšti pagarbą ir dėkingumą savo mokytojui, Freibergo kasybos akademijos profesoriui, geologijos mokslo kūrėjui Abrahamui Gottlobui Werneriui (1749–1817).

[17] *Tylus karalius...* – Alchemijoje taip dažnai vadinamas auksas.

[18] *...motinos, jos balto kraujo...* – *Motina* – rūda, metalo turintys mineralai; *baltas kraujas* – balti kvarco klodai, kuriuose randama aukso.

[19] *Per jūrų vandenis gilius...* – Poetas turi galvoje šiandien jau pasenusią neptūnizmo teoriją, tvirtinusią, jog visos uolienos susidarė iš kadaise buvusių jūrų nuosėdų.

[20] *Mergelių Karalienė* – Marija, Jėzaus motina.

[21] *Hohencolernai* – Friedrichas Hohenzollernas, miręs 1200 m., buvo Niurnbergo burggrafas, priklausė imperatorių Frydricho I ir Henriko VI palydai.

[22] *Ilyrija* – senovinis Balkanų pusiasalio šalies pavadinimas. Vėliau iš Ilyrijos susiformavo Dalmatija ir Albanija.

[23] *..tarp kitų ... atvaizdų pamatė ir savąjį.* – Toliau autorius trumpai pasakoja būsimąjį romano veiksmą.

[24] *...rimtos išvaizdos vyras...* – Klingsoras, kurį Heinrichas netrukus sutiks Augsburge. Daugelis Klingsoro paveiksle įžvelgia Novalio amžininko vokiečių rašytojo Johanno Wolfgango Goethe's (1749–1832) portretą.

[25] *provansiečių kalba* – viduramžių epochos pietų Prancūzijos kalba, kuria parašyta daug trubadūrų poezijos.

[26] *..Klingsoras, poetas.* – Eilėraštyje apie Vartburgo „poetų karą“ ir kituose šaltiniuose pasakojama, jog Klingsoras buvęs iš Vengrijos kilęs magas ir astrologas.

[27] *Medinį lopšį* – medines statines, kuriose fermentuojamos vynuogių sultys.

[28] *Nematomi sargai* – fermentavimosi metu išsiskiriąs anglies dvideginis.

[29] *Su rūbu krištolo* – krištolo tauręje.

[30] *Taikos ir santūrumo rožę...*– Turimas galvoje senovės romėnų paprotys virš geriančių vyną pakabinti rožės žiedą. Rožė reiškė, jog netaktiška prisiminti tai, kas buvo kalbama per išgertuves.

[31] *..virto keistais sapnais.* – užuomina apie būsimą Matildės mirtį ir vėliau (antroje romano dalyje) įvyksiantį naują mylimųjų susitikimą.

[32] *Poezijos tėvynė* – Orientas romantikų buvo laikomas poezijos tėvyne. Apie Rytų šalis Heinrichui pasakojo belaisvė Zulima.

[33] *Kur susirenka du...* – aliuzija į Naująjį Testamentą (Mt 18, 20).

[34] *Senasis didvyris* – toliau vadinamas geležimi arba Persėju.

[35] *...gražioji Arktūro duktė...* – t. y. Frėja, germanų mitologijos meilės deivė. Ji simbolizuoja taiką. Jos tėvas Arktūras (Jaučiaganio žvaigždyno pagrindinės žvaigždės vardas) simbolizuoja gyvybės dvasią. Kadangi jo žmona Sofija, išmintis, nusigręžė nuo jo ir nusileido į žmonių pasaulį, jo karalystė sustingo į ledą.

[36] *Puošnus paukštis* – pasakų paukštis Feniksas, kuris, puolęs į liepsnas, kaskart iš naujo atgimsta. Laikomas atgimimo simboliu.

[37] *...kai Pasakai senas teises suteiks.* – Pasaka čia vadinama poezija; ji – nesantuokinė Džinistanos ir „tėvo" duktė, Eroto, antikos graikų meilės dievo, pusseserė. Šiame pasakojime Erotas yra „tėvo" ir „motinos" sūnus. *Džinistana* – fantazija, Mėnulio duktė, Eroto žindyvė. „*Tėvas*" simbolizuoja prasmę, minties sugebėjimus, tačiau dažnai pasiduoda nežabotai fantazijai Džinistanai.

[38] *Raštininkas* – lėkšto racionalizmo įsikūnijimas.

[39] *...kilniai, dieviško grožio moteriai...* – Turima galvoje Sofija, išmintis, Arktūro žmona.

[40] *Motina* – Eroto motina, jausmų, nuotaikos, pirmykščių prigimties jėgų įsikūnijimas.

[41] *...ploną geležinę lazdelę* – senojo didvyrio kardo nuolaužą.

[42] *...virto gyvate...* – Gyvatė čia yra gašlumo simbolis; primenama, jog netrukus Džinistana suvedžios tėvą ir Erotą.

[43] *Sfinksas* – Egipto ir graikų mitinė būtybė, pusiau moteris, pusiau liūtas. Čia jis saugo vartus į pomirtinį pasaulį. Vėliau sfinksas užmena Pasakai mįslę, kurią Pasaka įmena panašiai, kaip graikų sakmių veikėjas Edipas įmena Tėbų sfinkso mįslę.

[44] *Kur seserys?* – T. y. trys parkos, romėnų mitologijos likimo deivės.

[45] *...gaudyti tarantulų...* – T. y. nuodingų vorų. Tarantulai simbolizuoja aistras, kurias sukelia Eroto šėlsmas ir kurios trumpina žmonių gyvenimą.

[46] *...sėdėjo apsuptas savo patarėjų...* – T. y. žvaigždynų.

[47] *Eridanas* – legendinė upė, į kurią įkrinta graikų saulės dievo sūnus Fajetonas, nesuvaldęs žirgų.

[48] *Saulė... buvo paraudusi iš pykčio...* – Kad ateitų „aukso amžius", Saulės karalystė turi žlugti. Saulė supriešina gyvenimą į dieną ir naktį, į metų laikus.

[49] *...džiaugėsi motinos mirtimi ant laužo...* – Motiną, jausmų įsikūnijimą, nužudo sausas racionalizmas – raštininkas.

[50] *Mano priešininkė* – Saulė.

[51] *...išvydo Persėją...* – Pasak graikų mitų, Persėjas nužudo vieną iš trijų gorgonų – Medūzą, pabaisą, kurios žvilgsnis galėjo nužudyti. Po mirties Persėjas tampa žvaigždynu.

[52] *Turmalinas* – magnetinis mineralas. Pašildytas įgauna poliarizuojančių savybių. Kartu su cinku (toks sodininko vardas) ir auksu naudojamas išgauti galvaninei elektrai.

[53] *Hesperidės* – graikų mitologijos būtybės, žemės vakaruose saugančios dievų sodo aukso obuolius. Šis sodas yra toks pat kaip suledėjęs sodas prie karaliaus Arktūro rūmų.

[54] *...pažadink sužadėtinį...* – T. y. tėvą.

[55] *Grandinė* – galvaninė grandinė, kurioje cheminė energija virsta elektra.

[56] *Astralis* – siderinis (žvaigždžių) žmogus, kuris gimsta iš Heinricho ir Matildės meilės, poezijos įsikūnijimas.

[57] *Aną džiaugsmingą vakarą...* – T. y. šventės vakarą pas Švaningą, kai Heinrichas su motina atvyko į Augsburgą.

[58] *pranašiški žodžiai* – Klingsoro žodžiai rytinio pasivaikščiojimo metu.

[59] *piligrimas* – Heinrichas.

[60] *baisiõs paslaptingos upės* – upės, kurią sapnavo Heinrichas ir kurioje nuskendo Matildė.

[61] *Kaip krykštavo iš džiaugsmo...* – Eilėraščio tekstas remiasi sena olandų kalėdine giesme.

[62] *Neapsakomo praradimo kančia...* – kalbama apie Matildės mirtį, kuri romane nevaizduojama.

[63] *...pamatė jauną mergaitę...* – vėliau ji vadinama Siane. Tai grafo fon Hohencolerno duktė.

[64] *Silvestras* – tas pats senas mokslininkas, su kuriuo Heinricho tėvas kadaise susipažino Italijoje, netoli Romos.

[65] *žinomo minezingerio* – žr. 1 paaiškinimą.

[66] *Žemės dvasią surakinkit...*– Pasak kai kurių mistikų, kiekviena žvaigždė ir planeta, tarp jų ir Žemė, turi savo „dvasią“, kuri nulemia planetos esmę. Žemės dvasia pasirodo ir J. W. Goethe's „Fausto“ pirmoje dalyje, tačiau jos esmė ten visai kitokia.

[67]*...imperatoriaus Frydricho II sūnų...* – T. y. Encijų (1224 – 1272), Sardinijos karalių. Jis taip pat buvo Sicilijos poetų mokyklos atstovas Frydricho II rūmuose.

[68]*..nuvyksta į Loretą... – Loretas* – piligrimų kelionių vieta Vidurio Italijoje. Kaip pasakoja legenda, į Loretą angelai iš Nazareto perkėlę namą, kuriame gimusi Mergelė Marija.

[69]*„De tribus impostoribus“* – Frydrichui II (1194–1250) priskiriama knyga „Apie tris apgavikus“, kurioje kalbama apie Mozę, Kristų ir Mahometą. Iš tikrųjų knyga parašyta XVI amžiuje.

[70]*Manesės minezingerių poezijos rinkinyje...* – Turimas galvoje Ciūricho didiko Manesės XIV amžiuje sudarytas viduramžių poezijos rinkinys, kuriame užrašyta 6 000 dainų. Rankraštis saugomas Heidelberge.

[71]*Eda* – Heinricho žmona, iš mirties prisikėlusi Matildė.

[72]*...tampa auksiniu ožiaragiu...* – graikų mitas pasakoja, kad ant auksinio ožiaragio nuo pamotės pabėga karaliaus vaikai Friksas ir Helė. Pabėgimui pavykus, Friksas paaukoja ožiaragį Dzeusui.

[73]*Antikvaras* – senasis vyras Italijoje, apie kurį pasakoja Heinricho tėvas.

Joseph von Eichendorf

MARMURO STATULA

[1]*Luka* – miestas vakarų Italijos Toskanos provincijoje.

[2]*Mergelė* – turima galvoje Mergelė Marija.

E. T. A. Hoffmann

MAJORATAS

[1] *Rasytė* (vok. Rossitten) – Kuršių Nerijos gyvenvietė į pietus nuo Nidos dabartinėje Kaliningrado srityje (Rybačij). Istoriniuose raštuose Rasytės pilis minima nuo 1372 metų. Savininkai dažniausiai būdavo vokiečiai, Kurliandijos dvarininkai. Ilgą laiką Rasytėje posėdžiaudavo pietinės Kuršių Nerijos dalies administracija. Vietovė garsėjo ir tuo, kad joje buvo gaudomi praskrendantys sakalai, senovėje naudojami medžioklėse. 1901 metais Rasytėje įkurtas ornitologijos centras.

[2] *Majoratas* (lot. *majoratus* iš *major* – vyresnysis) – nuosavybės paveldėjimo sistema, pagal kurią visas turtas atitenka vyriausiam sūnui arba vyriausiam iš artimų giminaičių. Europoje majoratas įvestas XI–XII a., kad nereikėtų skaldyti stambių valdų ar valstiečių ūkių.

[3] *senasis advokatas V.* – E. T. A. Hofmanas čia įpina prisiminimus apie savo senelio brolį, justicijos patarėją Kristofą Ernstą Feterį (vok. Voeter), su kuriuo jaunystėje dažnai keliavo po Rytprūsius ir tvarkė tenykščių dvarų ekonominius bei juridinius reikalus.

[4] *179...* - 1794.

[5] *Šilerio „Dvasių regėtojas“* – 1789 metais pasirodęs nebaigtas F. Šilerio romanas, kurio pagrindinis veikėjas – vokiečių princas – patiria daug nuotykių, susijusių su vaiduokliais, spiritizmu, masonų apeigomis ir pan.

[6] *į R.* – tikriausiai norėta pasakyti „į K“, tai yra, į Kenigsbergą.

[7] *gaskonas* – XVIII šimtmečio pabaigoje populiarių anekdotų personažas.

[8] *į K.* – į Kenigsbergą.

[9] *Amfijonas* – graikų mituose Dzeuso ir Antiopės sūnus, be galo mėgęs muziką. Grodamas Hermio dovanota lyra, jis priversdavęs judėti akmenis. Plačiau žr. „Heinrichas fon Ofterdingenas“ 7 paaišk.

[10] *...abato Stefanio kanconečių.* – *Agostino Stefani* (1654–1728) – italų kunigas ir kompozitorius, operų, instrumentinių kūrinių ir bažnytinių muzikos veikalų autorius.

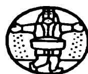
[11] *frydrichsdorai* – Prūsijos senovinės aukso monetos.

[12] *...Volfgango veido...* – tikriausiai turimas galvoje Hubertas. Spėjama, jog čia likusi neištaisyta korektūros klaida.

[13] *Karo audros* – Napoleono karų pabaiga 1813–1815 metais.

[14] *...dūsaujantį lyg židinio kaminas...* – citata iš W. Shakespeare'o dramos „Kaip jums patinka“.

Turinys

31ª KNYGA
VOKIEČIŲ ROMANTIKŲ PROZA

Tituliniame puslapyje
Caspar David Friedrich (1774–1840)
„Apsnigtos vienuolyno kapinės“ (1819)

Parengė dailininkas
Linas Spurga

Serijos sudarytojas *Vytautas Visockas*
Tomo sudarytojas *Adomas Druktenis*
Meninis redaktorius *L. Spurga*

Leidykla VAGA, Gedimino pr. 50, LT-01110 Vilnius
el.p. info@vaga.lt; http://www.vaga.lt

Spaudė UAB „Vilniaus spauda“, Viršuliškių skg. 80, 05131 Vilnius

Vo-68 **Vokiečių** romantikų proza / sudarytojas Adomas Druktenis. – Vilnius: Vaga, 2004. – 573 p. – (Pasaulinės literatūros biblioteka / sudarytojas Vytautas Visockas; kn. 31a. XIX a. literatūra)

Virš. antr. nenurodyta. – Turinys: Hiperionas, arba Atsiskyrėlis Graikijoje: romanas / Friedrich Hölderlin; iš vokiečių kalbos vertė Laurynas Katkus. Liusinda: romanas / Friedrich Schlegel; iš vokiečių kalbos vertė Laima Bareišienė. Novalis: romanas / Heinrichas fon Ofterdingenas; iš vokiečių kalbos vertė Leonas Petravičius. Marmuro statula: apsakymas / Joseph von Eichendorff; iš vokiečių kalbos vertė Leonas Petravičius. Majoratas: apysaka / Ernst Theodor Amadeus Hoffmann; iš vokiečių kalbos vertė Leonas Petravičius. – Kn. taip pat: Spalvingas romantizmo prozos spektras / Jadvyga Bajarūnienė, p. 530–559.

ISBN 5-415-01744-5

Tome pateikiami svarbiausi vokiečių romantizmo prozos kūriniai, atskleidžiantys unikalų romantinių idėjų, erdvių, simbolių, paslapčių pasaulį:

Fr. Hölderlino „Hiperionas, arba Atsiskyrėlis Graikijoje“ (1797), atspindintis glaudų romantizmo ryšį su klasika, Fr. Schlegelio „Liusinda“ (1799) ir Novalio „Heinrichas fon Ofterdingenas“ (1802) – ankstyvojo romantizmo romanai, J. von Eichendorffo apsakymas „Marmuro statula“ (1819) bei E. T. A. Hoffmanno apysaka „Majoratas“ (1816–1817), priskirtini vėlyvajam romantizmui.

UDK 830-3